تفسير المواكب

TEFSÎR-İ MEVÂKİB

[KUR'ÂN-I KERÎM'İN MEAL TEFSİRİ]

1

İSMAİL FERRUH
EFENDİ

بسم الله الرحمن الرحيم

Gavs-ı Sânî
Şeyh Seyyid
Abdülbaki
Elhüseyni (k.s.)
Hazretlerinin

Sadaka-i
Cariyesidir

SEMERKAND
İstanbul 2024

SEMERKAND: 419
Kur'an Kitaplığı: 41
yayin@semerkand.com
ISBN: 978-605-159-654-9 (Tk)
978-605-159-655-6 (1.C)

Yazar : Hüseyin Vâiz-i Kâşifî
Tercüme : İsmail Ferruh Efendi
Editör : Doç. Dr. Hüseyin Okur
Tashih : Mehmet Günyüzlü
Kapak : Fatih Aydın
İç Tasarım : M. Vehbi Ümit
Baskı : Ertem Basım
Başkent Organize
Sanayi Bölgesi
22. Cadde No. 6
Malıköy-Ankara
0312 640 16 83
Sertifika No: 48083
(yaygın dağıtım)

Şubat 2024, İstanbul
1. Baskı

© Bu eserin tüm yayın hakları
Semerkand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.'ye aittir.

GENEL DAĞITIM

POZİTİF DAĞITIM
TÜRKİYE: Eyüpsultan Mah. Esma Sokak No. 3 Samandıra-Sancaktepe-İstanbul
Tel: 0216 564 26 26 **Fax:** 0216 564 26 36 online satış: www.semerkandkitap.com

EROL Medien
AVRUPA EROL Medien GmbH Kölner Str. 256 51149 Köln
Tel: 02203/369490 **Fax:** 02203/3694910 www.semerkandonline.com

تفسير المواكب

TEFSÎR-İ MEVÂKİB

[KUR'ÂN-I KERÎM'İN MEAL TEFSİRİ]

1

İSMAİL FERRUH
EFENDİ

SULTAN II. ABDÜLHAMİD HAN'IN HEYETİNİN TETKİKİYLE

SEMERKAND

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ 9
FÂTİHA SÛRESİ 13
BAKARA SÛRESİ 17
ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ 131
NİSÂ SÛRESİ 195
MÂİDE SÛRESİ 257
EN'ÂM SÛRESİ 304
A'RÂF SÛRESİ 351
ENFÂL SÛRESİ 411
TEVBE SÛRESİ 436
YUNUS SÛRESİ 481
HÛD SÛRESİ 508
YUSUF SÛRESİ 538
RA'D SÛRESİ 571
İBRAHİM SÛRESİ 585
HİCR SÛRESİ 599
NAHL SÛRESİ 614
İSRÂ SÛRESİ 644
KEHF SÛRESİ 677
MERYEM SÛRESİ 705
TÂHÂ SÛRESİ 724

ÖNSÖZ

Tefsîr-i Mevâkib, İsmail Ferruh Efendi (v. 1840) tarafından, Horasanlı müfessir, mutasavvıf ve şair Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin (v. 910/1504-1505) *Mevâhib-i Aliyye* adlı Farsça tefsirine, kısmî ilaveler ve kısaltmalar yapmak suretiyle tercüme ettiği bir tefsir-meal çalışmasıdır.

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî (rah), İran'ın Horasan bölgesindeki Sebzevar'da doğmuştur. Vaazlarıyla meşhur olduğu için Vâiz lakabı ve şiirlerinde kullandığı Kâşifî mahlasıyla tanınmıştır. Tefsir alanında üç eseri mevcuttur.

1. *Câmiu's-Sittîn*. Yusuf sûresinin tasavvufî tefsiridir.

2. *Cevâhirü't-Tefsîr li-Tuhfeti'l-Emîr* (*Tefsîrü'l-Arûs*, *Tefsîrü'z-Zehrâveyn*). Müellifin, dört cilt olarak planlayıp ancak ilk cildini yazabildiği eseridir. Kur'an'ın başından Nisâ sûresinin 84. âyetine kadar olan kısmının tefsirini ihtiva etmektedir.

3. *Mevâhib-i Aliyye* (*Tefsîr-i Hüseynî*). Hüseyin Vâiz, *Cevâhirü't-Tefsîr*'in geri kalan kısmını yazmaktan vazgeçerek daha sade bir dille ve daha kısa olarak bu eseri kaleme almıştır.

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'ye ait olan *Mevâhib-i Aliyye*, çok beğenilen bir tefsir olduğu için Farsça'dan başka Kazan-Tatar Türkçesi, Urduca ve Peştuca'ya da tercüme edilmiştir. *Mevâhib-i Aliyye*, müellifin vefatından kısa bir süre sonra Osmanlı âlimlerinden Ebülfazl Mehmed Efendi (v. 982/1574) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra kronolojik olarak Selânikli Ali b. Veli b. Hamza (v. 1590), Şeyh Ömer Adûlî Niğdevî, Gurabzâde Ahmed en-Nâsıh, İsmail Ferruh Efendi (v. 1256/1840) ve Muhammed Sadık İmankulî (v. 1911) adlı zatlar tarafından da Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Eserin 16. asır ve 19. asırlar arasında tercüme edilmesi ve daha sonra çokça baskısının yapılması Vâiz-i Kâşifî'ye duyulan güvene bağlanmıştır. Çünkü Kâşifî, tasavvuf tarihi açısından son derece önemli olan Herat-Horasan bölgesinde yetişmiştir. Dönemin meşhur Nakşibendî şeyhi Sadeddin-i Kâşgarî'nin (v. 860/1456) Herat'ta vefat ettiğini öğrendiği günlerde onu rüyasında görmesi, Kâşifî'nin onun mezarını ziyaret etmek üzere Herat'a gitmesine sebep olmuştur. Burada Kâşgarî'nin müridi büyük sûfî ve âlim Abdurrahman-ı Câmî (v. 898/1492) ile tanışmış ve onun vasıtasıyla Nakşi-

bendî tarikatına intisap etmiştir. Onun sûfî bir şahsiyet olması ve tefsirinin muhtevasındaki tasavvufî ve ahlâkî temalar da diğer bir tercih sebebi olarak görülmüş ve eseri uzun yıllar kaynak eser olarak tercih edilmiştir.

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'ye ait olan *Mevâhib-i Aliyye*'nin çevirileri arasında en çok bilinen ve en çok baskısı yapılan İsmail Ferruh Efendi'ye ait olanıdır. İsmail Ferruh Efendi 1830'da eseri bazı ilave ve kısaltmalarla *Tefsîr-i Mevâkib* adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir. *Sicill-i Osmânî*'de kendisinden fâzıl, âlim ve şair vasıflarıyla bahsedilen İsmail Ferruh Efendi, aslen Kırımlı'dır. Bazı küçük memuriyetlerden sonra Zahire Ambarları eminliği yapmış ve ardından Rebîülâhir 1211 (Ekim 1796) tarihinde Londra'ya sefir (elçi) olarak atanmıştır. Burada muhtemelen 1218 (1803) yılına kadar elçilik görevinde bulunmuş, dönüşünde de Ordu defterdarlığına getirilmiştir. 1219 (1805) yılında bu defa da Rumeli defterdarlığına atanmış, 1221'de (1807) uhdesine Zahire Ambarları eminliği verilmiştir. 1256'da (1840) vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergâhı'na defnedilmiştir.

Tefsîr-i Mevâkib, İsmail Ferruh Efendi tarafından 1830'da tercüme edilmesinin ardından ilk olarak 1865'te basılmıştır. Daha sonra 1870, 1879, 1899, 1902-1903, 1905, 1906 yıllarında peş peşe baskıları yapılmıştır. *Tefsîr-i Mevâkib* Fâtiha'dan başlayarak Nâs sûresinin tefsiriyle son bulan tam muhtasar bir tercüme-tefsirdir. Âyetler kelimelere parçalanmadan bir bütün olarak verilmiş ve sonrasında tercüme-tefsir kısmına geçilmiştir. Eserin mukaddimesinde belirtildiği gibi İsmail Ferruh Efendi, halkın Kur'an'ı kendi başına anlayabilmesi ve tefsirli hatim imkânı sağlaması amacıyla bu eseri tercüme etmiştir.

İsmail Ferruh Efendi'nin bu tefsiri, Sultan 2. Abdülhamid Han döneminde Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, şeyhülislâm, nakîbüleşraf gibi on üç kişilik bir heyetin tetkikinden geçmiştir. Eser, Sultan Abdülhamid Han devrinde defalarca basılmıştır.

Tefsîr-i Mevâkib, hem yazıldığı dönemde tercih edilen muhtasar bir tefsir olması hem de muhtevası bakımından tercüme / meal türüne misal teşkil etmesi bakımından büyük öneme hâizdir. Onun *Mevâkib Tefsiri*, Ayıntâbî Mehmed Efendi'nin (v. 1111 / 1699) *Tibyân Tefsiri* kadar meşhur olmuştur. Elinizdeki çalışma, Şeyh Seyyid Abdülbâki Elhüseynî [kuddise sırruhû] (1943-2023) tarafından eserin günümüz Türkçesi'ne kazandırılmasını istemesinin ardından ilmî bir heyet tarafından üç yıllık bir çalışma sonucunda hazırlanmıştır.

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Sonsuz ve hesapsız hamdüsena, kâinattaki o muhteşem ve düzenli yaratma ve yok etme sanatının örneklerinden hareketle, Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretlerine layık ve mahsustur. Zira O, küfür ve sapıklık çölünün yabani bitkileri gibi olan bütün gafil ve cahil yığınlarına peygamberler gönderip kitaplar indirerek ilim, iman ve irfan mekteplerine sevketmiştir. Yine sürekli ve sayısız salâtüselâm, tek ve mutlak mâbudun gönderdiği ilâhî emirleri tebliğ eden, yaratılış sebebimiz olan, o tertemiz zatın, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in üzerine olsun. Vedûd olan Cenâb-ı Mevlâ'mızın en pak ve en yüce salavatları, misk ve amber kokulu Ravza-i Mutahhara'sının toprakları üzerine saçılsın. Çünkü o, baş eğip teslim olma mektebinin talebeleri olan ve kendilerine ihlâsı âdet edinmiş bulunan bendelerini (tâbiîlerini), onlara yakîn ilimlerini öğretmekle küfür ve isyan karanlığından kurtardı.

Âlemlerin Rabb'i olan Allah Teâlâ, Resûlullah Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] ailesi, çocukları, torunları ve seçkin ashabından ebediyen hoşnut ve razı olsun. Yine Allah'ın rahmeti müminlerden kitap yazan ve müfessir âlimlerin üzerine, âlemlerin Rabb'inin rahmet yağmurları sağanak halinde yağsın, Allah onların derecelerini yükseltsin. Zira onların her biri, derecelerine göre; ilim ve edep dersine yeni başlayanların üstadı, fazilet ve ferâset ilmini tamamlayanların da önderi olmuşlardır. Bu günahkâr ve değersiz kulun böyle söylemesinden maksadı, Allah'a [azze ve celle] hamdetmek ve salih kulların tertemiz efendisi Hz. Muhammed'i [sallallahu aleyhi vesellem] övmekten başka bir şey değildir.

Çocukluğumdan beri genellikle Arapça, Farsça ve Türkçe tefsir kitaplarını araştırmak ve okuyup anlamakla vakit geçirdiğim için bunların çoğunun özellikle de Türkçe tercümelerin, kelime kelime açıklama şeklinde düzenlenmiş olduğunu gördüm. Oysa bu yöntem, cümlenin toparlanmasını, özetlenmesini, birbirine bağlanmasını ve manasının derli toplu anlaşılmasını bir hayli zorlaştırmaktaydı. Hele avam (halk) kitleler için bunun ne denli zor bir iş olduğu bu fakir tarafından anlaşıldığından, Nîsâbûrî tefsirinin[1] yöntemini tercih ettim. Çünkü bu tefsirde âyetler anlaşılır bir şekilde satır satır yazılmış ve gerekli görülen yerlerde ilaveler yapılarak Arapça bilmeyenlere Allah Teâlâ'nın muradını anlamak kolaylaştırılmıştır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmek isteyenlere de hem kısa bir tefsir okuma hem de asıl metnin okunmasıyla bir Kur'an hatmi yapma imkânı sağlanmıştır. İşte böyle kısaltılmış bir tefsiri tercüme etmeye çaba göstermek ve emek harcamak isteği bu fakirin de hayalini çoktan beri süslemekteyse de, "İşler vakitlerin rehinidir, vakti gelmeden olmaz" sözü gereği, böyle bir çalışma Allah'ın takdir ettiği vakte kadar ertelenmişti.

İşte bu esnada Hüseyin Vâiz merhumun *Mevâhib* adıyla bilinen tefsirini, Farsça'dan, yazılış tarzına uygun şekilde, güzel ve tatlı bir dille Türkçe'ye tercüme etme isteği içime doğdu. İşleri kolaylaştıran Allah'ın yardım ve kuvvetine dayanarak, sermayem az olsa da eseri Türkçe'ye çevirmeye cesaret edilip kalem ele alındı. Her ne kadar *Mevâhib Tefsiri* kaynak olarak alınmışsa da; gerektikçe *Tibyân*[2], *Beyzâvî*[3], *Keşşâf*[4] ve *Hâzin*[5] tefsirlerinden de faydalanıldı ve âyetlerin indiriliş sebeplerinin yanı sıra bazı tefsircilerin "sayfa nakşı" dediği rivayet, hikâye ve kıssalar da âyet meallerinin altına yazıldı. Bundan asıl gaye ise halkın kolay ve rahat bir şekilde anlaması olduğundan, bunun sağ-

1 Nizâmeddin en-Nîsâbûrî'nin (v. 730/1329), *Garâibü'l-Kur'ân ve Regâibü'l-Furkân (Tefsîr-i Nişâbûrî)* adlı tefsiridir.

2 *Tibyân Tefsiri*, Ayıntâbî Mehmed Efendi'nin (v. 1111/1699) Kur'ân-ı Kerîm'in ilk Türkçe matbu tefsiri olan eseridir.

3 Nâsırüddin Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî yani Kadı Beyzâvî'nin (v. 685/1286) *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl* adlı meşhur eseridir.

4 Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî'nin (v. 538/1144) ünlü tefsiridir.

5 Alâeddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hâzin el-Bağdâdî'nin (v. 741/1341) *Lübâbü't-Te'vîl* adlı eseridir.

lanması amacıyla, ilim ehlinin kullandığı ağdalı ifadelerden kaçınıldı ve bunlar Türkçe'nin yapısına uygun hale getirilerek verildi. Sonra da kaynağın ismi olan *Mevâhib*[6] tefsirinin ismiyle uyumlu ve ona yoldaş olması için *Mevâkib*[7] şeklinde adlandırıldı.

İşin aslı, bilgimin azlığı ve kabiliyetsizliğimin yanı sıra, *"Nihayet daha önce bilgili iken sonradan (unuttuğu için) hiçbir şey bilmez duruma gelir"* (Hac 22/5) ilâhî fermanının hükmü gereği; zihnin karışıklık zamanı olan ihtiyarlık ve perişanlık vaktinde yazıldığı için ilim ve akıl sahiplerinden fakirane istirhamım, kitapta bulunan hataları gördüklerinde, kenarına işaret koyup düzeltme zahmetinden çekinmemeleridir. Eserin başlangıcından sonuna kadar, tevfik ve inâyet Allah Teâlâ'dandır.

Kâşifî'nin *Cevâhirü't-Tefsîr*'inde[8] naklettiğine göre, İbn Abbas'tan [r.anhümâ] şöyle rivayet edilmiştir: "Kur'an'a hürmet, 'أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ= Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım'' sözüyle olur. Kur'an'ın anahtarı da, 'بِسْمِ اللهِ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ = Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla' cümlesidir." Yani Kur'an okumaya, önce istiâze -Allah'a sığınma- ve kalp temizliğiyle Kur'ân-ı Azîmüşşan'ı yücelterek, sonra da Kur'an hazinelerinin anahtarı olan besmeleyle başlamak gerekir.

Büyüklerden biri şöyle buyurmuştur: Edep vazifesi ve hürmet yolunun gereği; o Allah'a sığınma süpürgesiyle kalp meydanını nefis ve şeytanın vesveselerinden temizlemektir. Tâ ki "bismillah" adlı sultanın cemali, gönül aynasında tecelli etsin. Buna misal, "lâ ilâhe illallah" kelime-i tayyibesi olup gönül aynasından, tevhid kelimesindeki "lâ" cilasıyla, Allah'tan gayrı ne varsa hepsinin pası silinip "illallah" cemalinin nurları bâki kalır. Bu itibarla, *"Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!"* (Nahl 13/98) âyet-i kerimesine tâbi olarak Hüseyin Kâşifî [rahmetullahi aleyh], tefsirine, "eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm" yani, "Cennetten ve ilâhî rahmetten kovulmuş şeytanın şerrinden ve vesvesesinden Allah Azîmüşşan'a sığınırım" diye Allah'a sığınarak başlamıştır.

---

6 Mevâhib: Bağışlar, ihsanlar, bahşişler demektir.

7 Mevâkib: Topluluklar, heyetler, kafile, geçit töreni gibi anlamlara gelmektedir.

8 *Cevâhirü't-Tefsîr li-Tuhfetü'l-Emîr*, Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin (v. 910/1504-1505), Ali Şîr Nevâî'ye ithafen yazmaya başladığı ve yarım bıraktığı tefsiridir. Bu tefsirin, Kur'ân-ı Kerîm'in başından itibaren Nisâ sûresinin 84. âyete kadar olan bölümünün tefsiri olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Yenâbî Tefsiri'nde, müminlerin emîri Hz. Ali'den [kerremallahu vechehû] "istiâze"nin manası şu şekilde nakledilir: "İnsandan güçlü olan şeytanın şerrinden, ondan çok daha kuvvetli olan, bağış ve ikramı bütün varlığı kaplamış bulunan Allah Azîmüşşan hazretlerine sığınırım, demektir" buyurmuşlardır.

İsmail Ferruh

1
FÂTİHA SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 7 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

1. *Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Yani, yarattıklarına varlık ve hayat bahşeden, bekâ ihsan eden, onları korkudan emin kılan ve hakkıyla ibadete layık olan Allah Azze ve Celle hazretlerinin yüce ve mukaddes ismiyle Kur'ân-ı Kerîm'i okumaya başlıyorum.*

Bu konuda, merhum müfessir Kâşifî, bazı âlimlerin, "Rahmân ve Rahîm her ikisi de aynı manadadır" demelerine binaen bunlara, birbirinden pek de ayrı mana vermemiştir. *Keşşâf* tefsirinde, "Bu iki isim aynı manadadır fakat Rahmân isminde mübalağa vardır. Çünkü ziyade olan harf, mananın da ziyade olduğunu gösterir" demektedir. Ancak *Cevâhirü't-Tefsîr*'deki ifadeye göre âlimlerin çoğu, "Rahmân, özel; Rahîm cins isimdir. Çünkü Rahmân ismini Cenâb-ı Hakk'ın dışında kimse için kullanmak mümkün değilse de, Rahîm ismini O'ndan başkası için de kullanmak câizdir" demişler.

Hâce Muhammed Pârsâ[1] ve İmâm-ı Ecell[2] [rahimehümullah] buyurmuşlar ki: "Rahmân, bütün yaratılmışların rızkını ihsan eden, onlara merhamet eden; Rahîm, müminlerin günahını bağışlayandır. Şu halde

---

1 Hoca Pârsâ veya Muhammed Pârsâ diye bilinen Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Hâfızî el-Buhârî [kuddise sırruhû] hazretleri (v. 822/1420), Şah-ı Nakşibend hazretlerinin [kuddise sırruhû] ikinci halifesidir.

2 Bu unvan, İmam Mâtürîdî hazretlerinin arkadaşlarından veya önde gelen talebelerinden olan Rüstüfağnî adlı âlime aittir: el-İmâmü'l-Ecel Ebü'l-Hasan Ali b. Said er-Rüstüfağnî (v. 345/956).

rızık konusunda, Cenâb-ı Hakk'ın rahmânlığına güven, kendi kazancına güvenme fakat çalışıp kazanmayı da bırakma ki tembel olmayasın. Günahının bağışlanmasında ise O'nun rahîmliğine itimat et, kendi ameline güvenme ama ameli de terketme ki gafil olmayasın."

İmam Zeccâc[3], *Meâni'l-Kur'ân* adlı eserinde, "Rahmân İbrânîce, Rahîm ise Arapça'dır" demiştir. Âlimlerin çoğuna göre Câhiliye döneminde Kureyş, Rahmân kelimesini bilmiyorlardı.

Tibyân Tefsiri'nde, "er-Rahmân, dünyada bütün yaratılmışlara rızık ve menfaat ulaştırarak rahmet edicidir; er-Rahîm ise kıyamette özellikle müminlerin azabı hak edenlerini affedip cennete ulaştırmasıyla rahmet edicidir" denilmektedir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝٢ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۝٣ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۝٤ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۝٥ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝٦

2. *Ezelden ebede kadar bütün olmuş ve olacak olan hamdüsenanın tamamı, tam ve kâmil bir şekilde, bütün âlemleri yani insan, cin, vahşi hayvanlar, kuşlar, yırtıcı hayvanlar, diğer kara ve deniz hayvanları ve daha bilmediğimiz nice canlıların hepsini yaratan, besleyen ve işlerini idare eden şanı yüce Allah'adır.*

3. *Ölümle yok ettikten sonra ahirette yeniden yaratıcı ve tekrar merhametiyle müminlere cennet ihsan edicidir.*

4. *O Allah ki; her şeyin karşılığının verileceği kıyamet gününün tek ve mutlak hâkimi, mâliki, büyük mahşer mahkemesinin adaletle hüküm vericisidir ki o günde kullarına hak üzere hükmedip ceza ve mükâfatlarını verecek olandır.*

5. *Ancak sana ibadet ederiz. Çünkü senden başka ibadete layık ve müstahak yoktur. İbadet ve diğer ihtiyaçlarımız için de sadece senden yardım ve inâyet dileriz.*

6. *Bizi itikad, amel, söz, davranış ve ahlâkımızda, iki aşırı uç arasında orta yol olan doğru yola hidayet eyle. İslâm dini ve Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesi demek olan dosdoğru yolda bizi sabit kıl.*

3 Ebû İshak İbrahim b. Serî b. Sehl b. Zeccâc el-Bağdâdî (v. 311/923).

Âriflerin kutbu, Hakk'a ulaşanların gavsı, hakkın ve dinin yardımcısı Hâce Ubeydullah Ahrâr hazretleri kaddesallallahu sırrahü'l-azîz[4], bu manada şöyle buyurmuşlardır: "Bize doğru yolu göster yani kendi zatının muhabbetiyle şereflendir, böylece kendimizin ve başkalarının iltifatlarına kapılmayalım; tamamen senin giriftarın olalım. Senden başkasını bilmeyelim, görmeyelim ve düşünmeyelim."

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ۝٧

7. Lutuf ve ihsanınla kendilerini peygamberlik, nebîlik, velilik, sıddıklık, şehidlik, salihlik makamlarına ulaştırdığın kimselerin yoluna ilet. Zira onlara, zâhirde şeriatı kabul edip dinin emirlerini bizzat yaşama, kalben de hakikatin sırlarını bilme nimetlerini vererek kendilerini aziz, şerefli ve yüce kıldın. İşte bizi de o nimet verdiğin kimselerin yoluna ilet. Önceki ümmetlerden, senin gazabına uğradıkları halde ısrarla inkâra devam edenlerin yoluna değil. Yahut inatları sebebiyle ayak direme, kibirlenme, peygamberleri öldürme ve kitapları yakmaları yüzünden ilâhî gazaba uğrayan yahudilerin yoluna değil. Bir de, ortaya çıktıktan sonra farklı yollara ve fırkalara ayrılanların yoluna değil. Hz. Mesih İsa aleyhisselâm hakkında aşırıya kaçıp ölçüsüz davranan ve Hz. Muhammed Mustafa aleyhissalâtü vesselâm hakkında ise gevşek davranarak sapkınlığa düşen hıristyanların yoluna da değil (Âmin, duamızı kabul eyle!).

Merhum Hüseyin Vâiz-i Kâşifî, *Cevâhirü't-Tefsîr* adlı eserinde, Fâtiha-i şerife'nin yirmi altı isminin olduğunu yazar:

1. Fâtiha sûresi
2. Hamd sûresi
3. Şükür sûresi
4. Sûre-i Ümmü'l-Kur'ân
5. Sûre-i Ümmü'l-Kitâb
6. Sûre-i Minne
7. Sûre-i Kur'âni'l-Azîm
8. Vâfiye sûresi
9. Sûre-i Kâfiye
10. Sûre-i Mücziye
11. Sûre-i Münciye

4 Hâce Ubeydullah Taşkendî (v. 895/1490).

12. Sûretü'l-Esâs
13. Sûre-i Şifâ
14. Rukye sûresi
15. Sûretü's-Suâl
16. Sûre-i Duâ
17. Sûre-i Tâlimü'l-Mes'ele
18. Telkin sûresi
19. Sır sûresi
20. Sûretü's-salât
21. Mükâfat sûresi
22. Vâkıye sûresi
23. Sûre-i Mecmau'l-Esmâ
24. Senâ sûresi
25. Kenz sûresi
26. Sûre-i Seb'u'l-Mesânî

Bu "Seb'u'l-Mesânî" şeklindeki adlandırmanın, sûrenin yedi âyet olmasıyla bağlantılı olduğu konusunda görüş birliği vardır. Fakat "mesânî" ifadesinin manasından hareketle bazıları, "Bu şerefli sûre, biri Mekke'de diğeri de Medine'de olmak üzere iki kez indirilmiştir" derken bazıları da, "Mekke'de nâzil oldu fakat sûrenin fazileti Medine'de beyan buyruldu" demişlerdir.

Dolayısıyla bu "mesânî" sözü hakkında pek çok söz söylenmiş, birbirinden farklı birçok görüş dile getirilmiştir. Bu eserde, bu kadarcık bir işaretle yetinildi.

Yedi âyet olduğunda görüş birliği bulunmasına rağmen "besmele"nin bu sûrenin bir âyeti olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Medine, Basra ve Şam'ın kıraat âlimlerine göre besmele Fâtiha'dan değildir. Bu durumda ilk âyet اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ'dir; son âyetse غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ'dir. Bu aynı zamanda Hanefîler ile Mâlikîler'in görüşüdür. Mekke ve Kûfe'nin kıraat âlimlerine göreyse birinci âyet besmeledir, son âyet de صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ'dir. Şâfiîler ve Hanbelîler de bu görüştedirler.

2

BAKARA SÛRESİ

[Medine döneminde inmiştir. 286 âyettir.]

Bu sûre Medine'de nâzil olmuştur. *Tibyân* isimli eserde فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا[2] ve لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ[3] âyetlerinin Mekke'de indiği söylenmiştir. *Cevâhirü't-Tefsîr* isimli eserde ise, bu sûrenin Kûfe âlimlerinin görüşüne göre 286 âyetten oluştuğu, sadece وَاتَّقُوا يَوْمًا[4] âyetinin Mekke'de Mina'da indirildiği belirtilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-mîm.*

Cevâhirü't-Tefsîr'in yazarı, Yenâbî tefsirinden nakille şöyle demiştir: Hz. Ömer'e [radıyallahu anh] bu harflerin manası sorulduğunda, "Eğer bu harflerin ne anlama geldiğiyle ilgili bir şeyler söyleyecek olursam, ehli olmadığım halde zorlama bir tefsir yapmış olurum. Zira Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *'Ben, kendiliğinden bir şeyler uydurup size dayatmak isteyen zorluk çıkarıcılardan değilim'* (Sâd 38/86) cevabını vermekle emrolundu" demiştir. İbn Abbas [radıyallahu anh] ise الم harflerinden "elif"in "ben" anlamına gelen "أنا" kelimesine, "lâm" harfinin lafz-ı celâl "الله" lafzına, "mîm" harfinin ise "biliyorum" anlamına gelen "أعلم" kelimesine delalet ettiğini ve "أنا الله أعلم" "Ben Allah'ım, en iyi bilirim" manasını ifade ettiğini söylemiştir. Bazıları ise Kur'an'da

geçen tüm mukattaa harflerinin[5] hangi sûrenin başında geldiyse o sûrenin ismi olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu ve diğer birtakım sûrelerin başında bulunan harflerle ilgili, yukarıda ifade edilen görüşler ve muhtemel manalar konusunda pek çok farklı yaklaşım bulunduğu için, böyle özet bir kitapta bu kadarla yetinildi.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ۙ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝
أُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

2. *Bu kitapta yani Kur'an'da kesinlikle şek ve şüphe yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın, önceki kitaplarda, indireceğine dair vaat buyurduğu eksiksiz ve tam bir kitaptır. Büyük günahlardan ve kötülüklerden sakınan takva sahibi kimseler için de kılavuz ve yol göstericidir.*

3. *Onlar, gayba yani Hak Teâlâ'ya, meleklere, kıyamete, kazâ ve kadere görmeksizin inanırlar. Beş vakit namazı, şartlarına ve âdabına riayet ederek kılarlar. Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan aile fertlerine, akrabalarına, komşularına ve diğer ihtiyaç sahiplerine infakta bulunurlar.*

4. *Ve onlar, sana indirilene yani Kur'an'a, senden önceki peygamberlere gönderilene yani Tevrat'a, Zebûr'a, İncil'e ve diğer sahifelere de inanırlar. Ahirete yani kıyamet gününe de kesin bir şekilde inanırlar.*

5. *Bu zikredilen kimseler, şanı yüce Rab'lerinin tevfik ve inâyetiyle (yardımıyla) doğru yol üzeredirler. Onlar, azaptan kurtularak felaha ermiş, yüksek derece ve mükâfatlara nail olmuşlardır.*

Bu geçen âyet-i kerimeler, İslâmiyet'ten önce kitap ehli olan, daha sonra İslâmiyet'i kabul edip İslâm ehli olan Hz. Abdullah b. Selâm [radıyallahu anh] ve arkadaşları hakkında inmiştir. Bu müminlerden övgüyle bahsedildikten sonra, takip eden âyetlerde ise kâfirlerden yergiyle

5 Mukattaa harfleri (hurûf-ı mukattaa): Kur'an'da yirmi dokuz sûrenin başında yer alan ve isimleriyle telaffuz edilen harflerin ortak adı.

bahsedilmektedir. *Cevâhirü't-Tefsîr*'de nakledildiğine göre bundan sonra gelecek on dört âyet-i kerime müşrik, münafık ve kâfirler hakkında on dört günah ve kötü inançlardan bahsetmektedir. O on dört günah ve kötü inanç ise: sapkın davaya kapılmak, aldanmışlık, kalplerinde hastalık bulunması, cehalet, muhalefet etmek, bozgunculuk, zevk ve eğlence düşkünü olmak, isyankârlık, alaycı olmak, başı bozukluk, ziyankârlık ve hakikatlere karşı sağır kalmak, dilsiz durmak ve kör davranmak hallerinden oluşmaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝٦ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝٧

6. *Şüphesiz o kimseler ki iman nurunu şirk karanlığıyla inatları yüzünden örttüler. Sen onları azapla korkutarak uyarsan da uyarmasan da birdir. Onlar iman etmezler.*

7. *Yüce Allah, inkârları sebebiyle hak yolunu anlamamaları, işitmemeleri ve görmemeleri için onların kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürleyerek perde çekmiştir. Onlar için bu dünyada esir düşme ve öldürülme, ahirette ise eziyet ve kahra uğrama gibi büyük bir azap vardır.*

Denildi ki bu iki âyet-i kerime, küfür üzere ölecekleri, Allah Teâlâ tarafından bilinen Ebû Cehil ve Bedir günü öldürülen müşrikler hakkında inmiştir.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ۝٨

8. *İnsanlardan bazıları, "Biz, Allah'a ve kıyamet gününe inandık" derler. Halbuki onlar iman edenlerden değillerdir.*

Tibyân Tefsiri'nde, bu âyetle beraber sonrasındaki on üç âyetin Medine'deki yahudi münafıklar hakkında indiği ve onların müslümanlardan korktukları için küfürlerini gizleyip kendilerini müslüman gösterdikleri ifade edilmiştir.

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا ۚ وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝٩ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ۙ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۝١٠ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ ۙ قَالُوٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ۝١١ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ۝١٢ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ۗ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ۝١٣ وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ ۙ قَالُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ۝١٤

9. *Kendilerince kalplerinde olan inkârı gizleyerek güya Allah Teâlâ'yı ve müminleri yani sahabeyi aldatırlar. Bilmezler ki ancak kendi nefislerini aldatırlar ve bunun vebali ancak kendilerine ait olacaktır.*

10. *Onların kalplerinde nifak ve haset hastalığı vardır. Allah Teâlâ, sürekli indirdiği âyetlerle onların şüphe, kin, nefret ve kıskançlık gibi hastalıklarını arttırır. Yalan söylemeleri sebebiyle onlar için elim bir azap vardır.*

11. *Onlara; yeryüzünde küfür, günah ve müminleri aldatmakla fesat çıkarmayın denildikçe, onlar, "Bizim yaptığımız ıslahtan ibarettir, biz ancak ıslah edicileriz" derler.*

12. *Farkında olun ki, gerçekte münafıklar kendilerini küfürle ve insanları imandan alıkoymakla fesat çıkartanlardır. Fakat kendilerinin bozguncu olduklarını bilmezler.*

13. *Onlara insanların (muhacir ve ensarın) iman ettikleri gibi siz de iman edin denildikçe, onlar kendi aralarında, kendilerinin daha bilgili olduklarına inanmaları sebebiyle, "Biz de mi o akılsız cahiller gibi iman edelim?" derlerdi. İyi bilin ki, sonlarını görmeyen ve ahiret gününü düşünmeyen asıl akılsız cahiller onlardır. Ancak bir şey bilmediklerini de bilmezler.*

14. *Sahabeden müminlerle karşılaştıkları vakit, "Bizler de sizin gibi iman ettik" derler. Onları aldatan insan kılığındaki şeytanlardan olan dostlarıyla baş başa kaldıklarındaysa, "Biz sizinle, inanç ve ibadette birlikteyiz ancak biz onlarla alay etmekteyiz" derler.*

Bu âyetin iniş sebebi olarak tefsirlerde şöyle bir olay nakledilir: Abdullah b. Übey ve adamları, bir gün Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'yle [radıyallahu anhüm] karşılaştılar ve onlara dalkavukluk ederek övgüde bulundular. Hz. Ali [radıyallahu anh], "Ey İbn Übey! Allah'tan kork, münafıklık etme" dedi. İbn Übey, "Ey Hasan'ın babası! Bizi münafıklıkla itham etme, biz de sizin gibi iman edip tasdik edenlerdeniz" dedi. Bunun üzerine Hak Teâlâ, "Onlar, müminleri gördüklerinde, sizler gibi iman ederiz, derler" diye haber verdi.

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ
﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ
اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ
فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ
وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فِى اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ
وَاللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ
كُلَّمَآ اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَآءَ
اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

15. *Asıl Allah Teâlâ onlarla alay eder yani onları, alay etmelerine karşılık dünyada nimet vererek cezalandırır. Azgınlıklarında yani cahillik ve büyüklenme hallerinde öylece bırakarak mühlet verir. Onlar da basiretsizlikleri sebebiyle şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar.*

16. *Onlar, hidayet karşılığında sapkınlığı satın aldılar, yani iman etmemekle küfrü, cenneti feda etmekle de cehennemi aldılar. Nihayetinde onların bu ticareti kârlı olmadı ve doğru yolu bulamadılar.*

17. *Onların misali, o kimseler gibidir ki: ıssız karanlık ve korkunç bir çölde ateş yakarlar ve yaktıkları o ateş etraflarını aydınlatırken Allah Teâlâ ateşin ışığını alarak onları karanlıklarda etraflarını göremeyecek bir şekilde korku ve dehşet içerisinde bırakır.*

18. *Sağırdırlar yani hakkı işitmezler. Dilsizdirler yani imanı ikrar etmezler. Kördürler yani basiret gözüyle hakkın farkına varmazlar. Onlar bu hallerinden dönmeyip bu şekilde diriltilip haşrolurlar.*

19. *Yahut onların misali, gök gürlemesi, şimşek ve yıldırımlarla yağan yağmura yakalanmış kimselerin durumu gibidir. Yıldırımdan dolayı kendilerine ölüm gelir korkusuyla, işitmemek için parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah Teâlâ ilmiyle o kâfirlerin yapıp ettiklerini kuşatmıştır. Vakti geldiğinde azaptan kurtulamazlar.*

20. *O şimşek gözlerini kamaştırarak neredeyse gözlerinin nurunu alıp götürecek. Şimşeğin her çakışında, o ışıkla yürürler. Işık kaybolup karanlık olduğu vakitse şaşkınlık içinde dikilip kalırlar. Allah Teâlâ dileseydi, gerçekten görme ve işitme duyularını alırdı. Manevi sağırlık ve körlük gibi hakikatte de sağırlık ve körlük verirdi. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan her şeye kâdirdir.*

Âyetlerde geçen bu misallerle ilgili müfessirler birçok münasip benzetmeler yapmışlarsa da, burada şöyle bir benzetme yapılması uygun görülmüştür:

Doğrusunu Allah bilir ama âyette geçen yağmurdan maksat, kalplerin hayat sebebi olan İslâm'dır. Karanlıklar, İslâm'ın emrettiği dinî yükümlülükler, cihad, riyanın ve eski dinlerin terkedilmesi olup bütün bunlar münafıklar için karanlıktır. Gök gürlemesi, âyetlerde münafıklar hakkında bildirilen tehditler ve zorluklardır. Şimşek, müminlere edilen vaat, fetih, ganimet ve cenneti bildirir. Gök gürültüsünü işitmemek için parmaklarıyla kulaklarını tıkamalarıyla, İslâm'da bulunan cihad ve diğer şer'î yükümlülükleri görünce korkularından dolayı kalben imanı kabul etmemeleri kastedilmiştir. Yıldırımın neredeyse gözlerini alıp kamaştırması şu gerçeği ifade etmektedir: İslâm'ın nuru gözlerini aydınlattığında, o ışıkla yürür giderler. Yani Müslümanlık

adı altında savaşlardan elde edilen ganimetleri almaları ve afiyet içerisinde yaşamaları sebebiyle İslâm'ı beğenirler. Ancak ezelî bedbahtlıkları gereği yine İslâm nurunu yitirip, tereddüt içinde geri kalırlar.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ
بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ
فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ
مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ
مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا
فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

21. *Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yoktan var edip yaratan şanı yüce Rabb'inize itaat ve ibadet ediniz. Umulur ki takva sahibi kimselerden olup azaptan kurtulursunuz.*

22. *O Allah ki, sizin fayda ve rahatınız için yeryüzünü döşedi. Göğü ise tavan şeklinde bina etti. O, gökten size faydalı su indirdi. Bununla sizin için çeşitli meyve ve bitkilerden rızık çıkarttı. Öyleyse eşi benzeri olmadığını bildiğiniz halde Allah Teâlâ'ya asla ortak koşmayın.*

23. *Eğer kulumuz Muhammed'e [aleyhisselâm] indirdiğimiz şeyden yani Kur'an'dan şüphedeyseniz, o halde Kur'an'daki gibi fesahat ve belâgatı olan bir sûre getirin. Şayet, "Bu Kur'an insan kelâmıdır" iddianızda samimiyseniz; Allah'tan gayrı putlarınızı, şairlerinizi, yardımcılarınızı ve şahitlerinizi çağırın da onun gibi bir sûre getirsinler.*

24. *Eğer bu meydan okumaya rağmen onun gibi bir sûre getiremezseniz -ki hiçbir zaman getiremeyeceksiniz- o halde kâfirler için hazırlanmış, yakıtı inkârcı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının.*

Tibyân Tefsiri'nde, cehennemin hâlihazırda yaratılmış olduğuna bu âyet-i kerime delildir, denilmektedir.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا ۙ قَالُوا هٰذَا الَّذِى
رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا ۗ وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ ۗ وَهُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا
فَوْقَهَا ۗ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ وَاَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيرًا وَيَهْدِى بِهٖ
كَثِيرًا ۗ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

25. *Yâ Muhammed (s.a.v)! İman edip salih amel işleyenleri şöyle müjdele: Şüphesiz onlar için ahirette çeşit çeşit meyvelerle donatılmış, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Ne zaman o meyvelerden rızıklandırılıp yedirilseler, "Biz bunları, daha önce dünyadayken yemiştik" derler. Oysa cennetlerde bulunan meyvelerin tadı çok daha farklı ve lezzetlidir, sadece renkleri dünyadaki meyvelere benzemektedir. Ve cennette onlar için kötü huylardan uzak, tertemiz hûriler ve eşler vardır. Onlar o cennetlerde ebediyen kalacaklardır.*

26. *Şüphesiz ki Allah Teâlâ hakkı açıklamak için sivrisineği ve ondan daha değersiz bir şeyi örnek getirmekten çekinmez. İman eden kimseler, bu misalin Rab'leri tarafından gelen bir hakikat olduğunu bilirler. Ama kâfirler inatları yüzünden, "Allah bu misali vermekle neyi kastetti?" derler. Hak Teâlâ, bu misali yalanlamaları sebebiyle, kâfirlerin çoğunu saptırarak yüzüstü bırakır. Tefekkürleri sebebiyle de müminlerin çoğunu doğru yola eriştirir. Cenâb-ı Hak bu misalle ancak büyük günah işleyen fâsıkları saptırır.*

Rivayet edilir ki; Kur'ân-ı Kerîm'de sinek ve örümcek ile örnek verildiğini işiten yahudiler, "Allah Teâlâ böyle değersiz şeylerle örnek vermez. Bu Allah'ın kelâmına benzemiyor" demişlerdir. Bunun üzerine, onların bu boş sözlerini ret ile bu âyet-i kerime inmiştir.

اَلَّذِيـنَ يَنْقُضُـونَ عَهْـدَ اللّٰهِ مِـنْ بَعْـدِ مِيثَاقِـهٖ وَيَقْطَعُـونَ مَـا اَمَـرَ اللّٰهُ
بِـهٖٓ اَنْ يُوصَـلَ وَيُفْسِـدُونَ فِـى الْاَرْضِ اُولٰٓئِـكَ هُـمُ الْخَاسِـرُونَ ﴿٢٧﴾

27. *O fâsıklar, (iman etme hususunda) yemin edip kesin kabulden sonra Allah'a verdikleri sözü bozarlar. Kulun Rabb'ine ulaşması için Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyi keserler (yerine getirmezler) ve yeryüzünde fesat çıkarırlar. İşte onlar dünya ve ahirette zarar edenlerin ta kendileridir.*

Allah'a verdikleri sözden maksat, elest bezminde, "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" sorusuna verdikleri cevap olabilir. Ya da İsrâiloğulları'nın, Tevrat'ın emri gereği, âhir zaman peygamberine tâbi olmaları kastedilmiştir. Kulun Rabb'ine ulaşmasını kesmekten maksat, müminlerle dostluğu kesmek, özellikle de tüm Arap kabilelerinin hatta Hz. İshak ve Hz. İsmail [aleyhimesselâm] cihetiyle tüm yahudilerin, Resûlullah Efendimiz [aleyhissalâtü vesselâm] ile akrabalıkları olmasına rağmen, ayrılığa düşüp Allah Teâlâ'nın emrine karşı gelerek akrabalık bağını kesmeleri olabilir.

كَيْـفَ تَكْفُـرُونَ بِـاللّٰهِ وَكُنْتُـمْ اَمْوَاتًـا فَاَحْيَاكُـمْ ثُـمَّ يُمِيتُكُـمْ ثُـمَّ
يُحْيِيكُـمْ ثُـمَّ اِلَيْـهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُـمْ مَـا فِـى الْاَرْضِ
جَمِيعًـا ثُـمَّ اسْـتَوٰٓى اِلَـى السَّـمَآءِ فَسَـوّٰيهُنَّ سَـبْعَ سَـمٰوَاتٍ وَهُـوَ بِـكُلِّ
شَـىْءٍ عَلِيـمٌ ﴿٢٩﴾ وَاِذْ قَـالَ رَبُّـكَ لِلْمَلٰٓئِكَـةِ اِنِّـى جَاعِـلٌ فِـى الْاَرْضِ
خَلِيفَـةً قَالُـوٓا اَتَجْعَـلُ فِيهَـا مَـنْ يُفْسِـدُ فِيهَـا وَيَسْـفِكُ الدِّمَـآءَ وَنَحْـنُ
نُسَـبِّحُ بِحَمْـدِكَ وَنُقَـدِّسُ لَـكَ قَـالَ اِنِّـى اَعْلَـمُ مَـا لَا تَعْلَمُـونَ ﴿٣٠﴾
وَعَلَّـمَ اٰدَمَ الْاَسْـمَآءَ كُلَّهَـا ثُـمَّ عَرَضَهُـمْ عَلَـى الْمَلٰٓئِكَـةِ فَقَـالَ اَنْبِـُٔونِـى
بِاَسْـمَآءِ هٰٓـؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُـمْ صَادِقِيـنَ ﴿٣١﴾ قَالُـوا سُـبْحَانَكَ لَا عِلْـمَ لَنَـآ
اِلَّا مَـا عَلَّمْتَنَـآ اِنَّـكَ اَنْـتَ الْعَلِيـمُ الْحَكِيـمُ ﴿٣٢﴾ قَـالَ يَـآ اٰدَمُ اَنْبِئْهُـمْ

بِاَسْمَآئِهِمْ ۚ فَلَمَّآ اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٣٣﴾
وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۗ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٤﴾

28. *Nasıl olur da Allah'ı inkâr edersiniz? Oysa daha önce bir su damlası ve et parçası halinde cansız varlıklardınız. O, size ruh üfleme suretiyle hayat verdi, sonra eceliniz geldiği vakit sizi yine O öldürecek, sonra da sûrun üflenmesiyle huzurunda toplanmanız için sizi tekrar diriltecek. Nihayet yaptıklarınızın karşılığını görmek için O'na döndürüleceksiniz.*

29. *Faydalanmanız için yeryüzünde bulunan bütün hayvan, bitki, maden ve ırmakları yaratan Allah Teâlâ'dır. Daha sonra göğü yaratmayı kastedip yedi kat göğü kusursuz, noksansız ve sağlam bir biçimde yarattı. O her şeyi hakkıyla bilen ve yaratandır.*

30. *Ey Muhammed! Hani Rabb'in azze ve celle bütün meleklere veya Âdem'den [aleyhisselâm] önce ve yeryüzünden sürgün edilen cinlerden sonra oraya yerleştirilen meleklere, "Muhakkak ben yeryüzünde hükümlerimi uygulayacak bir halife yaratacağım" demişti. Melekler de ya akıllı ve günahsız olma özelliklerinden hareketle ya da levh-i mahfûzda okuduklarından dolayı veya Allah Teâlâ'nın onlara haber vermesi sebebiyle ve bundaki hikmeti anlamak kastıyla, "Yeryüzünde fesat çıkaracak ve haksız yere kan dökecek birini mi yaratacaksın? Halbuki biz hamdinle seni tesbih, zikrinle seni takdis ederiz" dediler. Hak Teâlâ hazretleri ise yeryüzünde bir halife yaratmaktaki hikmetleri kastederek, "Şüphesiz ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurdu.*

31. *Cenâb-ı Hak, Âdem'e [aleyhisselâm] bütün yaratılan ve yaratılacak şeylerin isimlerini öğretti. Sonra isimlerini söylemeleri için onları meleklere gösterip "eğer siz sözünüzde sadıksanız bunların isimlerini bana haber verin" diye buyurdu.*

32. *Melekler de, hem bilgisiz olduklarını itiraf için hem de özür dilemek amacıyla, "Ey Rabbimiz! Seni bütün eksikliklerden tenzih ederiz. Biz, senin*

bize ilham ettiklerinden başka bir şey bilmeyiz. Şüphesiz sen, her şeyi hakkıyla bilen ve işini tam bir hikmetle yapansın" dediler.

33. *Hak Teâlâ, "Ey Âdem! Bu varlıkların isimlerini onlara bildir" diye buyurdu. Âdem [aleyhisselâm] meleklere o isimleri bildirince, şüphesiz gaybı bilen Allah [celle celâluhû] ikaz için meleklere, "Ben size, şüphesiz göklerin ve yerin gaybını bilirim, demedim mi? Daha önce sizin, 'Yeryüzünde fesat çıkaracak bir halife mi yaratacaksın?' diye sormakla açığa vurduğunuzu da bilirim, yeryüzü hükümranlığından azledilmeyi istemediğinizi içinizde gizlediğinizi de biliyordum" buyurdu.*

34. *Hatırla ki hani biz tüm meleklere, "Âdem'e secde edin" diye emretmiştik. Bütün melekler secde ettiler, ancak İblis direnip kibirlenerek kâfirlerden oldu.*

İblis, aslen cinlerden olup ismi Süryânîce Azâzîl, Arapça ise Hâris'ti. Allah'a isyan etmesi sebebiyle hem ismi hem de şekli değişti. Ve kendisine "Allah'ın rahmetinden ümidini kesen" anlamına gelen iblis kelimesi isim olarak verildi.

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ
شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

35. *Ve biz Âdem'e, "Ey Âdem, sen ve eşin Havva cennette oturun, cennet meyvelerinden istediğiniz gibi bolca yiyin. Ancak bu ağaca yaklaşmayın. Eğer yaklaşırsanız nefsine zulmedenlerden olursunuz" dedik.*

Bu ağacın buğday, üzüm veya incir ağacı olduğu söylenmiştir.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾
فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

36. *Şeytan, Âdem ve Havva'nın ayağını cennetten kaydırdı. İçinde bulundukları cennet nimetlerinden çıkardı (ve denildiğine göre cennete girme fiilini tavusla yılanın yardımıyla gerçekleştirdi). Biz de Âdem, Havva, yılan*

ve İblis'e, "Birbirinize düşman olarak yere inin, eceliniz gelinceye kadar yeryüzünde sizin için bir yerleşme, yaşantı ve faydalanma vardır" dedik.

37. *Âdem [aleyhisselâm], Rabb'inden (ilham yoluyla ve dua etmesi için) birtakım özel kelimeler aldı. Bu kelimelerle Allah Teâlâ'ya yalvararak tövbe etti ve Cenâb-ı Hak da onun tövbesini kabul etti. Şüphesiz ki Allah, tövbe eden kullarını, ceza vermekten vazgeçerek bağışlayan ve onlara merhamet edendir.*

Meşhur görüşe göre bu âyette geçen "kelimeler"den maksat, A'râf sûresinde beyan buyrulan, *"Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik. Bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz"* (A'râf 7/23) duasıdır. Âdem [aleyhisselâm] dünyaya indikten sonra iki yüz yıl ağlamıştır. Dua hükmünde olan bu cümleler Allah Teâlâ tarafından ilham yoluyla kendisine bildirilmiş, o da sürekli bunlarla dua ederek tövbesinin kabulüne nail olmuştur.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ۚ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا
تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾

38. *Onlara, "Hepiniz yere inin" dedik. Benden size hidayet yani peygamberler kitaplar ve şeriat gelir de, kim bu hidayetime uyarsa onlara hiçbir korku yoktur. Ve istedikleri yerine gelmez diye asla hüzünlenip kederlenmezler.*

39. *İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar var ya işte onlar, ahiret yurdunda cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalıcı olup ateşten çıkmazlar.*

40. *Ey İsrâiloğulları (İsrâil, Yakub'un [aleyhisselâm] lakabıdır), size, bahşettiğim nimetleri hatırlayın. Bana iman ve itaat edin. Tevrat'ta size özelliklerini*

açıkladığım Peygamber'e uymak için verdiğiniz sözü tutun ki ben de buna karşılık sizi mükâfatlandırayım. Sözünüzü bozma konusunda benden korkun.

41. *Yanınızda bulunan Tevrat'taki tevhid, vaat ve tehditleri tasdik ettiğiniz gibi gönderdiğim Kur'an'a da iman edin. Kur'an'ı inkâr edenlerin ilki olmayın. Benim kitabımın (Tevrat'ın) âyetlerini, değersiz dünya menfaati için az bir değer karşılığında satmayın. Kitabımı satma ve tahrif etme hususunda benden korkun.*

Bu âyetin, Kâ'b b. Eşref gibi yahudi bilginlerinin bazı hediyeler karşılığında Tevrat âyetlerini tahrif etmeleri ve özellikle Peygamber Efendimiz'i müjdeleyen âyetleri gizlemeleri üzerine, onlara hitaben indiği söylenmiştir.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾

42. *Hak olanı, kendi uydurduğunuz bâtılla karıştırmayın. Peygamber'in [aleyhisselâm] özelliklerinin Tevrat'ta geçmediğini söyleyerek, gerçeği bildiğiniz halde gizlemeyin.*

43. *Müslümanların namaz kıldığı gibi namaz kılın. Onların usulü ile zekât verin. Rükû eden müslüman topluluğuyla beraber siz de rükû edin.*

Yahudilerin namazında rükû olmadığından dolayı buna istinaden böyle buyrulmuş. Ancak yine de en doğrusunu Allah bilir.

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

44. *İnsanlara hayırlı şeyler yapmayı emredip de kendi nefisinizi mi unutuyorsunuz? Halbuki Tevrat'ı okuyorsunuz. Yaptığınız çirkinliği akıl etmez misiniz?*

Bu âyet Medine'de bulunan bazı yahudiler için inmiştir. Zira onlar, Resûl-i Ekrem'e [sallallahu aleyhi vesellem] inen şer'î hükümlere uyma hususunda dostlarını uyarırlardı, ancak kendilerini Müslümanlık yolunda yürümekten ve İslâm hükümlerine uymaktan menederlerdi.

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾ يَا بَنِى اِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ الَّتِى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

45. *Oruç tutma veya ibadetleri eda etme konusunda sabır ve kararlılık göstermekle ve farz namazları kılmakla Allah Teâlâ'dan yardım dileyin. İbadet, oruç ve namaz Allah Teâlâ'dan korkanların dışındakilere büyük bir zorluktur.*

46. *Allah Teâlâ'dan korkanlar öyle kimselerdir ki Rab'lerinin mükâfatıyla karşılaşacaklarını ve muhakkak O'na döneceklerini bilirler.*

47. *Ey Yakuboğulları! Size verdiğim nimetleri ve önceden sizin atalarınızı insanlara üstün kıldığımı hatırlayın.*

48. *Öyle bir azap gününden korkun ki, o günde mümin bir kişi, kâfir bir kişiye bir şey ödeyemez. Yani mümin olan birinin kâfir olan birine şefaati söz konusu olmadığı gibi kâfirlerden herhangi birinin azaptan kurtulmaları için de hiçbir bedel kabul edilmez. O gün, o kâfirlerin azaptan kurtulmaları için yardım da olunmaz.*

Bu âyet, yahudilerin, "Biz Hz. İbrahim ve Hz. İshak'ın evlatlarıyız" diye böbürlenmeleri üzerine inmiştir.

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. *Ey İsrâiloğulları! Hani size ve atalarınıza azabın ve işkencenin her türlüsünü yaparken, kız çocuklarınızı bırakıp erkek çocuklarınızı öldürmekteyken, Firavun ve adamlarının elinden sizi biz kurtarmıştık. Ve bu çektiğiniz sıkıntılara karşı Rabb'inizden size bir imtihan ve tecrübe vardır.*

Firavun bir gün rüyasında, İsrâiloğulları içinde doğacak olan bir erkek çocuğun Kıptîler'in helâk olmasına sebep olacağını gördü. Bunun üzerine, yıllar boyunca, İsrâiloğulları'ndan yeni doğan ne kadar erkek çocuk varsa hepsini boğazlamak suretiyle öldürttü.

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ
مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ
بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

50. *Hani siz Firavun'dan kaçıp Süveyş denizine geldiğiniz vakit, düşman peşinizdeyken denizi yararak sizi kurtarmış, kendiniz de görüp dururken Firavun ve ordusunu suda boğmuştuk.*

51. *Hani biz Musa'yla Tûr dağında kırk gece için sözleşmiştik. O, Tûr dağındayken siz de onun arkasından buzağıyı ilâh edinmiştiniz. Böylelikle Allah'tan başkasına ibadet etmekle kendinize zulmetmiş oldunuz.*

52. *Daha sonra işlediğiniz günahlara tövbe ettiğiniz için sizi affetmiştik. Belki bu affetme nimetine şükredersiniz.*

53. *Hani biz, doğru yolu bulmanız için, Musa'ya Tevrat'ı ve Furkân'ı yani hak ile bâtılı birbirinden ayıran delilleri ve hükümleri vermiştik.*

54. *Ve hani Musa [aleyhisselâm] buzağıya tapan kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Şüphesiz siz buzağıya tapmakla kendinize zulmettiniz. O halde yalvarıp yakararak Rabb'inize dönün ve tövbe edin. Nefislerinizi öldürün. Yahut buzağıya tapmayanlar, tapanları öldürsün." Bu vuruşmanız Rabb'inizin katında sizin için daha hayırlıdır. Bu vuruşmanızdan sonra da tövbenizi kabul*

etti. Şüphesiz Hak Teâlâ tövbe eden kullarını cezalandırmaktan vazgeçerek bağışlayan ve onlara merhamet edendir.

Bir görüşe göre bu kavmin tövbesinin öldürülmek suretiyle olduğu ifade edilmiş ve bu hadisenin şöyle cereyan ettiği açıklanmıştır: Buzağıya tapanlar çölde toplanmış, dizleri üstüne çöküp başlarını aşağı eğmişler. Hz. Harun [aleyhisselâm] 12.000 adamla gelip sabahtan akşama dek hepsini kılıçtan geçirmiştir. Öldürülenlerin sayısının 70.000 olduğu rivayet edilmektedir. Nihayetinde Allah Teâlâ bu şekilde tövbelerini kabul etmiştir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

55. *Bir de hani siz, "Ey Musa! Allah'ı açıkça görmedikçe sana kesinlikle iman etmeyiz" demiştiniz ve o anda sizi bir yıldırım çarpmıştı da siz öylece bakakalmıştınız.*

Denilmiştir ki: Hz. Musa ile beraber kavminin ileri gelenlerinden yetmiş kişi Tûrisînâ dağına gidip Allah Teâlâ'nın kelâmını işitmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Musa'dan Allah Teâlâ'yı açıkça görmeyi talep ettiler. Bu küstahlıklarından dolayı üzerlerine yıldırım indi. Yıldırımın çok şiddetli ve korkunç bir sesi vardı. Bu sesi işitenler, oldukları yere düşüp öldüler. Musa aleyhisselâm onları yerde ölü vaziyette görünce şaşırıp kaldı ve Allah Teâlâ'ya niyaz ederek, "Yâ Rabbi! İsrâiloğulları, 'Kavmimizin seçkin kişilerine ne oldu?' diye sorduklarında ne cevap vereyim?" diyerek tekrar dirilmeleri için dua etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ onları diriltip şöyle buyurdu:

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

56. *Sizi öldürdükten sonra tekrar diriltmiştim. Umulur ki bu yeniden hayat bulma nimetine karşılık şükredersiniz.*

57. *Sizi Tîh çölünde bulutla gölgeledik ve size kudret helvasıyla bıldırcın gönderdik ve, "Bu gönderdiğimiz tertemiz rızıktan yiyin" dedik. Onlar itaatsizlikleriyle bize bir zarar veremezler bilakis kendilerine zulmederler.*

Münîr[6] adlı tefsir kitabında şöyle denilmektedir: "Bu kuşlar, otlukların dalları üzerinde güzel sesler çıkartarak ortaya çıkar, esen rüzgârla kanatları dökülür ve kemiksiz bir kebap haline gelirdi. İsrâiloğulları da onları kudret helvasıyla karıştırıp yerlerdi." Gelen bu tertemiz rızkın saklanmayıp gelir gelmez tüketilmesi Allah Teâlâ tarafından onlara emredilmişti. Ancak emre muhalefet edip gelen yemeği depolamaya başladılar. Sakladıkları yemekler ise bir gün sonra kurtlanmaya, kuşlar da gelmemeye başladılar. Dolayısıyla da kendilerine zulmetmiş oldular.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

58. *Ve hatırlayınız ki biz size, şu köye girip, o köyden istediğiniz yiyecekleri zorluk çekmeden (doyasıya) yiyin ve o köyün kapısından secde ederek girin. Günahlarınızdan istiğfar edin ki günahlarınızı affedelim. (Biz) İyilik yapanlara (kendi katımızdaki) fazlımızdan sevabını arttırırız, dedik.*

Tibyân adlı tefsirde şöyle denilmektedir: Bu emir Tîh çölünü geçtikten sonraydı ve rivayete göre bu belde Kudüs-i şerif, Şittim ya da Eriha idi. Orada zorba Âd kavminden kalan Amâlika kabilesi yaşardı. Reisleri Oc b. Unk adında biriydi. Kavmi, Musa'nın [aleyhisselâm] sağlığında o beldeye girmemişti.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

6 Bu eser, a) Ebû Abdullah en-Nevevî'nin, *el-Münîr li-Meâlimi't-Tenzîl* adlı tefsiri, b) *el-Misbâhu'l-Münîr fi Tehzîbi Tefsîri İbn Kesîr* adlı eser veya, c) Şirbînî'nin *Menhecihî fi Tefsîr es-Sirâcü'l-Münîr* adlı tefsiri olabilir.

59. *O kendi nefislerine zulmedenler, söylemekle emrolundukları sözü yani istiğfar manasına gelen "hıtta" kelimesini değiştirip bozdular ve Nabat dilinde "kırmızı buğday" manasına gelen (başka bir sözcüğe) çevirerek alay ettiler. Dolayısıyla bu değiştirme sebebiyle nefislerine zulmedenlerin hadlerini aşan kötülükleri olduğu için üzerlerine gökten ceza ve azap indirdik.*

Bahsedilen bu azap ateş veya veba salgını olup bir saat içinde 24.000 kişi bu yüzden helâk oldu.

وَإِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْفَجَرَتْ
مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ
رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

60. *Şunu da hatırlayın ki; biz, Musa [aleyhisselâm] kavmi için bıldırcın eti ve kudret helvası yedikten sonra su istediğinde ona, "Sana Şuayb'dan [aleyhisselâm] kalan asâ ile taşa vur" demiştik. Asâyı taşa vurduğu vakit İsrâiloğulları'nın kabileleri sayısınca on iki pınar fışkırmış ve her kabile kendilerine ait olan pınarı bilmişti. Bunun üzerine, "Allah Teâlâ'nın rızkından olan kudret helvası ve bıldırcın etini yiyip pınarlarınızdan için ve yeryüzünde bozgunculuk çıkararak haddi aşmayın" demiştik.*

Bahsedilen taşın insan başına benzer dörtgen şeklinde, cennetten gönderilen bir taş olduğu veyahut sıradan bir taş olduğu söylenmiştir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا
وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِى هُوَ اَدْنٰى بِالَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۖ اِهْبِطُوا
مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ ۖ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآءُو
بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ ۖ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۖ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾ اِنَّ

الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

61. *Hani siz, "Ey Musa! Biz tek bir çeşit yemek yemeye dayanamıyoruz. Rabb'inden niyaz et de, bizim için yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden ve soğanından inâyetiyle bitirsin" demiştiniz. Hak Teâlâ veya Musa aleyhisselâm, "Sizin için daha hayırlı olan kudret helvası ve bıldırcın etini böyle soğan ve sarımsak gibi daha düşük bir şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz? Öyleyse şehre inin, sizin istediğiniz şeyler oradadır" demişti. Kısmetlerine razı olmadıkları için onlar üzerine alçaklık ve miskinlik yüklendi ve Allah Teâlâ'nın gazabına müstahak oldular. Onların bu zelil, miskin ve hakir hale gelmeleri, Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr etmeleri, bir de haksız yere Zekeriyya, Yahya, Şuayb ve diğer peygamberleri (aleyhimüsselâm) öldürmeleri sebebiyle oldu. Onların bu küfür ve öldürmeleri, isyanları ve hadlerini aşmaları yüzündendi.*

62. *Münafıklıklarından dolayı yalnız dilleriyle iman edenlerden (görünüşte müslüman olanlardan), Musa'nın dinine mensup olan yahudilerden, İsa'nın dinine tâbi olan hıristiyanlardan ve her dinden bir şey alıp meleklere tapan Sâbiîler'den kurtulup, Allah Teâlâ'ya ve ahiret (gününe) iman ederek salih amel*[7] *işleyen kimseler için Rab'leri katında ecir vardır. Onlara mahşerde korku yoktur. Ve o günde onlar için hüzün ve keder de yoktur.*

63. *Şu olayı da hatırlayınız ki; hani Musa aleyhisselâma tâbi olacağınıza ve Tevrat'ın hükümleriyle amel edeceğinize dair sizden yemin ve söz almıştık. Ve sizin üzerinize Tûr dağını kaldırmıştık. O halde şer'î hükümlerden size verdiğimiz hükümleri bütün çaba ve kuvvetinizle elde edin. Ve onda (Tevrat'ta) olan mükâfat ve azabı, gereği gibi hatırlayıp tefekkür ediniz. Umulur ki Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakınırsınız.*

---

7 Peygamber Efendimiz alehisselâmın şeriatı doğrultusunda salih amel işleyenler (*Tefsîrü'l-Celâleyn*, 1/14).

Rivayete göre, İsrâiloğulları, "Biz bu yükümlülüğü yani Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyi kaldıramayız" deyince, Hak Teâlâ, Tûr dağını yerinden söküp bir adam boyu kadar tepelerine indirdi. Önlerine ateşi, arkalarına da denizi getirip koydu. Bir tarafları ateş diğer tarafları deniz olduğundan dolayı kaçmaya imkân bulamadıkları için mecburen dağa bakıp, itaat ederek yanakları üzere[8] secde ettiler. Yahudiler hâlâ o şekilde secde etmektedirler.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ
فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ۚ ﴿٦٥﴾

64. *Sizlerden söz ve yemin aldıktan sonra emrimden yine yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah Teâlâ'nın lutfu ve merhameti olmasaydı, kesinlikle hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.*

65. *Şüphesiz biliyorsunuz ki, Davud [aleyhisselâm] zamanında sizin kavminiz, cumartesi günü balık avlamaktan menedilmişlerken, ilâhî buyruğa muhalefet etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyle, biz onlara, "Aşağılık ve sefil maymunlar olun" demiştik.*

Rivayete göre cumartesi günü avlanma olmadığından balıklar, güven içinde Kızıldeniz'in sahiline gelirlerdi. Onlardan bir grup hile ile denizin kıyısına dolaşık havuzlar yapıp denizi onlara akıtırlar, cumartesi günü o havuzlara giren balıklar da çıkmaya imkân bulamazlardı. Onlar da pazar günü onları avlarlardı. Başka bir rivayette ise ağlarını cuma günü atıp pazar günü toplarlardı.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾
وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ۖ قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا
هُزُوًا ۖ قَالَ أَعُوذُ بِاللّٰهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾

8 Acaba dağ bizim üzerimize düşecek mi endişesiyle sol yanakları yerde, sağ gözleriyle yukarı bakar biçimde yere kapandılar (*Hâşiyetü's-Sâvî*, 2/180).

66. *Biz o azabı onlarla birlikte yaşayıp görenlere ve onlardan sonra gelip bu kıssayı işitenlere bir ibret, o topluluk içinde bulunan takva sahiplerine veya Hz. Muhammed'in [aleyhisselâm] ümmetine bir öğüt kıldık.*

67. *Hani Musa [aleyhisselâm] kavmine, "Allah Teâlâ size bir sığır kesmenizi emretti" deyince kavmi, "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" demişlerdi. Musa [aleyhisselâm] ise, "Müminlerle alay edip cahillerden olmaktan Allah Teâlâ'ya sığınırım" dedi.*

Rivayete göre, İsrâiloğulları'ndan Âmil adında zengin bir adamı, fakir olan amca oğlu, malına tamah ederek öldürüp bir yere atmıştı. Kavmi, katil belli olmadığından dolayı, Musa'dan [aleyhisselâm] katilin kim olduğunu bildirmesini istemişlerdi. Hz. Musa [aleyhisselâm], boğazlanacak olan sığırın bir parçasıyla cesede vurulduğu takdirde ölen adamın dirilip kendisini kimin öldürdüğünü söyleyeceğini vahiy yoluyla bildiğinden, onlara bir sığır kesmelerini emretmişti. Bu yolla katilin bulunma ihtimali kavmi tarafından imkânsız görüldüğü için, "Bizimle alay mı ediyorsun?" ifadesini kullanmışlardı. Nihayet Allah Teâlâ'nın emri olduğunu anlayınca, bu emre boyun eğip o sığırın rengini ve yaşını sordular.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۚ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا
فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ ۖ عَوَانٌ بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ
لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ
لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ
الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا ۖ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾

68. *İsrâiloğulları, "Bizim için Allah Teâlâ'dan o sığırın yaşı hakkında bilgi vermesini niyaz et de, bize hayvanın kaç yaşında olacağını açıklasın" dediler. Musa [aleyhisselâm], Allah Teâlâ'nın, "O inek ne yaşlı ne de körpedir, bilakis ikisi arasındadır" buyurduğunu söyledi ve, "Haydi emrolunduğunuz şekilde hareket edin" dedi.*

69. *İsrâiloğulları bu kez, "Rabb'ine bizim için o sığırın ne renkte olacağını sor" dediler. Musa da [aleyhisselâm], "Allah Teâlâ, o sığırın renginin sapsarı, görenlerin gözünü gönlünü aydınlatacak bir renkte olduğunu buyurdu" dedi.*

70. *Onlar, "İnekler yaş ve renk bakımından birbirine benzediğinden dolayı o (istenilen) ineğin hangi özelliklere sahip olacağını bildirmesini Rabb'inden iste. Şüphesiz Allah Teâlâ dilerse biz bu işte (Allah Teâlâ'nın emrini hakkıyla yerine getirenlerden olup) doğru yola ulaşanlardan oluruz "dediler.*

Peygamber Efendimiz'in [aleyhisselâm], *"Eğer İsrâiloğulları inşallah (Allah Teâlâ dilerse) dememiş olsalardı, o sığırı asla bulamazlardı"* buyurduğu rivayet edilmiştir.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ
مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا
يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

71. *Musa [aleyhisselâm] şöyle dedi: "Cenâb-ı Hak; o sığır, kimseye boyun eğip boyunduruğa girmemiş, tarla sürmemiş, ekin sulamamış, kusuru olmayan, kendi başına serbestçe gezen ve kendisinde, derisinin rengine aykırı bir renk olmayan bir sığırdır" buyurdu. İsrâiloğulları, "İşte şimdi bu sığırın özelliklerini tam manasıyla bildirdin" dediler ve onu boğazladılar. Onlar sığırın fiyatının pahalı olmasından dolayı veya katil kendi kabilelerinden çıkar endişesiyle, bu işte zorlandılar, neredeyse bunu yapmayacaklardı.*

Bu sığır hakkında şöyle rivayet edilmiştir: İsrâiloğulları içinde salih bir zatın bir oğlu vardı. O zat, buzağısını ormana salıp zamanı gelince oğluna vermesi için Allah Teâlâ'ya emanet etti. O kişi vefat edince o buzağı dağda kaldı. Zaman geçip oğlan büyüyünce, annesi, "Baban şu ormana, Allah Teâlâ'ya emanet ederek senin için bir buzağı bırakmıştı. Git onu bul, götür sat" dedi. O buzağı, kimseye boyun eğmeyen ve kimsenin yanına uğramadığı yabani bir hayvanken o genç yanına varınca boyun eğdi ve genç de onu tutup götürdü. Annesi, "Git onu pazarda altı altına sat ancak pazarlık hususunda bana danış" dedi. Pazarda insan şeklinde bir melek, onu pazarlık etmeksizin altı altına almak istedi. Bu olayı annesine anlatınca annesi, "O melektir, bu ineği

satıp satmayacağını ona danış ve ne cevap verirse ona göre hareket et" dedi. O genç de gidip sorunca melek ona, "Sakın derisi dolusu altından daha ucuz bir fiyata satma" dedi. Allah Teâlâ'nın takdiriyle özellikleri başka hayvanda bulunmayan ve boğazlamakla emredildikleri bu buzağıyı İsrâiloğulları, derisi dolusu altın karşılığında satın aldılar.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فِيهَا ۖ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾
فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذٰلِكَ يُحْيِي اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

72. *Hani siz bir canı yani Âmil isimli zatı öldürüp katili konusunda anlaşmazlığa düşmüştünüz de, sizin gizlediğiniz şeyi Allah Teâlâ ortaya çıkarmıştı.*

73. *Biz, "Boğazladığınız hayvanın bir parçasıyla ölüye vurun" dedik. İşte Allah Teâlâ ölüleri böyle diriltir ve bu ölüyü dirilterek de size kudretini göstermiştir. Belki düşünüp akledersiniz.*

O sığırın ölüye vurulan parçası kuyruk kökü, dili ya da kulağıdır. Her hangisiyse, ölen adama vurulunca üzerinden kanı aktığı halde dirilip kendisini öldürenin amcasının oğlu olduğunu söyleyip sonra tekrar öldü.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ۗ وَإِنَّ
مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ
مِنْهُ الْمَاءُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

74. *Bu ölünün dirilmesi hadisesinden sonra kalpleriniz taş gibi hatta taştan daha sert ve katı hale geldi. Nitekim bazı taşlardan ırmaklar fışkırır. Bir kısım taşlar da vardır ki yarılarak içlerinden çeşme gibi su akar. Bir kısmı*

da Allah Teâlâ'nın korkusundan dağdan aşağı yuvarlanır. Allah Azîmüşşan yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

75. *Ey müminler! Sizin, Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] vasıfları ve İslâm'ın hakikati hakkında söylediklerinize, yahudilerin inanacaklarını mı bekliyorsunuz. Halbuki onlardan bir topluluk yani hahamlar, Allah Teâlâ'nın kelamını -Tevrat'ı- işittikleri halde ve Hak Teâlâ'nın hükmünü iyice anladıktan sonra, kendi sözleri yalan olduğu halde, Allah Teâlâ'nın kelâmını bile bile tahrif edip kavimlerini şaşkınlığa düşürdüler.*

Bahsi geçen tahrif ve âyetin iniş sebebiyle alakalı İbn Abbas'tan [radıyallahu teâlâ anhümâ] şöyle bir rivayet gelmiştir: Musa'nın [aleyhisselâm] Tûr dağına götürdüğü yetmiş kişi geri döndüklerinde, içlerinden bir grup, Allah'ın kelâmını olduğu gibi değiştirmeden kavimlerine aktardılar. Bir grup ise hakikati işitmelerine rağmen, "Bu emir ve yasakların sonunda, *'Eğer gücünüz yeterse yapın, gücünüz yetmezse yapmayın'* da denildi" dediler.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ۚ وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ
قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِندَ رَبِّكُمْ ۚ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ
﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ
عِندِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ
وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

76. *Yahudilerden münafık olanlar samimi müminlerle her karşılaştıklarında, "Biz de sizin gibi iman ettik" derlerdi. Tenhada yahudilerin bazı büyükleri, münafık yahudilere, "Allah Teâlâ'nın Tevrat'ta size bildirdiği ve bilgisini size has kıldığı o Peygamber'in sıfat ve özelliklerini niçin onun ashabına açıklıyorsunuz? Bunun, Rabb'iniz katında sizin aleyhinize delil ve düşmanlık sebebi olacağını düşünmüyor musunuz?" derlerdi.*

77. *Yahudiler, Allah Teâlâ'nın (münafık olanların) görünürde dostluk gösterip, içlerinden ise düşmanlık beslediğini bildiğini bilmezler mi?*

78. *Ve yahudilerden Tevrat'ın ne olduğunu bilmeyen ve anlamayan cahiller vardır. Onlar ancak yahudi âlimlerinin uydurdukları, Hak Teâlâ'nın, cenneti yalnız kendilerine vaat ve tahsis ettiği yalanına ve nefislerinin çirkin arzularına tâbi olurlar. Onlar bâtıl zan ve şüphe içindedirler.*

79. *Dünyalık elde etmek için elleriyle tahrif ettikleri kitabı yazıp sonra, "Bu, Allah tarafından gönderilen kitaptır" diyerek onu az bir değer karşılığında satan kimseler için cehennemde şiddetli azap veya "veyl" adlı bir vadi vardır (O kimseler bu kitabı, kendi elleriyle yazarak karşılığında rüşvet ve haram mal elde ettiklerinden dolayı "veyl" onlar içindir. Yahut, vay onların başlarına geleceklere!).*

Rivayete göre Medine-i Münevvere'ye kutlu hicret gerçekleşince yahudi âlimleri, kavimlerinin efendiliği ellerinden gideceği korkusuyla Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] Tevrat'ta; orta boylu, kara gözlü, buğday tenli... şeklinde açıkça anlatılan özelliklerini; uzun boylu, mavi gözlü, beyaz tenli diye değiştirdiler. Bunun üzerine yahudiler, âlimlerinin sözüne kanarak, "Âhir zamanda geleceği vaat edilen peygamber bu zat değildir" deyip Hz. Muhammed'i [aleyhisselâm] inkâr ettiler.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ
عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

80. *Ve onlar, "Bize ateş sadece belirli günlerde zarar verebilir" dediler. Ey Muhammed! Sen onlara de ki: "Allah Teâlâ verdiği sözden dönmeyeceği halde, size ateşin bu günlerden daha fazla zarar veremeyeceğine dair Allah Teâlâ ile sözleşip anlaşmaya mı vardınız? Ya da (Allah Teâlâ'nın size böyle bir söz vermediğini) bildiğiniz halde o şeyle Allah Teâlâ'ya iftira mı atıyorsunuz?"*

Yahudilerin ateşten zarar göreceklerine inandıkları o sayılı günler, dünyanın yedi bin yıl ömrü olduğu düşüncesinden hareketle her bin yıl karşılığında bir gün yani toplam yedi gün veya atalarının buzağıya taptıkları süre kadar yani kırk gündür. Onlar sadece bu günler miktarınca azap göreceklerini, daha fazla görmeyeceklerini söylerlerdi.

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيٓـَٔتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ
بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِى الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ وَاِذْ
اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ
اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ
بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۖ وَاِنْ يَاْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ
اِخْرَاجُهُمْ ۗ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا
جَزَآءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

81. *Gerçek şu ki; bir kimse günaha batıp onu helâl sayarak küfre düşer, o günah ve küfür o kimsenin dört bir yanını kuşatırsa,*[9] *işte böyleleri cehennemliklerdir. Ve o kimseler cehennemde, hiç çıkmamak üzere ebedî olarak kalacaklardır.*

82. *İman edip salih amel işleyen kimseler cennetliklerdir ve hiç çıkmamak üzere orada ebedî olarak kalacaklardır.*

83. *Hani biz İsrâiloğulları'ndan, "Allah Teâlâ'dan başka hiçbir şeye ibadet etmeyeceksiniz; anne babanıza, akrabalarınıza, yetimlere, çaresizlik içinde*

9 Yani müşrik olarak ölürse (*Celâleyn*, s. 12).

kıvranan yoksullara iyilik edeceksiniz, insanlara güzel sözler söyleyecek, namazı şartlarına uygun bir şekilde hakkıyla eda edip zekâtı sizin için hükmedildiği şekilde vereceksiniz" diye söz almıştık. Siz de bunu kabul etmiştiniz. Bu sözü işitip kabul ettikten sonra, sizden Abdullah b. Selâm ve onun gibileri (yani önceleri kitap ehli olup daha sonra müslüman olan kimseler) dışında, çok azınız hariç, hepiniz sözünüzden caydınız. Şüphesiz sizler haktan ve verdiğiniz sözden yüz çeviren bir topluluksunuz.

84. *Şunu da hatırlayın: Sizden ve sizden öncekilerden; dindaşlarınızın kanını dökmeyeceğinize ve zulüm yoluyla birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair söz almıştık. Siz de bunları kabul etmiştiniz. Siz de, sizden önceki gelenlerin verdikleri bu söze şahitlik etmekte ve bu sözü Tevrat'ta görüp durmaktasınız.*

85. *Ey yahudiler! Sizlerden kan dökmemek ve birbirinizi yurtlarından çıkarmamak üzere söz alındığı halde, sizler öyle kimselersiniz ki, kendi kavminizden olan insanları öldürüp sizden olan bir topluluğu da evlerinden çıkararak onlara zulmeder ve düşman olursunuz. Eğer onlar esir olup da size gelirlerse, mal veya esir değişimiyle onları kurtarırsınız. Halbuki onları yurtlarından çıkarmanız da size Tevrat'ta haram kılınmıştır. Tevrat'taki âyetlerin hükümlerinin bazısına inanıp bazısını inkâr mı ediyorsunuz? Bunun sonucunda sizden ahdini bozan kimsenin cezası, dünyada alçaklık ve rezillik, kıyamette ise en şiddetli azaba çarptırılmasıdır. Allah Teâlâ sizin, sözünde durmayışınızdan habersiz değildir.*

Rivayete göre yahudi kabilelerinden olan Nadîroğulları ve Kurayzaoğulları savaş halindeydiler. Kurayzaoğulları Evs'le, Nadîroğulları ise Hazrec'le anlaşıp birbirlerine yardım ederlerdi. Savaş bitip kazanan belli olunca mağlup olan topluluğu yurtlarından çıkarıp evlerini harap etmelerine rağmen, her iki taraftan esir edilen dindaşlarını fidye karşılığında serbest bıraktırırlardı. Tevrat hükümlerinden bazılarına inanmaktan maksat esirleri serbest bırakmak, bazılarını inkâr etmekten maksat ise önceki âyette geçen söz ve anlaşmalarının gereğini yerine getirmeyip, dindaşlarıyla savaşıp onları yurtlarından çıkarmalarıdır, denilmiştir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا بِالْءَاخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا

مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ
الْقُدُسِ اَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ
اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ
كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهٖ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ
يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلٰى
غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ
مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ
بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ
خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِى
قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ
دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا
بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ

النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۚ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ
اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ
بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ
بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾

86. *Onlar, dünya hayatının nimetlerini ahiret nimetleriyle değiştirmiş kimselerdir. Dünyada ve ahirette onların çekecekleri azap hiç hafifletilmez ve onlara her iki dünyada yardım da edilmez.*

87. *Biz Musa'ya [aleyhisselâm] Tevrat'ı verdik. Ve Musa'dan [aleyhisselâm] sonra birbiri ardınca Yûşa, Davud, Süleyman, İlyas, Zekeriyya ve Yahya [aleyhimüsselâm] gibi peygamberleri gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da [aleyhisselâm] ölüleri diriltme vb. apaçık mucizeler verdik ve onu Rûhulkudüs ile yani tertemiz ruh ya da Cebrâil'le [aleyhisselâm] kuvvetlendirdik. Siz ise her seferinde, nefsinizin arzusuna uymayan bir peygamber geldiğinde, ona karşı büyüklük taslayıp tâbi olmamak için inat ettiniz. Peygamberlerden Musa ve İsa [aleyhimesselâm] gibi bir kısmını yalanladınız. Zekeriyya ve Yahya [aleyhimesselâm] gibi bir kısmını da öldürdünüz.*

88. *Yahudiler, Kur'ân-ı Kerîm'i anlama ve bu kelâmı kabul konusunda, "Bizim kalbimiz kılıflıdır yani örtülüdür (hak söz bizim kalbimize girmez)" dediler. (Hayır) Öyle değil, bilakis Allah Teâlâ onları, küfürleri sebebiyle iyilik ve yardımından uzaklaştırıp kovmuştur. Onlardan Abdullah b. Selâm ve ona tâbi olanlar gibi çok az kimse iman etmiştir.*

89. *Hak Teâlâ tarafından haşir (ölümden sonra dirilmek), peygamberlik ve tevhid konularında kendi kitaplarını (Tevrat'ı) doğrulayan Kur'ân-ı Kerîm geldiği vakit kabul etmediler ve ona inanmadılar. Halbuki önceleri, müşrik Araplar yahudilerin canına kastedip onlara eziyet ettikleri vakit, "Keşke, Tevrat'ta açıkça anlatılan âhir zaman peygamberi gelse de bu müşriklere karşı bize yardım etse" diye temenni ederlerdi. Ne zaman ki o özelliklerini Tevrat'ta görüp gelmesini istedikleri peygamber gönderilince, "Bu peygamber, İsrâiloğulları'ndan değil, İsmâiloğulları'ndandır" diyerek inkâr ettiler. Bu inkârları sebebiyle Allah Azîmüşşan'ın lâneti o kâfirlerin üzerinedir.*

90. *Allah Teâlâ'nın kendi lutfundan dileyerek, kullarından peygamberlik ihsan ettiği kimseye haset edip indirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'i de inkâr etmeleri sebebiyle onların, kendilerini ateşe atmaları ne kötü bir şeydir. Bu itibarla Hz. İsa'yı [aleyhisselâm] ve İncil'i inkâr etmeleri sebebiyle Cenâb-ı Kahhâr'ın bir gazabına uğradıkları gibi Hz. Muhammed [aleyhisselâm] ve onun getirdiği Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr etmelerinden dolayı da başka bir gazaba çarptırıldılar. O kâfirler için alçaltıcı ve elemli bir azap vardır.*

91. *Yahudilere, ne zaman, "Allah Teâlâ'nın indirdiği Kur'ân-ı Kerîm ve İncil'e iman edin" denilse onlar, "Biz sadece bize indirilen Tevrat'a inanırız" derler ve geri kalan hak kitapları inkâr ederler. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm, yanlarında bulunan Tevrat'ı doğrulayan hak bir kitaptır. Ey Muhammed! [aleyhisselâm] sen onlara şöyle de: "Madem mümindiniz, o halde ne diye Allah Teâlâ'nın peygamberlerini haksız yere öldürüyordunuz?"*

92. *Musa [aleyhisselâm] size doğru haber ve apaçık mucizelerle gelmişken, o Tûr dağına çıktıktan sonra, sizler buzağıyı ilâh edindiniz. İşte siz böyle zalimlersiniz.*

93. *Şu olayı da hatırlayınız ki, hani sizden söz almıştık. Sonrasında sözünüze sadık kalmadığınız için Tûr dağını sizin üzerinize kaldırmıştık. "Size verdiğimiz Tevrat'a ciddiyetle ve sımsıkı sarılın ve ondaki emirleri işitip itaat ederek gereğiyle amel edin" dedik. Onlar, "Kulağımızla işittik ve kalbimizle isyan ettik" dediler. Böyle dediler çünkü küfürleri sebebiyle buzağı muhabbeti kalplerine işlemişti. Ey Muhammed! Sen onlara de ki: "Eğer siz gerçekten Tevrat'a inanmış kimseler olsaydınız, imanınız size buzağıya tapın ve Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr edin şeklindeki çirkinlikleri emretmezdi."*

94. *Ey Muhammed! Sen onlara de ki: "Eğer iddia ettiğiniz gibi cennet, diğer insanlardan kimseye değil de sadece size aitse ve bu iddianızda samimi iseniz, haydi ölümü temenni edin." Zira cennetin yalnız kendi yurdu olduğuna kesin bir şekilde inanan kimse, elbette bunun gereği olarak ölümü arzu ve temenni eder.*

95. *Onlar, peygamberleri öldürmek ve Tevrat'ı tahrif etmek gibi elleriyle işledikleri günahlar sebebiyle azaba müstahak olduklarını bilip dururken, hiçbir zaman ölümü istemezler. Allah Azîmüşşan zalimleri hakkıyla bilendir.*

96. *Sen, yahudileri ve müşrikleri hayata karşı çok hırslı ve düşkün bulursun (Bu müşriklerin Mecûsîler olduğu söylenmiştir). Onların bazısı bin yıl*

yaşamayı arzular. Halbuki ne kadar yaşarsa yaşasın, bundan ötürü azaptan kurtulamaz. Allah Teâlâ onların yaptıklarını hakkıyla görendir.

97. Ey Muhammed! Cebrâil'e düşman olan kimseye de ki: "Her kim ona düşmansa, kininden helâk olsun." Şüphesiz ki Cebrâil, önceki indirilmiş kitapları doğrulayan Kur'an'ı, Allah Teâlâ'nın izniyle senin kalbine indirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm doğru yolu gösteren, müminler için yüksek dereceleri ve kurtuluşu müjdeleyen bir kitaptır.

Rivayet edildiğine göre bazı yahudiler şöyle demişler: "Bizim atalarımız Hz. Muhammed'e [aleyhisselâm] vahiy götüren Cebrâil'den çok zahmet çekmişlerdir. Eğer onun yerine Mîkâil olsaydı biz Ebü'l-Kasım'a iman ve itaat ederdik."

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ
لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَٓا اِلَّا
الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاۗءَهُمْ رَسُوْلٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ ۣ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَاۗءَ ظُهُوْرِهِمْ كَاَنَّهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ وَاتَّبَعُوْا مَا تَتْلُوا الشَّيٰطِينُ عَلٰي مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا
كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِينَ كَفَرُوْا يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ ۣ وَمَآ
اُنْزِلَ عَلَي الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوْتَ وَمَارُوْتَ ۭ وَمَا يُعَلِّمٰنِ مِنْ اَحَدٍ
حَتّٰى يَقُوْلَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۭ فَيَتَعَلَّمُوْنَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُوْنَ
بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۭ وَمَا هُمْ بِضَاۗرِّيْنَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ
وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۭ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ اشْتَرٰىهُ مَا لَهٗ فِي
الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۣ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ۭ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠٢﴾

98. *Her kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e ve Mîkâil'e düşmanlık ederse, şüphesiz Allah Azîmüşşan da o kâfirlerin düşmanıdır.*

99. *Biz sana hükümleri açıklayan âyetler indirdik. O âyetleri ancak Allah Teâlâ'nın itaatinden çıkmış olanlar inkâr eder.*

100. *Her ne zaman yahudiler bir ahidde (antlaşmada) bulundularsa onlardan bir güruh, ahidlerini bozdular. Zaten onların çoğu Tevrat'a da inanmazlar.*

101. *Yahudi topluluğu, Allah Teâlâ tarafından yanlarında bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde, içlerinden bir grup, sanki onun Allah Teâlâ'nın kitabı olduğunu bilmezlermiş gibi, Allah'ın kitabını, yani Tevrat'ı veya Kur'an'ı arkalarına atmışlardır.*

102. *Süleyman'ın [aleyhisselâm] hükümdarlığı döneminde şeytanların okudukları şeye bu yahudiler tâbi oldular. Süleyman [aleyhisselâm] sihir yapıp kâfir olmadı lâkin o şeytanlar kâfirlik ettiler. Bâbil şehrinde bulunan Hârût ve Mârût ismindeki iki meleğe indirilene yahudiler de tâbi oldular. O melekler, "Biz insanlara Hak Teâlâ tarafından bir sınama ve imtihanız. Sihir yapıp kâfir olma!" demedikçe kimseye sihir öğretmezlerdi. İnsanlar, karı ile koca arasını ayırdıkları sihri de işte o ikisinden öğreniyorlardı. Fakat o sihir yapanlar, Allah'ın izni olmadıkça, yaptıkları sihirler sebebiyle kimseye zarar verebilecek değillerdi. Onlar kendilerine zarar veren ve hiç faydası olmayan bir şeyi öğreniyorlardı. Onlar bunu satın aldıkları ve öğrendiklerinden dolayı ahirette hiçbir nasiplerinin olmadığını pekâlâ biliyorlardı. Sihri tercih etmekle kendilerini ne kötü bir şey karşılığında satmış oldular. Keşke bu ziyanlarını bilselerdi.*[10]

Rivayet olunduğuna göre Süleyman aleyhisselâm zamanında şeytanlar hile ve tuzakları olan sihirlerini kâhinlere öğretmişlerdi. Bunun üzerine aşağılık kimseler arasında, "Bu ilim Süleyman'ın ilmidir; in-

10 Hârût ve Mârût'la ilgili âyette yer alan yegâne bilgi, onların Bâbil'de bulundukları ve günah olduğu konusunda uyarıda bulunduktan sonra insanlara sihir öğrettikleri şeklindedir. Özellikle tefsir kitapları Hârût ve Mârût'un kişiliklerine dair İsrâiliyat'a dayanan pek çok rivayet aktarır. Bu rivayetlerin bazılarına göre Hârût ve Mârût Irak'ta, Dünbâvend Bâbili'nde, Demâvend dağında veya Garp'ta bir yerde oturmaktadırlar; İdris peygamber zamanında yaşamışlardır. Kıyamete kadar saçlarından asılma cezasına çarptırılmış veya başları kanatlarının altına kıstırılmış ya da baş aşağı asılarak cezalandırılmışlardır. Ancak müfessirlerin çoğu bu rivayetlerin asılsız olduğunu kabul etmektedir. Muhaddisler de Hârût ve Mârût'la ilgili hadisleri tahlil edip aynı sonuca ulaşmışlardır (bk. Kürşat Demirci, "Hârût ve Mârût", *DİA*, 16/263-264).

sanları, cinleri ve rüzgârı bu sihirle yönetiyor" diye bir söylenti yayıldı. Bundan haberdar olan Süleyman [aleyhisselâm] kâhinlerin sihirlerini yazdıkları kitapları toplatıp kürsüsünün altına, toprağa gömdü. Hz. Süleyman'nın vefatından sonra şeytanlar o kâğıtları çıkardılar. Bu kâğıtlar İsrâiloğulları'nın ellerine geçince, "Süleyman aleyhisselâm sihirbaz imiş" diye iftira attılar. Bundan dolayı Peygamberimiz'in [aleyhisselâm] risaletle gönderilmesiyle, Süleyman aleyhisselâma atılan bu iftiradan onu temizlemek için Hak Teâlâ, *"Süleyman kâfir olmadı, fakat şeytanlar kâfir oldular"* (وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا) buyurdu.

Rivayet olunduğuna göre bu melekler insanoğlunun günah işlemesini yadırgadılar. Hak Teâlâ, "İnsanoğlunda nefis ve hevâ vardır. Eğer onların durumu sizde olsa onların işlediğinden daha çirkin ameller işlemeniz mümkündü" buyurdu. Melekler bu çirkin fiilleri kendilerine uzak gördükleri için Allah Teâlâ onlara insan nefsi verip onları mükellef olarak yeryüzüne indirdi. Orada Zühre isminde bir kadına âşık oldular. Bu sebeple şarap içtiler, haksız yere adam öldürüp putlara secde ettiler. Hak Teâlâ onları göğe yükselmekten menederek bu dünyada kıyamete dek Bâbil Kuyusu'nda saçlarından (baş aşağı) asılı olarak azaba duçar eyledi. Onların sihir ilmiyle inmeleri de bu sebepten idi. Zira o zamanlar sihirbazlar peygamberlik iddiasında bulunuyorlardı. Bundan dolayı bazı akıl sahibi kimseler sihri meleklerden öğrenerek sihrin hakikatine vâkıf oldular. Böylece peygamberlik davası güdenlere de engel oldular.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝١٠٣ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ ۝١٠٤

103. *Eğer onlar Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e* [sallallahu aleyhi vesellem] *iman edip Yahudilik'ten ve sihirden sakınsalardı, Allah Teâlâ'nın sevabı onlar için daha hayırlıydı. Keşke bunu bilselerdi!*

104. *Ey iman edenler! Peygamber'e [aleyhisselâm] "râinâ" (bizi gözet) demeyin, "unzurnâ" (bize bak) ifadesini söyleyin ve Allah Teâlâ'nın hükmüne*

kulak verip kabul ederek dinleyin. Râinâ kelimesini hakaret ve aşağılama kastıyla söyleyen kâfirler için, ebediyen acıklı bir azap vardır.

Arapça'da "râinâ"nın manası "bizi gözet, muhafaza et" demek ise de, bu söz İbrânîce'de sövüp sayma ve hakaret ifade etmektedir. Yahudiler bunu Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] söyleyince râinâ lafzının kullanılması yasaklanıp "bize bak" manasında olan "unzurnâ" denilmesi emredildi.

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

105. *Kitap ehlinden olan kâfirler ve müşrikler, Rabb'inizden üzerinize bir hayır inmesinden hoşlanmazlar ve bunu asla istemezler. Allah Teâlâ peygamberliği ve vahyi, rahmetiyle, dilediği kimseye mahsus kılar. Allah Teâlâ büyük lutuf sahibidir.*

Âyet-i kerimedeki hayırdan murat Kur'an ve vahiydir. Yahudiler vahyin ve peygamberliğin Hz. İsmail [aleyhisselâm] nesline geçmesini istemezlerdi.[11] Müşriklerse peygamberliğin Velîd b. Mugîre veya Nuaym es-Sekafî'ye verilmesi gerektiğini iddia ederlerdi.

مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾

106. *Her ne zaman insanların yararı ve zamanın icabından dolayı bazı âyetleri yürürlükten kaldırır (nesih) ya da ertelersek, ondan hayırlısını ya da*

11 Yahudilerin soyları Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] iki oğlu olan İsmail ve İshak'tan [aleyhimesselâm], Hz. İshak'a dayanıyordu. Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] kadar gelen bütün peygamberler Hz. İshak'ın soyundan, dolayısıyla İsrâiloğulları içinden gelmişti. Yahudiler son gelecek olan peygamberin de kendi soylarından gelmelerini beklerler ve peygamberliğin Hz. İsmail'in nesline geçmesini istemezlerdi. Kendi soylarından gelecek bir peygamberle, Yahudiliğin de düşmanı olan putperestliği ve putperest Araplar'ı yeneceklerine inanıyorlardı. Ancak bekledikleri peygamber kendi soylarından değil de Hz. İsmail'in soyundan olan Hz. Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] olunca davetini inkâr ettiler (bk. Bakara 2/89).

onun benzerini getiririz. Allah Azîmüşşan'ın her şeye gücünün yettiğini bilmez misin?

Neshedilen[12] hükmün yerine daha hayırlısının getirilmesinin misali, Enfâl sûresinde, yirmi mücahidin 200 kâfire karşı savaşta sabretmeleri emredilmişken daha sonra sabreden 100 kişinin düşmandan 200 kişiye karşı direnmesinin emredilmesi gibidir. Neshedilen hükmün benzerinin gelmesi ise kıblenin Beytülmakdis'ten (Mescid-i Aksâ) Mekke'ye çevrilmesi gibidir.

Beyzâvî[13] bu âyetin nüzûl sebebi olarak müşriklerin veya yahudilerin, "Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem], ashabına, önce bir şeyi emredip sonra da bunu yasaklayarak onun zıddını emrettiğini görmüyor musunuz?" demelerini göstermiştir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى
مِنْ قَبْلُ ۗ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾

107. *Bilmez misin ki göklerin ve yeryüzünün hükümranlığı Allah Teâlâ'nındır. Ve sizin için Allah Teâlâ'dan başka, ne fayda ve hayır verecek bir dost ve ne de zararı sizden uzaklaştıracak bir yardımcı vardır.*

108. *Yoksa daha önce Musa'dan [aleyhisselâm] istenildiği gibi siz de peygamberinizden (imanı küfürle değiştirmeyi mi) istiyorsunuz? Şüphesiz imanı küfre değiştiren kimse doğru yolu kaybetmiştir.*

12 Nesih, şer'î bir hükmün daha sonra gelen şer'î bir delille kaldırılmasıdır. Yüce Allah bir hükmü neshetmeden önce onu neshedeceğini de bilir. İleride bunu neshetmesi ve en baştan hükmü olduğu gibi vazetmemesi (geçerli kılmaması) kendisi katında malum olan bir hikmetten dolayıdır. Bu hikmetin Allah [celle celâluhû] katında kendisine açık olduğu âşikârdır ve O'na asla gizli de kalmayacaktır. Ancak burada nihaî maksat kulların maslahatıdır. Maslahatlar da zaman, mekân ve şahısların değişmesiyle değişiklik gösterebilir. Bunları da Allah Teâlâ önceden bildiği için bunların değişmesiyle hükümleri değiştireceğini de bilir. O zaman bir hükmü neshettiğinde ikinci hüküm, birinci hükmün dışında yeni bir hikmetten uzak olmaz.

13 *Envârü't-Tenzîl* adlı ünlü tefsirin müellifi Kadı Beyzâvî (v. 685/1286).

Bu âyetle ilgili olarak *Tibyân Tefsiri*'nde şöyle denilmektedir: Yahudiler'in, Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem], "Eğer peygambersen bize Allah Teâlâ'yı açıkça göster ya da Musa [aleyhisselâm] gibi gökten bize bir kitap getir" demelerinden ötürü bu âyet nâzil olmuştur.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ
حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ فَاعْفُوا
وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

109. *Kendilerine, hak olan İslâm ve Kur'an açıkça belli olmuşken kitap ehlinden birçokları, nefislerinde zaten var olan kıskançlıklarından dolayı, sizi imanınızdan sonra küfre çevirmek isterler. Ey müslümanlar! Artık, Allah Teâlâ harp ya da cizye emrini getirene kadar onları affedip geçin. Şüphesiz Allah Azîmüşşan her şeye kâdirdir.*

Burada kitap ehliyle kastedilen Fenhâs b. Âzûra ve Zeyd b. Kays gibi yahudi bilginleridir. *Cevâhirü't-Tefsîr*'de, onların müslüman dostları olan Huzeyfe b. Yemân'ı ve Ammâr b. Yâsir'i Yahudiliğe davet ettikleri için bu âyetin indiği beyan edilir.

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ
الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى ۗ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗ
اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ
لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ ۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ
عَلٰى شَيْءٍ ۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ
قَوْلِهِمْ ۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

110. *Namazı, devamlı ve dosdoğru kılın, zekâtı verin. Önceden hayır olarak ne işlerseniz, Allah katında onun sevabını bulursunuz. Allah Teâlâ yaptığınız hayırları görendir.*

111. *Yahudiler, "Cennete ancak yahudiler girer", hıristiyanlar da aynı şekilde, "Ancak hıristiyanlar girer" dediler. Bu, onların bâtıl arzularıdır. Ey resûlüm! Onlara de ki: Eğer doğru söylüyorsanız, iddianıza delil getirin.*

112. *Onların dedikleri gibi değildir. Bilakis her kim amelinde ihsan sahibi ve imanlı olduğu halde Allah'a itaat için doğru niyetle kendini teslim ederse, onun için Rabb'i katında ecir vardır. Onlara hiçbir korku, hüzün ve keder yoktur.*

113. *Yahudiler, "Hıristiyanlar din hususunda (hak, kayda değer) bir şey üzere değildirler" dediler. Hıristiyanlar da, "Yahudiler din hususunda itimat edilecek bir şey üzere değildirler" dediler. Halbuki yahudiler Tevrat'ı, hıristiyanlar da İncil'i okurlar. Hiçbir şey bilmeyen ve kitap ehlinden de olmayan Mecûsîler ve Arap müşrikleriyse yahudiler ve hıristiyanların söyledikleri gibi söylediler. Allah Teâlâ onların anlaşmazlığa düştüğü konuda kıyamet günü aralarında hüküm verip onları cehenneme atar.*

Cevâhirü't-Tefsîr'de şöyle denilmektedir: Necran kabilesine mensup rahipler ve hıristiyan reisleri, Medine-i Münevvere'ye elçi olarak Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] huzuruna geldiler. Medine civarında oturan yahudi âlimlerinin de huzura gelmesiyle bu âyet-i kerimede açıklandığı şekilde aralarında bir tartışma ve anlaşmazlık meydana geldi. Bunun üzerine Hak Teâlâ, bu âyetle onların sapkınlıklarını anlatmıştır.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي
خَرَابِهَا ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا
خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

114. *Allah Teâlâ'nın mescidlerinde O'nun isminin zikredilmesine mani olup onların harap edilmesi için çalışan kimseden daha zalim kim vardır? Böylelerinin o mescidlere ancak korka korka girebilmeleri gerekir. O kâfirler için dünyada ölüm, esaret ve cizye; ahirette ise büyük bir azap vardır.*

Bu âyet, İslâm devletinde kâfirlerin müslümanlardan korktuklarından dolayı hâlâ mescidlere girmeye güçlerinin olmadığının ilanıdır. Aynı zamanda Buhtunnasr'ın veya Roma İmparatoru Titus'un Beytülmakdis'i harap ettiği ve sakinlerini öldürdüğüne de bir işarettir.

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115. *Doğu ve batı Allah Teâlâ'nındır. hangi tarafa yönelirseniz yönelin orası Allah Teâlâ'ya ibadet ve taat yönüdür. Allah Azîmüşşan; bağışlaması geniş olan, müslümanların menfaatine olanı hakkıyla bilendir.*

Bu âyet-i kerimenin nüzûl sebebi şöyledir: Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] askerlerinden bir grup, bulutlu ve karanlık bir gecede, kıblenin yönü hakkında ihtilaf ettiler. Herkes kendi görüşüne göre bir tarafa yöneldi. Hava aydınlanınca döndükleri yönün kıble istikameti olmadığını anlayıp Medine'ye geldiklerinde namazlarını iade etmek hususunda Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] danıştılar. Bu âyetin nüzûlüyle, namazı iade etmeye gerek olmadığı ve bütün yönlerin Allah Teâlâ'ya ait olduğu buyruldu.[14]

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِينَا اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ

14 Dolayısıyla âyetteki maksat, kıblenin yönünün bilinmediği durumlarda, kişinin araştırma neticesinde kıldığı namazının -kıbleye isabet etmese bile- geçerli olacağıdır. Âyeti, "Kayıtsız şartsız her ne cihete dönülürse dönülsün namaz sahihtir" diye yorumlamak doğru değildir.

الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾

116. *Yahudiler Üzeyir'i, hıristiyanlar Mesîh'i ve müşrikler de melekleri Cenâb-ı Hakk'ın evlat edindiğini söylediler. Allah Teâlâ, o zalimlerin söylediklerinden münezzehtir. Bilakis kâinatta olan her şey, Üzeyir, İsa ve melekler de O'nun kuludur. Hepsi O'na boyun eğmiş ve fermanına itaat etmiş haldedirler.*

117. *Allah Teâlâ yerleri ve gökleri yoktan var edendir. Bir şeyi var etmeyi dilediğinde sadece "ol!" diye emreder. O da hemen oluverir.*

118. *Müşriklerin cahilleri ve inkârcı Ehl-i kitabın inatçı olanları, "Ne olurdu Allah, bize senin peygamberliğini söyleseydi ya da sen bize bir (peygamberlik) alameti getirseydin" dediler. Bunun gibi, bunlardan önce gelen yahudiler ve hıristiyanlar bunların dediği gibi, "Bize Allah'ı açıkça göster ve gökten sofra indir" demişlerdi. Küfür ve inatta onların kalpleri birbirine benzer. Şüphesiz kesin olanı (bilmeyi) isteyen topluluk için biz âyet ve alametleri açıkladık.*

119. *Ey Muhammed! Biz seni hakla, yani Kur'an'la, müminleri müjdelemen ve kâfirleri (azapla) korkutman için gönderdik. Sen elçiliğini tebliğ ettikten sonra cehennem ehlinin küfür üzere ısrarlarından kesinlikle sorumlu değilsin.*

120. *Yahudi ve hıristiyanlar onların milletine (dinine) tâbi olmadıkça senden razı olmazlar. Ey Muhammed! Onlara de ki: "Hidayet, yani hak yol, Allah Teâlâ'nın gösterdiği doğru yol, İslâm yoludur." Eğer sana gelen ilimden, yani İslâm vahyinden sonra, onların arzularına tâbi olursan seni Allah'ın azabından koruyacak hiçbir fayda verici yakın (bir kimse) ve de (bunu) engelleyecek bir yardımcı yoktur.*

Âyetteki hitap görünüşte Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] ise de, manası bütün ümmete yöneliktir.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ۗ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

121. *Kendisine kitap verdiğimiz kimseler o kitabın hak olduğunu bilerek onu okudular. İşte bunlar, tahrif etmeksizin kitaplarına iman edenlerdir. Her*

kim kitabı inkâr eder ve hükümlerini değiştirirse onlar dinlerinde en büyük zarara uğrayan kimselerdir.

Bu âyet-i kerimenin, kitap ehlinden iman edenler veya Abdullah b. Selâm ve onunla birlikte iman eden arkadaşları hakkında indiği söylenmiştir.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي
فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ
شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿١٢٣﴾ وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ
لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾

122. *Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetleri ve dedelerinizi âlemde bulunanlara üstün kıldığımı hatırlayın.*

123. *Öyle bir günden korkun ki, o gün kimse bir başkasına hiçbir şeyle karşılık veremez. Yani birinin üzerindeki hakkı bir başkası ödeyemez ve ondan, azabın bedeli olarak bir şey kabul olunmaz. Kâfirler için, kimsenin şefaati fayda vermez. Onlara yardım olunmaz, onların azabına hiçbir şey de engel olamaz.*

124. *Bir zamanlar Rabb'i, Hz. İbrahim'e [aleyhisselâm], bazı kelimeleri emretti (kelimelerle imtihan etti). İbrahim [aleyhisselâm], o emirleri tamamen yerine getirdi. Hak Teâlâ, "Ben seni insanlara imam kılacağım" dedi. Yani insanlar din konusunda sana uyacaklar. İbrahim [aleyhisselâm], "Soyumdan gelenleri de imam eyle" diye niyazda bulundu. Allah Teâlâ, "Senin soyundan olan zalimler benim ahdime nail olamazlar (verdiğim söz onları kapsamaz)" buyurdu.*

"Kelimeler"den muradın ne olduğu ile ilgili pek çok rivayet vardır. Emir ve nehiyler veya hac vazifeleri ya da on şeydir. Bu on şeyden beşi şunlardır: Başında saç varsa saçı iki tarafa bölmek, bıyığı kırpmak, mazmaza (ağzı su ile çalkalamak), istinşak (buruna su vermek) ve misvak kullanmak. Beşi de şunlardır: Bedendeki tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak, etek traşı olmak, sünnet olmak ve su ile istinca etmektir.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا ۖ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ
مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

125. *Hani biz Kâbe'yi insanlar, yani hacılar için sevap kazanma yeri ve emin bir toplanma yeri kılmıştık. Ey müminler! Makam-ı İbrahim'i namazgâh edinin. İbrahim ve İsmail'e de şöyle emretmiştik: "Beytimi; tavaf edenler, namaz kılanlar, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için güzelce temizleyin."*

Mesâbe: Her sene hacıların gelip tekrar memleketlerine dönmeleridir.

Emnâ: Harem-i şerif'te öldürülmekten güvende olmaktır.

Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim [aleyhisselâm] Kâbe'yi inşa ederken mübarek ayakları altına konulan taşın yeri veya insanları hacca davet ettiği yerdir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ
مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ
أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

126. *Hani, İbrahim [aleyhisselâm], "Bu inşa ettiğim şehri âfetten emin eyle. Ahalisinden Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri meyvelerle rızıklandır" diye dua etmişti. Hak Teâlâ, "Kısacık dünya hayatında, kâfiri bile rızıklandırırım, sonra da ahirette onu cehenneme girmek zorunda bırakırım. Orası (gidilecek) ne kötü bir yerdir" buyurdu.*

Rivayete göre Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] "meyvelerle rızıklandır" duası üzerine Hak Teâlâ, Cebrâil'e [aleyhisselâm] Şam'dan meyvesi bol bir beldeyi yerinden sökmesini ve götürüp yedi kere Kâbe'yi tavaf ettirdikten sonra Mekke'ye yakın bir yere koymasını emretti. Burası, Kâbe'yi tavaf ettiğinden ismi Tâif (tavaf eden) olarak meşhur olmuştur.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ
إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾

127. *Hani İbrahim ve İsmail [aleyhimesselâm] beytin yani Kâbe'nin temelini yükseltmişler ve şöyle dua etmişlerdi: Ey Rabbimiz! Bizden bu hayırlı işi kabul eyle. Şüphesiz sen duamızı işiten ve niyetimizi bilensin.*

Rivayete göre Hz. İsmail taş getirip Hz. İbrahim'e verirdi ve bu şekilde Kâbe'yi inşa ederlerdi.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ۖ وَأَرِنَا
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا
وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ
عَنْ مِلَّةِ إِبْرٰهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۚ
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾

128. *Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olmada ve ihlâsta sabit eyle ve neslimizden bir topluluğu sana boyun eğen ve itaat eden bir ümmet kıl. Bize hacdaki ibadet yerlerini yani ihram için mîkat mahallerini, vakfe için Arafat'ı, kurban için Mina'yı göster ve kusurlarımızı affeyle. Şüphesiz sen tövbeleri çokça kabul buyuran ve müminlere merhamet edensin.*

129. *Ey Rabbimiz! Benim neslimden olan müslümanların içinden, onlara senin âyetlerini ve tevhid alametlerini okuyacak, Kur'an'ı ve hükümlerini öğretecek ve onları günahlardan temizleyecek bir peygamber gönder. Şüphesiz sen her şeye gücü yeten, mutlak galip gelensin, hükmünde hikmet sahibisin.*

130. *İbrahim'in [aleyhisselâm] dininden ancak aşağılık ve akılsız kimseler yüz çevirir. Şüphesiz biz İbrahim'i [aleyhisselâm] dünyada peygamberlik ve Kâbe'yi imar etme şerefiyle seçkin kıldık ve ahirette de salihlerden eyledik.*

Tibyân'da bu âyetin nüzûl sebebi şöyle belirtilmiştir: Abdullah b. Selâm, kardeşinin oğulları Seleme ve Muhâcir'i İslâm'a davet edip şöyle dedi: "Biliyorsunuz ki Tevrat'ta Hak Teâlâ, 'İsmail'in soyundan, ismi Ahmed olan bir peygamber göndereceğim. Kim ona iman ederse hidayet bulur. İman etmeyen ise lânetlenir' buyurmuştu." Bunun üzerine Seleme iman etti fakat Muhâcir bundan kaçındı.

اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَآ
اِبْرٰهِيْمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا
تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٣٢﴾ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوْبَ
الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِيْ قَالُوْا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ
اٰبَآئِكَ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَّاحِدًاۚ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ
﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ
عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٤﴾

131. *Rabb'i, İbrahim'e [aleyhisselâm], "Benim emrime teslim ol" buyurdu. İbrahim de [aleyhisselâm], "Kendimi ihlâsla âlemlerin Rabb'ine teslim ettim" dedi.*

132. *İbrahim [aleyhisselâm] kendi oğullarına kendi dinini yahut İslâmiyet'i vasiyet etti. Yakub da [aleyhisselâm] atalarının yolundan giderek kendi oğullarına vasiyet edip, "Ey oğullarım! Şüphesiz Allah Azîmüşşan, razı olduğu İslâm dinini sizin için seçti. Ölüm size gelmeden önce mutlaka müslüman olun" dedi.*

133. *Hz. Yakub'a ölüm yaklaştığında siz orada hazır mıydınız? O zaman oğullarına, "Vefatımdan sonra siz neye tapacaksınız?" demişti. Onlar da, "Senin ilâhına, babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın Rabb'i olan tek bir ilâha ibadet edeceğiz. Biz Allah'a itaat eden ve boyun eğen kimseleriz" demişlerdi.*

134. *Bu topluluk yani İbrahim ve Yakub'un evlatları geçip gittiler. Onların kazandıkları onlar için, sizin kazandıklarınız sizler içindir. Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulmayacaksınız.*

Yahudi itikadına göre; babaların yaptıkları hayır sebebiyle çocukları sevap kazanacakları gibi onların küfürleri sebebiyle de kendilerine azap edilecektir.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا
وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا
أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ
أَحَدٍ مِنْهُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ
فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ ۖ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ۚ
وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ
وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

135. *Yahudiler, müslümanlara, "Bizden olun" ve hıristiyanlar da, "Bizim dinimize tâbi olun ki hidayet bulasınız" dediler. De ki: "Bunlardan hiçbiri olmayız. Bilakis Hakk'a tapan İbrahim'in [aleyhisselâm] yolundayız." Zira İbrahim [aleyhisselâm] Allah'a ortak koşanlardan olmadı.*

136. *Ey İbrahim'in dinine tâbi olanlar! Yahudilerin ve hıristiyanların sizi davetlerine cevap olarak şöyle deyin: "Biz Allah'a, bize indirilen Kur'an'a, İbrahim'e indirilen sahifelere, o sahifelerle ibadet eden İbrahim'in [aleyhisselâm] oğulları İsmail'e ve İshak'a, İbrahim'in torunu Yakub'a, onun oğullarına, Musa ve İsa'ya [aleyhimesselâm] verilen Tevrat ve İncil'e ve bütün peygamberlere [aleyhimüsselâm] Rab'leri tarafından verilen mucizelere ve kitaplara topluca inandık, iman ettik. Onların hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah Teâlâ'ya itaat eden ve teslim olanlardanız."*

137. *Eğer yahudi ve hıristiyanlar sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse şüphesiz hidayet bulurlar. Şayet yüz çevirirlerse onlar ancak derin bir ayrılığa düşmüş ve düşmanlığa yönelmiş olurlar. Ey resûlüm! Sen onların düşman-*

lığından dolayı endişe etme. Allah Teâlâ sana yeter. Yakın zamanda onların şerrini senden giderir. Allah Teâlâ hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir.

138. *Ey müslümanlar! Deyiniz ki: "Biz, yardım edilen din ve müminleri temizleyici olan boyaya tâbiyiz. Allah tarafından olan din ve temizlikten daha güzel ne olabilir? Biz O'na kulluk edenleriz."*

Sıbga, sözlükte "boya" manasındadır. Din ve millet için de kullanılır. *Keşşâf* tefsirinde temizlik manasında kullanılmış olan bu sıbgadan kastedilen, sünnet olmaktır. Zira sünnet olmak sahibini, sünnet olanı temizler denilmiştir. Bazıları da kâfirlerin evlatlarını güya sünnet etmek yerine kutsal suyla vaftiz edip aslî günahtan kurtulduklarına inandıkları için bundan sakındırmak için, dinin ve fıtratın sünnet olmayı emrettiğini söylemişlerdir.

قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ
أَعْمَالُكُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾

139. *Ey Muhammed! Onlara de ki: Allah'ın dini ve ona mensup olmakta öncelik konusunda mı bizimle tartışıp çekişmektesiniz? Halbuki O, bizim ve sizin Rabb'inizdir. Ona kulluk etmek herkese vâciptir. Bize amelimizin mükâfatı size de amelinizin karşılığı vardır. Biz ona amel ve itikadda ihlâsla bağlanmış kimseleriz.*

Bu âyetin nüzûl sebebi *Tibyân*'da şöyle geçmiştir: Yahudiler, Peygamber Efendimiz'e, "Peygamberler bizden ve bizim dinimiz üzereydiler. Biz sizden daha önce ve üstünüz, Allah Teâlâ'ya da senden daha layık ve yakınız. Eğer sen, peygamber olsaydın bizden olurdun" demişlerdi.

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا
هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ قُلْ ءَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً
عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا
كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

140. *Yoksa siz, "İbrahim, İsmail, İshak, Yakub [aleyhimüsselâm] ve Yakuboğulları; yahudi veya hıristiyandılar" mı diyorsunuz? Ey resûlüm! Onlara de ki: "Peygamberlerin dinlerini siz mi daha iyi biliyorsunuz yoksa peygamberlerini bu dinle gönderen Allah Teâlâ mı daha iyi biliyor?" Kitap ehlinden her kim Allah Teâlâ'dan gelen kitap vasıtasıyla kesin olarak bildiği hususun şahitliğini gizlerse, yani bildiği halde Hz. Peygamber'in peygamberliğini inkâr ederse, artık ondan daha zalim kimse yoktur. Sizin gizlemeniz ve inkârınızdan Allah Teâlâ habersiz değildir.*

141. *Onlar birer ümmetti, geçip gittiler. Onların kazandıkları onlar için, sizin kazandıklarınız sizler içindir. Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulacak da değilsiniz.*

Bu âyetin tekrar edilmesinin[15] sebebi; hatırlatma veya tembih etme ve sakındırmak olmalıdır.

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِى كَانُوا
عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾

142. *Medine'de bulunan yahudi ve münafıklardan aklı kıt ve bayağı kimseler yakında, "Müslümanlar, niçin yöneldikleri kıblelerinden yani Beytülmukaddes'den (Mescid-i Aksâ'dan) yüz çevirdiler?" diyecekler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Doğu da, batı da Allah Teâlâ'nındır. O, dilediğini doğru yola sevkeder."*

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] Mekke'deyken namazları Kâbe'ye yönelerek kılardı. Medine'ye hicretinden sonra Mescid-i Aksâ'ya yönelmesi emredilince yahudiler bu duruma sevinerek, "Muhammed bizim dinimizde olmasa da bizim kıblemize yöneliyor" dediler. Hz. Peygamber'in bu sözlere mahzun olmasından dolayı Kâbe'ye yönelme emri geldiğinde yahudi ve münafık kimselerin ileride ayıplayacaklarını Hak Teâlâ bu âyette haber verdi.

15 Zira 134. âyet de aynı lafızlarla geçmişti.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي
كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ
وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ
إِيمَانَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

143. *Ey müslümanlar! Sizin kıblenizi en faziletli kıble kıldığım gibi sizleri de vasat ümmet yani âdil ve seçkin ümmet kıldım ki nübüvveti inkâr eden kimseler aleyhine peygamberlerin doğruluğuna şahit olasınız, Habibim de size, sizin iman ettiğinize adaletli bir şahit olsun. Ey resûlüm! Hâlâ senin yönelmekte olduğun Kâbe'yi, ancak sana tâbi olanlarla geri dönenleri (tâbi olmayanları) birbirinden ayırmak için kıble kıldım. Gerçi kıbleyi çevirmek, hidayete ermeyen kimselere büyük ve ağır gelse de, Allah Teâlâ'nın hidayete erdirdiği kimselere güç ve ağır değildir. Allah Teâlâ sizin imanınızı boşa çıkarmaz. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan insanlara karşı çok merhametlidir, onların ecirlerini zayi etmez ve günahları affedendir.*

Rivayete göre yahudiler müslümanlara, "Önceden Beytülmukaddes'e yönelmeniz doğru idiyse neden ondan yüz çevirdiniz? Eğer ona yönelmek sapkınlık ise o zaman sizden vefat eden kimseler sapkınlık üzere ölmüşlerdir" dediler. Müslümanlar, onların bu sözlerine cevaben, "hidayet, Allah Teâlâ'nın emrine uymak, sapkınlık ise ona muhalefet etmektir" dediler. Ardından, Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] yanına gelip, namazların Mescid-i Aksâ'ya yönelerek kılındığı dönemde vefat edenlerin namazlarının ne olduklarını sorunca, *"Allah Teâlâ sizin namazınızı zayi etmez"* âyeti nâzil oldu.[16]

16 İman kelimesine bu âyet-i kerimede "namaz" anlamının verilmesinin sebebi şu şekilde açıklanmıştır: Namaz yükümlülüğü ancak iman ehli olan kimselerde düşünülebilir. Namazın farz olmasını kabul edenler de iman ehli olan kimselerdir (*Nesefî Tefsiri*).

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِى السَّمَآءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا ۪ فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۭ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهٗ ۭ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۭ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٤﴾

144. *Ey Muhammed! Biz senin (Kâbe'den döndürülmen sebebiyle) yüzünü göğe çevirip durduğunu görmekteyiz. Bu sebeple biz seni razı olduğun kıbleye döndüreceğiz. Şimdi yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. (Ey müminler!) Karada, denizde, doğuda ve batıda her nerede olursanız olun yüzünüzü Mescid-i Harâm tarafına çevirin. Şüphesiz ki kendilerine kitap verilen kimseler, gerçekleşen bu tahvilin (kıblenin çevrilmesinin) Rab'leri katından gelen bir hakikat olduğunu bilirler. Allah Teâlâ onların bu tahvil olayını inkâr etmelerinden habersiz değildir.*

Rivayete göre hicretten sonra Medine'de, on altı ay kadar namazlar Beytülmukaddes'e doğru dönülerek kılındı. Receb ayının ortasında bir pazartesi günü Allah Resûlü [sallallahu aleyhi vesellem] ashapla birlikte Benî Seleme Mescidi'nde öğle namazının ilk iki rekâtını eda ettikten sonra namaz içerisinde bu hüküm (kıblenin çevrilmesi) nâzil olunca, Allah Resûlü [sallallahu aleyhi vesellem] ve ashabı, Kâbe'nin altın oluk tarafına yöneldiler. Bunun üzerine bu mescide "Mescid-i Kıbleteyn" (iki kıbleli mescid) denildi.

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَّا تَبِعُوْا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ
اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۭ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ
اَهْوَآءَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٤٥﴾

145. *Ey Peygamber! Şayet sen kendilerine kitap verilmiş olan yahudi ve hıristiyanlara, bütün mucize ve delilleri getirsen, yine de senin kıblene tâbi olmazlar. Sen de onların kıblesine tâbi olmazsın. Ve onların bazısı (yahudi yahut hıristiyanlar) diğer bazısının kıblesine tâbi olmazlar. Eğer sen, İbra-*

him'in [aleyhisselâm] kıblesinin hak olduğu bilgisi sana verildikten sonra onların arzularına uyacak olsaydın zalimlerden olurdun.

Bu âyet-i kerimede görünüşte hitap Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] yönelik olsa da hakikatte ümmetedir.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۭ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤٦﴾

146. *Kendilerine Tevrat'ı verdiğimiz kimseler, Peygamber'i, oğullarını bildikleri gibi bilirler. Onlardan bir grup avam ve ayak takımı, hakkı gizlerler. Bununla beraber gizledikleri şeyi bilirler.*

Ömer b. Hattâb [radıyallahu anh] Abdullah b. Selâm'a [radıyallahu anh] âyette geçen "oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar" ifadesini sordu. Abdullah b. Selâm, "Ey Ömer! Hz. Peygamber'i gördüğüm anda oğlumu tanıdığım gibi hatta onu, oğlumu tanımamdan daha iyi tanıdım. Çünkü Tevrat'ta onun vasıflarını gördüm. Belki oğlum konusunda annesi ihanet etmiş olabilir" dedi.

اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١٤٧﴾

147. *Rabb'inden olan her şey hak ve gerçektir. Kıbleye yönelme hususunda sen kuşkuya kapılanlardan olma.*

Bu âyetteki kuşkuya kapılmama ikazı, ümmete yöneliktir.

وَلِكُلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيْهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ۭ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يَاْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۭ وَاِنَّهٗ لَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ ۭ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۭ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ

لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

148. *Her ümmetin Allah Teâlâ'nın yönelmelerini emrettiği bir kıblesi vardır. Ey müslümanlar! Şu halde hayırlı işlerde, diğerlerinin önüne geçin. Bu hayırlı işlerden biri de sizin kıbleye yönelmenizdir. Siz ve Ehl-i kitap, nerede olursanız olun ve hangi tarafa yönelirseniz yönelin Allah Teâlâ, yaptıklarınızın karşılıklarını vermek için kıyamette hepinizi huzuruna toplayacaktır. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan'ın, sizleri toplayıp huzura getirmek de dâhil her şeye gücü yeter.*

149. *Ey Peygamber! Her ne zaman ikamet ettiğin yerden ayrılırsan (yolculuğa çıkarsan) namazda yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Şüphesiz ki Mescid-i Harâm'a yönelme emri Rabb'in katından gelen bir gerçektir. Allah Teâlâ sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.*

150. *Ey Peygamber! Her ne zaman konakladığın yerden ayrılırsan, namazda yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Ve ey müminler! Siz de her nerede olursanız olun, namazda yüzünüzü Mescid-i Harâm tarafına çevirin ki yahudi ve müşrikler için sizin aleyhinize kullanabilecekleri bir delil bulunmasın. Küfürde inat edip kibirlenmeleri sebebiyle kendi nefislerine zulmedenler müstesna. Onlar ellerinde delil olmasa da iman etmezler. Kâbe'ye yönelme hususunda onlardan korkmayın, bilakis benim emrime muhalefet etmekten korkun. Böylece Kâbe'ye yönelmenizle ahirette yahut sizi hanîf olan dine tâbi kılmakla nimetimi tamamlarım. Umulur ki hidayete erersiniz (doğru yolu bulursunuz).*

Bu âyet-i kerimedeki "delil bulunmasın" ifadesiyle anlatılmak istenen şey -Allah Teâlâ daha iyi bilir ama- arada tartışma ve husumetin olmamasıdır. Nitekim Tevrat'ta Hz. Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem] kıblesinin Kâbe olacağı yazılıyken yahudiler, "Muhammed bizim dinimizi kabul etmez ama kıblemizi kabul eder" derken müşrikler de, "Niçin dedesi İbrahim'in [aleyhisselâm] kıblesini terketti?" diyorlardı. Bundan dolayı, kıblenin çevrilmesiyle onlar için bir delil kalmadı. Medine'de yaşayan bir kısım kendi nefislerine zulmeden muannit yahudiler, "Muhammed, kendi akrabalarına yakınlığından dolayı Kâbe'ye yöneldi" dediler. Mekkeli müşriklerse, "Muhammed, doğru yolda ol-

duğumuzu bildiğinden bizim kıblemize yöneldi" diyerek inkârdaki inatçılıklarına devam ettiler.

كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ
وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾
فَاذْكُرُونِٓى اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِى وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

151. *Nitekim Kâbe'ye yönelmenizle, üzerinize nimetimi tamamladığım gibi içinizden, size Kur'an âyetlerini okuyan, sizi şirkten ve günahtan temizleyen, Kur'an'ı, helâli ve haramı öğreten ve size bilmediğiniz hükümleri bildiren bir peygamber gönderdim.*

152. *Taat ve ibadetle beni anın ki ben de sizi mağfiretle (bağışlayarak) anayım. Ve bana ibadet ederek nimetlerime şükredin, günah işleyerek nankörlük etmeyin.*

Bazı haberlerde,[17] Süfyân b. Uyeyne'den [rahimehullah], Hak Teâlâ'nın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Emirlerimi yerine getirmekle birlikte, beni anın ki ben de sizi mağfiretimle anayım, kelâmımla kullarıma lutufta bulundum. Eğer bu lutfu Cebrâil ve Mîkâil'e [aleyhimesselâm] bahşetmiş olsaydım şüphesiz ki onlara tam ve büyük bir nimet vermiş olurdum."

يَٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ
اَحْيَآءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

153. *Ey müminler! Sabır ve namazla Allah Teâlâ'dan yardım dileyin. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan sabredenlerle beraberdir yani sabredenleri koruyan ve onlara yardım edendir.*

17 "Hadis ilminde haber, Hz. Peygamber'e, ashabına veya tâbiînden birine dayanan söz anlamına gelir ancak daha çok ashaptan veya tâbiînden nakledilen söze 'haber', Peygamber Efendimiz'den nakledilene ise 'hadis' denilmesi gerektiği kabul edilmiştir" (Hasan Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 163).

154. *Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Bilakis onlar bizim katımızda diridirler ancak siz onları bilmezsiniz. Çünkü bunu kavramak aklın idrak sınırlarının dışındadır.*

Bu âyet-i kerime, Bedir'de şehid edilen müminler hakkında nâzil olmuştur. Bedir Savaşı'nda muhacirlerden altı, ensardan ise sekiz kişi şehid düşmüştü. Bazı kimseler üzülerek, "Filan ve filan kimse dünya hayatının nimet ve lezzetine doyamadan vefat ettiler" deyince Allah Celle ve Alâ onlar için "ölüler" denilmesini yasakladı.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ
وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ
مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ
مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

155. *Ey müminler! İtaat edenleri isyan edenlerden ayırmak için sizleri savaşta düşman korkusuyla, oruç ve kıtlığın verdiği açlıkla, zekât ve bir zararın sebep olduğu mal eksikliğiyle, hastalık ve zayıflık neticesinde meydana gelen can kayıplarıyla, doğal âfetler sebebiyle meyvelerinizin yahut meyve derecesinde olan evlatlarınızın yokluk ve eksikliğiyle imtihan ederim. Ey habibim! Sabredenlere ikramlarımı müjdele.*

156. *Onlar (sabredenler) öyle kimselerdir ki, başlarına bir musibet geldiğinde gönülden rıza ve teslimiyetle, "Şüphesiz biz Allah Teâlâ'ya aidiz, O'nun kullarıyız ve öldükten sonra (kıyamet gününde) diriltilip toplanarak sonunda yine Rabbimiz'e döneceğiz" derler.*

157. *Onlar için (gösterdikleri metanete karşılık) Rab'leri katından rahmet, nimet ve cennet vardır. Onlar, hidayete erenlerin ta kendileridir.*

Said b. Cübeyr [rahmetullahi aleyh] şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz"* anlamına gelen (إنا لله وإنا إليه راجعون) kelâmı yalnız bu ümmete bahşedilmiş bir ayrıcalıktır. Şayet bu kelâm sadece bu ümmete ait olmasaydı Yakub [aleyhisselâm] Yusuf'u [aleyhisselâm] kaybettiğinde "Ah Yusuf'um ah" değil (إنا لله وإنا إليه راجعون) derdi.

Hz. Ömer de [radıyallahu anh] bu âyeti okuduğunda şöyle buyurmuştur: "İki denk (salavat ve rahmet) ve ayrıca ona verilen ilave (hidayete ermek) ne güzeldir."

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَّطَّوَّفَ بِهِمَا ۭ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيْمٌ ﴿١٥٨﴾

158. *Şüphesiz ki Safâ ve Merve, Allah'ın beytinde hac vazifelerinin nişanelerindendir. Her kim Allah'ın evi Kâbe'yi hac yahut umre niyetiyle ziyaret edecek olursa o kimsenin Safâ ve Merve'yi tavaf etmesinde bir günah yoktur. Her kim ister farz ister nâfile olsun hayırlı bir iş yaparsa, muhakkak ki Allah Azîmüşşan o kimsenin yaptığı hayırlı işi bilen ve karşılığını verendir.*

Safâ ve Merve, Mekke-i Mükerreme'de bulunan iki tepedir. Câhiliye döneminde müşrikler Safâ tepesinin üzerine İsâf, Merve tepesinin üzerine de Nâile isminde putları yerleştirmişlerdi. Müşrikler bu putları tavaf eder, onlara el ve yüz sürerlerdi. Mekke'nin fethi ve putların kırılmasından sonra müslümanlar, Câhiliye döneminden kalma bir uygulama olması sebebiyle Safâ-Merve arasında sa'y yapmayı hoş karşılamamışlardı. Bunun üzerine "günah yoktur" ifadesinin nâzil olmasıyla Safâ-Merve arasında sa'y yapmak hac vazifelerinden biri kılındı.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنّٰهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتٰبِ ۙ اُولٰۗىِٕكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللّٰعِنُوْنَ ۙ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَبَيَّنُوْا فَاُولٰۗىِٕكَ اَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰۗىِٕكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰۗىِٕكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ۙ ﴿١٦١﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿١٦٢﴾ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦٣﴾ اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا
يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ
الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

159. *İçerisinde Hz. Peygamber'in vasıfları açıklanmakla birlikte hükümleri ortaya çıkarmak ve doğru yolu göstermek için indirdiğimiz Tevrat'ı gizleyenler yok mu? İşte onları Allah Teâlâ rahmetinden uzaklaştırır ve bütün yaratılanlar da onlara lânet ederler.*

160. *Hz. Peygamber'in vasıflarını gizlemekten tövbe ederek amellerini düzeltenler ve Peygamber'in vasıflarını gizlediklerini insanlara itiraf ederek gerçeği açıkça ortaya koyanlar bunun dışındadır. Dolayısıyla onların tövbelerini kabul, günahlarını da affederim. Ben tövbeleri çokça kabul eden ve çokça merhamet edenim.*

161. *Allah Teâlâ'nın, meleklerin ve bütün insanların lâneti, Hz. Peygamber'in vasıflarını gizleyerek ve inkâr ederek kâfir olup bu hal üzere ölenlerin üzerine olsun.*

162. *Onlar ebedî olarak lânet ve ateş içerisindedirler. Onların azapları hafifletilmez, kendilerine mühlet verilmez ve özürleri de kabul edilmez.*

163. *Sizin ilâhınız kendisine hakkıyla ibadet edilen tek ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dünyada nimetleri herkese ihsan eden, ahirette ise yalnızca müminlere merhamet edendir.*

164. *Yıldızlarla bezenmiş gökyüzünün desteksiz ayakta durmasında; dağlar, denizler, bitkiler ve çeşitli nimetlerle donatılmış yeryüzünün yaratılışında; gece ve gündüzün birbirini takip etmesinde, gecenin karanlık ve gündüzün aydınlık oluşunda, bunların uzayıp kısalmalarında; insanların kendilerini, mallarını ve faydalı olan şeyleri taşıyan gemilerin denizde yol alıp gitmelerinde; yerde ve kuruduktan sonra Allah Teâlâ'nın yağmur indirmesiyle yeri bitkilerle canlandırıp diriltmesinde; yeryüzünde çeşitli canlıları yaymasında ve cins cins ayırıp tasnif etmesinde; rüzgârı her yönden estirmesinde; gökle yer arasında-*

ki bulutların onun emri ve hükmüyle hareket etmesinde; işte bütün bunlarda kâmil akıl, fikir, etraflı bakış ve derin düşünce sahibi olan bir topluluk için (Allah'ın) sanat, hikmet ve kudretine işaretler, deliller ve ibretler vardır.

Kureyş kâfirleri, "Bizim mevcut 360 tane putumuz olmasına rağmen yine de şehirlerimizi gereği gibi idare edemezlerken, Muhammed çıkmış, 'Benim tek bir ilâhım var. Bütün âlemin işini idare eder' diyor. Eğer buna dair bir delili varsa ortaya koysun da doğruluğunu biz de tasdik edelim" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ'nın kudretini ifade eden sekiz alamet bu âyet-i kerimeyle nâzil oldu.

Bir rivayette şöyle denilmektedir: Bu âyeti okuyup da manasını düşünmeyen kimsenin vay haline!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ ۖ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾

165. *İnsanlardan bazıları Allah'tan başka varlıkları yani putları Allah'a ortak tutarlar. Allah Teâlâ'ya ibadet eder gibi putlara ibadet edip sevgi beslerler. İman eden kimselerin Allah Teâlâ'ya karşı olan sevgileri daha kuvvetli ve daha süreklidir. Allah'a ortak koşarak nefislerine zulmedenler, vakti geldiğinde çekecekleri azabı bilseler ve görebilselerdi, hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın kuvvetini, kudretini ve azabının şiddetini bilirlerdi.*

İman etmekle birlikte Allah Teâlâ'ya karşı sevgileri çok kuvvetli ve devamlı olanları, "Allah onları sever onlar da Allah'ı sever" âyeti gereğince önce Allah Teâlâ sevince, sonra müminlerin sevgileri ve cemâlullahı görme arzusuyla daha da kuvvetlenmiş ve daha bir devamlılık kazanmıştır.

اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ

مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا ۗ كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ
وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

166. *O azabı gördükleri zaman, kendilerine uyulanlar, kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşırlar. Onlarla olan alakalarını kesip onlardan tamamen yüz çevirirler. Yani hem kendilerine uyulan hem de onlara uyanlar azabı gördüklerinde; iki taraf arasındaki yakınlık, sevgi ve anlaşma bağları kopup gidecektir.*

167. *Tâbi olanlar, tâbi olup uydukları kimselerin kendilerinden uzaklaşarak alakalarını kestiklerini görünce, "Eğer biz tekrar dünyaya dönebilseydik tâbi olduğumuz kimselerin şimdi bizden uzaklaştığı gibi biz de onlardan yüz çevirip uzaklaşırdık" derler. Bu cehennem azabı onlara gösterildiği gibi Allah Teâlâ onlara pişmanlık ve üzüntü vererek yapmış oldukları amelleri de gösterecektir. Kendilerine tâbi olunan kimseler de, onlara uyanlar da cehennemden çıkamayacaklardır.*

Yapmış oldukları bu ameller ister Câhiliye haccı, hayır-hasenat ve putlara ibadet gibi kendilerince güzel gördükleri fiiller olsun, ister adam öldürme, yağmacılık ve kız çocuklarını diri diri gömmek gibi kötü fiiller olsun, kendilerinin ebediyen üzülmelerine sebep olacaktır.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ ۚ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ اِنَّمَا يَاْمُرُكُمْ بِالسُّوٓءِ وَالْفَحْشَآءِ وَاَنْ
تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا
بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۗ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا
يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِى يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا
دُعَآءً وَنِدَآءً ۚ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ
﴿١٧٢﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ

اللّٰهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٧٣﴾
اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۙ
اُولٰۗىِٕكَ مَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٧٤﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ
بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَي النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ
نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ۭ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِي الْكِتٰبِ لَفِيْ شِقَاقٍ
بَعِيْدٍ ﴿١٧٦﴾ لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰۗىِٕكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰي حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ
وَالسَّاۗىِٕلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ
اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَاۗءِ وَالضَّرَّاۗءِ وَحِيْنَ الْبَاْسِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ
الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿١٧٧﴾

168. *Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin ve şeytanın adımlarına uyup izinden gitmeyin. Nitekim şeytan, müşriklere helâli haram, haramı da helâl kılmıştır. Şüphe yok ki şeytan sizin apaçık düşmanınızdır. Çünkü o Âdem'in [aleyhisselâm], yasaklanan şeyi yiyip cennetten çıkarılmasına sebep olmuştur.*

169. *Şeytan size ancak kötülüğü ve hayâsızlığı yani dünyaya meyli ve nefse tâbi olup arzuların peşinden gitmeyi emreder. Harama helâl, helâle de haram dedirterek Allah Teâlâ'ya karşı bilmediğiniz şeyleri söylemeyi emreder ve bunu yaptırmak için vesvese verir.*

170. *Ne zaman onlara, "Allah Teâlâ'nın indirdiği Kur'an'da yer alan helâl ve harama inanın ve tâbi olun" denilse onlar, "Hayır, aksine biz atala-*

rımızdan gördüğümüz ve alıştığımız şeye tâbi oluruz" derler. Peki ya ataları cahil kimselerden olup dinden-imandan bir şey anlamayan ve doğru yolda gitmeyen kimseler idiyseler, yine de atalarına mı tâbi olacaklar?

171. *Kur'an'a ve onda yer alan helâl ve harama inanmayan kâfirler bir çobanın koyun ve köpeklerine benzerler. Nitekim koyun ve köpekler çobanın sesini işitirler ancak söylediklerini anlayamazlar. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Kur'an'ı işitir de tefekkür edip düşünmezler.*

172. *Ey iman edenler! Şayet Allah'a içtenlikle ibadet ediyorsanız, size verdiğim rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin ve O'na şükredin.*

173. *Allah Teâlâ size ancak eti yenen hayvanlardan, boğazlanmadan (şer'î kesim yapılmadan) ölenini, akan kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için yani putlar ve başkası adına kesilenleri haram kıldı. Kim ki ölüm tehdidiyle yemeye zorlanır veya şiddetli açlık sebebiyle güç durumda kalırsa; bu zorlama ve zaruret durumları, yol kesme ve devlete başkaldırma gibi bir azgınlık ve zulmün dışında yahut Allah'ın bir yasağını çiğnemek kastıyla yola çıkmış olmamak ve kimseye saldırmamak şartıyla, bu haram olan şeylerden ölmeyecek kadar yemesinde bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan zaruret durumunda, zikredilen haram şeyleri yiyen kimseyi bağışlayan ve ona merhamet edendir.*

174. *Yahudi âlimleri rüşvet alarak Allah Teâlâ'nın indirdiği Tevrat içerisinde yer alan Peygamber'in vasıflarını gizlediler ve bu gizlemeleri karşılığında da az bir ücret aldılar. Onların yedikleri rüşvetler hesap gününde karınlarında sadece ateş olur. Ve o günde Allah Teâlâ onlara fayda sağlayacak kelâm etmez ve onları temize de çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır.*

175. *Onlar dünyada, hidayet karşılığında yoldan sapmayı ve ahirette, bağışlanma karşılığında azabı satın aldılar. Onları ebedî ateşe karşı sabrettiren (sabretmelerine sebep olan, onları dayanıklı hale getiren) şey nedir?*

176. *Bu azap, Allah Teâlâ'nın onlara hak olarak indirdiği kitabın hükmünü gizlemeleri sebebiyledir. Onlar indirilen kitabın bir kısmını kabul bir kısmını da inkâr ederek anlaşmazlığa düştüler. Onlar haktan uzak bir ayrılık içindedirler.*

177. *Yüzünüzü doğu ve batı yönüne döndürmeniz iyilik ve ibadetten değildir. Ancak iyilik, ibadet ve nefsi ıslah etmek; Allah Teâlâ'ya, ahirete, me-*

leklere, indirilen kitaplara ve peygamberlere iman etmektir. Ve de (iyilik ve ibadet) elindeki malı sevdiği halde ya da Allah Teâlâ'yı sevdiği halde malını; akrabalarından fakir olanlara, ihtiyaç içinde kıvranan yetimlere, muhtaçlara, gariban yolculara yahut kendi misafirlerine, dilenen fakirlere ve mükâtep yani (âzatlık bedeli olan) ücreti belirlenmiş ve bunu ödemekte olan esirlere yahut da hürriyetine kavuşturmak için esir satın almaya vermektir. Ve yine iyilik ve ibadet; farz namazı kılmak, zekâtı vermek, Cenâb-ı Hakk'a yahut insanlara verdiği sözleri yerine getirmek, yoklukta ve darlıkta, zorlukta ve sıkıntıda; gazâ, cihad ve cenk vaktinde de sabretmektir. Bu özelliklere sahip olanlar, Hakk'a uyma konusunda sadık ve çirkin işlerden sakınan kimselerdir.

Muhakkik âlimler (delillerle hüküm ispat eden âlimler), insan kemalinin üç mertebe olduğunu belirtip bunların; sağlam itikad, güzel geçim ve nefsi ıslah etmek olduğunu söylemişlerdir. Bu âyet-i kerimede, "peygamberlere iman etmektir"e kadar olanlara iman etmek, bir mümin için tasdik ile sağlam itikad sahibi olmaya delalet eder. Buradan, "...için esir satın almaya vermektir"e kadar olanlarla amel etmek, güzel geçim sahibi olmanın yolunu gösterir. Ondan, "...vaktinde de sabretmektir"e kadar olanları hayata geçirmekse nefsini arındırmanın bir yöntemidir. Dolayısıyla bu özellikleri kendinde toplayan kimse imanı ve itikadı açısından sadık olmakla, halk ile geçim ve Hak ile muamelesi itibariyle de takva sahibi olmakla övülmüştür. Peygamberimiz de [sallallahu aleyhi vesellem], *"Her kim bu âyetle amel ederse, şüphesiz ki imanını kemale erdirmiş olur"*[18] buyurmuştur.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِصَاصُ فِى ٱلْقَتْلَى ۖ ٱلْحُرُّ
بِٱلْحُرِّ وَٱلْعَبْدُ بِٱلْعَبْدِ وَٱلْأُنثَىٰ بِٱلْأُنثَىٰ ۚ فَمَنْ عُفِىَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ
شَىْءٌ فَٱتِّبَاعٌۢ بِٱلْمَعْرُوفِ وَأَدَآءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَـٰنٍ ۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن
رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾

178. *Ey müminler! Sizin üzerinize kasten öldürülenler için kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadınlara karşı da kadınlar kısas edilir. Yani öldürülen bir müslümana karşılık katil; hür, köle yahut kadın her kim*

18 Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, 1/249.

olursa olsun, Hanefî mezhebine göre kısas edilir. Eğer öldürülen kişinin kardeşi yani vârisleri yahut velileri tarafından affedilirse, yani kısası düşürmeye sebep olan kanından yahut vereseden bazılarının affı söz konusu olursa, bu aftan sonra kanın davacısı olan vârisler için fazlaca değil de meşru miktarda diyet alma hakkı doğar. Katil de öldürdüğü kişinin vârislerine vermesi gereken diyeti, geciktirmeden, eksiksiz ve güzellikle verir. İşte kısastan afla diyet almak, Rabb'iniz tarafından size bir hafifletme ve merhamettir. Kim ki bu af ve diyet aldıktan sonra, katille yahut katilin yakınlarıyla kan davası güder de vuruşmaya girerse, onun için ahirette elemli bir azap vardır.

Câhiliye devrinde, iki kabile arasında çatışma olmuş ve kan dökülmüştü. Kabilenin biri, kendisini diğerinden daha üstün ve şerefli saydığı için, kendilerinden öldürülen köle ve kadın karşılığında onlardan bir erkek, bir adam karşılığında da iki adam öldürmeye yemin etmişlerdi. Hicretten sonra, bu iki kabile Peygamber Efendimiz'in huzuruna davalarını taşıdıkları vakit, bu âyet-i kerime indi ve hükmü gereğince anlaşma yapılarak mesele halledildi.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

179. *Ey kâmil akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat ve beka vardır. Umulur ki haksız yere adam öldürmekten sakınırsınız.*

Bu âyet-i kerimede "sizin için hayat vardır" buyrulmasının sebebi bir kimse, bir başkasını öldürmeye kalkıştığında, kısas korkusuyla bundan vazgeçer. Böylece biri öldürülmekten, diğeri de kısastan kurtulmuş olur.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۖ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

180. *Sizden birinize, kendisinde ölüm alametleri belirdiği vakit, eğer geride çok mal bırakmışsa, anne babasına ve akrabasına meşru miktarda yani malının üçte birinden fazla olmayacak şekilde vasiyet etmesi farz kılındı. Bu vasiyet, kişinin anne babasını ve akrabasını mahrum etmemesi için, takva sahiplerinin üzerine bir hak oldu.*

Câhiliye devrinde, gösteriş için malını başkalarına vasiyet ederek anne, baba ve akrabaları mahrum ederlerdi. Hak Teâlâ da bunu yasaklayarak, anne, baba ve yakınlara vasiyet edilmesini emretti. Sonra bu âyetin hükmü miras âyetleri ile[19] kaldırıldı.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ
اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ
بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ
عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ
مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

181. *Kim ki ölenin vasiyetini işittikten sonra onda değişiklik yaparsa, bunun günahı ölenin değil değiştirenin üzerine olur. Şüphesiz ki şanı yüce olan Allah, vasiyet edenin sözlerini işiten ve vasiyet edilenin de değiştirdiğini bilendir.*

182. *Vâris, vasiyet edilen kimse veya hâkimden her kim ki, vasiyet eden kimsenin vasiyetinde ya aldatarak ya da yanılarak, bir yanlışlığa eğilimini anlar, farkederse ve meşru yol üzere, vasiyet eden kimsenin vasiyette bulunduğu kişiler ile vârislerinin aralarını düzeltirse, üzerine hiçbir günah yoktur. Şanı yüce olan Allah, adaleti yerine getiren kimseleri bağışlar ve emrine uyan kimselere de merhamet eder.*

183. *Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, oruç tutarak nefsanî arzu ve heveslerinizi zayıflatıp günah işlemekten sakınmanız için, sizlere de farz kılındı.*

19 Nisâ 4/7, 11, 12 ve 176. âyetleriyle Mâide 5/106-108. âyetleri.

184. *Sizlere farz kılınan oruç, sayılı günlerdedir (bu da ya yirmi dokuz ya da otuz gündür). O günlerde sizlerden kim hasta ya da yolcu olup orucunu tutmazsa, tutamadığı günlerin sayısı kadar, sağlığına kavuştuğu ve yolculuğunun sona erdiği (ramazan ayının dışındaki) günlerde orucunu tutar. Gücü yetmeyenlere yani güçsüzlük ve dayanamamaktan dolayı oruç tutamayan kimselere ise fidye vermek yani bir fakiri yedirmek vardır (Bu fidye Hanefî mezhebine göre buğdaydan 520 dirhem[20], arpa ve diğerlerinden ise 1040 dirhemdir).[21] Her kim de fazladan iyilik etmek için gayret gösterirse, yani fidyeyi fazla fazla verir yahut hem kazâ olarak oruç tutar hem de bir fakiri doyurursa, o kimseye fazladan hayır vardır. Size bu fidye ve kazâya bırakma arasında ruhsat verilmişken, yine de oruç tutmanız, faziletini bilirseniz sizin için daha hayırlıdır.*

İslâm'da orucun ilk emredildiği dönemde, oruç tutmak alışılmış bir şey olmayıp yorgunluk ve bitkinlik verdiği için, bu âyet-i kerimede kişinin oruç tutmaya gücü varken, oruç yerine fidye vermesine müsaade edilmişti. Fakat sonradan aşağıdaki âyette zikredilen "oruç tutsun" emriyle bu ruhsat kaldırılmıştır.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِىٓ اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى
وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۖ
وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿١٨٥﴾ وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَاِنِّى قَرِيبٌۜ اُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِى وَلْيُؤْمِنُوا بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

185. *O sayılı günler ramazan ayıdır ki insanları doğru yola ileten, helâl ile haram hususunda ve dinin hükümlerinde hakkı bâtıldan ayıran Kur'an, bu ayda inmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, ramazan ayında levh-i mahfûzdan dünya semasına tamamıyla inmiş olup sonradan Cebrâil [aleyhisselâm] vakti geldikçe parça parça Peygamber Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] indirmiştir. Sizden kim*

20 Yaklaşık 1560 gr.

21 Yaklaşık 3120 gr.

ramazan ayına erişirse o ayda oruç tutsun. Kim de hasta ya da yolcu olarak bu aya erişirse, tutmadığı günlerin sayısınca sağlıklı ve ikamette olduğu (seferî olmadığı) günler oruç tutsun (kazâ etsin). Allah Teâlâ sizin için kolaylık diler; hasta ve yolcu olanlara oruç tutmayı emredip de zorluk dilemez. Böylece hasta veya yolcuyken tutamadığınız oruçlarınızı sağlık ve ikamette (kazâsını ederek) tamamlayasınız. Sizi oruçla doğru yola ilettiği için Allah Teâlâ'yı yüceltiniz. Umulur ki orucun sevabına ve nail olduğunuz nimete şükredersiniz.

186. *Ey Muhammed! Kullarım sana beni sorarlarsa, bilsinler ki ben ilim ve icabetle onlara çok yakınım. Dua edenler bana dua ettikleri vakit, dualarını kabul ederim. O halde benden dualarının kabul olmasını istesinler ve bana iman etmekte sebat göstersinler. Böylelikle doğru yola ulaşmış olsunlar.*

Bedevîlerden birinin, Peygamber Efendimiz'e gelerek, "Yâ Resûlallah! Yüce Allah bana yakınsa O'na gizli (içimden veya fısıltıyla) dua edeyim, şayet bana uzaksa yüksek sesle yakarayım" diye bir soru sorması üzerine, bu âyet-i kerime inmişti.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ
وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ
وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ
الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ
وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

187. *Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi, kadınlarınızla cimâ etmeniz size helâl kılındı. Kadınlarınız sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah Teâlâ, sabredemeyerek (oruç tuttuğunuz günlerin gecesinde) kadınlarınızla cimâ edip de nefsinize hıyanet eder olduğunuzu bildi. Bundan dolayı sizin üzerinize rahmetiyle dönüp günahınızı affetti. Şimdi kadınlarınıza (oruç tuttuğunuz günlerin) geceleri yaklaşın ve Allah'ın size takdir ettiğini talep*

edin. Ve tâ ki fecir (imsak) vaktine dek yani sabahın ışığından beyaz iplik ile siyah iplik (arası) size belirgin oluncaya dek yiyin için, sonra da geceye (akşama) dek orucu tamamlayın. Mescidlerde itikâf ettiğiniz vakit kadınlarınıza yanaşmayın (cimâ etmeyin). Bu oruç konusunda adı geçen yasaklar, Allah tarafından (Hak ile bâtıl arasını) ayırıcı sınırlardır, bu sınırlara yaklaşmayın. Allah Teâlâ insanlara bu hükümleri açıkladığı gibi, (tüm) emrettiklerini ve yasakladıklarını da açıklıyor. Umulur ki takva üzere olup, haddi aşmazlar.

Orucun emredildiği İslâm'ın ilk yıllarında, geceleri yatsı namazı kılınıncaya yahut uyuyuncaya dek yeme içme serbest olup sonra yine oruç vakti başlardı. Ancak yatsı namazından veya uykudan sonra bazı sahabiler, şehvetlerine yenilip hanımlarıyla ilişkiye girdiler. Hz. Ömer de [radıyallahu anh] meseleyi, Peygamber Efendimiz'in huzuruna ağlayarak gelip arzetti ve özür diledi. Bunun üzerine bu âyetin başındaki "size helâl kılındı" ifadesi nâzil oldu.

Beyaz ip ile siyah ip, fecr-i sâdık (gerçek fecir, yatay aydınlık) ile fecr-i kâzibin (yalancı fecir yani gerçek fecirden önce, ufukta göğe doğru yükselen dikine bir aydınlık) açıklamasıdır.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

188. *Aranızda birbirinizin mallarını bâtıl olarak yani hırsızlık, kumar, gasp vb. yollarla yemeyin. Ve zulüm olduğunu bildiğiniz halde, insanların mallarından bir kısmını zulmederek yani yalancı şahitlik ya da yalan yere yemin ederek yemek için hâkimlere rüşvet vermeyin.*

Rivayet edilir ki; Abdân el-Hadramî, İmruülkays el-Kindî'nin kendisinden bir araziyi gasbederek aldığı iddiasıyla onu Peygamber Efendimiz'e şikâyet etti. Peygamber Efendimiz, Abdân'dan şahit getirmesini istedi. Abdân da, "Şahidim yoktur, yemin etsin" dedi. Tam İmruülkays yemin etmeye niyetlendiği vakit, Peygamber [aleyhisselâm], *"Gerçek şu ki, Allah'a olan ahidlerini ve yaptıkları yeminlerini az bir para karşılığı satanlar..."* mealindeki âyet-i kerimeyi[22] okuyunca bunun etkisiyle İmruülkays yemin etmekten vazgeçip söz konusu araziyi Ab-

22 Âl-i İmrân 3/77.

dân'a teslim etti. Bu âyet-i kerimenin inmesiyle, yalan yere yemin etmek de yasaklandı.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ ۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

189. *Ey Muhammed! Sana hilâllerden yani yeni doğan aylardan sorarlar. De ki: O hilâller, insanlara orucun, borçların vadesinin, kadınların iddetinin ve hac zamanının bilinmesi için vakit ölçüleridir. İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ancak iyilik, günahlardan sakınan kimsenin iyiliğidir. Evlere kapılarından girip çıkın ve Allah Teâlâ'dan korkun ki, böylelikle kurtuluşa eresiniz.*

Câhiliye devrinde, hac ya da umre için ihrama giren kimse şehirliyse, evinin çatısını veya duvarını delip evine oradan girer çıkardı. Çölde çadırda yaşayan biri ise, çadırının arkasından bir delik açıp oradan girer çıkardı. İnançlarına göre böyle yapmayı iyilik sayar ve yapmayanlara günahkâr gözüyle bakarlardı. Bu âdet, bütün Araplar arasında yaygın olmakla beraber, Kureyş, Huzâa, Benî Âmir, Benî Sakîf gibi dinine ve töresine sağlam tutunan bazı kabileler, bu âdete itibar etmezlerdi.

Hz. Peygamber, ihramlı olduğu günlerin birinde, bir kapıdan dışarı çıktı. Ardından aynı kapıdan Rifâa el-Ensârî de çıkınca oradaki sahabiler Rifâa'ya, "Günaha girdin" dediler. Peygamber Efendimiz de [aleyhisselâm] Rifâa'ya, *"Buna nasıl cesaret ettin?"* dedi. Rifâa da, "Seni örnek aldım, seni örnek aldım" deyince Âlemlerin Efendisi [sallallahu aleyhi vesellem], *"Ben Kureyşliyim, ahmeslerdenim, sen değilsin"* buyurdular. Rifâa da, "Ey Âlemlerin Efendisi! Benim dinim senin dinin, benim törem senin tören olduğu için ben de ahmeslerdenim" dedi. O anda, *"İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir"* âyet-i kerimesi indirildi.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

190. *Sizinle savaşanlara karşı sizler de Allah yolunda cihad ve mücadele edin. Ve siz, onlar savaşa başlamadıkça, başlayan (taraf) olup da haddi aşmayın. Şüphesiz ki Allah Teâlâ haddi aşanları sevmez.*

Fahr-i Kâinat Efendimiz [aleyhissalâtü vesselâm], bir grup sahabeyle, umre niyetiyle Mekke'ye doğru yola çıktılar. Müşrikler, onların Mekke'ye girmelerine engel oldular. Müminlerin gelecek yıl Mekke'ye gelip umre görevlerini yerine getirebilecekleri, bunun için de müşrikler, kendilerinin üç gün boyunca şehri boşaltacaklarına dair Hudeybiye'de bir antlaşma yaptılar. Sahabe efendilerimiz sonraki yıl kazâ umresi niyetiyle yola çıktıkları vakit, "Eğer Kureyşliler anlaşmalarına sadık kalmayıp savaşmaya kalkışırlarsa, haram ayda ve haram beldede nasıl savaşırız?" diye düşündüklerinden, bu ve ardından gelen diğer âyetler indirildi.

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ ۚ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۗ كَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ ۖ
فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ
الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ
مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ وَاَنْفِقُوا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَاَحْسِنُوٓا ۛ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾ وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۚ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ
مِنَ الْهَدْيِ ۚ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ۚ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ فَاِذَآ
اَمِنْتُمْ ۖ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَمْ

يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِى الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ
ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا
اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ
الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِى الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يٰٓاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

191. *İster Harem'de isterse Harem'in dışında olsunlar, onları nerede bulursanız öldürün. Onlar sizi Mekke'den çıkardıkları gibi, siz de onları oradan çıkarın. Onların şirkten ibaret olan fitneleri, adam öldürmekten daha kötü. Mescid-i Harâm'ın yanında, onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Şayet onlar sizinle savaşmaya kalkışırlarsa, siz de onlarla savaşıp onları öldürün. Çünkü bu durumda Harem'in hürmetini onlar çiğnemiş olurlar. İşte kâfirlerin cezası böyledir.*

192. *Eğer onlar savaştan ve şirkten vazgeçerlerse, şanı yüce olan Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.*

193. *Şirkten ibaret olan fitnelerinden bir iz kalmayıp, ibadet ve taat yalnız Allah için olana dek onlarla savaşın. Fakat onlar şirkten vazgeçerlerse, o takdirde zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.*

194. *Önceki yılın zilkade ayında sizi umreden engellemişlerdi. Bu sene de aynı ayda umrenizi kazâ etmeye gidin. Yani onlar Hudeybiye yılında haram ayın hürmetini çiğnemişlerdi, siz de onların bu ihlallerine karşılık olarak, o şehirde onlarla savaşmakla onların hürmetini çiğnemeyi önemsemeyin. Hürmetleri çiğnemelerinden ötürü, onlara karşılık ve kısas lazımdır. Öyleyse o ayda size kim zulmeder ve saldırırsa, siz de, size yaptıkları gibi onlara saldırmak ve karşılık vermek için gayret edin. Allah Teâlâ'dan korkup sakının ve bilin ki muhakkak Allah Teâlâ, yardım ve destek konusunda takva sahipleriyle beraberdir.*

195. *Allah yolunda yani cihad için ve diğer hayırlı işler için mallarınızı harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın yani cimrilik ve israfa sapmayın. Ve ahlâkınızı güzelleştirin ya da savaşa katılan gazilere iyilikte bulunun. Şüphesiz ki şanı yüce olan Allah, iyilik yapanları sever.*

196. *(Başladığınız) Hac ve umreyi yani menâsikini*[23]*, hududunu*[24]*, farzlarını, sünnetlerini ve âdaplarını, Allah için tam yapın. Fakat hastalık, baş ağrısı, açlık, korku ya da diğer engeller sebebiyle tavaftan alıkonulursanız, sizin için kurbandan yani deve, sığır ve koyundan hangisi kolayınıza gelirse (kesmeniz) vâcip olur. Kurban mahalline yani Mina'ya varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizde hasta olan veya başından rahatsız olan (ve bu yüzden tıraş olan) varsa, fidye olarak ya üç gün oruç tutması ya altı fakire yarımşar sâ*[25] *buğday sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir. Hastalık, korku, diğer engeller ve tavaftan alıkonulmaktan güvende olduğunuzda, hac vakti gelene kadar umreden faydalanmak isteyen kimseye, şükür için, kolayına gelen bir kurban kesmesi, kurban bulamayan kimseye de hac esnasında üç gün ve vatanına döndüğünde de yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutması vâcip olur. Bu hüküm, ailesi Mescid-i Harâm'da oturmayan kimseler içindir. Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakının ve ortaya konulan hac hükümlerine riayet edin. Ve bilin ki şanı yüce olan Allah'ın azabı, emir ve yasaklara riayet etmeyenlerin üzerine çok çetindir.*

197. *Hac vakti, bilinen aylardır. Yani şevval, zilkade ve zilhiccenin ilk dokuz günüdür. O halde kim, bu bilinen aylarda (ihrama girip niyet ederek) haccı kendisine farz ederse, onun için; hacda hanımlarıyla ilişkiye girmek veya oynaşmak, yasak şeyleri işlemek yani günah işlemek ve sakıncalı şeyler yapmak ve bir de hizmetlisi, yol arkadaşları yahut başka kimselerle tartışıp kavga etmek yoktur yani bunları yapmasın. Ne iyilik yaparsanız, Allah Teâlâ onu bilir. Ahiret için yahut hac için azık edinin. Şüphesiz ki azığın en hayırlısı, takva sahibi olmak ve kalp dağınıklığını terketmektir. Ey kâmil akıl sahipleri! Benden korkun.*

Rivayet edilir ki, bir grup insan Allah Teâlâ'ya tevekkül ederek azıksız halde Yemen'den yola çıkıp hacca gelmişlerdi. Mekke'de azıksızlıktan dolayı dilencilik yaparak insanlara yük olmuşlardı. Bu sebeple de, "azık edinin" tarzındaki ilâhî emir gelmiştir.

---

23 Menâsik: İbadet yeri demek olan mensek kelimesinin çoğuludur. Hacı olmak amacıyla Mekke'ye giden müminlerin hac ve Kâbe ziyareti sırasında; tavaf, vakfe, kurban, ihram, sa'y gibi yerine getirmeleri gereken ibadet rükünleri demektir.

24 Hudut: 1. Sınır, mîkat sınırları. 2. Hacla veya ihramla ilgili birtakım yasakları ihlal etme cezaları.

25 Coğrafyaya göre değişmekle birlikte 1 sâ': 3328 grama, yarım sâ' da yaklaşık 1670 grama denk gelir.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ
عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ
وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾

198. *Hac mevsiminde ticaret yaparak Rabb'inizden rızık talep etmenizde size bir günah yoktur. Arafat'tan indiğinizde, Meş'ar-i Harâm'da[26], Allah Teâlâ'yı tehlil (lâ ilâhe illallah) ve telbiye ile[27] zikredin. O size haccın rükünlerinin nasıl yapılacağını gösterdiği (öğrettiği) için, O'nu zikredin. Halbuki O sizi hidayete erdirmeden önce cahillerdendiniz.*

Araplar'dan bir grup tüccar, hacca gelip ticaret edemediklerinden dolayı, insanlar onlar için, "Bunlar, hacca gelip de verim alamayan kimselerdir" dediler. Bu âyetle, asıl amacın haccetmek olması şartıyla, ticaret yoluyla rızık talep etmekte bir sakınca olmadığına işaret edildi.

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

199. *İnsanlar Arafat'tan indiklerinde, artık siz de onlarla birlikte inin. Allah Teâlâ'dan bağışlanma dileyin. Şanı yüce olan Allah, çok bağışlayan ve pek merhamet edendir.*

Bu hitap, Kureyşliler'e ve himayeleri altına girenleredir. Araplar Arafat'ta vakfedeyken Kureyşliler, "Biz Harem sakinleriyiz" diye büyüklenmelerinden dolayı Müzdelife'de vakfe yaptıktan sonra, herkesin indiği yoldan değil de başka bir yoldan inerlerdi. Kureyşliler'in, gerek vakfe mahallinde gerekse iniş yolunda diğer insanlarla beraber olmaları için bu âyet-i kerime indi.

---

26 Müzdelife'de bir yer olup burada vakfe yapmak sünnettir.

27 Telbiye: *Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek:* Buyur Allahım buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur, emrindeyim buyur!

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ
أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ
فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾

200. *Hacla ilgili ibadetlerinizi bitirdiğinizde, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha fazla ve daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanların bir kısmı, hacda, "Ey Rabbimiz! Bize dünyada şunu ve şunu yani bize her ne vereceksen onu dünyada ver" diye dua eder. Ancak o kimseler için ahirette nasip yoktur.*

Câhiliye devrinde Arap ileri gelenleri, hac vazifelerini yerine getirdikten sonra, Harem meydanında veya Müzdelife'de oturup soylarını yücelterek ve atalarının yaptıklarını anarak birbirlerine karşı övünürlerdi. Kimisi de bu vesileyle, dünya malı talep ederdi.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾ وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ ۚ فَمَنْ
تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۙ لِمَنِ
اتَّقَىٰ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ ۙ
وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا
وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ
اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

201. *Kimi insanlar da, "Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik yani ilâhî yardım, ibadet ve takva ihsan et; ahirette de iyilik yani sevap ve rahmet ihsan eyle ve bizi cehennem azabından koru" derler.*

202. *İşte onlar için, kazandıkları hayır ve duadan bir nasip vardır. Allah Teâlâ, hesabı çabucak görendir. Yani göz açıp kapayıncaya kadar, bütün mahlûkatın hesabını görür.*

203. *Sayılı günlerde yani teşrîk günlerinde tekbir getirerek Allah Teâlâ'yı zikredin. Teşrîk günleri, kurban bayramının arefe gününün sabah namazı ile başlayıp bayramın üçüncü günü ikindi namazına kadardır. Bu tekbirler belirtilen günlerde toplam yirmi üç vakitte farz namazlarından sonra getirilir. Her kim bayramın iki gününde yani zilhiccenin 11 ve 12. günlerinde (şeytan taşlamadan sonra) Mina'dan ayrılırsa ona günah yoktur. Her kim de üç gece Mina'da kalır (4. günde şeytan taşlar)sa ona da hiç (bir) günah yoktur. Bu zikredilen hükümler ve tercih hakları haccını eda ettikten sonra ömrünün sonuna kadar Allah Teâlâ'dan hakkıyla korkup, sakınan ve bir ömür takvalı olarak yaşayan kimse içindir. Geri kalan ömrünüzde Allah Teâlâ'dan korkun ve kıyamet günü O'nun huzuruna toplanıp yaptığınız amellerin karşılığını alacağınızı kesin olarak bilin.*

204. *İnsanlardan bazısının -dünya hayatı hakkında- söylediği etkili sözler senin hoşuna gider. Bir de o, kalbinden geçenleri söylediğine yani özüyle sözünün bir olduğuna Allah Teâlâ'yı da şahit tutarak yemin eder. Halbuki müslümanlara karşı amansız bir kin ve düşmanlık beslemektedir.*

205. *Senin huzurundan çıktığı zaman da yeryüzünde bozgunculuk yapıp, ekinleri ve canlıları yok etmek için çabalar. Allah Teâlâ bozgunculuğa ve günahlara razı olmaz.*

206. *Ona, "Allah Teâlâ'dan kork" denildiği zaman, Câhiliye hamiyeti (dine ve hakikate karşı yanlış inançlarını cahilce ve taassupla savunma gayreti) onu günah işlemeye sevkeder. Artık böylesinin hakkından ancak cehennem gelir. O cehennem ne kötü bir yataktır.*

Rivayet edilir ki bu âyetler Ahnes b. Şerîk es-Sekafî hakkında nâzil olmuştur. Bu münafık, güler yüzlü tatlı sözlü bir halde Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] huzuruna gelip müslüman olduğunu bildirir ve sevgi gösterisinde bulunurdu. Yeminler edip diller dökerek insanları kandırıp inandırırdı. Resûlullah Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] huzurundan çıkınca, imar edilmiş şehirlere gelerek oradaki ekinleri yakıp hayvanları telef ederdi.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

207. İnsanlardan öyle kimseler de vardır ki Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak için kendi canını bile verir yani malını ve canını bu uğurda feda eder. Allah Teâlâ kullarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

Bu âyetin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir rivayet nakledilir: Kureyş'in tuzağa çekmek için davet etmesi üzerine Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] sahabeden Âsım b. Sâbit el-Ensârî'yle birlikte Hubeyb b. Adî el-Ensârî'yi ve beş, yani toplamda yedi kişiyi[28] onlarla birlikte göndermişti. Recî' olarak bilinen yere vardıklarında, Lihyânoğulları'ndan 70 veya 100 süvari gelip büyük bir çarpışmayla beş sahabiyi şehid edip Hubeyb ile Zeyd b. Desine'yi esir aldılar ve getirip Mekkeli müşriklere sattılar. Onlar da Zeyd'i şehid edip Hubeyb'i diri diri çarmıha gerdiler (ve göğsüne mızrak saplayarak şehid ettiler). Direkte asılı bir halde teşhir edilmekte olan Hubeyb'i oradan almak (ve defnetmek) için Zübeyr b. Avvâm ve Mikdâd b. Esved [radıyallahu anhümâ], Peygamber Efendimiz'den [sallallahu aleyhi vesellem] aldıkları izinle Medine'den Mekke'ye gittiler. Cenazenin etrafında müşriklerden yetmiş kişi varken Hubeyb'i alıp Medine'ye yöneldilerse de, arkalarından gelenler onlara yetişti. Hubeyb'i attan yere indirdikleri sırada, yer bir anda Hubeyb'i yutuverdi. İslâm tarihinde bu olay "belîu'l-ard" (yerin yuttuğu şehid) diye meşhur olmuştur. Zübeyr'le Mikdâd kendilerini takip edenlerle çarpışıp onlardan kurtuldular ve Medine'ye geldiler. İşte bu âyet-i kerime, şehid olan o iki sahabi hakkında nâzil olmuştur.

Bir diğer rivayete göre de bu âyet, Allah ve Resûlü'nün rızası için bütün mallarını müşriklere verip Medine'ye hicret eden Suheyb b. Sinan er-Rûmî hakkında nâzil olmuştur.

Başka bir rivayette ise Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] hicret esnasında Sevr mağarasında kaldığı gece Hz. Ali'nin [ker-

28 Bu sahabiler; Mersed b. Ebû Mersed, Halid b. Bükeyr, Zeyd b. Desine, Abdullah b. Tarık, Muattıb b. Ubeyd'dir [radıyallahu anhüm]. Geniş bilgi için bk. M. Sabri Küçükaşcı, "Recî' Vak'ası", *DİA*, 34/510-511.

remallahu vechehû], Resûlullah Efendimiz'in yatağına girip canını ortaya koyması üzerine nâzil olduğu söylenmiştir.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱدْخُلُوا۟ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟
خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

208. *Ey müminler! Hepiniz içiniz ve dışınızla, hiçbir yana eğilip bükülmeden İslâm'da sebat edin. Şeytanın adımlarına ve vesveselerine uymayın. Şüphesiz şeytan sizin için apaçık bir düşmandır.*

Bu âyetin, yahudilerden olup da İslâm'la şereflendikten sonra Tevrat okumaya devam eden, cumartesi gününü kutsal tanıyan ve et yemekten kaçınanlar hakkında indiği rivayet edilmiştir.

فَإِن زَلَلْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ
بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ
مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۘ وَٱلَّذِينَ
ٱتَّقَوْا۟ فَوْقَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾
كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّۦنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۖ
وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟
فِيهِ ۚ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ
ٱلْبَيِّنَٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ
مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

209. *Size helâl ve haramlar hakkında apaçık deliller geldikten sonra şeriat caddesinden saparsanız, şunu bilin ki Allah Teâlâ gerçekten Azîz ve Hakîm'dir; her hükmünü icra eden, her şeye gücü yeten, her işi hikmetli ve sağlam olduğu gibi suçluların haklarından gelip intikamını alandır.*

210. *Şeytana uyan kimseler, Allah Teâlâ katından gelecek ince, beyaz azap bulutlarının gölgelerinden, azap meleklerinden ve herkesin hükmünün verileceği vakitten başka bir şey beklemezler. Bütün işler ancak Allah Teâlâ'ya döndürülür (O gün buyruk yalnız Allah'ındır).*[29]

211. *Ey Muhammed! İsrâiloğulları'na sor: Biz onların atalarına, peygamberleri aracılığıyla senin hakkında apaçık nice alametler verdik. Kim bu alametler kendisine geldikten (bilindikten) sonra Allah Teâlâ'nın hidayet nimetini inkârla değiştirirse, şüphesiz şanı yüce olan Allah, bu nimeti değiştirene dünyada yurtlarından kovulma ve sürgün cezası, ahirette ise sonsuz bir azap verir.*

212. *Kâfirlere, onunla aldanmaları için dünya hayatı süslenmiştir. Zengin olanları, -Bilâl, Suheyb ve Ammâr [radıyallahu anhüm] gibi- fakir müminlerle alay edip onları küçümserler. Halbuki bu fakir müminlerden Allah'tan hakkıyla sakınanlar, kıyamette (derece olarak) o kâfirlerin çok çok üstündedirler. Yani müminler en üst makamlarda, kâfirlerse (cehennemin) en alt tabakalarındadırlar. Allah Teâlâ dilediğini hesapsız rızıklandırır.*

213. *Âdem'le İdris yahut Âdem'le Nuh [aleyhimüsselâm] arasında insanlar aynı dine mensup tek bir ümmetti. Sonra onlar, kendi aralarında ayrılığa düştüler. Bunun üzerine Allah Teâlâ itaat ehlini sevapla müjdeleyen, isyankârı ise azapla korkutan peygamberler gönderdi. İnsanların ayrılığa ve anlaşmazlığa düştükleri şeylere de hak ile hükmetmek için peygamberlerle birlikte kitaplar da indirdi. Ancak yahudi ve hıristiyanlar, apaçık âyetler yani Tevrat ve İncil geldikten sonra -zulüm ve kıskançlıklarından dolayı- kendilerine gelen kitapları değiştirip bozarak inkâra ve ayrılığa düştüler. Bunun üzerine Allah, izin ve iradesiyle, iman edenleri, onların ayrılığa düştükleri hak (kitap hususun)da dosdoğru yola iletti. Allah Teâlâ dilediğini doğru yola ulaştırır.*

Bundan sonraki anlaşmazlıkları namaz hususunda olmuştur. Kimi doğuya kimi batıya kimi Beytülmakdis'e yönelirken müminlerse Kâbe'ye döndürülmüştür.

---

29 Merhum mütercimin parantez içinde verdiği cümle, İnfitâr 82/19. âyetinin mealidir.

Ya da bu ihtilaflar günler hakkındadır ki yahudiler cumartesi gününe, hıristiyanlar pazar gününe itibar etmişler, müminlere ise en faziletli gün olan cuma günü ihsan edilmiştir.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ
قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

214. *Ey müminler! Sizden önce gelip geçen Allah dostlarının yahut ümmetlerin başına gelen zorluklar sizin de başınıza gelmeden hemen cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara şiddetli yoksulluk, hastalıklar, açlık ve belalar dokunmuştu. Kendilerine gelen bu belalardan dolayı öyle sarsılmışlardı ki peygamberleri, kendisine iman edenlerle birlikte, "Allah Teâlâ'nın yardımı ne zaman gelecek?" diyorlardı. İyi bilin ki, şanı yüce olan Allah'ın yardımı muhakkak pek yakındır.*

Peygamberimiz [aleyhissalâtü vesselâm], ashabıyla Medine'yi şereflendirdiklerinde, yurtlarını ve mallarını müşriklerin elinde bırakıp geldikleri için kendileri çaresiz ve mahrum kaldılar. Buna ilaveten bir de Medine'deki yahudilerin düşmanlık göstermesi ve bir grup münafığın gizli gizli fitne ve bozgunculuk çıkarmasından dolayı oldukça rahatsız olmuşlar ve üzülmüşlerdi. Cenâb-ı Hakk'ın da onların gönlünü hoş etmek maksadıyla bu âyet-i kerimeyi indirdiği rivayet edilmiştir.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ
خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

215. *Ey Muhammed! Sana neyi, kimlere sarfedelim ve sadaka verelim diye soruyorlar. De ki: Allah yolunda mallarınızdan sadaka olarak verdiğiniz şeyler anne, baba, akrabalarınız, yetimler, fakirler ve yolcu olan (yolda kalan) kimseler içindir. Sizden kim bir hayır işlerse Allah Teâlâ onu bilir ve mükâfatını verir.*

Rivayete göre bu âyet, zenginlerden Amr b. Cemûh'un [radıyallahu anh], Peygamber Efendimiz'e [aleyhissalâtü vesselâm], "Malımdan kimlere sadaka olarak vereyim?" diye sorması üzerine inmiştir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ
خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ
قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا
يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَن
يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

216. *Din düşmanları ile savaşmak (sizin) üzerinize farz kılındı. Halbuki o savaş, insan tabiatı icabı size kötü (bir şey) olarak görünür. Cihad ve gazânın insana, malın telef olması ve nefsin helâk olması şeklinde görünmesi gibi bir şeyi bazan kötü görürsünüz, aslında o şey sizin için hayırlıdır. Oysa dünyada zafer ve ganimet, ahirette ise ebedî nimetler ve şehadet mertebesi onun içine konulmuştur. Bazan da cihaddan geri durmak gibi bir şeyden hoşlanırsınız ki o şey sizin için şerdir. Çünkü bu durumda hem düşmanların galip gelmesi hem de gazâ sevabından mahrumiyet söz konusudur. Allah Teâlâ sizin için en hayırlı olanı bilir, siz bilmezsiniz.*

217. *Sana haram aylarda*[30] *savaşmanın hükmünü sorarlar. Sen onlara de ki: "Haram aylarda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak küfür ve inkârla insanları Allah yolundan, Allah'a itaat ve ibadetten, Mescid-i Harâm'da tavaf etmekten ve namaz kılmaktan alıkoymak ve o mescid ehlini yani Peygamber [aleyhisselâm] ve ashabını Mekke'den çıkarmak Allah katında (daha) büyük günahtır. Ve Allah'a ortak koşma fitnesiyle beraber bunların hepsi, müslümanla-*

30 Bu aylar; muharrem, receb, zilkade ve zilhicce aylarıdır.

rın haram aylarda yaptıkları savaştan daha da büyüktür." Ey müminler! Eğer müşrikler güç yetirirlerse, dininizden döndürmek gayesiyle daima (sizinle) savaşmaktan geri durmazlar. Her kim ki (İslâm) dininden dönüp mürted olur ve bu halde ölürse, o kimselerin dünyadayken işlemiş olduğu (güzel) amelleri bâtıl olur, ahirette hüsrana uğrarlar. Ve onlar cehennemlik olup o ateş içinde ebedî ve sürekli kalacak olanlardır.

Rivayete göre Hz. Peygamber [aleyhisselâm] muhacirlerden sekiz sahabiden oluşan askerî birliğin (seriyye) başına[31] Abdullah b. Cahş'ı [radıyallahu anhüm] komutan tayin etti ve eline, iki gün sonra açıp okuması emriyle katlanmış bir kâğıt verdi. İki gün sonra o kâğıdı açıp okuduklarında, "Batn-ı Nahle denilen yere varıp Kureyş'ten gelen kafileyi bekleyin" buyrulduğunu gördüler. Bu emir gereğince oraya vardılar. Derken dört kişilik bir Tâif kafilesi, yükleriyle geldi ve onlarla çatışmaya girdiler. Çarpışma sırasında kafileden Amr b. Hadramî öldürüldü, Hakem b. Keysân ve Osman b. Abdullah esir edildi. Biri de (Nevfel b. Abdullah) kaçtı. Bu çatışma gününü seriyyedekiler, cemâziyelâhir ayının son günü olarak biliyorlardı. O günün akşamında haram ay olan recebin hilali doğdu. Esirleri ve malları alıp Medine'ye götürdüler. Kureyş bu haberi işitince, "Muhammed, haram aylarda savaşmayı helâl kıldı" diye bir söylenti yaydılar. Bu söylentiden dolayı sahabe üzüntü duymuş ve bu âyet-i kerime nâzil olmuştur. Sonra alınan iki esir, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Utbe b. Gazvân isimli iki sahabiyle takas edilmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

218. *Allah ve Resûlü'ne iman edenler, vatanlarından hicret edenler ve Allah yolunda cihad ve gazâ edenler var ya, işte o kimseler Allah'ın rahmetini ümit ederler. Allah Azîmüşşan çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*

31 Hepsi de muhacirlerden olan seriyye mensupları şunlardı: Ebû Huzeyfe b. Utbe, Âmir b. Rebîa, Vâkıd b. Abdullah, Ukkâşe b. Mihsan, Halid b. Bükeyr, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Utbe b. Gazvân. İbn Hişâm ile Taberî sekizinci olarak Süheyl b. Beyzâ'nın adını zikrederler. Seriyye mensuplarının on iki veya on üç kişi olduğuna dair rivayetler de vardır. (Mustafa Fayda, "Batn-ı Nahle Seriyyesi", *DİA*, 5/202-203).

Abdullah b. Cahş [radıyallahu anh] ve arkadaşlarının, "Yâ Resûlallah! Bu seferimizde olan (şeyler) affolunduysa ecrini de ümit ederiz" demeleri üzerine bu âyet nâzil oldu.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

219. *Ey resûlüm! Sana şarap ve kumardan sorarlar. Sen, de ki: "İkisinde de büyük günah ve insanlar için görünüşte bazı faydaları vardır (Şarapta cesaretlendirme, cömertlik ve yemeği sindirmede hazım kolaylığı, kumarda ise yorulmadan kazanç elde etme, dost ve arkadaş edinme gibi faydalar vardır). İkisinin de günahı faydalarından çok daha büyüktür. Yine sana, "Hangi maldan sadaka verelim ve infak edelim (Allah yolunda harcayalım)?" diye sorarlar. Sen, de ki: "İhtiyacınızdan fazlasını infak edin. Bu infak olayını Allah Teâlâ sizin için merhamet (dolu) âyetler ile açıklar. Umulur ki dünyada ve ahirette* [32] *sizin için en faydalı ve en zararlı olanı düşünürsünüz.*

Bu âyet-i kerimenin nüzûlüyle ilgili şöyle bir rivayet nakledilir: Amr b. Cemûh, infak konusunda, 215. âyette geçtiği şekilde, malın kime sadaka olarak dağıtılacağını sormuş ve kendisine cevabı bildirilmişti. Bu kez de, sadakanın miktarını sorması üzerine, "Yine sana, 'Hangi maldan...'" mealindeki âyet buyrulmuştur.

Şarabın (sarhoşluk veren her türlü içkinin) kötülüğü ve haramlığı hakkında dört âyet nâzil olmuştur.

Birincisi: Mekke döneminde inen Nahl sûresindeki, *"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel bir rızık edinirsiniz"* (Nahl 16/67) âyetidir. Bu âyetle haramlığına dair bir şeye değinilmediği için, insanlar onu mubah görüp içmekteydi.

İkincisi: Sahabenin ileri gelenlerinden Hz. Ömer el-Fâruk ve Muâz b. Cebel [radıyallahu anhümâ] gibi zatlar, bu aklı gideren şaraptan ve malı kaybettiren kumardan dolayı Hz. Peygamber'e gelerek, "Yâ Resûlal-

32 Bu âyette geçen "dünyada ve ahirette" mealindeki (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) âyeti her ne kadar mana cihetinden bu âyetin içerisinde olsa bile Kur'ân-ı Kerîm'de 220. âyetten sayılır.

lah! Bize bunlar hakkında haber ver" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime yani Bakara sûresinin 219. âyeti nâzil oldu. Bu âyetin gelmesiyle şarabı insanların bazıları içmeye devam etti, bazıları da bıraktı.

Üçüncüsü: Abdurrahman b. Avf [radıyallahu anh] bazı kimseleri yemeğe davet etmişti. Yemek yiyip şarap içtikten sonra (sesli kılınan) bir namazda Kâfirûn sûresindeki (لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ) *"Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem"* âyetindeki olumsuzluk edatı olan "lâ"yı atladı ve âyeti (اعبد) "kulluk ederim" olarak okudu. Bunun üzerine, Nisâ sûresindeki, *"Ey iman edenler! Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"* (Nisâ 4/43) âyeti nâzil oldu. Bu âyetin inmesiyle beraber onu içenler iyice azaldı.

Dördüncüsü ise İtbân b. Mâlik [radıyallahu anh], Sa'd b. Ebû Vakkâs'la [radıyallahu anh] birlikte birkaç kişiyi daha davet etmişti. Yiyip içip sarhoş olduklarında övünüp şiir söylemekle meşgul oldukları bir sırada, Hz. Sa'd [radıyallahu anh] ensarı yeren bir şiir okudu. Ensardan biri bu şiiri duyunca elindeki bir kemikle Sa'd'ın başını yardı. Sa'd [radıyallahu anh] onu Peygamber'e [aleyhisselâm] şikâyet ederken Hz. Ömer el-Fâruk da oradaydı. "Yâ Rabbi! Şarap hakkında bize hükmünü tam olarak açıkla" diye dua etti. Bunun üzerine, Mâide sûresindeki, *"Ey iman edenler! (Aklı örten) İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?"* (Mâide 5/90-91) âyetleri nâzil oldu ve Hz. Ömer [radıyallahu anh], "Vazgeçtik yâ Rabbi!" dedi.

فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى ۖ قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ ۖ وَاِنْ
تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۗ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ
لَاَعْنَتَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

220. *Ey Muhammed! Yetimlerin malının durumunu sana sorarlar. De ki: "Onların malını korumak ve durumlarını gözetmek sizin için hayırlıdır. Eğer siz onları muhafaza niyetiyle yanınıza alır da yemeğinizi bir ederseniz (içli dışlı olursanız), onlar sizin kardeşlerinizdir. Hak Teâlâ yetimlerin malını telef edip onları kendi hallerine terkedenleri de, onları koruyup gözetenleri de*

bilir. Şayet Allah Teâlâ size yetimlerle birlikte yaşamayı mubah kılmasaydı (sizi) zora sokardı. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan zorluğu (sizden) kaldırma hususunda mutlak güç sahibi ve hükmünü en iyi bilendir."

Çünkü diğer âyet-i kerimelerde yetim mallarını yeme ve telef etme hususunda aşırı tehditler vâki olmuştur. Bu itibarla müslümanlar, yetim mallarından öyle uzak dururlardı ki yetimlerin yemeklerini başka kaplarda pişirirlerdi. Hatta onların yemek artıklarına el sürmediklerinden dolayı yemekleri ziyan olurdu. Her hususta yetimlerle karışıp bir arada olmaktan aşırı derecede sakındıkları Allah Resûlü'ne [sallallahu aleyhi vesellem] haber verilince bu âyet nâzil oldu.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَاَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَّلَوْ
اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا ۚ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ
مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ۗ اُولٰٓئِكَ يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ
وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٢١﴾

221. *Her ne kadar güzelliği ve malı hoşunuza gitse bile, iman edip mümin oluncaya kadar müşrik kadınlarla evlenmeyin. Mümin bir câriye, (hür) bir müşrik kadından daha hayırlıdır. Güzelliği ve malı hoşunuza gitse de imana gelinceye dek müşrik adamlarla mümin kadınları evlendirmeyin. Zira mümin bir köle, müşrik olan hür adamdan daha hayırlıdır. O müşrikler (sizleri) cehenneme sürükleyecek amelleri işlemeye davet ederler. (Oysa) Allah Teâlâ izni, iradesi ve peygamberleriyle (sizleri) cennet ve bağışlanma tarafına davet eder. O, emir ve yasaklarını insanlara açıklar. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.*

Rivayete göre Peygamber Efendimiz [aleyhisselâm] Mekke'de olan müslümanları gizlice Mekke'den çıkarmak için, savaşçı ve gözü pek gençlerden Ebû Mersed el-Ganevî'yi Mekke'ye gönderdi. O, Mekke'ye vardığı zaman, Câhiliye zamanında aralarında yakınlık ve sevgi bulunan Anak isimli müşrik bir kadın, kendisiyle beraber olmayı istedi. Mersed bundan kaçarak, "İslâm aramızı ayırmış ve bunu yasaklamıştır" dedi. Bunun üzerine Anak, "O zaman beni nikâhına al" dedi. Mersed ise, "Bu güzel olur lâkin bunun için Peygamberimiz'den izin al-

mam gerekir" deyip Medine'ye döndü ve meseleyi Peygamberimiz'e arzetti. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil oldu.

Bir diğer rivayete göre; yine aynı zamanlarda, Abdullah b. Revâha, bazı hataları yüzünden câriyesine tokat attı ve onu şikâyet için Peygamber aleyhisselâmın huzuruna geldi. Peygamber aleyhisselâm, Abdullah'tan câriyenin halini -tatlılıkla- sorduğu zaman, "O, namazında, orucunda, Allah ve Resûlü'ne iman halindedir. Ama öfkelidir "dedi. Peygamber Efendimiz de [aleyhissalâtü vesselâm], *"Öyleyse o müminedir. Onu hoşça tut"* diye emir buyurdu. Bunun üzerine Abdullah b. Revâha o câriyeyi âzat etti ve onunla evlendi. Ahaliyse, onu bir câriyeyle evlendiği için kınayıp ona güzel ve zengin müşrik bir kadınla evlenmesini tavsiye ettiler. İşte bu olay üzerine bu âyet-i kerime nâzil oldu.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ۖ قُلْ هُوَ أَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ۚ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

222. *Sana kadınların aybaşı halinden sorarlar. De ki: "O bir eziyet ve hoş görülmeyen bir şeydir. Onlarla âdetli oldukları zaman ilişkiye girmekten sakının. Kanları kesilip temizleninceye kadar ilişki için yaklaşmayın. Temizlenip yıkandıkları zaman Allah Teâlâ'nın emrettiği şekilde onlarla birlikte olun. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan yasaklardan tövbe edenleri ve günah kirlerinden temizlenenleri sever."*

Yahudiler, âdet halindeki kadınlarıyla birlikte yemek yemez, hatta onlarla konuşmazlardı. Hıristiyanlar ise tam tersine bu haldeki kadınlarıyla oynaşır ve hatta onlarla ilişkiye girerlerdi. Sâbit b. Dahdâh, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] bu konuyu sorunca, cevap olarak bu âyet nâzil oldu.

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ ۖ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ ۖ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

223. *Hanımlarınız sizin için evlat ekecek tarladır. O, çocuk olacak tarlaya önden arkadan ve sırt üstü yatarak nasıl dilerseniz o şekilde ekebilirsiniz. Ken-*

diniz için gelecekte göreceğiniz salih ameller işleyin ya da salih evlat isteyin. Allah Teâlâ'nın emrine muhalefet etmekten sakının. İyi ve kötü amellerinizle karşılaşacağınızı ve O'nun huzuruna varacağınızı bilin. Ey Muhammed! Kâmil müminleri sonsuz nimetlerle müjdele.

Yahudilerin, "Eğer kadına sırt tarafından yaklaşılırsa, doğan çocuk şaşı olurmuş" dedikleri, Peygamber Efendimiz'in huzurunda anlatılınca, Allah Resûlü bu âyetle cevap verdi.

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

224. *İyilik etmemek, günahlardan sakınmamak ve insanların arasını düzeltmemek için Allah'ın ismini siper veya hedef kılmayın. Allah Teâlâ sizin yeminlerinizi işitir ve içinizde gizlediklerinizi bilir.*

Abdullah b. Revâha, kız kardeşinin kocası Beşir b. Nu'mân'a darılmıştı. Onunla konuşmamaya, ona iyilik etmemeye ve kız kardeşiyle arasını düzeltmemeye Allah adına yemin ettiğinden dolayı bu âyet nâzil oldu. Bu âyeti duyduktan sonra, enîştesi Beşir'e karşı şefkat ve merhametle davrandı.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۖ فَاِنْ فَاۤؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

225. *Allah Teâlâ lağv yani kasıtsız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Lağv, bir şeyin doğru olduğu sanılarak yemin edildikten sonra tersinin ortaya çıkmasıdır. Yahut da konuşma esnasında istemsizce edilen yemindir. Bu ceza ahirette azap, dünyada kefâret ile olur. Ancak kalbiniz dilinize uygun olarak (bile bile) yalan yere yemin ederseniz Allah Teâlâ sizi cezalandırır. Allah Azîmüşşan kasıtsız yemin edenleri bağışlayıcıdır. Kasten yemin edenlere karşı da tövbe ettikleri takdirde halim davranandır.*

226. *Kadınlarına yaklaşmamaya (onlarla ilişkiye girmemeye) yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer yemin eden kimse bu süre*

içerisinde eşine dönüp onunla ilişkiye girerse şüphesiz Allah Teâlâ bu şekilde yeminlerini bozanları bağışlayıcı ve yeminine aykırı hareket edenlere merhamet edicidir.

Câhiliye döneminde hanımına ilgisi olmayan kimse, başkasına da nikâhlanmasın diye onu boşamaz, süre belirtmeden bir müddet hanımına yaklaşmayacağına dair yemin ederdi. Bu şekilde kadın ne boşanmış ne de evli olurdu. Bu durumdaki kadınlara merhameten bu hüküm indirilmiş oldu.

وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ
بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِٓى
اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ
فِى ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِى عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۠
وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ ۖ
فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّٓا
اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ ۖ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا
يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ ۗ تِلْكَ حُدُودُ
اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾
فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهٗ ۗ فَاِنْ
طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ
اللّٰهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ
فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ۠ وَلَا
تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ۗ وَلَا

تَتَّخِذُوٓا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۟ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝

227. *Eğer yemin edenler bu süre içerisinde (hanımlarına dönmeyip de) boşamayı isterlerse Allah Teâlâ onların niyetlerini ve maksatlarını bilendir.*

228. *Boşanan kadınlar tam iddet süreleri olan üç hayız ve üç temizlik müddeti beklerler. Eğer Allah Teâlâ'ya ve ahiret gününe iman etmişlerse o kadınlara Allah Teâlâ'nın rahimlerinde yarattığı şeyi gizlemeleri helâl değildir. Eğer kocaları, o kadınlarla barışmak isterlerse, onların bu bekleme süresi içerisinde kadınlara geri dönmeye ve onları almaya daha çok hakları vardır. Kocalarının onlar üzerinde hakkı olduğu gibi o kadınların da kocaları üzerinde, iffetlerinin korunması ve kendilerinin himaye edilmesi gibi hakları vardır. Erkeklerin mehir, nafaka ve diğer yönlerden kadınları üzerinde bir derece üstünlüğü vardır. Allah Teâlâ hüküm ve hikmet sahibi, mutlak üstün ve galip gelendir ki erkeklere izzet ve kadınlara fazilet ihsan eder.*

229. *Ric'î yani dönüşü mümkün olan boşama iki defadır. İkinci boşamadan sonrası ya dönüş için şeriatta bilinen şekliyle tutmak ya da iddeti bitene dek iyilikle salıvermektir (İddet bittikten sonra isterse nikâh tazeler ve bir daha boşayacak olursa bâin yani kesin ayrılık olur). Kadınlarınıza verdiğiniz mehri almak size helâl değildir. Ancak aralarında vazgeçilmez olan haklar ve iyi geçinme hususunda ilâhî hüküm ve sınırları koruyamamaktan korkarlarsa o başka. Ey hâkimler! Eğer karı ve kocanın evlilik hukukuna ilâhî hüküm gereği riayet edemeyeceklerinden korkarsanız, kocanın mehri vermesinde ve kadının da bunu almasında yahut kadının boşanmak için fidye vermesinde bir günah yoktur. Bu sözü edilen emir ve yasak, Allah Teâlâ'nın koyduğu sınırlardır. Onu sakın çiğnemeyin. Kim Allah Teâlâ'nın çizdiği sınırları çiğnerse onlar nefislerine zulmedenlerin ta kendileridir.*

230. *Eğer koca, karısını ikinci boşamadan sonra bir defa daha boşarsa başka bir kimse o kadını nikâhı altına alıp boşayıncaya kadar o kadın kocasına artık helâl değildir. Şayet ikinci kocası onu, gerdeğe girdikten sonra kendi isteğiyle boşarsa ve evlilik hukukunu Allah Teâlâ'nın hüküm ve sınırları*

doğrultusunda gözetebileceklerini düşünüyorlarsa, iddeti bitince ilk kocasıyla nikâhlanmasında, ikisine de günah yoktur. Bunlar, bilip inanan bir topluluk için Allah Teâlâ'nın açıkladığı emir ve yasakların sınırları ve hükümleridir.

231. *Sizler kadınlarınızı (ric'î talâk ile) boşadığınızda, iddetlerinin tamamlanmasına yakın ya rıza ve iyilikle ric'î talâktan vazgeçerek nikâhınızda tutun veyahut iddetleri tamamlanıp kendileri hakkında söz sahibi olunca iyilikle bırakın. Zorbalıkla ve rencide ederek, zulüm ve eziyet için onları alıkoymayın. Kim böyle zarar verip eziyet ederse, hiç şüphesiz kendine zulmeder. Allah Teâlâ'nın hükümlerini, amel etmede önemsiz görerek alaya almayın. Allah Teâlâ'nın üzerinizde olan nimetlerini, size nasihat etmek için gönderdiği Kur'an ve hükümlerini hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki şanı yüce Allah sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.*

Bu âyet boşanma sürecinde karısını inciten ensardan Sâbit b. Yesâr [radıyallahu anh] hakkında indirilmiştir. Şöyle ki; boşadıktan sonra karısının iddet süresinin bitimine üç gün kala karısına dönmüş ve ardından tekrar boşamıştır. Böylece üç talâkta dokuz ay iddet süresi bekletip karısını incitmiştir. İnen âyet böyle eziyeti yasaklamıştır.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ
أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ
مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝

232. *Sizler kadınlarınızı boşayıp iddetleri tamamlandığında, -ey kadının velileri!- kendi aralarında karşılıklı rıza, iyi geçim ve evlenmelerine izin verildiği halde, onların kocalarına geri dönüp tekrar nikâhlanmalarına engel olmayın. İşte bu kadınları evlenmekten alıkoymayı yasaklayan bu hükümle, sizden Allah'a ve ahirete iman edenlere vaaz ve nasihat edilmiştir. Bu öğüt size dirlik açısından daha yararlı ve günahlardan temizleyicidir. Allah Teâlâ size fayda veren ve iyiliğinize olacak şeyleri bilir, siz bilmezsiniz.*

Bu âyet Ma'kıl b. Yesâr [radıyallahu anh] hakkında indirilmiştir. O, kız kardeşini Abdullah b. Âsım'la evlendirmişti. Abdullah onu bir talâkla

boşayıp iddeti tamamlanıncaya kadar ona dönmedi. Sonra eski karısıyla yeniden evlenmek istediğinde Ma'kıl bu durumdan hoşnut olmayarak, "Allah'a yemin olsun ki sizi birbirinize kavuşturmayacağım" demişti. Bu âyet-i kerimenin nâzil olması üzerine Abdullah'ı çağırıp onları yeniden birleştirdi.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۚ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا
وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ
ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَاِنْ
اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اٰتَيْتُمْ
بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾ وَالَّذِينَ
يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۚ
فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِى اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ
خِطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِى اَنْفُسِكُمْ ۗ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ
لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا ۗ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ
حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ ۗ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى اَنْفُسِكُمْ
فَاحْذَرُوهُ ۚ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ
النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ
قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ ۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

233. *Anneler, gerek boşanmadan önce gerekse sonra doğan çocuklarının emzirilmesinin tamamlanmasını isteyen baba için tam iki sene çocuklarını emzirirler. O çocuğu emziren annenin, yiyecek ve giyimi geleneklere uygun şekilde, gücü yettiği kadar, babaya aittir. Hiç kimseye taşıyabileceğinden fazlası teklif edilmez. Hiçbir anne ve baba, çocuğundan dolayı zarara uğratılmaz. Yani annesi çocuğunu emzirmeyi isterken, anne çocuğundan ayrılmaya, baba da çocuğuna başka bir sütanne bulmaya zorlanmaz. Babanın ölümüyle ona mirasçı olan kimse de; emziren annenin ihtiyaçlarını karşılama ve zarara uğratılmama konularında baba gibidir. Eğer anne ve baba, istişare ve gönül hoşluğuyla anlaşıp iki sene dolmadan önce sütten keserlerse, onlara hiçbir vebal yoktur. Şayet çocuklarınızı sütanneye vermek isterseniz, sütannenin rızasıyla, anlaştığınız ücreti verdiğiniz takdirde size herhangi bir günah yoktur. Bu hususlarda Allah'ın hükmüne karşı gelmekten sakın ve bilin ki şanı yüce Allah, hiç şüphesiz bu hallerde yaptıklarınızı hakkıyla görendir.*

234. *İçinizden vefat edenlerin geride bıraktıkları hanımları, dört ay on gün -süslenmeksizin- iddet beklemelidir. İddetleri bittiğinde -ey sorumlular ve salih müminler- bu kadınların şeriata aykırı olmayan süslenme ve evliliklerine müsaade etmenizde size günah yoktur. Allah Teâlâ yaptıklarınızı bilen ve sizden hakkıyla haberdar olandır.*

235. *Kocası vefat eden kadınla evlenmeye niyetiniz olduğunda, (kadın) iddet beklerken, açıkça evlilik teklif etmeksizin, "Senin gibi güzel bir eşe muhtacım" ya da, "İddetin bitince bana haber yolla" yahut buna benzer nikâhı düşündürecek üstü kapalı, imalı bir söz ve işaretle konuşmakta veya içinizde (evlenme arzusunu) gizli tutarak selâm ve hediye göndermenizde size günah yoktur. Allah Teâlâ biliyor ki siz onları mutlaka anacaksınız (Bu nedenle üstü kapalı evlilik talebine izin vermektedir). Ancak (yukarıda) açıklanan üstü kapalı ve imalı söz söylemeniz dışında, nikâh hakkında onlarla gizlice sözleşmeyin. Farz olan iddeti tamam oluncaya kadar da nikâh kıymaya kalkışmayın. Unutmayın ki Allah Teâlâ, içinizde harama karşı azminizi bilir. Öyleyse Allah Teâlâ'nın azabından sakının ve bilin ki şüphesiz Allah Teâlâ azabından korkanı bağışlayan ve hilim sıfatından dolayı hemen ceza vermekte acele etmeyendir.*

236. *Eğer dokunmadan ve mehrini belirlemeden hanımınızı boşarsanız, farz ve sünnet hükmü olmadığından size onda (bir günah ve mehir verme) sorumluluğu yoktur. Zenginler güçleri kadar, fakirlere de gücü yettiği kadar*

olmak üzere, örfün ve dinin gereği olarak gönül alıcı bir şeyler vererek onları güzellikle faydalandırın! İyilik yapanlara bu hüküm bir borçtur.

Bu âyet; akid esnasında mehri beyan etmeyerek bir kadınla evlenen, sonra ilişkiden önce kadını boşayan ensardan biri hakkında nâzil olmuştur. Bunun üzerine Fahr-i Enbiya Efendimiz, âyetin hükmü gereği, *"Bir baş örtüsü bile olsa, gönül alıcı bir şey vermekle onu faydalandır!"* buyurmuştur.

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ
مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِى بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۖ وَاَنْ تَعْفُوٓا
اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۚ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾
حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾

237. *Eğer siz nikâh akdi esnasında mehir miktarını tayin ettiğiniz kadınları, kendilerine el sürmeden boşarsanız, o mehrin yarısını vermeniz size vâcip olur. Ancak kadının veya velisinin yahut nikâhlayan kişinin, mehrin tamamını bağışlaması müstesna. Ey erkekler! Sizin bu (mehrin tamamını vererek) bağışlamanız takvaya daha yakındır. Siz bu bağışlama ve hediyeyle aranızda iyilik ve faziletli hareket etmeyi de unutmayın. Şanı yüce olan Allah sizin yaptığınız lutuf ve ihsanı hakkıyla görendir.*

238. *Şart ve rükünleri gözeterek farz namazını devamlı vaktinde kılın; özellikle orta namaza dikkat edin! Allah Teâlâ'ya boyun eğerek namaza durun!*

Sabah, ikindi, akşam veyahut yatsı namazının "orta namaz" olduğunu söyleyen sahabe ve ulemanın görüş ve delilleri vardır.

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ
مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا ۚ
وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ فِى مَا فَعَلْنَ فِٓى اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

239. *Eğer sizler düşman veya yırtıcı hayvan ve su baskını gibi bir felaketten korkarsanız, yaya veya bir binitin üstünde giderken, nasıl ve ne yöne dönmeniz gerekirse o şekilde, rükû ve secdeyi imayla namazınızı eda edin! Bu korkulardan emin olduğunuzda ise namazın erkânlarından ve şeriatın hükümlerinden bilmediklerinizi size öğrettiği üzere, Allah'ı zikir ve O'na şükürle namazınızı kılın!*

240. *Sizden vefat edip hanımlarını geride bırakanlar, ölmeden önce, o hanımları evlerinden çıkarmaksızın bir yıla kadar nafakalarının verilmesini, vârislerine vasiyet etsinler. Ey hâkimler ve mirasçılar! Eğer o kadınlar, iddet süreleri bittikten sonra, kendi istekleriyle (ölen kocalarının evinden) çıkıp, evlenme talebi ve süslenme gibi şeriata uygun şeyler yaparlarsa sizin için vebal yoktur. Allah Teâlâ emrine muhalefet edenlerden intikamını alan ve kullarının işlerine hükmedendir.*

Bu âyetin Tâifli Hakîm b. Hâris hakkında indiği rivayet edilmiştir. O, çocukları, anne babası ve eşiyle birlikte Medine'ye hicret ettikten sonra vefat etmişti. Bu âyetin inmesi üzerine Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], mirasını anne babası ve çocukları arasında bölüştürmüş, karısına ise mirastan pay vermeyerek kocasının evinde tam bir yıl nafakasının verilmesini emir buyurmuşlardı. Dolayısıyla Medine döneminin ilk yıllarında, bu durumdaki kadınlara bir sene nafaka verilmekteydi. Sonra miras âyetinin inmesiyle bu âyetin hükmü kaldırıldı ve iddet de dört ay on güne indirildi.

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ
وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو
فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

241. *Boşanmış tüm kadınları örfe göre, yararlı bir şey vermekle geçimlerini sağlamak takvalı (Allah'a karşı gelmekten hakkıyla sakınan) kimseler üzerine (gerekli) bir borç olmuştur.*

242. *Bu emirler gibi Allah Teâlâ sizin muhtaç olduğunuz hükümlerle ilgili âyetleri açıklar. Ola ki, bu hükümleri anlar ve tefekkür (edip gereğince amel) edersiniz.*

243. *Ey Muhammed! Binlerce kişi olmalarına rağmen, ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkanları görmedin mi? (bilmiyor musun?). Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara, "Ölün!" buyurdu, sonra da onları diriltti. Gerçekten şanı yüce Allah, insanlara karşı lutufkâr ve rahmet sahibidir, fakat insanların çoğu Hakk'ın buyruklarına teslimiyet gösterip şükretmezler.*

Müfessirlerin çoğu bu âyeti şöyle açıklamaktadırlar: Irak'ın Vâsıt taraflarında Dâverdân denilen bir kasabada veba salgınının ortaya çıkması üzerine, ahalinin bir kısmı yurtlarını terkederken bazıları ise kalmaya devam ettiler. Kaçıp çıkanların hepsi kurtuldu, Dâverdân'da kalanların çoğu ise acı içinde öldüler. Veba salgını sona erince kurtulanlar yurtlarına geri döndüler. Bir sonraki sene veba tekrar ortaya çıkınca 8-10.000 kişiden meydana gelen halkın hepsi yurtlarını terkedip, kaçarak bir vadide konakladılar. Kurtuluşu umdukları bu vadide, bir meleğin vadinin aşağısından, diğer bir meleğin de vadinin üst tarafından "ölünüz" diye haykırması sonucunda orada topluca öldüler. Sekiz gün kadar böyle ölü halde kaldıktan sonra Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] üçüncü halifesi Hz. Hazkîl [aleyhisselâm] onların bulunduğu yere geldi ve manzara karşısında hayrete düştü. Hak Teâlâ'dan dirilmeleri için dua ve niyazda bulundu ve böylece hepsi tekrar dirildi.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي
يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ
وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ
بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا
أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

244. *Allah yolunda düşmanla savaşın ve bilin ki, (şüphesiz) şanı yüce olan Allah, mücadelenizi işiten ve kalplerinizde olanı bilendir.*

245. *Kimdir o ki samimi bir niyetle Allah Teâlâ'ya yani muhtaç kullarına minnetsiz ve eziyetsiz güzel bir borç versin de Allah Teâlâ da ona kat kat fazlasıyla mükâfatını vermesin? Allah Teâlâ ilim ve hikmetiyle bazısının kalbini daralttığı için o kimse hayra koşmaz (iyilikte çaba sarfetmez) ve bazısının kalbini genişletmesi sebebiyle de o kimse infakta bulunur ve malını hayır yoluna sarfeder. -Veyahut kiminin kısmetini (rızkını) daraltır, kiminin ise açar ve ferahlatır.- Yaptıklarınızın karşılığını görmek için hepiniz Allah Teâlâ'ya döndürüleceksiniz.*

246. *Ey Muhammed! Musa'dan sonra İsrâiloğulları'ndan ileri gelenlerinin söylediklerinden haberdar olmadın mı ki; hani onlar, peygamberleri olan Hz. Eşmoil'e*[33] *şöyle demişlerdi: "Bize bir hükümdar/komutan gönder ve belirle de onun kumandası ve yardımıyla Allah yolunda düşmanlarımız olan Câlût'la ve onun Âd kavminin kalıntısı olan Amâlika kavmiyle savaşalım." O peygamber de, "Pekiyi, sizin üzerinize savaşmak farz kılınır da savaşmazsanız ne olacak?" demişti. Onlar, "Niçin Allah yolunda savaşmayalım ki? Yurtlarımızdan çıkarıldık ve esir edilen çoluk çocuğumuzdan koparıldık" dediler. Ne zaman ki onlara savaş farz kılındı; içlerinden itaatkâr pek azı hariç (ki bunların sayısı 313 kadardı), diğerleri savaştan yüz çevirdiler. Allah Teâlâ savaştan kaçan zalimleri bilendir.*

Câlût, Amâlika kavminin zorba kralıydı. Mısır'la Filistin arasında hükümrandı ve İsrâiloğulları'nın topraklarına saldırarak onların ileri gelenlerinin oğullarından 440 kişiyi esir almış, geri kalanların da çoğunu yurtlarından sürüp çıkartmıştı. Bunun üzerine İsrâiloğulları savaşmaya karar vermişlerdi.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا ۚ قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ
لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ ۚ قَالَ
إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۖ وَاللَّهُ يُؤْتِي
مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

33 Bu peygamberin, Hz. Şem'ûn b. Sa'be veya Hz. Yûşa b. Nûn olduğu da rivayet edilir.

247. *Peygamberleri olan İşmoil aleyhisselâm onlara şöyle dedi: "Allah Teâlâ size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi." Onlar ise, "Biz hükümdar olmaya ondan daha layık iken ve (fakir biri olup) ona mal ve zenginlik de verilmemişken o bize nasıl hükümdar olabilir?" dediler. İşmoil aleyhisselâm onlara şu cevabı verdi: "Şüphesiz Allah Teâlâ onu sizin üzerinize (hükümdar olarak) seçti; ilim ve beden kuvveti yönünden onu sizden daha güçlü ve kabiliyetli kıldı." Şanı yüce Allah mülkünü dilediği kimselere verir, fakiri maddi güç ihsan ederek zengin kılar ve hükümdarlığa layık olanı bilir.*

Rivayete göre; İsrâiloğulları'nın hükümdar/komutan istemelerinin ardından Allah Teâlâ Hz. İşmoil (ya da Eşmûîl) aleyhisselâma, bir kap içinde bir miktar yağla bir baston gönderip şöyle buyurur: "Senin evine kim girdiğinde bu yağ kaynar ve bu baston onun boyuna eşit gelirse, İsrâiloğulları'nın hükümdarı o kimsedir." Hz. İşmoil aleyhisselâm bu haberi duyurunca herkes onun evine dolar, fakat hiç kimse için ne yağ kaynamış ne de baston kimsenin boyuna denk gelmiştir. Bir gün bir su taşıyıcısı veyahut deri tabaklayan, Şavil isminde fakat uzun boylu olduğundan Tâlût lakabı verilen bir zat, peygamberin evine girer girmez yağ kaynamaya başlar ve baston boyuna rast gelir. Böylece onun hükümdarlığı kesinleşmiş olur.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ
مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

248. *Bir de, peygamberleri Hz. İşmoil aleyhisselâm onlara şöyle dedi: "Şüphesiz Tâlût'un, (vaktiyle sizden alınan) sandukayı (tabut) size ulaştırması onun hükümdarlığının alametidir. O sandıkta şanı yüce Rabb'iniz tarafından size sekîne, gönül huzuru ve Musa ve Harun ailelerinden geriye kalan birtakım şeyler vardır ki; onu melekler taşıyarak getirir. Eğer iman edenlerdenseniz, bu sandığın size gelmesi, peygamberin sözündeki doğruluğuna hakikaten kesin bir delildir.*

Bu sandık hakkında birtakım görüşler vardır. Bazıları; sandığın şimşir ağacından yapılmış olup, Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'e indirdiği-

ni, ondan Hz. Şît'e, ondan da nesilden nesle aktarılarak Hz. İbrahim'e, ondan Hz. İsmail'e, ondan Hz. Yakub'a, ondan oğulları arasında dolaşarak Hz. Musa'ya [aleyhimüsselâm] ulaştığını nakletmişlerdir. Hz. Musa, bu sandığın içine Tevrat'ı koymuştu. Ondan diğer peygamberlere nakledilerek nihayet İşmoil aleyhisselâma ulaştı. Kimilerine göre; bu sandık içinde yüzü insan yüzüne benzeyen, iki kanatlı hayvan şeklinde bir resim vardı ve savaş esnasında ondan çıkan korkunç bir sesle düşman dağılır, zafer gerçekleşirdi. Âyette geçen sekînenin bu hayvanın adı olduğunu söyleyenler olmuştur.

Hz. Musa ve Hz. Harun ailelerinin bıraktıklarından geriye kalan birtakım şeylerse şunlardır: Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] asâsıyla elbisesi ve ayakkabısı; Hz. Harun'un [aleyhisselâm] sarığı, İsrâiloğulları'na Tîh çölünde inen kudret helvasından bir miktar ve Hz. Musa'ya [aleyhisselâm] verilmiş olan Tevrat levhalarının parçaları. Bazıları ise; sandığı Amâlika kavminin, İsrâiloğulları'nın elinden alıp ülkelerine götürdüğünü; her koydukları yerde bir âfet ve musibet ortaya çıkınca çaresiz bir mezbeleye gömdüklerini; Allah Teâlâ'nın da meleklere sandığı oradan çıkarıp Hz. İşmoil'e teslim etmelerini emrettiğini söylemişlerdir.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ ۖ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ
فَلَيْسَ مِنِّي ۖ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا
مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا
الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۗ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو اللَّهِ ۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ
قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

249. *Tâlût, ordusuyla birlikte, cihad etmek için Kudüs-i şerif'ten ayrıldığı zaman, peygamberin haber vermesi veyahut ilhamla, ordusuna şöyle dedi: "Muhakkak ki Allah Teâlâ, sizi bir nehirle imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden yani bana tâbi olanlardan değildir, kim de ondan içmezse o bendendir ancak eliyle bir avuç alıp içmeye izin vardır." Nehre vardıklarında, onlardan bir avuç su içen pek azı dışında, hepsi de kana kana su içtiler. Nihayet Tâlût ve iman eden az sayıdaki kimseler, hep birlikte o nehri geçtiler. Geride kalanlar, kendilerinin sa-*

yıca çok az, Câlût'un ordusunun ise çok kalabalık olduğu bahanesiyle, "Bugün yani bu durumda bizim Câlût ve ordusuna güç yetiremeyiz" dediler. Bu cihadla Allah Teâlâ'ya yakınlaşacaklarını ve kavuşacaklarını kesin olarak bilenlerse, şu cevabı verdiler: "Allah Teâlâ'nın izin ve iradesiyle nice sayıca az olan ordu, çok olan orduya galip gelmiştir; şanı yüce Allah'ın zaferi, sabredenlerle beraberdir."

Bu nehir Ürdün ile Filistin arasındadır. Ordunun sefere çıkıp bu nehirden geçtiği zamanlar en sıcak günlere rastladığından, askerlerin çoğu tahammül edemeyerek sudan içtiler. İçtikçe dudakları morarıp susuzlukları arttı ve hareket edecek gücü bulamadıklarından nehir kıyısında kaldılar. Bir avuç su içmeye kanaat eden az sayıdaki kimselerin sayısı ise 313 kişiydi. O kadarcık içmekle hem suya kandılar hem de mataraları doldu. Câlût'un ordusunda ise 66.000 asker olduğu rivayet edilmiştir.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ
وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ
وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾

250. *Tâlût ve ona tâbi olanlar, Câlût ve ordusuyla savaşmak için karşılaştıklarında şöyle dediler: "Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımıza kuvvet ve sebat ihsan eyle ve kâfirler topluluğuna karşı bize zaferinle yardım eyle!"*

251. *Dualarının kabul edilmesiyle birlikte Allah Teâlâ'nın izni ve yardımıyla kâfirleri bozguna uğratıp yendiler. Davud aleyhisselâm da Câlût'u öldürdü. Allah Teâlâ, Davud'a hükümdarlık ve peygamberlik verdi ve ona peygamberlerin ilmini yahut zırh yapma sanatını ya da kuşdilini veya Zebûr'u yahut da güzel ses gibi dilediği şeyleri öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla yani kâfirleri müminlerle savmasaydı, yeryüzü, küfrün ve zulmün karanlığıyla boğulup fesada uğrardı. Fakat şanı yüce Allah, bütün âlemler üzerine lutuf ve rahmet sahibidir.*

Hz. Davud b. Eysa (veya Yesse) aleyhisselâm sapanla taş atmakta son derece ustaydı. Bu yüzden o savaşa katılmıştı. Tâlût, "Kim Câlût'u öldürürse ona kızımı ve saltanatımın yarısını vereceğim" diye vaat etmişti. Hz. Davud [aleyhisselâm] sapanıyla attığı taşla, Câlût'u kafasından vurarak öldürmüş, bunu gören ordusu da dağılıp bozguna uğramıştı. Tâlût sözünü tutarak kızını ve saltanatının yarısını ona vermiş, Tâlût'tan sonra da Hz. Davud İsrâiloğulları'nın hükümdarı olmuştu.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾ تِلْكَ
الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ
وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا
اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا
فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ
يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ اَللّٰهُ
لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

252. *Bu kıssalar Allah Teâlâ'nın kudretini gösteren âyetlerdir. Biz onları kitap ehlinin hak olduğunu kabul ettikleri şekilde sana okuyoruz. Şüphesiz ki sen ey Muhammed! Bütün yaratılmışlara gönderilmiş olan hak peygambersin.*

253. *Bu sûrede zikredilen peygamberlerin bazısını, kendilerine verilen özelliklerle, diğer bazısına üstün kıldık. O peygamberler içinde, (Tûr dağında Hz. Musa ve Mi'rac'da Resûlullah Efendimiz gibi) Cenâb-ı Hakk'ın kendile-*

riyle vasıtasız konuştukları vardır. Allah Teâlâ, onlardan bazılarının derecelerini yüceltmiş ve yükseklere çıkarmıştır (Yani peygamberlerden bazısını insanların bir kısmına ve bazısını da tüm insanlara göndermişken, Peygamber Efendimiz gibi bazısını da insanların ve cinlerin hepsine göndermiştir. Peygamberlik kimine rüya, kimine vahiy, kimine de kutsal kitapla gelmiştir. Bazı müfessirler, yükseklere çıkarılan peygamberin İdris [aleyhisselâm] olduğunu belirtmişlerdir). Meryem'in oğlu İsa'ya (doğuştan körleri ve alaca hastalarını iyileştirme, ölüleri diriltme gibi) açık mucizeler verdik ve onu Rûhulkudüs (yani Cebrâil aleyhisselâmla) güçlendirdik. Eğer Allah Teâlâ dileseydi, peygamberlerden sonra gelen ümmetler, kendilerine apaçık mucizeler ve hidayet delilleri geldikten sonra, ayrılığa düşüp birbirleriyle savaşmazlar ve birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat onlar dinlerinde ihtilafa düştüler. Onlardan bazıları peygamberlerinin dinine bağlanarak mümin oldular, bazıları da hak yoldan yüz çevirerek kâfir oldular. Şayet Allah Teâlâ dileseydi ayrılığa düşmez ve savaşmazlardı. Ancak Allah Teâlâ dilediğini yapar.

254. *Ey müminler! Azaptan kurtulmak için alışveriş yapılacak (fidye verilecek) bir malın, koruyacak bir dostun, Allah'ın izni olmadıkça şefaat edecek bir kimsenin olmadığı o gün gelmeden önce, size verdiğimiz maldan zekât verin ve Allah yolunda harcayın. Kâfirlerse, (iman etmemek) ve zekât vermemekle, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.*

255. *Allah Teâlâ, yaratılmışların mutlak ilâhı, tek ve gerçek mâbududur. O'ndan başka ibadete layık olan (ilâh) yoktur. Ancak (ibadete müstahak olan) O'dur. O, zatında ezelî ve ebedî hayat sahibi, yarattıklarına hâkim, her şeyi görüp gözeten ve yönetendir. O'nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutabilir; O bu hallerden münezzehtir. Göklerde ve yerlerde olanların hepsi O'nundur, her şey O'nun mülküdür. Kıyamette, O'nun izni olmadıkça, O'nun katında birini şefaatiyle kurtarabilecek olan kimdir? O, göklerdeki ve yerdekilerin, önlerinde olanı yani dünyada yaptıkları ve yapacaklarını ve arkalarında olanı yani ahirette olacak her şeyi bilir. O'nun öğretmeyi dilediğinden başka, yaratılmışlar, O'nun ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar. Şanı yüce Allah'ın kürsîsi yahut ilmi, gökleri ve yeri içine alıp kuşatır. Gökleri ve yeri (ve içindekileri) korumak ona zorluk vermez. Şanı yüce Allah, vehim ve hayal edilenlerden çok daha yüce, aklın idrak etmesinden çok daha büyüktür.*[34]

34 Bu âyet-i celîle dolayısıyla Bakara sûresine Sûretü'l-kürsî de denilmektedir.

Âyetü'l-kürsî de denilen bu âyet-i kerime, en yüce Kur'an âyetidir. Hadis-i şerifte, *"Bu âyet, arşın sütunu yanında Allah Teâlâ'yı takdis ederek yüceltir"* buyrulmuştur.

لَآ اِكْرَاهَ فِى الدِّيْنِ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ
بِالطَّاغُوْتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۗ لَا انْفِصَامَ
لَهَا ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٥٦﴾

256. *Dini kabul etmede zorlama yoktur; yani hiç kimseyi istemediği halde zorla dine sokmayın! Şüphesiz bu din dalâletten doğru yolu yani küfürden imanı açıklayıp ayırmıştır. Artık kim tâguta (azdıran ve saptıran şeylerin tümüne yani şeytana, putlara ve Allah'tan başka diğer şeylere) tapmayıp onları inkâr eder ve Allah'a iman ederse, şüphesiz güvenilir, kopması imkânsız, sağlam ve güçlü bir kulp olan Kur'an'a yapışmıştır. Şanı yüce Allah, o sağlam kulp olan Kur'an'a samimi bir niyetle sarılanı işitir ve bilir.*

Rivayete göre bu âyet, iki oğlu da hıristiyan olan, ensardan Husayn [radıyallahu anh] adlı bir sahabi hakkında inmiştir. Şam'dan Medine'ye gelen bir hıristiyan, onun oğullarını dalâlete sürükleyip hıristiyan yapmış ve onları Şam'a götürmüş. Husayn [radıyallahu anh] çocuklarını Şam'dan geri getirip, zorla İslâm dinine sokmak için Hz. Peygamber'den [aleyhisselâm] izin istemiş. Bu âyetle, "Hiç kimseyi zorla dine sokmayın" buyruğu gelmiştir.

Denildiğine göre; bu âyet-i kerimenin işaretiyle yahudi, hıristiyan ve Mecûsîler cizye vermeyi kabul ettiklerinde zorla İslâm'a davet edilmeyecekler; yalnız müşrik Araplar ya İslâm dinini kabul edecekler ya da kendileriyle savaşılacaktı. Sonra savaş âyetinin gelmesiyle bu hüküm kalktı.

اَللّٰهُ وَلِىُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ وَالَّذِيْنَ
كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓـؤُهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ يُخْرِجُوْنَهُمْ مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ۗ
اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِىْ حَآجَّ
اِبْرٰهِيْمَ فِىْ رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّىَ الَّذِىْ يُحْيٖ

وَيُمِيتُ ۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيتُ ۗ قَالَ اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِى بِالشَّمْسِ
مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِى كَفَرَ ۗ وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ۚ ﴿٢٥٨﴾

257. *Allah Teâlâ, din ve yardım itibariyle müminlere en yakın ve onların dostudur. Onları dalâlet karanlıklarından hidayet aydınlığına çıkarır. Kâfirlerin yakın dostları olan tâgut ise onları fıtratları olan İslâm nurundan dalâlet karanlığına sürükler. İşte bu kâfir ve mürtedler cehennem ateşinden ayrılmazlar. Onlar o ateşte, bir daha asla çıkmamak üzere, ebedî kalıcıdırlar.*

258. *Allah Teâlâ, kendisine saltanat ve mülk verdiği için bu nimetle şımarıp azgınlığa ve kibre sürüklenen ve Rabb'i hakkında İbrahim'le mücadele eden Nemrud'u görmedin mi? Hani İbrahim [aleyhisselâm] ona, "Benim Rabbim, kudretiyle, ölüleri dirilten ve dirileri de öldürendir!" deyince, Nemrud, "Ben de diriltir ve öldürürüm" demişti. Onun hile ve oyununu anlayan İbrahim'in [aleyhisselâm], "Rabbim Allah Teâlâ, güneşi her gün doğudan getiriyor, sen de onu batıdan getir!" demesi üzerine kâfir Nemrud (bu kesin delillere cevap veremeyerek) şaşkınlık ve hayret içinde susup kalmıştı. Şanı yüce Allah, zalimler topluluğunu hidayet etmez, doğru yola ulaştırmaz.*

Rivayete göre Nemrud, ölüm cezası alan birini getirtip serbest bırakarak, "İşte ölüyü dirilttim"; suçsuz birini de öldürerek, "İşte diriyi öldürdüm" deyince İbrahim [aleyhisselâm], güneşi batıdan doğdurmasını teklif etmişti.

اَوْ كَالَّذِى مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيٖ هٰذِهِ
اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ
يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ
لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ ۖ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ
كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۗ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ ۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259. *(Bir önceki âyetle bağlantılı olarak): Yahut şu kimse gibisinin haberini almadın mı ki, o kimse, çöken çatıların üzerlerine duvarları yıkılmış harabe bir şehre uğramıştı (Bu şehir ya Kudüs-i şerif veya ona iki fersah*[35] *uzaklıktaki Karyetü'l-İneb adlı beldedir). O kimse, Allah Teâlâ'nın kudretinin büyüklüğü bağlamında, "Allah Teâlâ, bu ölüleri yahut bu yıkık dökük harap yerleri, bu durumundan sonra nasıl diriltecek, nasıl mamur kılacak?" dedi. Allah Teâlâ, onu (öldürüp) yüz yıl ölü bıraktı, sonra kendisini diriltti. Ve ona -doğrudan veya bir melek vasıtasıyla-, "Bu halde ne kadar kaldın?" diye sordu. O, "Bir gün veya ancak günün bir kısmı kadar kaldım!" dedi. Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu: "Hayır, yüz yıl kaldın; yiyeceğine ve içeceğine bak, hiç bozulmamış; ölmüş eşeğine bak! Seni, insanlara karşı (ölümden sonra dirilmeye) delil ve ibret kılmak için böyle yaptık. Eşeğinin kemiklerine de bak! Onları birbiri üzerine koyarak nasıl bir araya getiriyoruz ve onlara bir et giydirip nasıl diriltiyoruz." İlâhî kudretin varlığını gösteren eserler, o kimseye açıkça belli olunca, "Bildim ki; şüphesiz şanı yüce Allah ölüleri diriltmek de dâhil her şeye kâdirdir" dedi.*

Bu âyet-i kerimede geçen kişinin kim olduğu konusunda tefsirlerde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu kişinin Hızır [aleyhisselâm] veya ölümden sonra dirilmeyi inkâr eden bir kişi olduğu nakledilmiştir. Meşhur görüşe göre ise; bu kişi Üzeyir b. Şerhiyâ'dır. O, Tevrat'ı ezbere bilen İsrâiloğulları'nın büyük âlimlerinden biriydi. Buhtunnasr Kudüs'ü yıkıp, harap ettiğinde ahaliyle birlikte o da esir edilip Bâbil'e götürülmüştü. Bir süre sonra Allah'ın yardımıyla esaretten kurtuldu. Kudüs-i şerif'e doğru yola çıktı. Kudüs veyahut (ona yakın) İneb beldesinde, bağ ve bahçelerden bir miktar incir ve üzüm topladı. İncirin birazını yiyip kalanını da bir sepete koydu. Üzümleri de sıkıp tuluma koydu. Önüne eşeğini bağlayıp, sırtını duvara yasladı. Bu tamamen viran olan şehrin tekrar nasıl mamur olabileceğini düşünüp hayrete daldı ve bu durumdayken kuşluk vaktinde uyuyakaldı. Yüz sene sonra güneşin batma vaktinde uyandı. Bir gün veya günün bir kısmında uyuduğunu sanmıştı. Allah Teâlâ'nın emriyle eşeğinin kemiklerine bakarken, o kemiklere ve çürüyen diğer parçalarına gelen "toplanın" emrini işitti. Eşek o an dirilerek kalkıp anırmaya başladı (O da bu eşeğe binerek yaşadığı yere gitti). Üzeyir'i, kabilesinin ve akrabalarının ihtiyarları, önce tanımadılar. Buhtunnasr Tevratlar'ın tamamını yaktırmış, halkın içinde

35 Bir fersah, 4445 metre olduğuna göre 2 fersah= 8890 metre ya da yaklaşık 9 kilometredir.

Tevrat'ı bilen kimse de kalmamıştı. Üzeyir'in Tevrat'ı ezberlediği bilindiğinden, kendisinin Üzeyir olduğunu söylemesi üzerine, onu Tevrat'la sınayarak yazdırmasını istediler, o da ilâhî emirle onlara, unutulan Tevrat'ı ezberden tekrar yazdırdı. Böylece tanınmış oldu.

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ
بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ
إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ
سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

260. *Hani İbrahim [aleyhisselâm], "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. Allah Teâlâ, "Ölüyü dirilttiğime inanmıyor musun?" buyurdu. İbrahim [aleyhisselâm], "Bilakis noksansız ve tam olarak iman ederim, fakat kalbimin mutmain olması için soruyorum" demişti. Allah Teâlâ buyurdu ki: "Kuşlardan dört cins (kuş) yakala (rivayete göre bu kuşlar; tavus, horoz, güvercin ve karga idi). Onları kendine alıştır. Sonra içinde şüphe kalmasın diye o kuşların görünüş ve şekillerini iyice tanı. Sonra onları kendi elinle parçalayıp bunları tamamen birbirine karıştır ve başlarını da yanında tut. Sonra karıştırdığını dörde veya yediye bölerek her bir parçayı bir dağ üzerine koy, sonra da o kuşları, "Allah'ın izniyle gelin" diyerek çağır. Onlar süratle sana gelirler! Ve bil ki şanı yüce Allah'ın dilediği (her) şeyde mutlak üstünlüğü vardır ve her hususta tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.*

Rivayete göre Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] bu soru ve isteğinin sebebi şuydu: Bir gün İbrahim aleyhisselâm deniz kıyısında yürürken bir hayvan leşine rastladı. Hayvanın ölüsü, dalgalarla kâh denize giriyor, kâh kıyıya vuruyordu. Kıyıya vurduğunda türlü türlü kara hayvanları, denize girdiğinde ise cins cins deniz canlıları ondan parça parça yiyordu. Böylece leş yenilerek ve dağılarak yok olmaktaydı. Bu hadiseyi gören İbrahim aleyhisselâm hayretler içerisinde, "Yâ Rabbi! Biliyorum ki; yoktan var etme ve yaratma kudretinle bu hayvanın parçalarını bir araya getirip yaratırsın. Fakat ölüsünü nasıl dirilttiğini bana göstermeni isterim" diyerek dua etmişti.

Kuşlar konusunda şöyle nakledilir: Hz. İbrahim [aleyhisselâm] ilâhî emirle o kuşları kesti. Etlerini, tüylerini, kemiklerini ve tüm organlarını parça parça etti. Hatta bunları bir havanda dövüp ezerek iyice karıştırdı. Sonra bu karışımı dört veya yedi parçaya bölerek her birini bir dağ başına koydu. Başlarını ise yanında tuttu ve şöyle seslendi: "Ey tavus, ey horoz, ey güvercin, ey karga başınızın olduğu yöne doğru gelin!" İlâhî buyrukla her birinin parçası birbirinden ayrılıp, kendi bedenlerine bitişti ve önceki şekillerine kavuşarak hızlıca başlarının bulunduğu tarafa koştular. Böylece dirilme tamamlanmış oldu.

Marifet ve keşif yoluyla varlıkların hakikatini bilme seviyesine erişen Allah dostları şöyle dediler: Âyette bahsi geçen bu dört kuşun kesilmesiyle âdeta şöyle denilmektedir: Tavus, güzellik ve süsü kendisinde toplayan bir kuştur. Onun başını koparark gayret gözünü dünya süslerine karşı kapat. Horoz şehvete düşkündür. Onu boğazlayarak şehvete tutsak olmaktan kurtul. Güvercin insanla ünsiyet içinde olan, ona alışık bir hayvandır. Onu öldürerek yaratılmışlarla ilgi, ülfet ve dostluğunu kes. Karga hırsın kaynağıdır. Onu katlederek hırslı olma özelliğinden kurtul. Kim bu dört kötü sıfatı mücadele kılıcıyla keserse, ebedî (mutlu) hayata ulaşır.[36]

Yine denildiğine göre; dört unsurun yani hava, ateş, su ve toprağın, dört olumsuz özelliği insan tabiatında ortaya çıkmaktadır. Bunları, onlara muhalefet kılıcıyla kesmek gerekir. Birincisi, ateş unsurundan kaynaklanan kibirdir. İkincisi, hava unsurunun semeresi olan şehvet arzusudur. Üçüncüsü, toprağın özelliği olan bulanıklık ve katılık yahut da cimrilik ve eli sıkılıktır. Dördüncüsü suyun sıfatı olan dalkavukluk yapmak, girdiği kabın şeklini almak, oraya buraya saldırmaktır. Bunlara muhalefet ancak güzel ahlâkla olur.

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ

36 Kadı Beyzâvî hazretleri, *Envârü't-Tenzîl* adlı tefsirinde bu dört kuşu ve neyi temsil ettiklerini şöyle açıklar: Güvercin, yüksekten uçma sevdasına; karga, uzun emel ve kuruntuya; horoz, öfke ve sertliğe, tavus da güzellik tutkusuna işaret eder.

عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَآ اَنْفَقُوا مَنًّا وَّلَآ اَذًى لَّهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

261. *Mallarını cihad ve diğer hayır işlerinde Allah yolunda infak ve sarfeden kimselerin mallarının durumu, ekildiğinde yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane olan tohuma benzer. Allah Teâlâ dilediği kimselere (niyet ve samimiyetine göre) bundan kat kat fazlasını verir. Şanı yüce Allah lutuf ve keremi geniş olan, yolunda sarfedenlerin infak ve niyetini bilendir.*

262. *Mallarını cihad ve diğer hayır işlerinde Allah yolunda infak edenler ve sadaka olarak verenler, sonra da verdiklerine karşı, "Sana şunu şunu verdim" gibi sözlerle harcamış olduklarını başa kakmayan ve, "Daha ne kadar rahatsız edeceksin" tarzındaki ifadelerle fakirleri incitmeyenler, işte onlar için Rab'leri katında mükâfat vardır. Onlara bu mükâfatı yitirme korkusu ve sevaptan mahrumiyet hüznü yoktur.*

Tebük Gazvesi esnasında büyük güçlükler ve zorluklarla karşılaşılması sebebiyle bu vakit için "sâatü'l-usre: zorluk zamanı"[37], orduya "ceyşü'l-usre: zorluk ordusu" ve sefere de "Gazvetü'l-usre: zorluk gazvesi" denilmiştir. Bu gazve için, Allah yolunda Hz. Osman b. Affân'ın [radıyallahu anh], tüm teçhizatıyla birlikte 1000 deve, Hz. Abdurrahman b. Avf'ın [radıyallahu anh] ise 4000 dirhem[38] sadaka etmesi üzerine bu âyet-i kerime inmiştir.[39]

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَّمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۗ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِى يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ۖ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَىْءٍ مِّمَّا

37 Tevbe 9/117.

38 Yaklaşık 12 kg. gümüş.

39 Hz. Ebû Bekir'in malının tamamını, Hz. Ömer'in de [radıyallahu anhümâ] yarısını getirip verdikleri işte bu gazvedir.

كَسَبُوا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ
ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا
وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ ۚ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ
ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ
تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ
﴿٢٦٧﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ ۖ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ
مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ
يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

263. *Fakirlere, gönül alıcı tatlı söz söylemek ve onların sadaka istemekteki can sıkıcı ısrarlarını bağışlamak; (onları) azarlayarak, inciterek ve başlarına kakarak sadaka vermekten hayırlıdır. Şanı yüce Allah, başa kakarak ve inciterek sadaka verenlerin sadakalarına ihtiyacı olmayan (Ganî) ve mühlet vererek onları cezalandırmakta acele etmeyendir (Halîm).*

264. *Ey iman edenler! Başa kakmak ve incitmekle sadakalarınızı(n sevaplarını) boşa çıkarmayın! Allah Teâlâ'ya ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlar görsün de, "Ne cömertmiş!" desinler diye malını infak edip sadaka veren (münafık) kimsenin (sevaplarını) boşa çıkarması gibi (heder etmeyin). Onun bu gösterişinin misali, üzerinde bir miktar toprak bulunan, şiddetli bir yağmur isabetiyle o azıcık toprağın giderilip cascavlak bir taş haline gelmiş olan düz bir kayanın durumu gibidir. İşte bunun gibi gösteriş için malını harcayan riyakârlar*

da, tasadduk ettikleri şeyden sevap kazanmaya muktedir olamazlar (hiçbir şey elde edemezler). Allah Teâlâ kâfir olan topluluğu hayra ve hidayete erdirmez!

265. *Allah Teâlâ'nın rızasını isteyerek, sadakalarının sevabını bulacaklarını yakînen bilerek ve doğruluğuna inanarak, kendilerini ya da kendilerinden bir kısmını Allah yolunda sabit kılmak için mallarını infak ve tasadduk edenlerin durumu, kuvvetli yağmur isabet etmiş de meyveleri iki kat olmuş yüksek yerdeki bir meyve bahçesine benzer. Ona böyle güçlü bir yağmur isabet etmese de, yüksek yerde olması nedeniyle; bir çisenti, çiğ ve nem isabet etmesi bile elbette ona yeterli olup yine ürününü verir. Yani riyasız olarak Allah yolunda verenlerin sadakası (ve ihlâsla yapılan amellerin sevabı da) tıpkı böyledir. Şüphesiz şanı yüce Allah ihlâs ya da riya ile yaptığınız bütün amelleri görür.*

266. *Sizden biriniz ister mi ki; onun hurma ağaçları, üzüm bağları ve altından nehirler akan ve içinde her çeşit meyvelerden bulunan bir bahçesi olsun da; geçimleri yalnız o bahçeden sağlanan ve çalışmaya da gücü yetmeyen küçük çocukları varken ona ihtiyarlık gelsin. İşte kişi tam da bu haldeyken yakıp kavuran ateşli bir fırtına yahut samyeli esip bahçeyi yaksın (elbette istemez. Dolayısıyla felakete uğrayan bahçe sahibinin telafisi mümkün olmayan durumu gibi, gösteriş için başa kakarak infak edenlerin harcamaları da ahirette boşa gidecektir). İşte tasadduk hususunda bu ve benzeri âyetleri, alametleri ve misalleri Allah Teâlâ size böylece açıklar. Ola ki düşünüp gereğince amel edersiniz.*

267. *Ey müminler! Kazandığınız şeyin (malın), sizin için yerden çıkardığımız tahıl ve meyvelerin helâlinden ve iyilerinden Allah yolunda harcayın; bayağı şeylerden vermeye kalkışmayın. Oysa böyle bayağı ve değersiz bir şeyi, iğrenmeden ve ancak hiçbir şeyi alamamak korkusuyla mecbur kalmadıkça size verseler, almazsınız. Bilin ki Allah'ın sadakalarınıza ihtiyacı olmadığı gibi verdiğiniz sadakaları kabul etmek gibi bir lutufta bulunduğu için de hamdedilmeye ve övülmeye layıktır.*

268. *(Allah yolunda) Nafaka vereceğiniz zaman, şeytan sizi fakirlikle korkutur, sadaka veya zekât vermenize engel olur ve (size) cimriliği emreder. Allah Teâlâ da size sadaka ve zekât vermeniz sebebiyle dünyada nimetlerini çoğaltmayı ve ahirette mağfiretle karşılık vermeyi vaat ediyor. Şanı yüce olan Allah, infak edenlere bol bol ihsan ve bağışta bulunan, kimin ne verdiğini hakkıyla bilendir.*

269. *Yüce olan Allah dilediğine faydalı ilim (hikmet) ihsan eder. Kime hikmet verilmişse muhakkak ki ona pek çok hayır verilmiş demektir. Bu âyet ve ibretleri ancak derin kavrayış sahipleri düşünüp anlarlar.*

Ebü'l-Leys es-Semerkandî, *Tefsir*'inde der ki: Allah Teâlâ, dünyanın mal ve metaını az olarak niteleyip, "De ki: Dünya geçimliği azdır" buyururken[40] ilmi, bu âyet-i kerimede görüldüğü üzere "pek çok hayır" diye nitelemiştir. Şu halde âlime gerekli olan nefsini bilmesi ve dünya ehline dünyalık sebebiyle tevazu göstermemesidir. Zira onlara az bir meta verilmişken kendisine çok hayır verilmiştir. Nitekim Hz. Ali'nin, "Rabbimiz'in taksimine razı olduk; zira O, ilmi bize, malı da düşmanlarımıza vermiştir" buyurduğu rivayet edilir.

وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ ۗ وَمَا
لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ ۖ وَإِن
تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن
سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

270. *Az veya çok, gizli ya da âşikâr, gösterişli ya da ihlâslı olarak nafakadan her ne verseniz; bir şarta bağlı olarak ya da şartsız (şekilde Allah)'a itaat veya günah yolunda bir adak adasanız Allah Teâlâ onu bilir. Malını, gösteriş ve isyan yolunda harcayanlarla adaklarını yerine getirmeyip kendilerine zulmedenlerin, ahirette azaptan kurtaracak hiçbir yardımcıları yoktur.*

271. *Eğer sadakanızı açık bir şekilde verirseniz, ne güzel! Başkalarını (hayra) rağbet ettirir, cimrilerin de ibret almasına yol açar. Şayet sadakanızı fakirlere gizlice verirseniz o sizin için daha hayırlıdır ve sizin bir kısım günahınızın bağışlanmasına da vesile olur. Şanı yüce olan Allah, verdiğiniz gizli ve açık sadakalarınızla diğer amellerinizi hakkıyla bilendir.*

Âlimler şöyle demişlerdir: Farz olan zekât ve diğer sadakaları açıktan vermek hayırlı, nâfile olan sadakayı ise gizlice vermek hayırlıdır. İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] gelen rivayete göre; "Nâfile sadakanın gizli

40 Nisâ 4/77.

verilmesi, açıktan verilmesinden yetmiş derece; farz sadakanın ise açıktan verilmesi, gizlice verilmesinden yirmi beş derece daha faziletlidir."

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ۞

272. *İnsanları hidayete erdirmek sana düşen bir sorumluluk değildir. Senin görevin ancak hidayete davettir. Fakat Allah Teâlâ dilediğini yardımıyla hidayete erdirir. İyilik maksadıyla malınızdan gerek müminlere gerekse mümin olmayanlara her ne verir veya harcarsanız, onun menfaati kendinizedir. Ey müminler! İyilik ve hayır niyetiyle verdiğiniz şeyleri, zaten Allah Teâlâ'nın rızasını ve sevabını kazanmak için verdiniz. Malınızdan hayır olarak her ne verirseniz onun ecri tamamıyla size verilir ve sizler sevabınızın eksiltilmesi gibi bir şeyle asla zulme uğratılmazsınız.*

Bir rivayete göre; İslâm'dan önce ensardan bazılarının, evlilik veya sütkardeşliği sebebiyle yahudilerle akrabalıkları vardı. Ancak İslâm'dan sonra yahudilere bu tarz iyilikte bulunmayı pek hoş karşılamadılar. Konu Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] arzedilince bu âyet-i kerime indi.

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ ۖ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰهُمْ ۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ۞

273. *Bu sizin sadaka ve infaklarınız, kendilerini Allah yolunda ilim, ibadet ve cihada adadıkları için yeryüzünde dolaşıp da ticaret yapmaya vakti ve gücü yetmeyen fakirler içindir. Onlar -hayâ ve iffetlerinden dolayı- istemekten yani dilenmekten çekindikleri ve tok gözlü oldukları için, hallerini bilmeyen kişiler, onları zengin zanneder. Ey resûlüm! Sen onları (açlıklarından dolayı) yüzlerinin sararmasından ve bedenlerinin zayıflığından tanırsın. Onlar yüzsüzlük yaparak ısrarla kimseden bir şey dilenmezler. Malınızdan hayır*

namına bunlara ne verirseniz, şüphesiz ki şanı yüce Allah verdiğinizi ve verme amacınızı en iyi bilendir.

Bir rivayete göre bu özellikte olan ve kendilerine ashâb-ı Suffe denilen kimseler; muhacirlerden Ammâr, Bilâl, İbn Mesud ve bunlar gibi sayıları bazan 400'e kadar ulaşan yoksul sahabedir [radıyallahu anhüm]. Bunlar geceleri Mescid-i şerif'in sofasında kalırlar, gündüzleri ise Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] hizmetinde bulunarak ondan hiç ayrılmazlardı.

اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٤﴾

274. *Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, işte onların mükâfatları olan ebedî nimetler Rab'leri katında hazırdır. Onlar için başta da sonda da kesinlikle hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar.*

Bu âyet-i kerime Hz. Ali [radıyallahu anh] hakkında inmiştir. Bütün parası 4 dirhem gümüşten ibaret olduğu bir vakitte; bunlardan birini gizli, birini açık, birini gece karanlığında, sonuncusunu da günün aydınlığında sadaka olarak verdi. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] neden böyle yaptığını sorunca, "Belki biri kabul olur ümidiyle öyle yaptım" diye cevapladı.

Zemahşerî ise *Keşşâf* adlı tefsirinde âyetin iniş sebebinin Hz. Ebû Bekir hakkında olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Hz. Sıddık [radıyallahu anh], 1000 altını gizlice, 1000 altını açıktan, 1000 altını geceleyin ve 1000 altını da gündüz dağıtmak suretiyle 4000 altın sadaka vermiş.

Bunun dışında, âyetin iniş sebebiyle ilgili farklı rivayetler de bulunmaktadır.

اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِىْ يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ
اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۭ فَمَنْ جَاۗءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ

وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝
يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ۝
اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

275. *Faiz yiyenler, kabirlerinden ancak şeytanın çarptığı ve sara nöbetine tutulmuş kimseler gibi kalkarlar ve böylece bütün mahşer halkı, onların faiz yiyenler olduklarını bilir. Bunların bu azap ve rezilliklerinin sebebi, "Alışveriş de faiz gibidir" demeleridir. Halbuki Allah Teâlâ alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Artık kime Rabb'inden bir öğüt ve kendisini faizden alıkoyan yasak gelir de faiz yemekten vazgeçerse, (yasaklamadan) önceki aldığı faizin günahı bağışlanır. Bundan sonra o kimsenin hükmü Allah Teâlâ'ya kalmıştır. Kim de bu haram olduğu halde onu helâl sayarak yeniden faize dönerse; o kimseler cehennemliklerdir. O ateşte ebedî, süresiz olarak kalacaklardır.*

276. *Allah Teâlâ, faiz malın bereketini alarak mahveder, zekât ve sadakası verilen malları da bereket vererek artırır. Şanı yüce olan Allah, faiz yiyerek günah ve isyanda direnenleri sevmez ve onlardan razı olmaz.*

277. *Şüphesiz ki iman edip salih amel işleyenler, farz namazlarını hakkıyla eda edenler ve zekâtlarını verenlerin elbette Rab'leri katında ecirleri vardır. Onlara gelecekte bir korku ve geçmişle ilgili bir üzüntü yoktur.*

278. *Ey iman edenler! Eğer faizin haram olduğuna iman ediyorsanız, Allah'tan korkun ve henüz alınmamış olanları yani faizden geriye kalanı bırakın.*

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], Mekke'nin fethedildiği gün faizin haram olduğunu ilan etmişti. Daha sonra Amroğulları kabilesi mensupları, İslâm'dan önce var olan sözleşmeden doğan faiz alacaklarını, Mugîreoğulları kabilesinden istediler. Bu durum Mugîreoğulları'na ağır geldiği için, "Biz ne bahtı kara kimselermişiz ki insanlardan faiz kaldırıldığı halde biz hâlâ bu belanın içindeyiz" dediler. Bu haber Mekke Valisi

Attâb b. Esîd'e [radıyallahu anh] ulaştı ve o da bu durumu Cenâb-ı Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] yazıp bildirince, bu âyet-i kerime indirildi.

Tibyân'da şöyle geçmektedir: Hz. Abbas ve Hz. Osman [radıyallahu anhümâ] ortak olarak peşin para karşılığında hurma bahçesi kiralamışlardı.[41] Ürünü toplama vakti gelince bahçe sahipleri, "Eğer hurmanın hepsini toplayıp alırsanız ailemizin geçimi için elimizde bir şey kalmaz. Rızanız olursa, şimdi yarısını verelim, diğer yarısını da seneye faiziyle size iade ederiz" dediler. Karşılıklı rıza ile faizin miktarını belirlediler. Bir sonraki yıl gelip de alacaklarını faiziyle birlikte istediklerinde bu âyet-i kerime indirildi. Bunun üzerine Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] fazlalığı istemeyi onlara yasakladı, onlar da, "İşittik ve itaat ettik" diyerek sadece alacaklarından geri kalanı almakla yetindiler.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
أَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ
مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ
فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

279. *Eğer böyle yapmazsanız yani faizi terketmezseniz, Allah ve Resûlü tarafından size karşı açılmış bir savaş olduğunu yahut Allah ve Resûlü'ne karşı bir savaşa girdiğinizi bilin. Öyleyse azaba hazırlanın ki bu azap ahirette Allah'ın cehennemi, dünyada ise resûlünün kılıcıdır. Şayet faiz almaktan tövbe ederseniz anaparanız sizindir. Anaparadan fazlasını istememekle kimseye zulmetmemiş ve onu tastamam almakla da zulme uğratılmamış olursunuz yani ne fazla ne eksik alırsınız.*

280. *Eğer o borçlu eli darda yani borcunu ödemeye gücü yetmeyip iflas etmişse, bu durumda hüküm; ona kolayca ödeyebileceği zamana kadar mühlet vermektir. Alacağınızı tahsil etmek için beklemek yerine, ne kadar sevap olduğunu bilerek onu sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır.*

281. *Öyle bir günden korkun ki, o gün yani kıyamet günü Allah Teâlâ'ya döndürüleceksiniz. Sonra herkese dünyada yaptığı iyi ve kötü her şeyin karşı-*

41 İslâm fıkhında bu tip alışveriş sözleşmesine selem akdi denir.

lığı verilecek ve kimse, sevaplarının azaltılması yahut cezalarının katlanması gibi bir haksızlığa uğratılmayacaktır.

İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] rivayet edildiğine göre bu âyet, Kur'an'da indirilen son âyettir. Bu âyetin indirilmesinden sonra Peygamberimiz [sallallahu aleyhi vesellem]; seksen bir, yirmi bir, dokuz ya da yedi gün yahut da üç saat kadar yaşadı ve Rebîülevvel ayının 2'si, Pazartesi günü öğle vaktinde sonsuzluk âlemini şereflendirdi. Cibrîl [aleyhisselâm], "Bu âyeti, Bakara sûresinde 280. âyetin sonuna (281. âyet olarak) koy" buyurdu. Basra ve Kûfe âlimleri dışındaki bütün ulema bu rivayetteki bilgiyi tercih ve kabul etmişlerdir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ
اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ
مِنْهُ شَيْـًٔا فَاِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا اَوْ ضَعِيفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ
اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ
فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ اَنْ
تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا
دُعُوا وَلَا تَسْـَٔمُوٓا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا وَاَشْهِدُوٓا اِذَا
تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾ وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ
تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى

اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا
فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ
فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾

282. *Ey iman edenler! Belirli bir vakte kadar birbirinizle karşılıklı borç alıp verme işlemi yaparsanız onu yazın. Dürüst ve güvenilir bir kâtip, aranızda (yani borçlu ile alacaklı arasında) eksik ve fazla olmayacak şekilde (mal ve süreyi) yazsın. Kâtip, Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği gibi bu senedi yazmaktan kaçınmasın, yazsın! Ve üzerinde hak bulunan (borçlu) kimse borcunu kabul etsin ve yazdırsın. Rabb'i olan Allah Teâlâ'dan korksun ve o haktan bir şey eksiltmesin. Eğer üzerinde hak bulunan (borçlu) kimse aklı ermez, ahmak, çok yaşlı, bunak, deli, aklı zayıf, dilsiz, dil bilmeyen vb. kimseler olup borcu kabul etmeye ve yazdırmaya gücü yetmezse velisi, vekili ve tercümanı; doğruluk, insaf ve adaletle onun yerine yazdırsın ve kabul etsin. Bu işleminizde müslüman erkeklerden iki kişiyi şahit tutun. Şayet iki erkek bulunmazsa, doğruluğuna güvendiğiniz bir erkekle iki kadını şahit tutun. O iki kadından biri şahitliği unutursa diğeri ona hatırlatsın ve şahitler şahitliklerini yerine getirmeye çağırılırsa bundan kaçınmasınlar (Kadınlarda unutma ihtimali daha fazla olduğu için böyle buyruldu). Az veya çok hak ne ise vadesiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu sizin yazmanız Allah katında daha adaletli ve şehadeti yerine getirmek için daha kolay, borcun miktar ve vadesinde şüphe etmemeniz için doğruya daha yakındır. Halbuki aranızda sürekli yaptığınız peşin alışverişleri yazmamakta sizin için sakınca yoktur. Alım satım işlerinde de şahit tutun. Yazan da şahit de, ne sebeple olursa olsun zarara uğratılmasın (yahut ne kâtip ne de şahit -adaletten saparak- hak sahiplerini zarara uğratmasınlar). Eğer zarar verir ve yasaklandığınız şeyi yaparsanız bu haramı işlemek, sizin için itaatten çıkmak ve günaha girmek demektir. Allah Teâlâ'dan sakının. Allah Teâlâ size dünya ve din konusunda iyi ve faydalı olanları öğretir. Şanı yüce olan Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*

283. *Eğer yolculukta olur da borcunuzu yazacak bir kâtip bulamazsanız, sizin için (borca karşılık) borçludan alınmış rehinler yeterlidir. Şayet birbiri-*

nize güvendiğiniz için rehin alınmazsa, o kendisine güvenilen borçlu, üzerindeki emanetini (borcunu) sahibine ödesin ve Rabb'i olan Allah Teâlâ'dan korksun (ve bu güveni kötüye kullanmasın). Siz de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse o, kötü kalpli bir günahkârdır. Allah Teâlâ sizin yaptığınız şahitliği ve gizlediğiniz ameli hakkıyla bilendir.

284. *Göklerde ve yerde olanlar, bütün yaratılanlar, mülk ve eşya her şeyiyle Allah Teâlâ'ya aittir. Siz içinizdeki kötülükleri, niyetleri, yöneliş ve kasıtlarınızı açıklasanız da gizleseniz de Allah Teâlâ sizi onunla hesaba çeker ve karşılığını verir. Sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Şanı yüce olan Allah, her şeye (azap etmeye de affetmeye de) kâdirdir.*

Rivayete göre bu âyet-i kerime indirildiği zaman sahâbe-i kirâm, kastedilen asıl manayı iyice düşününce, bu onlara çok ağır geldi. Hz. Ebû Bekir, Ömer, Muâz b. Cebel ve sahabenin ileri gelenleri [radıyallahu anhüm] Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] huzuruna çıkıp, "Yâ Resûlallah! Güç yetiremeyeceğimiz bir şeyle sorumlu tutulduk. Zira kalbimizin dizginleri elimizde olmadığı için, her ne kadar düşünce halinde kalsa ve uygulama aşamasına geçmesek bile, elimizde olmadan günah duygu ve hayali akla gelir. Bu durumda, 'Allah sizi hesaba çeker' buyrulduğu için kalbimize gelenlerden dolayı hesaba çekilirsek vay halimize!" dediler. Âlemlerin Efendisi [sallallahu aleyhi vesellem], *"Siz, İsrâiloğulları gibi, 'Duyduk ve isyan ettik'*[42] *demezsiniz, 'Duyduk ve itaat ettik' dersiniz"* buyurunca, *"Sözünü duyduk, emrine itaat ettik"* diyerek kalpleri yatışmış oldu.

Rivayete göre İbn Abbas [radıyallahu anhümâ] şöyle demiştir: *"Hak Teâlâ sizi muhasebe eder yani hesaba çeker"* denildi, muaheze eder yani, *"Sorumlu tutup cezalandırır"* denilmedi. Bu ikisi birbirinden farklıdır. Bu durumda, düşüncede kalıp fiilen gerçekleştirilmeyen işlerden dolayı bir sorumluluk olmayacağı anlaşılmaktadır.

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۭ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَمَلٰۗىِٕكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۣ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۣ وَقَالُوْا سَمِعْنَا
وَاَطَعْنَا ۡ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ۝ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا

42 bk. Bakara 2/93.

وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا
أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

285. *O peygamber (Hz. Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem]), Allah Teâlâ'dan kendisine indirilen Kur'an'ın hepsine iman etti; müminler de iman ve tasdik ettiler. Hz. Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] ve bütün müminler; Allah Teâlâ'nın birliğine, meleklerine, indirilmiş olan kitaplara ve bütün peygamberlere inanıp tasdik ettiler ve şöyle dediler: "Allah Teâlâ'nın peygamberlerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız." Yine bu imanla şöyle de dediler: "Ey Rabbimiz! kelâmını işittik ve emrine itaat ettik, senden bağışlanma dileriz. Nihayet dönüş sanadır" (Sonunda varılacak olan ancak sensin).*

286. *Allah Teâlâ, bir kimseye ancak gücünün yettiği kadar yük yükler. Yani kimseyi gücünün üstünde bir şeyle yükümlü kılmaz. Herkesin kazandığı hayrı ve sevabı kendi lehine, yaptığı kötülüğün günahı ve azabı da kendi aleyhinedir. Yani kişinin kötülüğü, kendisinden başka kimseye zarar vermez. Ey Rabbimiz! Eğer bizler unutup hayırlı işleri kaçırdıysak veya yanlışlıkla kötü ameller işlediysek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yani yahudilere ve diğer ümmetlere yüklediğin gibi kaldıramayacağımız ağır bir yük ya da günahta ısrar etmeyi yükleme. Ey Rabbimiz! Bizim taşımaya güç yetiremediğimiz şeyi yani kalbe gelen düşünceler ve arzulara bağlı olarak şeytanın istila etmesi veya düşmanın karşısında küçük düşüp onların buna sevinmesi gibi dayanılmaz durumlarla bizi karşı karşıya getirme. Bizden meydana gelen hatalarımızı affetmek, günahlarımızı bağışlamak ve ibadetlerimizi kabul etmekle bize rahmet et. Sen bizim işlerimizi çekip çeviren Mevlâmız, koruyucumuz ve yardımcımızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım ve zafer ihsan eyle.*

Bir rivayete göre, Muâz b. Cebel [radıyallahu anh] bu sûreyi okumayı bitirdiğinde âmin dermiş. Başka bir rivayette, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] Mi'rac gecesinde bu duayı okumuş, melekler âmin demişler ve Allah Azze ve Celle de icabet buyurmuş.

Sahîh-i Müslim'de İbn Mesud'dan [radıyallahu anh] şöyle rivayet edilmiştir: "Fahr-i Kâinat Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem], Mi'rac gecesinde üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz, Bakara sûresinin sonu (son iki âyeti) ve ümmet-i Muhammed'den şirk koşmayan kişilerin büyük günahlarının affı." Yenâbî tefsirinde der ki: Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] mi'raca çıktığı vakit Allah'a yakınlık makamına ulaşıp da ilâhî selâm ve kelâma muhatap olunca, onun bu selâma verdiği karşılığı Cenâb-ı Hak övmek için, *"Peygamber iman etti..."* buyurdu. Kâinatın Efendisi [sallallahu aleyhi vesellem] bu ikram ve iltifatı kabul edip, ümmetinin de ondan pay sahibi olması için yakarışta bulununca Allah Teâlâ, *"Müminler de Allah'a iman etti..."* buyurdu. Hak Teâlâ, "Ümmetin, bu hükümleri kabul etme hususunda ne diyorlar?" buyurdu. Fahr-i Kâinat Efendimiz, *'İşittik ve itaat ettik'* derler, buyurdu. Allah Teâlâ hitaben, "Ben onların işini, *'Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz'* buyruğumla kolaylaştırır, yüklerini hafifletirim" buyurdu.

Beyzâvî tefsirinde şöyle bir hadis-i şerif nakledilir: *"Hak Teâlâ mahlûkatı yaratmadan iki bin yıl önce, Bakara diye zikredilen sûrenin sonundaki iki âyeti, kudret eliyle yazıp, onu cennet hazinesinden indirdi. Kim bu âyetleri yatsıdan sonra okursa, bütün geceyi ibadetle geçirmiş sevabıyla mükâfatlandırılır."*

Konuyla ilgili bir diğer hadis-i şerif de şu mealdedir: *"İçinde Bakara kıssası geçen sûre, Kur'an'ın çadırıdır, onu öğrenin. Onu öğrenme ve öğretmesi bereket, terki ise pişmanlık ve zarardır. Bu sûreyi okuyanlara sihirbazlar, sihir yapmaya güç yetiremezler."*

3

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ[43]

[Medine döneminde inmiştir. 200 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-mîm.*

Bu harfler ya sûrenin anahtarı ya da sûrenin adıdır. Yahut her harf bir anlam taşımaktadır ki *elif*: Allah Teâlâ'nın dünyada, mümin-kâfir ayırmadan bütün yaratılanlara lutufta bulunması; *lâm*: Müminlerin ahirette Allah Zülcelâl'e kavuşmaları; *mîm*: Hak Teâlâ'nın, seçkinler seçkini veli kullarına olan kesintisiz muhabbeti. Kısacası, sûre başlarında bulunan bütün mukattaa harfleri hakkında çok farklı görüşler bulunduğu için bunun gerçek manasının Allah katında olduğunu bilmek yeterlidir.

اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾

2. *Allah Teâlâ ibadete en layık gerçek mâbuddur, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O Hay (ezelî ve ebedî diri) ve Kayyûm yani yarattıklarını koruyup gözeten, onlarla ilgili bütün işleri yürüten ve yöneten, tek Rab ve tek ilâh olan Allah Teâlâ'dır.*

---

43 Sûre bu adı, 33. âyette geçen ve "İmrân ailesi" anlamına gelen "Âl-i İmrân" tamlamasından alır. Bu sûreye ayrıca Emân, Kenz, Ma'niyye, Mücâdile, İstiğfâr ve Tayyibe sûresi de denilir. Bakara sûresiyle bu ikisine Zehrâveyn (çifte güller) denilmiştir.

Bu sûrenin ilk seksen âyetinin iniş sebebi hakkında rivayet şöyledir: Necran hıristiyanlarından altmış kişilik bir heyet, başlarında Âkıb ismindeki kabile liderleri ve Seyyid dedikleri komutanlarıyla birlikte, İsa aleyhisselâm hakkında tartışmak için Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] huzuruna geldiler. Görüşmede Hz. Peygamber onları İslâm'a davet etti. Onlar, "Biz sizden önce İslâm dinine tâbi olduk" diyerek bu daveti reddettiler. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *"Yalan söylüyorsunuz! Sizin Allah Teâlâ'ya çocuk isnat etmeniz İslâm inancına aykırıdır"* buyurdu. Hıristiyanlar ise, "Bizim bu isnadımız doğrudur. İsa onun oğlu değilse babası kimdir?" dediler. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], *"Sizin dininizde de Allah Teâlâ için ölüm ve fâni olma söz konusu değildir. Biliyorsunuz ki İsa da ölüm şerbetinden içecektir. İsa'nın yemek yediğini, su içtiğini ve uyuduğunu bilir ve anlatırsınız. Halbuki Hak Teâlâ bu sıfatların tamamından münezzehtir"* buyurunca susup kaldılar.

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ
وَالْإِنْجِيلَ ۝٣ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِآيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝٤ إِنَّ اللّٰهَ لَا
يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۝٥ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ
فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝٦ هُوَ الَّذِي
أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللّٰهُ ۘ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ
يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ ۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ۝٧ رَبَّنَا
لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنْتَ
الْوَهَّابُ ۝٨ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ

الْمِيعَادَ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ
اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾
قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

3-4. *Hak olan Allah Teâlâ sana Kur'an'ı, hak ile, haberlerini doğrulukla ve delillerle; daha önce indirilen ilâhî kitapları tevhid, peygamberlik, ahiret ve birtakım dinî hükümleri doğrulayıcı olduğu halde indirdi. Kur'an'ı indirmeden önce yahudi ve hıristiyanlara yol gösterici olarak Tevrat ve İncil'i Musa ve İsa'ya indirmişti. O, hakla bâtılı ayıran bu kitabı yahut diğer ilâhî kitapları da indirmişti. Allah Teâlâ'nın indirdiği kitapları, âyetlerini ve kudretini inkâr ile kâfir olan kimseler için şiddetli bir azap vardır. Şanı yüce Allah, azîz yani mutlak kudret sahibidir ve kâfirlere azap etmeye kâdirdir, (işlenen kötülüklerin karşılığı olarak da) dehşetli intikam sahibidir.*

5. *Şüphesiz Allah Teâlâ'ya yerde ve gökte gizli hiçbir şey yoktur. İlmi (yer ve gökte ne varsa) hepsini kuşatmıştır. İsa aleyhisselâmın birtakım gaybî bilgilere vâkıf olması ancak Allah'ın bildirmesiyledir. Yani o rab olamaz.*

6. *Allah Teâlâ anne karnındaki çocuğu erkek-kız, güzel-çirkin dilediği gibi şekillendirir. O'ndan başka ilâh yoktur. O; dengi ve benzeri olmayan, mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibi, güçlü olan ve her şeyi hakkıyla bilendir.*

7. *Allah Teâlâ sana Kur'an'ı indirdi. O Kur'an'ın bir kısım âyetleri muhkem yani tevil ihtimalinden uzak, ibare göstergeleri güçlü, anlam alametleri açık ve ayrıntılı olan âyetlerdir. O âyetler Kur'an'ın aslı ve esasıdır. Diğerleriyse müteşâbih, yani görünüşte anlaşılması güç, ince manalar içeren, kapalı, özet olması nedeniyle etraflıca düşünmeye ve açıklanmaya ihtiyaç duyan âyetlerdir. Allah Teâlâ'nın kelâmı hakkında kalplerinde şüphe ve eğrilik olan (haktan sapan) kimseler, fitne çıkarmak ve âyetleri kendi arzularına göre tevil etme arzusuyla Kur'an'daki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki müteşâbih âyetlerin tevilini Allah'tan başka kimse bilmez. İlimde sağlam bilgi sahibi ve derinleşmiş olanlar, "Biz ilimle, muhkem ve müteşâbihiyle bu kitaptaki âyetlerin hepsinin Rabbimiz katından olduğuna inandık" derler. Bunları ancak tam akıl sahipleri düşünüp anlayabilirler.*

8. *İlimde güçlü, sağlam ve derinleşmiş olan ârif-i billah âlimler derler ki: "Ey Rabbimiz! Sen bizi hak yoluna hidayet ettikten sonra kalplerimizi (kendi arzusuna göre âyetleri tevil ederek) şüpheye ve zanna meylettirme. Bize tarafından sırf rahmetin sebebiyle istikamet üzere olmayı lutfetmekle yardım eyle. Şüphesiz sen herkesin dileklerini verensin, senin ikramın ve ihsanın boldur.*

9. *Ey Rabbimiz! Meydana geleceğinden hiç şüphe olmayan bir günde, hesaba çekmek için insanları bir araya toplayacak olan muhakkak sensin! Şüphesiz ki şanı yüce Allah, öldükten sonra diriltme de dâhil hiçbir vaadinden dönmez.*

10. *Onlar yani Kureyş müşrikleri mal ve evlatlarının çokluğuyla övünür, malı ve (erkek) evladı yok diye Peygamber'i [aleyhisselâm] ayıplarlardı. O kâfirlerin malları ve evlatları kendilerinden ne dünya ve ne ahirette Allah Teâlâ'nın azabından hiçbir şeyi uzaklaştıramaz. İşte onlar, bizzat o ateşin yakıtıdırlar.*

11. *Kâfirlerin Allah Resûlü'nü yalanlaması, Firavun hanedanının Musa'yı [aleyhisselâm] ve onlardan önceki Semûd kavmi ve diğerlerinin âyetlerimizi yalanlamaları gibidir. Allah Teâlâ onları yalanlama ve inkâr etmeleri sebebiyle yakalayıp cezalarını verdi. Allah Teâlâ'nın kâfirlere azabı çok şiddetli ve çetindir.*

12. *Ey Muhammed! İleri geri konuşarak gürültü ve şamata çıkartan kâfir yahudilere de ki: "Yakında siz mağlup olacaksınız ve cehennemde toplanacaksınız. Orası ne kötü bir konaktır."*

İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] gelen rivayete göre:

"Peygamberimiz [aleyhissalâtü vesselâm], Bedir Gazvesi'nden galibiyetle döndüğünde, Medine'deki yahudilere, *'Allah Teâlâ'nın azabından korkun, müslüman olun ki Kureyş müşriklerinin Bedir'de başına gelen musibet sizin de başınıza gelmesin. Kaldı ki benim peygamber olduğumu, kitabınızda görüyor ve biliyorsunuz'* buyurdu. Onlar, 'Yâ Muhammed! Sen Bedir Gazvesi'ndeki galibiyetine aldanma. Zira onlar savaş sanatını bilmezler. Bizi onlarla karşılaştırıp da yenebileceğini sanma' demeleri üzerine bu âyet-i kerime inmiştir."

Sonra Kurayza yahudileri öldürüldü, Benî Nadîr yahudileri sürgüne gönderildi, Hayber fethedildi ve kalanlar cizye denilen ağır vergiye bağlandı. İşte böylece âyette geçen Allah Teâlâ'nın vaadi yerine gelmiş oldu.

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِى فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۟ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ
وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ ۟ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ
يَشَآءُ ۟ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

13. *Ey Kureyş müşrikleri ve yahudiler! Şüphesiz Bedir (savaşı) gününde iki topluluğun (savaşmak için) karşı karşıya gelmesi Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem] peygamber oluşunun doğruluğuna sizin için bir alamet ve ibret olmuştur. Topluluklardan biri Allah yolunda savaşan müminlerdir, diğer topluluk ise müşriklerdir. Müminler, müşriklerin (yahut müşrikler müminlerin) kendilerinden iki üç kat fazla olduğunu göz kararıyla görüyorlardı. Şanı yüce Allah dilediğine yardımıyla kuvvet verir. Cenâb-ı Hakk'ın, çok olanlara karşı az olanlara yardım etmesinde, basiret sahipleri için apaçık bir ibret vardır.*

Bedir Savaşı İslâm'ın ilk gazvesidir. Mümin ordusu toplam 313 kişiydi; muhacirler, sancaktarları Ali b. Ebû Tâlib [radıyallahu anh] olduğu halde yetmiş yedi neferdi. Ensar da 236 kişi olup sancaktarları Sa'd b. Ubâde [radıyallahu anh] idi. Müşrikler ise 950 kişiydiler. Reisleri Utbe b. Rebîa idi.

Bu âyetin tefsirinde; müminler müşrikleri kendilerinin iki üç katı görüp, Enfâl sûresinde buyrulduğu üzere, *"Eğer içinizde sabırlı yüz kişi olursa, iki yüz kişiye galip gelir"* mealindeki âyete uygun gayret edip savaşmışlar ve onları hezimete uğratmışlardır.

Başka bir rivayete göre, önce müslümanlar müşriklerin gözüne gayet az gözüktükleri için müşrikler savaşmaya cüret ettiler. Ancak Allah Teâlâ'nın yardımı ve desteğiyle savaş anında müminler, müşriklere kat kat fazla gözüktüler ve böylece müşrikler korkularından bozguna uğrayıp yenildiler.

Âyet-i kerimenin başındaki hitabın müminlere olduğu gibi -bizim mana verdiğimiz üzere- müşrikler ve yahudiler için olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Bir rivayete göre bir grup yahudi, hangi tarafın kazanacağını gözlemlemek için savaş meydanına gelmişlerdi. En doğrusunu Allah Teâlâ bilir.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾

14. *Kadınlar, evlatlar, kantarlar dolusu altın ve gümüş, yaratılışı kusursuz hünerli ve nişanlı atlar, deve, sığır, koyun gibi mallar ve ekinlerden nefsin arzu duyduğu şeylerin sevgisi insanlara süslü gösterilip çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatında faydalanmak için verilen geçici şeylerdir. Halbuki asıl varılacak olan güzel yer, sonsuz hayatın bütün güzellikleri Allah Teâlâ'nın katındadır.*

Kâzerûnî, bu çekici şeylerin mubah olanlarına nefsi meylettirenin Allah Teâlâ, haram olanlarına yönlendiren ve süsleyenin ise şeytan olduğunu nakleder.

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۚ ﴿١٥﴾ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ
وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ
وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

15. *Ey Muhammed! Müminlere de ki: Size dünyanın ziynetlerinden daha hayırlısını haber vereyim mi? Dünyanın bu süslerinden kaçınanlar için Rab'leri katında; ağaçlarının altından ırmakların aktığı ve içinde ebedî olarak kalacak oldukları cennetler, görünen görünmeyen bütün ayıp ve kusurlardan tertemiz kılınmış eşler ve en yüce nimet olan Allah'ın rızası vardır. Şanı yüce Allah, kullarının hallerini ve amellerini hakkıyla görendir.*

16. *O takva sahibi müminler içli bir yakarışla, "Rabbimiz! Muhakkak ki biz iman ve itaat ettik! Bizim günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem ateşinin azabından koru!" derler.*

17. *O müttaki müminler, nefsanî şehvet ve arzularını terkederek Allah Teâlâ'ya itaat edip günahtan sakınanlar ve musibetlere karşı sabredenler; söz, davranış ve niyetlerinde doğruluktan şaşmayanlar ve Allah Teâlâ'ya boyun eğenlerdir; Allah yolunda mallarını, gerektiği şekilde harcayanlar ve duaların kabul edildiği seher vaktinde istiğfar edip namaz kılanlardır.*

18. *Allah Teâlâ, emir ve yasaklarında adaleti ayakta tuttuğunu, kendinden başka ibadete layık ve müstahak hiçbir ilâh olmadığını ve birliğini delilleriyle ortaya koyarak açıklayıp buna bizzat şahitlik etti; melekler de bunu ikrar ve buna şahitlik ettiler ve ilim sahibi müminler de buna iman edip yahut Cenâb-ı Hakk'ın birliğine sağlam deliller ortaya koyup şahitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. Şanı yüce Allah; tevhide inanmayanlardan muhakkkak intikam alan, mutlak galip, birliğininin şahitliğine hâkim, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olandır.*

Şam'dan Medine'ye gelen iki yahudi bilgini, Kâinatın Efendisi Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem], "Sana bir şey soracağız, bize bu sorunun cevabını verirsen sana iman edeceğiz" dediler. Hz. Peygamber, "Sorun" buyurunca onlar, "Allah'ın kelâmında en yüce kelime ve en büyük şahitlik nedir?" diye sordular. Bu âyet-i kerime nâzil oldu. Bunun üzerine her ikisi de müslüman oldular.

Bu âyet-i kerimenin, o iki yahudi âliminin müslüman olmaları üzerine indiği de rivayet edilmiştir.

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا
مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ
اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ
اتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا
فَقَدِ اهْتَدَوا ۖ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ
الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾

19. *Şüphesiz Allah katında makbul din, İslâm dinidir! Ancak kitap verilenler (hıristiyan ve yahudiler), İslâm'ın hakikatine dair kendilerine ilim geldikten sonra, ihtirasları ve haktan sapmalarından dolayı aralarında anlaşmazlığa düşüp (tevhid inancını terkettiler.) Kim Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr ederse, şüphesiz şanı yüce Allah inkârcıların cezalanmaları için hesabı çok çabuk görendir.*

20. *Ey Muhammed! Din konusunda yahudi ve hıristiyanlar seninle tartışırlarsa onlara de ki: "Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah Teâlâ'ya teslim ettim." Kendilerine kitap verilenlere ve ümmî olan Arap müşriklerine, "Siz İslâm'ı kabul ettiniz mi?" diye sor. Eğer onlar İslâm'a girip Hakk'ın emrine boyun eğerlerse, şüphesiz ki sapıklıktan kurtularak hidayet bulurlar. Şayet İslâm'dan yüz çevirirlerse, sana düşen ancak peygamberlik gereği tebliğ etmektir. Allah Teâlâ kullarının tasdik etmelerini de yalanlamalarını da hakkıyla görendir.*

21. *Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr edenler, peygamberleri haksız yere öldürenler ve insanlar içinde adaleti emredenlerin canına kıyanlar var ya! Sen onları çok acıklı bir azapla müjdele!*

Rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] bu âyeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: *"İsrâiloğulları günün başında, bir saatte kırk üç peygamber öldürdüler. O günün sonundaysa kendilerine iyiliği tavsiye edip kötülükten vazgeçirmeye çalışan zâhid ve âbidlerden yani nefsini dünya zevk ve arzularından çeken yüz on iki kişiyi öldürdüler."*

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ
نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ
كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

22. *O katillerin bütün amelleri dünyada da ahirette de heba olmuş ve boşa gitmiştir. Onlar için azabı engelleyecek hiçbir yardımcıları da yoktur.*

23. *Kitaptan yani Tevrat'tan kendilerine bir miktar pay verilenleri görmez misin ki, aralarında hüküm vermesi için Allah'ın kitabına davet olunurlar. Sonra içlerinden bir kısmı haktan yüz çevirerek dönüp giderler.*

Bunlar recm hükmünü inkâr eden[44] Hayber yahudileridir. Kıssaları Mâide sûresinde geçmektedir. Rivayete göre; Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], yahudilerden bir topluluğu İslâm'a davet etti. Nu'mân b. Evfâ, "Ey Muhammed! Seninle, dininin âlimleri huzurunda tartışalım" dedi. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *"Benim özellik ve niteliklerim hakkında Tevrat'a başvuralım, aramızda o hakem olsun"* buyurdu. Bu teklife evet demeyip sözlerinden döndüler ve Tevrat'ı getirmediler.

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي
الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ
تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

24. *Onların bu (yalanlamaları ve) yüz çevirmeleri, "Sayılı günler dışında (ahirette) ateş dokunmayacak" diyerek, akılları sıra kendilerine azabı kolaylaştırıp basitleştirmeleri (ve kırk gün sonra ateşten çıkmayı ummaları) sebebiyledir.*[45] *Onları, dinleri hakkında uydurdukları, "(Biz peygamber çocuklarıyız) Babalarımız bize şefaat eder" tarzındaki iftiraları (ve uyduruk inançları) aldatmıştır.*

25. *Onları, geleceğinde hiç şüphe bulunmayan bir günde topladığımızda halleri nasıl olacak? O günde herkese, kazandığı amelin karşılığı tastamam ödenir. Onlar günahlarının katlanması ve iyiliklerinin azaltılması gibi bir haksızlığa da uğratılmazlar.*

26. *Ey Muhammed! De ki: "Ey mülkün sahibi ve yoktan var eden Allahım! Sen, dilediğine mülk (ve saltanat) verirsin, dilediğinden mülkü çekip alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil kılarsın. Hayır ve şer senin kudretindedir. Muhakkak ki sen aziz etmeye, zelil kılmaya ve her şeye kâdirsin."*

---

44 Recm: Zina eden evli yahut dul erkek ve kadınları taşlayarak öldürme hükmü.

45 bk. Bakara 2/80.

Rivayete göre; Hendek Gazvesi'nde Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], her on sahabiye 40'ar zirâ[46] yer belirlemiş ve orayı kazmalarını buyurmuştu. Bir miktar kazdıktan sonra hiçbir kazmanın işe yaramadığı kocaman bir kaya ortaya çıktı. Hz. Selmân [radıyallahu anh] ile Peygamber Efendimiz'e haber gönderdiler. Hz. Peygamber gelip kazmayla bir kere vurunca, onun darbesinden, dağları aydınlatan bir kıvılcım çıktı ve kaya yarıldı. Hepsi tekbir getirdiler. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *"Bana Hîre'nin sarayları gösterildi"* buyurdu. İkinci defa vurduğunda yine bir kıvılcım çıktı ve, *"Bana Kisra'nın Medâin'deki sarayları gösterildi"* buyurdu. Üçüncü defa kazmayla vurduğunda, aynı şekilde bir şimşek çaktı ve, *"San'a'nın sarayları gösterildi" dedi. Sonra, "Bana Cebrâil aleyhisselâm, 'Ümmetin cihadda üstün gelerek bu gördüklerinin hepsine sahip olacaktır' diye haber vererek müjdeledi"* buyurdular.

Münafıkların, "O, boş ve bâtıl vaatlerle sizi nasıl da kandırıyor. Yesrib'den (Medine), tâ Hîre'nin sarayına sahip olacağınızı söylüyor. Halbuki sizler savaşa çıkmaya bile gücünüz yetmiyor da korkunuzdan hendek kazıyorsunuz" demeleri üzerine bu âyet-i kerime inmiştir.

Tefsîr-i Besâir'de[47] şöyle bir hikâye anlatılır:

Gazneli Sultan Mahmud, Sûmenât fethi için, zamanın kutbu olan Şeyh Bahâülhak Mukrî-yi Gaznevî'ye duasını alma umuduyla gidip ayakkabıların bulunduğu yerde yani eşikte oturarak, "Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil kılarsın" âyetinin tefsirinin inceliklerinden sordu. Hâce-i İmam Mukrî şöyle cevap verdi: "Bu âyet-i kerimenin (gönülleri) aydınlatan manası şudur: Senin gibi bir sultanı, 1700 savaş fili ve 100.000 süvariyle, 5000 fersah gibi uzak bir yerden getirip benim gibi fakirin eşiğinde oturtur. Bana da eskimiş bir kilim ve yalın bir ayakla kanaat sultanlığını ihsan edip, hür gönüllülerin başı üstünde yer verir" dedi.

Hayır ve şerrin Allah Teâlâ'nın kudretinde olduğu bilinirken âyet-i kerimede "Hayır senin elindedir" buyrulup "şer" kelimesinin zikredilmemesi, *"Sizi sıcaktan (ve soğuktan) koruyacak elbiseler verdi"* (Nahl 16/81) âyeti gibi zıt anlamlı kelimelerin biriyle yetinilmesi gibidir.

46 Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü olup 75-90 cm. arasında değişmektedir. Dolayısıyla burada 30'ar metrelik bir mesafe kastedilmektedir.

47 Zahîrüddin Şeyh Ebû Cafer Muhammed b. Mahmud en-Nîsâbûrî'nin (v. 577/1182) *el-Besâir fi't-Tefsîr* adlı Farsça tefsiri.

Ya da bunun sebebi şudur: Hayır varlık üzerine kurulu, şer ise yoklukla ilgili olup karışma ihtimali bulunmadığından ve âyet, müminlerin fetih ve bollukla müjdelenmesine dair olduğundan, şer kelimesi telaffuz olarak nâzil olmamıştır. Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] bazı dualarında, *"Ve'l-hayru küllühû fî yedeyk ve'ş-şerru leyse ileyk: Bütün hayır senin kudretindedir. Kötülük, şer ise (saygı ve edep açısından) sana nispet edilemez, senden şer meydana gelmez"* buyurmuştur.

تُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِى شَىْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً ۗ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

27. *Geceyi gündüzün içine katarsın (o kadar ki günler uzayıp bazan on beş saat olurken geceler ise dokuz saatte kalır), gündüzü de gecenin içine katarsın (O kadar ki geceler uzayıp on beş saat olur, gündüzler ise dokuz saatte kalır). Ölüden diriyi (çıkarırsın), diriden ölüyü çıkarırsın. (Mesela, nutfeden yani spermden canlıyı, canlıdan nutfeyi veya yumurtadan kuşu, kuştan yumurtayı veyahut kâfirden mümini, müminden kâfiri çıkarırsın) Ve dilediğine rahmet hazinenden hesapsız rızık verirsin."*

28. *Müminler, müminler dışında, birbirlerini bırakıp da kâfirleri dost edinmesinler. Kim onlarla böyle bir dostluk kurarsa Allah ile ilişkisini kesmiştir. Yani Allah'ın düşmanıyla dostluk, hak dinden değildir. Ancak müslüman idaresi altında olmayan yerlerde veya mecburen onların içinde bulunup onlardan (gelebilecek bir tehlike endişesiyle) korunmanız müstesna! (Bu durumda kalben dostluk kurmadan) Tatlı dil ve iyi geçimle onları idare edebilirsiniz. Hak Teâlâ, kâfirlerle dostluk kurup yasaklarını çiğnemekten, azabıyla sizi korkutur. Sonunda dönüş Allah Teâlâ'yadır.*

İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] gelen rivayete göre; münafıklardan Abdullah b. Übey ve yandaşları, müşrikler ve yahudilerle dostluk

kurup müslümanların durumlarını onlara haber verirlerdi. Bu âyetin inmesiyle bundan menedildiler.

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِى صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَا فِى
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ
كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ
اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ
﴿٣٠﴾ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا
فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

29. *De ki: "Kalbinizde olan kâfirlerle dostluğunuzu, gizleseniz de açığa vursanız da Allah Teâlâ bilir. Göklerde ve yerlerde olan her şeyi bilir. Şanı yüce Allah her şeye kâdirdir. Onun kudreti tüm varlıkları kuşatır, gücü de her amelin karşılığını hakkıyla vermeye yeter."*

30. *Kıyamet gününde her nefis, dünyadayken yaptığı iyi ve kötü her ameli önünde hazır bulur ve kendisiyle kötü ameli arasında uzun mesafeler bulunmasını temenni eder. Allah Teâlâ, size azabından sakınmanızı emreder. Çünkü O, kullarına karşı çok şefkatli ve esirgeyicidir (Raûf).*

31. *Ey Muhammed! yahudi ve hıristiyanlara de ki: "Eğer siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah Teâlâ da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Şanı yüce olan Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."*

32. *De ki: "Allah Teâlâ'ya ve Peygamber'ine itaat edin!" Eğer bu itaatten yüz çevirirseniz sizler kâfirsiniz demektir ve hiç şüphesiz AllahTeâlâ, kâfirleri sevmez.*

Rivayete göre yahudiler ve hıristiyanlar, "Biz Allah Teâlâ'nın çocukları ve sevgili kullarıyız" demişlerdi. Yahut Necran heyetindekiler, "Bizim İsa'ya [aleyhisselâm] ibadet etmemiz Allah Teâlâ'ya olan muhabbetimizdendir" dedikleri için, *"Eğer siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız..."*

âyetiyle emrolundular. Sonrasında ise münafıkların başı Abdullah b. Übey, kendi adamlarına, "Muhammed, kendisine itaat edip boyun eğmeyi, Allah Teâlâ'nın emri gibi gösterip hıristiyanların İsa'ya olan sevgileri gibi kendisini sevmemizi bize emrediyor" demesi üzerine, *"De ki: Allah'a itaat edin..."* âyet-i kerimesi indirildi.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

33. *Şüphesiz ki Allah Teâlâ, Âdem'i, Nuh'u ve İbrahim ailesiyle İmrân ailesini/soyunu (İmrân kızı Meryem ve İsa'yı) âlemler üzerine seçip üstün kıldı.*

Bu âyet-i kerimede geçen "Âl-i İbrâhîm: İbrahim ailesi"nden maksat İbrahim'in [aleyhisselâm] kendisidir veya İsmail ve İshak [aleyhimesselâm] ve onların evlatlarıdır ki bu evlatlara bizim peygamberimiz Hz. Muhammed de [sallallahu aleyhi vesellem] dâhildir.

"Âl-i İmrân: İmran âilesi"nden maksat ise Musa ve Harun'dur [aleyhimesselâm]. Bu ikisi Yakub oğlu Levi oğlu Fâhis oğlu Yasher oğlu İmrân'ın oğullarıdır. Ya da maksat sadece İsa'dır [aleyhisselâm]. Hz. İsa'nın [aleyhisselâm] annesi Mâsân (veya Metan) oğlu İmrân kızı Meryem'dir. Bu iki İmrân (Hz. Musa'nın babası olan İmrân'la Hz. İsa'nın dedesi olan İmrân) arasında 1800 yıl vardır.

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي ۖ إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾

34. *(İbrahim'in ve İmrân'ın soyundan olan) Bu peygamberler, birbirlerinden gelen seçilmiş bir nesildir. Allah Teâlâ, insanların sözlerini işiten ve yaptıklarını bilendir.*

35. *İmrân b. Mâsân'ın hanımı ve İsa'nın [aleyhisselâm] ninesi Fâkud (Fazuka veya Fukuda) kızı Hanne dedi ki: "Rabbim! Karnımdaki bebeği, âzatlı bir kul olarak senin hizmetine adadım. Allahım! Bu adağımı benden kabul buyur! Şüphesiz ki sen bu adağımı işiten ve bu adağımdaki niyetimin ne olduğunu en iyi bilensin!"*

Hanne ve Elyeşâ veya Îşâ, Fâkud'un kızları olup Îşâ Zekeriyya'nın [aleyhisselâm] eşi, Hanne ise İmrân'ın eşi olduğundan, bu ikisi bacanaktılar. O zamanlar erkek çocuklarını Kudüs-i Şerif Mescidi'ne adamak ve bu adağa çocukların da itaat etmeleri kendi şeriatlarında çok büyük sevaptı. Hanne ileri yaştaydı ve çocuğu olmamıştı. Bir kuşun kendi yavrusuyla gezdiğini görünce, evlat arzusuyla içi yanarak, "Bir çocuğum olursa mâbede vereceğim" diye adakta bulunup Hak Teâlâ'ya yalvarmış ve hamile kalmıştı. Kocası İmrân, Hanne'ye, "Yazık sana! Daha karnındaki çocuk doğmadan onu adadın. Eğer çocuk kız olursa mâbed hizmetini göremez" dedi. Bir süre sonra İmrân vefat edince Hanne, "Fetekabbel minnî: Benden kabul eyle" diye dua etti.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ
وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ ۖ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾

36. *Hanne, bebeğini doğurunca Allah Teâlâ onun ne doğurduğunu bildiği halde, üzgün bir şekilde, "Ey Rabbim! Ben bunu kız doğurdum. Mâbed hizmeti (ve orada ibadet etmek) hususunda erkek, kız gibi değildir. Ben ona Meryem adını verdim.*[48] *Ey Rabbim! Ben onu ve soyundan gelecekleri, rahmetinden kovulmuş şeytanın vesvesesinden senin korumana ısmarladım" dedi.*

Hanne'nin bu duasıyla Meryem ve Hz. İsa [aleyhisselâm] şeytanın vesvesesinden korundular. Bir hadis-i şerifte, *"Her çocuk doğduğu vakit, şeytan (ona) dokunur ve çocuk ağlar ancak Meryem'e ve oğlu İsa'ya [aleyhisselâm] dokunmamıştır"* buyruldu.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۖ كُلَّمَا
دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۖ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ
هَٰذَا ۖ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

37. *Rabb'i, Meryem'i güzel bir kabulle kabul etti ve güzel bir şekilde yetiştirip terbiye etti. Onu Zekeriyya'nın [aleyhisselâm] himayesine verdi. Zekeriyya [aley-*

48 Meryem, onların dilinde "Emetullah" (Allah'a adanmış kadın) demekti.

hisselâm] ne zaman Meryem'in bulunduğu mihraba (merdivenle çıkılan çardağa) girse, onun yanında bir yiyecek ve mevsiminde yetişmeyen meyveler bulurdu. "(Ey Meryem!) Bu sana nerden (geliyor)?" diye sorar, o da, "Bu Allah tarafındandır" derdi. Şüphesiz şanı yüce olan Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.

Rivayete göre Hanne, Meryem'i doğurunca Beytülmakdis'e götürüp oradaki yahudi din bilginlerine, "Bu, Allah Teâlâ'ya adanmış bir adaktır" diyerek teslim etti. Onun terbiyesini üstlenmek konusunda, görevli din adamları arasında tartışma çıktı ve sonunda kura çekmeye karar verdiler. Onlardan yirmi yedi kişi, Ürdün (Şeria) nehrine gidip Tevrat yazdıkları kalemlerini ırmağa attılar. Herkesin kalemi battı sadece Zekeriyya'nın [aleyhisselâm] kalemi batmadı. Böylece Meryem'in himayesi Zekeriyya'da [aleyhisselâm] kaldı. Ona bir sütanne tuttu. Çocukluk zamanı geçip (genç kız olduğunda) ancak merdivenle çıkılabilen yüksek bir oda, bir mahfil inşa etti. Zekeriyya [aleyhisselâm] Meryem'in odasının kapısını kilitler, ihtiyaç duyduğu malzemeyi bizzat getirirdi. Meryem'in yanına her gittiğinde yanında kış mevsiminde yaz meyveleri, yaz mevsiminde kış meyveleri bulurdu. "Bu nereden?" diye sorduğu zaman da Meryem, "Bu Allah'tandır" diye cevap verirdi.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ
سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُّصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ
اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّحَصُورًا وَّنَبِيًّا مِّنَ
الصّٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِي
عَاقِرٌ ۭ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي اٰيَةً ۭ قَالَ
اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ۭ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيرًا وَّسَبِّحْ
بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ
وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ يٰمَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ
وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ

اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ
لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ
بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾
قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ
مَا يَشَآءُ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا اِلٰى بَنِٓى اِسْرَآئِيلَ اَنِّى قَدْ
جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنِّٓى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ
فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِى بُيُوتِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

38. *Zekeriyya [aleyhisselâm] bu meyveleri görünce hemen mâbeddeki kendi mihrabına girip, "Yâ Rabbi! Bana, katından temiz ve hayırlı bir evlat bahşet, şüphesiz ki sen duayı hakkıyla işiten ve kabul buyuransın" diye, Rabb'ine yakararak dua etti.*

39. *Zekeriyya [aleyhisselâm] mihrapta ayakta olup namaz kılarken, melekler -yahut- Cebrâil [aleyhisselâm] şöyle seslendiler: "Şüphesiz Allah Teâlâ seni, kendi tarafından gelen kelimeyi yani İsa'yı [aleyhisselâm] doğrulayan, kavminin efendisi, nefsine hâkim olup onu bütün istek ve arzularından alıkoyan, faziletli bir peygamber olarak Yahya ismindeki çocukla müjdeler."*

40. *Zekeriyya [aleyhisselâm], "Yâ Rabbi! Bana ihtiyarlamışken (çünkü doksan dokuz yaşındaydı) ve hanımım da doğuramaz olduğu halde (zira doksan sekiz yaşındaydı) benim nasıl bir oğlum olabilir ki?" dedi. Allah Teâlâ (veya) Cebrâil [aleyhisselâm], "Ey Zekeriyya! Öyledir ama Allah Teâlâ dilediğini yapar" dedi.*

41. *Zekeriyya [aleyhisselâm], "Yâ Rabbi! Bana, eşimin hamile kaldığını anlamamı sağlayacak bir alamet ver!" dedi. Cebrâil [aleyhisselâm], Hak Teâlâ'nın emriyle dedi ki: "Senin alametin, üç gün insanlarla konuşamaman ve onlarla ancak işaret diliyle anlaşmandır." Hem Rabb'ini çokça zikret ve akşam sabah daima tesbih eyle.*

42. *Hani bir zamanlar Cebrâil [aleyhisselâm] şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah Teâlâ şüphesiz ki ibadet ve masumiyetinle seni seçti, kötü huy ve çirkin alışkanlıklardan yana tertemiz yaptı ve seni, bütün âlemlerin kadınlarından üstün kıldı."*

43. *"Ey Meryem! Rabb'ine itaat ve ibadete devam et, secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte rükû et."*

44. *İşte bu anlatılan Meryem, Zekeriyya, Yahya ve İsa'nın [aleyhimüsselâm] kıssaları sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Onlar, "Meryem'in terbiyesini kim üstlenecek?" diye kura çekmek için Tevrat'ı yazdıkları kalemlerini nehre bırakırken sen onların yanında değildin; onlar bu konuda tartışırken de yanlarında değildin.*

45. *Şunu da an ki melekler şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Şüphesiz Allah Teâlâ seni, "Ol!" emriyle yaratılan ve ismi Meryem oğlu İsa Mesîh olan bir çocukla müjdeliyor. O dünyada peygamberlik ve ahirette şefaat dereceleriyle çok kıymetli, itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır."*

46. *"Ve mucizevî şekilde beşikteyken insanlarla konuşur, yetişkinken -yahut- gökten indikten sonra da (İslâm'a) davet edecek ve salihlerden olacaktır."*

47. *Meryem, "Yâ Rabbi! Bana hiçbir insan dokunmamışken benim nasıl bir çocuğum olabilir?" dedi. Cebrâil [aleyhisselâm], "Evet öyledir, sana bir erkeğin eli değmedi ama Allah Teâlâ dilediğini yaratır. Bir şey yaratmak dilediğinde de ona sadece 'Ol!' diye emreder, o da hemen oluverir" dedi.*

48. *Hak Teâlâ o çocuğa, indirilmiş olan sahifeleri ve kitapları, şeriatın hikmetini (helâl ve haramı açıklamayı), özellikle de Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek.*

49. *Onu İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderecek. İsrâiloğulları ona (İsa aleyhisselâma) peygamberliği hakkında soru sordukları zaman onlara şöyle diyecek: "Şüphesiz ben Rabb'iniz tarafından (peygamberliğimin hak olduğunu gösteren) mucizeyle size geldim. Size çamurdan kuş biçiminde bir şekil yapıp ona üfürürüm ve Allah Teâlâ'nın izniyle o kuş olur. Anadan doğ-*

ma körü ve alaca hastalığını iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim; evinizde ne yiyor ve ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Muhakkak ki eğer siz bana iman edenlerden olursanız bu beş mucize sizin için (peygamberliğimin hak olduğunu gösteren) alamet ve (peygamberlik) iddiama delildir.

Bu âyet-i kerimede olan mucizelerin rivayetleri kısaca şu şekildedir: Balçıktan şekillendirip can verdiği (kuşun) yarasa olduğu söylenmiştir. Bazılarına göre canlanan bu kuş, halk kendisine baktıkça kanat çırpar, gözden kaybolunca da düşüp ölürdü. Bunun nedeni; bir kul olan İsa'nın [aleyhisselâm] fiilinin, Allah Teâlâ'nın yaratma fiilinden ayrılmasıdır. Dirilttiği ölüler; yakın dostu Âzer, ihtiyar bir kadının oğlu, vergi toplayan bir adamın kızı ve Nuh'un [aleyhisselâm] oğlu Sâm olmak üzere dört kişidir. Üçü diriltildikten sonra, tekrar ecelleri gelene kadar yaşadılar ama Nuh'un oğlu Sâm, İsa'nın [aleyhisselâm] duasıyla dirilip karşılıklı soru-cevap faslından sonra yine duasıyla tekrar öldü, denilmiştir.

Halkın evlerinde yediklerini ve sakladıklarını haber vermesinin şöyle olduğu söylenmiştir: İsa [aleyhisselâm], çocukluk çağlarında diğer çocuklarla oynarken, "Bugün babanız ve anneniz falan şeyi yediler ve falan şeyi yani yemeği falan yere koydular" diye haber verir ve çocuklar da oralardan bulup yerlerdi.

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي
حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ
اللّٰهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّا اَحَسَّ
عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِي اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا
اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾

50. *Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve inekle koyunun iç yağı, cumartesi günleri avlanmak gibi önceden haram olan şeyleri size helâl kılmak için gönderildim ve size gösterilen alametlerden sonra Rabb'iniz tara-*

fından size başka âyetler (mucizeler)le de geldim. Artık Allah Teâlâ'dan korkun ve hakka davette bana itaat edin.

51. *Muhakkak ki, şanı yüce olan Allah Teâlâ benim de Rabbim, sizin de Rabb'inizdir. O'na ibadet edin! Bu (tevhid inancı) öyle doğru bir yoldur ki, tâbi olanları maksadına ulaştırır.*

52. *İsa yahudilerin (hareketlerinden) inkârlarını hissedip sezince, "Allah Teâlâ yolunda bana yardım edecek olanlar kimlerdir?" dedi. Havârîler*[49]*, "Biz, Allah'ın dininin yardımcılarıyız. Allah'a iman ettik. Sen şahit ol ki biz müslümanlarız" dediler.*

53. *Ey Rabbimiz! İndirdiğin İncil'e iman ettik ve resûlüne (İsa aleyhisselâm) tâbi olduk. Artık bizi senin birliğini ve peygamberlerini kabul edip bütün bu hakikatlere şahitlik edenler arasına yaz.*

Rivayete göre Hz. İsa [aleyhisselâm] yahudilerin kendisini inkâr edip, öldürmeyi kastettiklerini hissedince Kudüs-i şerif'ten hicret maksadıyla yola çıkar. Yolda bir nehir etrafında balık avlayan kimselerle karşılaşır. Onlara, "Bana tâbi olun, birlikte insanları hak yola davet edelim" der. Onlar, "Sen kimsin?" diye sorunca, "Ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim" cevabını verir ve onlar da iman ederler. Havârilerin bu kişiler olduğu söylenmiştir.

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا
عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ ثُمَّ
إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

54. *Hz. İsa'nın [aleyhisselâm] küfürlerini hissettiği yahudiler onu öldürmek için tuzak kurdular ve bunun için her yola başvurdular. Allah Teâlâ da onların, Hz. İsa'yı [aleyhisselâm] gökyüzüne kaldırıp, ileri gelenlerinden birini Hz.*

49 Havâri "arkadaş, yardımcı, dost" gibi anlamlara gelen ve Arapça'ya Habeşçe'den geçen bir kelimedir. İbrânîce'si "heverim"dir. Hıristiyanlara "nasara" denilmesi de havârilerin Hz. İsa'ya [aleyhisselâm] yardım (nusret) biatı etmelerindendir (geniş bilgi için bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/1108).

İsa'nın şekline sokup öldürterek tuzaklarını bozdu ve onları cezalandırdı. Şanı yüce olan Allah tuzak kuranlara karşılık verip onları cezalandıran ve hileleri boşa çıkaranların en hayırlısıdır.

55. *Hani Allah Teâlâ, İsa'ya [aleyhisselâm] şöyle buyurmuştu: "Şüphesiz ki ben seni (ileride) vefat ettirip ruhunu alacağım; meleklerimin bulunduğu yere yükseltecek ve sana kasteden kâfirlerden kurtarıp seni temize çıkaracağım. Ve sana tâbi olan müminleri kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra, ister iman edip tâbi olan isterse inkâr edip küfre sapanlar olsun, dönüşünüz banadır. Anlaşmazlığa düştüğünüz dinî konularda aranızda adaletle hükmedeceğim.*

Hz. İsa'nın [aleyhisselâm] canının alınmasıyla ilgili olarak buyrulan "teveffi: seni vefat ettireceğim" ifadesi hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür:

Kelime "istîfâ" manasında kullanılırsa, yerden alıp tamamen kaldırmak manasına gelir. Buna göre anlam "yahudilerin öldürmesinden korumak için seni yeryüzünden tamamen aldım" olur. Yahut ölüm manasında olup, "Ahir zamanda yeryüzüne indikten sonra canını alacağım" demek olur. Başka bir görüşe göre de, uykudayken yükseltildiği için o haldeyken vefat ettirilmiş olabileceğidir. Ya da, "Seni melekût âlemine yükselmekten engelleyen istek ve arzulara uymaktan seni alıkoyarım" yahut, "Sendeki bu arzuları tamamen öldürürüm" manasında olduğu da söylenmiştir. Hıristiyanlar ise vefat ettikten yedi saat sonra gökyüzüne kaldırıldığı görüşünü benimsemişlerdir.

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾ ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ
مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ
آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾

56. *Kâfir olanlara gelince onlara, dünyada öldürülmek, esir olmak ve cizye vermekle; ahiretteyse ebedî cehennem ateşiyle şiddetli bir şekilde azap ederim. Ve onlar için azaba engel olacak hiçbir yardımcı yoktur.*

57. *Mümin olup, salih amel işleyenlere gelince biz onların sevaplarını tam olarak öderiz. Şanı yüce Allah (şirk ve) zulümleri sebebiyle, kâfir olanları sevmez.*

58. *Ey Muhammed! Bu anlatılan peygamber kıssaları, peygamberliğinin ve risaletinin hak olduğunu gösteren delillerden ve kusursuz, bozulması imkânsız sağlam ve hikmetli zikir olan Kur'an'dandır ki sana Cebrâil aracılığı ile okuyoruz. Şu halde O'nu çok zikredin.*

59. *Şüphesiz ki Allah Teâlâ'nın katında İsa'nın [aleyhisselâm] babasız yaratılma durumu Âdem'in [aleyhisselâm] annesiz ve babasız yaratılması gibidir. Hak Teâlâ Âdem'i topraktan yarattı, sonra ona "insan ol" dedi ve o da hemen insan oluverdi.*

60. *İsa [aleyhisselâm] hakkında Rabb'inden sana bildirilen haberler hak ve gerçektir. Öyleyse bu konuda şüphe edenlerden olma.*

Bu hitap her ne kadar Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] olsa da kastedilen ümmetidir.

Rivayete göre Hz. İsa'nın *[aleyhisselâm]* kıssası bu şekilde beyan edilince Necranlı hıristiyanlar, "Ey Muhammed! Niçin İsa'ya kul diyerek değerini düşürüyorsun?" dediler. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *"Böyle bir şeyden Allah Teâlâ'ya sığınırım! Ona kul demek onun şanını küçültmez. O Allah Teâlâ'nın kulu ve peygamberi, Meryem(in rahmine) yerleştirilmiş olan Allah Teâlâ'nın kelimesidir"* buyurdu. Hıristiyanlar bu cevaba öfkelenip, "Babasız yaratılan insan görülmüş mü ki ona kul denilsin" deyince onlara "İsa'nın [aleyhisselâm] babasız yaratılma durumu..." âyet-i kerimesini okudu.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ
فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

61. *İsa'nın [aleyhisselâm] Allah Teâlâ'nın kulu ve elçisi olduğu hususunda sana bilgi ve delil vahyedildikten sonra bu konuda her kim seninle tartışmaya kalkışırsa sen onlara de ki: Haydi gelin çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi getirelim. Sonra samimi bir yakarışla gönülden dua edelim; Allah'ın lânetinin, İsa [aleyhisselâm] konusunda yalan söyleyenler üzerine olmasını dileyelim.*

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] bu âyet-i kerime indikten sonra Necranlı hıristiyanlara bu âyeti okudu ve Necranlı hıristiyanları lânetleşmeye çağırıp, *"Ne kadar delil getirdimse siz inat ve çekişmeyi arttırdınız. Öyleyse gelin beddua edelim de, doğru söyleyen yalan söyleyenden ayrılsın"* buyurdu. Hıristiyanlar buna razı olup buluşma zamanı ve yeri belirlendi. Belirlenen günde Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali [radıyallahu anhüm] ile birlikte buluşma yerine gelerek onlara, *"Ben dua edeceğim, siz de âmin deyin"* buyurdu. Diğer taraftan hıristiyanlar etraflıca ve derin derin düşündükten sonra, Peygamber Efendimiz'in teklifini kabul ettiklerine pişman olsalar da, gelip Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] karşısında saf bağladılar. Reisleri olan Âkıb, yanındakilere, "Dostlarım bunlarla lânetleşmekten sakının. Kesin olarak biliyorum ki bunlar Allah Teâlâ'dan niyaz etseler, dağı yerinden koparırlar. Siz onlarla lânetleşirseniz yeryüzünde canlı tek bir hıristiyan kalmaz" dedi. Yılda 2000 kat elbise ve otuz zırh vermek üzerine anlaşıp barış sözleşmesini yaptılar ve memleketlerine döndüler. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *"Eğer lânetleşmiş olsalardı, Allah Teâlâ onların şekillerini başka bir sûrete çevirir, bütün Necran ahalisini, evlerinin çatılarında olan kuşlara varıncaya kadar mahvederdi"* buyurdu.

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ ۚ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ
الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللّٰهَ وَلَا
نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا
فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي
إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾

62. *Bu anlatılan kıssalar şüphesiz doğru ve hak kıssalardır. Allah Teâlâ'dan başka ilâh yoktur. Şüphesiz şanı yüce olan Allah yegâne galip, çok güçlü, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.*

63. *Eğer onlar haktan kaçınır ve Allah'ı birlemekten yüz çevirirlerse, hiç şüphesiz şanı yüce Allah böylesi itikadı bozan fesatçıları bilir ve onların cezalarını verir.*

64. *De ki: "Ey kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlar! Semavî kitaplara ve peygamberlere iman ettiğinize göre, bizim ve sizin aranızda bir ve ortak olan kelimeye, 'Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah' kelimesine gelin; Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah Teâlâ'yı bırakıp da -hâşâ yahudilerin Hz. Üzeyir'i ve hıristiyanların Hz.İsa'yı rab edinmeleri gibi- kimimiz kimimizi rabler edinmesin. Eğer Ehl-i kitap, buna rağmen yine yüz çevirirlerse deyin ki: "Şahit olun! Biz tevhid inancına sahip müslümanlarız."*

65. *"Ey kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlar! İbrahim [aleyhisselâm] hakkında, her biriniz kendi dininizden olduğu iddiasıyla niçin tartışırsınız? Halbuki Tevrat ve İncil ancak Hz. İbrahim'den [aleyhisselâm] sonra indirilmişti. Şu halde, "O bizim dinimizdendi" iddianızın ne kadar boş ve temelsiz olduğunu hiç düşünmüyor musunuz?*

Hz. İbrahim [aleyhisselâm], Hz. Musa'dan [aleyhisselâm] 1000 yıl, İsa'dan [aleyhisselâm] 2000 yıl önce gelmiştir.

هَـٰٓأَنتُمْ هَـٰٓؤُلَآءِ حَـٰجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا
لَيْسَ لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ
إِبْرَٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَـٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ
مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى ٱلنَّاسِ بِإِبْرَٰهِيمَ لَلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ وَهَـٰذَا
ٱلنَّبِىُّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ
ٱلْكِتَـٰبِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۚ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾

66. *Sizler öyle bir toplumsunuz ki, sizin kitabınızda, Peygamber'in sıfatlarının bilgisi varken onun sıfatlarını tahrif edip mücadeleye giriştiniz. Ya kitabınızda bulunmadığı için hiç bilginiz olmayan şey yani İbrahim'in dini hakkında niçin tartışıyorsunuz? İbrahim'in [aleyhisselâm] sizden birinin dininden (yahudi veya hıristiyan) olmadığını Allah Teâlâ bilir. Halbuki siz bunun hakikatini bilmiyorsunuz.*

67. *İbrahim [aleyhisselâm] yahudi de değildi hıristiyan da, bilakis o, tek Allah inancı gibi tertemiz bir imana sahip, bâtıl inançlardan uzak ve hak dine yönelmiş halis bir müslümandı, müşriklerden de değildi.*

68. *Şüphesiz insanların İbrahim'e [aleyhisselâm] en yakın olanı zamanında ona tâbi olan ümmeti, bir de bu Peygamber (Muhammed sallallahu aleyhi vesellem) ve ona iman eden müminlerdir. Şanı yüce olan Allah müminlerin dostu ve yardımcısıdır.*

69. *Kitap ehlinden yani yahudilerden bir grup sizi saptırıp dinlerine döndürebilmeyi arzu ederler. Onlar ancak kendilerini saptırıyorlar da hâlâ bunun farkında değiller.*

Bir rivayete göre yahudiler, Muâz b. Cebel, Huzeyfe b. Yemân ve Ammâr b. Yâsir'i [radıyallahu anhüm] dinlerine davet ettikleri zaman bu âyet-i kerime inmiştir.

يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَلْبِسُونَ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ءَامِنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَجْهَ ٱلنَّهَارِ وَٱكْفُرُوٓا۟ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

70. *Ey kitap ehli! Niçin Kur'an'ı ve Muhammed'i [sallallahu aleyhi vesellem] inkâr ediyorsunuz? Oysa siz onun övülen sıfatlarını Tevrat ve İncil'de görüyorsunuz.*

71. *Ey kitap ehli! Niçin hakkı, bâtıl ile karıştırıyorsunuz (yahut) kitaplarınızı tahrif ile bozuyor ve bile bile hakkı gizliyorsunuz? Oysa siz Peygamber'in ve Kur'an'ın hak olduğunu biliyorsunuz.*

72. *Kitap ehlinden bir kısmı diğer bir kısmına dediler ki: "İman edenler üzerine indirilen Kur'an'a, günün başında iman edin ve günün sonunda da o iman ettiğiniz hususu inkâr edin, belki müminler şüpheye düşerler de dinlerinden dönerler."*

Rivayete göre; kıble Mescid-i Aksâ'dan Kâbe'ye çevrilince, Kâ'b b. Eşref ve Mâlik b. Dayf adlı yahudiler yandaşlarına, müslümanların dinden dönmelerini umarak şöyle dediler: "Günün başında Kâbe'ye dönüp namaz kılın, gün sonunda yine Kudüs'e doğru namaz kılın."

Bir diğer görüşe göre de; Hayber veya Ureyne hahamlarından on iki kişi, diğer yahudilerle konuşup anlaşarak şöyle dediler: "Sabahleyin, müslüman olmuş gibi yapın ve günün sonunda da, 'Kitabımıza (Tevrat'a) baktık ve âlimlerimize danıştık, Tevrat'ta olan sıfat ve alametleri sizin peygamberinizde bulmadık' diyerek yine inkâr edin. Böylelikle müminler şüpheye düşüp dinlerinden dönerler." Hak Teâlâ bu âyet-i kerimeyle onların hilelerini müminlere açıkladı.

وَلَا تُؤْمِنُوٓا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْهُدَىٰ هُدَى ٱللَّهِ أَن يُؤْتَىٰٓ
أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ
ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73. *Hayber yahudileri, hilelerinin etkisiz kaldığını anlayınca, Medineli yahudilere, "Kimseye iman etmeyin ancak sizin dininize (Yahudiliğe) tâbi olanlara inanın" diye tavsiyede bulundular. Sen onlara şöyle söyle: "Muhakkak ki hak din olan İslâm ve hidayet Allah Teâlâ'dandır."*[50]

Hayber yahudileri (Medine yahudilerine) tavsiyelerinin sonunda şöyle dediler: Kalbinizde olan Yahudilik'te sabit kalıp ondan ayrılmayın. Çünkü size verilen ilim, hikmet, kudret helvası, bıldırcın eti ve denizin yarılması gibi mucizeler hiçbir kavme verilmemiştir. Yahut müslümanların, Rabb'iniz katında aleyhinize delil getireceklerine de inanmayın, dediler. Sen de onlara de ki: Hiç şüphesiz ilim, hikmet, fazilet, tevfik ve hidayet Allah Teâlâ'nın kudretindedir, onu dilediğine verir. Şanı yüce olan Allah, hidayeti hak edenleri bilen, lutfu ve ihsanı geniş olandır.

50 قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللهِ âyet-i kerimesi ara cümledir. Bu hitaptan maksat Hz. Peygamber'dir [sallallahu aleyhi vesellem]. Bundan sonrası onların yine birbirlerine hitaplarıdır. Elbette en doğrusunu ancak Allah Teâlâ bilir.

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ اَهْلِ
الْكِتٰبِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُّؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِيْنَارٍ
لَّا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ۗ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَيْسَ عَلَيْنَا
فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبِيْلٌ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾

74. *Allah Teâlâ peygamberliği ya da İslâm'ı, kullarından dilediğine tahsis eder. Şanı yüce olan Allah İslâm diniyle şereflendirdiği kimselere büyük lutufta bulunmuştur.*

75. *Kitap ehlinden öyle kimseler var ki, sen ona yükler dolusu altın*[51] *emanet etsen şüphesiz onu sana tastamam öder. Onlardan öyle kimseler de vardır ki, kendisine bir dinar altın emanet edecek olsan, tepesine dikilip durmadıkça, gidip gelip istemedikçe onu sana ödemez. Onların, verilen bu emanete ihanet etmelerine sebep, "Şu cahil Araplar'ın mallarını almakta bize günah yoktur" demeleridir. Bu iddialarında Allah Teâlâ adına yalan söylerler. Halbuki onlar ihanetin haram olduğunu bilirler.*

Rivayete göre; Kureyş'ten biri Abdullah b. Selâm'a 1200 okka[52] altın emanet etmişti. O aldığı emaneti tastamam geri vererek övülen biri oldu. Finhâs b. Âzûrâ'ya da Kureyş'ten biri bir dinar altın emanet etmişti. O ise geri vermeyip, aldığı emaneti inkâr ettiği için kınanıp ayıplanan biri oldu. Bu emaneti geri vermeyenler, Tevrat bilmeyen ve, "Kendi dininizden olmayanların malını almak günah değildir" inancında olanlardır.

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ
يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِى
الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٧﴾

51 Âyet-i kerimede geçen "kıntar" kelimesi, Hz. Enes'in, Peygamber Efendimiz'den rivayetine göre 1000 dinardır. Bir dinar, eski altın liranın dörtte biridir.

52 1283 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

76. Hayır! Gerçek onların dedikleri gibi değildir. Bilakis kim Allah Teâlâ'ya verdiği sözde durur, emaneti sahibine geri verir ve haramdan sakınırsa, şüphesiz şanı yüce olan Allah, günah işlemekten ve haramdan sakınan takva sahiplerini sever.

77. Allah Teâlâ'ya verdikleri sözlerini ve O'nun adına ettikleri yeminlerini az bir para karşılığı değiştirenler yok mu, onlar için ahiret nimetlerinde hiçbir nasip yoktur. Allah Teâlâ, kıyamette onları sevindirecek bir şey söylemez, onlara rahmet nazarıyla bakmaz ve onları günahdan temizlemez. Onlar için acıklı bir azap vardır.

Rivayete göre bu âyet-i kerime yahudi bilginleri hakkında inmiştir. Onlar, geçim kaynaklarını ve çıkarlarını korumak için zenginlerden rüşvet alarak Tevrat'taki Peygamber Efendimiz'in özelliklerini ve ona yardım etmeleri gerektiği hakkında Allah'a verdikleri sözü gizleyip, değiştirmişler ve üstüne üstlük o hükmün tam tersini yazarak, "Bu Allah'ın hükmüdür, Allah'tan gelen yazı budur" diye yalan yemin etmişlerdi.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا
هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ وَيَقُولُونَ
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن
كُونُوا رَبَّٰنِيِّۧنَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

78. Kitap ehlinden (Kâ'b b. Eşref, Mâlik b. Dayf, Huyey b. Ahtab, Ebû Yâsir ve Sa'lebe b. Amr gibi) öyle bir güruh da vardır ki; tahrif ettikleri kitabı siz Tevrat'tan sanasınız diye, ağızlarını eğip bükerek okurlar. Halbuki o (okudukları) kitaptan değildir ve o, Allah Teâlâ tarafından olmadığı halde, "Bu Allah katındandır" derler. Allah kelâmı olmayan sözleri ona isnat ederek yalan söylerler. Oysaki onun yalan ve tahrif olduğunu kendileri de bilirler.

79. Allah Teâlâ kendi katından kitap, anlama kabiliyeti, ilim ve peygamberlik verdikten sonra hiçbir kimseye, "Allah'ı bırakın da bana kul olun!" demesi yakışır, olur şey değildir (hiçbir peygamber böyle yapmamıştır). Ama, "Allah'ın

kitabını öğretmekte, onu derinlemesine incelemekte, okuduklarınız gereğince dinde, ilim ve amelde kâmil ve sabit (rabbânî âlimler) olun!" diye öğüt verir.

Rivayet edildiğine göre, yahudilerden Ebû Râfi' el-Kurazî ve hıristiyanlardan Seyyid adlı Necranlı biri, "Ey Muhammed! Bizim sana ibadet etmemizi ister misin?" dediler. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *"Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyi emretmekten Allah'a sığınırım! Benim peygamber olarak gönderilme sebebim ve görevim sadece tek olan Allah Teâlâ'ya ibadettir"* buyurunca bu âyet-i kerime indi.

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ
إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ
وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنْصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ
ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ قَالُوٓا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا۠
مَعَكُمْ مِنَ الشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَٰسِقُونَ
﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ أُنْزِلَ عَلٰٓى
إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِىَ مُوسٰى وَعِيسٰى
وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

80. *(Kendisine) Kitap ve peygamberlik verilen insan, melekleri ve peygamberleri Rab edinmenizi size emretmez. Müslüman olduktan sonra hiç size küfrü emreder mi?*

81. *Hani Allah Teâlâ, geçmiş peygamberlerden ve onların ümmetlerinden şöyle bir söz almıştı: "Size verdiğim kitap, ilim ve anlayıştan sonra, bu verdiğim kitap ve hikmeti (Tevrat'ı, İncil'i ve içindekileri) tasdik eden bir peygamber yani Hz. Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] geldiğinde, ona muhakkak iman edecek ve hakkı ortaya çıkarmak için yardım edeceksiniz." Allah Teâlâ peygamberlere, "Bunu kabul ettiniz mi? Bu konuda benim ağır sözümü üze-*

rinize aldınız mı?" buyurmuştu. Onlar da, "Kabul ettik" dediler. Hak Teâlâ, "O halde siz hem kendiniz hem de size tâbi olanlar adına, bu ahde şahit olun. Ben de sizinle beraber şahitlik edenlerdenim" buyurdu.

82. *Kim ki, bu kabulden sonra (ahdinden) dönerse, onlar isyankâr ve imansız kimselerdir.*

83. *Onlar, Allah Teâlâ'nın seçtiği İslâm dininden başka din mi istiyorlar? Oysa göklerde ve yerlerde bulunan her şey, ister istemez Allah Teâlâ'ya teslim olmuş, boyun eğmiştir. Ve hepsi ahirette O'na döndürülüp götürüleceklerdir.*

84. *Ey Muhammed! De ki: "Biz Allah Teâlâ'ya, bize indirilen Kur'an'a; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a [aleyhimüsselâm] ve onun evlatlarına indirilmiş olanlara da iman ettik."*

Bu peygamberler, Hz. İbrahim'e [aleyhisselâm] indirilmiş olan sahifelerin şeriatı üzerine olup Hz. İbrahim'e uymuşlardı. Dolayısıyla Hz. İbrahim'e indirilen sahifeler bu peygamberlere de indirilmiş gibidir.

"Musa ve İsa'ya [aleyhimesselâm] verilen Tevrat ve İncil'e ve diğer peygamberlere [aleyhimüsselâm] Rab'leri tarafından verilenlere iman ettik. O peygamberlerin arasında hiçbir ayrım yapmayız yani hepsinin de peygamber olduğuna inanırız. Biz, Allah Teâlâ'ya boyun eğmiş müslümanlarız" de.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ
الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾
أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾
خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾

85. *Her kim İslâm'dan başka bir din ararsa, o din ondan asla kabul edilmeyecektir. Üstelik o kimse ahirette de ziyan edenlerden yani azaba uğrayan ve mükâfattan mahrum olanlardan olacaktır.*

86. *İman ettikten sonra kâfir olan bir toplumu Allah Teâlâ nasıl doğru yola erdirir? Oysaki onlar, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve hak olduğuna şahitlik etmişler ve kendilerine, onun peygamberliğinin doğru olduğunu ispat eden Kur'an gelmişti. Şanı yüce olan Allah, iman ettikten sonra dinden dönerek nefislerine zulmedenleri doğru yola ulaştırmaz.*

87. *O dinden dönenlerin cezası, şüphesiz Allah Teâlâ'nın, meleklerin ve bütün insanların lânetinin onların üzerine olması ve Allah'ın rahmetinden kovulmaktır.*

88. *Onlar bu lânetin azabının içinde ebediyen kalacaklardır. Onların azapları hafifletilmez, kendilerine mühlet verilmez ve merhamet nazarı ile de bakılmaz.*

89. *Ancak bundan sonra samimi olarak tövbe edenler ve bozgunculuktan vazgeçip iyiliğe dönerek durumlarını düzeltenler müstesnadır. Şüphesiz şanı yüce olan Allah küfür içinde olmayanı bağışlayan ve samimi tövbe edenlere çok merhamet edendir.*

Rivayete göre bu âyet-i kerime indiğinde, Cülâs [radıyallahu anh], mürted olan kardeşi Hâris b. Süveyd'e, bu âyetin müjdesiyle birlikte Mekke'ye güvenilir bir adam gönderdi. Bu kişi Mekke'ye ulaşınca, Hâris bu âyet-i kerimeyi okuyup derin derin düşündükten sonra ona, "Ben senden hiç yalan söz duymadım. Kardeşim de Resûlullah'a iftira etmez ve Resûlullah da yalan söylemez. Allah Teâlâ ise bütün sözlerinde doğru, vaadini yerine getiren ve kullarına çok acıyandır. Bütün bunlara karşı ben niçin ümitsiz olayım" diyerek tövbe edip Medine'ye gelince pişmanlığı kabul olunup imanla şereflendi.

Denildi ki; Hâris tövbe edip Mekke'den Medine'ye gitmek istediğinde arkadaşlarından on bir kişiye de tövbe etmelerini teklif etti ancak onlar, "Biz hâlâ Mekke'de Muhammed'in yenilmesini bekliyoruz" diyerek tövbeye yanaşmadılar. İşte aşağıdaki âyetlerin onlar hakkında indiği söylenmiştir. Elbette en doğrusunu Allah Teâlâ bilir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ۝ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ
يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ

عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا
مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

90. *İman ettikten sonra (dinden dönerek) kâfir olanlar, sonra da inkârlarında ısrar ederek küfürlerini arttıranların tövbeleri asla kabul edilmez. Onlar hidayet yolundan dalâlet ve azgınlık çölüne düşüp sapıtan ve helâk olan kimselerdir.*

91. *Şüphesiz ki küfür ve inkâr edenlerden ve kâfir oldukları halde ölenlerden biri, kendini kurtarmak için dünya dolusu altını olsa da onu feda etse bile (bu fidye) ondan kabul edilmeyecektir (onlar asla kurtulamazlar). Onlar için şiddetli bir azap vardır ve onları, o azaptan kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.*

92. *Siz sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcayıp sadaka vermedikçe iyiliğe (bol hayra yahut cennete) erişemezsiniz. Her ne harcar ve sadaka olarak her ne verirseniz şüphesiz şanı yüce olan Allah, niyetlerinizi bilen ve karşılığını verendir.*

Rivayete göre bu âyet-i kerime indikten sonra ensardan Ebû Talha, Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] gelip, "Yâ Resûlallah! Benim çok sevdiğim, suyu bol ve verimli, Beyruhâ adlı bir bahçem var. Allah Teâlâ'nın hükmü doğrultusunda onu sadaka olarak vermek istiyorum" dedi. Hz. Peygamber, *"Çok güzel, çok faydalı bir maldır"* cevabını verip bahçeyi Ebû Talha'nın akrabaları arasında bölüştürdü.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ
نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ ۗ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾

93. *Hz. Yakub'un, Tevrat inmeden önce kendisine haram ettiği yiyecekler dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları'na helâldi. Onlara de ki: "Eğer iddianızda samimiyseniz (doğru söylüyorsanız) Tevrat'ın aslını getirin ve (bana) okuyun."*

Rivayete göre Hz. Yakub [aleyhisselâm] siyatik hastalığına yakalanmış ve, "Eğer yüce Allah beni eski sağlığıma tekrar kavuşturursa sevdiğim yiyecekleri yemeyeceğim" diye adakta bulunmuştu. Allah Teâlâ

Hz. Yakub'u sağlığına kavuşturunca sevdiği yiyeceklerden olan deve etini ve sütünü kendine haram ederek adağını yerine getirdi. Yahudiler de güya ona tâbi olup, bazı yiyecekleri yemekten sakınıyorlar ve bu haram hükmünün Tevrat'ta yazdığını söylüyorlardı. Allah Teâlâ, meselenin öyle olmadığını, Hz. Yaku'un [aleyhisselâm] adağı sebebiyle bu yiyecekleri kendisine yasakladığını bildirip Tevrat'ı getirmelerini buyurunca Tevrat'ı getirmedikleri için yalanları gün yüzüne çıkmıştır.

فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الظّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا
وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ
كَانَ اٰمِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا
وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

94. *Kim, bu delillerden sonra helâl ve haram hakkında Allah Teâlâ adına yalan söyler ve O'na iftira atarsa, işte onlar kendilerine zulmedenlerin tâ kendileridir.*

95. *De ki: Helâllik ve haramlık hakkında Allah Teâlâ doğru söylemiş, yahudilerse yalancıdır. İslâm dininde karar kılmış ve başka hiçbir inanca meyletmemiş olan İbrahim'in [aleyhisselâm] dinine tâbi olun. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi.*

96. *Şüphesiz insanlara ibadet ve ziyaret için inşa edilen ilk mâbed, çok mübarek, âlemlere hidayet ve rahmet kaynağı olarak yapılan Mekke'deki Beyt yani Kâbe'dir.*

97. *O Beyt ya Harem bölgesinde apaçık deliller vardır. Bunlardan biri, İbrahim'in [aleyhisselâm] makamıdır. Kim Beytullah'a girerse emniyette olur. (Azık ve binek temin edip de) Yol bakımından Kâbe'ye gitmeye gücü yetenlerin, Allah için ziyarete niyet etmesi, ona yönelip hac ibadetini yerine getirmesi insanlar üzerine farz oldu. Kim ki, haccın farz olduğuna inanmaz yahut*

üzerine farz olduktan sonra bile bile hacca gitmezse, şüphesiz şanı yüce olan Allah, kimsenin hacca gitmesine veya gitmemesine muhtaç değildir.

Denildi ki: Kâbe-i şerif'teki alametler sayılamayacak kadar çoktur ancak bazıları; makam-ı İbrahim denilen taşta Hz. İbrahim'in mübarek ayak izinin bulunması, bu izin uzun süre geçmesine rağmen silinmeden kalması ve düşmanlardan korunması; Kâbe'ye sığınan kişilerin, zulüm ve saldırıdan güvende olması ve bir de Fîl sûresinde zikredilen olaylardır.

Yol bakımından hacca gitmeye gücü yetmek şu şekilde açıklanmıştır: İlk olarak yol emniyeti şartı vardır. Bundan sonra haccın farz olma şartı gelir ki bu konuda mezhepler arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Mâlikîler'e göre, yolda geçimini temin imkânı ve yürümeye gücü yetmesi; Şâfiî mezhebine göre, bineğinin ve yol azığının olması; Hanefî mezhebine göreyse bineği, azığı ve sağlığının yerinde olması şarttır.

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ
ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ
يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

98. *De ki: "Ey kitap ehli! Allah Teâlâ'nın, haccın farz olduğu hakkındaki âyet-i kerimelerini niçin inkâr ediyorsunuz? Oysa şanı yüce olan Allah, sizin yaptıklarınızı ve inkârınızı bilir."*

99. *De ki: "Ey kitap ehli! Hak dinin İslâm olduğunu bildiğiniz halde, iman eden kimseleri niçin Allah yolundan saptırıp da başka tarafa yöneltmek istiyorsunuz? Şanı yüce olan Allah, müminleri İslâm dininden çevirmek için yaptığınız düzenbazlıklardan ve hilelerden habersiz değildir, bunların hepsini bilir."*

100. *Ey müminler! Eğer siz kitap ehlinden herhangi bir zümreye (yahudilere veya hıristiyanlara) uyacak olursanız, imanınızdan sonra sizi, küfre geri döndürürler.*

Bu âyetin indirilme sebebinin, şu olay olduğu rivayet edilir: Şas b. Kays adında, müslümanlara karşı müthiş bir kin ve haset besleyen ihtiyar bir yahudi vardı. Evs ve Hazrec kabilelerine mensup bir grup sahabi, bir yerde oturmuş güzel güzel sohbet ederlerken, bu adam oradan geçti ve onların arasındaki kaynaşmayı görüp kıskançlığı ve kini alevlendiği için şöyle dedi: "Vallahi bunlar böyle toplaşıp kaynaştıkça, burayı bize dar ederler." Sonra yanındaki genç bir yahudiye, "Haydi gidip şunların yanına otur da, Buâs Savaşı'nı ve daha önceki çarpışmalarını hatırlatan şiirlerden parçalar oku" dedi. Buâs, iki kabile arasında geçmişte yaşanan ve Evs'in galip olduğu son savaştı. Oysa Evs ve Hazrec kabileleri müslüman olduktan sonra aralarındaki bu düşmanlık dostluğa dönüşmüştü. O gönderdiği kişi, Şas'ın emrettiği şekilde, Buâs Savaşı'nda yenilen Hazrec kabilesini aşağılayıcı bir şiiri okuyunca, o kabileye mensup olanların zoruna gittiği için, laf atmalar başladı. Derken iki kabile arasındaki tartışma kavgaya yol açınca iki taraf silahlarına sarıldılar. Mesele derhal Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] haber verilince Peygamber Efendimiz, muhacirlerden bir toplulukla bunların yanına gelip şöyle buyurdu: *"Ey müslümanlar! Ben henüz sizin aranızdayken, Allah Teâlâ size İslâm dinini bağışlayıp sizi cehaletten kurtarmışken, üstelik birbirinizle anlaşıp kaynaşmayı ve aranızda muhabbeti emir buyurmuşken bu ne haldir?"* Ve ardından bu âyet-i kerimeyi okuyup açıkladı. O zaman bunun bir düşman hilesi olduğunu anlayıp silahlarını attılar ve ağlaşıp tövbe ederek birbirleriyle kucaklaştılar. Câbir [radıyallahu anh] şöyle dedi: "Hayatımda, o gün gibi, başı çok çirkin ve sonu çok güzel bir gün görmedim."

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۗ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

101. *Size, Allah Teâlâ'nın âyetleri (Kur'an) okunurken ve içinizde Resûlullah varken, nasıl dönüp de inkâra saparsınız? Kim Allah'ın dinine sımsıkı tutunursa, kesinlikle dosdoğru bir yola iletilmiştir.*

102. *Ey iman edenler! Allah Teâlâ'dan, O'na yaraşır şekilde ve hak olan takva ile (itaat edip günahlardan kaçarak) korkun ve ancak müslümanlar olarak olarak can verin.*

Bazı âlimler şöyle demiştir: Hakkını vererek takvaya yani O'na yakışır biçimde haramlardan ve günahlardan tam manasıyla sakınmaya kimsenin gücü yetmeyeceğinden, bu âyetin hükmü neshedilmiştir. Bu hükmün zorluğunu kaldırmak için, *"Gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten sakının"* âyeti ile Allah Teâlâ'nın lutfu erişip önceki hüküm kaldırılmıştır. Ama bu görüş sahih değildir... Doğrusu ancak Allah katındadır.

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ
عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولٰئِكَ لَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ
وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾

103. *Allah'ın ipi olan İslâm dinine yahut Kur'an'a, hep birlikte sımsıkı sarılın ve bölünüp parçalanmayın. Allah Teâlâ'nın, üzerinizdeki İslâm nimetini hatırlayın. Hani siz Câhiliye devrinde birbiriniz ile savaşan düşmanlar idiniz. Hak Teâlâ İslâm sebebiyle kalplerinizi birleştirdi de O'nun (bu) nimeti sayesinde (birbirini seven) bir araya gelen kardeşler oldunuz. Siz, bir ateş çukurunun tam kenarındaydınız. Eğer siz o haldeyken ölseydiniz cehenneme düşerdiniz. Müslüman olduğunuz için Allah Teâlâ sizi cehenneme düşmekten kurtardı. İşte şanı yüce Allah, bu sayılanlar gibi delillerini, doğru yolu bulasınız diye size apaçık bildiriyor.*

104. *İçinizden, insanları hayra davet eden ve iyiliği yani Kitap ve Sünnet'e uymayı emredip kötülükten yani Kur'an ve Sünnet'e karşı çıkmaktan alıkoyan bir topluluk bulunsun! İşte kurtuluşa erenler ancak onlardır.*

105. *Ey müslümanlar! Kendilerine kitaplarında apaçık deliller geldikten sonra dinlerinde ayrılığa düşen hıristiyan ve yahudiler gibi parça parça olmayın. İşte onlar için çok büyük bir azap vardır.*

106. *Kıyamet gününde birtakım yüzler ak ve birtakım yüzler de kara olur. Yüzleri kara olanlara, "Siz iman ettikten sonra inkâr ettiniz öyle mi? O halde inkârınız sebebiyle cehennem azabını tadın" denir.*

Denildiğine göre, iman ettikten sonra inkâr edenlerden kasıt, Peygamber Efendimiz'i [sallallahu aleyhi vesellem] inkâr eden kitap ehli yani yahudiler ve hıristiyanlardır. Ya da ruhlar âlemindeki sözleşme gününde, "Elestü bi-rabbiküm: Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" hitabına, "Belâ: Elbette öyle!" deyip sonra sözünde durmayıp kâfir olanlardır yahut da mürtedler yani imandan sonra küfre dönenlerdir.

وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ
اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلّٰهِ
مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾ كُنْتُمْ خَيْرَ
اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّآ اَذًى وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا
يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ
مِنَ النَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ لَيْسُوا سَوَآءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ
اللّٰهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ

الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ
﴿١١٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ
وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ۖ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ ۚ
قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۖ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ
الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

107. *Yüzleri ak olanlar ise, Allah Teâlâ'nın rahmetinde yani cennettedirler. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.*

108. *Bunlar Allah Teâlâ'nın hükümlerini açıklayan âyetlerdir. Onları sana vahiy vasıtasıyla hak olarak okuruz. Şanı yüce olan Allah, âlemlere (kullarını suçsuz yere cezalandırmakla) haksızlık etmeyi istemez.*

109. *Göklerde ve yerde olan her şey Allah Teâlâ'nındır, O'nun yarattıklarıdır. Kulların bütün işleri, karşılığı verilmek üzere ancak Allah Teâlâ'ya döndürülür.*

110. *Siz insanlar için, Allah Teâlâ'nın ezelî ilminden yahut levh-i mahfûzdan seçilip ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Dinin güzel gördüğü iyiliği emreder, çirkin gördüğü kötülüklerden sakındırır ve Allah Teâlâ'nın birliğine iman edersiniz. Eğer kitap ehli de inansaydı, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Onlardan (Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi) bazıları mümindirler fakat pek çoğu yoldan (İslâm dini dairesinden) çıkmış fâsıklardır.*

111. *Onlar size zarar veremez ancak dilleriyle, (ileri geri konuşup) kötüleyerek eziyet ederler. Eğer sizinle savaşsalar bozguna uğrayıp dönerler. Sonra onlara hiç kimse tarafından yardım da edilmez.*

112. *Onlar nerede olurlarsa olsunlar, vergi vermeyi kabul ederek Allah Teâlâ'nın ve yine O'nun izniyle müminlerin güvencesine sığınmadıkça, ölüm ve sürgün cezalarıyla üzerlerine alçaltılma damgası vurulmuştur. Onlar hak yoldan dönmüş ve Allah Teâlâ'nın gazabına uğramışlardır yani Allah'ın gazabını hak etmişlerdir. Bir de onların üzerine fakirlik ve muhtaçlık damgası vuruldu. Bu alçaltılma, fakirlik ve Allah Teâlâ'nın gazabına uğramaları; Kur'an'ı ve tahrif edilmemiş Tevrat'ı inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleri sebebiyledir. Diğer sebepse, onların isyanları ve sınırı aşmalarıdır.*

113. *Kitap ehlinin iman edenleriyle küfre düşenlerinin mertebeleri bir değildir; kitap ehli içinde, gece saatlerinde namaz kılarken Allah'ın âyetlerini okuyup emirlerini tutan, secdeye kapanan ve vakitlerini ibadetle geçiren bir topluluk da vardır.*

114. *Onlar, Allah Teâlâ'nın birliğine ve ahirete gerçekten iman ederler. İyiliği yani Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] peygamberliğine inanmayı insanlara emreder, kötülükten, insanları Hz. Peygamber'i yalanlamaktan sakındırırlar ve hayır işlerinde acele ederler. İşte bu niteliklere sahip olanlar Allah katında iyilerdendir.*

115. *Yaptıkları o hayırlarda gizleme ve eksiltme olmaksızın karşılığı verilerek (sevabından) mahrum bırakılmayacaklardır. Allah Teâlâ, takva sahiplerini, kendisinden gereği gibi sakınanları bilendir.*

116. *Şüphesiz ki kâfirlerin ne malları ne de evlatları, kendilerinden, Allah Teâlâ'nın azabından bir şeyi giderir. Onlar cehennemliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır.*

117. *Kâfirlerin bu dünyada gösteriş, övünme vb. için yaptıkları harcamanın misali; küfürle kendilerine zulmeden kavmin ekinlerinin, soğuk ve kavurucu bir rüzgârla yok olması gibidir. Allah Teâlâ ekinlerini helâk etmekle onlara zulmetmedi ancak onlar, isyan ve inkârlarıyla kendilerine zulmettiler.*

118. *Ey iman edenler! Sizden olan müminlerden başka; kâfir, yahudi ve münafıkları dost ve sırdaş edinmeyin. Onlar sizin durumunuzu (fitne, fesat çıkartarak) bozmaktan asla geri durmazlar ve hep sıkıntıya düşmenizi arzu ederler. Onların size olan kin ve düşmanlıkları ağızlarından taşmaktadır. Bununla birlikte; kalplerinde gizledikleriyse açığa vurduklarından daha büyüktür. Eğer iyice düşünürseniz, müminlerle dostluk ve inkârcılarla düşmanlığın kesin bir şekilde vâcip oluşunun delillerini size açıkladık.*

Bu âyet-i kerime, yahudilerin daima müslümanlar arasına fitne fesat tohumları ektiğini ve müşriklerin müslümanlara dost gözüküp onların sırlarını kendi dostlarına haber verdiğini müminlere açıklayıp onları uyarmaktadır. Allah en doğrusunu bilendir.

هَآ اَنْتُمْ اُولَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖ ۚ وَاِذَا
لَقُوكُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا ۛ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۭ
قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۡ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوْا بِهَا ۭ وَاِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا
لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ﴿١٢٠﴾ وَاِذْ غَدَوْتَ
مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِيْنَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١٢١﴾

119. *Ey iman edenler! Kendinizin ve dost olduğunuz kâfir ve müşriklerin halinden haberdar olun! (İşte) Siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz, onlar sizi sevmez. Siz kitapların tamamına inanırsınız, onlar sizin kitabınıza inanmazlar. Sizinle karşılaştıkları zaman, "Biz de inandık" derler, yalnız kaldıklarında ise size olan düşmanlık, öfke ve kinlerinden dolayı parmak uçlarını ısırırlar. Ey Muhammed! De ki: "Öfke ve kininizle geberin!" Şüphesiz ki şanı yüce olan Allah, onların kalplerindeki öfke, kin ve hasedi bilen ve cezalarını verendir.*

120. *Eğer size zafer ve ganimet gibi bir iyilik dokunacak olsa, bu onları üzüp kederlendirir. Ve şayet size yenilgi veya zarara uğramak gibi kötü bir şey dokunacak olsa, bununla sevinip neşelenirler. Eğer onların eziyetlerine sabreder ve Allah Teâlâ'dan gerektiği gibi korkarsanız, onların hile ve tuzakları, size hiçbir şekilde zarar vermez. Şüphesiz şanı yüce olan Allah'ın ilmi sizin sabır ve takvalı amelinizi kuşatmıştır.*

121. *Ey Muhammed! Hani bir sabah erkenden, Medine'de, ailenden (hanımın Âişe'nin [radıyallahu anhâ] evinden), müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için çıkmıştın. Allah Teâlâ sizin sözlerinizi hakkıyla işiten ve niyetlerinizi bilendir.*

Rivayete göre, hicretin 3. yılı Şevval ayının 12. günü olan Çarşamba günü Ebû Süfyân, 700'ü zırhlı, 200'ü atlı 3000 kişilik ordusuyla Uhud

yakınlarına geldi. Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] niyeti, onları Medine'de karşılayıp savaşmaktı. Bedir Savaşı'nda bulunmayan yiğit sahabiler, Medine dışında savaşılması görüşünde ısrar ettiler. Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] muhacir ve ensardan oluşan 1000 kişilik İslâm ordusuyla savaşa yöneldiler. Yolda Abdullah b. Übey, 300 münafıkla geri döndü ve Fahr-i Kâinat Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], 700 kişiyle düşman karşısına çıktı. Abdullah b. Cübeyr'i [radıyallahu anh] elli okçuyla Uhud dağının geçidine yerleştirip o bölgeyi tutma konusunda sıkı sıkıya tembihledi. Ardından Hz. Peygamber, asker saflarını düzeltmek için öne geçti.

Bu âyet-i kerimede sözü edilen savaşla ilgili olarak Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] evinden çıkış hali ve Uhud günü kısaca anlatıldı. Ayrıntılı bilgi için siyer ve tarih kitaplarına bakılmalıdır.

إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾

122. *O zaman sizden iki zümre (ensardan iki kabile), Hak Teâlâ onların yardımcısı (kalplerinin koruyucusu) olduğu halde savaşmaktan korkup geri çekilmeyi kastetmişlerdi. Müminler yalnız Allah Teâlâ'ya tevekkül etsinler. Zira Allah onlara yardım eder.*

Rivayet edilir ki; bu iki zümre, ordunun sağ ve sol kanatlarına yerleştirilen Evs kabilesinden Hâriseoğulları ve Hazrec kabilesinden Selemeoğulları'dır. Abdullah b. Übey, yandaşlarıyla birlikte savaştan korkup geri döndüğünde bu iki zümre de onun peşine takılarak geri dönmeye niyetlendiler. Hak Teâlâ kalplerine sebat ve cesaret ihsan etti de Hz. Peygamber'in yanında kaldılar.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾
إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

123. *Muhakkak ki Allah Teâlâ, düşmanlarınıza göre az ve güçsüzken, Bedir Savaşı'nda size yardım etmişti. Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakının ve münafıkların (savaştan) kaçmasından dolayı üzülmeyin. Umulur ki, (bu takvanız ile) size verilen nimetlere şükredersiniz.*

124. *O vakit sen müminlere Bedir'de, "Rabb'inizin gökten indirilen üç bin melekle yardımda bulunması size yetmez mi?" diyordun.*

125. *Evet! Eğer siz sabrederseniz, Peygamber'in emirlerine karşı gelmekten sakınırsanız, düşmanlarınız ansızın öfkeyle üzerinize geldiklerinde, Rabb'iniz size, nişanlı beş bin melekle yardım eder.*

Rivayete göre Hak Teâlâ, Bedir gününde, ucu arkadan sarkan beyaz sarıkla nişanlı, ilk olarak 1000 sonra 3000 ve nihayet 5000 melek göndermişti.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۙ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَوْ
يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

126. *Allah Teâlâ bu yardımı ancak size fetih müjdesi ve destek sözüyle kalbiniz yatışsın diye yapmıştır. Yardım ancak yegâne galip ve benzersiz hikmet sahibi olan şanı yüce Allah tarafındandır.*

127. *Allah Teâlâ kâfirlerin bir kısmını öldürmek veya esir etmek veya perişan edip dönüp gitmeleri için Bedir'de size yardım etti. Böylece onlar hiçbir şey elde edemeden bozguna uğrayarak geri döndüler.*

128. *Ey Muhammed! Onların kökünün kazınması ve ıslah edilmesi gibi işlerde senin yapacağın bir şey yoktur. Onların işleri Allah Teâlâ'ya aittir. Allah dilerse onları yok eder. Ya müslüman olurlarsa tövbelerini kabul eder yahut küfürde inat ederlerse, zalim oldukları için onlara azap eder.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebi hakkında tefsir âlimleri farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bazılarına göre âyet, Bi'rimaûne'de yetmiş sahabiyi şehid edenler hakkında inmiştir. Kimilerine göreyse âyet, Uhud

Savaşı gününde Hz. Peygamber, düşmanlar hakkında beddua ettiğinde yahut etmeyi istediğinde inmiştir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰوا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾

129. *Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah Teâlâ'nın mahlûku ve mülküdür. Kullarından dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Şanı yüce olan Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*

130. *Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faizi yemeyin. Allah Teâlâ'dan korkun ki, ahiret azabından kurtulasınız.*

131. *Ve kâfirler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden de sakının.*

Cehennem ateşi doğrudan doğruya kâfirler için hazırlanmış ebedî azaptır. Günahkâr müminler için bir terbiye etme yeridir ve geçicidir.

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ وَسَارِعُوا إِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾

132. *Allah Teâlâ'nın hükümlerine ve Peygamber'inin emirlerine itaat edin ki size merhamet edilsin.*

133. *Şanı yüce Rabb'inizin mağfiretini kazandıracak olan müslüman olmak, farzları işlemek ve Allah yolunda savaşmak gibi salih amellere koşun. Allah'tan gereği gibi korkanlar için hazırlanmış ve genişliği gökler ve yer kadar olan cennete (girmeye) layık ameli yapmak için de acele edin.*

Yukarıdaki âyette (أُعِدَّتْ) "hazırlanmıştır" sözüne bakılarak, cennet ve cehennemin şu an var ve yaratılmış olduğu sonucuna varılır.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

134. *O takva sahibi kimseler; sevinçli ve üzüntülü zamanlarda, bollukta, darlıkta kısaca her durumda Allah yolunda sarfederler ve öfkelerini hazmedip yutarlar. Yani öfkesinin gereğini yapabilme gücü varken sabredip bundan vazgeçerler. İnsanlardan cezayı hak edenleri affederler. Şanı yüce Allah iyilik edenleri sever.*

Rivayet edilir ki; İmam Hüseyin b. Ali [radıyallahu anhümâ] misafirleriyle sofra başındaydı. Kölesi bir kâse sıcak yemekle gelirken ayağı döşemeye takılıp yemeği Hz. Hüseyin'in mübarek başına dökünce, Hz. Hüseyin kölesine öfkeyle baktı. Köle, bu âyetin, "Öfkelerini yutarlar" kısmını okudu. Hz. Hüseyin de, "Öfkemi yuttum" dedi. Köle bu sefer, "İnsanlardan cezayı hak edenleri affederler" kısmını okudu. Hz. Hüseyin de, "Affettim" dedi. Köle, "Allah Teâlâ iyilik edenleri sever" kısmını okuyunca Hz. Hüseyin [radıyallahu anh], "Seni azat ettim" dedi.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا
لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

135. *Ve yine o kimseler ki; (zina gibi) çirkin bir iş işledikleri veya kendilerine zulmettiklerinde, Allah Teâlâ'nın tehdit ve azabını hatırlayarak günahlarına tövbe ederler. Günahları affedenin ancak Allah Teâlâ olduğunu bilirler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Bu işledikleri günahta ısrar etmeyip ısrarla günah işlemenin azabı arttıracağını bilirler.*

Bu âyette geçen "çirkin bir iş"ten kasıt büyük günahlar, "nefse zulmetmek" ise küçük günahlardır. Ya da "çirkin iş" fiille, "nefse zulüm" de sözle yapılan günahlardır. Yahut da biri bilerek yapılan, öteki ise yanlışlıkla yapılan günahtır, denilmiştir.

Rivayet edilir ki; ensardan Nebhân isimli hurma satıcısının dükkânına güzel bir kadın gelip hurma satın almak istedi. Nebhân'ın gönlü ona meylederek, "Evimde taze, kaliteli hurma vardır" dedi. Eve gittiklerinde kadını kucaklayıp öpmek istedi. Kadın, "Ey Nebhân! Allah'tan kork, benim namusuma ilişme" deyince Nebhân pişman olup hemen Peygamberimiz'in huzuruna gitti ve durumu anlattı. Âlemlerin Efendi-

si [sallallahu aleyhi vesellem], *"Ben sizin aranızda iken nasıl böyle bir şey yaparsınız?"* diye onu korkuttu. (Bunun üzerine Nebhân ağlayarak huzurundan ayrıldı, üç gün gece gündüz ibadet ve pişmanlıkla geçirdi, dördüncü gün) Hak Teâlâ tarafından, onu ümitlendirmek için bu âyet indirildi.

أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۖ
فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَٰذَا
بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا
وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ
مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ ۚ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ
اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ۖ
﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ
أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ
الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ
رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

136. *Bu nitelikleri taşıyanların mükâfatı, Rab'lerinden bağışlanma, ağaçları altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel işleyenlerin ulaşacakları mükâfat ne güzeldir!*

137. *Sizden önce nice olaylar yaşandı ve nice şeriatlar*[53] *geçti; kimi razı oldu kimi de helâk oldu. Şimdi yeryüzünde gezip dolaşın da -Âd, Semûd ve Lût kavmi gibilerin- yurtlarına ibretle bakıp peygamberlerini yalanlayanların sonu nasıl olurmuş, görün.*

53 Âyet-i kerimede geçen "sünnet" kelimesine; Allah Teâlâ'nın geçmiş kavimleri helâk etme kanunu veya geçmiş ümmetlerin hayır ve şer hususunda takip ettikleri yollar manası da verilmiştir.

138. *İşte bu Kur'ân-ı Kerîm'de olan kıssalar, bütün insanlara Hakk'ın kelâmını açıklama, basiret sahipleri için hidayet ve Allah'tan sakınanlar için de ibret ve öğüttür.*

139. *Uhud günü yaşadığınız hezimetten dolayı yılgınlık göstermeyin ve kayıplarınız için üzülmeyin! Eğer gerçekten inanmışsanız, itibar bakımından onlardan (kâfirlerden) üstünsünüz ve hak üzere olan sizsiniz (onlar ise bâtıl yoldalar). Çünkü savaşınız Allah içindir, ölenleriniz de cennettedir.*

140. *Eğer size Uhud'da yara ve acı dokunduysa, onlara da Bedir'de buna benzer bir yara ve acı isabet etmişti. Bu dünya hayatındaki sevinç ve hüznü (iyi ve kötü günleri) insanlar arasında (ibret almaları için) döndürüp duruyoruz. Bir de Allah Teâlâ müminlerin sebatını (sebatsız ve dönek münafıklardan) ayırmak ve savaşta sabredenler için aranızdan şahitler (veya şehidler) edinmek için böyle yapar. Yoksa Allah Teâlâ zalimleri sevmez.*

141. *Bir de Allah Teâlâ, çektikleri dert ve sıkıntılar sebebiyle müminlerin günahlarını temizlemek ve kâfirleri yavaş yavaş helâk etmek için böyle yapar.*

142. *Yoksa siz, Allah Teâlâ içinizden cihad edenleri sınayıp ayırt etmeden ve musibetlere sabredenleri ortaya çıkarmadan, cennete girivereceğinizi mi sandınız?*

143. *Muhakkak ki siz daha savaşta ölümle karşılaşmadan önce şehid olmayı istiyordunuz. İşte istediğiniz savaşı ve kardeşlerinizin şehid olduklarını gördünüz fakat seyirciler gibi bakınıp duruyordunuz.*

Bu âyet-i kerimede, Bedir Savaşı'nda bulunamayıp Medine'den çıkmakta ısrar edenlere bir kınama ve paylama vardır, denildi.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَائِنْ مَاتَ أَوْ
قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ
اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144. *Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] ancak, kendinden önce gelip geçen peygamberler gibi bir peygamberdir. Şayet o, ölür veya öldürülürse siz, dininizden yahut cihaddan, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim böyle geri dönerse, Allah Teâlâ'ya hiçbir zarar veremez, zararı ancak kendisine olur. Şanı yüce olan Allah İslâm'da sebat edip şükredenleri yakında mükâfatlandıracaktır.*

Rivayete göre Uhud Savaşı'nda müşriklerin hezimete uğradığı sırada Okçular tepesine yerleştirilen ve Abdullah b. Cübeyr'in [radıyallahu anh] komutasında olan okçu birliği yerlerini terkedince, Halid b. Velîd'in komuta ettiği süvari birliği de o geçitten girmiş ve müslümanlar, iki ateş arasında kalıp bozguna uğramıştı. Bu sırada İbn Kamie el-Hârisî, bir taşla Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] mübarek dişini kırmış ve Mus'ab b. Umeyr [radıyallahu anh], onu savuşturmak için karşısına dikildiğinde onu da şehid etmişti. Hatta Mus'ab b. Umeyr'i [radıyallahu anh], Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] zannedip, "Muhammed'i öldürdüm" diye bağırmıştı. Müslümanlar bunu duyunca dağılmış, otuza yakın sahabi de gelip Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] yanında toplanmışlardı. Bundan sonra savaştan kaçanlar geri gelerek özür dilemişlerdi. İşte Allah Teâlâ onları paylamak için bu âyet-i kerimeyi indirdi.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا ۗ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۗ وَسَنَجْزِى
الشّٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

145. *Allah Teâlâ'nın izni ve buyruğu olmadıkça hiç kimseye ölüm yoktur. Allah herkesin ecelini levh-i mahfûzda vadesiyle yazmıştır. Kim dünya menfaati için çalışırsa ona dünyada takdir ettiğimizi veririz. Kim de itaat edip ahiret sevabını isterse ona da arzuladığı cenneti veririz. Nimete şükredenlere ahirette mükâfatlandıracağız.*

Bu âyet-i kerime, müslümanları Allah yolunda cihada, bu yolda sebat etmeye teşvik etmekte ve cesaretlendirmektedir. Böylelikle ömrün ve ecelin kaderle belirlenmiş olduğunu, savaşa katılmakla bu takdirin değişmeyeceğini bilsinler ve savaş meydanında sebat etsinler.

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ ۙ مَعَهٗ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ
فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِينَ
﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِى
اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ

ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾
سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا
لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا ۖ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

146. *Nice peygamberler vardı ki, yanlarındaki birçok Allah erleriyle birlikte hak yolda savaştılar da, Allah yolunda başlarına gelen hiçbir musibetten dolayı âcizlik ve yılgınlık göstermediler. Düşmana karşı zillet içinde boyun da eğmediler. Şanı yüce olan Allah savaşta sabredenleri sever.*

147. *O Allah erlerinin sözleri ancak, "Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işlerimizde yaptığımız taşkınlıklarımızı bağışla. Düşmanla çarpışırken (kereminle) ayaklarımızı sabit kıl ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!" demekten ibaretti.*

148. *Bu duaları ve savaştaki sabırları sebebiyle Allah Teâlâ, onlara dünyada yardım ve ganimet, ahirette de nimetlerin en güzeli olan cenneti verdi. Şanı yüce olan Allah sabredip itaat eden ihsan sahibi kullarını -yahut sabreden ve Allah'ı görür gibi ibadet eden kullarını- sever.*

149. *Ey müminler! Eğer siz kâfirlere uyarsanız, sizi gerisin geriye dinlerine yani şirke ve küfre döndürürler de bu yüzden iki cihanda da büsbütün kaybedenlere dönersiniz.*

Beyzâvî tefsirinde; Uhud'da yaşanan bozgunun ve Peygamber Efendimiz'in öldürüldüğü söylentisinin yayılması sonrasında münafıkların, müminlere, "Kardeşlerinizin dinine geri dönün! Eğer Muhammed peygamber olsaydı öldürülmezdi" demelerinden dolayı bu âyet-i kerimenin indirildiği nakledilmektedir.

150. *Hayır! Sizin Mevlâ'nız ve yardımcınız ancak Allah'tır ve O yardım edenlerin en hayırlısıdır.*

151. *Allah Teâlâ, onların şirklerine hiçbir delil indirmediği halde, O'na ortak koşmaları sebebiyle yakında o kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların yeri cehennemdir. Cehennem, zalimlerin ebedî kalacakları ne kötü bir yerdir.*

Uhud'da kâfirler üstünlük elde etmişken, Allah'ın [celle ve alâ], kalplerine korku salmasıyla geri döndüler.

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖ ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰىكُمْ مَا تُحِبُّونَ ۜ مِنْكُمْ
مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيَبْتَلِيَكُمْ ۚ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

152. *Gerçekten Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir. O'nun izniyle düşmanları perişan edip kolayca öldürüyordunuz. Arzuladığınız zaferi (ve ganimeti) elde ettikten sonra Peygamber'inizin emrine ve başınızdaki komutana isyan ederek savaş düzeni ve taktiği konusunda tartışıp korkaklık gösterdiniz. İçinizden kimi dünyayı istiyor (ganimeti toplamaya yöneliyor), kiminiz ise ahireti istiyor ve savaşta sebat gösteriyordu. Sizin düşmanı yenmenizden sonra, bu bozguna uğrama musibetine karşı sabrınızı denemek için, (yenilgiyi) onlardan alıp size çevirdi. Bununla birlikte, Resûlullah'ın emrine karşı çıkmaktan dolayı duyduğunuz pişmanlığınızı bildiği için sizi affetti (Böylece isyanınıza karşılık sizi toptan yok etmedi). Şanı yüce olan Allah müminlere karşı lutuf, kerem ve merhamet sahibidir.*

Rivayete göre; Uhud'dan Medine'ye dönerken ashaptan bazıları, "Allah Teâlâ'nın bize yardım vaadi varken neden bu musibet başımıza geldi?" dediler. Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] emrine muhalefet ve savaşta sebat göstermediklerinden dolayı bunların yaşandığını açıklamak için bu âyet-i kerime indirildi.

اِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِٓى اُخْرٰىكُمْ
فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا اَصَابَكُمْ ۗ
وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً

نُعَاسًا يَغْشٰى طَآئِفَةً مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ
بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ فِى اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ
لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ
لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِى
صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

153. *Resûlullah, yanındaki sahabeyle arkanızdan, "Ben Allah'ın peygamberiyim, bana gelin!" diye çağırırken, siz o çağrıya uymak yerine bozgundan kaçıp dağa çıkıyor, kimseye de dönüp bakmıyordunuz. Bunun üzerine Allah [celle celâluhû], keder üstüne keder vererek sizi cezalandırdı. Bu kederlerden biri mağlup olma, ikincisi ve ondan daha kötüsü Hz. Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem] öldürüldüğüne dair söylentinin yayılması olabilir. Sizi affetmesi, sabır ve sebat göstermeyi öğrenip ne elinizden kaçırdığınız fetih ve ganimete, ne de başınıza gelen yenilgiye ve kayıplarınıza üzülmeyesiniz diyedir. Yüce Allah yaptıklarınızdan haberdardır ve onları hakkıyla bilendir.*

154. *Bu kederden sonra Allah Teâlâ size bir emniyet indirdi ve içinizden bir topluluğu örtüp bürüyen hafif bir uyku hali verdi.*

Denildiğine göre sahabilerden yedi kişiye bu hafif uyku hali bastırmıştı. Bunlar; muhacirlerden Ebû Bekir, Ömer, Ali, Talha ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'la ensardan Hâris b. Sımme ve Sehl b. Huneyf'tir. Bazıları Zübeyr b. Avvâm'ın da olduğunu söylemişlerdir [radıyallahu anhüm]. Bu uyku basma hali onların eski kuvvetlerini kazanmalarını sağlamış ve yorgunlukları böylece üzerlerinden gitmiştir.

Yine münafıklardan bir grup da can kaygısına düşmüş, Allah Teâlâ'ya karşı, Câhiliyet insanlarının zannı gibi, "Hz. Peygamber'e yardım ve başarı yoktur" şeklinde gerçek dışı bir zanla, "Bu yardım ve zafer vaadinden, bize bir nasip var mı?" (Yani Ebû Süfyân'ın ordusunu nasıl yenebiliriz ki?) diyorlardı. Sen de ki: " Şüphesiz ki yenmek de yenilmek de tamamen Allah Teâlâ'nın buyruğu ile-

dir." Sana belli etmediklerini içlerinde gizliyorlardı. Sonra tenhada birbirlerine, "Yardım edilme (zafer) vaadi hakkında bizim bir payımız olsaydı, bozguna uğramazdık ve arkadaşlarımız da öldürülmezdi" diyorlardı. Sen onlara de ki: "Şayet evlerinizde oturuyor olsaydınız, üzerlerine levh-i mahfûzda ölüm yazılmış olanlar, yine de öldürülecekleri yerlere çıkıp gidecekler (dolayısıyla yine ölecekler)di. Allah Teâlâ kalplerinizdeki ihlâsı ve nifakı ortaya çıkarmak, içinizdeki niyetleri tertemiz ve halis kılmak ve sizi şeytanın vesveselerinden kurtarmak için bu şekilde olmasını istedi. Allah Teâlâ kalplerinizde olan şeyleri bilendir.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ
بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾ يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا
ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا
قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ
تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ
الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ
فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

155. *İçinizden Uhud Savaşı'nda iki ordunun karşılaştığı gün o yüz çeviren kimseler (var ya); Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] karşı çıkmaları ve savaş ganimetlerine tamahkârlıkları gibi bazı amelleri yüzünden, şeytan onların ayaklarını kaydırmak istemişti. Yine de Allah Teâlâ onların tövbe edip özür beyan etmelerinden dolayı günahlarını affetti. Şüphesiz şanı yüce olan Allah günahları bağışlayan ve günahkârın pişman olmasını bekleyerek cezalandırmakta acele etmeyendir.*

156. *Ey iman edenler! Siz, kardeşleri yeryüzünde ticaret için gittekleri yerde ölen veya savaşa gidip orada öldürülen kardeşleri ve sevdikleri için, "Bizim yanımızda kalsalardı ölmez veya öldürülmezlerdi" diyen kâfir ve münafıklar gibi olmayın. Allah Teâlâ onların bu söz ve inançlarını, kalplerine bir keder ve hasret acısı olarak koydu. Allah Teâlâ dilemesiyle, bazan kimini yolculukta ve savaşta yaşatır, kimini de yurdunda ve barış zamanında öldürür (Yaşamak ve ölmek, Allah'ın dilemesine bağlıdır). Şanı yüce Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir.*

157. *Eğer siz Allah Teâlâ yolunda öldürülür veya yatağınızda imanlı olarak ölürseniz Allah Teâlâ'nın bağışlaması ve rahmeti, kâfirlerin dünya menfaati toplama peşinde geçen hayatlarından elbette ki daha hayırlıdır.*

158. *Ölseniz de, Allah yolunda öldürülseniz de muhakkak ki Allah Teâlâ'nın huzurunda toplanacak ve sevaba nail olacaksınız.*

159. *Allah Teâlâ'nın sana olan lutuf ve rahmeti sayesinde Uhud'da yenilgiye uğrayanlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli ve merhametsiz olsaydın elbette onlar etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onların kusurlarını affet, benden onların bağışlanmasını iste ve gönüllerini almak için savaş işinde onlarla istişare et. Ondan sonra bir şeye karar verdiğinde artık Allah Teâlâ'ya tevekkül et. Muhakkak yüce Allah tevekkül edenleri (kendisine dayanıp güvenenleri) sever.*

Denildiğine göre; Uhud Savaşı'ndan dönüşte Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] onlara, gönüllerini okşayıcı iltifatlarda bulununca, Hak Teâlâ bu âyet-i kerimede, "Senin onlara güzel huylu, yumuşak davranman ve gönüllerini alman, benim cömertliğim ve rahmetimdendir" buyurdu.

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ
مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ ۚ وَمَنْ
يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

160. *Eğer Allah Teâlâ Bedir günündeki gibi size yardım ederse, artık kimse sizi yenemez. Şayet O, Uhud günündeki gibi size yardım etmeyip sizi hor ve zelil olarak terkederse, sonra size kim yardım edebilir? Müminler ancak Allah'ın yardımına ve lutfuna güvenip dayansınlar (Onların Allah'tan başka yardımcıları yoktur).*

161. *Hiçbir peygamberin ganimet mallarına hıyanet etmesi (onu gizlemesi) düşünülemez. Kim ki bu (ganimet malını gizlice almak gibi bir) hıyanette bulunursa, kıyamet gününde boğazında ihanet zinciriyle/o hıyanet ettiği şeyle getirilir. Sonra herkese işlemiş olduğu iyi ve kötü işlerin karşılığı tamamen ödenir ve o günde hiç kimse haksızlığa uğramaz.*

Rivayet edilir ki; Bedir ganimetlerinden kırmızı bir kadife parçası kaybolunca, bazı münafıklar, "Biz onu, Resûlullah'ın aldığını sanıyoruz" dediler. Allah Teâlâ, habibini ve diğer nebîleri, ihanet töhmetinden berî olduklarını belirtmek maksadıyla bu âyeti indirdi.

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ
اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّا اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا قُلْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى
الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ
لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لَاتَّبَعْنَاكُمْ
هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِى
قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ
اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

162. *Allah Teâlâ'nın rızasına tâbi olarak hıyanetten sakınan kimse, hainlik ederek Allah'ın gazabına uğrayan kimse gibi olur mu? Onların varacağı yer cehennem ateşidir. O varılacak ne kötü bir yerdir!*

163. *Hıyanet etmekten sakınan, güvenilir kimselere Allah katında yüksek dereceler vardır. Allah Teâlâ emin olanı da ihanet edeni de gören ve yaptıklarının karşılığını verendir.*

164. *Şüphesiz ki Allah Teâlâ, müminlere; kendi içlerinden, Kur'an âyetlerini okuyan, onları yanlış ve sapık inanışlardan temizleyip kötü bir yaşantıdan arıtan ve onlara kitap ve hikmeti yani dinî ve aklî bilgileri öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lutufta bulundu. Halbuki onlar, kendilerine peygamber gönderilmeden önce apaçık bir sapkınlık içindeydiler.*

165. *Yetmiş kişiyi öldürüp yetmişini de esir alarak müşriklerin başına Bedir'de iki katını getirdiğiniz musibet, Uhud Savaşı'nda sizden yetmiş kişi şehid edilip sizin de başınıza gelince, siz, "Peygamber Efendimiz bizimle olduğu halde ve biz müslümanken bu musibet neden oldu (nereden başımıza geldi)?" dediniz, öyle mi? Habibim! Sen onlara de ki: "Bu musibet kendinizdendir. Çünkü Resûlullah'a muhalefet ettiniz." Muhakkak ki şanı yüce olan Allah, yardım etmeye de, bozguna uğratmaya da gücü yetendir, O her şeye kâdirdir.*

166. *İki topluluğun yani müminlerle müşriklerin, Uhud'da karşı karşıya geldiği gün sizin başınıza gelen musibet Allah Teâlâ'nın takdiriyledir ve müminlerin sebatını ortaya çıkarıp onları ayırt etmek içindi.*

167. *Aynı zamanda münafıkların ikiyüzlülüğünü ve düşmanlıklarını ortaya çıkarıp onları müminlerden ayırt etmek içindir. Onlara, "Gelin Allah yolunda savaşın" veya, "(Savaşmasanız bile) Mücahidlerin içinde bulunup ordunun kalabalık olduğunu gösterin ki, düşmanı mallarınız ve evlatlarınız üzerinden uzaklaştırmaya katkıda bulunun" denildiğinde, onlar, "Eğer savaş sanatını bilseydik size uyardık" dediler. Münafıklar o gün, yardım konusunda müminlerden daha fazla kâfirlere (yahut imandan çok küfre) yakındılar. Onlar dilleriyle, kalplerinde olmayan şeyi söylerler. Allah Teâlâ onların gizlediklerini çok iyi bilendir.*

168. *Uhud Savaşı günü, savaştan geride kalıp Medine'de evlerinde oturan münafıklar, o gün ölen yakınları ve diğer şehidler için, "Şayet onlar bizi dinleyip Medine'den çıkmasalardı, öldürülmezlerdi" dediler. Sen onlara de ki: "Eğer doğru söyleyenlerdenseniz, şimdi kendinizden ölümü defedin."*

Keşşâf adlı eserde, "Münafıklar bu sözü söyledikleri gün, kendilerinden yetmiş kişinin öldüğü" şeklinde bir rivayet nakledilmiştir.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ
يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ
لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

169-170. *Samimi bir niyetle Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanmayın! Bilakis onlar Rab'leri katında diridirler. Allah Teâlâ'nın lutuf ve kereminden kendilerine verdiği şeref ve nimetten dolayı sevinç ve neşe içinde, cennet meyveleriyle rızıklanırlar. Ve henüz şehid olmayıp arkalarında kalan din kardeşlerine, kendilerinin ulaştığı makamda kesinlikle korku ve hüzün olmadığını müjdeleyip bildirmek isterler.*

İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] rivayetle, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] ashabına şöyle buyurmuşlardır: *"Şehidlerin ruhları yeşil kuşların içinde cennetin ırmaklarına gidip sularından içer, cennet meyvelerinden yer ve sonra arşın gölgesinde asılı kandillerde barınırlar."*

Bu âyet-i kerime gösteriyor ki insan sadece cesetten ibaret olmayıp bilakis bizzat idrak eden bir cevherdir ki bu cevher, bedenin yok olmasıyla yok olmaz ve onun algısı, acı duyması ve zevk alması o bedene bağlı olmaz. Allah Teâlâ'nın Firavun ailesi hakkındaki, "Onlar, sabah akşam ateşe arzolunurlar" mübarek âyeti de bu manayı destekler.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾
الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ
أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ
النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا
اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ
سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

171. *Allah Teâlâ'dan ihsan edilen cennetle, nimet ve lutuflarla sevinerek Allah Teâlâ'nın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesiyle sevinç içindedirler.*

172. *Uhud gününde yaralandıktan sonra Allah Teâlâ'nın ve resûlünün emrine icabet eden müminler var ya; onlardan iyilik edenlerle itaatkâr olup Allah ve Resûlü'ne karşı gelmekten sakınanlar için büyük ecir vardır.*

173. *Allah ve Resûlü'nün emrine uyan müminleri korkutmak için halk kendilerine (yani Abdülkays kabilesinden bir grup yahut Nuaym b. Mesud el-Eşcaî) adamlarıyla dediler ki: "İnsanlar (yani Ebû Süfyân ve arkadaşları) sizinle savaşmak için büyük bir ordu topladı. Onlarla savaşmaya gücünüz yoktur, onlardan korkun!" Onların korkutmak amacıyla söyledikleri sözler, müminlerin iman kuvvetini ve cesaretlerini arttırıp, "Şanı yüce Allah bize yeter. O (zaferi ve yardımıyla) bize ne güzel vekildir" dediler.*

174. *Oradan kendilerine hiçbir zarar dokunmadan Allah Teâlâ'nın selâmet nimeti ve kârlı bir ticaretin kazancıyla geri döndüler. Korkusuzca Allah'ın rızasına da uymuş oldular. Şanı yüce olan Allah büyük lutuf sahibidir.*

Rivayete göre Âlemlerin Efendisi [sallallahu aleyhi vesellem], 7 Şevval (hicrî 3/milâdî 625) Cumartesi günü Uhud Savaşı'ndan sonra Medine'ye gelip ertesi yani pazar günü, "Yaralılar dâhil yalnızca Uhud Savaşı'na katılanlar düşmanı takip için Mekke'ye doğru yola çıksın" diye emir verdi. İslâm ordusu, pazartesi gecesi Medine'ye yaklaşık 15 km. uzaklıkta olan Hamrâülesed olarak bilinen yerde konakladı. Orada büyük ateşler yakıp Uhud Savaşı sonrası güçsüz ve kırılgan olmadıklarını, Medine'ye saldırı planı yapan düşmana cesaretle gösterdiler. Öte yandan Ebû Süfyân, Uhud Savaşı dönüşünde pişman olup tekrar İslâm ordusu üzerine yürümek istemişti. Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] Hamrâülesed'e geldiklerini işittiğinde bozguna uğramışçasına Mekke'ye giderken Medine'ye ticaret için giden Abdülkays kabilesinden bir kişiye veya Nuaym b. Mesud el-Eşcaî'ye rast gelerek, "Muhammed'i bulup bizim askerimizin çokluğundan ve kuvvetinden bahsedersen ve onları korkutup cesaretlerini kırmayı sağlarsan sana on deve veririm" deyip gönderdi. Nuaym gidip müşrik ordusunu çok yücelterek anlatmasına rağmen müminler, "Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir" cevabını verdiler.

Bir diğer rivayete göre; Uhud'dan ayrılırken Ebû Süfyân'ın, "Bir dahaki yıl Bedir'de savaşalım" teklifi üzerine Hz. Peygamber'in em-

riyle Hz. Ömer, "Öyle olsun inşallah" cevabını vermişti. Sözleşilen vakit gelince (hicrî 4/milâdî 626) Ebû Süfyân'la anlaşan Nuaym, müslümanları vazgeçirmek için onları korkutmaya çalışmış ve bir hayli propaganda yapmış olsa da, müminler her hâlükârda, "Allah bize yeter ve O'nun yardımı bize ne güzel vekildir" cevabını verdiler. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] Uhud gazileri ve diğer sahabilerle birlikte 1500 mücahidden oluşan ordusuyla Bedir'e gidip sekiz gün orada durdular ve yanlarında getirdikleri ticaret mallarını kârlı bir şekilde satıp güvenle geri döndüler. Ebû Süfyân ise savaşa cesaret edemeyip Merrüzzahrân denilen yerden geri döndü. İslâm tarihinde bu gazveye Bedrü'l-Mev'id ya da Küçük Bedir Gazvesi denir. İşte önceki müjdeleyici âyetlerin iniş sebeplerinin bu olaylar olduğu belirtilmektedir. Allah en iyi bilendir.

إِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ
لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ
يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ
عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى
الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ
وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

175. *Sizi korkutmak için, "Ebû Süfyân, sizinle savaşmak için büyük bir ordu topladı" diyen ancak şeytandır. Ve o yalnızca Resûlullah ile beraber cihada gitmeyen yakın dostlarını korkutur (yahut şeytanın dostu olan Ebû Süfyân*

ve yandaşları sizi korkutmaya çalışır). Eğer müminseniz onlardan korkmayın, benden (bana isyan etmekten) korkun.

176. *Kâfirlerin tarafında olanların, savaştan geri kalarak küfre yardım etmek hususunda âdeta yarışa girmeleri seni üzmesin. Onlar, Allah Teâlâ'nın dostlarına hiçbir zarar veremezler. Allah Teâlâ onların ahirette hiç nasibi olmamasını ister ve onlar için büyük bir azap vardır.*

177. *İmana karşı küfrü tercih edenler, Allah Teâlâ'nın kullarına bahşettiği İslâm dinine hiçbir zarar veremezler, ancak kendilerine zarar verirler. Onlar için çetin bir azap vardır.*

178. *Kâfirler, verdiğimiz mühleti ve ömrü, haklarında hayırlıdır sanmasınlar. Ancak onlara günahları artsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için alçaltıcı ve rezil edici bir azap vardır.*

179. *Ey münafıklar! Allah müminleri; tenhada kötülemek, açıkta alay etmekte olduğunuz hal üzere bırakmaz. Böylelikle O, murdarla temiz olanı (münafıkla mümini) birbirinden ayıracaktır. Ve (Allah) sizi kalplerde olan gaybdan da (inkâr ve imanın gizliliğinden) haberdar etmez. Fakat peygamberlerinden dilediğini seçerek bazı gaybî şeyleri ona bildirir. O halde gaybı bilen Allah Teâlâ'ya ve peygamberlerine iman edin. Eğer bu şekilde iman edip, şirk ve nifaktan sakınırsanız sizin için büyük mükâfat vardır.*

Münafıkların birbirlerine, "Muhammed büyük bir dava peşinde fakat bizim kalbimizden habersiz; kim samimi mümin, kim münafık, daha onu bilmiyor" demeleri üzerine bu âyet-i kerime indi. Yani Uhud gününde murdar ile temiz ayrılmış oldu.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ ۖ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

180. *Allah Teâlâ'nın lutfundan kendilerine verdiği şeyi O'nun rızası için harcamayıp cimrilikle ellerinde tutanlar, bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu onlar için şerdir. O cimrilik ettikleri mal kıyamet gününde boyunlarına ateşten bir halka olarak dolanacaktır. Göklerde ve yerde olan bütün mal ve mülkün vârisi Allah Teâlâ'dır (O mallarını Allah için*

harcamadan ölen cimrilere kalan yalnız pişmanlık ve azaptır). Şanı yüce Allah, ister engel olmak olsun ister iyilik etmek olsun yapmış olduğunuz bütün amellerden haberdardır.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: *"Allah Teâlâ bir kimseye mal verir de o bu malın zekâtını vermezse, kıyamette o mal, kel başlı ve zehirli iki dilli bir yılan sûretinde gelip sahibinin boynuna dolanarak, 'Ben senin malınım, ben senin hazinenim' diyerek Allah'ın dilediği zamana kadar iki yanağından sokar."*

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ ۘ سَنَكْتُبُ
مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

181. *Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, "Allah fakirdir, biz zenginiz" diyenlerin sözlerini elbette işitmiştir. Onların bu sözünü ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız (hafaza meleklerine emrederek yazdıracağız) ve onları cehenneme sokup "tadın o yakıcı azabı " diyeceğiz.*

Rivayete göre, Hz. Ebû Bekir bir gün yahudilerin Tevrat okudukları mekâna gitti. Birtakım yahudiler Finhâs b. Âzûrâ adlı yahudi bilginin etrafında toplanmışlardı. Hz. Ebû Bekir, "Yazık sana Finhâs, Allah'tan kork ve müslüman ol! Sen gayet iyi biliyorsun ki Hz. Muhammed [aleyhissalâtü vesselâm], Allah'ın peygamberidir, onun özelliklerini elindeki Tevrat'ta yazılı bulursun" dedi. Finhâs da buna karşılık, "Andolsun ki bizim Allah'a ihtiyacımız yok, aksine O'nun bize ihtiyacı var. Eğer O bizden zengin olsaydı, sizin arkadaşınızın ileri sürdüğü gibi bizden borç istemezdi. Öyleyse Allah Teâlâ fakir ve biz zenginiz" deyince Hz. Ebû Bekir ona şiddetli bir tokat vurup, "Eğer aramızda anlaşma olmasaydı şimdi boynunu vururdum" dedi. Finhâs kalkıp Hz. Peygamber'in yanına gelerek şikâyette bulundu. Allah Resûlü [sallallahu aleyhi vesellem], Hz. Ebû Bekir'e, *"Seni böyle davranmaya sevkeden nedir?"* buyurdu. Hz. Ebû Bekir olayı anlatınca Finhâs da söylediği sözü inkâr etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ الَّذِينَ
قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ

النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ
قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

182. *Size bu azap, kendi ellerinizle yapıp önceden göndermiş olduğunuz (peygamberlerin öldürülmesi vb.) amelleriniz dolayısıyla kazandığınız günahlarınız sebebiyledir. Şanı yüce olan Allah kullarına asla zulmetmez.*

183. *Yahudilerin önde gelenlerinden bir güruh dediler ki: "Allah Teâlâ bize Tevrat'ta, gökyüzünden gelen ateşin yaktığı bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere iman etmememizi emretti." Ey resûlüm! Onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, benden önce gönderilen Zekeriyya, Yahya, Şa'yâ ve diğer peygamberler, mucizelerle ve dediğiniz (şekilde peygamberliklerine delil olan) kurbanlarla size gelmişlerdi. Madem sözü doğru insanlardınız da, onları neden öldürdünüz?"*

Rivayete göre İsrâiloğulları'na, kestikleri kurbanları yemek haramdı. Onlar herhangi bir vesileyle kurban sunduklarında onu çatısız bir eve koyarlardı. Peygamberleri, o evin içinde Allah'a yakarıp dua ederken yahudi ileri gelenleri, kurbanlarının kabul edilmesi umuduyla evin dışında başları eğik bir şekilde bekleşirlerdi. Nihayet gökten dumansız ve heybetli sesi olan beyaz bir ateş inip o kurbanı yakar ve bu da kurbanın kabul edildiğinin alameti olurdu.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُو بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ
الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا
مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

184. *Onlar seni yalanladılarsa, üzülme; senden önce nice peygamberler; deliller, mucizeler, sahifeler ve şeriatın hükümlerini açıklayan aydınlatıcı kitap-*

la onlara gelmiş oldukları halde yalanlanmışlardı (Yahut da, onlar seni yalanladıkları takdirde, bununla senden önceki peygamberleri de yalanlamış olurlar).

185. *Her nefis ölümü tadacaktır. İyi ve kötü amellerinizin karşılığı, siz kabirlerden kalktığınızda (kıyamet gününde) tam olarak verilecektir. Her kim ki cehennemden uzaklaştırılır ve cennete konulursa, şüphesiz o kişi kurtulmuş ve rahatlık bulmuştur. Dünya hayatı ancak aldatıcı bir zevkten ve hayalden başka bir şey değildir.*

186. *Andolsun ki, siz mallarınızla yani onların telef olması ve harcanmasıyla, canlarınızla yani cihad, hastalık, öldürülme vb. şeylerle sınanacaksınız. Gerek sizden önceki kitap verilenlerden ve gerekse müşriklerden; alay ve hakaret dolu, size eziyet veren gönül incitici çok sözler işitirsiniz. Eğer bunlara sabreder, Allah'ın emrine karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz ki bu sabır ve sakınma, dinde hakkıyla azmi gerektiren işlerdendir.*

Müşriklerin, hicretten sonra muhacirlerin Mekke'de kalan mallarına zulümle el koyacaklarını, yahudi ve hıristiyanların da müslümanları yeren, alay eden ve kınayan sözler söyleyeceklerini, Allah Teâlâ daha olay gerçekleşmeden haber verip sabrı ve takvalı olmayı emir buyurdu.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ
فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ
۞ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ
يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۞

187. *Hani Allah Teâlâ kendilerine kitap verilenlerden yani onların âlimlerinden, "Kitaplarınızda (Tevrat ve İncil'de) geçen, Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] hakkındaki haberleri gizlemeden insanlara açıklayıp duyuracaksınız" diye söz ve yemin almıştı. Onlar sözlerinde durmayıp kulak ardı ettiler ve rüşvet alarak az bir dünyalığa değiştiler. Ebedî nimetleri, geçici dünya malına karşılık değiştirmeleri ne kadar çirkin, yaptıkları bu alışveriş ne kadar kötüdür.*

188. *O yaptıklarıyla yani aldatma ve hakkı gizlemekle sevinenlerin, yapmadıkları yani sözünde durmakla övülmeyi isteyenlerin; dünyada esir düşmek, cizye ödemek ve hakaret gibi cezalardan kurtulacak bir yerde olacaklarını*

sanma! Ve onlar için ahirette hazırlanan elem verici o azaptan da kurtulacaklarını sanma!

Rivayete göre Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] yahudilere Tevrat'tan bir şey sormuştu. Onlar doğrusunu gizleyip, tam aksi bir cevap verdiler ve söylediklerine Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] inanıp onayladığını sanarak sevindiler. Bu sebepten dolayı bu âyet-i kerime indirildi.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِى خَلْقِ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِّاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾
اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُ ۗ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ
﴿١٩٢﴾ رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا ۗ رَبَّنَا
فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ۚ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا
وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

189. *Göklerin ve yerin mülkü ve oradaki yaratılmışların bütün işleri Allah Teâlâ'ya aittir. Şanı yüce olan Allah her şeye kâdirdir.*

190. *Göklerin, yerin ve onlardaki varlıkların yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde; aydınlık ve karanlık, uzama ve kısalmasının farklı oluşunda, selim akıl sahipleri için, Cenâb-ı Hakk'ın birliğine ve sonsuz kudretine dair açık işaretler ve kesin deliller vardır.*

191. *Bu kâmil akıl sahipleri Allah Teâlâ'yı ayakta, otururken ve yatarken yani devamlı zikrederler. (Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah Teâlâ'nın kudretine) Delil getirmek (ve ibret almak) için, yüce yaratıcının göklerin ve yerin yaratılışındaki muhteşem sanatını kalben düşünürler ve dilleriyle de derler ki: " Ey Rabbimiz! Bu göklerde ve yeryüzünde olan varlıkları boşa yaratmadın.*

Rabbim! Sen boş ve bâtıl şey yaratmaktan münezzehsin. Artık bizi lutuf ve ihsanınla cehennem azabından koru."

192. *Ey Rabbimiz! Sen kimi ebedî ateşe sokarsan, şüphesiz onu alçaltıp rezil ederek azaplandırırsın. Şirk ve küfürle nefislerine zulmedenler için azaplarını savuşturacak hiçbir yardımcı yoktur.*

193. *Ey Rabbimiz! Biz, "Rabb'inize iman edin" diyerek insanları imana çağıran bir davetçi (yani Hz. Muhammed'i [sallallahu aleyhi vesellem] yahut Kur'an'ı) işittik. Onun çağrısına uyarak hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Büyük günahlarımızı affet, küçük günahlarımızı da ört ve ruhlarımızı salihlerin ruhlarıyla birlikte al.*

194. *Rabbimiz! Peygamberlerinin dilleriyle bize vaat ettiğin sevabı ver. Kıyamet günü bizi rezil etme. Muhakkak ki sen (dua edenin duasına icabet edeceğin) vaadinden dönmezsin.*

Teysîr adlı tefsirde[54] bu âyet-i kerimelerde geçen beş duanın, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] ve seçkin dört halifesinin [rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecmaîn] sıralamasına göre olduğu nakledilir.

Peygamber Efendimiz şühûd (görme) makamında, "Rabbimiz! Bu göklerde ve yeryüzünde olan varlığı boşa yaratmadın";

Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk, havf (korku) makamında, "Rabbimiz! Sen kimi ebedî ateşe sokarsan, şüphesiz onu hakir ve rezil eder, azaplandırırsın";

Hz. Ömer el-Fâruk, Hz. Sıddîk'ı tahkik[55] ile, "Rabbimiz biz bir davetçi işittik";

Hz. Osman Zünnûreyn mağfiret isteyerek, "Rabbimiz! Günahlarımızı affet";

Hz. Ali Murtaza, Allah'ın vaat ettiklerini isteyerek, "Rabbimiz! Peygamberlerin dilleriyle bize vaat ettiğin sevabı ver" diyerek dua ettiler.

Bu dualara icabet kesinlikle gerçekleşmiş olup rahmet müjdesi, aşağıdaki âyet-i kerimenin başında gelmiştir.

---

54 Necmeddin Ömer en-Nesefî'nin (v. 537/1142) *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eseri.

55 Tahkik: Gerçekleştirmek; ilâhî isimlerde Hakk'ın zuhur etmesi; kulun gerçeği elde etmek üzere bütün gücünü zorlaması.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ
أُنْثَىٰ ۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ
وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

195. *Şanı yüce olan Rab'leri onların dualarına icabet edip buyurdu ki: Şüphesiz ben, sizden erkek olsun, kadın olsun (salih amel işleyenlerin amelini) bana itaat edenin ecrini zayi etmem. Sizler birbirinizdensiniz. Yani dinde, yardım ve dostlukta erkek ve kadınınız birdir. Şu halde dinlerini korumak için vatanlarından hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, bana itaat etme yolunda eziyete uğratılanların, kâfirlerle savaşanların ve cihadda öldürülenlerin, işte bütün bunların elbette günahlarını silerim ve onları altından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bu lutuflar onlara Allah katından mükâfattır. Şanı yüce olan Allah katında onlara güzel güzel karşılık yani sonsuz cennet nimetleri vardır.*

Nakledildiğine göre Ümmü Seleme [radıyallahu anhâ] şöyle demiştir: Âlemlerin Efendisi'ne [sallallahu aleyhi vesellem], "Muhacir erkeklere çok sevap var da, muhacir kadınlara hiçbir mükâfat yok mu?" diye sordum. Bunun üzerine, *"Din, yardım ve dostlukta erkek ve kadınınız birdir"* âyeti indi.

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

196. *Ey Muhammed! Kâfirlerin rahat yaşamaları, bol kazançları ve refah içinde diyar diyar dolaşmaları sakın seni ve müminleri aldatmasın.*

Rivayet edilir ki bazı müminlerin, müşrikleri bolluk ve refah içinde görüp, "Allah'ın düşmanları iyi durumda, bizlerse muhtaçlık ve açlık içindeyiz" demeleri üzerine bu âyet, müminleri teselli için indi.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا
رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا

مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا
يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا
وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

197. *Kâfirlerin bu durumları çabucak kaybolacak az bir menfaattir. Bundan sonra onların varacakları yer cehennemdir. Orası kötü bir karargâhtır.*

198. *Fakat şirkten ve Rab'lerinin azabından sakınanlar ve bundan dolayı dünya menfaatine aldanmayanlar (var ya), onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır ve onlar orada ebedî kalacaklardır. Allah Teâlâ tarafından nice hediyeler ve hazırlanmış nice ziyafetler de vardır. Allah katında bu nimetler hem çok ve dâimî hem de sadıklar ve müttakiler için geçici menfaatten çok daha hayırlıdır.*

199. *Kitap ehlinden öyleleri vardır ki, Allah Teâlâ'ya, size indirilen Kur'an'a, kendilerine indirilen Tevrat ve İncil'e, Allah Teâlâ'dan korkarak ve kibirlenmeden, tevazuyla iman ederler. Allah Teâlâ'nın âyetlerini az bir pahaya değiştirmezler. Yani rüşvet alarak, Tevrat'ın hükümlerini ve Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] vasıflarını gizlemezler. İşte onlar için Rab'lerinin yanında özel mükâfatlar (sevaplar) vardır. Şüphesiz ki şanı yüce olan Allah, müminlerin hesabını kolay ve çabuk görendir.*

200. *Ey iman edenler! Allah yolunda cihada, dinî hükümlere, ibadetin zorluklarına sabredin. Savaşta (düşmana karşı) sebat etmeye, özellikle de en büyük düşmanınız olan nefsin arzularına karşı çıkarak sabredin yani sabır yarışında düşmanlarınızı geçin. Sınır boylarında savaşa hazır bir vaziyette bekleyip atlar ve silahlarla kâfirlere karşı durup onları caydırın. Allah Teâlâ'dan sakının ki sonunda kurtuluşa eresiniz.*

4
NİSÂ SÛRESİ

[Medine döneminde inmiştir, 176 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ
مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ وَآتُوا الْيَتَامَىٰ
أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ
أَمْوَالِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

1. *Ey insanlar! Sizi tek bir şahıstan yani Âdem'den [aleyhisselâm] yaratan ve onun kaburgasından da eşi Havva'yı var eden, sonra da bu ikisinden doğum ve üreme yoluyla birçok erkekler ve kadınlar meydana getirip yayan Rabb'inizden korkun. Birbirinizden bir şeyler isterken Allah'ı vesile kıldığınız halde akraba bağlarını koparmaktan da sakının. Tek bir nefisten yaratılmış olduğunuz yakınlarınızla ilişki ve muhabbet içerisinde olun. Şüphe yok ki şanı yüce Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.*

2. *Ey yetimlerin veli ve vasîleri![56] Yetimler erginlik çağına ulaştıkları zaman onlara mallarını verin! Kötü olanı iyi olanla değişmeyin! Yetimlerin malları size kötü ve haram, kendi mallarınız ise size temiz ve helâlken bunla-*

56 Vasî: Yetimin malını yöneten kimse.

rı birbiriyle değiştirmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınıza karıştırarak yemeyin! Muhakkak ki bu değiştirmek ve haksız yere yetim malı yemek Allah katında büyük bir günahtır.

Rivayet edildiğine göre Gatafan kabilesinden birinin yanında, kardeşinin yetim çocuğuna ait çok miktarda mal vardı. Yetim erginlik çağına ulaşınca amcasından, malını vermesini isteyince, adam birtakım bahanelerle vermekten kaçındı ve dava Peygamber Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] arzedildi. Âyet bunun üzerine indirildi ve Gatafanlı, yetim yeğenine ait olan bütün malı teslim etti.

Yetim malını değiştirmenin yasak oluşu hakkında da şöyle bir rivayet vardır: Bazı veli ve vasîler, himayeleri altında bulunan yetimin besili koyununu kendi cılız koyunuyla değiştirirlerdi. Bu ve bunun gibi örneklerden dolayı, yetimin malını kendi malıyla değiştirmek yasaklanmıştır.

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِى الْيَتٰمٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ
مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُوا ۝٣ وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ
عَنْ شَىْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا ۝٤ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ
الَّتِى جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا
مَعْرُوفًا ۝٥ وَابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ
رُشْدًا فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ ۚ وَلَا تَاْكُلُوهَآ اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُوا ۚ
وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۚ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَاِذَا
دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ۝٦ لِلرِّجَالِ
نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ ۪ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ۝٧

3. *Eğer yetim kadınlarla evlendiğinizde, onlara karşı adaletli davranamamaktan korkarsanız, onların dışında size helâl olan kadınlarla; iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Dörtten fazlası câiz değildir. Eğer o kadınlar arasında da adaleti sağlayamamaktan endişe ederseniz, bir taneyle veyahut elinizin altında bulunan ve külfetleri az olan câriyelerle yetinmeniz, adaletten ayrılmamanıza daha yakındır (doğruluktan ayrılmamak için bu daha elverişlidir).*

4. *Nikâhladığınız kadınların mehirlerini, ilâhî bir emir olduğunu bilerek, güzel bir şekilde verin. Eğer kadınlarınız kendi arzularıyla mehirlerinden size bir miktar bağışlarsa onu da gönül hoşluğuyla ve afiyetle yiyin.*

5. *Ey yetimlerin veli ve vasîleri! Allah Teâlâ'nın dünya hayatında geçinmenize sebep kıldığı ve tasarrufunuz altında bulunan yetim mallarını, o yetimlerin arasındaki aklı ermezlere vermeyin. Onları mallarıyla besleyin, varlıklarına göre giydirin ve, "Bu mal senindir, ben ancak malının bekçisiyim" gibi güzel sözlerle onların gönüllerini alın.*

6. *Ey yetimlerin velileri! Yetimler bulûğ çağına gelinceye kadar onları izleyip kontrol edin. Erginlik çağına ulaştıklarında onların akıl yönünden reşit olduklarına (olgunlaştıklarına) kanaat getirirseniz, mallarını onlara verin. Onların malını saçıp savurmayın ve, "Büyüdüğünde malını benden alır" düşüncesiyle, aceleye getirip yemeyin. Yetimin velisi zenginse, haramdan kaçınıp yetimin malına dokunmasın. Fakirse, meşru şekilde yani emeğinin karşılığı ve ihtiyacı kadar harcasın. Yetimlere mallarını verdiğiniz zaman, sonradan aranızda bir anlaşmazlık çıkmaması için, bunu şahitler huzurunda yapın. Hesap görücü olarak Allah Teâlâ size yeter. O'nun emrine karşı gelmekten ve haddi aşmaktan sakının.*

7. *Anne, baba ve akrabalardan geriye kalan miras malında erkeklere bir pay vardır; anne babanın ve yakınların bıraktıklarından kadın vârisler için de bir hisse vardır. Bunlar az veya çok olsun, farz olan ve belirlenen şekilde mirasçılara bölüştürülür.*

Rivayet edildiğine göre Evs b. Sâbit [radıyallahu anh] vefat ettiğinde arkasında hanımı Ümmü Kahle (veya Ümmü Kücle) ve üç kızını bırakmıştı. Merhumun amca oğullarından Süveyd ve Arfece, Câhiliye âdetleri gereği, bütün miras malını alarak Evs'in hanımına ve kızlarına hiçbir şey vermediler. Çünkü Câhiliye döneminde kadınlara miras malından hiçbir şey verilmediği gibi savaşmaya kudreti olmayan erkek çocuk da mirastan

mahrum edilirdi. Ümmü Kahle, gidip Peygamber'e [aleyhissalâtü vesselâm] halini arzedince, Peygamber Efendimiz, *"Sabret, Allah Teâlâ ne emredecek bakalım"* buyurdular. Zikredilen olaydan dolayı bu âyet-i kerime indirildi. Peygamber Efendimiz, Süveyd ve Arfece'yi, *"Evs'in geriye bıraktığı maldan kendinize herhangi bir pay ayırmayın. Çünkü Allah Teâlâ hanıma ve kızlara, mirastan bir pay vermiştir fakat miktarını belirtmemiştir. Açıklanıncaya kadar sabredelim"* şeklinde uyardı. Ondan sonra, *"Allah size miras taksimini şöyle emir buyurur"* âyeti[57] indirilince, ona göre paylaştırma yapıldı.

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ
مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

8. *Eğer vefat edenin geriye bıraktığı mal paylaştırılırken, vârislerden olmayan fakat vefat edenin hısım ve akrabası olan kimselerle birlikte başka yetimler ve fakirler hazır bulunursa, gönüllerini hoş etmek maksadıyla bölüştürülen miras malından kendilerine bir miktar verin. Onlara verirken başlarına kakmaksızın, gönül alıcı güzel sözler söyleyin.*

Bu âyetin hükmü hakkında âlimler arasında görüş farklılığı ortaya çıkmıştır. Bazıları bu âyetin miras ve vasiyet âyetinden önce nâzil olduğunu, dolayısıyla o âyetin inmesiyle hükmünün kaldırıldığını belirtmişlerdir. Bazıları ise hükmünün kaldırılmadığını, vârislerin bu âyetin hükmüne göre davranmalarının gerekli olduğunu söylemişlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا
اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا
إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾ يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي
أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۚ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ
ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

57 Nisâ 4/11.

السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ
الثُّلُثُ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهُ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَا اَوْ دَيْنٍ ۗ
اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ
وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا
اَوْ دَيْنٍ ۗ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ
فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا اَوْ دَيْنٍ ۗ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ
يُورَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ ۚ فَاِنْ
كَانُوا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِى الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَا
اَوْ دَيْنٍ ۙ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ۗ
وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا ۗ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا ۖ وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾ وَالّٰتِى يَاْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ
نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى
الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾

9. *Kendileri vefat ettikten sonra, arkalarında âciz ve yardıma muhtaç küçük çocuklar bırakacaklarından korkan yetimlerin veli, vasî ve diğer tüm işleriyle ilgilenen kimseler; yetimlere haksızlık etmek veya zarar vermekten de ürperip sakınsınlar. Allah Teâlâ'dan korksunlar da kendi evlatları gibi olan yetimler hakkında doğru söz söylesinler.*

10. *Yetimlerin malını haksız yere yiyenler, ancak karınlarını ateşle doldururlar ve yakında alevli bir ateşe gireceklerdir.*

11. *Allah Teâlâ size çocuklarınızın miras taksimini şöyle emir buyurur: Sizden biri vefat edip arkasında erkek veya kız evlatlar bırakmışsa, erkeğin payı, iki kızın payı gibidir. Eğer erkek evladı olmayıp iki veya daha fazla kız evladı varsa, malın üçte ikisi onlara verilir. Şayet yalnız bir kızı varsa ona malın yarısı verilir. Vefat edenin anne babası ve oğlu veya kızı veya oğlunun oğlu (torunu) varsa, annesine ve babasına miras malının altıda biri verilir. Eğer bunların hiçbiri yani oğul, kız veya torun bulunmaz da sadece anne ve baba vâris olursa, miras malının üçte biri anneye, geri kalan malın hepsi babasına verilir. Şayet vefat edenin (gerek anne baba bir, gerek baba bir yahut anne bir) kardeşleri varsa, annesinin payı altıda birdir. Bu paylar, ölenin borçları ödendikten ve vasiyeti de yerine getirildikten sonra hak sahiplerine verilir. Her ne kadar babalarınız ve oğullarınız size vâris olsa da sizler hangisinin hak sahibi olduğunu, aralarından hangisinin dünya ve ahirette size daha faydalı olduğunu bilmezsiniz, Allah Teâlâ bilir. İşte bu anlatılan miras hükümleri, Allah Teâlâ tarafından farz kılınmıştır. Muhakkak ki şanı yüce Allah, vârislerin yakınlıklarını ve haklarını en iyi bilen, onlara düşen payı belirlemede yegâne emir ve hüküm sahibidir.*

12. *Ölen hanımlarınızın eğer evlatları yoksa geriye bıraktıkları malın yarısı sizindir. Evlatları olması durumunda payınız dörtte birdir. Bu bölüştürme, vefat eden kadının vasiyeti yerine getirilip borcu ödendikten sonradır. Evladınız olmadığı halde vefat ederseniz, hanımlarınızın payı dörtte birdir. Evladınız olması durumunda ise sekizde birdir. Bu bölüştürme de, vasiyetiniz yerine getirilip borcunuz ödendikten sonradır. Evladı ve ebeveynleri hayatta olmadığı halde vefat eden ister erkek ister kadın olsun, eğer anne bir erkek veya kız kardeşi varsa, her birinin payı altıda birdir. Bu anne bir kardeşler -ister kız ister erkek olsun- eğer birden fazlaysalar hepsi üçte bir paya eşit olarak ortaktırlar. Bu kardeşlerin miras konusunda erkek veyahut kız ayrımı yoktur. Evladı ve ebeveynleri hayatta olmadığı halde vefat etmiş kimsenin bu miras taksimi de, vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır. Miras hakkında anlatılan bu hükümlerin sıhhati; akrabadan başkasına mal verilmesini vasiyet etmek yahut vasiyetin malının üçte birinden fazla olması veyahut borcu yokken borcum var demek ve az borcu çok göstermek gibi vârislere zarar verecek kasıtlı hareketlerden uzak, Allah Teala tarafından farz ve vaat edileni yerine getirmeye bağlıdır. Allah Teâlâ zararı ve faydayı hakkıyla bilendir, halimdir yani cezalandırmakta acele etmeyendir.*

13. *Yetimlerin işleri ve mirasçıların hisseleri hakkında geçen bu hükümler Allah Teâlâ'nın çizdiği sınırlardır. Kim bu hükümlerde Allah'a ve resûlüne itaat ederse Allah Teâlâ onu ebedî kalmak suretiyle ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar için bu ne büyük bir kurtuluş ve mükâfattır.*

14. *Kim Allah ve Resûlü'ne ısrarla isyan ederek O'nun çizdiği sınırları aşarsa, Cenâb-ı Hak, onu da ebedî kalmak suretiyle ateşe sokar. Onun için alçaltıcı ve rezil edici bir azap vardır.*

15. *Nikâhlı kadınlarınızdan o iğrenç fiili yapanlar yani zina edenler hakkında, ey hâkimler! Hüküm vermek size aittir. Bunun için içinizden yani müminlerden dört şahit isteyin. Eğer dördü de şahitlikte bulunursa o kadının ruhunu ölüm meleği alıncaya (ölünceye) yahut Allah Teâlâ haklarında hapisten kurtuluşa bir sınır ve süre belirleyinceye kadar evlerde hapsedin.*

İslâm'ın ilk yıllarında bu hapis hükmü uygulanıyordu. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *"Zina suçunun hükmünü benden öğrenin. Şüphesiz ki Allah Teâlâ onlara bir yol açtı"* buyurdular. Ashâb-ı kirâm bu yolun ne olduğunu sorduklarında Peygamber Efendimiz, *"Zina eden evli veya dul erkek ve kadın için, yüz sopa ve recm, bekâr erkek ve kadın içinse yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası vardır"* buyurdular. Bu hadis-i şerif doğrultusunda zina eden kadınlara uygulanan ev hapsi hükmü kaldırılarak şahit gösterme ve şahitlik isteme hükmü yürürlükte kaldı.

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنكُمْ فَاٰذُوهُمَا ۚ فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا
عَنْهُمَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ
السَّيِّئَاتِ ۚ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ
وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
﴿١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا ۖ وَلَا

تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

16. *Aranızdan (müslümanlardan) evli olmayan erkek ve kadın zina ederlerse onların ikisine de eziyet edip canlarını yakın. Eğer yaptıklarından dolayı tövbe edip hallerini düzeltirlerse (onlara bu şekilde) eziyet etmekten vazgeçin. Muhakkak ki şanı yüce Allah, tövbeleri çok kabul eden ve emrine itaatkâr olanlara da çok rahmet edendir.*

17. *Allah Teâlâ'nın tövbeleri kabul edeceğine dair lutufkâr vaadi, bilmeden kötü amel işledikten sonra hemen ardından pişman olup tövbe eden kimseler içindir. Allah Teâlâ böyle kimselerin tövbelerini kabul eder. Allah samimiyetle tövbe edenleri hakkıyla bilen ve onları cezalandırmamaya hükmedendir.*

18. *Yoksa günahları işleyip de kendilerine ölüm gelince artık hayatından ümit kestiği esnada, "Günahlarımdan tövbe ettim" diyen kimse için geçerli değildir. Bir de küfürlerinde ısrarlı oldukları halde ölen müşrik ve münafıkların tövbeleri makbul değildir. Ahirette onlar için elem dolu bir azap hazırlamışızdır.*

19. *Ey müminler! Kadınlara zorla vâris olmanız yani vârisi bulunmayan kadınların miras malını elde etmek amacıyla onları evliliğe zorlamanız size helâl değildir. Onlardan çirkin bir fiil meydana gelmedikçe yani onlar zina etmedikçe, verilen mehrin bir kısmını almak için baskı yaparak başkalarıyla evlenmelerini de engellemeyin. Hanımınıza karşı güzel davranın ve kendisine yumuşak sözler söyleyerek onlarla iyi geçinin. Eğer onların size olan bazı söz ve davranışları hoşunuza gitmese de sabredin. Olabilir ki, sizin hoşlanmadığınız bir şeyde Allah Teâlâ sizlere birçok hayır takdir etmiştir.*

Rivayet edildiğine göre Câhiliye devrinde bir adam öldüğü zaman, yakınlarından biri, ölenin hanımının başına yahut çadırının üstüne bir parça bez atar, bununla o kişi güya miras malında ve o kadın üzerinde tasarruf hakkına sahip olurdu. Dilerse hiç mehir vermeksizin kendine nikâhlar dilerse başkasıyla nikâhlayıp verilecek olan mehri kendisi alırdı. Yahut da kadını ne kendisiyle ne de bir başkasıyla nikâhlamayarak miras malını harcayıncaya kadar kadını alıkoyardı.

Eğer dul kalan kadıncağız, üzerine elbise atılmadan önce akrabalarının yanına kaçabilirse, vârisin elinden kurtulurdu. Bu âdet, İslâmiyet'in ilk zamanlarında da uygulanmaktaydı. Tâ ki şu olaya kadar: Ebû Kays el-Ensârî vefat edip hanımı Kebşe dul kalınca, başka bir kadından olan üvey oğlu Kays, sözü edilen âdet gereğince Kebşe'yi tasarrufu altına alıp elinde avcunda ne varsa almak için kadıncağıza baskı ve eziyete başladı. Kebşe durumunu Peygamber Efendimiz'e arzettiğinde Peygamber Efendimiz, *"Sabret bakalım Cenâb-ı Hak'tan ne ferman gelecek"* buyurdular. Medine'nin bazı kadınları da aynı halden şikâyet ederek Peygamber Efendimiz'e sığınmışlardı. Hak Teâlâ, şefkat ve merhametinden dolayı bu âyet-i kerimeyi indirdi.

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا
فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ
تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا
غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

20. *Eğer hanımınızın size karşı, evlilik hukukuna riayet etmeme yahut zina gibi iğrenç bir fiili işleme söz konusu olmaksızın, sırf nefret hissiyle onu boşayıp başka biriyle evlenmek isterseniz, önceki eşinize mehir olarak yüklerle mal vermiş olsanız dahi, o verdiklerinizden az veya çok hiçbir şey almayın. Ne diyerek alacaksınız? Kendisine iftira ve apaçık bir günah isnat ederek mi? Yani almayın.*

21. *Kendileriyle baş başa kaldığınız (halvette kaldığınız) ve ilişkide bulunduğunuz eşlerinize, size nikâhın icap ve kabulüne dayanan sağlam ve sarsılmaz bir söz vermiş oldukları halde onlara verdiğiniz mehri nasıl geri alırsınız?*

22. *Babanızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin! Hataya düşüren (hilesi ve aldatması çok olan) Câhiliye zamanında gerçekleşmiş olanlar affedilmiştir. Muhakkak ki bir kimsenin babasının aldığı bir hanımla evlenmesi çok iğrenç bir hayâsızlık, Allah Teâlâ'nın gazabına yol açan çok çirkin bir davranış ve pek kötü bir yoldur.*

Âyet-i kerimenin işaret buyurduğu çirkinlik üç derecedir. Birincisi aklın çirkin gördüğüdür ki bu, âyette hayâsızlık/edepsizlik olarak geçmektedir. İkincisi, şeriatın çirkin gördüğüdür ve burada "makt" ifadesiyle yani nefret edilen, Allah'ın gazabına sebep olan bir çirkinliktir. Üçüncüsü de örf ve âdetin çirkin bulduğu ve âyette "sâe sebîlâ" yani "kötü bir yol" şeklinde tarif buyrulan çirkinliktir.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ
وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ
الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ
الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ
أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا
مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا
بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

23. *Ey mümin erkekler! Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Anneleriniz (annenizin annesi, babanızın annesi ve bütün nineler), kızlarınız (oğullarınızın kızı, kızlarınızın kızı ve onların bütün evlat ve torunları), kız kardeşleriniz (gerek anne baba bir, gerek baba bir gerekse anne bir olan kız kardeşleriniz), halalarınız (babalarınızın ve dedelerinizin kız kardeşleri), teyzeleriniz (annelerinizin ve anneannelerinizin bütün kız kardeşleri), erkek ve kız kardeşlerinizin kızları (ve onların kızlarının kızları), sizi emziren sütanneleriniz (sütnineleriniz) ve sütkız kardeşleriniz, nikâhınız altında bulunan hanımlarınızın anneleri (kaynanalarınız, onların anneleri, annelerinin anneleri), evlendiğiniz hanımların önceki kocalarından olan ve himayenize aldığınız üvey*

kızlarınız size haram kılındı. Eğer üvey kızlarınızın anneleriyle, boşanma veyahut ölüm gibi sebeplerden dolayı zifafa girmemişseniz, o kızı nikâhlamanızda bir günah yoktur. Öz oğullarınızın ve bütün torunlarınızın hanımlarıyla iki kız kardeşi aynı anda nikâhlamak da size haram kılındı. Ancak geçen geçmiş, önceki Câhiliye dönemlerinde olanlar affedilmiştir. Muhakkak ki şanı yüce Allah, İslâmiyet'ten önce işlenmiş olan kötü fiilleri bağışlayan, İslâm'ı kabul ettikten sonra itaat edenlere çok merhamet edendir.

24. *Savaşta esir olarak aldığınız câriyeler hariç, başkalarıyla evli olan hür kadınları nikâhlamak da size haram kılındı. Bu haram kılınanlar hakkında Allah Teâlâ'nın üzerinize farz kılıp yerine getirmenizi istediğini, siz de kabul edip gereğini yapın. Bu haram kılınanlar dışındakiler; iffetinizi korumak ve zinadan sakınmak amacıyla mallarınızı kadınların mehri olarak verip evlenesiniz diye size helâl kılındı. Nikâhlanıp da baş başa kaldığınız ve kendilerinden faydalandığınız kadınlara belirlenen mehri, bir farz olarak verin. Mehir belirlendikten sonra karşılıklı rıza ile önceden uzlaştığınız şey hakkında (belirlenen mehirden fazlasını vermeniz veyahut kadının, mehrin bir miktarını ya da hepsini size bağışlamasında) üzerinize bir vebal yoktur. Muhakkak ki Allah Teâlâ kullarının menfaatlerini hakkıyla bilici, şeriat üzere koyduğu kanunlarla hükmedicidir.*

Ebû Said el-Hudrî [radıyallahu anh] der ki: *"Bütün evli hür kadınları nikâhlamak da size haram kılındı"* âyet-i celîlesi, Mekke'de, müslüman olmayan kocalarını bırakarak hicret eden ve Medine'de müslümanların kendileriyle evlenmesinden sonra, önceki kocalarının da hicret etmesi üzerine, başkalarıyla evlenmeleri yasaklanan kadınlar hakkında nâzil olmuştur. Peygamber Efendimiz'in [aleyhissalâtü vesselâm] Evtâs vadisinde yaptığı Huneyn Gazvesi sonrasında, esir alınanlar arasında kadınlar ve müşrik kocaları da bulunuyordu. Hicret eden kadınların durumuyla kıyaslayıp müslümanların onlara yaklaşmaktan korkmaları üzerine, *"Savaş esiri olarak aldığınız câriyeler hariç"* buyrularak izin verildi.

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَا

أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ
الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَاللّٰهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ
عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾

25. *Sizden birinin hür bir mümin kadını nikâhlamaya maddi açıdan gücü yetmezse diğer insanların mülkiyetinde olan mümine câriyeleri, efendilerinin rızalarını almak suretiyle nikâhlasın. Allah imanınızı en iyi bilendir. Siz birbirinizdensiniz. Yani köle ve hür erkek, câriye ve hür kadın bütün müslümanlar, tek bir nefisten doğup çoğaldıkları için, aynı din ve cinstendirler. Şu halde câriyeleri efendilerinin iznini alarak nikâhlayın ve efendilerine herhangi bir bahane öne sürmeden belirlenen mehirlerini güzellikle verin. Eğer zinadan ve gizli bir dost edinmekten kendini koruyan câriyeler, nikâhtan sonra zina ederlerse şeriatın gösterdiği üzere onlara, (bâkire ve) hür bir kadına verilen cezanın yarısı vardır. Bu câriye nikâhının mubah olması, içinizden şehveti ağır basan ve zina yapmaktan korkan kimseler içindir. Yoksa câriyeleri nikâhlamayıp sabretmeniz, sizin için daha hayırlıdır. Yüce Allah, sabredemeyip evleneni bağışlayan ve bu ruhsatı vermekle çok merhamet edendir.*

26. *Allah Teâlâ sizlere helâl ve haram olan hükümleri açıkça bildirmek, sizi sizden öncekilerin yani İbrahim ve İsmail'in doğru yoluna eriştirip Allah'a isyandan alıkoymak ve tövbelerinizi kabul etmek istiyor. Şanı yüce Allah, alîm ve hakîm yani size fayda veren şeyi en iyi bilen ve hikmetini açığa çıkarandır.*

27. *Allah Teâlâ tövbe etmeniz sebebiyle günahlarınızı affetmeyi ister. Şehvetlerine uyan yahudi, hıristiyan ve Mecûsîler, sizi doğru yoldan saptırarak haramlara sevketmek isterler.*

Bu âyet yahudiler ve Mecûsîler'in, "Amca ve teyzenin evlenmesi haramken kızlarını evlendirmek helâl olduğu halde, erkek kardeş ve kız kardeşlerin kızlarıyla evlenmek niçin haram olsun?" şeklindeki bâtıl itirazlarından dolayı indirilmiştir.

يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً
عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ
عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

28. *İnsan, nefsin isteklerine sabır ve ibadete tahammül konusunda zayıf yaratıldığı için, Allah Teâlâ, dine ait işlerde ve nikâh hükümlerindeki yükümlülüklerinizi hafifleterek size kolaylık sağlamak istiyor.*

29. *Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda (şeriatın helâl kılmadığı faiz, kumar, hırsızlık, gasp, hıyanet gibi) bâtıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ve hoşnutlukla yapılan ticaretle yemeniz helâldir. Kendinizi yahut birbirinizi öldürmeyin. Tek nefisten olduğunuz halde bir mümini de öldürmeyin. Öldürmeye sebep olacak hareketlerde bulunarak (ölüm cezasına yol açacak suçları işleyerek) kendinizi öldürtmeyin. Ya da kendi kendinizi tehlikeye atarak canınıza kıymayın. Ey ümmet-i Muhammed! Şanı yüce Allah, İsrâiloğulları'na kendilerini öldürmeyi emretmişken,[58] merhametinden dolayı size bunu yasaklamış, sizi böyle bir durumdan esirgemiştir.*

30. *Kim cehalet, zulüm ve haddi aşmakla bu yasaklananları yaparsa, yakında biz onu cehennem ateşine atacağız. Onu ateşe atmak Allah Teâlâ için çok kolaydır.*

31. *Sizler yasaklanmış olduğunuz büyük günahları işlemekten sakınırsanız, küçük günahlarınızı affeder ve onları amel defterinizden sileriz. Bir lutuf ve ikram olarak sizi cennete yahut yüce bir mekâna koyarız.*

Büyük günahların neler olduğu hakkında âlimler arasında görüş farklılıkları mevcuttur. Bazıları Allah Teâlâ'nın yasaklamış olduğu her günah büyük günah sayılır demiştir. Bazılarıysa büyük günahların,

58 Bakara 2/54.

Kur'an'da cehennem ateşiyle tehdide dayanan, Allah'ın gazabı ya da lânetine sebep olan günahlar olduğu görüşündedir. İbn Mesud [radıyallahu anh], Nisâ sûresinin başından itibaren ان تجتنبوا âyetine yani bu âyete gelinceye kadar Allah Teâlâ'nın yasaklamış olduğu bütün şeylerin büyük günahlar olduğunu söylemiştir.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ
مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾

32. *Allah Teâlâ'nın bazılarınızı mal, mevki ve itibar yönünden bazılarınıza üstün kılmaya vesile ettiği şeyleri (kıskanıp) istemek, takdir olunmamış bir şeyi temenni etmektir ki bu da kadere ve hikmete aykırıdır. Erkekler için cihad etmek ve işledikleri diğer salih ameller için kazandıkları bir nasip vardır. Kadınlar için de iffetlerini koruyup kocalarına itaat ettikleri için elde ettikleri bir nasip vardır. Ne muradınız varsa Allah Teâlâ'nın lutuf ve kereminden isteyin. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*

Rivayete göre Ümmü Seleme [radıyallahu anhâ], "Yâ Resûlallah! Erkekler savaşa gidiyor, biz gitmiyoruz, bize erkeklere verilen mirasın yarısı veriliyor (Ne olurdu biz de erkekler gibi olsaydık)" şeklinde kadınlar için bir hisse talep etmesi üzerine bu âyet-i kerime indirilmiştir.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ
اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

33. *Babanın, annenin ve akrabanın geride bıraktığı maldan, her biri için akraba ve vârisler kıldık. Yeminle akid ve anlaşma yaptığınız kimselerin de mirastaki paylarını verin. Muhakkak ki Allah [celle şânuhû] her şeye şahittir.*

Câhiliye zamanında iki adam, birbirlerine yardım etmek ve mirasçı olmak üzere yeminle anlaşma yaparlardı. Buna göre, hangisi önce ölürse malının altıda biri geriye kalanın olurdu. Bu âdet İslâm'ın ilk yıllarında dahi uygulanmaktaydı. Sonra, *"Kan akrabaları birbirlerine vâris olmaya daha layıktırlar"* (Enfâl 8/75) âyetinin indirilmesiyle bu uygulama yasaklandı.

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ وَالّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ۝٣٤

34. *Erkekler kadınlar üzerinde hüküm sahibidir. Ailenin geçimini temin etmek ve yönetimini sağlamak onların sorumluluğundadır. Bu yüzdendir ki, Allah Teâlâ birini -olgun akıl, Allah yolunda savaşa gitmek, miras payı, imamlık ve mallarını kadınlarına harcamaları bakımından- diğerinden üstün kıldı. Saliha kadınlar, Allah Teâlâ'ya itaat ve kocalarının haklarına riayet edenlerdir. Allah Teâlâ'nın kendilerini koruması sebebiyle, kocaları yanlarında yokken namuslarını ve kocalarının mallarını (namusunu ve aile sırlarını) korurlar. Nefretinden, serkeşliğinden[59] ve itaatsizliğinden korktuğunuz kadınlara, öncelikle eşlerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarını öğretin ve yumuşaklıkla nasihat edin. Dinlemezlerse onları döşeğinizden uzak tutun yani onlarla ilişkiye girmeyin. Yine dinlemezlerse, organlarına herhangi bir zarar vermeyecek derecede dövün. Size itaat ettiklerinde ise onlara zulmetmeyin. Allah onlara karşı yapılan zulme ve haksızlığa razı olmaktan münezzeh, büyük ve yücedir.*

Rivayete göre Sa'd b. Rebî' el-Ensârî [radıyallahu anh] eşi Habibe bint Zeyd'in kendisine karşı sergilediği isyankâr tavırları sebebiyle elinde olmadan ona bir tokat atmıştı. Habibe'ye yapılanı haber alan babası Zeyd (yahut Habibe'nin kendisi), Peygamber Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] gelerek şikâyette bulundu. Resûlullah Efendimiz Sa'd b. Rebî'e kısas yapılmasını emrettiği sırada bu âyet-i kerime indirilince Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Biz kısas emri verdik lâkin Allah Teâlâ daha hayırlısını emretti"* buyurdu.

59 Âyette geçen "nüşûz", serkeşlik demektir. Müfessirlere göre kadının nüşûzu; eşine başkaldırması ve itaatsizlik etmesi, kocasına karşı koku sürünmemesi, kocasının kendisiyle ilişkiye girmesine engel olması, daha önce kocasına olan davranışlarını değiştirmesi, eşinden hoşlanmaması, eşinin meşru olarak belirlediği mekânda birlikte oturmak istemeyip onun arzu etmediği bir yerde kalması vb. durumlardır.

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهٖ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ
يُرِيدَآ اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾ وَاعْبُدُوا
اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ
وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا
فَخُورًا ۙ ﴿٣٦﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ اٰتٰيهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ وَمَنْ يَكُنِ
الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾
فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ۘ ﴿٤١﴾
يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ ۗ وَلَا
يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ۛ ﴿٤٢﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ
سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتّٰى
تَغْتَسِلُوا ۗ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ
اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

35. *Ey müminler! Eşler arasında meydana gelen geçimsizlikten tam olarak haberdar olduğunuz zaman, tarafların ailelerinden, onların iyiliği isteyen ve haklarında adaletle hüküm verecek birer hakem yollayın. Eğer bunlar, eşlerin arasını bulup uzlaştırmak için gerçekten çaba sarfederlerse, Allah Teâlâ eşlerin arasını düzeltecektir. Muhakkak ki Allah anlaşmazlığa düşmüş karı kocanın barıştırılmasını en iyi bilen ve o iki hakemin nasihat ve tavsiyelerinden hakkıyla haberdar olandır.*

36. *Allah Teâlâ'ya ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne ve babanıza güzel söz ve davranışla iyilikte bulunun. Akrabalarınızla ziyaret edip görüşmekle, yetimlere gönül okşayıcı davranışlarla, fakirlere sadaka ve ihsanla, yakın komşularınıza şefkat ve merhametle, uzak komşularınıza iyiliklerini istemek ve zarar verecek şeyleri onlardan uzaklaştırmakla; dostunuz, arkadaşınız, yardımcınız ve ortağınıza, kendileriyle olan hukuka riayet ve sevgiyle, yolcu ve misafirinize ağırlamak ve ikram etmekle, elinizin altındaki hizmetçilerinize karşı yumuşaklık, gücünüz elverdiğince iyilik ve ikramda bulunmakla muamele edin. Muhakkak ki Allah, bu sayılan kimselere iyilikte bulunmayıp kibirlenenleri ve haksız yere insanlara karşı böbürlenenleri sevmez.*

37. *Onlar, Allah'ın hakkını yerine getirmekte ve fakirlere sadaka vermekte cimri ve eli sıkı davrandıkları gibi başkalarına da cimriliği ve pintiliği emrederler. Allah Teâlâ'nın lutfundan kendilerine verdiği nimetleri ve zenginliği gizlerler. Biz, ilâhî nimetleri gizleyen kâfirler için rezil edici ve alçaltıcı bir cehennem azabı hazırladık.*

38. *Allah Teâlâ'ya ve ahiret gününe iman etmedikleri halde mallarını riyakârlıkla infak edenlerin en yakın dostu şeytandır. Şeytan kimin dostu olursa, o ne çirkin ve kötü bir dost edinmiştir ki cehennemde dahi onunla beraber olacaktır.*

39. *O kâfirler, Allah Teâlâ'ya ve ahiret gününe iman edip Allah Teâlâ'nın kendilerine bahşetmiş olduğu mal ve nimeti gösteriş yapmadan infak etselerdi ne zararı olurdu? Allah [azze ve celle] onların söz ve davranışlarıyla yaptıklarının karşılığında vereceği cezayı en iyi bilendir.*

40. *Muhakkak ki Allah Teâlâ, hiç kimseye sevabından eksilterek veyahut azabını çoğaltarak zulmetmez. Eğer zerre kadar bir iyilik varsa onu kat kat arttırır ve yapılan iyiliğe karşılık vaat edilmiş sevaptan ziyade kendi lutuf ve cömertliğinden ikramı olarak büyük bir mükâfat verir.*

41. *Her ümmetten peygamberlerini şahit getirdiğimiz ve ey Muhammed! Seni de o peygamberlerin şahitliğini tasdik eden bir şahit yaptığımız zaman, kâfirlerin hali nice olur?*

42. *O gün inkâr eden ve resûle karşı isyankâr olan kimseler, bir ölü gibi gömülerek üzerlerine toprak atılmasını veyahut hiç yaratılmayıp toprak olarak kalmayı isterler. O gün onların bütün organları yaptıklarına şahitlik ederler ve Allah Teâlâ'dan hiçbir şeyi gizlemeye güçleri yetmez.*

43. *Ey iman edenler! Uykulu ve sarhoşken, namazda ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de yolcu olduğunuz ve su bulamadığınız zaman teyemmümle namaz kılmanız müstesna, cünüpken yıkanıncaya dek namaza yaklaşmayın! Eğer vereceği zarardan dolayı su kullanmaktan korktuğunuz bir hastalığa yakalanır veya yolculukta bulunursanız veyahut büyük küçük ihtiyacınızı giderdikten ve yellenme gibi abdesti bozan bir durum olduğunda ya da kadınlara dokunup da abdest almaya su bulamazsanız temiz toprakla, yüzlerinizi ve ellerinizi dirseklerinizle birlikte meshederek teyemmüm alın. Muhakkak ki Allah [celle şânuhû] bu kolaylaştırıcı emriyle sizleri çok affedici ve çok bağışlayıcıdır.*

Bu âyet-i kerimenin ayrıntılarını ve barındırdığı incelikleri öğrenmek için fıkıh kitaplarına başvurmak gereklidir. Bu âyetin baş kısmında buyrulan, *"Sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"* kısmının iniş sebebi, *"Sana içkiyi ve kumarı sorarlar"* (Bakara 2/219) âyet-i celîlesinde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ
اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَائِكُمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى
بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ
سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى
الدِّينِ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
وَاَقْوَمَ وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اُوتُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ

وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَابَ ٱلسَّبْتِ ۚ
وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى
ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم ۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾

44. *Kendilerine Tevrat'ın ilim servetinden bir pay verilen yahudi âlimleri görmüyor musun? Onlar rüşvet karşılığı Tevrat'ı tahrif ederek hidayeti verip sapıklığı alıyorlar ve sizi de doğru yoldan saptırmak istiyorlar.*

45. *Allah Teâlâ düşmanlarınızı sizden daha iyi bilendir. İşlerinizde gerçek bir dost ve yardımcı olarak yüce Allah yeter.*

46. *Yahudilerden bir güruh, Allah'ın kitabındaki kelimeleri yani Hz. Peygamber'in sözünü kabul eder bir tavırla dinler gözüküp huzurundan ayrıldıkları zaman başka türlü söylerler. Yahut da Hz. Peygamber'in özelliklerine dair Tevrat'taki âyetleri tahrif ederler ve, "Onun sözünü işittik ve emrine isyan ettik" veyahut görünüşte, "İtaat ettik" derler fakat içlerinden, "İsyan ettik" derler. Yahut hıyanetlerinden dolayı dilleriyle, "İşit" derken içlerinden, "İşitmez olasın" derler. Dillerini eğip bükerek iki manaya ses ve lafız yönünden ihtimalli olan "râina" kelimesinin, ahmaklık ve çobanlık gibi uzak manalarını kastederek din ile alay ederler. Halbuki onlar, "İşittik ve itaat ettik, bizim sözümüzü işit ve bizi gözet" deselerdi onlar için hayırlı ve daha doğru olurdu; fakat inkârları sebebiyle Hak Teâlâ onları lânetlemiş ve rahmetinden kovmuştur. Bu halleriyle pek azı müstesna onlar iman etmezler.*

47. *Ey kendilerine kitap (Tevrat) verilen (yahudi)ler! Yanınızda bulunan Tevrat'ı tasdik eden bu kitaba yani Kur'an'a iman edin. Birtakım yüzleri dümdüz edip enselerine çevirmeden veya cumartesi günü balık avlama yasağına uymayan ashâb-ı sebti*[60] *lânetlediğimiz (yüzlerini hayvan yüzüne döndürdüğümüz) gibi onları da lânetlemeden önce iman edin. Aksi halde Allah'ın [celle şânuhû] emri ve tehdidi, mutlaka gerçekleşecektir.*

48. *Muhakkak ki Allah Teâlâ kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında dilediği kimsenin küçük ve büyük günahlarını lutfu ve*

60 "Cumartesi halkı" manasına gelen "ashâb-ı sebt" için bk. Bakara 2/65.

ihsanıyla affeder. Şüphesiz ki Allah Teâlâ'ya bir şeyi ortak koşan kimse, bağışlanması imkânsız büyük bir günah işlemiş olur.

49. *Kendi nefislerini temize çıkarmaya çalışan yani günahsız olduklarını iddia eden kimseleri görmüyor musun? (Yani yahudiler ve hıristiyanlar, "Biz Allah Teâlâ'nın oğulları ve sevdiği kimseleriz ve peygamberlerin de torunlarıyız. Cennete yalnız biz gireriz" derler). Hayır! Allah Teâlâ dilediğini ve müstahak gördüğünü temize çıkarır ve onlardan övgüyle bahseder. Şu halde kendilerini haksız yere temize çıkaranlara kıl kadar haksızlık edilmez. Yahut onların cezalarından fetîl yani hurma çekirdeğinin ipliği kadar bir şey azaltıp eksiltilmeden, hak ettikleri neyse onlara verilir.*

Denildi ki: Yahudilerden bir topluluk çocuklarıyla beraber Peygamber Efendimiz'in yanına gelerek, "Bu çocukların üzerine bir günah var mıdır?" diye sordular. Peygamber Efendimiz onlara cevaben "yoktur" buyurdu. Bunun üzerine onların, "Vallahi biz de tıpkı bunlar gibiyiz. Gündüz işlediğimiz günah gece, gece işlediğimiz günah ise gündüz affedilir" demelerine karşılık Hak Teâlâ, "Sizin kendi kendinizi temize çıkarmanızın Allah katında hiçbir değeri yoktur" buyurdu.

اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا مُبِينًا ۞ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَآءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ۞

50. *"Gündüz işlediğimiz günah gece, gece işlediğimiz günah ise gündüz affedilir" demekle Allah Teâlâ'ya karşı, bak nasıl da yalan uyduruyor ve iftira atıyorlar. Herkesin gördüğü apaçık olan bu hal, günah olarak onlara yeter.*

51. *Kendilerine Tevrat'tan nasip verilen yahudi (bilgin)leri görmüyor musun? "Cibt"[61] ve "tâgut"a taparlar ve, "Müşrikler müminlerden daha doğru bir yoldadır" derler.*

Rivayet edildiğine göre içlerinde Kâ'b b. Eşref ve Huyey b. Ahtab'ın da bulunduğu yahudilerden bir topluluk, Kureyş'i Hz. Peygam-

61 Cibtin genel anlamı; her türlü put, kendilerine insanüstü güç nispet edilen kâhin, sihirbazdır. Tâgut da şeytan, nefis, putlar, Allah'tan başka tapınılan her şey anlamına gelmektedir. Sonuçta bu ikisinin de mahiyeti birdir.

ber'le savaşmaları için kışkırtmak ve onlarla ittifak kurmak maksadıyla Mekke'ye gittiler. Kureyşliler onlara, "Biz mi doğru yoldayız yoksa Muhammed mi?" diye sordular. Kâ'b, "Siz Muhammed'den daha doğru yoldasınız" dedi. Ebû Süfyân onlara, "Siz kitap ehlisiniz. Muhammed de kitap ehlidir. Bundan dolayı siz ona bizden daha yakınsınız, o yüzden sizin hilenizden emin değiliz. Ancak bizim putlarımıza secde edin ki sizden emin olalım da içimizde size karşı hiçbir şüphe kalmasın" dediğinde yahudiler, Kureyş'in cibt ve tâgut adlı bu iki putuna secde ettiler. Allah Teâlâ onların şirklerini nasıl açığa vurduklarını beyan etmek için bu âyet-i kerimeyi indirdi.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾

52. *Allah Teâlâ onları (o yahudileri) rahmetinden kovmuş ve lânetlemiştir. Allah kimi rahmetinden kovmuşsa artık onu azaptan kurtaracak bir yardımcı bulamazsın.*

53. *Yoksa o yahudilere mülkten ve hükümranlıktan bir hisse mi var? Bu imkânsızdır. Eğer öyle olsaydı, hurma çekirdeğinin arkasındaki tomurcuğu dahi yani en küçük ve önemsiz bir şeyi bile insanlara vermezlerdi.*

54. *Yoksa Allah'ın, lutfundan insanlara verdiği şeylere haset mi ediyorlar? Muhakkak ki biz İbrahim ailesine (Musa'ya, Davud'a ve İsa'ya) kitap (Tevrat, Zebûr ve İncil) ve hikmet yani helâl ve haramın ne olduğunu açıklayan ilmi verdik. Ayrıca onlara büyük bir mülk ve saltanat da yani Yusuf, Davud ve Süleyman'a hükümdarlık verdik.*

Âyet-i kerimedeki "haset eden kimseler"den kasıt yahudiler veya Araplar'dır. "İnsanlar"dan maksat da Peygamber Efendimiz yahut bütün müminlerdir. Allah'ın lutfuysa peygamberlik, kitap ve ilâhî yardımlardır, denildi.

Teysîr adlı tefsirde; İbrahim ailesiyle Hz. Muhammed [aleyhisselâm], "kitap"la Kur'ân-ı Kerîm, "hikmet"le dinî hükümler, "büyük mülk"le ise kıyamete kadar devam edecek İslâm şeriatı kastedilir, denilmektedir.

فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

55. *Yahudilerden bazıları Muhammed ve Âl-i İbrahim'in kelâmına iman etti. Bazılarıysa ondan yüz çevirip iman etmedi veyahut İbrahim'in soyundan gelenlerin bir kısmı ona iman etti, bir kısmı da iman etmedi. O iman etmeyenlere, cehennemin alevli ateşi kâfidir.*

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا ۭ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُوْدُهُمْ
بَدَّلْنٰهُمْ جُلُوْدًا غَيْرَهَا لِيَذُوْقُوا الْعَذَابَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿٥٦﴾
وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ لَهُمْ فِيْهَآ اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۡ وَّنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيْلًا
﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمٰنٰتِ اِلٰٓى اَهْلِهَا ۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ
اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيْعًۢا بَصِيْرًا ﴿٥٨﴾

56. *Âyetlerimizi, mutlak bir ve tek oluşumuzu ve resûlümüzü inkâr eden kâfirleri, yakında mutlaka cehennem ateşine atacağız. Derileri yanıp kavruldukça, azabı sürekli tatmaları için derilerini anında yenileyeceğiz. Şüphesiz ki Allah'ın, irade ettiği şeyden engellenmesi mümkün değildir. O mutlak güç sahibidir. Hak üzere azap etmekte mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.*

57. *İman edip salih amel işleyenleriyse yakında, ağaçlarının altından ırmaklar akan, içlerinde ebedî kalacakları cennetlere koyacağız. Onlara orada gizli ve açık bütün kusurlardan uzak tertemiz eşler vardır. Onları, sıcak ve soğuğun etkilemeyeceği koyu gölgeler altında bulunduracağız.*

58. *Muhakkak ki Allah emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah Teâlâ bununla yani işleri ehline verme ve adaletle hükmetmeyi emretmekle size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah, verdiğiniz hükümleri hakkıyla işiten ve işleri ehline verip vermediğinizi hakkıyla görendir.*

Bu âyet-i kerimedeki emir geneldir ve herkesi içine almaktadır. Ancak âyetin inişi Mekke'nin fethi günündedir ve nüzûl sebebi de şu olaydır:

Mekke'nin fethi günü Kâbe'nin anahtarları, Osman b. Talha'nın annesi Sülâfe'nin elindeydi ve onları getirmesi için Osman, annesine gönderilmişti. Osman gelip anahtarları isteyince annesi, "Bu anahtarlar, Abdüddâr'ın zamanından beri miras olarak bize intikal etmiştir. Şayet alırlarsa bir daha sana vermezler" dedi ve vermekten kaçındı. Peygamber Efendimiz ise Mescid-i Harâm'da anahtarların gelmesini bekliyordu. Sonunda Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer [radıyallahu anhümâ] Sülâfe'nin evine gittiler ve Hz. Ömer, "Ey Osman! Dışarı gel" diye yüksek sesle bağırınca Osman, annesinden anahtarları alıp Peygamber Efendimiz'in huzuruna geldi. Onları Resûlullah Efendimiz'e teslim etmek üzere elini uzatmışken Hz. Abbas [radıyallahu anh], "Yâ Resûlallah! Zemzem suyunu dağıtma hizmetini (sikâye) bana verdiniz. Hicâbe[62] hizmetini de bana veya Abdülmuttaliboğulları'na lutfedin" dedi. Bunu duyan Osman, elini geri çekti. Peygamber Efendimiz, Osman'a hitaben, *"Eğer Allah'a ve Resûlü'ne iman ediyorsan anahtarları bana ver"* buyurdu. Osman da, "İşte bunlar Allah'ın emanetidir" diyerek verdi. Peygamber Efendimiz Kâbe'nin kapısını açıp içeri girerek iki rekât namaz kıldıktan sonra Beytullah'tan çıktığı vakit Hz. Ali [radıyallahu anh], "Yâ Resûlallah! Zemzem dağıtma hizmeti gibi bu işi de Ehl-i beyt'e ihsan buyurun" dedi. O esnada Cebrâil [aleyhisselâm] işte bu âyet-i kerimeyle inince, Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Ey Ali! Size, insanların sizden faydalanacakları bir şey emredeyim; yoksa sizin insanlardan faydalanmanız doğru değil"* buyurdu ve Osman b. Talha'yı çağırıp, *"Ey Talha'nın oğlu! Allah'ın emaneti ebediyen sorumluluğunuzda olmak üzere bunu al ve muhafaza et!"* diyerek anahtarı verdi. Osman da, Peygamber Efendimiz'den aldığı anahtarı, kardeşi Şeybe'ye verdi.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ
مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾ أَلَمْ تَرَ

62 **Hicâbe:** Kâbe'nin bakımı, kapısı ve anahtarlarının muhafazası ve ziyarete açılması görevi.

اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُوٓا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾

59. *Ey müminler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve içinizden hak ve adaletli emir sahiplerine (yöneticilere) de itaat edin. Dinî meseleler hakkında anlaşmazlığa düştüğünüzde önce Allah'ın kitabı Kur'an'a, resûlüne, sonra da resûlünün sünnetine başvurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman etmişseniz böyle yapmanız sizin için daha hayırlı, kendi aranızda vereceğiniz hüküm ve yorumlardan daha güzeldir.*

60. *Sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilen mukaddes kitaplara inandıklarını zannedenleri görmüyor musun? Onlar tâgutu (Allah'tan başka bütün sahte ilâhları) inkâr etmekle emrolunmuşken, yine de onun huzurunda muhakeme edilmek (hükümlerin Allah'a isyan edenlerin kanunlarına göre verilmesini) istiyorlar. Şeytan da onları tâguta meylettirip derin bir sapıklığa düşmelerini ve hidayetten uzaklaşmalarını istiyor.*

İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] şöyle rivayet edilir: Bir yahudiyle bir münafık arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Meselenin çözümü için yahudi, Peygamber Efendimiz'e, münafık ise Kâ'b b. Eşref adlı kâhine gitmeyi teklif etti. Münafık, yahudiyi kararından vazgeçiremeyince Peygamber Efendimiz'in huzuruna çıktılar. Yahudi iddiasında haklı bulundu. Aleyhinde verilen hükme razı olmayan münafık, huzurdan ayrıldıktan sonra Ömer'in yanına gitmek istedi ve davanın yeniden görülmesi için yahudiyi zorla Hz. Faruk'un kapısına getirdi. Yahudi, davanın seyrini ve Peygamber Efendimiz'in verdiği hükmü Ömer'e açıkladıktan sonra Ömer, münafığa anlatılanların doğru olup olmadığını sordu. Münafık, "Evet, dediği doğrudur. Fakat ben bu hükme razı değilim. Senden hüküm isterim" deyince Ömer, "Siz burada bekleyin, ben şimdi gelir hükmü veririm" dedi. Evine gidip kılıcını aldı ve gelip münafığın boynunu vurduktan sonra, "İşte Allah'ın ve resûlünün hükmüne razı olmayana benim hükmüm böyledir" dedi. İşte bu olay üzerine bu âyet-i kerime indirildi. Peygamber Efendimiz o gün, Hz. Ömer'e, "hakla bâtılın arasını ayıran" manasında Faruk ismini verdi.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ
يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ
ثُمَّ جَآؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِٓى اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا
بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوٓا
اَنْفُسَهُمْ جَآؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا
رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ
لَا يَجِدُوا فِٓى اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّا
كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا
قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾

61. *Münafıklara, "Allah'ın kitabına ve resûlünün hükmüne gelin" denildiği zaman, onların senden düşmanlıkla yüz çevirerek büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.*

62. *Bunların öne sürdükleri bahaneler, senden yüz çevirip uzaklaşmaları ve aralarında tâgutun hüküm vermesini istemeleri gibi yaptıkları sebebiyle ve başlarına, Faruk'un içlerinden birini öldürmesi şeklinde bir musibet geldiği zaman, halleri nasıl olur? Akabinde mazeret beyanı veyahut öldürülen münafığın diyetini talep etmek için sana gelip, "Vallahi bizim Ömer'e gitmekteki asıl gayemiz, iki hasmın arasında orta yolu bulması ve onları barıştırması içindi" diye yeminler ederler.*

63. *Onlar, Allah'ın kalplerinde olan nifakı ve yalan yere ettikleri yeminleri bildiği kimselerdir. Onların özürlerini kabul etme! Onlara, münafıklıktan ve yalanı yaymaktan vazgeçmeleri için öğüt verip içinde tehdit iması bulunan etkili sözler söyle.*

64. *Biz her peygamberi -Allah'ın emriyle- kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar senin hükmünü inkâr etmekle birlikte nifakları sebebiyle kendilerine zulmettikleri zaman yanına gelip samimiyetle Allah'tan bağışlanma, senden de özür dileyip günahlarının affı için şefaatini isteselerdi, Allah'ı, tövbeleri çok kabul edici, çok merhametli ve lutufkâr bulacaklardı.*

65. *Hayır, Rabb'in [celle şânuhû] hakkı için, onlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri meselelerde seni hakem yapıp sonra da gizli ve açık, içlerinde hiçbir şüphe ve sıkıntı duymadan verdiğin hükme kesin bir şekilde boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.*

66. *İsrâiloğulları'na farz kıldığımız gibi onlara (o münafıklara) da kendilerini (yahut içlerinden buzağıya tapan müşrikleri) öldürmeyi veyahut yurtlarından çıkıp gitmeyi farz kılmış olsaydık, içlerinden pek azı buna uyardı. Eğer nifakı terkedip kendilerine verilen öğütleri dinleselerdi, haklarında çok daha hayırlı olur ve imanları pekişirdi.*

Âyetin iniş sebebine dair şöyle bir rivayet nakledilir: Zübeyr b. Avvâm ile ensardan bir adam arasında bahçelerini sulayan arkı kullanma konusunda bir anlaşmazlık çıkmıştı. Durumu Peygamber Efendimiz'e arzetmek için huzuruna geldiler. Peygamber Efendimiz, *"Ey Zübeyr! Sen kendi arazine su ver sonra da suyu komşuna sal"* buyurdu. Adam, "Halanın oğlu olduğu için mi böyle hükmettin?" diyerek edep dışı bir söz sarfetti. Peygamber Efendimiz bu söze çok kızıp yüzünün rengi değişti ve ardından şöyle buyurdu: *"Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu, bostanın etrafındaki tümseklerine kadar tut, ondan sonra komşuna sal."*

Sonra Mikdâd'ın [radıyallahu anh] yanına uğradılar. Onun, "Hüküm hanginizin lehine verildi?" sorusuna karşılık adam, yüzünü ekşiterek, "Kendi hala oğlu lehine hüküm verdi" dedi. Orada bulunan bir yahudi söze karışıp o adamı kastederek, "Allah bunları kahretsin! Bir adamın peygamberliğine şahitlik ettikten sonra, verdiği hükmü beğenmeyip onu suçlamaya kalkarlar. Vallahi biz Musa [aleyhisselâm] zamanında bir günah işlemiştik de o bize, 'Günahlarınızın bağışlanması için kendinizi öldürün' der demez emrine boyun eğmiştik de neticede 70.000 kişi ölmüştü" dedi. Yahudinin bu sözlerini işiten Amr b. Yesâr, Ammâr b. Yâsir, Sâbit b. Kays ve Abdullah b. Mesud [radıyallahu anhüm], "Vallahi eğer Resûlullah bize kendi kendinizi öldürün diye emretmiş olsaydı itaat ederdik" dediler.

وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُمْ مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا
مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ
عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ
أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

67. *İmanlarında sebat ettikleri takdirde tarafımızdan onlara elbette büyük bir mükâfat yani cenneti verirdik.*

68. *Onları elbette dosdoğru yola, cennetin yoluna iletirdik.*

69. *Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar; Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar yani peygamberleri tasdik edip insanlara hakkı ilan edenler, Allah yolunda savaşta şehid olanlar, bir de işlerinde ve hallerinde yalnız Allah'ın rızasını gözeten salihlerle beraberdirler. Onların her biri ne güzel arkadaştırlar.*

70. *Kendilerine nimet verilenlere ve onlarla beraber olan kimselere fazlasıyla lutuf ve ikramda bulunmak Allah'tandır. Bu lutuf ve mükâfatı hak edenlerin kıymetini Allah'ın bilmesi yeterlidir.*

Rivayet edildiğine göre bir gün Peygamberimiz'in âzatlı kölesi Sevbân, zayıf ve rengi solmuş bir halde Resûlullah Efendimiz'in huzuruna geldi. Onun bu vaziyetini gören Peygamberimiz, *"Renginin değişmesine sebep olan da nedir?"* diye sordular. Sevbân, "Yâ Resûlallah! Zayıflığımın sebebi senin mübarek cemaline olan hasretimdir. Senin gül yüzünü görmeden geçen günümü ömürden saymıyorum. Ecel gelip de mecburi ayrılık söz konusu olduğu zaman ben ne yaparım diye derin derin düşünüyor, endişe ve korkuya kapılıyorum. Sonra ahireti düşünüyorum. Olur da cennete girersem; siz en yüksek makamlarda, ben ise düşük mertebelerde olacağım için sizi görememekten korkarım. Allah korusun eğer ateşe girecek olursam, bu ebedî bir ayrılık demektir" sözleri üzerine bu âyet-i kerime indirilmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾
وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ ۚ فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ

إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ
لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا
﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ
وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا
﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ
أَهْلُهَا ۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

71. *Ey müminler! Silahlarınızı kuşanın ve daima düşmana karşı hazırlıklı olun! Düşmanla savaşa ya küçük birlikler halinde hareket edin veyahut topluca seferber olun!*

72. *Şüphesiz içinizden öyle kimseler vardır ki, savaşa gider gibi yapıp geride kalır ve ağır davranır (Bununla, münafıkların başı İbn Übey ve arkadaşları kastedilmiş olabilir). Eğer başınıza mağlubiyet gibi bir musibet gelecek olursa, o kimse, "Allah bana lutufta bulundu da, savaş meydanında onlarla beraber bulunmadım" der.*

73. *Eğer size Allah tarafından zafer ve ganimet gibi bir lutuf erişecek olursa, sizinle o kimsenin arasında hiçbir muhabbet yokmuş gibi bu kez de, "Keşke ben de onlarla beraber savaşsaydım da büyük bir murada erseydim yani o ganimet ve zaferden pay elde etseydim" der.*

74. *Dünya hayatına karşılık ahiret nimetlerini satın alanlar, Allah yolunda düşmanla savaşsınlar. Kim ki Allah yolunda savaşır da öldürülür veyahut zafer elde ederse yani ister şehid ister gazi olsun, biz ona yakında çok büyük bir mükâfat vereceğiz.*

75. *Ey müslümanlar! Size ne oluyor ki Allah yolunda savaşıp müslüman olan Mekke'deki savunmasız ve zayıf düşen zavallı erkek, kadın ve çocukları kâfirlerin elinden kurtarmıyorsunuz? Medine'ye hicret edemeyip de Mekke'de kalanlar, "Yâ Rabbi! Bizi bu beldenin zalim ehlinden kurtar; bizim için kendi katından bir dost ve bize sahip çıkacak bir yardımcı gönder" diye yakarışta bulunurlar.*

Denildi ki onların duaları sayesinde Mekke fethedilip de Attâb b. Esîd'in vali olarak atanmasıyla o mazlum müslümanlar, rahat ve huzura kavuşmuşlardır.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ
سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ فَقَاتِلُوْٓا اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ
ضَعِيْفًا ﴿٧٦﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ قِيْلَ لَهُمْ كُفُّوْٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيْمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ
يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوْا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ
عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۗ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ ۚ
وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ﴿٧٧﴾

76. *Müminler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise tâgut yolunda yani şeytanın emri altında savaşırlar. Ey müminler! O halde sizler şeytanın askerleri ve dostları olan kâfirlerle savaşın. Muhakkak ki şeytanın tuzağı ve hilesi zayıftır.*

77. *Kendilerine, "Kâfirlerle savaşmaktan elinizi çekin, namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin" denilen kimseleri görmez misin? Hicretten sonra onlara savaşmak farz olunca, içlerinden bir kısmı, Allah Teâlâ'dan korkarcasına belki de daha fazla müşriklerden korktular ve, "Ey Rabbimiz! Bizlere neden savaşmayı farz kıldın? Neden bizleri, takdir edilmiş ecel vaktine kadar geciktirmedin?" yani biraz daha yaşasaydık, dediler. Ey resûlüm! Sen onlara de ki: "Dünyanın faydası ve kazancı ne de olsa azdır. Şirk ve günahtan sakınan kimse için ahiret daha hayırlıdır. Ve size, cihad etme mükâfatından kıl kadar[63] haksızlık edilmez."*

Rivayet edildiğine göre; hicretten önce ashâb-ı kirâm Mekke'deyken, müşriklerden eziyet görmeleri sebebiyle Hz. Peygamber'den [aleyhisselâm] savaşmak için izin isterler, Peygamber Efendimiz, *"Henüz savaşmakla emrolunmadım"* diyerek onları menederdi. Sonra savaşmak farz

63 Âyet-i kerimede buyrulan ve "kıl kadar" diye mana verdiğimiz kelime "fetîl"dir. Bu ise Arapça'da, hurma çekirdeğinin ortasındaki yarıkta bulunan ince iplik gibi çizgi demek olup azlık ve önemsizlikten kinaye olarak kullanılır.

kılınınca, "Niçin bize savaşmayı farz kıldın?" sözünü söyleyenler hakkında müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Bazıları onların müşrikler olduğu görüşündeyken, bazıları da müminlerden henüz ilimde derinleşmeyen yani sağlam dinî bilgiye sahip olmayan fakat inançlarındaki bir zaaftan dolayı değil de sırf savaş korkusundan böyle söyleyip akabinde tövbe eden kimseler oldukları görüşündedirler. Allah en iyisini bilendir.

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ
حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ
قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

78. *Nerede olursanız olun, ölüm size yetişir; yüksek ve sağlam burçlarda, kalelerde ya da köşklerde olsanız bile ölümden kurtulamazsınız. Eğer onlara (yahudilere ve münafıklara) bir iyilik dokunsa yani tahıllarda bolluk, fiyatlarda ucuzluk olsa, "Bu Allah katındandır" derler. Şayet kıtlık ve pahalılık gibi bir kötülük isabet edecek olsa, "Senin yani Peygamber [aleyhisselâm] ve ashabının uğursuzluğundandır" diye sana dil uzatırlar. Sen onlara de ki: "İyilik de kötülük de hepsi Allah Teâlâ tarafındandır." Böyle olduğu halde bu kavme ne oluyor ki Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya yanaşmıyorlar.*

Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber [aleyhisselâm] Medine'yi şereflendirdiği günlerde fiyatlarda artış olmuş, yahudiler ve münafıklar da bu kötülüğün sebebini, muhacirlerin gelmesine bağladıklarından dolayı bu âyet-i kerime nâzil olmuştur. Bir görüşe göre de "iyilik"ten Bedir Savaşı, "kötülük"ten ise Uhud Savaşı kastedilmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ
وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

79. *Ey insan! Sana iyilikten her ne gelirse Allah Teâlâ'nın lutfu ve keremindendir. İsabet eden bela ve zararlar da kendi yaptıklarından dolayıdır. Ey Muhammed! Seni bütün insanlığa hükümleri tebliğ etmen için elçi olarak gönderdik. Allah [celle şânuhû] senin peygamberliğine ve doğruluğuna şahit olarak yeter.*

Âyet-i kerimenin başındaki "sana" hitabının muhatabı, Beyzâvî'ye göre insandır ve tefsirinde de o şekilde yazmıştır. Hüseyin Vâiz merhum ise, "sana" şeklindeki bütün hitapların Peygamber Efendimiz'e yapıldığını söyler.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۝٨٠ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِى تَقُولُ ۖ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۚ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ۝٨١ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ۝٨٢ وَاِذَا جَآءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهٖ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلِيلًا ۝٨٣

80. *Kim Peygamber'e itaat ederse muhakkak ki Allah Teâlâ'ya itaat etmiştir. Kim de itaatten yüz çevirirse, biz seni onlar üzerine bir bekçi ve gözetici olarak göndermedik. Sana düşen tebliğ etmektir. Biz onların hesaplarını görür ve cezalarını veririz.*

81. *Senin huzurundayken münafıklar, "Bizim işimiz sana itaat etmektir" derler. Yanından ayrıldıklarında ise onlardan bir grup geceleyin, gündüz dedikleri şeyin tam zıddını kurarlar. Allah Teâlâ'nın emriyle yazıcı melekler, onların geceleyin tasarladıklarını yazarlar. Şu halde sen onlardan yüz çevir ve bütün işlerinde olduğu gibi özellikle münafıklar hakkında Allah Teâlâ'ya tevekkül et. Onlardan intikam almak için vekil olarak Allah sana yeter.*

82. *Onlar hâlâ Kur'an'ın hak kelâm olduğunu ve manasını derinlemesine düşünüp anlamaya çalışmazlar mı? Eğer o Kur'an Allah Teâlâ'dan başkasından yani bir insan sözü olsaydı; onun manasında çelişkiler, ahenksizlikler, birbirini tutmama gibi pek çok uyuşmazlık bulurlardı.*

83. *Ne zaman münafıklara Peygamber'in [aleyhisselâm] gizlice sefere gönderdiği askerlerin galibiyet veya yenilgileriyle ilgili (onlara güven veya kor-*

kuya dair) bir haber gelse; askerlerin yola çıkışları veya yenilgi haberlerini hemen ifşa edip müslümanları zayıflatmaya çalışırlardı. Eğer o haberi yaymak yerine, Peygamber'e [aleyhisselâm] yahut yetki sahiplerine ulaştırsalardı, onlar arasında işin içyüzünü anlayanlar, gizlenmesinden ve duyurulmasından hangisinin daha iyi olduğunu belirler ve ona göre hareket ederlerdi. Şayet sizin üzerinizde Hak Teâlâ'nın lutfu ve rahmeti olmasaydı; akılca üstün pek azımız hariç, şeytana uyup giderdiniz.

Varaka b. Nevfel, Kays b. Said, rahip Bahîra, Zeyd b. Amr gibi kimseler, Hz. Peygamber gelmeden ve Kur'an indirilmeden önce Allah vergisi ve akılca üstün olmaları dolayısıyla hidayete erişmişlerdi.

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾

84. *Başkaları savaşmaktan geri dursa da sen kendin, Allah yolunda düşmanla savaş! Sen cihad hususunda ancak kendinden sorumlusun. Müminleri de savaşa teşvik et ki Allah Teâlâ müminler üzerinden kâfirlerin baskısını kaldırsın. Allah [celle şânuhû] heybette ve hücumda Kureyş'ten çok daha güçlü, azap ve ceza vermede çok daha çetindir.*

Rivayet edildiğine göre bu âyet-i kerime, Bedr-i Suğrâ (Küçük Bedir) Gazvesi (4/626) hakkındadır. Uhud Savaşı sona erince, bir yıl sonra Bedir'de savaşmak için Ebû Süfyân'la anlaşma yapılmıştı. Vakit gelip de savaşa katılma çağrısı yapılınca bazıları savaşa katılmaktan ürküp çekindiğinden dolayı bu âyet-i kerime indirildi.

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

85. *Kim bir müslüman hakkında güzel bir işte aracılık eder yani hakkına riayetle birlikte o kimsenin yararına çalışır ya da zararı ondan uzaklaştırır veyahut ona hayır dua ederse; bu yaptığı işten dolayı ona sevaptan bir pay vardır. Kim de bir başkasının zarara uğraması için çabalar yahut ona beddua*

ederse, ona da kötülükten bir pay vardır. Allah [celle şânuhû] her şeye gücü yeten, koruyan ve her şeye şahit olandır.

86. *Bir müslüman size selâm verdiği zaman siz de onun selâmının daha güzeliyle yahut aynısıyla onu selâmlayın. Muhakkak ki Allah [celle şânuhû] verdiğiniz selâmın hesabını gereği gibi yapan ve mükâfatınızı vermeye gücü yetendir.*

Selâm almanın en güzeli, biri sana "es-selâmü aleyküm" dediğinde senin, "Ve aleykümü's-selâm ve rahmetullah" demendir. Eğer o kimse verdiği selâmla birlikte "ve rahmetullah" derse sen de "ve berekâtüh" ekleyerek karşılık ver. Eğer o kimse "ve berekâtühu"yu da selâma ekleyecek olursa bu sefer sen de aynı şekilde karşılık ver.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ
اللّٰهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ۜ
اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾

87. *Kendinden başka ilâh olmayan Allah Teâlâ hakkı için, o şek ve şüpheden uzak, geleceği kesin olan kıyamet gününde sizi kabirlerinizden diriltip mahşer meydanında toplayacaktır. Allah Teâlâ'dan başka, sözünde ve vaadinde en doğru olan kim vardır?*

88. *Size ne oldu ki, münafıklar hakkında, onların kâfir oldukları konusunda iki gruba ayrıldınız? Allah Teâlâ onları işledikleri amellerinden dolayı küfre geri döndürdü. Allah Teâlâ'nın saptırdığı kimseyi siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi sapıklıkta bırakırsa sen o kimse için hidayete bir yol bulamazsın.*

Bu âyet-i kerimenin indirilmesine sebep olan münafıklar hakkında müfessirler farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bazısına göre bunlar Uhud Gazvesi'nden geri dönenlerdir. Bazısına göre, Mekke'den hicret ederken yolda pişman olup geri döndükleri halde, "Biz yine İslâm üzereyiz" diyerek Medine'ye haber gönderenlerdir. Bazılarına göre de bunlar, önce Medine'ye hicret edip ardından Medine havasının içlerinden bazılarına iyi gelmediğini öne sürerek sahralarda ikamet etmek için Peygamber'den [aleyhisselâm] izin alan, Medine'den ayrıldıktan sonra da dinden çıkıp Mekkeli müşriklerin arasına katılan bir güruhtur.

Her neyse, bunların müslüman olup olmadıkları hakkında sahabe arasında görüş farklılığı ortaya çıkmıştır.

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ
حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ
اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَآؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ
يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ
فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ
عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا
قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا
اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ
وَاُولٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ
يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ
وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

89. *Onlar, kendileri gibi sizin de kâfir olup kendileriyle birlikte olmanızı isterler. O halde, herhangi bir menfaat gütmeden Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan dost edinmeyin. Eğer Allah'ı birlemekten ve hicretten yüz*

çevirirlerse onları istisnasız bulduğunuz yerde yakalayın ve öldürün. Onlardan hiçbir dost ve yardımcı da edinmeyin.

90. *Ancak kendilerine sığınanlara dokunmayacağınıza dair antlaşma yaptığınız bir topluluğa sığınan kimseleri esir almayın ve öldürmeyin (Bu antlaşma yapılan topluluğun Huzâa, Bekiroğulları veya Eslemoğulları olduğuna dair farklı görüşler vardır). Yahut kalpleri, hem sizinle hem de kendi topluluklarıyla savaşmayı çirkin görüp Kureyş'le de savaşa girmeyerek tarafsız duracaklarına dair söz veren (Müdlicoğulları gibi) kimseleri de esir almayın ve öldürmeyin. Eğer Allah Teâlâ dileseydi onları size musallat eder ve onlar da sizinle savaşırdı. Şayet onlar sizden uzak dururlarsa onlarla çarpışmayın. Size boyun eğip barış talep ettikleri takdirde onları öldürme ve esir almanıza Allah Teâlâ izin vermemiştir.*

91. *Size gelip, "Biz müslümanız", kavimlerinin yanına varınca da, "Onlarla alay ettik, biz sizdeniz" diyerek hem sizden hem de kendi kavimlerinden emin olmak isteyen (Esedoğulları ve Gatafan gibi) başkalarını da görürsünüz. Onlar ne vakit fitne ve şirke (yahut müslümanlara karşı savaşa) çağrılsalar hemen o tarafa atılırlar. Eğer onlar size barış teklif edip sizinle savaşmaktan ellerini çekmezlerse, onları nerede bulursanız yakalayıp öldürün! İşte bu küfürlerinden dolayı onların öldürülmeleri ve esir alınmaları konusunda size apaçık bir delil kıldık.*

92. *Bir müminin, kasten bir mümini öldürmesi olur şey değil. Ancak hata ile olması başka. Kim bir mümini hata ile öldürürse, bir mümin köle veya câriye âzat etmesi ve öldürülenin vârisleri arasında bölüştürülmesi için tam bir diyet (kan bedeli) vermesi gerekir. Ancak vârislerin o diyeti öldürene bağışlamaları müstesnadır. Eğer öldürülen kimse iman etmekle birlikte sizin düşmanlarınızdan (kâfirlerden) olan bir topluma mensupsa, onun için yine bir mümin köle âzat etmek gerekir (ve diyet vermek gerekmez. Çünkü öldürülen müminin akrabaları kâfir oldukları için ona vâris olamazlar). Eğer hata ile öldürülen kimse sizinle kendi aralarında antlaşma bulunan kâfir bir topluluktan olursa, yine müslümanlar arasında olduğu gibi köle âzadı ve diyet lazımdır. Bunlara gücü yetmeyen ve imkân bulamayan kimsenin, iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. İşte bu hüküm size Allah Teâlâ tarafından tövbenizin kabulü için bir vesiledir. Allah [celle şânuhû] öldüren ve öldürülenin halini en iyi bilen, diyet ve kefâret hususunda hikmetle hükmedendir.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebini müfessirler şu şekilde açıklamışlardır: Ayyâş b. Ebû Rebîa, Mekke'de Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ile buluştuktan sonra İslâm'a girmiş, akrabalarının baskılarından dolayı, hicretten önce, Medine'ye kaçmıştı. Bunu öğrenen annesi çok endişelenmişti. Hâris ve Ebû Cehil, Ayyâş'ın anne bir kardeşleri idi. Anneleri İsrâiloğulları'na, "Siz Ayyâş'ı bana getirmedikçe ne yer, ne içer ne de bir gölgeye girerim" diye yemin etti. Bunlar, Medine'ye gidip Ayyâş'ı buldular. Annesinin halini ona bildirdikten sonra dinine kesinlikle müdahale edilmeyeceğine, her ne olursa olsun kendisine rahat bir ortam sağlanacağına dair söz verip yemin ettiler ve Ayyâş'la beraber Mekke'ye yöneldiler. Yola çıkar çıkmaz onu sımsıkı bağlayıp dövdükten sonra annelerine getirdiler. Annesi onu dininden dönünceye dek kızgın güneşin altında tutacağını söyledi ve oracıkta bıraktı. Ayyâş çaresiz kalıp onların isteklerine uymak zorunda kalınca serbest kaldı. Bir gün Hâris, Ayyâş'la sohbet ederken, "Ey Ayyâş! Senin iman ettiğin Muhammed'in dini hak ise niçin hak dini terkettin? Eğer bâtıl ise niçin bâtıl bir dine girmiştin?" dedi. Bunun üzerine Ayyâş öfkelenip, "Vallahi seni tek başına bulduğum bir yerde öldüreceğim" dedi. Bu olaydan sonra Ayyâş, yeniden müslüman olup Medine'ye hicret etti. Kendisinden sonra Hâris de müslüman olup Medine'ye hicret etmişti. Fakat Ayyâş, Hâris'in müslüman olduğunu bilmiyordu. Bir gün Kubâ Mescidi'nin yakınlarında karşılaştılar. Ayyâş daha önceden ettiği yemin gereği Hâris'i öldürdü. Bunun üzerine sahabiler, "Sen ne yaptın! Haksız yere bir müslümanı öldürdün" diyerek Ayyâş'ı kınadılar. O ise yaptığı hatadan pişmanlık duyup da Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek önceden etmiş olduğu yemini ve Hâris'in müslüman olduğunu bilmediğini söylemesi üzerine bu âyet nâzil oldu.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

93. *Bir mümini kasten öldüren kimsenin cezası ebedî olarak cehennemdir. Allah [celle şânuhû] ona gazap ve lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebini müfessirler şöyle naklederler: Mikyâs b. Subâbe'yle kardeşi Hişâm müslüman olmuşlardı. Mikyâs, karde-

şini Neccâroğulları yurdunda öldürülmüş olarak bulunca Peygamber'in [aleyhisselâm] huzuruna geldi. Hz. Peygamber [aleyhisselâm] Fihroğulları'ndan Züheyr b. İyâz'la birlikte onu Neccâroğulları'na göndererek, *"Eğer katili bulurlarsa size teslim etsinler ki kısas uygulansın, eğer katili bilinmiyorsa diyetini versinler"* buyurdu. Neccâroğulları kabilesi, katili bilmediklerini söyleyip diyet olarak 100 deve vererek Mikyâs ve Züheyr'i geri gönderdiler. Medine'ye gelirken Mikyâs, yolda şeytanın vesvesesine kapıldı ve güya kısas düşüncesiyle Züheyr'i öldürüp kâfir olarak develerle birlikte Mekke'ye kaçtı. Bu olay üzerine bu âyet nâzil oldu.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

94. *Ey iman edenler! Allah yolunda cihada çıktığınız zaman, mümini kâfirden ayırt etme hususunda çok dikkatli davranın. Size müslümanca selâm veren kimseye, dünyalık ganimet elde etmeyi gözeterek, "Sen mümin değilsin" demeyin. Allah Teâlâ'nın katında sayısız ganimetler vardır ki bu sizi, mal için bir mümini öldürmeye muhtaç etmez. Daha önce siz de onlar gibiydiniz. Yani İslâm'ı kabul edip kelime-i şehadet getirerek canınızı ve malınızı korumuştunuz. Sonra Hak Teâlâ size dinde istikamet ve sebat ihsan eyledi de kurtuldunuz. Öyleyse sizler de onların kelime-i şehadet getirmelerini, can ve mal korkusundan dolayı sanıp hiçbir araştırma yapmadan öldürülmeleri için aceleci davranmayın. Muhakkak ki Allah [celle şânuhû] yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*

Rivayet edildiğine göre bu âyet-i kerime Fedek ahalisinden Mirdâs b. Nehîk hakkında nâzil olmuştur. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] o kavme, Galib b. Fudâle komutasında bir birlik göndermişti. Mirdâs ise o kabiledeki tek müslüman kişiydi. Ahali, üzerlerine gelmekte olan birlikten haberdar olup yurtlarını bırakıp kaçtılar. Mirdâs, bütün malını ve koyunlarını alıp bir dağa sığındı ve bekledi. Müslümanlar tekbirlerle yanına geldiklerinde kendisi de tekbir ve kelime-i şehadet getirerek dağdan inmeye başladı. Üsâme b. Zeyd, üzerine atılıp onu öldürdü

ve akabinde malına el koydu. Bu olay Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] ulaştığında, Resûlullah Efendimiz, buna çok üzülüp Üsâme'yi, *"Allah'ın bir olduğunu itiraf eden ve kelime-i şehadet getiren bir insanı nasıl öldürürsün?"* diyerek şiddetle azarladı. Üsâme, "Onun kelime-i şehadet getirmesinin sebebi kılıç korkusundandı" cevabını verince Hz. Peygamber [aleyhisselâm], *"Onun kalbini mi yardın da, silah korkusundan mı, değil mi olduğunu bildin?"* buyurdu. Sonra, Üsâme'nin isteği üzerine onun hakkında mağfiret talebinde bulundu ve Üsâme'ye bir köle âzat etmesini emretti.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ
عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا
فِيمَ كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ
وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا
الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً
وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ
عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا
كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ
يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

95. *Müminlerden zaruret ve özür sahibi olmadıkları halde savaştan geri kalıp oturanlarla, Allah Teâlâ yolunda canları ve mallarıyla cihad edenler bir değildirler. Allah Teâlâ, canları ve mallarıyla cihad edenleri, derece itibariyle kalanlardan daha üstün kıldı ve onlara fazilet ihsan etti. Hak Teâlâ hepsine,*

imanları sebebiyle cenneti vaat etti. Allah [celle şânuhû] mücahidleri, özürsüz olarak savaştan geri kalıp evlerinde oturanlardan, pek büyük mükâfat vererek üstün kılmıştır.

96. *Allah katından o mücahidlere yüksek dereceler, bağışlanma ve rahmet vardır. Şanı yüce Allah, onların geçmiş günahlarını bağışlar ve mükâfatlarını arttırarak onlara merhamet eder.*

97. *Mekkeliler'den, kendilerine hicret vâcip olmasına rağmen hicret etmeyip müşriklerin yurdunda oturmaya devam ederek nefislerine zulmedenlere ölüm geldiğinde, Azrâil'in yardımcıları olan melekler, "Siz müminlerden mi yoksa müşriklerden miydiniz?" yani, "Niçin hicret etmediniz?" diye azarlarlar. Onlar da meleklere, "Biz Mekke toprağının zayıflarındandık" cevabını verirler. Melekler onları yalanlayarak, "Allah Teâlâ'nın arzı geniş değil miydi ki muhacirlerin Medine'ye ve Habeşistan'a hicret ettikleri gibi siz de bir yere hicret etseydiniz" derler. İşte o hicreti terkedenlerin gidecekleri yer cehennemdir. O cehennem ki onlar için ne kötü bir varış yeridir.*

98. *Ancak, hicret için hiçbir şeye gücü yetmeyip gerçekten zayıf, çaresiz ve âciz olan erkekler, kadınlar ve çocukların varacakları yer cehennem değildir, onlar müstesnadır. Zira onlar hicret etmek için bir çare bulamaz ve yeterli azığı temin edemeyip gidilecek yolları bile bilmezler.*

99. *Hicret hususunda çaresiz ve tehlikede oldukları için bu kimseleri, Allah Teâlâ lutuf ve keremiyle affeder. Çünkü Allah [celle şânuhû] çok affedici ve günahları çok bağışlayıcıdır.*

100. *Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde yerleşecek birçok mekân, dinini yaşayıp yayacak birçok yer ve bol rızıklar bulur. Kim Allah ve Resûlü'ne itaat ederek evinden çıkıp hicret sırasında kendisine ölüm erişirse, muhakkak ki onun sevabı Allah katında kesinleşir. Allah Teâlâ çok bağışlayıcı ve çok rahmet edicidir.*

Bu âyet-i kerime, Cündeb b. Damre hakkındadır. O, "Onlar müstesnadır" âyetini işittiğinde, "Ben istisna olunan zümreden değilim. Çünkü ben hicret etmenin bir yolunu bulurum. Üstelik Medine'ye nasıl gidileceğini de biliyorum. Vallahi ben bu gece Mekke'de yatmayacağım. Eğer ecelim gelecekse hicret yolunda gelsin" diyerek İsrâiloğulları'nı çağırttı. Oğulları kendisini, yatağıyla birlikte bir deveye yükleyip Medine'ye doğru yola çıktılar. Ten'im denilen yere geldiklerinde

durumu ağırlaşınca, sağ elini sol elinin üzerine koyarak, "Yâ Rabbi! Bu senin için, bu da resûlün için olsun! Resûlünün biatı üzere sana biat ediyorum" diyerek ruhunu teslim etti.

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ ۖ اِنْ
خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾
وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا
اَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَآئِكُمْ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ
يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً ۗ وَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَنْ تَضَعُوا
اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

101. *Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, siz namazdayken kâfirlerin, size bir kötülük yapmalarından veya üzerinize saldırmalarından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur. Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.*

102. *Ey Muhammed! Düşman karşısında teyakkuzda iken askerlerinle birlikte namaz kılacağın zaman onları iki kısma ayır. Bir kısmı seninle namazda, bir kısmı da düşman karşısına dursun. Ve hepsi de silahlarını yanlarına alsınlar. Seninle bir rekât kılanlar namazı bozan şeylerden sakınarak düşmanın karşısına gitsinler. Önceden düşman karşısında olup namaz kılmayanlar gelerek ikinci rekâtı seninle kılsınlar ve teşehhüdü seninle okusunlar. Sen selâm verdikten sonra onlar selâm vermeden düşman karşısına gitsinler. Eşyalarını ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Önceki rekâtı imamla kılan ve düşman karşısına gidenler gelip ikici rekâtı kılsınlar ve teşehhüdü de okuyup selâm vererek namazı tamamlasınlar. Akabinde düşman karşısına gitsinler. Sonra ikinci rekâtı imamla kılmış olanlar gelerek geçen ilk rekâtı kılsınlar ve teşehhüdü de okuyup selâm vererek namazı tamamlasınlar. Kâfirler, siz silah*

ve eşyanızdan gafil iken size baskın yapmayı ve bir kere de olsa saldırmayı isterler. Eğer yağmurdan dolayı eziyet çeker ya da hasta olursanız düşmandan sakınmak kastıyla, savunma gereçlerini aldıktan sonra silahlarınız size ağır gelirse onları bırakmanızda bir vebal yoktur. Muhakkak ki Allah Teâlâ kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

Müşrikler, İslâm ordusunun Usfân'da, öğle namazını birlikte cemaatle kıldıklarını görünce, "Eyvah! Keşke onlara namaz kılarken saldırsaydık, bir anlık gaflete düştük fakat bu fırsatı kaçırmışsak da, bunların babalarından ve İsrâiloğulları'ndan daha değerli gördükleri ikindi namazı var" diyerek müminler namaza durunca hep birlikte saldırmaya niyet ettiler. Bu olaya istinaden öğle ve ikindi vakti arasında korku namazına dair bu âyet indirildi.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۚ إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

103. *Artık korku namazını kıldınız mı, düşmanla ayakta kılıçla savaşırken, oturup ok atarken ve yaralı bir şekilde yerde yatarken yani sürekli olarak Allah Teâlâ'yı zikredin. Düşman korkusundan emin olduğunuzda ise namazı tam erkânıyla yani şartlarını gözeterek kılın. Muhakkak ki namaz müminlere belirli zamanlara bağlı olarak farz kılınmıştır.*

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۖ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۚ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

104. *Düşmanları takip etmekte gevşeklik göstermeyin! Siz ne kadar yaralı ve acı içindeyseniz onlar da sizin gibi yaralı ve acı içindedirler. Oysa sizde ahiret sevabından ümit vardır. Onlarda ise ahiret ümidi de yoktur. Allah [celle şânuhû] yaptıklarınızı hakkıyla bilen, emir ve yasaklarında hikmet sahibidir.*

Ebû Süfyân ve askerleri Uhud'dan döndüklerinde, onları takip etmek için arkalarına düşen müslümanların, yaralarından ve çektikleri acılardan dolayı şikâyetçi olmaları üzerine bu âyet-i kerime indirilmiştir.

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

105. *Ey Muhammed! Muhakkak ki biz sana Kur'an'ı hak ve adaletle hüküm verici olarak, insanlar arasında Allah Teâlâ'nın sana tarif ve ilham ettiği şekilde hüküm vermen için indirdik. Hainlerin savunucusu olma!*

Bu ve bundan sonraki (105. âyetten 116. âyete kadar) âyetlerin iniş sebebi şöyledir: Zaferoğulları'ndan Tu'me (veya Ta'me) b. Übeyrık, komşusu Katâde b. Nu'mân'ın (yahut amcası Rifâa b. Zeyd'in) ambarından bir çuval un ve bir zırh çaldı. Çalınan çuvalın delik olması sebebiyle yola ince bir çizgi halinde un dökülüp gitmişti. Tu'me çuvalı Zeyd b. Semîn adlı yahudiye emanet etti. Ertesi gün Katâde, Tu'me'den unu isteyince Tu'me, almadığına ve bilmediğine dair yemin etti. Bunun üzerine Katâde, Tu'me'nin yanından ayrılarak unun izini sürmeye başladı ve yahudi Zeyd'in evine geldi. Hırsızın o olduğu zannıyla, undan vazgeçtiklerini söyleyip zırhı istedi. Yahudi, "Bunu bana Tu'me verdi" dedi ve yanlarında bulunan bir grup yahudi de buna şahitlik ettiler. Tu'me'nin kavmi olan Zaferoğulları, Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] huzuruna çıkıp Tu'me'nin temize çıkarılmasını talep ederek Katâde'nin onu delilsiz suçladığını, onun iftiraya uğradığını ve asıl hırsızın yahudi olduğunu öne sürdüler. Hz. Peygamber'in de [aleyhisselâm] onlara itimat etmesi üzerine çok geçmeden bu âyetler indirilmiştir.

وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

106. *Bir de Hak Teâlâ'dan bağışlanma dile! Şüphesiz ki Allah [celle şânuhû], bağışlanma isteyene karşı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.*

107. *Hırsızı ve kendi nefislerine hainlik eden kimseleri savunma! Muhakkak ki Allah [celle şânuhû] hainleri ve hainliği meslek edinen günahkârları sevmez.*

108. *İnsanlardan utanarak hainliği gizlerler de Allah Teâlâ'dan utanmazlar. Halbuki Allah Teâlâ onların kalplerinde olan sırları bilir. Çünkü onlar Allah Teâlâ'nın razı olmadığı sözü kurarlarken Allah onlarla beraberdi. Allah onların yaptıklarını ilmiyle kuşatıcıdır.*

Bu âyet, Zaferoğulları'nın gece söyledikleri sözler ve istişareleri hakkındadır. Onlar şöyle demişlerdi: "Tu'me müslüman olduğundan dolayı Peygamber [aleyhisselâm] onun yeminine inanır, yahudi kâfir olduğundan dolayı ona itimat ve iltifat etmez."

هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ
نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا
فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهٖ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ
خَطِيٓـَٔةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيٓـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾
وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا
يُضِلُّونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَىْءٍ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾
لَا خَيْرَ فِى كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ
بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا
عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ
غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

109. *Ey Zaferoğulları! Siz öyle kimselersiniz ki, Câhiliye anlayışıyla dünya hayatı uğruna hainleri savunuyor ve onlar için mücadele ediyorsunuz. Ya kıyamet gününde onlara azap edilirken Allah Teâlâ'ya karşı onları kim savunacak, vekil olacak?*

110. *Kim bir kötülük yapar veyahut işlediği günah sebebiyle kendine zulmeder de sonra Allah Teâlâ'dan bağışlanma dilerse, Allah Teâlâ'yı günahlarını affedici, kendisine lutfuyla çok merhametli olarak bulur.*

111. *Kim bir günah işlerse, kazandığı günah ancak kendi aleyhinedir. Allah [celle şânuhû] onun işlediği günahı en iyi bilen ve yaptığının karşılığını vermekte tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.*

112. *Bir kimse bilerek veya bilmeyerek küçük veya büyük bir günah işler de sonra onu suçsuz birinin üzerine atarsa (Tu'me'nin Zeyd'e iftirası gibi) şüphesiz ki o, bundan dolayı hem ağır bir iftira suçunu hem de apaçık bir günahı yüklenmiş olur.*

113. *Eğer Allah Teâlâ'nın, sana peygamberlikle ihsan ve rahmeti olmasaydı, onlardan yani Zaferoğulları'ndan bir grup seni şaşırtıp doğru hükümden döndürmeye niyet etmişlerdi. Onlar ancak kendilerini saptırırlar ve sana en ufak bir zarar veremezler. Allah Teâlâ sana Kur'an'ı ve onun hükümlerini indirdi. Bilmediğin sırları ve hakikatleri sana öğretti. Allah'ın [celle şânuhû] sana peygamberlik vermesiyle ve bilmediklerini öğretmesiyle, senin üzerindeki lutfu ve rahmeti çok büyüktür.*

114. *Onların aralarında gizli konuşmalarının çoğunda bir hayır yoktur. Ancak bir sadaka vermeyi veya güzel ve makbul sayılan bir iyilik yapmayı yahut insanlar arasında düşmanlığı ortadan kaldırmayı ve aralarını düzeltmeye çalışmayı emredenler müstesnadır. Kim Allah'ın rızasını dileyerek böyle iyilikler yaparsa biz ona ahirette büyük bir ecir ve mükâfat veririz.*

115. *Kim ki kendisine doğru yol apaçık bir şekilde gözüktükten sonra Peygamber'e [aleyhisselâm] muhalefet eder, itikad ve amel hususunda müminlerin yolundan başkasına uyup giderse, ahirette biz onu dünyadayken dost olduğu küfür ve sapkın yolda bırakır ve cehenneme atarız. O cehennem ne kötü bir varış yeridir.*

Bu âyet-i kerime Tu'me b. Übeyrık hakkında indirilmiştir. O, hırsızlığı kesin olarak belli olunca, elinin kesilmesinden korkup mürted olarak Mekke'ye kaçtı. Orada Süleymoğulları'ndan Haccâc b. Alât adlı kimsenin evine sığındı. Gece hırsızlık niyetiyle onun evinin duvarını delerken üzerine bir taş düştü ve altında kaldı. Sabah olunca enkazdan çıkardılar ve öldürmek istediler. Bazıları ona acıdı ve öldürülmeyip sürgün edilmesinin daha uygun olacağını belirterek onu Mekke'den

sürdüler. O da Kuzâalılar'a ait bir kervanla Şam'a doğru yola çıktı. Yoldayken tâcirlerin eşyalarını çalmaya teşebbüs edince yakalandı ve taşlanarak öldürüldü. Öylesine taşlandı ki o taşlar onun mezarı oldu.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾

116. *Muhakkak ki Allah Teâlâ kendisine ortak koşan kimseleri bağışlamaz. Bunun dışında dilediği kimsenin günahlarını affeder. Her kim Allah Teâlâ'ya ortak koşarsa muhakkak ki o hak yolundan sapmış, derin bir sapıklığa düşmüştür.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebi şöyle rivayet edilir: Bedevîlerden biri Peygamber Efendimiz'e [aleyhisselâm] gelip, "Yâ Resûlallah! Ben günaha batmış biriyim. Fakat Allah Teâlâ'yı bilip iman ettiğimden beri O'na hiçbir şeyi ortak koşmadım. O'ndan başka kimseyi de dost edinmedim. Haddimi aşarak ve edepsizlik ederek isyan etmeye de kalkışmadım. Bununla birlikte göz açıp kapayıncaya kadar olsa bile Allah'tan kaçıp kurtulmayı aklımdan dahi geçirmedim. Günahlarımdan pişman ve tövbekâr olduğum halde huzurunuza geldim. Acaba benim durumum Allah Teâlâ katında nasıl olur?" diye sorması üzerine bu âyet ona cevaben müjde olarak indirildi.

إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾

117. *Allah'a ortak koşan Mekkeliler, Allah Teâlâ'yı bırakıp ancak dişilere (dişi saydıkları putlara) tapıyorlar (Genel kanaatlerine göre dişi saydıkları putları güya meleklere benzetir ve melekleri de -hâşâ- Allah'ın kızları kabul ederlerdi). Onlar putlara tapmakla ancak inatçı ve azgın şeytana tapmış oluyorlar.*

118. *Allah Teâlâ şeytana lânet edip onu rahmetinden kovdu. Şeytan da, "Yâ Rabbi! Senin kullarından muhakkak belli bir miktar pay alacağım" dedi.*

Rivayet edildiğine göre kulların binde biri Allah Teâlâ'nın, dokuz yüz doksan dokuzu ise şeytanındır.

وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَآمُرَنَّهُمْ
فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ
خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ
اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا
﴿١٢١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَمَنْ اَصْدَقُ
مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ
يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾

119. *Onları hak yoldan saptıracağım ve, "Hayat uzundur, hem öldükten sonra dirilmek diye bir şey de yoktur" gibi olmayacak kuruntulara sokacağım. Sonra onlara (putlara adak için) hayvanlarının kulaklarını yarmalarını ve kesmelerini emredeceğim (Bunun açıklaması Mâide sûresinde gelecektir). Ve onlara Allah Teâlâ'nın yarattığını değiştirmelerini (dövme yaptırmak, erkeği hadımlaştırmak, kadın veya erkek eşcinselliğini) emredeceğim. Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinir ve onun emirlerine itaat ederse şüphesiz o, apaçık bir ziyana düşmüştür.*

120. *Şeytan onlara uzun ömür ve dünyada bütün arzularına kavuşmayı vaat eder. Onlara, "Yeniden dirilme, cennet ve cehennem yoktur" diye kuruntular verir. Şeytanın onlara vaadi ancak bir aldatmadır ve onların zarar görmesiyle kendisinin kazandığını gösterir.*

121. *Şeytana uyanların varacağı yer cehennemdir. Onlar, oradan dönecek ve kaçıp kurtulacak bir yer bulamazlar.*

122. *İman edip salih amel işleyenleri, içinde ebedî kalmak üzere, ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah Teâlâ bunu hak bir söz olarak vaat etti. Allah Teâlâ'dan daha doğru sözlü kim vardır?*

123. *Ey müslümanlar! Allah Teâlâ'nın vaat ettiği bu sevaba, ne sizin boş temennilerinizle ne de kitap ehlinin kuruntularıyla ulaşılır. Bilakis iman etmek ve salih amel işlemekle ona nail olunur. Kim kötü bir amel işlerse onun karşılığını görecektir. O kimse için Allah Teâlâ'dan başka azabı uzaklaştıracak bir dost ve yardımcı yoktur.*

Rivayet edildiğine göre müslümanlar ve Ehl-i kitap'tan bazıları aynı mecliste bulunuyorlardı. Yahudi ve hıristiyanlar, "Bizim peygamberimiz sizin peygamberinizden ve kitabımız sizin kitabınızdan daha öncedir. Dolayısıyla cennete bizden başkası giremez" şeklinde övünüyorlar ve her biri Allah katında kendilerinin daha hayırlı olduğunu iddia ediyorlardı. Onlara karşı müslümanların da, "Bizim peygamberimiz peygamberlerin sonuncusudur. Kitabımız sizin kitaplarınızın hükmünü kaldırmıştır. Cennete girmeye sizden daha layığız" demeleri sebebiyle, *"Sizin kuruntularınız..."* âyeti tarafların sözlerine reddiye mahiyetinde indirilmiştir. *"Kim kötü bir amel işlerse"* kelâm-ı şerifini sahabiler işitince çok üzüldüler. Hz. Ebû Bekir [radıyallahu anh], "Yâ Resûlallah, kötü amel işlemeyen kimse yoktur ki bunun cezasından kurtulsun" dedi. Kâinatın varlık sebebi Peygamber Efendimiz, *"Sana dünyadayken başına gelen hüzün, hastalık ve bela, o kötü amelin karşılığı olur"* buyurdu.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ
وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾

124. *Erkek veya kadın kim mümin olduğu halde salih amellerden bir şey işlerse, işte o kimseler cennete girerler ve en küçük*[64] *bir haksızlığa uğratılmazlar.*

125. *Kötü işlerden sakınan, daima salih amel işlemek için çalışan, kendini Allah'a teslim edip bütün benliğiyle Allah'ın rızasına yönelen ve İslâm dinine uygun olan İbrahim'in dinine tâbi olan kimseden, din bakımından daha güzel kim olabilir? Allah Teâlâ Hz. İbrahim'i seçip dost edinmiş, dostun dostu yanındaki değerine yaraşır bir sevgiyle, özel bir şekilde ona lutufta bulunmuştur.*

64 "En küçük" anlamıyla karşılamaya çalıştığımız ifade, âyet-i kerimede "nakîr" şeklinde buyrulmaktadır. Bu ise, "hurma çekirdeğinin küçük oyuğu" demektir. Dilimizde bunun için "kıl kadar" ifadesi de kullanılır.

Rivayet edildiğine göre Hz. İbrahim [aleyhisselâm] zamanında büyük bir kuraklık olmuştu. İnsanlar âdet üzere onun evine gelip yemek yerlerdi. Bir süre sonra ambarı boşaldı. Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] Mısır'da varlıklı bir dostu vardı. Kendisine bir miktar tahıl vermesi için adamlarıyla birlikte ona birkaç deve gönderdi. Yanına vardıklarında adam onlara, "Bizim buralarda da kıtlık hâlâ devam etmektedir. Şayet kendisi için isteseydi bir çare bulunurdu. Fakat onun geniş cömertliğine yetecek kadar tahılımız yoktur" cevabını vermesiyle, gidenler eli boş geri döndüler. Şehre yaklaşırken, fakirler onların eli boş geldiklerini görüp üzülmesinler diye çuvalları kumla doldurarak Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] evine götürdüler. Hz. İbrahim [aleyhisselâm] bu durum karşında çok üzüldü ve mescide gitti. O sırada, uyumakta olan hanımı Sâre [Allah Teâlâ ondan razı olsun] uyanmıştı. Kalkıp dolu çuvalları gördü ve sevinçle gidip birinin ağzını açtı. Çuvallar bembeyaz ve tertemiz unla doluydu. Vakit kaybetmeden hamur yoğurup ekmek yaparak hane halkına ve fakir çocuklara dağıttı. Hz. İbrahim [aleyhisselâm] mescidden dönüşünde evde ekmek kokusu alınca, "Bu nereden geldi?" diye sordu. Kendisine, "Mısır'dan dostunun gönderdikleridir" cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. İbrahim [aleyhisselâm], "Bu Mısır'dan değil, benim dostum olan Allah Teâlâ tarafından gönderilmiştir" dedi. Allah Teâlâ, İbrahim aleyhisselâmın bu cevabından dolayı onu kendine dost seçti.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾
وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ ۖ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ
فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ
وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَأَنْ تَقُومُوا
لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾
وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا
أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ
الشُّحَّ ۚ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾

126. *Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların yaratılması ve mülkiyeti Allah'ındır. Allah Teâlâ'nın ilim ve kudreti her şeyi kuşatmıştır.*

127. *Kadınların mirası hususunda senden fetva istiyorlar. De ki: Onlara dair hükmü size Allah açıklıyor. Kitapta kendileri için yazılmış olan hakları vermeksizin nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, ergenlik çağına ulaşmamış çocuklar ve diğer yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan âyetler, Allah'ın hükmünü açıkça ortaya koymaktadır (Yani yetimlerin mehir ve miras gibi bütün haklarını yerine getirmekte adaletli davranın). Gerek bunlar gerekse diğerleri hakkında hayır namına ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.*

128. *Eğer bir kadın, kocasından eziyet göreceğinden veya konuşup görüşmeyi terkedip kendisinden yüz çevireceğinden endişe ederse, uzlaşıp aralarını düzeltmelerinde kendilerine bir vebal yoktur. Yani kadının evlilik haklarını yahut kendi sırasını kocasının diğer hanımına bağışlaması; kocanın da önceki hizmetlerini devam ettirmesiyle kendisinden tamamen ilişkisini kesmemesi, uzlaşmaya birer örnektir. Uzlaşma ve barış, düşmanlıktan ve büsbütün ayrılmaktan (boşanmaktan) daha hayırlıdır. Nefislerin yaratılışında cimrilik vardır. Çünkü hanımlardan her birinin cimri davranması yani kocasını diğerinden kıskanması fıtratının gereğidir. Eğer sizler güzel geçinip birbirinize huysuzluk ve eziyet etmekten vazgeçerseniz bilin ki Allah [celle şânuhû] aranızdaki sevgi ve düşmanlık dâhil yaptığınız her şeyden haberdardır.*

Rivayet edildiğine göre müminlerin annesi Sevde bint Zem'a yaşlı bir hanım olmasından dolayı Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] kendisini boşamasından endişe etti ve, "Benim muradım kıyamet gününde senin hanımlarından biri olarak diriltilmektir. Sıramı Âişe'ye verdim. Beni boşama" dedi ve Peygamber Efendimiz de bunu kabul edip uzlaştılar.

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ ٱلْمَيْلِ
فَتَذَرُوهَا كَٱلْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِن تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٢٩﴾
وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا
فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن
قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى

الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ ۭ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلٰي ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿١٣٤﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا
قَوّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاۗءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ ۚ
اِنْ يَّكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيْرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوْا ۚ
وَاِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١٣٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْٓا اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِيْ نَزَّلَ عَلٰي رَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ
الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰۗىِٕكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١٣٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ اٰمَنُوْا
ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا ۙ
﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنٰفِقِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمَۨا ﴿١٣٨﴾ الَّذِيْنَ يَتَّخِذُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ
اَوْلِيَاۗءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ اَيَبْتَغُوْنَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۭ
﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا
وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوْا مَعَهُمْ حَتّٰي يَخُوْضُوْا فِيْ حَدِيْثٍ غَيْرِهٖٓ ۡ اِنَّكُمْ
اِذًا مِّثْلُهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْكٰفِرِيْنَ فِيْ جَهَنَّمَ جَمِيْعَۨا ﴿١٤٠﴾
اَلَّذِيْنَ يَتَرَبَّصُوْنَ بِكُمْ ۚ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللّٰهِ قَالُوْٓا اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ۠
وَاِنْ كَانَ لِلْكٰفِرِيْنَ نَصِيْبٌ ۙ قَالُوْٓا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِّنَ

الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ۚ
وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَآءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَآ إِلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلٰى هٰٓؤُلَآءِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ
أَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا
﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ۙ ﴿١٤٥﴾
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولٰٓئِكَ
مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ
اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾ لَا يُحِبُّ
اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾

129. *Hanımlarınız arasında âdil davranmaya ne kadar çalışırsanız çalışın kalbinizle meyletmekte bile eşit davranmaya güç yetiremezsiniz. O halde aralarından sevdiklerinize tamamen yönelip de sevmediğinizi de ihmal edip ne dul ne kocalı gibi sallantıda bırakmayın. Yatak sırasında ve nafakada eşitliğe riayet edin ve nefsinizin arzularına tâbi olmayın. Eğer bu hanımlar konusunda nefsinizi ıslah eder ve artık birine tamamen meyletmekten ve diğerine de haksızlık yapmaktan sakınırsanız muhakkak ki Allah [celle şânuhû] çok bağışlayıcı ve halinize çok merhamet edici olduğundan, geçmiş hatalarınızı affeder ve rahmetiyle sizi murada erdirir.*

130. *Eğer karı koca birbirlerinden ayrılırlarsa Allah Teâlâ engin kudretiyle onların durumlarını değiştirir ve her birini bir başkasıyla zenginleştirir, hiçbirini muhtaç bırakmaz. Allah Teâlâ'nın lutfu ve rahmeti geniş, emir ve yasakta mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.*

131. *Göklerde ve yerde olan her şey Allah Teâlâ'ya aittir. Muhakkak ki sizden önce kendilerine kitap verilenlere de size de, "Allah Teâlâ'dan korkun! Allah'a ortak koşmaktan ve küfürden sakının!" diye emrettik. Eğer inkâr ederseniz göklerde ve yerlerde olan bütün mahlûkat Allah Teâlâ'nındır. Dolayısıyla sizin ne şirk ve inkârınız O'na zarar verebilir ne de iman ve itaatinizin O'na bir yararı dokunur. Allah [celle şânuhû] hiçbir şeye muhtaç değildir yani yarattıklarına ve onların ibadetlerine muhtaç olmaktan münezzehtir. O zatında her türlü övgüye layıktır.*

132. *Göklerde, yeryüzünde ve bu ikisinin arasında bulunan her şey, Allah Teâlâ'nın mahlûku ve mülküdür. Yarattığı varlıkların işlerine vekil olarak Allah Teâlâ yeter.*

133. *Ey insanlar! Şayet Allah Teâlâ dilerse sizi yok eder yerinize başkalarını getirir. Allah Teâlâ bu yok etme ve yoktan yaratmaya hakkıyla gücü yetendir.*

134. *Kim ahirete uygun bir ameli işleyip ondan yalnız dünya nimetini isterse (cihada yalnız ganimet elde etmek için çıkan mücahid gibi), bilsin ki dünyanın da ahiretin de sevabı Allah katındadır. Ne gariptir ki, sırf dünya peşinde koşar da ahiret sevabını istemez. Allah [celle şânuhû] onların sözlerini işiten, amellerini gören ve niyetlerini hakkıyla bilendir.*

135. *Ey iman edenler! Kendiniz, anne babanız ve en yakınlarınız aleyhinde bile olsa adaleti ayakta tutan ve Allah için doğru şahitlikte bulunan kimselerden olun! Zira şehadet, hakkı söylemektir. Eğer lehine ve aleyhine şahitlik ettiğiniz insanlar zengin veyahut fakir de olsalar adaletten ayrılmayın. Yani zengine hürmet ve fakire de merhamet göstermeyip hakkı söyleyin. Allah Teâlâ zengin ve fakirin hallerini bilir ve onları sizden daha fazla gözetir. Öyleyse doğruluktan saparak nefsinizin arzusuna uymayın. Şayet doğruyu söylemeyip sözü çarpıtırsanız veyahut doğruya şehadet etmeyip sessiz kalarak gerçeği gizlerseniz, şüphe yok ki Allah Teâlâ yaptıklarınızdan haberdardır ve cezalandırılmanıza kâfidir.*

136. *Ey iman edenler! Allah Teâlâ'ya, resûlüne, ona indirdiği Kur'ân-ı Kerîm'e ve daha önce indirdiği semavî kitapların hepsine iman edin. Yani imanda sebat edin. Kim Allah Teâlâ'yı, meleklerini, indirdiği kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü yahut bunlardan birini inkâr ederse, muhakkak ki o kimse kurtuluştan uzak derin bir sapıklığa düşmüştür.*

137. *Yahudilerden Musa'ya iman ettikten sonra buzağıya ibadetleri sebebiyle kâfir olanlar tövbe ettikten sonra Tevrat'a iman ettiler. Sonra İsa'yı*

[aleyhisselâm] inkâr ettiler ve ardından Muhammed'i de [aleyhisselâm] inkâr ederek küfürlerini arttırdılar. İşte bu hallerinde ısrar ve inat edenleri Allah Teâlâ affetmeyecek ve onları doğru yola da iletmeyecektir.

138. *Münafıklara, kendileri için çok acı bir azap olduğunu müjdele.*

139. *Onlar, müminleri bırakıp kâfirleri dost ve arkadaş edinirler. Onların yanında izzet ve şeref mi arıyorlar yani kâfirlerden, müminleri yenmelerini ve kendilerine yardım etmelerini mi istiyorlar? Muhakkak ki bütün izzet ve galibiyet (kuvvet ve üstünlüğün tamamı) Allah'a [celle şânuhû] aittir.*

140. *Muhakkak ki Allah Teâlâ size Kur'an'da, "Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr ettiklerini, alaya aldıklarını işittiğiniz zaman onlar alaylı konuşmalarını terkedip başka bir konuya geçmedikçe kendileriyle beraber oturmayın. Siz onların bu inkâr ve alaylı konuşmalarını işittiğiniz halde kendi rızanızla onlarla aynı mecliste bulunursanız siz de onlar gibi olursunuz" diye bir âyet indirmişti.*[65] *Allah [celle şânuhû], küfür ve nifak üzere ölen münafık ve kâfirlerin tamamını cehennemde toplayacaktır.*

141. *Münafıklar sizin hallerinizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah Teâlâ tarafından size bir fetih yani zafer nasip olursa onlar, "Biz sizinle birlikte değil miydik? Bize de ganimet malından verin" derler. Kâfirler savaştan bir pay veyahut zafer elde ettiğinde ise (eğer savaşı kâfirler kazanırsa bu kez de onlara), "Bizim size üstün gelmeye gücümüz yetmez miydi? Biz konuşmalarımızla müminlerin kalplerine zayıflık verip (ümit kırıcı sözlerle onların morallerini bozup) onlara destek olmamakla, onların size saldırmalarını engellemedik mi? Böylece sizi korumadık mı? Öyleyse bizi de ganimet malına ortak edin" derler. Allah Teâlâ kıyamet gününde sizinle münafıklar arasında hükmünü verecektir. Şanı yüce Allah, müminler aleyhine (müminlere galip gelmelerine) kâfirlere kesinlikle bir yol ve fırsat vermeyecektir.*

142. *Münafıklar dilleriyle iman ettiklerini söyleyip kalplerindeki küfrü gizleyerek Allah'ı aldatmaya çalışırlar yahut Allah Teâlâ'nın dostları olan müminlere hile yaparlar. Allah Teâlâ onların bu oyunlarını başlarına geçirecektir. Onların bu hile ve oyunlarına karşılık kıyamet günü sırat köprüsünden geçen müminlere verilen nur gibi onlara da "gösteriş nuru" verilecek, onlar sırattan geçerken bu*

---

65 Burada sözü edilen âyet, *"Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur"* (En'âm 6/68) mealindeki, daha önce Mekke'de indirilen âyettir.

nur aniden sönüverince cehenneme düşeceklerdir. Onlar namaza kalktıklarında tembel tembel kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar ve insanlar arasındayken yalnız dilleriyle pek az zikretmenin dışında Allah Teâlâ'yı anmazlar.

143. *Münafıklar iman ve küfür arasında şaşkın ve kararsız bir şekilde bocalayıp dururlar. Onlar ne müminlerin ne de kâfirlerin tarafına mensupturlar. Hak Teâlâ kimi şaşırtırsa sen asla onu doğruya ulaştıracak bir yol bulamazsın.*

144. *Ey iman edenler! Gerçek kardeşleriniz olan müminleri bırakıp da, münafıklar gibi, kâfirleri dost edinmeyin. Allah Teâlâ'nın size azap etmesi için kendi aleyhinize apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?*

145. *Muhakkak ki münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. Onların azaplarını engelleyecek hiçbir yardımcı da bulamazsın.*

146. *Ancak ikiyüzlülüğünden tövbe eden, durumlarını düzelten ve Allah Teâlâ'ya güvenerek İslâm'a sımsıkı sarılıp ibadetlerini sırf Allah için yapanlar müstesnadır. İşte onlar dünya ve ahirette müminlerle beraberdir. Allah [celle şânuhû] ahirette müminlere büyük bir mükâfat verecektir.*

147. *Eğer Allah Teâlâ'ya iman eder ve nimetlerine şükrederseniz, size ne diye azap etsin ki? Size azap etmekle O'na ne bir fayda ne de bir zarar dokunur; yani azap etmez. Allah [celle şânuhû] şükrün karşılığını veren ve kimin gerçekten şükür ve iman ettiğini en iyi bilendir.*

148. *Allah Teâlâ, zulüm gören kimsenin zalime söylediği dışında, kötü sözün açıkça söylenmesinden, bedduadan ve çekiştirmeden hoşlanmaz. Allah [celle şânuhû] mazlumun duasını işiten ve zalimin hak ettiği cezayı en iyi bilendir.*

Rivayet edildiğine göre bir adam bir kabileye misafir olmuştu. Kabiledekiler ona yemek vermediler. Adam daha sonra gördüğü muameleye karşılık onlara söylenip kızdı. Onun bu hareketinden kabile şikâyetçi olup adam cezalandırılmak istendiğinde bu âyet indirildi.

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾

149. *Eğer hayırlı bir ameli açıklar veya gizlerseniz yahut biri size bir kötülük ettiğinde onu bağışlayıp şikâyet etmezseniz, muhakkak ki Allah [celle şânuhû], intikam almaya kudreti olduğu halde, nice âsi ve günahkârı affetmektedir.*

Bu âyette mazlumun, kendisine yapılan zulme tahammül edip zalimi affetmesi sebebiyle güzel ahlâka teşvik söz konusudur.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ
وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ
سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا
﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ
يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ
تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَٰلِكَ فَقَالُوا
أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ
مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَٰلِكَ ۚ وَآتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾

150-151. *Allah Teâlâ'yı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah Teâlâ ile peygamberlerin arasını ayırmak (Allah'a inanıp peygamberlere inanmayarak ayrım yapmak) isterler. "Peygamberlerin bir kısmına inanır bir kısmını ise inkâr ederiz" diyenler ve böylece imanla küfür arasında bir yol tutmak isteyenler var ya, işte onlar gerçekten kâfirlerdir. Biz de o kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.*

152. *Allah Teâlâ ve peygamberlerine iman edip peygamberler arasında hiçbir ayrım yapmaksızın cümlesine iman edenlere, Allah Teâlâ kıyamet gününde kendilerine vaat buyurduğu mükâfatları verecektir. Allah Teâlâ, onların işlemiş oldukları günahları affeder ve iyiliklerini kat kat arttırır. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.*

153. *Ey Muhammed! Kitap ehli senden, üzerlerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Bunlar Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişler ve, "Allah Teâlâ'yı bize açıkça göster" demişlerdi. Bu imkânsız istekleri ve inatla kendi nefislerine zulümleri sebebiyle gökyüzünden bir ateş gelip onları tutup yaktı. Bu istekten sonra ve Musa'nın [aleyhisselâm] peygamberliğine delalet eden asâ vs. apaçık mucizeler geldiği halde, tuttular buzağıyı ilâh edinip ona taptılar. Buna tövbe ettiklerinden dolayı onları affettik. Ve Musa'ya öyle bir hâkimiyet ve güç verdik ki buzağıya tapanlar kendi kendilerini öldürdüler.*

Rivayet edildiğine göre; yahudi âlimleri Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] gelip, "Eğer peygambersen bize gökten bütün bir kitap indir de görelim" dediler. Hak Teâlâ onların bu talepleri inatlarından kaynaklandığı için teselli ve yahudilere cevap mahiyetinde bu âyet-i kerimeyle sonrasındaki âyetleri indirdi.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا
لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ
مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ
وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى
ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ
يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ
الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾
فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ
سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لَكِنِ الرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى
نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ

وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسٰى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ ۚ وَاٰتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ۚ
﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ
وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا ۚ ﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ
عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ
بِمَآ أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾

154. *Onlar Tevrat'ın hükümlerini kabul etmekten yüz çevirdiklerinde, verdikleri sözü yerine getirmeleri için Tûr dağını üzerlerine kaldırdık. Sonra, Musa'nın [aleyhisselâm] diliyle, "Erîhâ beldesinin kapısından secde ederek yani tevazu içinde ve edeple girin" dedik. Yine onlara, "Cumartesi günü balık avlama ve diğer haram kıldığımız şeylere karşı çıkıp haddi aşmayın" dedik ve onlardan sağlam söz ve yemin aldık. Buna rağmen verdikleri o sözden döndüler.*

155. *Onların verdikleri sözden dönmeleri, Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve, "Kalplerimiz ilme karşı mahfazalıdır, senin söz ve davetini anlamayız" demeleri sebebiyle Allah Teâlâ onlara çeşitli azaplar verdi. Onların kalpleri mahfazalı değil, bilakis inkârları sebebiyle yüce Allah, onların kalplerini mühürlemiş; ilmi, âyetleri ve nasihatleri düşünmemeleri için perdelemiştir. Pek azı hariç, artık onlar inanmazlar.*

156-157. *Kalplerinin mühürlenmesinin ve başlarına çeşitli belalar gelmesinin diğer bir sebebi de, onların İsa'yı [aleyhisselâm] inkâr etmeleri, Meryem'e zina isnadıyla büyük bir iftira atmaları ve, "Biz, Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesîh'i öldürdük" demeleridir. Halbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha astılar. Fakat içlerinden biri onlara İsa gibi gösterildiği için onu İsa zannederek öldürdüler. İsa hakkında anlaşmazlığa düşüp onun öldürülmesi hususunda şüphe içinde olanların ellerinde kesin bir bilgi yoktur. Onlar ancak zanna tâbi olurlar. Yüzünün şekli değiştirildiği için İsa'ya benzetilerek çarmıha gerilen kişiyi arayıp da bulamadıklarında, "Bu öldürülenin yüzü her ne kadar İsa'ya benzese de bedeni bizim adamımızın bedenidir" diyerek şüphe ve anlaşmazlığa düştüler. Ve onlar İsa'yı [aleyhisselâm] kesinlikle öldürmediler.*

158. *Fakat Allah Teâlâ onu gökyüzüne yükselterek korumasına aldı. Allah [celle şânuhû] dilemesinde daima üstün ve güçlü (Azîz), emir ve hükümlerinde dilediğini hikmetle yerine getirendir (Hakîm).*

159. *Yahudilerden ve hıristiyanlardan hiç kimse yoktur ki ölmeden önce can çekişme anında İsa'nın [aleyhisselâm], Allah Teâlâ'nın kulu ve resûlü olduğuna iman etmiş olmasın. Fakat böyle ümitsizlik halinde ve son andaki imanın kıymeti ve faydası yoktur. Kıyamet günü de İsa [aleyhisselâm], yahudilerin kendisini yalanlamalarına ve hıristiyanların da kendisine Allah'ın oğlu diyerek iftira atmalarına karşılık, onların aleyhinde şahitlik edecektir.*

160-161. *Velhâsıl o yahudilerin sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, Meryem'e iftira atmaları ve, "İsa'yı öldürdük" demelerinden dolayı ettikleri zulüm sebebiyle, helâl ve temiz şeyleri onlara haram kıldık (Bu durum En'âm sûresinin 146. âyet-i kerimesinde zikredilmektedir).*[66] *Tevrat'ın hükümlerini değiştirmekle insanların çoğunu Allah'ın dininden alıkoymaları, yasaklandığı halde faizi almaları, halkın mallarını rüşvet vb. diğer haram yollarla yemeleri sebebiyle, kalkıştıkları her isyana karşılık helâl olan temiz bir nimet, kendilerine haram kılındı. İsrâiloğulları'ndan inkâr edenler için can yakıcı bir azap hazırladık.*

162. *Fakat İsrâiloğulları'ndan (Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi) ilimde derinleşmiş ve imanda sabit olanlarla muhacir ve ensardan müminler; sana indirilen Kur'an'a ve daha önce indirilen semavî kitaplara iman ederler. Onlar namazı kılan, zekâtı veren, Allah Teâlâ'ya ve ahirete iman edenlerdir. İşte bunlar dosdoğru ve sağlam müminlerdir. Bundan dolayı onlara, sonu Allah'a kavuşma saadeti olan pek büyük bir mükâfat vereceğiz.*

163. *Biz, Nuh [aleyhisselâm] ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a ve Yakub'a, Yakub'un evlatlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da [aleyhimüsselâm] vahyettik. Davud'a da [aleyhisselâm], içinde emirlerin ve yasakların zikredilmediği, sadece Allah'ın hamdüsenası bulunan Zebûr'u verdik.*

164. *Gönderdiğimiz öyle resûller vardır ki onların kıssalarını Kur'an'da sana önceden anlattık. Öyle resûller de vardır ki onların kıssalarını sana an-*

66 *"Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yahut bağırsaklarında taşıdıkları ya da kemiğe karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Bu, zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezadır. Biz elbette doğru söyleyeniz"* (En'âm 6/146).

latmadık. Ve Allah [celle şânuhû], Musa [aleyhisselâm] ile vasıtasız konuştu (Yüce Allah'ın vasıtasız konuşması vahyin son mertebesidir).

165. *İman edenleri cennetle müjdeleyen, inkârcıları ise cehennemle korkutup sakındıran peygamberler gönderdik ki insanların, bu peygamberlerin ardından kıyamet günü, "Bizi imana çağıran yoktu" şeklinde Allah Teâlâ'ya karşı bir bahaneleri olmasın. Allah Teâlâ, dilediğini yapmakta galip, idaresinde hüküm ve hikmet sahibidir.*

166. *Onlar senin peygamberliğini inkâr ederler fakat Allah Teâlâ, o Kur'an'ı, kendine mahsus ezelî ilmiyle indirdiğine, Kur'an'ın bir benzerini getirmekte öncekilerin ve sonrakilerin âciz kaldıklarına, dünyada ve ahirette de bütün insanların o kitaba muhtaç bulunduklarına ve senin peygamber olduğuna bizzat şahitlik eder. Melekler de buna şahitlik ederler. Şahit olarak Allah Teâlâ yeter.*

Rivayet edildiğine göre Mekke'nin ileri gelenleri Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] dediler ki: "Biz senin hakkında, onların kitaplarında yer alan özelliklerine dair yahudilere birtakım sorular sorduk ve onlar bilmediklerini söylediler." Bu sırada yahudilerden bir grup geldi ve Hz. Peygamber [aleyhisselâm] onlara, *"Siz benim Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz"* dedi. Onlar ise tekrar, "Bilmiyoruz" cevabını verip gerçeği inkâr ettiklerinden, bu âyet-i kerime indirildi.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا
﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا
﴿١٦٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا
لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللهِ
إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقٰهَا
إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا

لَكُمْ ۖ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهٗٓ اَنْ يَكُونَ لَهٗ وَلَدٌ ۘ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ
وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ
يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهٖ
وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ وَاَمَّا الَّذِينَ
اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهٖ
فَسَيُدْخِلُهُمْ فِى رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ ۙ وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۟ ﴿١٧٥﴾
يَسْتَفْتُونَكَ ۖ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِى الْكَلَالَةِ ۚ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهٗ وَلَدٌ
وَلَهٗٓ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ ۚ فَاِنْ كَانَتَا
اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ ۚ وَاِنْ كَانُٓوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً فَلِلذَّكَرِ
مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

167. *(Allah'ın şahitlik ettiği gerçeği) İnkâr ederek insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlar, şüphesiz ki derin bir sapkınlık içerisindedirler.*

168. *Peygamberliği kabul etmeyerek, insanları doğru yol (olan İslâm) dan alıkoymakla zulmeden inkârcıları, inkâr ve zulümlerinde ısrarcı oldukları müddetçe, Allah Teâlâ'nın onları ne bağışlama ne de doğru yola iletme ihtimali vardır.*

169. *Allah onları ancak içinde ebedî olarak kalacakları cehennem yoluna iletir. Onların cehenneme girmeleri ve orada ebedî olarak kalmaları Allah Teâlâ için pek kolaydır.*

170. *Ey insanlar! Muhakkak ki size Rabb'iniz tarafından hakla yani Kur'an ve kelime-i şahadetle bir peygamber geldi. O halde kendi iyiliğiniz için ona iman edin! Eğer inkâr ederseniz, bilmiş olun ki göklerde ve yerde bulunan hepsi Allah'ındır. İman etmenizin O'na herhangi bir faydası olmadığı gibi inkârınızın da O'na bir zararı dokunmaz. Allah [celle şânuhû] hallerinizi hakkıyla bilendir, işlerinizde hikmetle hükmedendir.*

171. *Ey yahudiler ve hıristiyanlar! Dininizde haddi aşmayın, ifrat ve tefritten kaçının (Yahudilerin İsa [aleyhisselâm] hakkında hâşâ gayr-i meşru çocuk diye iftira etmelerine karşılık hıristiyanların ona Allah'ın oğlu demeleri gibi aşırılıklardan sakının). Allah Teâlâ hakkında ancak doğruyu ve gerçeği söyleyin; O'na, arkadaş ve çocuk edinme gibi bâtıl sıfatlarla dil uzatmayın. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah Teâlâ'nın resûlü ve, "Ol!" emriyle yarattığı bir kelimesidir ve diğer ruhlar gibi Meryem'e ulaştırmış olduğu bir ruhtur. Öyleyse ey hıristiyanlar! Allah Teâlâ'ya ve peygamberlerine iman edin ve, "Allah üçtür" demeyin! (Allah'ın; baba, İsrâiloğul ve Rûhulkudüs'ten oluştuğuna inanmaktan) ve "üç" demekten vazgeçip sakının ki bu sakınmanız sizin için hayırlıdır. Allah Teâlâ ancak zatında bir tek ilâhtır. Kendisine çocuk isnat edilmekten tamamen münezzehtir. Göklerde ve yeryüzünde olan her şey O'nun mülküdür ve yarattığı varlıklardır. O'nun çocuk edinmesini gerektiren bir şey yoktur. Allah Teâlâ'nın mutlak birliğine (fiiller, isimler ve sıfatlarında tek olduğuna) kendi şahitliği yeterlidir. Allah vekil olarak da kâfidir.*

172. *Ne İsa [aleyhisselâm] ne de Allah'a yakın melekler, Allah Teâlâ'ya kul olmaktan asla çekinmezler ve kibirlenmezler. Kim ki Allah Teâlâ'ya kul olmaktan çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki Allah Teâlâ, onların hepsini, yaptıklarının karşılığı görmeleri için pek yakında huzurunda toplayacaktır.*

Rivayet edildiğine göre, Necran hıristiyanları Peygamber'e [aleyhisselâm], "Ey Muhammed! Sen bizim sahibimiz İsa'ya [aleyhisselâm] Allah'ın kulu ve resûlüdür diyerek niçin kusur isnat ediyorsun?" dediklerinde Peygamber [aleyhisselâm], *"İsa'nın [aleyhisselâm] Allah Teâlâ'nın kulu olması yani Allah'a kul olmak bir kusur ve utanılacak bir şey değildir"* buyurmuş ve O'nu doğrulamak üzere bu âyet-i kerime indirilmiştir.

173. *İman edip salih amel işleyenlere gelince; Allah onların sevaplarını tam olarak verecek, lütuf ve kereminden ötürü mükâfatlarını kat kat artıracaktır. Allah Teâlâ'ya ibadet etmekten çekinip büyüklük taslayanları ise şiddetli*

bir azapla cezalandıracaktır ve onlar (o azaba uğrayanlar), Allah Teâlâ'dan başka kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklardır.

174. *Ey insanlar! Muhakkak ki Rabb'inizden size kesin bir delil (Muhammed [aleyhisselâm] ve mucizeleri) geldi. Ve size apaçık bir nur yani Kur'ân-ı Kerîm indirdik.*

175. *Allah Teâlâ'ya iman edip O'na sımsıkı sarılarak ve O'nun lutfuna güvenerek günahlardan sakınanları Allah Teâlâ, o imanlarına karşılık, kendi tarafından bir rahmet ve inâyete yani nimetlere daldıracak ve onları, kendisine varan doğru bir yola iletecektir.*

176. *Ey Muhammed! Senden kelâlenin (öldüğü vakit geride babası ve çocukları bulunmayan kişinin) mirası hakkında fetva isterler. De ki: Allah Teâlâ size kelâlenin mirasına dair hükmünü şöyle açıklıyor: Çocuğu olmayan fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, bıraktığı malın yarısı onundur. Eğer ölen, çocuğu olmayan bir kadın olup geride erkek kardeşi kalmışsa, bıraktığı malın hepsi onundur. Şayet ölen kişinin çocuğu olmayıp iki ya da daha fazla kız kardeşi bulunuyorsa, onlara ölenin bıraktığı malın üçte ikisi düşer. Eğer ölen kişinin geride erkek ve kız kardeşleri varsa, onlardan her bir erkeğe iki kızın hissesi kadar pay düşer. Allah Teâlâ miras hükümleri hakkındaki bilgisizliğinizden kurtulmanız için onları size böyle açıklıyor. Allah Teâlâ kulların menfaatine olan her şeyi hakkıyla bilendir.*

Rivayete göre Câbir b. Abdullah [radıyallahu anh] hastalanmıştı. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] kendisini ziyarete geldiğinde, "Yâ Resûlallah! Ben kelâleyim (babası ve çocuğu olmayan biriyim), malımı ne yapayım?" diye sordu. İşte bu âyet-i kerime bu yüzden indirildi.

Denildiğine göre, içinde hüküm bulunan âyetlerden en son inen hüküm âyeti bu âyet-i kerimedir.

5
MÂİDE SÛRESİ[67]

[Medine döneminde inmiştir. 120 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

يَـٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ ۭ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيْمَةُ الْاَنْعَامِ
اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ
مَا يُرِيْدُ ۝١ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحِلُّوْا شَعَاۗىِٕرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَاۗىِٕدَ وَلَآ اٰۗمِّيْنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُوْنَ
فَضْلًا مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ۭ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوْا ۭ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ
شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا ۘ وَتَعَاوَنُوْا
عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۠ وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ
اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝٢ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ
الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوْذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ
وَالنَّطِيْحَةُ وَمَآ اَكَلَ السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ

---

67 Sûreye ismini veren ve "sofra" anlamına gelen mâide kelimesi, sûrenin 112-114. âyetlerinde geçmektedir. Bunun dışında bu sûreye Ukûd, Münkıze ve Müba'sire sûresi de denilmektedir.

وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ
وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ
اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٣

1. *Ey müminler! Sözleşmelerinizi (ilâhî yükümlülüklerinizi ve taahhütlerinizi) yerine getirin! İhramlıyken avlanmayı helâl görmemeniz şartıyla ve aşağıda (3. âyette) sayılacak olanlar yani haram kılınanlar dışında, Behîmetü'l-en'âm*[68] *size helâl kılındı. Muhakkak ki Allah Azîmüşşan helâl ve haram kılmakta dilediği gibi hükmeder.*

2. *Ey müminler! "Beytullah'a kurbandır" denilerek bazı yerleri delinen ve kanı akıtılarak getirilen hayvanları ve haram aylarda (muharrem, zilkade, zilhicce ve receb aylarında) savaşmayı helâl görmeyin. Beytullah'ta avlanan hayvanları, Beytullah'a kurban olduğunu belirtmek için boyunlarına ağaç kabuğu vb. maddelerden gerdanlık takılan hayvanları ve onların gerdanlıklarını da helâl saymayın. Ayrıca; Kâbe'ye gerek hac ve umre için gelen müminlerin, gerek kendi düşüncelerine göre Rab'lerinden lutuf, rıza ve sevap kastıyla gelen müşriklerin ve gerekse kâr ve menfaat elde etmek için hacılara erzak getiren kâfirlerin öldürülmesini helâl görmeyin!*[69] *Yani bunlara sakın hürmetsizlik etmeyin! İhramdan çıktığınız zaman avlanmanız mubahtır, isterseniz avlanın! Sizi Mescid-i Harâm'a girmekten alıkoyan topluluğa karşı olan öfke ve düşmanlığınız, sizi haddi aşmaya sevketmesin. İyilik ve takvada (Allah'a karşı gelmekten sakınmak üzere) yardımlaşın fakat günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın! Allah Teâlâ'dan sakının ve emirlerine itaat edin! Muhakkak ki Allah Azîmüşşan'ın kendisine itaat etmeyenlere karşı cezası çok şiddetli olandır.*

3. *Yenilebilen hayvanlardan, boğazlanmaksızın -kendiliğinden- ölen murdar hayvan (leş), kan, domuz eti, Allah Teâlâ'dan başkası adına kesilmiş ve*

68 Behîmetü'l-en'âm: Behîme, bütün dört ayaklı hayvanlar demektir. En'âm ise evcil hayvanlardan deve, sığır, koyun ve keçiye denir. Behîmetü'l-en'âm ifadesi; geyik, ceylan, karaca, yabani sığırı, yaban koyunu ve dağ keçisini de kapsamaktadır.

69 Bu âyetin müşrik ve kâfirlerle ilgili olan kısmının hükümleri, Tevbe sûresinin 5, 17 ve 28. âyetleriyle kaldırılmış ve müslüman olmayanların Mescid-i Harâm'a girmeleri yasaklanmıştır.

boğulmuş hayvanlar size haram kılındı. Ve yenilebilen hayvanlardan bir şeyle vurularak, yüksekten düşerek, birbirini boynuzlayarak ölenler veyahut yırtıcı hayvanın yemek için kendisini yaraladığı hayvanlardan boğazlanmaksızın ölenler de size haram kılındı (Ancak dövülen, yüksekten düşen, birbirini boynuzlayan, yırtıcı hayvanın yaraladığı bu dört grup hayvan, canları çıkmadan daha hareketleri ve kan akışları devam ederken yetişilip boğazlanırsa bunlar helâl olur). Yine dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanan hayvanlar ve fal oklarından kısmet aramanız da size haram kılındı. Bu fal oklarıyla kısmet aramak günahtır. Bugün, şu anda ve gelecekte kâfirler dininizi bozmaktan ve sizi kendi dinlerine döndürmekten ümitlerini büsbütün kestiler. Artık onların üstün gelmelerinden korkmayın, yalnız benden korkun! Bugün dininizi kemale erdirdim; (hidayet, haccı tamamlama ve müşriklerin saldırısından emin olmak gibi lutuflarla) size olan nimetimi tamamladım (bundan sonra onun hükümlerinde bir bozulma olmaz). Sizin için dinler arasından İslâm dinini seçtim. Kim ki açlıktan mustarip olup yiyecek bulamadığı için istemeyerek bu zikredilen haram etlerden ölmeyecek kadar yerse, elbette Allah Azîmüşşan onun bu günahını bağışlar ve az miktar yiyişine izin vermekle ona merhamet eder.

Rivayet edildiğine göre "nasb" dedikleri şey, Câhiliye zamanında Harem-i şerif'in çevresine dikilmiş 360 taşı ifade etmekteydi. Onlara hürmet maksadıyla, bu taşlar üzerinde kurban kesilirdi. Yahut "nasb" put ismi de olabilir.

"Ezlâm" yani fal okları ise Câhiliye zamanında önemli bir işe başlamadan önce çekilen üç adet oku ifade etmektedir. Bunların birine "Rabbim bana emretti" ya da "yap", birine, "Rabbim bana yasakladı" veya "yapma", birine ise, "Önemsemedim" yazılır yahut da hiçbir şey yazılmazmış. Onları karıştırarak bir yere koyarlar ve iyi gördükleri birinden oklardan herhangi birini çekmesini isterlermiş. Eğer, "Rabbim bana emretti" yazısı çıkarsa derhal o önemli gördükleri işi yaparlarmış. Eğer, "Rabbim bana yasakladı" yazısı çıkarsa, o işi yapmayı bir yıl ertelerlermiş. Şayet üçüncü çıkarsa okları tekrar karıştırıp yeniden çekerlermiş. Bir diğer görüşe göre "ezlâm", bazı önemli işler için bahsi geçen putlar üzerine oklar bırakılması ve ardından putlardan yardım amacıyla develer kurban edilmesidir. Her neyse, bu sayılanların tamamının yenilmesi haram kılınmıştır.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ
الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّآ اَمْسَكْنَ
عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٤﴾ اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِٓى اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ
حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى
الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ وَاِنْ كُنْتُمْ
جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ
مِنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا
طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِى
وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٧﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى

وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

4. *Sana yiyeceklerden kendilerine nelerin helâl kılındığını sorarlar? De ki: İyi ve temiz nimetler size helâl kılındı. Yani eti yenen hayvanlardan Allah Teâlâ'nın ismiyle kesilmiş olanlarla av için eğittiğiniz köpek ve şahin gibi hayvanların avladıkları size helâl kılındı (Av hayvanlarını nasıl eğiteceğinizi Allah Teâlâ, resûlü aleyhisselâm vasıtasıyla şöyle bildirmiştir: Eğitilmiş hayvanlar sahiplerine itaat halinde olup "gel" denildiğinde gelirler, "git" denildiğinde de giderler ve avladıkları hayvanı tutup yemezler. İşte onların sizin için tuttuklarından yiyin). Onları avlamak için gönderirken ve tuttuklarını keserken Allah Teâlâ'nın ismini anın (besmele çekin). Yenilip içilmesi haram olan yiyeceklerden sakının. Muhakkak ki Allah Azîmüşşan helâl ve haramın hesabını çabuk görendir.*

5. *Bugün (bu âyetin indirildiği gün) Allah Teâlâ'nın ismiyle kesilenler size helâl kılındı. Kitap ehlinin boğazladıkları ve yiyecekleri size helâl*[70]*, sizin yiyecekleriniz de onlara helâl kılındı. Müminlerden hür ve iffetli kadınlarla yahudi ve hıristiyanlardan hür ve iffetli olan kadınları, zina etmeksizin ve gizli dost tutmaksızın, mehirlerini vermeniz şartıyla nikâhlamanız size helâl kılındı. Her kim imanı yani İslâm'ın hükümlerini inkâr ederse muhakkak ki onun bütün işledikleri boşa gider. O kimse ahirette de hüsrana uğrayanlardandır.*

6. *Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman, abdest için yüzünüzü, dirseklerinizle birlikte ellerinizi yıkayıp başınızı meshedin ve ayaklarınızı topuklarınızla birlikte yıkayın. Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin. Şayet hasta veya yolculukta iseniz veya abdest bozmaktan gelmişseniz (def-i hâcet yapmışsanız) yahut bir kadına dokunduktan (onunla ilişkiye girdikten)*

70 Kitap ehlinin yiyeceklerinin müslümanlara helâl olması demek bütün yiyecekler değildir. Domuz eti, boğazlanmadan ölen veya öldürülen hayvanların etleri gibi İslâm'da yasak olan yiyecekleri kapsamaz. Dolayısıyla buradaki izin, eti yenen hayvanlarla ilgilidir.

sonra abdest veyahut gusül almaya yetecek miktarda su bulamazsanız yahut suyu almaya ya da kullanmaya bir şekilde gücünüz ve imkânınız olmazsa; yeryüzünün temiz toprağından teyemmüm edin. Bu teyemmüm için toprakla yüzünüzü ve dirseklerinizle birlikte ellerinizi meshedin. Hak Teâlâ sizin için güçlük çıkarmayı dilemez. Su bulunmayan yerde teyemmümle sizin temiz olmanızı ve şükredesiniz diye üzerinizdeki nimetini tamamlamayı diler.

7. *Allah Teâlâ'nın size bahşetmiş olduğu İslâm nimetini ve, "İşittik ve itaat ettik" dediğinizde*[71] *sizden aldığı ve kendisiyle sizi bağladığı sözleşmeyi hatırlayın (Buradaki sözleşme Hudeybiye'de, ağacın altında gerçekleştirilen Rıdvan Biatı olabileceği gibi*[72]*, yüce Allah'ın, "Elestü bi-rabbiküm: Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" ilâhî hitabına verilen, "Belâ: Evet" sözü de olabilir).*[73] *Allah Teâlâ'dan korkun! Nimetlerini unutup sözleşmenizi bozmayın. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan kalplerinizde gizli olan hayrı ve şerri hakkıyla bilendir.*

8. *Ey müminler! Allah Teâlâ için, yaptıklarınızda ve söylediklerinizde adaletli ve doğru olun. Müşriklere olan kininiz, adaletsizliğe sürükleyerek size günah yüklemesin. Dost ve düşmanlarınıza karşı adaletli davranmak, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah Teâlâ'dan sakının ki O sizin, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*

9. *Allah Teâlâ, iman edip salih amel işleyenlere bağışlanma ve büyük bir mükâfat vaat etti.*

10. *İnkâr ederek âyetlerimizi yalanlayanlar ve bundan tövbe etmeden ölenler var ya, işte onlar cehennemliktirler.*

11. *Ey iman edenler! Allah Teâlâ'nın, üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Hani bir topluluk size ellerini uzatıp (saldırıp) sizi öldürmeye kalkmışlardı da, Allah onların ellerini sizden çekmişti. Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakınarak O'na tevekkül edin! Müminler ancak Allah Teâlâ'ya güvenip dayansınlar.*

Denildiğine göre Gatafan veya Gâbe Gazvesi'nde (6/627) Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], Sa'lebeoğulları üzerine yürü-

71 *"'İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır' dediler"* (Bakara 2/285).

72 *"Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın kudret ve inayeti onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir"* (Feth 48/10).

73 *"Rabb'in âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabb'iniz değil miyim? (Onlar da), evet (buna) şahit olduk, dediler"* (A'râf 7/172).

müştü. Onlar bu haberi alınca, reisleri olan Gavres'le birlikte dağlara sığınıp beklemeye koyuldular. O sırada yağmur yağmaya başladı. Hz. Peygamber [aleyhisselâm] askerlerden uzakta bir ağacın altında, ıslanmış elbiselerini ağaca sermiş oturuyordu. Bedevîler, bu durumu görüp reisleri Gavres'e, "Muhammed askerlerinden uzakta bulunuyor. Ona el uzatmak (işini bitirmek) mümkündür" dediler. Gavres kılıcını kuşanıp Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] yanına vardı ve karşısına dikilerek, "Şimdi benim elimden seni kim kurtarabilir?" dedi. Hz. Peygamber [aleyhisselâm], "Allah Teâlâ bana yeter, seni bundan alıkoyar" buyurdular. O esnada Cebrâil [aleyhisselâm] Gavres'in göğsüne vurunca kılıcı elinden düştü. Fahr-i Kâinat [aleyhisselâm] onun kılıcını alıp başına dikildi ve, *"Ya şimdi seni benden kim kurtaracak?"* dedi. Gavres, "Hiç kimse" dedi ve kelime-i şehadet getirdikten sonra kavminin yanına varıp onları İslâm'a davet etti. Yukarıdaki âyet-i kerime bu olay üzerine indirilmiştir.

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ
عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ
الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾

12. *Allah Teâlâ İsrâiloğulları'ndan sağlam bir söz ve yemin almıştı ve onların on iki kabilesinin her birinden, güvenilir, azgın topluluğunun durumunu yerinde görüp hallerini haber verecek adamlar (gözcüler) seçmiştik. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurmuştu: "Düşmanınızla savaşırken benim yardımım sizinledir. Eğer siz şartlarına riayet ederek namazı kılarsanız, hakkıyla zekâtı verirseniz, peygamberlerime iman ve hürmet edip onları desteklerseniz ve Allah Teâlâ yolunda güzel bir borç verirseniz (mallarınızı Allah yolunda harcarsanız); günahlarınızı silerim ve sizleri ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Fakat bu belirtilen şartlardan ve anlaşmadan sonra içinizden kim inkâr ederse muhakkak ki o, hak yoldan sapmıştır."*

Özetle şöyle bir kıssa nakledilmiştir: Firavun'un boğularak ölmesinden sonra Mısır'dan ayrılan İsrâiloğulları'na Allah Teâlâ, Şam bölgesine ve mukaddes topraklara gidip orada oturan Amâlika denilen zorba bir kavimle savaşmalarını ve neticede o mamur mekânlara sahip olmalarını emretti. Hz. Musa [aleyhisselâm], on iki kabileden işlerine kefil ve güvenilir birer temsilci seçtikten sonra yola koyuldular. Erîhâ'ya yakın bir yere gelince de, Amâlika'nın hallerini araştırıp bildirecek casuslar olarak o seçilen adamları gönderdiler. Gidenler, orada birtakım büyük cüsseli, heybetli dev gibi adamlar gördüler ve korkup döndüler. Bu azgın topluluk Âd kavminin son halkası olduğundan gayet uzun boylu ve kuvvetliydiler. Gözcüler, bunların hallerine, sahip oldukları güç ve kuvvete şahit olduktan sonra dönüş yolunda, "Şimdi biz bu durumu kavmimize haber verecek olursak onları korku sarar ve itaat etmekten vazgeçip Mısır'a geri dönerler. Öyleyse gördüklerimizi anlatmak yerine onları savaşa teşvik edelim" diye aralarında anlaşarak karargâha geldiler. Musa ve Harun'a [aleyhimesselâm] gördüklerini birebir anlattılar. Bunlardan on tanesi, Hz. Musa yasaklamış olmasına rağmen, kabilelerine, o azgın topluluğun özelliklerini ve kuvvetlerini, biraz da abartarak anlattılar. İçlerinden ikisi yani Hz. Yusuf'un [aleyhisselâm] torunlarından Yûşa' b. Nûn ve Yehûdâ'nın torunlarından Kâleb b. Yufenna (veya Yefunne) ise, sözlerinde durarak kavimlerini savaşa teşvik ettiler. Âyet-i kerimede, *"Ben sizinle birlikteyim"* buyrulması bu duruma işarettir.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ
مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

13. *Verdikleri sözü bozmaları sebebiyle onları rahmetimizden uzaklaştırıp lânetledik ve kalplerini kaskatı eyledik. Artık onlara âyetler ve tehditler tesir etmez. Bunlar, Tevrat'ın kelimelerini ve içerisinde yer alan Peygamber'in özelliklerine dair âyetleri çıkartıp değiştirirler (tahrif ederler). Tevrat'tan, Peygamber'e [aleyhisselâm] uymakla emrolunduklarını beyan eden görevleri unutup terkettiler. İçlerinden imana gelen pek azı hariç, sen onların ihanetlerine mutlaka vâkıf olursun. Onlar tövbe edip imana gelirler veya cizye gibi ağır bir*

vergi vermeyi tercih edenler olursa, onları affet ve eziyetlerine aldırma. Muhakkak ki Allah Azîmüşşan ihsan edenleri sever.

Bir görüşe göre bu "affetmeyi ve aldırış etmemeyi" bildiren âyetin hükmü, cihadı emreden âyetle[74] kaldırılmıştır.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا
بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ
اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ
لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ
مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ
السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ
وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ
نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ
خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ
لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ
جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

74 *"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın"* (Tevbe 9/29).

14. *"Biz nasrânî yani hıristiyanız" diyenlerden de peygamberleri tasdik edeceklerine dair sağlam bir söz almıştık. Onlar da İncil'de geçen ve kendilerine emredilen şeylerin önemli bir kısmını, en çok haz ve nasip alacakları asıl noktaları terkettiler. Biz kıyamete kadar onların arasına kin ve düşmanlığı yerleştirdik ki birbirlerine düşman olarak gruplara ayrıldılar. Allah Teâlâ onların yapmış olduklarını, ne sanat işlediklerini yakında kendilerine haber verecektir.*

15. *Ey kitap ehli yani ey yahudi ve hıristiyanlar! Size kitabınızda gizlediğiniz şeylerin birçoğunu açıklayan ve birçoğunu da affeden peygamberimiz gelmiştir (Yahudilerin Tevrat'ta gizledikleri, Hz. Peygamber'in özellikleriyle ilgili olanlarla ve recm âyeti gibi âyetler; hıristiyanların İncil'de gizledikleriyse, Ahmed adındaki peygamberin geleceğini bildiren*[75] *âyettir). İşte size Allah Teâlâ'dan şüphe ve sapıklık karanlığını ortadan kaldıran bir nur yani İslâm ve Hz. Muhammed [aleyhisselâm] ile hakkı açıklayan bir kitap yani Kur'ân-ı Kerîm gelmiştir.*

16. *Allah Teâlâ, rızasını talep eden kimseyi, o nurla selâmet yollarına iletir ve onları izin ve iradesiyle küfür ve şüphe karanlıklarından, iman ve yakînin aydınlığına çıkarıp kendisine en yakın olan dosdoğru bir yola yani İslâm'a iletir.*

17. *"Allah -hâşâ- ancak Meryem oğlu Mesîh'tir" diyerek yalan ve iftira edenler kesinlikle kâfir olmuşlardır. De ki: "Allah Teâlâ, Meryem oğlu Mesîh'i, annesini ve yeryüzünde olan mahlûkatın tamamını yok etmeyi dilese, Allah Teâlâ'nın kudret ve iradesini aşarak dilediğini yapmasına kim engel olabilir?" Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan şeylerin hepsinin mülkiyeti sadece Allah Teâlâ'ya aittir. O dilediğini yaratır. Allah Teâlâ her şeye kâdirdir.*

18. *Yahudiler ve hıristiyanlar derler ki: "Biz sevgi ve yakınlık bakımından Allah Teâlâ'nın İsrâiloğulları gibiyiz. Allah Teâlâ da bize karşı şefkat ve lutuf bakımından baba gibidir ve dost olarak bizi seçmiştir." Sen onlara de ki: "Mademki kendi zannınıza göre O'nun çocukları ve dostlarısınız, o zaman neden size dünyada öldürülme, esir olma, sûretlerinizin başka bir şekle dönüştürülmesiyle; ahirette de kendi ifadenize göre, sayılı günlerde bile olsa*[76] *işlediğiniz günahlar sebebiyle Allah Teâlâ size azap ediyor? Hiç baba oğluna, seven sevdiğine azap eder mi? Hayır! Siz de Allah Teâlâ'nın yarattığı bir beşersiniz." Allah Teâlâ dilediği mümini bağışlar ve dilediği kâfire de azap eder.*

75 *"Hani Meryem oğlu İsa, 'Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim' demişti"* (Saf 61/6).

76 bk. Bakara 2/80 ve Âl-i İmrân 3/24.

Gökte, yerde ve her ikisinin arasında olan kâinat O'nun mülkü ve yarattıklarıdır. Nihayet dönüş de O'nadır.

19. *Ey kitap ehli! Peygamberlerin arasının kesildiği fetret zamanında, "Bize müjdeleyen ve azapla korkutan biri gelmedi" diyerek ahirette bahane ve mazeret üretmemeniz için, işte size İslâm dininin emir ve hükümlerini açıklamak üzere resûlümüz Muhammed [aleyhisselâm] geldi. Evet! O size; müminleri cennetle müjdelemek, kâfirlere ise cehennem azabını haber vermek için gelmiştir. Allah Azîmüşşan, peygamberlerini peş peşe veya aralıklı olarak göndermeye kâdirdir.*

Nitekim Musa ve İsa [aleyhimesselâm] arasındaki 1700 yıllık zaman zarfında art arda 1000 peygamber gelmiştir. İsa ve Muhammed [aleyhimesselâm] arasındaki 600 sene içerisinde de dört nebî gönderilmiş olup bunlardan üçü İsrâiloğulları'ndan, biri de Arap soyundan gelen Halid b. Sinan el-Absî'dir.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ
اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٠﴾ يٰقَوْمِ
ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى
اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٢١﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ
وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ﴿٢٢﴾
قَالَ رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ
فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٣﴾
قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ
فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ﴿٢٤﴾

20. *Musa [aleyhisselâm] kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Allah Teâlâ'nın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Size doğru yolu göstermek için kendi içinizden peygamberler gönderdi. Siz Firavun'un köleleriyken hürriyete kavuşturup sizden hükümdarlar çıkardı veya size canınızı bağışlayıp kendi kendinizin efendisi*

kıldı. Ve sizin zamanınızda (denizin yarılması, bulutun gölgelemesi, bıldırcın ve kudret helvasının indirilmesi gibi) âlemlerde kimseye vermediğini size verdi."

21. *"Ey kavmim! (Allah'ın size girmeyi emrettiği ve sizi oraya yerleştireceğini vaat buyurduğu) mukaddes topraklara girin! Yani Kudüs-i şerif ve Şam civarına gidin! Hak Teâlâ, o mekânları size ayırdı. Zalimlerden korkarak oraya girmekten çekinip de gerisin geri dönmeyin. Aksi halde ahiret nimetlerinden mahrum kalarak ziyana uğrayanlardan olursunuz."*

22. *İsrâiloğulları, "Ey Musa! O mukaddes topraklarda, gayet güçlü ve zorba bir kavim vardır. O kavim oradan çıkmadıkça biz oraya girmeyiz. Eğer onlar çıkarlarsa biz de oraya gireriz" dediler.*

23. *Amâlika'yı gözetlemeye gidip onların gücünü İsrâiloğulları'na haber vermeyen, Allah Teâlâ'dan korkan ve iman üzere sebat eden Yûşa b. Nûn ve Kâleb b. Yufenna dediler ki: "O zorba kavmin bulunduğu şehrin kapısından, birden içeri dalın! Onların iri yarı cüsselerinden korkmayın, kalpleri zayıftır. Kapıdan aniden girişinizle Allah Teâlâ'nın vaadi ve cömertliğiyle sizler galip olan taraf olursunuz. Eğer Allah Teâlâ'nın vaadine iman etmişseniz bu savaşta yalnızca Allah'a tevekkül edin!"*

24. *Dediler ki: "Ey Musa! O zorbalar orada olduğu müddetçe biz oraya asla gitmeyiz! Sen ve rabbin gidin ve onlarla savaşın! Biz burada otururuz."*

Bazı âlimler, âyetteki "rabbin" sözünden maksadın, Hz. Musa'dan yaşça büyük olması itibariyle Hz. Harun olduğunu söylemişlerdir.

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي
الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

25. *Musa [aleyhisselâm], "Ey Rabbim! Ben ancak kendi nefsime ve kardeşim Harun'a söz geçirebilirim. Bizimle bu günahkâr ve yoldan çıkmış kavmin arasını ayır!" dedi.*

26. *Allah Teâlâ, Musa'ya [aleyhisselâm] dedi ki: "Öyleyse o mukaddes toprak, Yûşa ve Kâleb'den başkasına, kırk yıl haram kılınmıştır. Diğerleri bu topraklara*

giremesinler ve Tîh denilen arazide kırk yıl boyunca şaşkın ve avare bir şekilde dolaşsınlar. Artık sen o yoldan çıkmış kavmin düştüğü duruma üzülme!"

Rivayet edildiğine göre Tîh denilen yer 6 fersahtan (yaklaşık 30 km.) ibaretti. 600.000 kişiden ibaret İsrâiloğulları, o kadar küçük bir alanda hapsolarak kırk yıl kaldılar. Her sabah kalkıp bütün gayretleriyle yol katetmeye çalışsalar da akşam vakti olunca kendilerini uyandıkları yerde bulurlardı. Gölgeleri bulut, yiyecekleri helva ve bıldırcın, suları ise Musa'nın [aleyhisselâm] yanında taşıdığı küp şeklindeki bir taştan fışkıran on iki göze idi.

Bir rivayete göre Musa ve Harun [aleyhimesselâm] Tîh'te vefat ettiler; hatta onlara isyan eden İsrâiloğulları'nın da hepsi bu kırk yıl içinde öldüler. Sonra onların evlatları gelip Hz. Musa'dan sonra peygamber olan Yûşa'ya [aleyhisselâm] biat ederek mukaddes araziyi zorbalardan temizlediler ve oraya sahip oldular.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ ۘ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ ۭ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ ۭ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾

27. *Ey Muhammed! Kitap ehline, Âdem'in [aleyhisselâm] iki oğlunun (Hâbil ile Kâbil'in) kıssasını hakkıyla anlat! Hani onlar kurbanlarını Allah Teâlâ'ya yakınlaşma niyetiyle sunmuşlardı. Onların biri (Hâbil'in kurbanı) kabul olunmuş, diğeriyse (Kâbil'inki) kabul olunmamıştı. Kâbil, Hâbil'e, "Seni mutlaka öldüreceğim" demişti. Hâbil, "Allah Teâlâ ancak kendisine karşı gelmekten sakınanların kurbanlarını kabul eder" demişti.*

Bunların kıssaları özet olarak şöyle nakledilmektedir: Havva [radıyallahu anhâ], her doğumda biri kız biri erkek olmak üzere ikiz çocuk dünyaya getirirdi. Bu çocuklar büyüyünce Âdem [aleyhisselâm], Allah Teâlâ'dan aldığı emir gereği ikizlerin her birini sonraki doğumla dünyaya gelenlerle (çaprazlama) evlendirirdi. Kâbil'in ikizi olan ve Aklîmâ adı verilen kız güzeldi. Hâbil'in ikizi olan ve Leyûza adı verilen kızsa pek güzel değildi. Âdem [aleyhisselâm] Leyûza'yı Kâbil'le, Aklîmâ'yı ise Hâbil'le evlendirmek istediğinde, Kâbil bu hükme razı gelmedi. Baba-

sına, "Benim kız kardeşim daha güzel, o benimdir. Sen Hâbil'i benden daha çok sevdiğinden Aklîmâ'yı ona veriyorsun" şeklinde itiraz etti. Âdem de [aleyhisselâm], "Emir bu şekildedir. Eğer inanmıyorsanız her ikiniz de birer kurban takdim edin. Hanginizinki kabul olursa Aklîmâ onundur" dedi. Kurban, herkesin sermayesi veya ürününden takdim edilirdi. Hâbil hayvancılıkla, Kâbil ise çiftçilikle meşguldü. Bu emir üzerine Hâbil tam bir teslimiyetle, sürüsünden görünüşü en güzel ve semiz olan bir keçiyi, Kâbil ise, "Kurban kabul olsa da olmasa da Aklîmâ'yı ben alacağım" diyerek tarlasından cılız ve tanesi az olanından seçtiği bir deste başağı kurban olarak sundular. Gökten inen dumansız beyaz bir ateş, Hâbil'in kurbanını yedi ve Kâbil'in kurbanına dokunmadı. Bu, Hâbil'in kurbanının kabul edildiği anlamına gelmekteydi. Kâbil, kurbanının kabul edilmemesinden duyduğu öfke ve kıskançlıkla Hâbil'e, "Seni öldüreceğim" dedi. Hâbil ise, "Hak Teâlâ ancak kendisine karşı gelmekten sakınanların kurbanını kabul eder" dedi.

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ ۖ
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ
فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۚ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ
نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾

28. *Hâbil, Kâbil'e, "Yemin ederim ki eğer sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da ben seni öldürmek için sana elimi kaldırmam. Çünkü ben Rabbü'l-âlemîn olan Allah Teâlâ'dan korkarım" dedi.*

29. *"Ben isterim ki, sen benim günahımı da (beni öldürme günahı) kendi günahını da (Hak Teâlâ'ya ve O'nun peygamberi olan babaya isyan günahı) yüklenip bu iki günahla birlikte cehennemliklerden olasın. İşte öldürme ve isyan zulmünün cezası budur.*

30. *Kâbil, nefsine uyarak kardeşini öldürmeye cüret etti ve öldürdü. Böylece dünya ve ahirette zarara uğrayanlardan oldu.*

Rivayet edildiğine göre Kâbil, Hâbil'i nasıl öldüreceğini bilmiyordu. Bir gün şeytan insan sûretine bürünüp elinde bir kuşla gelip onun

başını bir taşın üzerine koydu ve bir başka taşı alıp kuşun başına vurarak onu öldürdü. Bunu gören Kâbil, Hâbil boynunu uzattığı yahut uyumak için uzandığı esnada, aynı şekilde taşla onun başını ezdi. Ölüsünü bir çuvala koyup ne edeceğini bilmez halde, bir görüşe göre kırk gün sırtında gezdirdi.

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ ۚ قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْءَةَ أَخِي ۚ فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

31. *Nihayet Allah Teâlâ Kâbil'e, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için iki karga gönderdi. Kargalar birbirleriyle dövüşüp biri diğerini öldürdü. Öldüren, gagasıyla yerde bir çukur kazıp ölü kargayı oraya koydu ve üzerini toprakla örttü. Kâbil bunu görünce, "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini yere gömüp üzerini örtmekten âciz miyim ben?" dedi. Kâbil bu halde uzun müddet kardeşini taşıdığından, onu öldürmenin hiçbir fayda vermeyişinden, üstelik anne ve babasının kendisinden yüz çevirmelerinden dolayı pişmanlık duydu.*

Eğer bunlara değil de öldürdüğüne pişmanlık duymuş olsaydı, bu hali tövbe sayılacak ve belki de bağışlanacaktı.

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

32. *Bundan dolayı İsrâiloğulları'na, Tevrat'ta şöyle yazdık (hüküm verdik): Bir kimse, kendisine kısas gerekmeyen ve yeryüzünde yol kesmek gibi bir bozgunculuk çıkarmayan yani; kendi halinde suçsuz birini öldürecek olursa, o kimse bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de böyle birini affederek veya ölümden ya da öldürülmekten kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtar-*

mış gibi olur. Şüphesiz ki peygamberlerimiz İsrâiloğulları'na apaçık deliller ve mucizelerle geldiler. Bu peygamber göndermemize ve tehditlerimizden sonra yine de içlerinden birçoğu, yeryüzünde haddi aşmak suretiyle cinayet, bozgunculuk ve birçok haram işlemekle aşırı gittiler.

Bu âyet-i kerimede bir kimseyi haksız yere öldürmenin bütün insanları öldürmeye benzetilmesinin sebebi şudur: Haksız yere kan dökmeyi ve öldürmeyi alışkanlık haline getirmek, insanlara bu kötü alışkanlığı göstermek ve teşvik etmek demektir. Bu itibarla yaygınlaşması, bütün insanları içine almaktadır. Ayrıca, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını çekme noktasında bir kişiyi öldürmekle birçok kişinin öldürülmesi arasında fark yoktur. Aynı şekilde bir kimsenin hayatını kurtarmanın bütün insanların hayatını kurtarmaya benzetilmesi, cinayete teşebbüsten sakındırmaya ve canları korumaya bir teşviktir. Allah Teâlâ en iyisini bilendir.

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا۟ عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱبْتَغُوٓا۟ إِلَيْهِ ٱلْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُوا۟ فِى سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُوا۟ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓا۟ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾

33. *Allah Teâlâ, resûlü ve onun dostlarıyla savaşanlar ve yeryüzünde yol kesip yağmacılık yaparak bozgunculuk çıkaranların cezaları, şayet bir kimseyi*

öldürüp malını almadılarsa sadece öldürülmektir. Eğer cinayetle birlikte mal da almışlarsa asılarak öldürülmektir. Şayet yalnızca mal almış ama cinayet işlememişlerse, sağ elleriyle sol ayaklarının kesilmesidir. Eğer cinayet ve yağma olmaksızın yalnız insanları korkutmuşlarsa, bulundukları yerden başka bir beldeye sürgün edilmektir. İşte bu ceza onlara dünyada yaşayacakları bir alçalma ve hakarettir. Ahiretteyse onlar için bundan daha şiddetli ve büyük bir azap vardır.

34. *Ancak onlar ele geçmeden önce, yaptıklarından tövbe ederlerse bilin ki Allah Teâlâ tövbeleri sebebiyle günahlarını bağışlar ve tövbelerini kabul ederek onlara merhamet eder. Bu âyet-i kerimede tövbe eden kimse, önceden kâfirken yakalanmadan önce tövbe ederek müslüman olacak olursa, o kimseden, yukarıda sayılan had cezalarıyla kan bedeli ve gasbettikleri malın istenmesi gibi tüm cezalar düşer. Eğer önceden müslümansa, yukarıda zikredilen ve Allah Teâlâ'nın hakkı olan cezalar düşerse de, insanların hakkıyla ilgili olanlar düşmez.*

35. *Ey iman edenler! Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakının! Emir ve yasaklarını etraflıca düşünmek ve bunlara en iyi şekilde uyup rızasını kazanmak için, O'na yaklaştıracak ve kavuşturacak bir vesile arayın! Ve Allah yolunda, O'nun düşmanlarıyla açık ve gizli olarak cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.*

36. *Yeryüzünde olan malların ve kendisinden fayda görülen şeylerin hepsi ve bir o kadarı da kâfirlerin olsa ve kıyamet günü geldiğinde azaptan kurtulmak için bunların tamamını feda etseler, onlardan yine kabul edilmez. Onlar için elem dolu bir azap vardır.*

37. *Onlar ateşten çıkmak isterler fakat ondan çıkmak mümkün değildir. Onlar için sürekli bir azap vardır.*

38. *Bir mekândan veya korunaklı bir yerden gizlice, hafif nisab miktarı (cezayı gerektirecek asgari limit) bir şey çalan hırsız erkek veya hırsız kadının, dünyada yüklenmiş oldukları günaha ve Allah Teâlâ'dan bir ceza olarak sağ ellerini kesin. Allah Azîmüşşan hükmünde daima üstün ve hikmetinde isabetlidir.*

Hafif nisab limiti, Hanefî mezhebine göre 10 dirhem, Şâfiî mezhebine göre çeyrek altın, Mâlikî mezhebinde ise 3 dirhemdir.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ۝ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ

مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا
الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا
بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ
سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ ۙ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ ۛ
يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ
فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ أَنْ يُطَهِّرَ
قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

39. *Kim de yaptığı hırsızlık zulmünden sonra tövbe eder ve bir daha bu fiile dönmemek üzere kendini düzeltirse, Allah Teâlâ o kimsenin tövbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah Azîmüşşan geçmiş günahlarınızı bağışlayıcı ve kendisine itaat edene rahmet edicidir.*

40. *Ey insan! Sen bilmez misin ki göklerin, yeryüzünün ve her şeyin yaratıcısı ve mâliki Allah Teâlâ'dır. Dilediğini elini kesmekle cezalandırır ve dilediğini tövbesinin ardından bağışlar. Allah Azîmüşşan her şeye kâdirdir.*

41. *Ey peygamberlikle müşerref olan! Kalpten inanmadıkları halde dilleriyle iman ettik diyen münafıklarla yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlardan bir grup, yalan uydurmak için senin sözünü dinleyip, Medine yahudilerine, "Şöyle söyledi, böyle söyledi" diyerek senin dediğinin tam tersini aktararak yalan söylerler. Sana gelmeyen Hayber yahudilerine de aynı şekilde senin sözünün tersini aktarır ve iftira atarlar. Hak sözleri yerlerinden çıkarıp (tahrif edip) değiştirirler (Recm yani taşlayarak öldürme cezası yerine celd yani sopa vurma diye yazarlar). Ve derler ki: "Eğer Muhammed size zina hakkında bizim verdiğimiz hüküm doğrultusunda fetva verirse kabul edin ve uygulayın. Şayet aykırı bir şey söylerse onu kabul etmeyin." Allah Teâlâ kimin inkârını, doğru yoldan sapmasını ve azaba uğramasını dilerse, sen o kimse için takdir ettiği bir şeyi önlemeye muktedir olamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki Allah Teâlâ onların kalplerinin temizlemeyi dilememiştir. Münafıklar için dünyadayken ikiyüzlülüklerini ortaya çıkarmak; yahudiler içinse öldürülme,*

esaret, sürgün, ağır vergi vermek (cizye), rezillik ve aşağılık bir halde olmak, ahirette de cehennemde ilelebet kalmak gibi dâimî ve büyük bir azap vardır.

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebi şöyledir: Hayber yahudilerinin ileri gelenlerinden evli bir adamla bir kadın zina etmişti. Tevrat'a göre onların taşlanarak öldürülmeleri gerekirken yahudiler, zina edenlerin eşraftan olmaları sebebiyle bu cezayı uygulamayıp, "Medine'de peygamberlik iddia eden adamın kitabında recmetmek yoktur; bilakis ona göre bunların cezası dövmektir. Şu halde yahudi kardeşlerinizden Medine'ye komşu olan Kurayza İsrâiloğulları'na haber gönderin de gidip ona sorsunlar. Eğer celd (değnekle vurma) hükmünü verirse kabul etsinler; şayet recm hükmünü verirse kabul etmesinler" diyerek içlerinde bu zina edenlerin de bulunduğu bir topluluğu gönderdiler. Kurayza İsrâiloğulları'yla birlikte Medine yahudilerinden Kâ'b, Kinâne, Mâlik vb. daha niceleri, Peygamber Efendimiz'in huzuruna çıkıp durumu anlattılar. Resûlullah Efendimiz, *"Benim vereceğim hükme razı olur musunuz?"* buyurdular. Onlar, "Evet, elbette razı oluruz" dediler. O esnada Cebrâil [aleyhisselâm] indi ve hükmün recm olduğunu bildirdi. Hz. Peygamber [aleyhisselâm], *"Recmedilmeleri gerekir"* deyince yahudiler bunu kabul etmekten çekindiler. Bunun üzerine Peygamberimiz [aleyhisselâm], Cebrâil'in [aleyhisselâm] kendisine öğretmesiyle onlara, *"Fedek'te İbn Sûriyâ adında, tek gözlü genç bir yahudi vardır. Aranızda itibar ettiğiniz biri midir?"* diye sordu. Onlar da, "Yeryüzünde ondan daha bilgili kimse yoktur" cevabını verdiler. Peygamber Efendimiz bu kez, *"Öyleyse sizinle aramızdaki bu davayı İbn Sûriyâ'nın çözmesine razı olur musunuz?"* buyurdu. Onlar, "Evet" cevabını verince İbn Sûriyâ'yı çağırdılar. Resûlullah Efendimiz ona dedi ki: *"Tevrat'ı Musa aleyhisselâma indiren, sizin için denizi ikiye yararak Firavun'u ve ordusunu suda boğup sizi kurtaran, size kudret helvası ve bıldırcın gönderen Allah Teâlâ'nın hakkı için doğruyu söyle! Sizin kitabınızda bu zina edenler için recm var mı, yok mu?"* İbn Sûriyâ, "Tevrat'ın beni yakmasından korkmasam, itiraf etmeyip yalan söylerdim. Pekiyi ey Muhammed! Bunun cezası senin şeriatında nasıldır?" diye sordu. Peygamber Efendimiz, *"Allah Teâlâ'nın verdiği hükme göre, evli kimselerin zina ettiklerine dair dört adam şahitlik ettiklerinde, onların kesinlikle taşlanarak öldürülmeleri gerekir"* buyurdu. İbn Sûriyâ, "Tevrat'ı Musa'ya [aleyhisselâm] indiren Allah Teâlâ'nın hakkı için

Tevrat'ta da hüküm aynı şekildedir. Fakat bizim âlimlerimiz eşrafın hatırına recm yerine celd ile hüküm vermişlerdir" dedi. Nihayet Fahr-i Kâinat Efendimiz'in [aleyhissalâtü vesselâm hükmü doğrultusunda o zina eden erkekle kadının cezaları infaz edildi.

سَمّٰعُونَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُونَ لِلسُّحْتِ فَاِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ
عَنْهُمْ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿١٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ
التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ
﴿١٣﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ
اَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبّٰنِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ
اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَآءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا
بِاٰيَاتِى ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ
﴿١٤﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ
بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ
بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ
﴿١٥﴾ وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٧﴾ وَاَنْزَلْنَآ
اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ

فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۜ
لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۜ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ اٰتٰىكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۜ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ
جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ
اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ اِلَيْكَ ۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۜ
وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

42. *Onlar yalana çok kulak veren ve haramı çok yiyenlerdir. Yani senin sözünü yalanlamak için dinlerler ve hüküm verirken haram olan rüşveti yerler. Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver istersen onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirirsen sana bir zarar dokunmaz. Şayet hüküm vereceksen aralarında adaletle hüküm ver. Muhakkak ki Allah Azîmüşşan, adaletle hüküm verenleri sever.*

43. *Allah Teâlâ'nın hükmü içerisinde yazılı bulunan Tevrat yanı başlarındayken nasıl oluyor da seni hakem tayin ediyorlar ve sonra da sen onların kitaplarına uygun hüküm versen bile, verdiğin hükümden yüz çeviriyorlar? Onlar sana da, kendi kitaplarına da inanmazlar.*

44. *İçerisinde hak ve hidayet yolunu gösteren ve karanlığı gideren bir nurun bulunduğu Tevrat'ı biz indirdik. Allah Teâlâ'nın emrine boyun eğmiş peygamberler onunla yahudiler arasında hükmederlerdi. Ve o peygamberlerin izinde olup kendilerini Allah'a adayan zâhid kimseler (rabbânîler) le ahbar yani yahudi fıkıh âlimleri de, Allah Teâlâ'nın kitabını kaybolmaktan ve bozulmaktan korumakla görevli oldukları için, o kitaba göre hüküm verir, onun Allah'ın kitabı olduğuna şahitlik ederlerdi. Şu halde siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve benim gönderdiğim âyet ve hükümleri, basit bir makam ve rüşvet uğruna değiştirmeyin! Her kim Allah Teâlâ'nın indirmiş olduğu hükümlerle hükmetmezse onlar kâfirlerin tâ kendileridir.*

45. *Biz Tevrat'ta İsrâiloğulları için şunları da farz kıldık: Can bir canla kısas olunur. Yani öldürülenin yalnız katili öldürülür. Göz çıkaranın gözü çıkarılır. Burun kesenin burnu kesilir. Kulak kesenin kulağı kesilir. Diş kıranın dişi kırılır. Yaralamak da kısasa tâbidir (Eğer aynısını yapmak mümkünse böyle yapılır. Aynısını yapmanın mümkün olmadığı durumlarda -kemik kırılması, yaranın bulunduğu yerin tehlikeli olması vb.- adalete uygun şekilde hükmedilir). Her kim ki (öldürülenin mirasçılarından yahut bir organına zarar gelen kişi) katili veyahut kendisine zarar veren kimseyi affeder ve kısas hakkını sadaka olarak bağışlarsa, verilen o sadaka, affeden kimsenin günahlarına kefâret olur. Kim Allah Teâlâ'nın indirmiş olduğu hükümlerle hükmetmezse, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.*

46. *O peygamberlerin izleri üzere, önceden göndermiş olduğumuz Tevrat'ta olan şeyleri doğrulayıcı olduğu halde, Meryem oğlu İsa'yı da gönderdik. Ona; kendisinden önce indirilen Tevrat'ı tasdik eden, Allah'tan sakınanlar için hidayet ve öğüt olan, Allah'ın birliğine ulaştıran ve içerisinde hak yola rehberlik eden nurun bulunduğu İncil'i verdik.*

47. *İncil ehli, Allah Teâlâ'nın İncil'de indirdiğiyle hükmetsin. Her kim Allah Teâlâ'nın indirmiş olduğuyla hükmetmezse işte onlar fâsıkların tâ kendileridir.*

48. *Sana da hakkı beyan eden, kendisinden önce indirilen ilâhî kitapları doğrulayan, onları koruyup gözeten ve tahrif edildiklerini açıklayan Kur'an'ı gönderdik. Artık Allah Teâlâ'nın sana gönderdiğiyle kitap ehli arasında hükmet. (Recm, kısas vd.) Ve onların arzularına uyarak sana gelen haktan sapma yahut onların heveslerine uymayıp Cenâb-ı Hak'tan sana gelen hükme yönel. Ey insanlar! Sizden her peygamber için bir şeriat ve apaçık bir yol belirledik. Eğer Allah Teâlâ murat etseydi hepinizi tek bir ümmet ve tek bir millet yapardı. Fakat çağın ve zamanın değişimine göre, size verdiği çeşitli şeriatlar vesilesiyle, itaat edenle isyan edeni birbirinden ayırmak ve imtihan etmek için sizi ümmetlere ayırdı. O halde şeriata tâbi olup hayırlı işlerde yarışın ve fazileti elde etmeye çalışın! Hepinizin dönüşü Allah Teâlâ'yadır. O gün geldiğinde yani ahirette, dinî ve şer'î konularda anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.*

49. *Onların arzularına boyun eğmeden aralarında Allah Teâlâ'nın indirdiği Kur'an'la hükmetmeni sana emrettik. Dikkat et de, Allah Teâlâ'nın sana emrettiği bazı şeylerden seni saptırmasınlar (başka tarafa yöneltmesinler). Eğer onlar bu indirdiğimiz hükümlerden yüz çevirirlerse bil ki o yüz çevirme-*

leri ve bazı günahları sebebiyle Allah Teâlâ, onların dünyadaki azaplarını öne almak (onları bir musibete çarptırmak) istiyor. Muhakkak ki yahudilerin çoğu günahkâr ve inkârda inatçıdırlar.

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebi şu şekilde rivayet edilmiştir: Yahudilerin âlimleri, aralarında anlaşarak, "Gelin! Muhammed'e gidelim. Onu dininden döndürelim" diyerek ona gelip şöyle dediler: "Bilirsin ki biz yahudilerin ileri gelenleri ve âlimleriyiz. Biz sana tâbi olursak yahudilerin hepsi sana tâbi olur. Fakat kavmimizle aramızda düşmanlık vardır. Muhakeme için sana gelelim. Eğer kavmimize karşı bizim lehimize hükmedersen sana iman eder, diğer yahudileri de kendimize tâbi kılarız." Hak Teâlâ, Peygamber Efendimiz'i onların bu isteklerini kabul etmekten sakındırdı.

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ
أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ
أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا فِي
أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا
بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۙ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا
خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ
فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ۖ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ
لَوْمَةَ لَائِمٍ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

50. *Onlar hâlâ Câhiliye hükmünü mü istiyorlar? İmanında asla şüphe bulunmayan marifet ehli kimseler için, Allah Teâlâ'dan daha güzel hüküm veren kim olabilir?*

51. *Ey iman edenler! Yahudi ve hıristiyanları dost edinmeyin. Çünkü onlar ancak birbirlerinin dost ve müttefiki olup size karşı koymaktadırlar. Sizden kim onlarla dostluk ederse o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah Teâlâ, düşmanla dostluk kurarak kendine zulmedenleri doğru yola eriştirmez.*

52. *Kalplerinde nifak hastalığı olanların, "Zamanın aleyhimize dönmesinden, İslâm'ın mağlup olmasından korkuyoruz" diyerek kâfirlerle dostluk etmek için aralarında yarıştıklarını, onların arasına koşuştuklarını görürsün. (Bu, İbn Übeyy'in sözü olabilir). Umulur ki Allah Teâlâ, resûlüne ve müslümanlara, Mekke'nin fethini veya yahudilerin öldürülmesi ya da sürgün edilmesi emrini verir de, içlerinde gizledikleri sırlar açığa çıkınca münafıklar, yahudileri dost edinmekten dolayı pişman olurlar.*

53. *Münafıkların ikiyüzlülükleri açığa çıktığında, müminler birbirlerine dediler ki: "En ağır ve büyük yeminlerle Allah Teâlâ'ya yemin edenler ve biz de sizinle beraber iman edenleriz diyenler bunlar mı?" Onların bütün amelleri boşa gitti de dünyada rezillik, ahiretteyse azapla en büyük zarara uğrayan, hiçbir şey elde edemeyen kimseler oldular.*

54. *Ey iman edenler! İçinizden kim, Peygamber'in [aleyhisselâm] vefatından sonra İslâm dininden geri küfre dönerse, Allah Teâlâ yakında öyle bir topluluk getirir ki; O, onları sever, onlar da O'nu severler. Onlar müminlere karşı mütevazi ve yumuşak, kâfirlere karşı düşmanlıkta onurlu ve zorludurlar. Onlar Allah yolunda savaşırlar ve kınayanların kınamasından korkmazlar. Çünkü münafıklar, savaşta yahudi dostlarının kendilerini kötülemesinden korkarlardı. Bu sayılan özellikler, Allah Teâlâ'nın kullarından dilediğine verdiği fazlı ve lutfudur. Allah Azîmüşşan'ın lutfu geniştir ve O, buna layık olanı en iyi bilendir.*

Âyette sözü edilen topluluğun Yemen ahalisi olduğu söylenmiştir. Çünkü bu âyet indiğinde Hz. Peygamber [aleyhisselâm], Ebû Musa el-Eş'arî'ye işaret ederek, *"Onlar, bunun kavmidir"* dedi. Bazıları, "Onlar, Fars kavmindendir. Çünkü âyetteki o kavim hakkında sorulduğunda Peygamberimiz [aleyhisselâm], mübarek elini Selmân-ı Fârisî'nin [radıyallahu anh] omzuna koyarak, *'Bunun arkadaşlarıdır'* buyurdu."

Şöyle de denilmiştir: "Onlardan kasıt, Hz. Ömer'in [radıyallahu anh] halifeliği döneminde, Kâdisiye Savaşı'nda[77]; Neha'dan 2000, Kinde ve Becîle'den[78] 5000 ve diğer kabilelerden 3000 kişilik topluluklar halinde cihad etmek için gelenlerdir."

İbn Abbas [radıyallahu anhümâ] ve Hasan-ı Basrî'ye göre bu topluluktan maksat, Hz. Ebû Bekir'le birlikte muhacir ve ensardan, dinden dönenlerle savaşan sahabilerdir.

Bu âyet-i kerimenin, gerçekleşmeden önce olacakları gaybdan haber verdiği söylenmiştir. Şöyle ki: Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra, Mekke, Medine, Tâif ve Bahreynli müslümanlar dışında bütün Araplar dinden döndüler. Bazıları, peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan yalancıların etrafında toplandılar. Bazıları da zekâtı vermeyeceklerini yalnız namaz kılacaklarını ilan ettiler. Hz. Ebû Bekir [radıyallahu anh], Allah Teâlâ'nın yardımıyla hepsinin hakkından gelmiştir.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ۝

55. *Sizin asıl ve gerçek dostunuz ve sahibiniz Allah Teâlâ'dır, peygamberidir ve O'nun emirlerine boyun eğerek namazı kılan, kendilerine farz olan zekât ve sadakayı isteyerek ve gönül hoşluğuyla rükû halinde olsalar bile veren müminlerdir.*

Bu âyet-i kerime Hz. Ali [radıyallahu anh] hakkında inmiştir. O, namazda rükûdayken bir dilenci kendisinden sadaka istemek için gelip yanında durdu. O da yüzüğünü çıkarıp verdi.

Rivayete göre Abdullah b. Selâm [radıyallahu anh], Peygamber Efendimiz'in huzuruna gelerek Kurayza ve Nadîr kabilelerinin kendileriyle oturmamak ve konuşmamak üzerine yemin ettiklerini söyledi.[79] Hz. Peygamber de [aleyhisselâm] kendisine bu âyet-i kerimeyi okudu. Bunun üzerine Abdullah, "Allah Teâlâ'nın, resûlünün ve müminlerin dostumuz olmasına razı olduk. Başkasının dostluk ve arkadaşlığını istemeyiz" dedi.

77 Müslümanlara İran'ın kapılarını açan ve Sâsânîler'le yapılan meydan savaşı (15/636).

78 Bunlar, Yemenli Araplar'a mensup kabilelerdendir.

79 Abdullah b. Selâm [radıyallahu anh], Kaynukâ İsrâiloğulları kabilesine mensuptu.

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ
اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

56. *Kim Allah Teâlâ'yı, resûlünü ve müminleri dost edinirse, muhakkak ki onlar, Allah Teâlâ'nın hizbi (taraftarları, yardımcıları, dostları) ve İslâm'ın askerleridir ve şüphesiz Allah'ın taraftarları galip geleceklerdir.*

57. *Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilen yahudi ve hıristiyanlardan, sizin dininizi alay ve eğlence konusu edinenleri ve diğer kâfirleri dost edinmeyin. Eğer Allah'ın mükâfatına ve azabına iman ediyorsanız, Allah Teâlâ'dan korkun ve O'na karşı gelmekten sakının.*

Rivayet edilir ki; Rifâa b. Zeyd ve Süveyd b. Hâris, müslüman olmuş gibi yaparak münafık kaldılar. Bazı müslümanların onlara sevgi ve dostluk göstermeleri üzerine Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerimeyle, onlarla olan dostluklarını kesmeleri için müminleri ikaz etti.

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58. *Siz ezan ve kametle namaza çağırdığınızda, onlar bunu bir eğlence ve oyun yerine koyarlar. Bu da onların akılları ermeyen bir cahiller sürüsü olmaları yüzündendir.*

Rivayete göre Medine'de bir hıristiyan vardı. Ne zaman müezzinin, "Eşhedü enne Muhammeden resûlullah" dediğini duysa, "Allah Teâlâ yalancıyı yaksın" derdi. Bir gece o adam ev halkıyla uyurken, hizmetçisi onun bulunduğu odaya ateşle geldi ve ondan sıçrayan bir kıvılcımla ev tutuşup çıkan yangında içindekilerin hepsi yandı.

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا اِلَّا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا
اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

59. *De ki: "Ey kitap ehli! Sizin bizi ayıplamanız yahut bizden hoşlanmamanız, bizim Allah Teâlâ'ya, bize indirilene ve bizden önce indirilen ilâhî kitaplara iman etmemiz sebebiyledir. Muhakkak ki, sizin çoğunuz imansız fâsıklarsınız."*

Rivayete göre bir grup yahudi, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] gelerek, "Sen peygamberlerden kimleri tasdik ediyorsun?" diye sordu. O da, Bakara sûresinin, *"Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Esbât'a indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rab'leri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk"* mealindeki 136. âyetini okumaya başladı. Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. İsa'nın [aleyhisselâm] ismini söylediğinde, onun peygamberliğini inkâr ettikleri için yahudilerin, "Vallahi dünya ve ahirette, sizin dininizden daha şerli ve daha kötü bir din bilmiyoruz" demeleri üzerine bu âyet-i kerime indirildi.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ
عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ
مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا
بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيرًا
مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ
السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ
غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ
وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا
بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ
أَطْفَأَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

60. *Ey kitap ehli! Zannınızca İslâm'a şerli ve kötü diyorsunuz ancak Allah katında cezaları açığa çıkmış ve asıl kötü olan bir topluluğu size haber vereyim mi? Onlar, Allah Teâlâ'nın lânetlediği ve kendilerine gazap ettiği bir topluluktur. Onlardan ashâb-ı sebti yani cumartesi topluluğunu maymun sûretine*[80]*, İsa'nın [aleyhisselâm] sofrasını inkâr edenleri de domuz şekline çevirdi. Onlar tâguta (şeytana, buzağıya ve ilâhlık taslayanlara) taptılar. İşte bu mel'unlar, kıyamette yerlerin en kötüsüne dönen ve doğru yoldan daha çok sapmış kimselerdir.*

61. *O münafıklar size geldiklerinde, "Biz iman ettik" derler. Halbuki onlar yanınıza nasıl gizledikleri inkârla girdilerse çıkarken de aynı şekilde kâfir olarak çıktılar. Allah Azîmüşşan onların gizledikleri inkârı, fesadı ve ikiyüzlülüklerini en iyi bilendir.*

62. *Yahudilerin ve müşriklerin çoğunun; yalan, inkâr, isyan, düşmanlık, zulüm, haddi aşma, rüşvet ve faiz yeme konularında birbirleriyle yarıştıklarını görürsün. Onların bu yaptıkları ne kötü, ne kadar çirkindir.*

63. *Onların zâhidleri ve rabbânîlik iddiasındaki âlimleri, niçin onları yalan söylemekten ve haram yemekten alıkoymazlar? O âlimlerin bu yasaklamayı bırakmaları ve akılsızlıkları ne çirkin bir iş, ne kötü bir sanattır.*

64. *"Yahudiler, "Allah cimridir" dediler. Söyledikleri söz yüzünden elleri bağlansın ve lânete uğrasınlar. (Durum onların dediği gibi değil!) Bilakis, Allah ihsan sahibidir (cömerttir. Lütuf ve nimetlerini, hikmetine binaen) dilediği (kimselere, dilediği) kadar verir. (Resûlüm!) Kasem olsun ki, Rabb'inden sana vahyedilenler, (körü körüne/inatla, hakkı inkârda ısrar ettikleri için) onlardan çoğunun azgınlığını ve inkârını artıracaktır. Onların (yahudi ve hıristiyanların) arasına, diriliş gününe kadar (sürecek) düşmanlık ve kin bıraktık. (Onlar) her ne zaman savaş için bir ateş yaktılarsa, Allah onu söndürmüştür (onların bu çabalarını boşa çıkarmıştır) ve (onlar) yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışırlar. Allah, fesat çıkaranları sevmez."*

Rivayete göre hicretten önce Medine yahudileri gayet rahat ve bolluk içinde yaşıyorlardı. Peygamber Efendimiz'in hicretinden sonra, inkârlarında ısrar etmelerinden dolayı Hak Teâlâ, mallarının bereketi-

80 *"İçinizden cumartesi günü azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine, 'Aşağılık maymunlar olun!' dediklerimizi elbette bilmektesiniz"* (Bakara 2/65).

ni kaldırıp da geçimleri sıkıntılı hale gelince, bu âyet-i kerimenin başındaki edepsiz ve küstahça sözü söylediler ve lânetlendiler.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ
جَنّٰتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ
مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

65. *Eğer kitap ehli, Hz. Muhammed'e [aleyhisselâm] ve Kur'an'a iman edip de zikredilen günahlardan sakınsalardı, elbette biz onların günahlarını siler ve kendilerini naim cennetlerine koyardık.*

66. *Eğer Ehl-i kitap Tevrat'a, İncil'e ve Rab'leri tarafından indirilen bütün semavî kitaplara iman edip onlarla amel etselerdi; şüphesiz üstlerinden ve ayaklarının altından rızıklarını yerlerdi (yani üstlerinden ağaçlardaki meyveleri, aşağıdan buğday vb. hububatla rızıkları bollaşırdı). Onlardan az bir kısmı mutedil (ölçülü, orta yolu tutan) olup Hz. Peygamber'e iman ettiler. Çoğunun yapmakta olduklarıysa ne kötü ne çirkindir.*

67. *Ey peygamberlikle şereflenmiş olan! Rabb'in tarafından sana indirileni tamamen tebliğ et. Eğer sana emrettiğimi yapmaz ve indirilenleri tamamen tebliğ etmezsen, peygamberlik vazifeni yapmamış olursun. Allah Teâlâ seni insanların kötülüklerinden korur. Seni öldürmeye ve eziyet edip zarar vermeye kimsenin gücü yetmez. Muhakkak ki şanı yüce Allah, kâfirlerin sana kötülük yapmasına izin vermez.*

Enes'ten [radıyallahu anh] nakledildiğine göre ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'i [aleyhisselâm] korumak maksadıyla geceleri saadetli çadırının önünde nöbet tutarlardı. Bu âyet-i kerime inince, deriden yapılmış çadırından mübarek başını çıkarıp, *"Ey nöbetçiler! Artık gidin. Hak Teâlâ beni insanlardan korumaya kefil oldu"* buyurdu.

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

68. *De ki: "Ey kitap ehli! Siz Tevrat'a, İncil'e yani bunlardaki Resûlullah'la ilgili hükümlere, Rabb'iniz tarafından size indirilen ilâhî kitaplara ve Kur'an'a iman edip emir ve yasaklarına hakkıyla uymadıkça, sizin dininiz yoktur. Onların çoğu sana Allah tarafından indirilen Kur'an'ı işittiklerinde inkâr ve isyanlarını arttırırlar. Fakat sen, kâfirlerin bu inkâr ve azgınlıklarından dolayı üzülme.*

69. *Dilleriyle "iman ettik" diyenler iman ettiklerini söyleyip de Yahudilik'ten vazgeçmeyenler, sözde Nuh'un [aleyhisselâm] dini olduğu iddiasıyla Yahudilik'le Mecûsîlik arasında bir din uydurup yıldızlara tapanlar (Sâbiîler) ve sanki İsa'nın [aleyhisselâm] diniymiş gibi Hıristiyanlığa katılanlar; bütün bunlardan her kim Allah Teâlâ'ya ve ahirete samimi bir kalple iman edip salih ameller yapmaya devam ederse, işte onlar için ahirette azap korkusu ve sevaplarının silinme endişesi yoktur.*

Bu âyette ifade edilen dört grubun yani münafık, yahudi, Sâbiî ve hıristiyanların; tövbe ve istiğfar edip samimi bir niyetle Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] ve yüce Kur'an'a iman etmeleriyle, bu mükâfata ulaşacakları açıkça ifade buyrulmaktadır. Ancak *Tibyân* tefsirinde, "İslâmiyet'in gelişiyle birlikte dinlerinin hükmü kaldırılmadan önce kendi şeriatlarına göre Allah Teâlâ'ya ve ahirete iman edip salih ameller işlemişlerse" sözü kapalı bırakılmıştır.

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي اِسْرَآئِيلَ وَاَرْسَلْنَا اِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰى اَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا

اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا
كَثِيرٌ مِنْهُمْ ۟ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي اِسْرَآءِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي
وَرَبَّكُمْ ۟ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُ ۟ وَمَا
لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ ۘ وَمَا
مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۟ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۟ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۟
وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۟ كَانَا يَاْكُلَانِ الطَّعَامَ ۟ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ
انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا ۟ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا
فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا
كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي اِسْرَآءِيلَ
عَلٰى لِسَانِ دَاوٰدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۟ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ
﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ ۟ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرٰى
كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۟ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ
سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

۞ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ۚ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۞

70. *Biz Allah'ın birliği ve peygamberlerin getirdiklerine inanma konusunda, İsrâiloğulları'ndan söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Kendilerine ne zaman şeriatlarla ve birtakım mükellefiyetlerle bir peygamber gelse, bu onların nefislerinin arzularına aykırı olduğundan, her seferinde o peygamberlerin kimini yalanlıyorlar kimini de öldürüyorlardı.*

71. *Bu peygamberleri yalanlama ve öldürmelerinden dolayı, üzerlerine bela ve azap gelmez sandılar. Kör ve sağır oldular yani hakkı görmez ve işitmez oldular. Sonra Allah Teâlâ tövbelerini kabul edip onlara İsa'yı [aleyhisselâm], daha sonra da Muhammed'i [aleyhisselâm] gönderdi. Onlar hem Hz. İsa'yı hem de Hz. Muhammed'i [aleyhimesselâm] inkâr ettiler. Bu yüzden onların çoğu hakkı görmez ve işitmez oldular. Allah Azîmüşşan onların yaptıklarını hakkıyla gören ve cezalarını verendir.*

72. *(Hıristiyanlara gelince); andolsun ki, "Allah, Meryem oğlu Mesîh'ten ibarettir" diyenler kesinlikle kâfir oldular.*[81] *Halbuki İsa [aleyhisselâm], "Ey İsrâiloğulları! Benim de sizin de Rabb'iniz olan Allah Teâlâ'ya ibadet edin. Kim Allah'a ortak koşarsa, muhakkak ki Allah Teâlâ ona cenneti haram kılar, onun meskeni cehennemdir" demişti. Allah'a ortak koşmakla nefislerine zulmedenlerin, ateşten kurtulmak için kendilerine yardım edecek kimseleri de yoktur.*

73. *Andolsun ki, hıristiyanlardan başka bir grup da, üç ilâh olduğunu varsayarak, "Allah Teâlâ üçün üçüncüsüdür yani bu üç ilâhtan biridir" dedikleri için kesinlikle kâfir oldular. Halbuki zatının varlığı zaruri ve mutlak gerekli, ibadete layık, bir olma vasfına sahip, ortağa ihtiyacı olmaktan münezzeh tek Allah Teâlâ vardır. O'ndan başka hiçbir ilâh ve mâbud olmadığı halde eğer o sözlerinden dönmezlerse, onlardan o inkârda kalanlara çok can yakıcı bir azap dokunacaktır.*

74. *Acaba onlar Allah Teâlâ'yı üçlemekten tövbe etmeyecekler mi? Allah'ın birliğine inanarak günahlarının bağışlanmasını istemezler mi? Halbuki Allah Teâlâ, tövbe edenleri bağışlayan, istiğfar edenlere merhamet edendir.*

---

81 *"'Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesîh'tir' diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır"* (Mâide 5/17).

75. *Meryem oğlu İsa da [aleyhisselâm] kendisinden önce geçen nice peygamberler gibi ancak bir peygamberdir. Onun annesi Meryem de Allah'ın âyetlerini tasdik eden, doğruluk ve sadakatten ayrılmayan bir kadındır. Oğlu ve annesi de bütün insanlar gibi yemek yerlerdi. Yani ilâhlığa uygun değillerdir. Bak biz onlara vahdâniyyet âyetlerini nasıl ve ne güzel açıkladık. Sonra yine bak ki onlar haktan nasıl çevriliyor ve vahdâniyyetimi inkâr ediyorlar.*

76. *De ki: "Allah Teâlâ'yı bırakıp da size hiçbir zarar veya fayda vermeye gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? (Çünkü İsa [aleyhisselâm], kendisi herhangi bir şeye sahip ve kâdir değildir. Ancak Allah Teâlâ'nın ihsanıyla güç yetirebilir). Allah Teâlâ, söylediklerinizi hakkıyla işitir, inancınızın ne olduğunu hakkıyla bilir ve ona göre de cezalarınızı verir."*

77. *De ki: "Ey kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Peygamber gönderilmeden önce sapkınlığa düşüp pek çok kişiyi de saptırmış ve peygamber gönderildikten sonra da doğru yoldan yan çizerek sapkınlıkta karar kılmış olanların keyif ve heveslerine uymayın."*

78. *İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlara yani cumartesi yasağına uymayanlara (sebt ashabına) Davud'un [aleyhisselâm] diliyle lânet olundu ve onlar maymuna çevrildiler. Gökten sofra indiğini görmelerine rağmen inkâr edenlere de (mâide ashabına) İsa'nın [aleyhisselâm] diliyle lânet olundu ve onlar da domuz şekline çevrildiler. İşte bu lânet, onların isyan etmeleri ve aşırı gitmeleri yüzündendi.*

79. *Onlar, yaptıkları çirkin işlerden ve yasaklanmış şeylerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Bu yaptıkları onlar için ne kötü, ne çirkin bir şeydi.*

80. *Kitap ehlinin birçoğunu da görürsün ki, müminlere karşı kinlerinden dolayı, müşriklerle dostluk kurup onları müslümanlarla savaşmaya teşvik etmektedirler. Andolsun ki onların ahirette kendi elleriyle kendilerini Allah'ın gazabına sunmaları, bu yolda yaptıkları ne çirkin bir şeydir. Onlar cehennem azabında ebedî kalıcılardır.*

81. *Eğer kitap ehli, Allah Teâlâ'ya, peygamberlerine ve sana indirilene iman etselerdi, müşrikleri dost edinmezlerdi. Ancak onların çoğu Allah Teâlâ'nın emrine karşı gelmiş ve dinden çıkmış fâsıklardır.*

82. *Müminlere düşmanlık etmede en şiddetli olanların, dostluk ve iş birliği yapmalarından dolayı, kesinlikle yahudi ve müşrikler olduğunu görürsün. İnsanlar içinde müminlere sevgi ve dostluk bakımından en yakın olarak da,*

"Biz hıristiyanlarız" diyenleri bulursun. Bu dostluk ve yakınlıklarının sebebi, onların arasında Allah'tan korkan âlimlerle (kıssîsler) ibadetle meşgul keşişler ve rahipler olmasıdır. Onlar imanı ve hak olanı açıklamakta kibirlenmezler.

Rivayete göre, "Biz hıristiyanlarız" diyerek müminlere dostluk gösterenler, Habeş Hükümdarı Necâşî ve arkadaşlarıdır. Cafer b. Ebû Tâlib Habeşistan'a hicretinde, onun huzurunda kendisine Meryem sûresini okuyunca Necâşî, gözyaşları içinde müslüman olmuştu. Ardından da, İslâm'a olan bu meylinden ve muhabbetinden dolayı, âlimlerinden yetmiş kişiyi Fahr-i Kâinat Efendimiz'in [aleyhisselâm] huzuruna göndermişti. Huzuruna geldiklerinde, Resûlullah Efendimiz onlara Yâsîn-i şerif okumuş, onların hepsi de ağlayarak İslâm'ı kabul etmişlerdi.

وَإِذَا سَمِعُوا مَآ أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا
عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّٰهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا
لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ
الصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَٰبَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِـَٔايَٰتِنَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُحَرِّمُوا
طَيِّبَٰتِ مَآ أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾
وَكُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا ۖ وَاتَّقُوا۟ اللَّهَ الَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

83. *Peygamber'e [aleyhisselâm] indirilen Kur'an'ı -önce Hz. Cafer'den sonra da Resûl-i Kibriya Efendimiz'den- dinledikleri zaman hakkı bilip tanıdıklarından dolayı, gözlerinden yaşlar akıttıklarını görürsün. Onlar derler ki: "Ey Rabbimiz! Muhammed'e [aleyhisselâm] ve Kur'an'a iman ettik. Bizi, Muhammed'in [aleyhisselâm] peygamberliğine, Kur'an'ın ilâhî bir kelâm olduğuna şahitlik edenlerden yaz.*

84. *Biz Allah Teâlâ'ya, bize gelen Peygamber'e ve Kur'an'a ne diye inanmayalım? Halbuki Rabbimiz'in bizi, mümin olan salihler topluluğuyla beraber cennete koymasını çok isteriz."*

85. *Allah Teâlâ, bu içtenlikle söyledikleri sözlerinden dolayı, ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetleri, içinde ebedî olarak kalmak üzere onlara mükâfat olarak vermiştir. İşte muhsinlerin yani yaptıkları işi en güzel şekilde yapanların karşılığı budur.*

86. *İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, eğer tövbe etmeden ölüp giderlerse onlar cehennem ehlidirler.*

87. *Ey iman edenler! Hak Teâlâ'nın size helâl kıldığı temiz ve güzel şeyleri kendinize haram saymayın ve Allah'ın koyduğu sınırları da aşmayın. Çünkü şanı yüce Allah, haddi aşanları sevmez.*

88. *Allah Teâlâ'nın size verdiği rızıktan helâl, hoş ve temiz olarak yiyin. İnandığınız ve emirleriyle yasaklarını kabul ettiğiniz Allah'tan korkun.*

Rivayete göre bir gün Peygamberimiz [aleyhisselâm], ashabına kıyameti anlatmış ve onları son derece korkutmuştu. Bundan etkilendikleri için; Ebû Bekir, Ömer, Ali, İbn Mesud, Mikdâd, Ebû Zer, Selmân, Sâlim vd. on kadar sahabi Osman b. Maz'ûn'un [radıyallahu anhüm] evinde toplanmışlar; geri kalan ömürlerinde gündüzleri daima oruç tutmak, geceleri namaz kılmak, döşek üzerinde uyumamak, et ve yağlı yememek, kadınlara yaklaşmamak, koku sürünmemek, dünyayı terketmek, eski püskü elbiseler giyip yeryüzünde dolaşmak üzere sözleşip yemin ettiler. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaştığında onlara, *"Ben bununla emrolunmadım. Bilin ki üzerinizde nefsinizin bir hakkı vardır. Bazan oruç tutun, bazan tutmayın. Hem gece namazına kalkın hem de uyuyun. Çünkü ben de oruç tutar, yemek yer, namaza kalkar, uyku da uyurum. Et de yerim yağ da yerim. Hanımlara da yaklaşırım. Kim benim sünnetimden ayrılırsa, o benim yolumda gidenlerden değildir"* buyurdu. Sahabenin, "Yemin etmiş bulunduk. Ne yapalım?" demeleri üzerine, aşağıdaki âyet nâzil oldu.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْاَيْمَانَ ۚ فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
اَهْلِيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ
اَيَّامٍ ۚ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ ۚ وَاحْفَظُوٓا اَيْمَانَكُمْ ۚ كَذٰلِكَ

يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا
الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

89. *Allah Teâlâ sizi lağv ile olan yeminlerden dolayı hesaba çekmez (Lağv, kasıtsız söylenen, "Vallahi hayır", "Vallahi evet" gibi yeminlerdir). Fakat kalbiniz ve dilinizle kendinizi bağladığınız (mün'akide) yeminlerinizle sizi sorumlu tutar (Bu tür yeminde, dil ve kalp ile kastedilip kararlaştırılır ve kişi kendisini bağlamış olur). Böyle kasıtla yaptığınız yemini bozarsanız, onun kefâreti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden, on fakire yedirmek veya ailenize giydirdiğinizin orta derecesinden on fakiri giydirmek veya bir köleyi özgürlüğe kavuşturmaktır. Kim bu üç kefâretten birini bulamazsa veya bunlardan hiçbirine gücü yetmezse, art arda üç gün oruç tutmalıdır. İşte bunlar, bozduğunuz yeminlerinizin kefâretidir. Dilinizi yeminden koruyun veya yemininizi bozmaktan koruyun. Bu yemin kefâretini açıkladığı gibi Allah Teâlâ, bu nimetlere şükredesiniz diye dinin hükümlerini size böylece açıklar.*

90. *Ey iman edenler! İçki içilmesi, kumar oynanması, tapılmak için dikilen putlar ve Câhiliye'de kullandıkları fal ve taksim okları, ancak şeytan işi pis ve murdar şeylerdir. Ondan uzak durup sakının ki kurtuluşa eresiniz.*

Bu âyet, sarhoşluk veren ve aklı örten müskirat (içki) hakkında indirilen ve onun haramlığını kesin olarak bildiren son âyettir.

اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِى الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾
وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا عَلٰى
رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا
وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ

اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ
اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٤﴾

91. *Muhakkak ki şeytan, içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık sokmak; sizi Allah'ın zikrinden ve namazdan alıkoymak ister. O halde bu yasaklananların kötülük ve zararlarını bildikten sonra bunlardan tamamen vazgeçtiniz değil mi?*

92. *Öyleyse Allah Teâlâ'ya itaat edin ve peygamberine itaat edin; Allah ve resûlünün emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Eğer onlara uymaktan yüz çevirirseniz bilin ki, bizim Peygamberimiz'in üzerine düşen sadece kendisine vahyedileni açıkça duyurmaktan ibarettir. Sizin yüz çevirmeniz ona zarar vermez.*

93. *İman edip de salih amel işleyenlere; bundan böyle haramdan sakındıkları, imanlarında sebat ederek güzel ameller yapmaya devam ettikleri, sonra yine haram kılınanlardan sakınıp onların haram olduklarını tasdik ederek inandıkları, sonra kötülüklerden sakınmakta devam ve kararlılıkla salih amellerle meşgul oldukları takdirde, geçmişte tattıkları yani yasaktan önce içtiklerinden dolayı bir günah yoktur. Şanı yüce Allah ihsan edenleri, iyilik yapanları sever.*

94. *Ey iman edenler! İhramlıyken, içinizden kimin gizli durumlarda Allah Teâlâ'dan korktuğunu ortaya çıkarmak için, ellerinizin veya mızraklarınızın erişebileceği (küçük ve büyük) avlarla (bunları avlayıp avlamayacağınızı), elbette Hak Teâlâ imtihan eder. Bu imtihandan sonra kim aşırı giderse yani avlanırsa, onun için çok can yakıcı bir azap vardır.*

Rivayete göre bu imtihan Hudeybiye yılında meydana geldi. Sahâbe-i kirâm ihramlıyken etrafta av hayvanları o kadar çoğaldı ki, yüklerin aralarına sokuluyor, çevrelerinde dolaşıyorlardı. Yani ellerini uzatsalar tutabilecekleri, mızraklarını dürtseler avlayabilecekleri kadar yaklaşmışlardı. Onları avlamayı çok istediklerinde bu âyet-i kerime indi.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ۗ وَمَنْ قَتَلَهٗ مِنْكُمْ
مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا

بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ
وَبَالَ اَمْرِهٖ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو
انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾ اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهٗ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ
عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

95. *Ey iman edenler! Siz ihramlıyken av hayvanlarını öldürmeyin. Kim bile bile avı öldürürse, cezası, adaletli iki kişinin hükmüyle, öldürülen avın dengi deve, sığır ve koyundan hangisiyse Mekke'de kurban edip ahaliye sadaka olarak dağıtmaktır. Veya o avı öldürmenin kefâreti o ölçüde fakirleri doyurmaktır ya da bunun dengi oruç tutmaktır (her bir fakirin doyurulmasına denk birer gün oruçlu olmaktır). Böylece ihramlıyken avı öldürme vebalinin ağırlığını ve acısını tatsın. Câhiliye zamanında yahut avlanmanın yasaklanmasından önce avlanmış olanları Allah Teâlâ affetmiştir. Kim avlanma haram olduktan sonra böyle işler yaparsa, Allah Teâlâ ahirette ondan intikamını alır. Allah Azîmüşşan, daima hükmünde mutlak galiptir. Günahta ısrar edene karşı intikam sahibidir.*

96. *Sizin için deniz hayvanlarını avlamak ve deniz kıyısında bulunanları yemek helâl kılındı. Tazesini yer, yolculukta da kurutulmuşunu ve tuzlusunu yiyerek faydalanırsınız. İhramlı olduğunuz sürece kara hayvanlarını avlamak size haram kılınmıştır. Allah Teâlâ'dan korkun, sonunda O'nun huzurunda toplanacaksınız.*

Bu âyet-i kerimede birçok rivayet ve incelikler olduğundan, müfessirlerin yazdıklarına göre, gücümüz ölçüsünde kısa ve öz olarak anladığımız şudur: Deniz avının helâlliği, ihramlı ve diğer durumlarda olanlar için genel olabilir. Ya da ihramlı olan kişiye, kendisinin değil de başkasının avladığı helâl olabilir. "Deniz" kelimesinin içinde "göl, nehir, kuyu ve pınar" gibi su kaynakları dâhil olabilir. Gerçi âlimlerin çoğunluğuna göre suda yaşayan hayvanlar helâldir. Ancak bazı âlimler cinslerini ayırıp şekillerini açıklayarak helâlliğini ve haramlığı incelemişlerdir. Bunun için fıkıh kitaplarına başvurmak gerekir.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْىَ
وَالْقَلَآئِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ

وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ
وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ
الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَاۤءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْـَٔلُوا
عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

97. *Allah Teâlâ Kâbe'yi, insanların ayakta durmalarına vesile yani din işlerinde olgunlaşma sebebi, dünyada düşmanların yağma ve öldürmelerinden emin olmaları için hürmet edilecek bir ev (Beyt-i Harâm) yaptı. Haram ayda yani zilhicce ayında yapılan hac ibadetini, bağışlanma sebebi kıldı. Gönderilen kurbanları ve boynuna gerdanlık asılan hediye hayvanlarla, insanların maddi ve manevi olarak bellerini doğrultmalarını (yahut bir nizam tesis etmelerini) sağladı. İşte bunlar; yüce Allah'ın göklerde ve yerde her ne varsa hepsini bildiğini ve Kâbe'yi insanlara geçim kaynağı kılmasının da kullarına iyilik olduğunu sizin de bilmeniz içindir. Allah Teâlâ her şeyin sebeplerini ve faydasını en iyi bilendir.*

98. *İyi bilin ki haram işleyenler için Allah Teâlâ'nın azabı, muhakkak çok şiddetli ve çetindir. Haramdan sakınanlara ise bağışlamasının ve merhametinin açık olduğu da muhakkaktır.*

99. *Peygamberin vazifesi ancak ilâhî hükümleri bildirmektedir. Her şeyi bilen Allah Azîmüşşan, yaptıklarınızdan ve söylediklerinizden açıkladığınızı da bilir gizlediğinizi de; dışınızı da bilir içinizi de!*

100. *De ki: Her ne kadar da habisin ve murdarın (pis ve kirlinin) çokluğu sana tuhaf gelse de (yahut hoşunuza gitse de) murdarla temiz hiçbir zaman aynı olmaz. Şu halde ey kâmil akıl sahipleri! Allah Teâlâ'dan korkun ve pis şeylerden sakının ki kurtuluşa eresiniz. Yani şahıslarda, yapılan işlerde ve mallarda, pis ile temiz değer bakımından denk olamaz. Kötülenen şey çok olsa da övülen az şey, ondan çok daha makbul ve daha hayırlıdır. Demek ki kıymet verme çokluğa göre değil, temizliğe ve iyiliğe göredir.*

101. *Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde gücünüze gidecek, sizi üzecek şeyler hakkında Peygamber'e [aleyhisselâm] sormayın. Eğer Kur'an indirildiği sırada ona böyle sorular sorarsanız, size açıklanır ve yine üzülür, sorduğunuza da pişman olursunuz. Allah Teâlâ o sorunuzu affetti. Çünkü Allah Teâlâ günahınızı affeder ve emrine uymamanın cezasını vermekte acele etmez.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebine dair şöyle rivayet edildi:

"Yoluna gücü yetenlerin o beyti haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" (Âl-i İmrân 3/97) âyeti nâzil olduğunda Sürâka b. Mâlik, "Yâ Resûlallah! Her yıl hac vâcip midir?" diye sordu. Peygamber Efendimiz, *"Ömürde sadece bir keredir"* buyurdu. *"Eğer sana her yıl vâciptir deseydim vâcip olur, buna da gücün yetmezdi. O zaman buna benzer şeyleri sormayı bırakın. Çünkü sizden önceki ümmetlerin helâki, peygamberlerine çok soru sormaları ve ihtilaf etmeleri yüzündendi"* buyurdu.

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ
اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

102. *Sizden önce böyle şeyler soran bir kavim yani Semûd kavmi gibi. Ki onlar dişi deve istediler de verilince yine inkârlarında ısrar ettiklerinden dolayı cezalandırıldılar.*

103. *Allah Teâlâ; ne bahîre ve sâibe, ne vasîle ve ne hamdan birini emr ve tayin etmedi. Allah'ın şeriatında bunların aslı yoktur. Fakat onlar bu haram kılmayı Allah Teâlâ'ya isnat edip yalan söyleyip iftira etmekle kâfir oldular. Onların çoğu, geçmişlerindekileri taklit ettiklerinden ve tam cahil olduklarından helâl ve haramı ayırt edemezler.*

Nakledildiğine göre Mekke'ye hükümdar olan Amr b. Lühay, Araplar'dan yedi büyük kabileyi -ki biri Kureyş'ti- İsmail'in [aleyhisselâm] dininden döndürerek Câhiliye'nin putperestliğine yöneltti. İşte putperest Araplar, ilâhlarına kurban ettikleri yahut onlar adına serbest bıraktıkları hayvanlara yukarıda sıralanan isimleri verirlerdi. Şöyle ki: Bir deve beş yavru doğurur ve beşincisi erkek olursa o devenin kulağını yarıp salıverirler; bahîre adını verdikleri bu hayvanı yemez, yük

taşıtmaz ve sütünü de sağmazlardı. İkincisi; içlerinden biri hasta olsa veya kaybolsa, "Eğer hastam sağlığına kavuşursa veya kaybettiğim geri gelirse bu devem serbest olsun" diyerek bahîre gibi onu da salıverirler, ondan faydalanmayı haram kılarlar ve ona da "sâibe" derlerdi. Üçüncüsü; şayet bir koyun yedinci batında erkek doğurursa, onu putları için kurban edip yerlerdi. Eğer dişi olursa kendilerinin olurdu. Şayet ikiz doğurup biri erkek biri dişi olursa, "Vesalet ehâhâ: Kardeşine ulaştı" diyerek erkeğini de kurban etmez "vasîle" adını verip bırakırlardı. Dördüncüsü de, bir erkek devenin dölünden on batın doğarsa, ona da binmeyi ve yük yüklemeyi yasaklayıp "hâm" ismini vererek serbest bırakırlardı. Bunlar o Amr b. Lühay'ın koyduğu âdetlerdendi.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا
وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَآ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾
يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۟
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ
اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ
فَاَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ ۚ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ
بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِى بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ
اللّٰهِ اِنَّآ اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ اِثْمًا فَاٰخَرَانِ
يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ
لَشَهَادَتُنَآ اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَآ ۖ اِنَّآ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾
ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَآ اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ
بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

104. *Ne zaman onlara, "Allah Teâlâ'nın indirdiği kitabına ve Resûlullah'ın [aleyhisselâm] sünnetine gelin" denilse, "Babalarımızdan gördüğümüz şeyler, din olarak bize yeter" derler. Peki, ya babaları hiçbir şey bilmez cahiller ve doğru yola gitmeyen sapkınlardan olsalar bile onlara uymak yeter mi?*

105. *Ey iman edenler! Nefsinizi günahtan korumak ve düzeltmek size aittir. Gücünüz yettiğince günahtan sakınıp doğru yolda olduğunuzda, sapıklıkta kalanların sapkınlığı size zarar vermez. Kıyamette hepinizin dönüşü Allah Teâlâ'yadır. O, yaptıklarınızın hayırlı ve şerli olanını, bütün iyilik ve kötülüklerinizi size haber verecektir.*

106. *Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm gelip çattığında, vasiyetiniz esnasında sizden olan adaletli iki kişiyi veya sizden olmayan iki adamı şahit tutun. Eğer siz yeryüzünde yolculuk etmekteyken ölüm emareleri belirir de sizden olmayan iki şahit tutmak zorunda kalırsanız, onları ikindi namazından veya o şahitlerin namazından sonra alıkoyun. Şayet bu sizden olmayan şahitlerden şüphe ederseniz, onlar şöyle yemin etsinler: "Eğer akrabamızın malı da olsa, yeminimizi dünya menfaatine değiştirmeyiz yani ölen kişinin malına tamah etmeyiz. Allah Teâlâ'nın emri olan şahitliği gizlemeyiz. Şayet gizlersek, muhakkak ki günahkârlardan oluruz."*

107. *Eğer müslüman olmayan o iki şahidin -hırsızlık ve yalan yere yemin gibi- bir günah işledikleri anlaşılırsa, bu durumda iki şahit yerine mirasçılardan iki kişi geçer ve onlar, "Allah'a yemin ederiz ki, bizim şahitliğimiz öncekilerin şahitliğinden daha doğru ve kabul olmaya daha layıktır. Ve biz şahitliğimizde doğru olanın dışına çıkmadık (kimsenin hakkını çiğnemedik). Doğru olanın dışına çıkarsak, muhakkak ki zalimlerden oluruz" diye Allah'a yemin ederler.*

108. *Yeminin şahit olan mirasçılara geri dönmesine dair olan bu hüküm, şahitlerin şahitliklerini bozmadan ve hainlik etmeden dosdoğru yapmaları için en iyi yoldur. Yahut onların yemininden sonra, iddia sahibi mirasçıların yemininde, onların ihanet ve yalanlarının ortaya çıkmasıyla rezil olmaktan korkmaları için en uygun çaredir. Allah Teâlâ'dan korkun, ihanet ve yalan yere yeminden sakının ve ilâhî emirleri can kulağıyla dinleyip itaat edin. Allah Azîmüşşan, hainleri ve yalan yere yemin edenleri, cennet yolu olan doğru yola erdirmez.*

Rivayete göre bu üç âyet-i kerimenin iniş sebebi şu olaydır: Temîm ed-Dârî ve Adî b. Hâtim, henüz hıristiyandılar, ticaret amacıyla Medine'den Şam'a giderken, Amr b. Âs'ın âzatlısı olan Büdeyl adından bir muhacir de onlarla beraber gitti. Şam'a vardıklarında hastalanan

Büdeyl, yanında bulunan malları bir kâğıda yazıp Temîm ve Adî'ye haber vermeden bunu eşyasının arasına sakladı. Daha sonra hastalığı ağırlaşınca, yanındaki malları Temîm ve Adî'ye teslim edip Medine'de ailesine verilmesini istedi. Büdeyl vefat ettiğinde, bir gümüş kap içindeki 300 miskal (1200 gr.) gümüşü malların içinden alıp geri kalanını Medine'ye götürerek Büdeyl'in ailesine verdiler. Mirasçılar o kâğıtta yazılı olan kabı ve gümüşü bulamayınca derhal Temîm ve Adî'ye gidip, "Bu size verdiği mallardan, hastayken bir şey sattı mı?" dediler. Onlar, "Hayır, satmadı" cevabını verdiler. Bunun üzerine mirasçılar, "Malların içinde bir kâğıt bulduk. Bir kap ve içinde gümüş olduğu yazıyor" dediler. Temîm ve Adî ise, "Bize verdikleri bunlardır. Bunların dışında bir şey bilmiyoruz" diyerek inkâr ettiler. Mesele Peygamber Efendimiz'e intikal etti. Peygamber huzurundaki duruşmalarında inkârlarında ısrar ve yemin etmeleriyle serbest bırakıldılar. Daha sonra kap onların elinde bulunup da mirasçılarla çekiştikleri zaman, "Biz bunu Büdeyl'den satın aldık ancak bu alışverişin şahidi olmadığından söylemek istemedik" dediler. Mirasçılar yine davayı Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] huzuruna götürdüklerinde, yukarıdaki 107. âyet indirildi. Mirasçıların kabilesinden Amr b. Âs ve Muttalib b. Ebû Vedâa, o kabın Büdeyl'e ait olduğuna şahitlik ve yemin ettiler. Ondan sonra mirasçıların lehine hüküm verildi. Daha sonra Temîm ed-Dârî müslüman olunca, "Allah ve Resûlü doğru söyledi. Kabı ben almıştım. Allah Teâlâ'dan bağışlanmamı diliyorum" diyerek kusurunu itiraf etmişti.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ
عَلَّامُ الْغُيُوبِ ۞ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ
وَعَلٰى وَالِدَتِكَ اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ وَكَهْلًا
وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ
الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِى فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِى وَتُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِى وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِى وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِى
اِسْرَآئِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَآ

إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي
قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

109. *Allah Teâlâ, kıyamet gününde bütün peygamberleri toplayıp, "Siz, ümmetlerinizi davet ettiğinizde, size ne cevap verildi? Neyi kabul ve tasdik ettiler?" buyurur. Onlar, "Senin bize bildirmediğin konuda, bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Gizlileri hakkıyla bilen yalnız sensin. Kabul ve inkâr edenleri, kalplerde gizlenenleri layıkıyla bilen ancak sensin" derler.*

110. *Allah Teâlâ o gün İsa'ya [aleyhisselâm] şöyle der: "Ey Meryem oğlu İsa! Seni peygamber olarak ve anneni âlemlerin en değerli hanımı seçmekle, üzerinizdeki nimeti hatırla. Seni Cebrâil [aleyhisselâm] ile kuvvetlendirdim yahut dini canlandırma sözüyle güçlendirdim. Beşikte bebekken ve sonra kemale erince insanlarla konuşuyordun (Bu yaşının kemali, semadan indikten sonra olacaktır, denilmiştir). Sana yazıyı, hikmeti ve anlamayı, Tevrat ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle çamurdan kuş şekli yapıp, ona üfürdüğünde benim iznimle canlı kuş oldu. Anadan doğma kör ile alaca hastasını benim iznimle iyileştirmiştin. Ölüleri kabirlerden diri olarak benim iznimle çıkardın. Sen İsrâiloğulları'na apaçık mucizelerle gelmişken, seni öldürmek istediklerinde seni onların kötülüklerinden korumuştum. Onlardan inkâr edenler, "Bu mucize, ancak apaçık bir sihirdir" demişlerdi.*

111. *Hani İsa'nın [aleyhisselâm] en yakın arkadaşları ve yardımcıları olan havârilerine, peygamberlerinin diliyle, "Bana ve resûlüm İsa'ya iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar da, "Ey İsa! İman ettik. Bizim hakiki müslümanlar olduğumuza sen de şahit ol!" demişlerdi.*

112. *Havâriler, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabb'ine dua etsen, bize gökten bir sofra içinde yemek gönderir mi?" dediler. İsa da [aleyhisselâm], "Eğer siz Allah*

Teâlâ'nın kudretine ve benim peygamberliğime inanıyorsanız böyle şeyler istemeyin. Allah Teâlâ'dan korkun" dedi.

113. *Havâriler dediler ki: "Allah Teâlâ'nın sonsuz ve mükemmel kudretinden şüphemiz yoksa da, bereket ve saadet vesilesi olması için o sofradan yiyelim. Onun kudretinin mükemmelliğini görerek kalbimiz iyice yatışsın. Senin Hak Teâlâ'dan sadakatle her ne istersen vereceğini ve bize doğru söylediğini bilelim ve bu mucizeleri kesin olarak bizzat görenlerden olalım."*

Rivayete göre Hz. İsa [aleyhisselâm] onlara otuz gün oruç tutmayı emretti. Emredildiği şekilde oruçları tamamlayıp yine bu niyazda bulunduklarında:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

114. *İsa [aleyhisselâm], havârilerin bu isteklerindeki iyi niyetlerini görüp dedi ki: "Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, onun indiği vakit bizim zamanımızdakilere ve bizden sonra geleceklere bayram olsun. Senin büyüklüğüne, kudretinin mükemmelliğine ve benim peygamberliğime bir nişan, bir delil olsun. Bize o sofrayı ve onun şükrüne nail olmayı nasip eyle. Çünkü sen rızık verenlerin en hayırlısı ve rızkın yaratıcısısın."*

115. *Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Muhakkak ben o sofrayı size indiririm. Sizden her kim bu sofranın inmesinden sonra kâfir olursa, onu öyle bir azapla cezalandırırım ki, âlemlerde hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim."*

O azap domuz sûretine çevrilmeleridir, denilmiştir. Rivayet olunur ki, o sofra iki bulut arasında olan bir sofraydı. Bakıp dururlarken önlerine indirilip konuldu. Hz. İsa [aleyhisselâm] ağlayarak, "Allahım! Beni şükredenlerden eyle. Allahım! Bu sofrayı âlemlere rahmet eyle, bir işkence ve ceza eyleme" diye dua etti. Sonra kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı, yine ağladı. Sonra, "Rızık verenlerin en hayırlısı olan Allah'ın adıyla" diyerek üzerinden örtüyü kaldırdı. Kaldırınca gördüler ki sofrada pul-

suz ve kılçıksız, yağ damlar şekilde pişmiş balık, baş kısmında tuz, kuyruk tarafında sirke, etrafında pırasa dışında türlü sebzeler vardı. Birinin üstünde zeytin, ikincisinin üstünde bal, üçüncünün üzerinde tereyağı, dördüncünün üzerinde piyaz, beşincinin üzerinde ise pastırma bulunan beş de yufka vardı. Havârilerden Şem'ûn, "Ey Ruhullah! Bunlar dünya yiyeceklerinden midir yoksa ahiret yiyeceklerinden midir?" diye sordu. Hz. İsa da [aleyhisselâm], "İkisinden de değildir. Allah Teâlâ onu kudretiyle yaratmıştır. Haydi, istediğinizi yiyin ve Allah Teâlâ'ya şükredin ki, nimet artsın" dedi. Ardından havâriler, "Ey Ruhullah! Bu alametlerden başka bize mucize daha göster" dediler. Hz. İsa balığa, "Allah Teâlâ'nın izniyle diril" deyince balık hareket etmeye başladı. Ondan sonra, "Yine önceki gibi ol" deyince pişmiş hale geri döndü. Sofra günaşırı şekilde kırk gün boyunca indi ve ondan herkes yedi. Öğle vaktinde önlerinden uçunca onlar, bakakalırlardı. 1300 kişi ondan yediği halde o yemek kesinlikle azalmamıştı. Yemek yiyenlerin, fakiri zengin oldu, hasta ve sakatları iyileşti. Sonra Allah Teâlâ, Hz. İsa'ya [aleyhisselâm], "Benim soframı fakirlere ver, zenginlere verme" diye vahyedince, insanlar bu hükümden rahatsız olup sofra hakkında şüpheye düşerek onun bir büyü olduğu düşüncesine kapıldılar. Bundan dolayı seksen üç kişi domuz sûretine çevrildi ve bunların tamamı üç gün sonra öldüler.

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ
اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ
اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۚ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ۚ
اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَآ اَمَرْتَنِى بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى
كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ
فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ
هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾
لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

116. *Allah Teâlâ, İsa'ya [aleyhisselâm] kıyamet gününde, "Ey Meryem oğlu İsa! Allah Teâlâ'dan başka beni ve annemi de iki ilâh edinin" diye insanlara sen mi dedin?" buyuracak. İsa da [aleyhisselâm] şöyle diyecek: "Hâşâ! Ey Allahım! İlâhlığında ortağının olmasından seni tenzih ve takdis ederim. Gerçek olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer ben o sözü söylemiş olsam sen onu muhakkak bilirsin. Sen, açıkladığımı ve içimde gizlediğimi bilirsin. Bense, senin nefsinde olup da bana bildirmediğini bilemem. Şüphesiz ki gaybları hakkıyla bilen yalnız sensin, sen!"*

117. *"Ben onlara sadece, senin bana emrettiğin tevhidi ulaştırdım ve, 'Benim Rabbim ve sizin de Rabb'iniz olan Allah Teâlâ'ya kulluk edin' dedim. Ben onların içlerinde olduğum sürece, onlara örnek ve şahittim. Beni semaya yükseltip aralarından aldıktan sonra, onları murakabe edip hallerini gözetleyen yalnız sen oldun. Benim ve onların söylediklerimize ve yaptıklarımıza hakkıyla şahit olan, her şeyi gören ve bilen ancak sensin."*

118. *"Eğer sen onlara azap edersen, onlar senin hükmün altındaki kullarındır. Şayet onlar tövbe ve iman edip senden bağışlanma dilerlerse, sen de onları affedersen, muhakkak ki sen, azap etmeye de ceza vermeye de kâdirsin. Hiç şüphe yok ki sen mutlak üstünsün (Azîz), daima affetme ve günahları bağışlama hükmüne sahipsin (Hakîm) ve gaybları hakkıyla bilensin."*

119. *Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Bugün doğru söyleyenlerin, dünyada yaptıkların doğruluklarının kendilerine fayda verdiği gündür. Onlar için ağaçları altından ırmaklar akan cennetler vardır. Onlar orada devamlı kalıcıdırlar. Allah Teâlâ itaat ve kulluklarından dolayı onlardan razı olmuş, onlar da Allah Teâlâ'nın ihsanına ulaşmakla ondan razı olmuşlardır. İşte bu rıza ve hoşnutluk en büyük kurtuluş ve saadettir.*

120. *Göklerin ve yerlerin, onlarda olan bütün yaratılmışların hükümranlığı yalnız Allah Azîmüşşan'a aittir, her şeyin mülkü Allah'ındır. Allah Teâlâ yoktan var etmeye, var olanı yok etmeye gücü yetendir. O, her şeye hakkıyla kâdirdir.*

6
EN'ÂM SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 165 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ۟
ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ
قَضٰٓى اَجَلًا ۟ وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ اللّٰهُ فِى
السَّمٰوَاتِ وَفِى الْاَرْضِ ۟ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ
﴿٣﴾ وَمَا تَاْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ
﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ ۟ فَسَوْفَ يَاْتِيهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنّٰهُمْ
فِى الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَٓاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا ۟
وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا
مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِى قِرْطَاسٍ
فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

1. *Bütün hamdüsenalar, o gökleri ve yeri yaratan, karanlık ve aydınlığı yani gece ve gündüz, cehalet ve ilim, dalâlet ve hidayeti var edip ortaya koyan Allah Teâlâ'ya mahsustur. Allah Teâlâ'nın bu delillerini ve kudretini gördükten sonra onlar, putları Rab'lerine denk tutup tevhid ve hamdetme yolundan saparak kâfir oldular.*

2. *Allah Teâlâ, sizi önce balçıktan yarattı. Sonra bir ecel (ölüm zamanı) takdir etti. Tayin ve takdir edilen diğer bir ecel yani yeniden dirileceğiniz kıyamet zamanı da O'nun katındadır. Böylece yaratılanların başlangıç ve sonu kesin bir şekilde sabit olduğu halde, yeniden dirilmek konusunda hâlâ şüphe mi ediyorsunuz?*

3. *Göklerde ve yerde ibadet edilmeye layık olan tek zat, sadece bir olan Allah Teâlâ'dır. O; amellerinizi, kalbinizde olanın gizli ve açığını, iyi ve kötü bütün yaptıklarınızı bilir ve onların karşılığını verir.*

4. *Ne zaman onlara Kur'an âyetlerinden bir âyet, mucizelerden bir mucize gelse onlar, mutlaka ondan yüz çevirip inkâr etmişlerdir.*

5. *İşte bunun için en büyük mucize olan Kur'ân-ı Kerîm onlara geldiğinde onu da yalanladılar. Yakında, o alay ettikleri şeyin dehşetli haberleri ve cezası onlara gelecektir.*

6. *Görmediler ve bilmediler mi ki biz karşı konulamaz gücümüzle, onlardan önce nice karn ehlini yok ettik (Âyetteki "karn" kelimesine, "peygamber gönderilen zaman" veya "ahalisi yetmiş-seksen yıl yaşayan topluluk" manaları verilmiştir). Biz onlara size vermediğimiz güç ve imkânı vermiş, yeryüzünde geniş yurtlara yerleştirip her türlü kuvvet ve kudreti ihsan etmiştik. Her ihtiyaç duyduklarında üzerlerine bol bol yağmur indirmiştik. Onların bağ ve bahçeleriyle köşklerinin altından nehirler akıtmıştık. Fakat onların şükretmemeleri ve nimetlere karşı nankörlükleri sebebiyle, onları helâk ettik ve sonra arkalarından başka nesiller yarattık.*

7. *Eğer biz sana kâğıtlara yazılı olarak bir kitap indirseydik ve onlar bunu gözleriyle görüp ona elleriyle dokunsalardı, içlerinden kâfir olanlar inatla, "Bu ancak apaçık bir sihirdir" derlerdi.*

Denildi ki: Nadr b. Hâris, Nevfel b. Huveylid ve İbn Ebû Huzeyme el-Mahzûmî, Peygamber Efendimiz'in huzuruna gelip, "Ey Muham-

med! Sen bize gökten dört melekle içinde senin peygamber olduğuna dair yazı bulunan bir kitap getirmedikçe, biz sana iman etmeyiz" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirildi.

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۚ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا
يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا
يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۚ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا
رَيْبَ فِيهِ ۚ اَلَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ
فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا
فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۗ قُلْ اِنِّي اُمِرْتُ اَنْ
اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنِّي اَخَافُ
اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ
رَحِمَهُ ۚ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ
لَهٗ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ
الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾ قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ
شَهَادَةً ۚ قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغَ ۚ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى ۚ
قُلْ لَآ اَشْهَدُ ۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنِي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾

8. *Kâfirler dediler ki: "Kitapla birlikte Muhammed'in üzerine bir melek inseydi de, onun peygamber olduğunu bize söyleseydi, ne olurdu?" Eğer biz onların dedikleri gibi açıkça bir melek gönderseydik ve onlar da iman etmeselerdi, hepsinin helâk edilmesi hükmü verilir ve işleri bitirilirdi. Azapları, göz açıp kapayacak kadar bile ertelenmez ve kendilerine merhametle bakılmazdı.*

9. *Eğer biz onlara peygamber olarak bir melek gönderseydik, elbette o meleği bir erkek şekline koyar ve onu, onların giydikleri elbiseden giydirerek gizlerdik (Çünkü insanoğlu, meleklere bakmaya dayanamaz. Nitekim Cebrâil aleyhisselâm, Peygamber Efendimiz'e Dihye el-Kelbî şekline girerek gelirdi). Bu durumda eğer erkek şeklinde melek olan bir elçi gelseydi de, "Bu da bizim gibi bir insandır" diyecekler ve şaşkınlıkları ve sefaletleri artacaktı.*

10. *Senden önce geçen peygamberler de alaya alındılar. Onlarla alay edenleri, ceza olarak bela ve azap kuşatıverdi.*

11. *De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da peygamberleri ve hakkı yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bakın."*

12. *De ki: "Göklerdeki ve yerdekilerin sahibi ve yaratanı kimdir?" Eğer cevap verirlerse ne âlâ. Yok, eğer cevap vermezlerse sen, "Allah Teâlâ'dır" de. Lutfu, keremi ve ihsanının neticesi olarak O, kullarının tövbelerini kabul ve günahlarını bağışlama rahmetini kendi üzerine yazmış yani kendi zatına gerekli kılmıştır. Andolsun ki O sizi, kıyamete kadar kabirlerinizde ve sonra mahşer yerinde kesinlikle toplayacaktır. Bu toplamada ve kıyamet gününün geleceğinde asla şek ve şüphe yoktur. Aslî yaratılışlarını ve selim akıl sermayesini kötüye kullanarak kaybedenler, işte onlar inanmazlar ve bu gerçeği kabul etmezler.*

13. *Gece ve gündüzde, duran ve hareket eden her şey Allah'ındır. Yani zamanın ve mekânın tek sahibi O'dur. Allah Teâlâ herkesin söylediklerini işiten ve hallerini hakkıyla bilendir.*

14. *De ki: "Ben; gökleri ve yeri yoktan var eden, rızık vererek yarattıklarını doyuran fakat kendisi beslenmeye ve halkın rızkına muhtaç olmayan Allah Teâlâ'dan başkasını mı dost edinecekmişim?" Ve de ki: "Bana, müslümanların -Allah'a ihlâs ve samimiyetle teslim olanların- birincisi olmam emredildi ve bana, 'Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!' diye buyruldu."*

15. *De ki: "Eğer ben Rabbim'e isyan edersem kıyamet gününün büyük azabından korkarım."*

16. *Kıyamette kimin üzerinden azabı kaldırılır ve bertaraf edilirse, muhakkak ki Allah ona ihsan ve rahmet buyurmuştur. İşte bu, apaçık bir kurtuluş ve saadettir.*

17. *Ey insan! Allah Teâlâ sana bir hastalık, fakirlik yahut acı, hüzün ve zarar veren daha başka bir şey verirse, yine Allah Teâlâ'nın dışında, o zararı senden uzaklaştıran kimse olmaz. Eğer sana bir hayır ulaştıracak olsa, ona da kimse engel olamaz. Bil ki O her şeye kâdirdir. Hayır veya şerden dilediğini yaratır.*

18. *O, bütün kullarının üstünde hükmünü icra edendir. O, hakîmdir, her şeyden haberdardır.*

19. *De ki: "Şahitliği en büyük olan kimdir?" De ki: "Allah'tır. O, benimle sizin aranızda şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyedildi. Yoksa siz, Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: "Ben buna şahitlik etmem. O, ancak bir ilâhtır. Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım."*

Nakledilir ki Kureyş'in ahmakları şöyle dediler: "Ey Muhammed! Yahudi ve hıristiyan âlimlerine, 'Senin vasıflarını kitaplarda görmüşler mi?' diye sorduk. İnkâr ettiler. Şimdi senin peygamberliğin ve kitabın hak olduğuna dair şahit göstermelisin" dediklerinde bu âyet indi.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۘ اَلَّذِيْنَ
خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ
جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اَيْنَ شُرَكَاۗؤُكُمُ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ
﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ﴿٢٣﴾
اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٤﴾
وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ وَجَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ
وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۭ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءُوْكَ
يُجَادِلُوْنَكَ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٥﴾

20. *Kendilerine kitap verdiklerimiz, kitaplarında bütün özellikleri ve güzel vasıflarıyla Allah'ın resûlünü, kendi öz oğullarını bildikleri gibi bilirler. Müşrikler ve kitap ehlinden, Allah'a ortak koşma ve inkâr etmekle kendilerine yazık edenler var ya! İşte onlar iman etmezler.*

21. *Allah Teâlâ'ya karşı yalan uyduran ve iftira atarak ilâhlıkta O'na başkasını ortak koşan ve Kur'an'ı yalanlayandan daha zalim ve daha kâfir kim olabilir? Şüphesiz ki bu zalim ve kâfirler iflah olmazlar.*

22. *Biz kıyamet gününde, onları putlarıyla bir araya toplayıp sonra o Allah'a ortak koşanlara, "Hani, Allah Teâlâ'ya ortak saydığınız ilâhlarınız nerede?" diyeceğiz.*

23. *Sonra, onların fitneleri (içine düştükleri küfrün âkıbeti), ancak, "Vallahi ey Rabbimiz, biz ortak koşanlar değildik!" demeleri olacaktır.*

24. *Bak, Allah'a ortak koşmaktan uzakmış gibi çürük bir mazeretle kendilerine (nefislerine ve vicdanlarına) karşı nasıl yalan söylediler? Allah Teâlâ'ya ortak koşup ilâh diye uydurdukları putları nasıl da gözden kayboluverdiler.*

25. *Bazı müşrikler, sana kulak verip okuduğun Kur'an'ı dinlerler. Halbuki biz, onu anlamamaları için kalpleri üzerine perdeler, kulaklarına da ağırlık ve sağırlık koyduk. Onlar, istedikleri bütün mucizeleri görseler de, yine iman etmezler. Hatta sana geldiklerinde seninle mücadele ederler ve bu kâfirler, "Bu Kur'an, eskilerin efsane ve masallarından başka bir şey değildir" derler.*

Rivayete göre Ebû Süfyân, Velîd, Nadr, Utbe, Şeybe, Ümeyye, Ebû Cehil ve öbürleri toplanıp Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] okuduğu Kur'an'ı dinledikten sonra Nadr'a dönüp, "Muhammed'in okuduğu nedir?" diye sordular. O lânetli de, "Ne söylediğini bilmiyorum. Ama dudakları hareket ediyor. Söylediklerinin çoğu, benim size anlattığım, geçmiş asırların efsaneleridir" dedi. Bunun üzerine, bu âyet-i kerime indirildi.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۚ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾
وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِـَٔايَاتِ
رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ
رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوٓا إِنْ هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا

الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ
هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا
يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا ۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ
أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

26. *Onlar, hem insanları ondan nehyederler hem de kendileri geri dururlar. Böylece yalnız kendilerini helâk ederler, ancak bunun farkında değiller.*

27. *Onları, ateşin karşısında durdurulunca, "Âh, keşke dünyaya geri gönderilseydik; Rabbimiz'in âyetlerini yalanlamazdık ve müminlerden olurduk!" derken bir görsen!*

28. *Hayır! Önceden gizlice yaptıkları kötülükler ve çirkinlikler ortaya çıktığı ve yüzlerine vurulduğu için tekrar dünyaya gönderilmeyi, mümin olmayı temenni ederler. Yoksa dünyaya döndürülseler, yine Allah'a ortak koşmaya ve isyana geri dönecekler ve yasaklandıkları işleri yapacaklardı. Şüphesiz onlar, bu sözlerinde ve vaatlerinde yalancıdırlar.*

29. *Çünkü onlar, "Hayat ancak bu dünyadan ibarettir. Biz öldükten sonra bir daha dirilecek değiliz ya!" dediler.*

30. *Sen onların, ceza için Rab'lerinin huzuruna sevkedildikleri zaman hallerini bir görsen! Allah Teâlâ, "Nasıl, bu diriltme ve azap hak değil miymiş?" buyuracak. Onlar da, "Evet, Rabbimiz'e andolsun ki hakmış, Rabbimiz'e yemin olsun ki doğruymuş" diye tekrar tekrar yeminle itiraf edecekler. Allah Teâlâ da, "Öyleyse şimdi, küfrünüz ve inkârınız sebebiyle tadın azabı!" buyuracak.*

31. *Yeniden dirilip Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr edip O'na kavuşmayı yalanlayanlar, ebedî mahrumiyete ve ziyana uğramışlardır. Nihayet onlara kıyamet geldiği zaman, günahlarını yüklenerek, "Vah başımıza gelenlere! Eyvah, yazık bize! Dünyada günah işleyip zamanımızı boşa harcadık!" diyecekler. Dikkat edin! Günah yükü ne kötü bir şeydir veya günah ne kötü bir yüktür.*

Rivayete göre mümin kabirden çıktığında, güzel yüzlü ve hoş kokulu bir şey onu karşılayıp, "Ben senin salih amellerinim. Dünyada ben sana binmiştim, şimdi sen bana bin!" diyecek. Kâfir kabirden çıktığında, gayet çirkin suratlı ve iğrenç kokulu bir şey onu karşılayıp, "Ben senin çirkin amellerinim; dünyada sen bana binmiştin, şimdi ben sana bineceğim" diyecek onun sırtına bindirilecek.

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۭ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ
يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝ قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهٗ لَيَحْزُنُكَ الَّذِيْ يَقُوْلُوْنَ
فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُوْنَكَ وَلٰكِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ۝

32. *Dünya hayatı sadece oyun, eğlence ve boş şeylerle oyalanmaktan ibarettir. Ahiret yurdu ise devamlı ve nimetleri ebedî olduğundan, müttakiler için daha hayırlıdır. Acaba bunlar arasındaki farkı ve daha hayırlı olanı akıl etmez misiniz?*

33. *Ey habibim! O müşriklerin sana "yalancı" demelerinin seni nasıl incittiğini ve buna ne kadar üzüldüğünü elbette çok iyi biliyoruz. Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar çünkü senin doğru olduğunu biliyorlar. Yalanlamaları hakiki değildir fakat o zalimler, sırf inatlarından dolayı, bile bile Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr ediyorlar.*

Rivayete göre Ahnes b. Şerîk, tenha bir yerde Ebû Cehil'le karşılaşınca ona, "Muhammed hakkında ne dersin? İddiasında doğru mudur, yalancı mıdır?" diye sordu. Ebû Cehil, "Vallahi Muhammed doğrudur, hiç yalan söylememiştir. Fakat onun peygamberliğini kabul edersek; sancaktarlık, hacılara su verme, meclis, Kâbe'nin bakım ve imarı vb. hepsi Kusayoğulları'nın eline geçer, Kureyş'in diğer kabilelerine bir şey kalmaz" dedi.

Ayrıca denildi ki: Ebû Cehil, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm], "Biz seni yalanlamaz ve doğru biliriz. Fakat peygamberlik davası etmene inanmıyor ve getirdiğin Kur'an'ı yalanlıyoruz" dedi. Bu sebeplerden, bu âyet-i kerime indirildi.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا
حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِيْ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ
تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِى الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِى السَّمَآءِ فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ ۚ وَلَوْ
شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

34. *Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmışlardı. Onlar, bizim yardımımız gelinceye kadar, kavimlerinin yalanlamalarına ve eziyetlerine sabrettiler. Allah Teâlâ'nın sabredenlere yardım etme sözünü kimse değiştiremez. Önceki peygamberlerin kıssaları ve kurtuluşları, kavimlerinin onlara eziyetleri ve helâk oluş haberlerinin bir kısmı sana gelmiştir.*

35. *Eğer o kâfirlerin hak dinden yüz çevirmeleri sana çok ağır geliyorsa; gücün yetiyorsa onların hepsinin iman etmeleri için, yerin derinliklerine inen bir menfez açarak onlara oradan bir delil çıkar. Yahut gökyüzüne bir merdiven dayayıp oradan (onları imana getirecek) bir mucize indirmeye gücün yetiyorsa hiç durma yap! Allah Teâlâ dileseydi, onların hepsini iman ettirerek doğru yola iletirdi. Fakat dilemedi. O halde olmayacak şeyi hırsla isteyip sabırsızlık göstererek, cahiller gibi davranma.*

Bu hitap görünüşte Peygamber Efendimiz'e ise de kastedilen ümmetidir.

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ
﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا طٰٓئِرٍ يَطِيرُ
بِجَنَاحَيْهِ إِلَّآ اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ ۚ مَا فَرَّطْنَا فِى الْكِتَابِ مِنْ شَىْءٍ ثُمَّ إِلٰى
رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِى الظُّلُمَاتِ مَنْ

يَشَإِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ
اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ
مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَآءِ
وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا
ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَىْءٍ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوا بِمَآ اُوتُوٓا
اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

36. *Senin davetini kabul edenler, ancak söylediklerini can kulağıyla dinleyip gönülden kabul edenlerdir, yoksa kalbi katı olanlar değil. Çünkü onlar ölü gibidir. Ölüleriyse Allah Teâlâ kıyamette yeniden diriltip hallerini kendilerine bildirecektir. Sonra hepsi de yalnız Allah'a döndürülür ve yaptıklarının karşılığını alırlar.*

37. *Dediler ki: "Ne olurdu Muhammed'e, Rabb'i tarafından bizim istediğimiz gibi bir mucize gelseydi ya?" Sen de ki: "Allah Teâlâ, onların istedikleri gibi bir mucize indirmeye elbette kâdirdir. Fakat ondan sonra indirilen mucizeye inanmadıkları takdirde, bunun başlarına bela ve azap getirecek olduğunu onların çoğu bilmezler."*

38. *Yerde yürüyen veya kanatlarıyla havada uçan bütün hayvanlar -yeme, içme, tesbih ve zikir yönüyle- ancak sizin gibi ümmetlerdir. Kâinatta olup biten her şeyi levh-i mahfûzda veya Kur'an'da, değerli değersiz, küçük büyük hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra bütün bu ümmetler Rab'lerinin huzurunda toplanıp herkese hak ettiği neyse verilecektir.*

39. *Bizim âyetlerimizi yalanlayanlar, inkâr ve cehalet karanlıklarında kalmışlardır. Onlar Allah Teâlâ'nın mutlak Rab oluşunun delillerini işitmeyen birtakım sağırlardır; hakkı yani Allah'ın birliğini ifade eden sözleri*

söyleyemeyen bir alay dilsizlerdir. Allah Teâlâ, istediğini saptırıp hidayetten uzaklaştırır, dilediğini de doğru yolda sabit kılar ve korur.

40. *Ey habibim! Sen onlara de ki: "Putlara tapmakla ne kazandınız? Elinize ne geçti? Eğer size, dünyadayken Allah'ın azabı gelse veya ansızın kıyamet kopuverse, böyle bir durumda Allah Teâlâ'dan başkasına mı yalvaracaksınız?* (O zaman muhakkak ki, Allah Teâlâ'ya dua edersiniz). *Eğer putlarınızın, o azabı üzerinizden kaldıracağına gerçekten inansaydınız, onlara dua ederdiniz."*

41. *Hayır! Ancak Allah Teâlâ'ya dua edersiniz ve O dilerse kurtulmak için dua ettiğiniz sıkıntıyı giderir de o zaman, ortak koştuğunuz putlarınızı aklınıza bile getirmezsiniz.*

42. *Andolsun ki, senden önceki ümmetlere, biz nice peygamberler gönderdik.* (Fakat onlar peygamberlerini yalanladılar). *Biz de onları; Allah'a ortak koşmaktan yüz çevirir, tövbe ve istiğfar edip isyanlarının affını isterler diye çeşitli belalara, zorluklara, şiddetli yoksulluk ve hastalıklara uğrattık.*

43. *Hiç olmazsa kendilerine azabımız geldiğinde yalvarıp iman etselerdi, azabımız kalkardı. Fakat inkârla kalpleri katılaştığından, şeytan da yaptıklarını süslediği için dua ve niyazı terkettiler.*

44. *Bunlar, kendilerine yapılan hatırlatmaları, öğütleri ve verilen ibretleri unutunca, önce üzerlerine, nimet ve rahatlığı dair her şeyin kapılarını açıp varlık ve refah içinde yüzdürdük. Sonra kendilerine verilen nimetlerle ferahlayıp iyice şımardıkları bir sırada onları ansızın yakalayıverdik. Onlar, azabı gözleriyle gördükleri o anda, kendilerine hiçbir hayrın gelmeyeceğini anlayıp şeytan gibi ümitsizliğe düştüler, şaşkınlık içinde yıkılıp kaldılar.*

Bu "hamd" kelimesi Allah Teâlâ'dan kullarına bir uyarıdır. Çünkü onların helâk olması da büyük bir nimet olduğundan Hak Teâlâ'ya şükür vâcip oldu.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ
يَأْتِيكُمْ بِهِ ۗ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ

اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ لَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّى مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ۚ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ۚ ﴿٥٠﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

45. *Artık Allah'a ortak koşup isyan ederek kendilerine zulmeden kavmin arkası kesildi, kökü kurutuldu yani hepsi yok olup gitti ve onlardan geriye kimse kalmadı. O zalimleri helâk ettiği için, her nimet gibi bunun da şükrü ve hamdüsenası âlemlerin Rabb'i olan Allah Teâlâ'ya mahsustur.*

46. *Sen onlara de ki: "Söyleyin bakalım; eğer Allah Teâlâ sizden gözünüzü ve kulağınızı alarak sizi sağır ve kör yapsa, kalbinizi mühürleyerek akıl ve anlayışınızı giderse, Allah Teâlâ'dan başka onları size iade edecek olan ilâh kimdir?" Bak, biz âyetlerimizi nasıl türlü türlü açıklıyoruz. Yani bazan korkutma ve ümitlendirmeyle, bazan geçmiştekilerin hallerini hatırlatmak ve uyarmakla nasıl çeşitli şekillerde tebliğ ediyoruz. Sonra o kâfirler, bu âyetleri yalanlayarak itaat etmekten nasıl da yüz çeviriyorlar!*

47. *Onlara de ki: "Gördünüz ve bildiniz mi, bana haber verin: Eğer size Allah Teâlâ'nın azabı, delil ve emare olmadan ansızın veya alametleri önceden belli olarak açıktan açığa gelse (gece ya da gündüz gelse) o azapla zalim ve müşrik olan toplumdan başkası helâk olur mu?" Hayır!*

48. *Biz peygamberleri ancak müminleri cennetle müjdeleyici, kâfirleri cehennemle korkutucu olarak gönderdik. Kim, iman edip ibadet ve takva ile durumunu düzeltirse, onlara ahirette azap korkusu, dünyada ise sevaplarını kaybetme hüznü yoktur.*

49. *Âyetlerimizi yalanlayarak itaat ve ibadetten uzaklaşanlara gelince; bu iman ve tasdik dairesinden çıkmaları ve fenalıklar yapmaları yüzünden onlara azap dokunacaktır.*

50. *Sen de ki: "Ben size, 'Allah Teâlâ'nın kudret ve rızık hazineleri benim yanımdadır. Ondan istediğinizi veririm' demiyorum. 'Ben gaybı, bilinmeyenleri bilirim ve bana vahiy gelmeden size cevap veririm' demiyorum. 'Ben bir meleğim, melekler gibi hareket ederim' de demiyorum. Ben yalnız bana gönderilen vahye uyarım." Ve de ki: "Hiç körle gören eşit olur mu? Yani sapkınla hidayette olan bir midir? Acaba siz doğru olanla olmayanı, hakla bâtılı hiç düşünmüyor musunuz?"*

51. *Yeniden diriltilip Rab'lerinin huzurunda toplanacaklarını bilen ve bundan korkanları, günah işlemekten sakınsınlar diye sen bu vahiyle yani Kur'an'la korkut. Öyle ki, onlar için Allah Teâlâ'dan başka dünya işlerinde yardımcıları ve ahirette cehennem azabından kurtulmaya şefaat edicileri yoktur.*

Rivayete göre Kureyş'in ileri gelenleri, Hz. Fahr-i Risâlet aleyhisselâma gelip şöyle dediler: "Şu fakirleri yani İbn Mesud, Bilâl, Mikdâd, Ammâr, Suheyb vb. kişileri [radıyallahu anhüm] meclisinden kovarsan, biz meclisine gelip seninle dinî konuları konuşur ve okuduğun Kur'an'ı dinler, belki de sana uyarız." Resûl-i Ekrem [aleyhisselâm], *"Ben müminleri sohbetimden kovamam"* buyurdu. Onlar da, "Bu fakirlerle aynı mecliste oturmak bizim için utanç sebebidir. En azından biz yanına geldiğimizde, biz gittikten sonra gelmek üzere bir bahaneyle gitseler, sana tâbi olurduk" dediler. Hz. Peygamber [aleyhisselâm] buna razı olunca onlar, bunun yazıya geçirilmesini istediler. Peygamber Efendimiz de onu yazması için Hz. Ali'yi -radıyallahu anh- çağırttı. O anda, Cebrâil aleyhisselâm bu âyetle bundan sonraki âyetleri getirdi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz bundan vazgeçerek o fakir sahabileri çağırıp onlara 54. âyetin "سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ" diye başlayan bölümünü okudu.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ مَا عَلَيْكَ
مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَىْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَىْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ
فَتَكُونَ مِنَ الظَّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوٓا اَهٰٓؤُلَآءِ
مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَآ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾

52. *Allah'ın rızasını ve cemalini isteyerek, sabah akşam Rab'lerini zikredenleri ve O'na dua edenleri meclisinden kovma! Onların amellerinin hesabından sana bir şey sorulmaz. Senin de amellerinin hesabından onlara sorulacak bir şey yoktur. Eğer kovarsan zalimlerden olursun.*

53. *Dünya işlerinde insanların ayrılığa düşmeleri gibi din işlerinde de onların bir kısmını diğer kısmıyla imtihan edip, iman etmede önce davrandıkları için o fakir ashabı, Kureyş'in ileri gelenlerine tercih ettik. Böylelikle o ileri gelenler şöyle desinler: "Allah Teâlâ aramızdan bunlara mı imanı ihsan etti? İman nimetine layık gördüğü kimseler bunlar mı?" Allah Azîmüşşan, İslâm nimetine şükredenleri, onlardan ve herkesten daha iyi bilen değil midir?*

Rivayete göre bir grup sahabi Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] gelip, "Yâ Resûlallah! Biz çok günah işledik. Nasıl dua edelim?" dediler. Resûlullah Efendimiz, onlara cevap vermedi ve onlar bu durumdan ümitsiz olarak geri dönerlerken bu âyet-i kerime indirildi.

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ
عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۖ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ
مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ
وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ
الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ ۚ مَا عِنْدِي مَا
تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾

54. *Bizim âyetlerimize iman edenler, sana geldiklerinde onlara de ki: "Allah Teâlâ'nın selâm ve selâmeti sizin üzerinizedir. Rabb'iniz size rahmet etme vaadini kendi üzerine yazdı. Sizden kim, bilmeyerek kötü bir amel işler de sonra o işlediğinden tövbe edip de onu bir daha işlememeye gayret ederek kendini düzeltirse, şüphesiz ki şanı yüce Allah, tövbe edenleri çok bağışlayan ve onlara çok merhamet edendir.*

55. *Bu sûrede, Allah'ın birliğine dair delilleri ve peygamberliği, duruma uygun şekilde -yukarıdan beri- nasıl etraflıca açıklamışsak, Allah'a itaat edenle ve isyan edenin sıfatını da Kur'an'da etraflıca açıklarız. Böylece hak belli olup müminlerin niçin iman ettikleri bilinsin ve günahkârların da niçin isyan ettikleri sana açıkça belli olsun. Yani doğruyla yanlış, hakla bâtıl birbirinden tamamen ayrılsın diye âyetleri böyle ayrı ayrı açıklıyoruz.*

56. *De ki: "Sizin Allah Teâlâ dışında ibadet ettiğiniz putlara benim ibadet etmem bana kesinlikle yasaklandı." Ve de ki: "Ben sizin arzu ve heveslerinize asla uymam. Eğer uyarsam, hak yoldan sapmış, hidayete erenlerden olmamış olurum."*

57. *De ki: "Şüphesiz ben, Rabbim'den apaçık delil üzerindeyim yani Kur'an'a ve vahye dayanmaktayım. Sizse onu yalanladınız. Sizin çabucak gelmesini istediğiniz o azap ve kıyamet benim elimde değildir. O azabın ertelenmesi veya hemen gelmesi konusunda hüküm Allah Teâlâ'ya aittir. O, hak üzere hükmeder ve gereğini de yerine getirir. Hükmü ve kazâyı takdir edenlerin en hayırlısı O'dur."*

Denildiğine göre bu âyet-i kerimelerin indiriliş sebebi, Nadr b. Hâris ve Kureyş reislerinin, "Ey Muhammed! Bizi tekrar tekrar Allah'ın azabıyla korkutuyorsun. Cezalandırma hususunda neye gücün yetiyorsa, getir!" demeleridir.

قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِىَ الْاَمْرُ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِينَ ۝ وَعِنْدَهٗ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ اِلَّا هُوَ ۗ وَيَعْلَمُ
مَا فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ
فِى ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ۝

58. *"Eğer o acele istediğiniz azap benim elimde olsaydı, aramızda geçenlerden dolayı hemen hükmümü yerine getirip sizi helâk ederdim. Allah Azîmüşşan, zalimleri ve azabının vaktini daha iyi bilendir."*

59. *Lokman sûresinin sonunda geçen beş bilinmeyen şey mükâfat ve ceza, onların ertelenmesi veya çabuklaştırılması ve halkın bilmediği diğer şeyler; kısaca gaybın bütün anahtarları Allah Teâlâ'nın katındadır. Onları, O'ndan başka kimse bilmez. Karada bulunan bütün bitkileri ve canlıları, denizde bu-*

lunan cevherleri ve canlıların hepsini O bilir. O, ağaçlardan düşen ve düşmeyen yaprakların sayılarını bilir. Yerin karanlıklarına düşen tohumun nasıl çıkacağını ve yetişeceğini bilir. Yaş ve kuru, az çok ne ise, hepsi apaçık bir kitapta yani Allah'ın bilgisi dâhilinde levh-i mahfûzda yazılıdır.

Denildi ki, bu âyet-i kerimede kâfirlere hitap edilmiş olup şöyle buyrulmaktadır: "Siz geceleyin leş gibi yatarsınız, gündüzse çeşitli günahlar işlersiniz. Allah Teâlâ, sizin amellerinizi bilir ve eceliniz geldiğinde sizi öldürür. Sonra takdir olunan günde sizi diriltip, yaptıklarınızın karşılığını size bildirecektir."

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فِيهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّى ۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۜ حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾

60. *O Allah Teâlâ, duygularınızı sizden tamamen çekip alarak geceleyin sizi ölü gibi uyutur. Gündüz vakti yaptıklarınızı ve kazandıklarınızı da bilir. Sonra sizi, takdir edilmiş olan eceliniz gelinceye kadar gündüzleri tekrar diriltir yani uyandırır. Ömrünüz tamamlanıp ecel geldikten sonra da dönüşünüz O'nadır. Ondan sonra dünyada işlediğiniz amelleri size bildirecek ve yaptıklarınızın karşılığını verecektir.*

61. *Kulları üzerine mutlak hâkimiyet sahibi, tek güçlü olan o Allah Teâlâ'dır. Size, yaptıklarınızı yazmak için muhafız melekler gönderir. Kirâmen kâtibîn denilen bu melekler, insanların yaptıklarını yazıp Allah'ın huzuruna sunarlar. Nihayet birinize, belirlenen vakitte ölüm geldiğinde, gönderdiğimiz elçilerimiz (ölüm meleği) onun ruhunu alır. O ölüm meleği ruhu alırken asla kusur işlemez ve Allah'ın emrini, geciktirmeden yerine getirir.*

Denildi ki: Bir koyun sağılıncaya kadar bütün insanların ve cinlerin, bir anda bütün kâinatın hesabını görüverir.

ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ ۜ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾
قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ لَئِنْ

اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيْكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ
كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَّبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا
مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَّيُذِيْقَ بَعْضَكُمْ بَاْسَ
بَعْضٍ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ
الْحَقُّ قُلْ لَّسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُّسْتَقَرٌّ وَّسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٧﴾

62. *İnsanlar öldükten sonra gerçek sahiplerine, hak Mevlâ'ları olan Allah Teâlâ'nın hükmüne ve yapılanların karşılığını vermesine döndürülürler. Dikkat edin! O gün hüküm, ancak Allah'ındır. Allah Teâlâ hesap görenlerin en süratlisidir.*

63. *De ki: "Karanın ve denizin karanlıklarından dolayı yol kaybolunca meydana gelen korku, tehlike ve fırtınalardan sizi kurtaran kimdir ki, ona gizli ve açık yalvarıyor ve şöyle dua ediyorsunuz: "Eğer bizi bu beladan kurtarırsa, andolsun ki bu kurtuluş nimetine şükredenlerden olacağız."*

64. *Ey resûlüm! Sen, de ki: "O kara ve denizin karanlıklarından ve tehlikelerinden, bütün sıkıntı ve zorluklardan kurtaran Allah Teâlâ'dır. Bu sıkıntıdan kurtulduktan sonra siz yine şirke döner, O'na ortak koşmaya devam edersiniz."*

65. *De ki: "Allah Teâlâ size, -Nuh tûfanı ve Lût kavmine taş yağdırdığı gibi- üstünüzden -Firavun'la ordusunun boğulması ve Kârûn'un yere batması gibi- ayaklarınızın altından bir azap göndermeye veya sizi gruplara ayırıp savaş ve karışıklık çıkararak birbirinize düşürmeye, bir kısmınızın eliyle diğerlerine kötülük ve şiddetin acısını ve ölümü tattırmaya kâdirdir. Bak, anlasınlar ve akıllarını başlarına alsınlar diye, müjde ve tehditlerle âyetlerimizi inceden inceye nasıl açıklıyoruz.*

66. *Ey habibim! Senin kavmin olan Kureyş, o dosdoğru Kur'an'ı veya azabı yalanladı. Sen de ki: "Ben sizin üzerinize bir gözcü ve vekil değilim ki yalanlamaktan alıkoyayım veya sizi azapla cezalandırayım."*

67. *Kur'an'ın verdiği her bir haberin meydana gelmesi için kararlaştırılmış bir vakit vardır. Siz de yakında öğrenirsiniz.*

Bu "şeytan sana unutturursa" hitabı, ümmetedir.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾

68. *Onları, bizim âyetlerimizi alaya alarak konuşurken gördüğünde, sözlerini değiştirinceye kadar, kendilerinden yüz çevir, uzaklaş. Eğer onlardan yüz çevirme emrini şeytan sana unutturursa, Allah Teâlâ'nın bu sözünü hatırladıktan sonra o alaycı zalimler güruhuyla birlikte oturma.*

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Müslümanlar, "Mescid-i Harâm'da oturmak, ibadet ve tavaf yapmak isterken günaha gireceğiz. Çünkü onlar Allah'ın âyetleriyle alay etmekten vazgeçmezler. Biz de bunları işitmekle veya onlarla bir arada olmakla günah işlemiş olacağız" diye üzülmüşler ve oraya girmekten uzak durmuşlardı. İşte bu âyetle, konunun izin verilen ve yasaklanan yönleri açıklığa kavuşturuldu.

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَٰكِنْ ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ ۚ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۚ لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ أَنَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا

الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ
الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ
الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي
أَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ
رَأٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا
رَأَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي
لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَأَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا
رَبِّي هٰذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾

69. *Müminler, o alay edenlerin meclislerinde mecburen bulunurlarsa, onların ileri geri konuşmalarına karışmaktan sakındıkları takdirde, o inkârcı zalimlerin hesaplarından yani günahlarından, o müminlere bir sorumluluk yoktur. Ancak onlara bu alaylarını bırakmaları için nasihat ederek, o sözlerine engel olmaya çalışsınlar. Belki o yaptıklarından sakınırlar.*

70. *Ey resûlüm! Putperestlikten ibaret olan dinlerini veya davet edildikleri dini, oyun ve eğlence edinenleri ve kendilerini dünya hayatının aldattığı kimseleri kendi hallerine bırak. Bu yalanlarıyla kendilerini kendi elleriyle cehenneme teslim ettiklerini (böyle yapmamaları gerektiğini), azaptan kurtulmak için onlara Allah Teâlâ'dan başka yardım edecek hiçbir dost ve şefaatçi olmadığını Kur'an'la hatırlatıp öğüt ver. O azaptan kurtulmak için ne kadar fidye verirlerse versinler, kabul edilmez. Onlar yaptıkları kötü ve çirkin amellerinden dolayı cehennem ateşine sürüklenmiş ve helâke uğratılmışlardır. Onlara, inkârları sebebiyle içlerini yakıp kavuracak kaynar sudan bir içecek ve vücutlarının dışını yakacak elemli bir azap vardır.*

71. *De ki: "Allah Teâlâ'yı bırakıp da bize fayda ve zarar verme gücü olmayan şeylere mi ibadet edelim? Allah Teâlâ bizi hidayete erdirdikten, İslâm'a girdikten sonra gerisin geri şirke mi dönelim? Şeytanlar yolunu kaybettirip çölde şaşkın şaşkın dolanırken, dostları kendisini doğru yola çağırdığı halde sersemlik edip şeytanlara uyarak yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan ahmaklar gibi mi olalım? Bu kimse eğer şeytanlara uyarsa ebediyen mahvolur; dostlarının yani müminlerin davetine uyarsa kurtuluşa erer ve güvende olur." Sen onlara de ki: "Allah Teâlâ'nın gösterdiği tek kurtuluş yolu, İslâm dinidir. Doğru yol da odur ve bize, âlemlerin Rabb'ine teslim olmak emredildi."*

72. *Bir de, "Namazı devamlı ve dosdoğru kılın ve Allah'tan gerektiği gibi korkup günahtan sakının" diye emrolundu. O, nihayet hesap vermek ve yaptıklarınızın karşılığını almak için huzurunda toplanacağınız Allah Azîmüşşan'dır.*

73. *O Allah Teâlâ ki, kudret ve birliğine delil olarak gökleri ve yeri hak ile yani yerli yerince yaratmıştır. O'nun, "Ol!" diyeceği gün her şey hemen olur. Allah Teâlâ, doğru sözlüdür ve kıyamet borusuna üfürüldüğü gün, mülk ve hükümranlık ancak O'nundur. O, görüneni de görünmeyeni de bilir; bunların hepsi O'nun ilminde zaten vardır. Hepsine nezaret ederek mahlûkatın yeniden diriltilmesi ve toplanmasını hikmetle yapar, hesabı görür ve yapılanların karşılığını verir. O hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden hakkıyla haberdardır.*

74. *İbrahim'in [aleyhisselâm] nesline yaptığı duaya dâhil ettiği Mekke ahalisine, onun kıssasını hatırlat! Hani İbrahim [aleyhisselâm], babası Âzer'e,*[82] *"Sen putları ilâhlar mı ediniyorsun? Doğrusu ben, seni ve kavmini apaçık bir sapıklıkta görüyorum" demişti.*

75. *Biz İbrahim'e, babası ve kavminin sapıttığını gösterdiğimiz gibi, Allah'ın birliğini kesin ve sağlam bir şekilde bilmesi için göklerin ve yerin melekûtunu da gösteriyorduk.*

76. *Gece karanlığı bastırıp onu bürüyünce, Çoban yıldızını gören İbrahim aleyhisselâm, "Acaba Rabbim bu mudur?" dedi. Bir süre sonra yıldız batıp kaybolunca da, "Ben batanları sevmem!" dedi.*

77. *Sonra ayın doğduğunu görünce, "Acaba Rabbim bu mudur?" dedi fakat o da batıp kaybolunca Allah Teâlâ'dan yardım isteyip, "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermezse, ben mutlaka sapıtanlardan olurum" dedi.*

---

82 Burada geçen "eb" kelimesi, Arapça'da "baba, dede ve amca" gibi üç ayrı anlama gelebildiğinden, Âzer'in, Hz. İbrahim'in [aleyhisselâm] babası mı, dedesi mi yoksa amcası mı olduğu konusunda görüş ayrılığı vardır.

78. *Güneşi doğarken görünce, "Bu gördüklerimin hepsinden daha büyük ve parlak olduğu için, belki Rabbim budur!" dedi. O da batıp kaybolunca, "Ey kavmim! Ben sizin Allah Teâlâ'ya ortak koştuğunuz şeylerden tamamen uzağım ve onlardan rahatsızım!" dedi.*

Rivayete göre, İbrahim aleyhisselâm zamanında ülkenin hükümdarı olan Nemrud b. Ken'ân'ın sarayı Bâbil'deydi. Bir gece rüyasında; ufuktan bir yıldızın doğduğunu, ışığının, ay ve güneşin ışığını yok ettiğini gördü. Korku içinde uyanıp müneccim ve kâhinlerini toplayarak rüyayı tabir etmelerini istedi. "Bu yıl Bâbil'de, çok şerefli biri dünyaya gelecek. Seni yok ederek memleketini ele geçirecek" dediler.

Bunun üzerine Nemrud şöyle emretti: "Karı kocaların arasını ayırsınlar ve her on kişiye bir bekçi nezaret etsin." Bu sırada, Nemrud'un yakınlarından olan Âzer, bir gece bekçiye görünmeden hanımı Edna bint Nemr (yahut Nuna) ile buluşup birlikte oldu ve Edna hamile kaldı. Sabah olunca kâhin ve müneccimler, "Bu gece o çocuk, ana rahmine düştü" diye Nemrud'a haber verdiler. Nemrud öfkelenip, "Derhal, hamile her kadına bir gözcü tayin edin. Eğer erkek doğarsa hemen öldürülsün!" diye emretti. İbrahim'in [aleyhisselâm] annesinin hamileliği ilerledi fakat yaşlı olduğu için, Allah'ın yardımı ve hikmeti gereği, hamile olduğu anlaşılmadı. Doğum vakti yaklaşınca, çocuğunun öldürülmesinden korktuğu için, bir yolunu bulup kırlara çıktı. İki dağ arasında bir mağara bulup İbrahim'i [aleyhisselâm] orada dünyaya getirerek bir parça beze sardı. Bebeği o mağaraya koyup kapısını sağlam bir taşla kapattıktan sonra eve döndü. Kocası Âzer'e, "Nemrud'dan korkudan kıra çıktım. Orada bir erkek doğurdum fakat yaşamadı. Onu gömüp döndüm" dedi. Âzer, karısına inandı. Edna, bir süre sonra o mağaraya gidince, İbrahim aleyhisselâmın parmaklarını emdikçe onlardan süt aktığını gördü. Sevinç içinde şehre döndü. Belli aralıklarla gidip çocuğu görüyordu.

Rivayete göre bir ayda bir yaşındaki çocuk kadar büyüdü. On beş aylıkken, on beş yaşında bir delikanlı kadar oldu. Yedi, on üç veya on yedi yaşına kadar mağarada kaldığı söylenmiştir. İlâhî takdir gereği İbrahim [aleyhisselâm] delikanlılık çağına ulaşınca Edna, Azer'e, "Sana oğlunun öldüğüne dair söylediklerim doğru değildi. Şimdi gayet yakışıklı bir delikanlı oldu" diyerek Âzer'i, İbrahim'in kaldığı mağaraya götürdü. Âzer oğlunun güzelliğini görünce hanımı Edna'ya, "Bunu

mağaradan çıkarıp evimize getir de Nemrud'un hizmetine götürelim" diyerek yanlarından ayrıldı. Edna, İbrahim'i [aleyhisselâm] akşam namazı vaktinde mağaradan çıkardı. İbrahim [aleyhisselâm] çevredeki deve, at ve koyunları görünce, "Bunlar nedir?" diye annesinden sordu. Annesi tek tek anlattı. İbrahim [aleyhisselâm], "Bunların mutlaka bir yaratıcısı ve Rabb'i vardır. Yaratıcı olmadan yaratılan olmaz. Acaba benim yaratıcım kimdir?" dedi. Annesi, "Benim" dedi. "Senin Rabb'in kimdir?" diye sorunca, annesi, "Babandır" diye cevap verdi. "Peki, onun Rabb'i kimdir?" diye sordu, "Nemrud'dur" cevabını aldı. "Onun yaratıcısı kim?" diye sorunca annesi, "Sus! Böyle şeyler konuşma!" diyerek onu uyardı ve birlikte şehre doğru yola koyuldular. Sonra âyet-i kerimenin ifadesine göre, yıldızın, ayın ve güneşin batması üzerine hepsinden yüz çevirerek "إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ: Ben yüzümü Allah'a döndürdüm" sözünü söyledi. Daha sonra İbrahim aleyhisselâmı Nemrud'a götürdüler. Nemrud'u gayet çirkin suratlı, etrafındaki erkek ve kadın hizmetçileriyse güzel yüzlü görünce, annesine, "O tahtta oturan kimdir?" diye sordu. Annesi, "Hepsinin ilâhıdır" dedi. "Ya o çevresindekiler kimlerdir?" diye sorunca da, "Onlar onun yarattığı kullarıdır" dedi. İbrahim [aleyhisselâm], bu cevap karşısında gülümseyerek, "Anneciğim! Bu nasıl yaratıcıdır ki, kendi böyle çirkin olduğu halde, böyle güzel kullar yaratmış!" deyip Nemrud'u kötüledi.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدٰىنِ وَلَا
أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا
أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ
بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولٰئِكَ لَهُمُ
الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرٰهِيمَ عَلٰى قَوْمِهِ نَرْفَعُ

دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ
كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ
وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ
وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَيُونُسَ
وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَإِخْوَٰنِهِمْ ۖ
وَٱجْتَبَيْنَٰهُمْ وَهَدَيْنَٰهُمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى
بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا۟ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾
أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ ۚ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰٓؤُلَآءِ
فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا۟ بِهَا بِكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ
فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْ ۗ قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٠﴾

79. *"Şüphesiz ki ben bütün bâtıl dinlerden uzaklaşarak, gökleri ve yerleri yaratan Allah Teâlâ'nın birliğini tasdik ederek ve müslüman olarak yüzümü O'na döndürdüm, samimi bir kalple O'na yöneldim. Ve ben, O'na ortak koşanlardan değilim" dedi.*

80. *Kavmi, İbrahim aleyhisselâmla Allah Teâlâ'nın birliği konusunda düşmanca mücadeleye girişip ona delil getirmeye kalkıştılar. İbrahim aleyhisselâm dedi ki: " Allah Teâlâ'nın bir olduğuna delil isteyerek güya bana karşı üstün gelmek mi istiyorsunuz? Halbuki Allah Teâlâ beni, tek doğru yol olan tevhid yoluna erdirmiştir. Beni o taptıklarınızla korkutuyorsunuz ama ben O'na ortak koştuğunuz putlarınızdan korkmam. Onların en küçük bir zarar vermeye dahi güçleri yetmez; ancak Rabbim'in, yaptığım kötü bir şey sebebiyle bana zarar eriştirmesi hariç. Rabbim Teâlâ'nın ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ güçlü ile güçsüzün, bilenle bilmeyenin farkını düşünüp öğüt ve ibret almayacak mısınız?"*

81. *"Allah Teâlâ, ortak koştuğunuz için üzerinize bir kitap ve delil indirmediği halde siz putları O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben sizin*

ortak koştuğunuz şeylerden ne diye korkayım? Bu durumda, tevhid inancında olanlar mı yoksa O'na ortak koşanlar mı daha haklı ve korkudan emin olmaya daha layıktır? Eğer bunu biliyor ve farkediyorsanız, bana söyleyin."

82. *İman edip de imanlarına zulmü bulaştırmayanlar yani isyan, şirk ve haksızlığı karıştırmayanlar, işte azaptan emin olmak onların hakkıdır, doğru yolda olanlar da onlardır.*

83. *İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e [aleyhisselâm] verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimizin ilim ve hikmetle derecelerini yükseltiriz. Senin Rabb'inin, bir kimsenin derecesini yükseltmekte ve alçaltmakta elbette bir hikmeti vardır. O, kimin ne hak ettiğini hakkıyla bilendir.*

84. *Biz İbrahim'e oğlu İshak'ı ve İshak'a da oğlu Yakub'u ihsan ettik. Her birine hidayet ve peygamberlik verdik. İbrahim'den önce Nuh'a da hidayet ve peygamberlik verdik ve Nuh'un soyundan Îşâ oğlu Davud'a, Davud oğlu Süleyman'a, Ays b. İshak'ın torunlarından Emus oğlu Eyyûb'a, Yakub oğlu Yusuf'a, Lâvi b. Yakub'un evlatlarından Musa ve kardeşi Harun'a da hidayet ve peygamberlik verdik. Biz, dereceleri yükseltmekle İbrahim'e [aleyhisselâm] verdiğimiz mükâfat gibi ihsan edenlere de hak ettikleri karşılığı veririz.*

85. *Ve Azen oğlu Zekeriyya'ya, Zekeriyya oğlu Yahya'ya, Meryem oğlu İsa'ya ve Ferhas oğlu Beşir oğlu İlyas'a da hidayet ve peygamberlik verdik. Bunların her biri iyilikte mükemmel, salih kimselerdendi.*

86. *Ve İbrahim oğlu İsmail'e [aleyhisselâm], Ahtûb oğlu Elyesa'ya, Metta oğlu Yunus'a ve Harran oğlu Lût'a da hidayet ve peygamberlik verdik. Her birini âlemlerden üstün kıldık.*

87. *O peygamberlerin babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını da, derecelerini yükselterek üstün kılıp seçtik ve İslâm yoluna kavuşturduk.*

88. *Bu İslâm dini, Allah Teâlâ'nın hidayetidir, dosdoğru yoludur. Kullarından dilediğini doğru yola eriştirip irşad eder. Eğer onlar da ortak koşsalardı, bütün işledikleri boşa gider ve mahvolurdu.*

89. *O peygamberler, kendilerine kitap, işleri birbirinden ayırmaları için hikmet ve risalet verdiğimiz kimselerdir. Eğer kitabı, hikmeti ve peygamberliği Kureyşliler inkâr ederlerse, biz onların yerine o peygamberleri ve kitapları inkâr etmeyecek bir kavmi vekil kılarız.*

90. *İşte Allah Teâlâ, kendisinin bir olduğunu bildirmekle o peygamberleri hidayete erdirmiştir. O halde sen de, tevhid konusunda onların yoluna uy! De ki: "Sizi bu tevhide çağırmama karşılık sizden bir ücret istemem. Bu tebliğ, yani Allah Teâlâ'nın mutlak manada bir olduğunu ilan ve ifade ancak akıl sahibi bütün âlemler için bir uyarı, hatırlatma ve öğüttür.*

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Yahudilerin bilginlerinin reisi olan Mâlik b. Sayf, tartışmak için Peygamberimiz aleyhisselâma gelmiş. Resûlullah Efendimiz, *"Musa'ya Tevrat'ı gönderen Allah'ın hakkı için doğru söyle; Tevrat'ta, 'Hak Teâlâ şişman âlimleri sevmez' diye yazılı değil mi?"* buyurdu. Mâlik, gayet şişman olduğu için bu söze gücenip, "Vallahi, Allah Teâlâ hiçbir insana bir şey indirmemiştir" dedi. Yahudiler onun bu sözlerini duyduklarında, "Allah Teâlâ'nın Tevrat'ı Musa'ya indirdiğini niçin inkâr ettin?" diye çıkıştılar. O da, "Muhammed beni kızdırdığı için öyle söyledim" dedi. "Demek ki sen kızdığın zaman Hak Teâlâ'ya yalan isnat ediyorsun" diyerek onu en bilgili âlim makamından indirip yerine Kâ'b b. Eşref'i geçirmişler.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ
قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَآءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا وَّهُدًى لِّلنَّاسِ
تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا
اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ ۖ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتٰبٌ
اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ
وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿٩٢﴾

91. *Yahudiler, Allah Teâlâ'yı şanına yaraşır şekilde tanıyıp hakkıyla yüceltmediler. Çünkü, "Hak Teâlâ, hiçbir insan üzerine bir şey indirmedi!" diyerek vahyi ve kitapları inkâr ettiler. Sen onlara de ki: "Öyleyse, insanlar için bir hidayet ve nur olarak Musa'ya gelen kitabı kim indirdi? Siz o kitabı, yani Tevrat'ı parça parça sayfalara ayırarak istediğiniz kadarını gösterirsiniz ve çoğunu da. gizlersiniz. Sizin de babalarınızın da bütün bilmediklerinizi (emir ve yasakları), Muhammed [aleyhisselâm] diliyle öğrendiğiniz kitabı (Kur'an'ı) kim gönderdi?"*

Sen onlara, "Kitabı gönderen Allah Teâlâ'dır" de. Sonra onları bırak, boş ve asılsız laflarla içine daldıkları bataklıklarında oyalansınlar, oynayadursunlar.

92. *Ey habibim! Sana gönderdiğimiz Kur'an, hayrı ve bereketi öyle bol bir kitaptır ki, daha önce inen kitapları tasdik eder. Biz onu, şehirlerin anası olan Mekke halkını ve çevresindeki bütün insanları uyarasın ve korkutasın diye indirdik. Ahirete inananlar, kitabı ve peygamberi de tasdik ederler ve onlar dinin direği olan namazlarını muhafaza ederler* (vaktinde ve devamlı kılarlar).

Denildi ki: "Ben peygamberim!" diye yalan söyleyip iftira eden ve, "Bana vahyolundu!" şeklinde yersiz ve münasebetsiz sözler söyleyenler yalancı Müseylime ve Esved el-Ansî gibilerdi. "Allah Teâlâ gibi ben de âyet indireceğim!" diye yalan söyleyense Abdullah b. Sa'd idi. O vahiy kâtibiyken, "Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık"[83] âyeti indirildikten sonra ardından gelen, "Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik"[84] âyetine gelince Abdullah, insanın yaratılışına hayret ederek, "Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir" dedi. Bu, yani فَتَبَارَكَ اللهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِين söz konusu âyetin son kısmı olduğu için Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ona, *"Onu da yaz, öyle indirildi"* buyurunca, Abdullah şüpheye düşüp, "Muhammed doğruysa ben de doğruyum. Yalancıysa, ben de onun dediği gibi dedim" diyerek İslâm dininden çıktı ve müşriklere katıldı.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللهُ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا اَيْدِيهِمْ اَخْرِجُوٓا اَنْفُسَكُمُ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا

83 Mü'minûn 23/12.

84 Mü'minûn 23/14.

نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰٓؤُا لَقَدْ
تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ
وَالنَّوٰى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ
اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ
لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا
الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ
فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ
اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ
خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ
دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ
اُنْظُرُوْٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ
﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍ بِغَيْرِ
عِلْمٍ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى
يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيْمٌ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوْهُ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ
الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ مِنْ رَّبِّكُمْ
فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿١٠٤﴾

93. *"Ben peygamberim!" diye Allah Teâlâ'ya iftira edip yalan konuşandan veya kendisine bir şey vahyolunmadığı halde, "Bana vahyolundu!" diyenden ve, "Allah Teâlâ'nın indirdiği gibi ben de indireceğim" diyenlerden daha zalim kim olabilir? Sen bu zalimleri ölümün pençesi altında kıvranıp can çekişmeye başladıklarında, melekler onlara ellerini uzatıp sertçe, "Haydi canlarınızı cesetlerinizden kendiniz çıkarın! Siz, Allah Teâlâ'ya karşı haksız yere söylediklerinizyüzünden bugünden sonsuza kadar şiddetli bir azap içinde cezalandırılacaksınız; Hak Teâlâ'nın âyetlerine kibirlenerek karşı çıkmanız sebebiyle de cehennemin en alt ve en karanlık katına atılacaksınız" dedikleri zaman bir görsen!*

94. *Muhakkak ki, sizi ilk kez yarattığımız gibi teker teker, yanınızda çocuklar ve arkadaşlar olmaksızın tek başınıza, çırılçıplak, yalnızca hesap ve ceza için huzurumuza geldiniz. Bizim size ihsan ettiğimiz bütün malı mülkü arkanızda bıraktınız. Allah'ın ortakları olduğunu iddia ettiğiniz ve size şefaatçi olacaklarını sandığınız putlarınızı da yanınızda görmüyoruz. Onlarla aranız sonsuza kadar ayrılmış ve birliğiniz paramparça olmuştur. Sizin kendinize şefaatçi zannettiğiniz putlarınız sizi yüzüstü bırakmış, "Yeniden dirilme ve hesap diye bir şey yok" dediğiniz boş inancınız, hayal ve kuruntularınız da kaybolup gitmiştir.*

95. *Muhakkak ki, Allah Azîmüşşan, bitki bitirmek için tohumu, ağacı çıkarmak için çekirdeği yarıp parçalayandır. Ölüden diriyi çıkarır -ki tohum, çekirdek, yumurta ve nutfe gibi cansız şeyleri bitki, ağaç, kuş ve insan haline getirerek diriltir- diriden ölüyü çıkarandır. Yani bitkiden tohum, kuştan yumurta, insandan meni gibi şeyleri de O çıkartır. Şu halde dirilten ve öldüren Allah Teâlâ iken, siz nasıl olur da O'ndan çevrilir ve başka şeylere taparsınız?*

96. *Allah Teâlâ sabahın tan vaktini, gecenin karanlığından yarıp çıkarandır. O, gündüz zahmet çekip yorgun düşenler için geceyi bir dinlenme vakti kıldı. Güneş ve ayı, ayları ve yılları bilmek için bir hesap işareti kıldı. Bütün; mutlak güç ve hüküm sahibi, kullarının yaptığı her şeyi hakkıyla bilen Allah Teâlâ'nın takdiridir.*

97. *O Allah Teâlâ, gece karanlığında, karada ve denizde kendileriyle doğru yolu bulasınız diye yıldızları sizin menfaatiniz için yarattı. Şüphesiz ki, bu iyilikleri bilen bir topluluk için âyetlerimizi ve işaretlerimizi inceden inceye açıkladık.*

98. *O öyle bir Allah'tır ki, başlangıçta sizi tek bir nefisten yani Âdem aleyhisselâmdan yaratıp çoğalttı. Sonra sizin için dünyada bir süre kalmak, kabirde geçici olarak durmak yahut rahimde bir süre kalmak, dünyada emaneten durmak vardır. Muhakkak ki biz bu âyetleri anlayışlı olan, ince ve derin idrak sahibi hikmet ehli kimseler için açıkladık.*

99. *O Alla Teâlâ, gökten yağmuru indirendir. İşte biz o suyla bütün bitkileri çıkarıp o yağmurdan yeşillikler meydana getirdik. Ondan buğday, arpa ve birbirinin üstüne binmiş yani başak olmuş taneler meydana getirdik. Hurma ağacının tomurcuklarından, sarkmış sık salkımlar çıkardık. O yağmurdan, yaprakları ve meyveleri birbirine hem benzeyen hem de benzemeyen; tadı, rengi, kokusu, yapısı ve görüntüsü çeşit çeşit üzüm bağları, zeytin ve nar ağaçlarından bahçeler bitirdik. Bunların meyvelerine, bir ham haldeyken bir de olgunlaştığında bakıverin. Şüphe yok ki bütün bunlarda, iman edenler için Allah Teâlâ'nın varlığına, birliğine, kudretine, ilâhlığına ve sonsuz hikmetine işaret eden pek çok âyetler, birçok ibretler vardır.*

100. *Allah Teâlâ'ya, cinleri ve şeytanı ortak yaptılar. Halbuki cinleri de O yarattı* (Mecûsîler'in, "Hayrı yaratan Allah Teâlâ'dır, şerri yaratan ise şeytandır" demesi gibi). *Allah Teâlâ'ya, bilgisizce ve ne dediklerini bilmeyerek, oğul ve kız isnadında bulunup yalan uydurarak iftira ettiler* (Yahudilerin, "Üzeyir Allah'ın oğludur", hıristiyanların, "İsa Mesîh Allah'ın oğludur", Mecûsîler'in, "Hürmüz ve Ehremen Allah'ın oğullarıdır", Arap müşriklerinin de, "Melekler, Allah'ın kızlarıdır" demeleri gibi). *Allah Teâlâ, onların bu yakıştırmalarından, ortağı ve çocuğu olma vasıflarından mukaddes ve yücedir.*

101. *Gökleri ve yeri, örneksiz olarak yoktan var eden O'dur. O'nun bir eşi* (hanımı) *olmadığı halde O'na nasıl çocuk yakıştırılır? Üzeyir'i, Mesîh'i, melekleri ve her şeyi O yaratmıştır. Her şeyi hakkıyla bilen O'dur.*

102. *İşte bu sıfatlara sahip olan Rabb'iniz Allah Teâlâ'dır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na ibadet ve kulluk edin. O Allah Teâlâ her şeyin üzerinde gözetleyici ve her şeye karşı vekildir.*

103. *Gözler O'nu dünyada kuşatıp idrak edemez fakat Allah Teâlâ'nın ilmi bütün gözleri kuşatır, görür, bilir. Gözle görülecek bir şey olmadığı için gözler O'nu kavrayamaz. Her şeyden haberdardır, bütün gözleri kavrar.*

104. *Rabb'inizden size, doğruyu yanlıştan ayırmak için birçok basiretler yani apaçık deliller geldi. Kim, hakkı görür ve ona iman ederse, o kendi lehinedir. Kim de körlük edip hakkı görmez ve bâtıl olanı tercih ederse, bu körlük kendi aleyhinedir, zararı yine kendinedir. Ben başınıza bir bekçi olarak gönderilmedim. Ben ancak tebliğle görevliyim.*

Rivayete göre Mekke'de Cebr ve Yesâr adında iki Rum köle vardı. Peygamber Efendimiz zaman zaman bunların yanına uğrardı. Kureyş müşrikleri, "Muhammed Kur'an'ı onlardan öğreniyor ve bize, *'Allah'tan gelen vahiydir'* diyor" diye iddia ederlerdi.

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا اَشْرَكُوا ۟ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ۖ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

105. *İşte biz, daha önce olduğu gibi âyetleri böyle açıklar ve tarif ederiz ki, Mekkeliler, "Sen Kur'an'ı başkasından öğrendin" demesinler. Biz de bu âyetleri, Allah Teâlâ'nın sözü olduğunu bilen bir topluluk için, işte böyle değişik şekillerde beyan ederiz.*

106. *Rabb'in tarafından sana vahyolunana uy. O'ndan başka ilâh yoktur. Müşriklerden yüz çevir ve onların sözlerine değer verme.*

107. *Eğer Allah Teâlâ onların tevhid ehli olmalarını dileseydi, onlar müşrik olmazlardı. Biz seni onların üzerine gözcü, başlarına bekçi yapmadık. Hem sen onlar üzerine vekil de değilsin.*

108. *Müşriklerin, Allah Teâlâ'dan başka taptıkları putlara sövmeyin ki, onlar da -aşırı cahil olduklarından- bilmeden sınırı aşıp Allah Teâlâ'ya layık olmayan sözler söylemesinler. Müşriklere, putlara tapmalarını süslü gösterdiğimiz gibi her ümmete, yaptıkları iyi ve kötü bütün amellerini böyle süslü gös-*

teririz. Sonra onların dönüşleri ancak Rab'lerinedir. Yapılanların karşılığını verme vakti geldiğinde onlara, yaptıkları amellerin ne olduğunu haber veririz.

Rivayete göre Kureyş'in ileri gelenleri, Fahr-i Kâinat Efendimiz'e dediler ki: "Ey Muhammed! Bize Musa'nın asâsından, İsa'nın ölüleri diriltmesinden haber veriyorsun. Sen de bize bunun gibi bir mucize göster de sana inanalım. Mesela Safâ tepesi altın olsun veya bazı ölmüşlerimizi dirilt yahut da bize melekleri göster." Peygamber aleyhisselâm, *"Bunların bir kısmını yaparsam beni tasdik eder misiniz?"* buyurdu. "Ederiz!" diye yemin ettiler. Müslümanlar da onların iman etmelerini çok istedikleri için, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in o konuda dua etmesini istediler. O anda Cebrâil aleyhisselâm gelip şöyle dedi: "Yâ Rusûlallah! Sen ne istersen Allah Teâlâ onu verir. Fakat bundan sonra inanmazlarsa, önceki peygamberlerde geçerli olan ilâhî kanun gereği, dünyada onların kökünü kazıyıp hepsini yok eder. İstersen dua etmekten vazgeç. Olur ki, bir kısmı tövbe eder." Hz. Peygamber aleyhisselâm da dua etmemeyi tercih etti. Bu âyet-i kerime bunun üzerine indirildi.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۜ قُلْ اِنَّمَا
الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ
اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوْا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّنَذَرُهُمْ فِىْ طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُوْنَ ﴿١١٠﴾ وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَىْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
يَجْهَلُوْنَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ عَدُوًّا شَيَاطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ
يُوْحِىْ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوْرًا ۭ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِىْ حَكَمًا وَّهُوَ
الَّذِىْٓ اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ۭ وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ

اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ
رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَاِنْ تُطِعْ
اَكْثَرَ مَنْ فِى الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ
هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهٖ مُؤْمِنِينَ
﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ
عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَآئِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ
اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ اِنَّ الَّذِينَ
يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ
يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰى اَوْلِيَآئِهِمْ
لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

109. *Müşrikler, "Muhammed, bize istediğimiz bir âyet* (delil) *getirirse ona iman ederiz!" diyerek var kuvvetleriyle en ağır şekilde Allah'a yemin ettiler. Sen de ki: "Âyetler, ancak Allah katındadır ve O'nun kudretindedir. Ey müminler! Onların istedikleri mucizeler gelse bile yine iman etmeyeceklerini siz nereden bileceksiniz?"*

110. *Biz onların gönüllerini hak olanı kabul ve tasdik etmekten, gözlerini ise hakkı görmekten çeviririz de onlar, daha önce ayın ikiye ayrılması ve diğer mucizeleri görüp iman etmedikleri gibi yine kabul ve tasdik etmezler. Onları sapkınlık ve azgınlıkları içinde şaşkın bir halde terkederiz de bocalayıp dururlar.*

111. *Eğer onlara gerçekten melekleri gönderseydik, ölüler de dirilip şehadet kelimesini getirselerdi ve istedikleri her şeyi onlar için toplayıp karşılarına getirseydik, Allah Teâlâ'nın diledikleri dışında, onlar yine de imana gelmezlerdi. Fakat o kâfirlerin çoğu bunu bilmeyen ve anlamayan cahillerdir.*

112. *Ey resûlüm! Biz, sana düşman kıldığımız gibi her peygamber için insan ve cin şeytanlarının en inatçılarını düşman kıldık. O şeytanların bir kısmı diğerlerini aldatmak için yalanları süsleyip vesvese verirler. Eğer Rabb'in dileseydi onlar bunu yani peygamberlere bu düşmanlığı yapamazlardı. Artık sen onları iftiralarıyla, sahte sözleriyle ve yalanlarıyla baş başa bırak.*

113. *Tâ ki ahirete inanmayanların kalpleri ona, o yaldızlı ve aldatıcı sözlere meyletsin, ondan hoşlansın ve günahlarından işleyebildiklerini işlemeye devam etsinler.*

114. *Ey habibim! De ki: "Sizinle aramızdaki davayı çözüme kavuşturmak için Allah Teâlâ'dan başka hakem mi isterim? Halbuki O size hakla bâtılı, doğruyla yanlışı açıklayan kitabı indirdi." Kendilerine kitap verdiklerimiz yani yahudiler ve hıristiyanlar, Kur'an'ın Rabb'in tarafından hak olarak indirildiğini bilirler. Artık onların bunu bildiklerinden asla şüphe etme!*

115. *Rabb'inin kelimesi doğruluk bakımından da adalet bakımından da son derece tamdır. Yani Rabb'inin tevhid ve peygamberlik hakkındaki beyanı demek olan kelâmı, verdiği haberler ve edilen vaatler yönünden doğru, kanunları ve hükümleri yönünden de tamamen adalettir, adaletin tâ kendisidir. O'nun sözünü kimse değiştiremez. O şanı yüce Allah, onların dediklerini hakkıyla işiten, gizlediklerini hakkıyla bilendir.*

116. *Eğer sen, Mekke'de veya yeryüzünde çoğunluk halde bulunan kâfirler ve cahillere itaat edersen, onlar seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Çünkü onlar doğru olduğunu zannederek babalarının gittiği yola uyarlar yani onlar hak delile değil de zanna ve vehme uyarlar. Ve onlar ancak, Allah Teâlâ'ya* (çocuk yakıştırmak, ortaklar koşmak ve haram olanı helâl saymak gibi) *yalan ve iftirada bulunurlar.*

117. *Şanı yüce olan Rabb'in, yolundan sapanı çok iyi bilir. Şüphesiz ki doğru yolda olanı da en iyi bilen O'dur.*

118. *Eğer O'nun âyetlerine, haram ve helâl kıldıklarına dair olan sözlerine inanıyorsanız, Allah'ın adıyla kesilen hayvanlardan yiyin.*

119. *Size ne oluyor da Allah'ın adı anılarak kesilenden yemiyorsunuz? Halbuki yemek zorunda kalmanızın dışında, yenmesi haram olan şeyleri size genişçe açıklamıştır. Kâfirlerin çoğu, bilgisiz ve delilsiz bir şekilde arzu ve keyiflerine uymak suretiyle helâli haram, haramı da helâl kılarak doğru yol-*

dan sapıyor ve insanları da saptırıyorlar. Şüphesiz ki senin Rabb'in hadlerini aşanları çok iyi bilir.

120. *Gizli veya açık, âzalarla veya kalben işlenen bütün günahları terkedin. Çünkü günah kazananlar, yakında o yaptıkları yüzünden cezalandırılacaklardır.*

121. *Kesilirken Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin. Çünkü onun yenmesi fisktır, yoldan çıkmaktır. Şeytanlar, "Kendi öldürdüklerinizi yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğünü niçin yemiyorsunuz?" diye sizinle mücadele etmek için dostlarına vesvese verip telkinde bulunurlar. Ey müminler! Onlara uyarsanız, muhakkak ki siz de Allah'a ortak koşanlardan olursunuz!*

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Allah'ın lâneti üzerine olsun Ebû Cehil, Peygamber Efendimiz'e birtakım edepsizliklerde bulundu. O zaman Hz. Hamza henüz İslâm'a girmemişti. Ebû Cehil'in o çirkin ve edepsiz davranışını duyunca elindeki yay ile Ebû Cehil'in üzerine yürüdü. Ebû Cehil, "Muhammed bize neler yapıyor biliyor musun? İlâhlarımızı yeriyor, atalarımızın dinine sataşıyor ve bizi akılsızlıkla itham ediyor" dedi. Hz. Hamza da, "Sizin akılsızlığınız haddi aşmıştır ki, taştan putlara tapıyorsunuz" diyerek şehadet kelimesini söyleyip müslüman oldu.

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ
مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا
وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

122. *Allah'ı inkâr etmekle ölü gibiyken hidayetle dirilttiğimiz, kendisine insanlar arasında doğruyu yanlıştan ayırarak yürüsün diye marifet nuru verdiğimiz kimse (böyle bir mümin); şirk karanlıklarında kalmış ve bir türlü ondan çıkma imkânı olmayan kimse gibi olur mu? İşte mümin için imanı nur ve ziynet olduğu gibi, kâfirler için de putlara tapınmaları böyle süslü gösterilmiştir.*

123. *Mekke'deki olan günahkârlara yaptığımız gibi, her beldenin günahkârlarını oranın önde gelenleri kıldık ki, o belde halkını imanlarından döndür-*

mek için hileler yapsınlar. Oysa onlar hileyi başkalarına değil ancak kendilerine yapıyorlar ve bunun farkına varmıyorlar.

Bu âyet-i kerimenin iniş sebebine dair şu rivayet nakledilmiştir: Velîd b. Mugîre, "Eğer peygamberlik hak ise, ben peygamberliğe Muhammed'den daha layığım. Çünkü hem yaşım ondan ileri hem de ondan daha zenginim" dedi. Ebû Cehil de, "Biz Abdümenâfoğulları'yla koşu atı gibi şerefte aynı seviyedeyken, onlar, 'Bizim içimizde bir peygamber var, ona vahiy geliyor' diyorlar. Bu durumda Muhammed'e verilen şey gibi bize de verilmedikçe, biz asla iman etmeyiz" demişti.

وَإِذَا جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُّؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ رُسُلُ
اللّٰهِ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهٗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا
صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾ فَمَنْ يُّرِدِ
اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ
صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ ۚ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ
الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ
قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ۚ يَا مَعْشَرَ
الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ الْاِنْسِ ۚ وَقَالَ اَوْلِيَآؤُهُمْ مِّنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا
اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّبَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِيٓ اَجَّلْتَ لَنَا ۗ قَالَ النَّارُ
مَثْوٰىكُمْ خَالِدِينَ فِيهَآ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۗ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾
وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظّٰلِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

124. *Ne zaman ki, Kureyş kâfirlerine bir âyet gelse, onlar, "Peygamberlere gelen vahiy ve kitabın aynısından bize de gelmediği sürece iman etmeyiz" derler. Allah Teâlâ, peygamberlik görevini kime vereceğini en iyi bilendir. Mümin-*

lere hile yapmaları sebebiyle Allah'a ortak koşan günahkârlara, Allah Teâlâ tarafından dünyada alçalma ve aşağılanma, ahirette ise çetin bir azap erişecektir.

125. *Allah Teâlâ bir kişinin hidayetini dilerse, onun gönlünü İslâm için açar ve nurlandırır. Kimi de saptırmak dilerse, onun da göğsünü daraltır, bunaltır ve iyice taşlaştırır da, kendisine iman etmesi teklif edilse, sanki göğe tırmanmasını istemek gibi olur. İşte Allah Teâlâ onun göğsünü daraltıp kalbini tıkadığı gibi, iman etmeyenlerin üzerine de böyle sıkıntılar ve murdarlıklar yükler.*

126. *Bu İslâm dini, şanı yüce olan Rabb'inin dosdoğru yoludur. Şüphesiz biz, hayrı ve şerri düşünüp öğüt alacak olanlar için Kur'an âyetlerini geniş bir şekilde açıkladık.*

127. *Bunları düşünen, hayatına uygulayan ve öğüt kabul edenler için Rab'leri katında, selâm yurdu, huzur ve esenlik yurdu olan cennet vardır. Allah Teâlâ, işledikleri hayırlı ameller sebebiyle onların dostu, yardımcısı ve sevaplarının gözeticisidir.*

128. *Allah Teâlâ, insanlar ve cinlerin hepsini bir yere topladığı o gün, şeytanlara şöyle buyuracak: "Ey cinler topluluğu! İnsanların çoğunu aldatarak kendinize uydurdunuz!" O zaman şeytanlara itaat eden ve dostları olan insanlar diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Biz, birbirimizden faydalandık. Yani cinler, bize nefsimizin arzu ettiği ve hoşumuza giden yolu gösterdikleri için onlardan faydalandık. Onlar da bizim onlara uymamızdan, rızamızdan ve yardımımızdan faydalandılar. Şimdiyse bizim için takdir ve tayin buyurduğun dirilme ve toplanma gününe ulaştık." Cenâb-ı Hak buyuracak ki: "Öyleyse sizin mekânınız, içinde ebediyen kalacağınız yatağınız ateştir. Allah Teâlâ sizi bu ateşten çıkarıp dondurucu soğuğa atılmanızı dilediği zaman müstesna. Şüphesiz ki senin şanı yüce Rabb'in, insanlara ve cinlere yapacaklarını hikmetle yapar ve onların yaptıklarını ve her hallerini bilendir.*

129. *Cinlerin ve insanların birbirlerinden faydalanmaları sebebiyle onları hor ve perişan ettiğimiz gibi, ortak koşmaları, isyan ve günahları sebebiyle de zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmına böyle musallat ederiz.*

Âyet-i kerimenin manasından hareketle, cinlerden peygamber gönderilip gönderilmediği konusunda âlimler ihtilaf etmişler. Ancak çoğunluğun görüşü şudur: Peygamber insanlardan olup insanların peygamberi, cinlerin de peygamberidir (nitekim Peygamber Efendimiz, Resûlü's-sekaleyn: İnsanların ve cinlerin peygamberidir). Cinler,

o peygamberin şeriatından işittiklerini, elçiler gibi kendi kavimlerine ulaştırırdı. Doğrusunu Allah bilir.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِى
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاۤءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۭ قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كٰفِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ
رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا ۭ
وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِىُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ اِنْ
يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ مَّا يَشَاۗءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ ذُرِّيَّةِ
قَوْمٍ اٰخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يٰقَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ تَكُونُ لَهٗ عَاقِبَةُ
الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ ﴿١٣٥﴾

130. *"Ey cin ve insan topluluğu! Size, içinizden âyetlerimi nakledip anlatan ve bu dehşetli kıyamet günüyle karşılaşacağınızı haber vererek sizi uyaran ve korkutan peygamberler gelmedi mi?" buyrulacak. Onlar, " Nefislerimizin işlediği günahlara ve isyanımıza şahidiz ve bunların itirafçısıyız" diyecekler. Halbuki dünya hayatı onları aldatmıştı da ahireti inkâr etmişlerdi. Bu yüzden, mecburen kendi aleyhlerinde şahitlik yapar ve inkârcı olduklarını kabul ederler.*

131. *Bu peygamberlerin gönderilmesi, beldeler ve şehirler ahalisine peygamber gönderip Allah Teâlâ'yı ve kıyameti haber vermeden, bunlardan habersiz oldukları halde, şanı yüce Rabb'inin o ahaliyi helâk etmeyeceği içindir.*

132. *Herkes için yaptıklarına göre kazandığı mükâfat ve cezadan bir derece vardır. Yüce Rabb'in onların amellerinden habersiz değildir.*

133. *Şanı yüce olan Rabb'inin, kullarının ibadetine ihtiyacı yoktur. O, itaat ve kulluk edenlere karşı merhamet sahibidir. Onların ibadet etmelerini istemek, ancak kemale ermeleri içindir. Ey isyankârlar! Allah Teâlâ dilerse sizi*

yok edip, sizden sonra yerinize dilediğini getirir. Nitekim başka bir milletin neslinden sizi devirden devire ortaya çıkardı. Yoksa size asla ihtiyacı yoktur.

134. *Size vaat edilen kıyamet, muhakkak olacak ve gelip çatacaktır. Siz Hak Teâlâ'yı, sizi diriltip huzurunda toplamaktan âciz bırakamazsınız.*

135. *Ey habibim! Kavmin olan Kureyş'e de ki: "Gücünüz yettiğince ve imkânınız ölçüsünde yapacağınızı, inkâr ve düşmanlıkla yapın; ben de yumuşaklıkla ve emrolunduğum şekilde üzerime düşeni yapacağım. Yakında yani ahirette, bu dünya yurdunun sonunun kimin olduğunu, kimin âkıbetinin daha makbul olduğunu bileceksiniz. Muhakkak ki zalimler kurtuluşa eremezler."*

Müşriklerin bu bozuk ve yanlış gelenekleri konusu şu şekilde nakledilmiştir: Ekinlerinin arasına çizgiler çekip, "Bu Allah Teâlâ'nın, bu da putlarımızın" derlerdi. Bunun gibi davarları da aynı şekilde paylaştırırlardı. Güya Allah'ın payını fakirlere ve misafirlere, putların payını ise puthaneye hizmet edenlere verirlerdi. Eğer Allah'ın payı artıp çoğalırsa, bu fazlalığı putların payına ekleyerek değiştirirlerdi. Şayet putların payı artıp çoğalırsa ona dokunmazlardı. Putların payından ziyan olan veya eksilen olursa, onu Allah'ın payından alarak tamamlayıp, "Allah Teâlâ zengindir, ihtiyacı yoktur. Putlarımız fakir ve muhtaçtır" diye bir kılıf uydururlardı. Bunun üzerine, Allah Teâlâ onların durumlarını haber vermekte, böyle aptalca uygulamalarını da bu âyetiyle kınamaktadır.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا
لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۖ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى
اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ ۗ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾
وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۖ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ
نَشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ

اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٦﴾ وَقَالُوا مَا
فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ
يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ
﴿١٣٧﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا
رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٣٨﴾ وَهُوَ
الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ
ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفِينَ ﴿١٣٩﴾ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٤٠﴾ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ
الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا
اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤١﴾

136. *Müşrikler, Allah Teâlâ'nın yarattığı ekin, deve, sığır ve koyunun dişilerinden hisseler belirleyip kendi bâtıl zanlarına göre, "Bu, Allah Teâlâ'nın, bu da ortak koştuğumuz putlarımızındır" dediler. Bu hisseler zamanla azalıp çoğaldıkça, kendilerine göre putlara ayırdıkları çoğaldığında, ondan Allah Teâlâ için harcamazlar fakat Allah Teâlâ için olan pay artınca, onu putları için kullanırlardı. Ne çirkin bir şekilde hükmediyorlar!*

137. *Yine bunun gibi, şeytanlar ve putların hizmetçileri olan ortakları onlara, ekinleri ve davarları haram kılmayı güzel gösterdiği gibi, müşriklerin birçoğuna -fakirlik korkusundan- evlatlarını da öldürmeyi süsleyip güzel gösterdi. Bunu, hem onların doğru yoldan sapmaları ve yok olmaları için hem de dinlerini yani civarında dönüp dolaştıkları Hz. İbrahim ve İsmail'den [aleyhimesselâm] kendilerine miras kalan dinlerini bozup karıştırmak için yapıyorlardı. Eğer Al-*

lah Teâlâ dileseydi, bu paylaştırma ve evlatlarını öldürme işini yapamazlardı. Artık sen onları uydurduklarıyla, yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.

138. *Bir de o müşrikler, kendilerine göre birtakım şeyler uydurarak, "Putlarımızın nasibi olan deve, sığır, koyun ve ekinler dokunulmazdır, haramdır. Onları yalnız bizim istediklerimiz, puthane hizmetçilerinin erkekleri yiyebilir" derler. "Sırtına binmek ve yük taşıtmak yasaklanan bahîre, sâibe, vasîle ve hâm da haramdır" derler. Üzerine binilip hacca gidilmeyen ve başka hayır işlerinde kullanılmayan birtakım hayvanları da keserken Allah'ın ismini anmazlar ve bir de, "Bunları Hak Teâlâ emretmiştir" diyerek iftira ederler. Yakında bu iftiraları sebebiyle Allah Teâlâ onların cezalarını verecektir.*

139. *Ve onlar dediler ki: "Bu (bahîre, sâibe vs. ilan edilen) hayvanların karnındaki yavru canlı doğarsa, onların eti erkeklerimize helâl, kadınlarımıza haramdır. Eğer o yavru ölü doğarsa, etinden erkeklerimiz de kadınlarımız da yiyebilirler." Onların helâl haram konusundaki yalan nitelemelerinin cezasını Allah Teâlâ verecektir. Şüphesiz ki Allah Azîmüşşan, helâl ve haram kılma konusunda yegâne hüküm sahibi ve kullarına faydalı olanı hakkıyla bilendir.*

140. *Onlar, akılsızlık ve cehaletlerinden dolayı evlatlarını öldürüp zarara düştüler ve, "Bize emretti" diye Allah Teâlâ'ya iftira ederek (bahîre, sâibe ve hâm) verdiği rızıkları haram kıldılar. Şüphesiz ki bunlar doğru yoldan sapmış olup asla hak yolu da bulamamışlardır.*

Rebîa, Nadr vb. bazı Arap kabileleri, küçüklüklerinde esir düşer, büyüyüp evlilik çağına geldiklerinde de çeyiz ve malzemelerini tedarik edemeyecek kadar fakir düşer korkusuyla, kız çocuklarını diri diri toprağa gömüp öldürürlerdi.

141. *Allah Teâlâ, çardakta asma şeklinde yerdeyse çubuk olarak üzüm bağları yarattı. Çeşitli meyve ağaçları, farklı farklı hurmalıklar ve ekinler var etti. Yapısı, rengi, kokusu ve tadı birbirine hem benzeyen hem de benzemeyen zeytinler ve narlar yarattı. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Toplandığı ve biçildiği gün de hakkını yani zekâtını verin ve bunu yaparken haddi aşarak israf etmeyin. Çünkü Allah Azîmüşşan, israf edenleri sevmez.*

142. *Aynı zamanda Allah Teâlâ, hayvanları da irili ufaklı yarattı. Kimini yük taşıması, kiminin kesilerek etinin yenmesi ve kiminin de yünlerinden yaygılar ve döşekler yapılması gibi faydalar var etti. Allah Teâlâ'nın helâl kıl-*

dığı rızıklardan yiyin ve şeytanın adımlarına uyarak helâli haram yapmayın. Muhakkak ki şeytan sizin için apaçık bir düşmandır.

143. *Allah Teâlâ, o hayvanları -erkekli dişili- sekiz çift olarak yaratmıştır. Koyundan koç ve dişisi, keçiden erkek ve dişi. Sen de ki: "Allah Teâlâ bu koyun ve keçinin erkeklerini mi, yoksa dişilerini mi haram kıldı? Yoksa bunların dişilerinin rahimlerinde bulunan yavruları mı, hangisini haram kıldı? Eğer bunların haram olduğu iddianızda doğru ve samimiyseniz bilerek, bunların haram olduğuna dair bir bilgiyle bana haber verin!"*

Rivayete göre Mâlik b. Avf Ebü'l-Ahvas el-Cüşemî, Peygamber'e [aleyhisselâm], "Ey Muhammed! Duyduk ki sen babalarımızın şimdiye kadar yapageldikleri şeyleri yasaklıyormuşsun, onların haram kıldıklarını helâl kılıyormuşsun" dedi. Resûlullah da [aleyhisselâm], *"Siz de birtakım hayvanların bazılarını asılsız bir şekilde yasaklamışsınız"* buyurdu. *"Bu sekiz çift hayvanı, Allah Teâlâ etini yiyip faydalanmak için yarattığı halde, sizin haram kılmanız nereden geldi? Erkeğinden mi yoksa dişisinden mi?"* Peygamber Efendimiz'in bu sorusuna şaşıran Mâlik, cevap vermekten âciz kaldığı için sustu. Resûlullah Efendimiz, *"Niçin cevap vermiyorsun?"* buyurunca, "Hayır, sen söyle, ben yalnız dinleyeyim. Senin söylemen benim de dinlemem gerekir" dedi.

وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا
اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ۗ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا ۚ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٤٤﴾ قُلْ لَآ اَجِدُ فِى مَآ اُوحِىَ اِلَىَّ مُحَرَّمًا
عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ
فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ
فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ
وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ اِلَّا مَا حَمَلَتْ

ظُهُورُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ
وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ
بَاْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ
اَشْرَكْنَا وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَىْءٍ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
حَتّٰى ذَاقُوا بَاْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا اِنْ تَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَآءَ
لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ
هٰذَا فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ قُلْ تَعَالَوْا
اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا
تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ
ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا
بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ
اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِى
مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذٰلِكُمْ
وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى

الَّذِی اَحْسَنَ وَتَفْصِیلًا لِکُلِّ شَیْءٍ وَهُدًی وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ
یُؤْمِنُونَ ﴿۱۵۴﴾ وَهٰذَا کِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَکٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ
﴿۱۵۵﴾ اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْکِتَابُ عَلٰی طَآئِفَتَیْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ کُنَّا عَنْ
دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِینَ ﴿۱۵۶﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَیْنَا الْکِتَابُ لَکُنَّآ اَهْدٰی
مِنْهُمْ فَقَدْ جَآءَکُمْ بَیِّنَةٌ مِنْ رَبِّکُمْ وَهُدًی وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ کَذَّبَ
بِاٰیَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِی الَّذِینَ یَصْدِفُونَ عَنْ اٰیَاتِنَا سُوٓءَ
الْعَذَابِ بِمَا کَانُوا یَصْدِفُونَ ﴿۱۵۷﴾ هَلْ یَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِیَهُمُ الْمَلٰٓئِکَةُ
اَوْ یَاْتِیَ رَبُّکَ اَوْ یَاْتِیَ بَعْضُ اٰیَاتِ رَبِّکَ یَوْمَ یَاْتِی بَعْضُ اٰیَاتِ رَبِّکَ
لَا یَنْفَعُ نَفْسًا اِیمَانُهَا لَمْ تَکُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ کَسَبَتْ فِی اِیمَانِهَا
خَیْرًا قُلِ انْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿۱۵۸﴾ اِنَّ الَّذِینَ فَرَّقُوا دِینَهُمْ وَکَانُوا
شِیَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِی شَیْءٍ اِنَّمَا اَمْرُهُمْ اِلَی اللّٰهِ ثُمَّ یُنَبِّئُهُمْ بِمَا کَانُوا
یَفْعَلُونَ ﴿۱۵۹﴾ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَآءَ بِالسَّیِّئَةِ فَلَا
یُجْزٰٓی اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا یُظْلَمُونَ ﴿۱۶۰﴾ قُلْ اِنَّنِی هَدٰینِی رَبِّی اِلٰی صِرَاطٍ
مُسْتَقِیمٍ دِینًا قِیَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِیمَ حَنِیفًا وَمَا کَانَ مِنَ الْمُشْرِکِینَ ﴿۱۶۱﴾ قُلْ
اِنَّ صَلَاتِی وَنُسُکِی وَمَحْیَایَ وَمَمَاتِی لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ ﴿۱۶۲﴾ لَا شَرِیکَ
لَهُ وَبِذٰلِکَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِینَ ﴿۱۶۳﴾ قُلْ اَغَیْرَ اللّٰهِ اَبْغِی رَبًّا وَهُوَ
رَبُّ کُلِّ شَیْءٍ وَلَا تَکْسِبُ کُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَیْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ
اُخْرٰی ثُمَّ اِلٰی رَبِّکُمْ مَرْجِعُکُمْ فَیُنَبِّئُکُمْ بِمَا کُنْتُمْ فِیهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿۱۶۴﴾

144. *Allah Teâlâ, deveden iki ve sığırdan da iki (erkek ve dişi) yarattı. De ki: "Allah, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi haram kıldı? Yoksa onların dişilerinin rahimlerinde olan yavruların erkek yahut dişisini mi haram kıldı? Bu haram kılmayı emrettiği zaman siz orada hazır mıydınız? Buna şahit mi oldunuz?" Bilgisiz ve delilsiz bir şekilde, Allah Teâlâ'nın haram etmediği bir şeyi, "Haram etti" diyerek insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uyduran kişiden daha zalim kim olabilir? Muhakkak ki Allah Azîmüşşan, inkâr ve yalanla kendilerine yazık eden bu zalimler topluluğunu doğru yola eriştirmez.*

145. *Ey resûlüm! Sen de ki: "Bana vahyedilenler arasında, sizin haram dediklerinizi yiyen kişinin yediği şeyler içinde; ölmüş hayvan eti, akan kan, mutlak necis olan domuz eti veya Allah'ın ismi zikredilmeden yani O'ndan başkası adına kesilen murdar hayvan etinden başka haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Bunlar haramdır fakat bir kişi, bunların etini yemek zorunda kalırsa, kendisi gibi zor durumda kalan birinin elindekini almadığı ve ölmeyecek kadar yiyip, yemekte zaruret miktarını aşmadığı takdirde, bu haram olmaz. Muhakkak ki şanı yüce olan Rabb'in, haram olanları, zaruretten dolayı yiyenleri bağışlayan ve çaresiz kalanlara izin vererek çok merhamet edendir.*

146. *Yahudilere, sığır ve koyun hariç, bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık (Burada maksadın, tırnağı yarık olmayan yani tek tırnaklı hayvanlar olduğu söylenmiştir. Yahut hayvanlardan bütün tırnaklılar, kuşlardan yırtıcı pençeliler ve avcılar olabilir). Sığır ve koyunun da iç yağlarını onlara haram kıldık. Ancak bu hayvanların sırtlarındaki ve karınlarındaki yağlar ve bağırsaklara yapışan ve kemiklere karışan (kuyruk yağı gibi) yağlar haram kılınmadı. Bu haram kılmayı, zulüm ve isyanları sebebiyle onlara bir ceza olarak yaptık. Muhakkak ki, biz verdiğimiz haberlerde, vaat ve tehditlerimizde doğru söyleriz.*

147. *Eğer vahyettiğimiz şeylerde onlar seni yalanlarlarsa sen de ki: "Şanı yüce olan Rabb'iniz geniş rahmet sahibidir (Sizi cezalandırmakta acele etmez fakat mühlet verir). Bununla birlikte O'nun kahredici gücü ve şiddetli azabı, günahkâr topluluklara erişir ve onların üzerinden asla geri döndürülmez."*

148. *Müşrikler diyeceklerdir ki: "Allah Teâlâ dileseydi, biz de babalarımız da ortak koşmaz ve kendimize göre bir şeyi haram kılmazdık." Bunların seni yalanlamaları gibi bunlardan önce yaşayan ümmetler de peygamberlerini yalanladılar ve sonunda, inkâr ettikleri azabımızı tattılar. Onlara de ki: "Yanınızda kitap ve delil göstermeye değer, bildiğiniz bir şey varsa onu bize göste-*

rin. Siz bilgiye değil ancak kendi zannınıza uyuyor ve birtakım varsayımlarda bulunarak yalan söylüyorsunuz."

149. *De ki: "Sizin bir ilminiz yoktur fakat Allah Teâlâ'nın kitabı ve mutlak üstün delili vardır. Eğer O dileseydi, elbette hepinizi hidayete eriştirirdi."*

150. *Sen de ki: "Haydi şu şahitlerinizi getirin de, o iddia ettiğiniz haram kılmayı (deve, sığır, koyun gibi hayvanlar, ekinlerdeki putların hissesi vd.) Allah Teâlâ'nın haram ettiğine dair şahitlik etsinler." Eğer onlar yalancı şahitlik, sen onlarla birlikte şahitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayanların, ahirete iman etmeyenlerin ve putlarını Allah Teâlâ ile denk tutanların arzu ve isteklerine uyma.*

151. *De ki: "Gelin size Rabb'inizin asıl haram kıldığı şeyleri okuyayım: Allah Teâlâ'ya hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babanıza iyilik edin ve isyan etmeyin. Yoksulluk endişesinden dolayı çocuklarınızı öldürmeyin; çünkü sizin de onların da rızkını biz veririz. Zina vb. kötülük ve çirkinliklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Allah Teâlâ'nın öldürülmesini haram kıldığı gerek müminlerden gerekse anlaşmayla eman verdiklerinizden herhangi bir kimseyi öldürmeyin. Ancak meşru bir hak karşılığı olursa o başka. Yani İslâm dininden dönen, evli ya da dul olup zina eden ve kısas için öldürmeler bunun dışındadır. İşte açıklanan bu emir ve yasakları koruyup aklınızı kullanasınız diye, Allah Teâlâ size bunları emretti."*

152. *Ve yetim malına yaklaşmayın. Ancak onun ergenlik çağına gelip yetişkin olana kadar malının korunup çoğalmasına çalışıp iyilikte bulunun. Ölçüde adaletli olun. Tartıyı tam yapın. Biz kimseye gücünün üstünde bir sorumluluk yüklemeyiz (Yani ölçü ve tartıda, farkına varmadan ve kasıtlı olmadan bir kusur olursa bu affedilir). Bir hüküm verirken veya şahitlik yaparken, davalı kişi yakınınız da olsa doğruluk ve adaleti gözetin. Allah ile ve insanlarla aranızda olan ahdi yerine getirin. Size okunan bu hükümleri, öğüt alasınız ve iyice düşünesiniz diye Allah Teâlâ size emretti.*

153. *Şüphesiz ki bu iki âyette açıklanan şer'î hükümler, cennete götüren bir rehber olarak benim dosdoğru yolumdur. Şu halde ona uyun. Farklı farklı yollara gidip başka yollara uymayın. O yollar sizi parça parça edip Cenâb-ı Hakk'ın yolundan ayırır ve uzaklaştırır. Allah Teâlâ, sapıtmaktan ve dalâlete düşmekten korunmanız, ilâhî korunma altında bulunmanız için bu emredilenlere uyulmasına hükmetti.*

154. *Bu iki âyette belirtilen emir ve yasaklar, önceki dönemlerde de açıklanmıştı. Sonra, hükümlerine en güzel şekilde uyanlara nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak, onlar için hidayet ve rahmet olmak üzere Musa'ya da Tevrat'ı verdik ki, İsrâiloğulları, Rab'lerinin emriyle ölümden sonra dirilmeye, sevaba ve azaba kavuşmak için Rab'lerinin huzuruna varacaklarına inansınlar.*

155. *İşte bu Kur'ân-ı Kerîm'i de biz indirdik. Çok faydalı, feyizli ve bereketli bir kitaptır. Şu halde ona uyun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki, merhamet olunasınız (ona uyduğunuz için rahmetimize erebilesiniz).*

156. *Ey Mekkeliler! Siz, "Bizden önce yahudilere ve hıristiyanlara indirilen kitaplar, bizim dilimizde olmadığı için onları okuyamıyoruz" dememeniz ve kıyamette böyle mazeret öne sürmemeniz için size kendi dilinizde Arapça olarak Kur'an'ı gönderdik.*

157. *Yahut da, "Eğer bize kitap indirilmiş olsaydı, muhakkak ki biz yahudi ve hıristiyanlardan daha çok doğru yolda olurduk" dememeniz için bu Kur'an'ı indirdik. Şüphesiz ki artık size Rabb'inizden, kendi dilinizde, apaçık bir delil, ona uyana bir hidayet rehberi ve onunla amel edene bir rahmet olarak Kur'an gelmiştir. Buna rağmen hâlâ Allah Teâlâ'nın âyetlerini yalanlayıp, ondan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Bizim âyetlerimizden yüz çevirenleri ve insanları onlardan alıkoymaya çalışanları, o yapmakta oldukları engellemeden dolayı yakında çok şiddetli bir azapla cezalandıracağız.*

158. *Mekkeliler, Kur'an'ı ve Peygamber'i [aleyhisselâm] yalanladıktan sonra, inanmak için ille de ölüm meleklerinin veya azap meleklerinin gelmesini yahut Allah Teâlâ'nın azap emrinin veya Rabb'inin bazı âyetlerinin yani (deccalin ortaya çıkması, İsa'nın [aleyhisselâm] inişi vb.) kıyamet alametlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabb'inin bazı âyetleri geldiği gün (güneşin batıdan doğması gibi veya kendilerine ölüm sarhoşluğunun gelmesi gibi), daha önce iman etmemiş veya imanında bir hayır kazanmamış olanların o gün inanması, artık kendisine bir fayda sağlamaz. Ey habibim! Sen de ki: "Siz, o alametlerin gelmesini bekleyin. Biz de bekliyoruz. Biz kurtulacağız, sizinse vay halinize!*

159. *Onlar, peygamberlerin bir kısmını kabul ettiler, bir kısmını da yalanlayarak dinlerini parça parça ettiler. Hatta kendi dinlerinde de gruplara ayrıldılar. İşte bunlarla senin hiçbir alakan yoktur. Sen onlardan bıkmış ve tamamen ayrılmışsın. Onların ceza ve mükâfat işi Allah Teâlâ'ya kalmıştır. Kıyamette Allah Teâlâ, onlara dünyadayken yaptıklarını haber verir ve gerekli cezalandırmaya yapar.*

160. *Bir hayırlı amelle gelen kimse için, onun on katı sevap vardır. Bir günahla gelen kimseye de sadece o günahı kadar ceza vardır. Eğer affedilmezlerse, onlara sevapların azaltılmasıyla veya günahlarından fazla azapla zulmedilmezler.*

161. *De ki: "Yüce Rabbim beni dosdoğru yol olan İslâm dinine; sabit ve sapasağlam bir dine, muvahhid ve Hakk'a yönelmiş olan İbrahim'in [aleyhisselâm] dinine hidayet buyurdu. Ve İbrahim [aleyhisselâm] hiçbir zaman müşriklerden olmadı."*

162-163. *De ki: "Muhakkak ki benim namazım, kurbanım, haccım, iman ve ibadet üzere hayatım ve ölümüm, o ortağı ve benzeri olmayan âlemlerin Rabb'i Allah içindir. Ben bununla, bunları sadece Allah için yapmakla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim." Çünkü peygamberler dinde ümmetlerinin ilkidirler.*

164. *De ki: "Allah her şeyin Rabb'i iken, ben Allah Teâlâ'dan başka bir Rab, ibadetimde O'na ortak tutacağım Rab arar mıyım? O'nun dışındakilerin hepsi kuldur. Herkesin kendi kazandığı, işlediği günah yalnız kendisine aittir. Hiç kimse başkasının günahını yüklenemez. Herkes kendi azabını çeker. Sonra kıyamette dönüşünüz yüce Rabb'inizedir. İşte o zaman, dünyada din konusunda ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.*

Velîd b. Mugîre, adamlarına, "Bana uyun, günahlarınızı ben yüklenirim" deyince, وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ۚ âyeti indi.

وَهُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ اٰتٰيكُمْ ۗ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

165. *Ey Muhammed aleyhisselâmın ümmeti! Allah Azîmüşşan, geçmiş ümmetlerin yerine sizi yeryüzünde halife kıldı. Size verdiği nimetlerle sizi imtihan için kiminizi kiminizden derecelerle üstün tuttu. Böylelikle size verilen mal ve makamda nasıl ibadet ve şükredeceğinizi veya etmeyeceğinizi sınayıp kıyamette cezalarını verecektir. Muhakkak ki, şanı yüce olan Rabb'in, şükür ve ibadet etmeyenlere cezası pek çabuk olandır. Şükür ve ibadet edenlere karşı da çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*

7

A'RÂF SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 206 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓصٓ ﴿١﴾

1. Elif-lâm-mîm-sâd: Allah; Latîf, Mecîd ve Sâdık'tır.

Âlimler ve tefsirciler, "Kur'an'ın veya bu sûrenin ismidir. Ya da her bir harf, Allah'ın bir ismine işarettir" diye açıklamışlardır. Doğrusunu ve ne kastettiğini Allah, daha iyi bilir.

كِتَابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرَىٰ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ
أَوْلِيَاءَ ۗ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا
بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلَّا أَنْ
قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ ﴿٧﴾ وَالْوَزْنُ
يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ
خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا

يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ
قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا
لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ
﴿١١﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ
نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ
فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ
صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ
مِنْهَا مَذْءُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ
﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا
تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ
لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا
عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾

2. *Bu, kendisiyle kâfirleri korkutman için ve müminlere de öğüt ve hatırlatma olmak üzere sana indirilen bir kitaptır. Sakın onu tebliğ ederken ve kavminin seni yalanlamasından dolayı göğsünde bir daralma, gönlünde bir sıkıntı olmasın.*

3. *Rabb'inizden size indirilen Kur'an'a uyun. Allah Teâlâ'yı bırakıp da, doğru yoldan saptırıcı insan ve cinleri dost edinerek onlara uymayın. Şu başkalarına uyma konusunda ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!*

4. *Ahalisi kâfir ve günahta azgınlaşan nice memleketlerin helâk hükmünü verdik. Azabımız -Lût'un [aleyhisselâm] kavmi gibi- geceleyin veya -Şuayb'ın [aleyhisselâm] kavmi gibi- gündüzün hiç ummadıkları istirahat vakitlerinde onları yakalayıverdi.*

5. *Azabımız onlara ulaştığında, "Muhakkak ki biz zalimlerden olmuştuk!" diye itiraf etmekten başka bir söz ve yakarışları kalmamıştı. Ancak o vakitteki tövbe ve itirafların hiçbir faydası olmaz.*

6. *Kıyamette, kendilerine peygamber gönderilenlere, onlara itaat edip etmediklerini; peygamberlere de, ümmetlerinin daveti kabul edip etmediklerini soracağız.*

7. *Hem o peygamberlerin tebliğlerini hem de ümmetlerinin onlara itaat veya muhalefetlerini bildiğimiz halde, hepsini tam bir bilgiyle kendilerine anlatacağız. Çünkü onlardan uzak olmadığımız gibi yaptıkları ve söylediklerinden de habersiz değiliz.*

8. *Kıyamet günü amellerin tartılması haktır. Kimin sevapları günahlarından ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa ve ebedî saadete erecek olanların tâ kendileridir.*

9. *Kimin de günahları sevaplarından ağır gelirse, onlar da nefislerinin arzusuna uyup âyetlerimiz inkârla zulmettikleri için kendilerini zarara uğratanlardır.*

10. *Andolsun ki sizi yeryüzüne yerleştirip üzerinde tasarruf güç ve kudreti verdik. Ziraat, ticaret, alışveriş ve kazanç gibi geçiminizi temin etme imkân ve yolları yarattık. Fakat siz verilen bu nimetlere ne de az şükrediyorsunuz!*

11. *Andolsun ki sizi babalarınızın belinde yarattıktan sonra annelerinizin rahminde size sûret verip şekillendirdik. Yahut ruhları yarattıktan sonra babanız Âdem'i [aleyhisselâm] şekillendirdik. Sonra da meleklere, "Âdem'e secde edin!" diye emrettik. Melekler emre uyarak secde ettiler. Ancak İblis, secde edenlerden olmadı.*

12. *Allah Teâlâ İblis'e, "Ben sana secde etmeni emretmişken, seni secde etmekten alıkoyan şey nedir?" buyurdu. İblis, "Ben Âdem'den daha hayırlıyım. Çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın" dedi.*

13. *Allah Teâlâ İblis'e, "Öyleyse hemen in oradan (gökten ya da cennetten)! Çünkü senin orada kibirlenip böbürlenmen olmaz. O halde hemen cen-*

netten çık git. Muhakkak ki, sen kibrinden dolayı küçülmüş ve alçalmışlardansın" buyurdu.

14. *İblis, "Yâ Rabbi! Bana kıyamete kadar ömür ve mühlet ver!" dedi.*

15. *Hak Teâlâ İblis'e, "Sen belli bir vakte kadar mühlet verilenlerdensin" buyurdu.*

16. *İblis, "Mademki beni rahmetinden kovdun. Öyleyse ben de buna karşılık, muhakkak âdemoğullarını vesvese verip saptırmak için senin dosdoğru yolun olan İslâm dininin yoluna oturacağım.*

17. *Sonra önlerinden yaklaşıp yeniden dirilme ve toplanma gibi ahiretle ilgili konularda şüpheye düşüreceğim; arkalarından yaklaşıp onları dünyaya düşkün hale getireceğim; sağlarından yaklaşıp ibadetlerine gurur ve gösteriş bulaştıracağım; sollarından yaklaşıp kalplerine günah ve isyanın lezzetini vereceğim. Ve sen âdemoğullarının çoğunu, verdiğin nimetlere şükreden, itaatkâr kimseler olarak bulamayacaksın" dedi.*

18. *Allah Teâlâ İblis'e, "Kınanmış, aşağılanmış ve rahmetten kovulmuş bir halde cennetten çık! Andolsun ki âdemoğullarından sana uyanlarla, seninle ve soyunla cehennemi doldururum" buyurdu.*

19. *Ve yine buyurdu ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin Havva, cennette oturun, dilediğiniz cennet meyvelerinden, nimetlerinden ve ne isterseniz yiyip için. Fakat şu ağaca (buğday veya üzüm ağacına) yaklaşmayın. Yoksa kendilerine zulmedenlerden olursunuz."*

20. *Şeytan onların, kendilerinden örtülüp gizlenmiş olan avret yerlerinin açılması için onlara vesvese vererek dedi ki: "Rabb'inizin size bu ağacı yasaklaması, sadece sizin yüksek dereceli melekler olmamanız veya ebedî olarak cennette kalmamanız içindir."*

Denildi ki: Âdem [aleyhisselâm] ile Havva'nın avret yerleri, Allah'ın kudretiyle hem görünmez hem de kendileri görmezlerdi.

وَقَاسَمَهُمَآ إِنِّى لَكُمَا لَمِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ۝٢١

21. *Âdem aleyhisselâm şeytanın bu sözleri üzerine, hemen yemeğe kalkışmayıp da düşünmeye başlayınca İblis, derhal diğer hileye geçerek onlara, "Ben size olan şefkatim dolayısıyla sizin iyiliğinizi isteyen bir nasihatçiyim.*

Dolayısıyla bu ağacın meyvesinden yerseniz, ölümden kurtulur ve cennette ebedî kalırsınız" diye yemin etti.

فَدَلّٰىهُمَا بِغُرُورٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ
تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا
رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ
وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ۚ
﴿٢٥﴾ يَا بَنِى اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِى سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًا ۖ
وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

22. *Âdem aleyhisselâm, "Allah Teâlâ adına yalan yere yemin edilmez" kanaatinde olduğu için İblis, Âdem ve Havva'yı aldatarak mevkilerinden düşürdü. Âdem ve Havva o ağaçtan tattıkları anda çıplak kalıp avret yerleri açıldı. Cennet ağaçlarının, bir görüşe göre incir ağacının yapraklarını kat kat koyarak avret yerlerini örtmeye ve şuraya buraya kaçmaya başladılar. Şanı yüce olan Rab'leri onlara şöyle seslendi: "Ben size o ağaçtan yemenizi yasaklamadım mı? Ve ben size, 'Muhakkak ki şeytan sizin apaçık düşmanınızdır' demedim mi?"*

23. *Âdem ve Havva, "Ey Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik. Eğer sen bizi affetmez ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz ki biz en büyük hüsrana uğrayanlardan oluruz" dediler.*

24. *Allah Teâlâ, Âdem, Havva ve İblis'e, "Yeryüzüne inin! Âdem, Havva ve evlatlarınız, şeytanla birbirinize düşman olun. Yeryüzünde, size ölüm gelene kadar yerleşip kalmak ve geçinmek vardır" buyurdu.*

25. *Allah Teâlâ Âdem'e ve soyuna, "Siz yeryüzünde yaşar ve orada ölüp gömülür ve kıyamette yeniden diriltilerek ceza ve mükâfat için yine oradan çıkarılırsınız" buyurdu.*

26. *Ey âdemoğulları! Biz sizin için avret yerlerinizi örtecek giysiler ve süslenecek elbiseler indirdik. Takva elbisesi, bunlardan daha hayırlıdır. Bu elbiselerin indirilmesi, Allah Teâlâ'nın lutfuna ve ihsanına işaret eden âyetlerdendir. Belki bu nimetleri düşünüp öğüt alırlar diye onları insanlara lutfettik.*

Denildi ki: Buradaki ilk elbise, avret yerlerini örtmesi için giyilmiş olandır. Ya da pamuktan yapılandır. Pahalı ve gösterişli elbise ise övünmek ve çekicilik için giyilir ve bu da yün yahut ketenden yapılır. Takva elbisesi ise tevazu, iffet, hayâ ve Allah'a itaat duygusudur. "İndirmek" kelimesinden maksat, yağmurun inmesiyle pamuk ve ketenin bitmesidir.

Rivayete göre Câhiliye döneminde birtakım müşrikler Kâbe'yi tavaf ederken, "Günah işlediğimiz elbiseyle tavaf etmeyiz" derler ve tavafı çıplak yaparlardı. Dolayısıyla bu âyetin indirilmesiyle tavafın giyinik olarak yapılması emredildi.

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَآ اِنَّهُ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ
مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿٢٧﴾ وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا
قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾
قُلْ اَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَاَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا
حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ
مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

27. *Ey âdemoğulları! Şeytan, fitneyle anne babanız olan Âdem ve Havva'nın avret yerlerini birbirine göstermek için elbisesiz olarak (üzerlerindeki takva elbisesini de soyarak) cennetten çıkmalarına sebep olduğu gibi, sizi de fitneye*

düşürüp saptırarak din ve takvanızı bozup da cennete girmenize engel olmasın. Çünkü şeytan ve adamları (o kabilden olanlar), sizin onları göremeyeceğiniz yönden/yerden sizi görürler. Biz şeytanları, imansızların dostları ve yakınları yaptık.

28. *Ne zaman ki onlar (putperestlik, hayâsızlık vb.) kötü bir şey yapıp da ondan alıkonulmaya çalışılsalar, "Atalarımızdan bu şekilde gördük ve Allah da bize böyle emretti" derler. Sen, de ki: "Allah Teâlâ hiçbir zaman hayâsızlığı ve çirkin şeyleri emretmez. Bilakis tevhidi ve güzel şeyleri emreder. Doğrusunu bilmediğiniz şeyi, yalanla Allah Teâlâ'nın üzerine mi atmaya çalışıyorsunuz?"*

29-30. *Ey resûlüm! De ki: "Şanı yüce olan Rabbim, adalet ve doğruluğun temeli olan tevhidi emretti. 'Her secde yerinde yahut her mescidde, yani namazınızda yüzünüzü kıble yönüne doğru çevirin' buyurdu. Samimi bir kalple, dini Allah'a has kılarak, gösterişten uzak bir şekilde Allah Teâlâ'ya ibadet edin. Sizi ilkin yarattığı gibi yine O'na dönersiniz. Allah Teâlâ, insanların bir kısmına iman nasip ederek hidayet verdi. Bir kısmına da -ezeldeki takdiriyle- rezillikleri sebebiyle sapıklık hak oldu. Çünkü onlar Allah Teâlâ'yı bırakıp şeytanları dost ve öncü edindiler ve doğru yolu bulduklarını sandılar.*

31. *Ey âdemoğulları! Her mescide gidişinizde veya her namaz kıldığınızda güzel elbiselerinizi giyinin. Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah Teâlâ israf edenleri sevmez.*

Denildi ki: "Güzel elbise"den maksat yalnız avret yerlerini örtmektir. Bazıları da, maksadın beğenilip seçilen elbise, özel giysiler olduğunu söylemiştir.

Rivayete göre Sakîf ve Âmir oğulları kabileleriyle bazı kimseler çıplak bir şekilde tavaf ederler, ihramlıyken et ve yağlı yemek yemezlerdi. Aşağıdaki âyet onları bundan alıkoymak için indirilmiştir.

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ
قُلْ هِىَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْأٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

32. *De ki: "Allah Teâlâ'nın kulları için çıkardığı ziyneti ve temiz rızıkları kim haram kılmış?" De ki: "Bu ziynet ve temiz rızık, dünya hayatında*

müminler içindir. Kâfirler de tabiatıyla ortak olurlar. Kıyamette ise yalnız ve özellikle ihlâslı müminler içindir. Bu hükmü açıkladığımız gibi diğer hükümleri ve tevhid delillerini de, bilen bir toplum için açıklarız.

Âyetteki "çıkardığı ziynet"ten maksat, bitkilerden pamuk ve ketenden, hayvanlardan elde edilen ipek ve yünden, madenlerden de yapılan zırh vb. elbiseler olduğu söylenmiştir. Temiz rızıktan maksat ise helâl olan etler ve diğer yiyeceklerdir. Çünkü bunların Câhiliye döneminde tavaf esnasında giyilmesini ve ihramlıyken yenilmesini haram etmişlerdi.

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ
وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ
تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ
لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ
رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا
أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى
عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ
حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ
﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا
جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا
ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ

أُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ ۖ حَتّٰىٰٓ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ
قَالُوٓا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰٓ أَنْفُسِهِمْ
أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا ۖ حَتّٰىٰٓ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا
جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ ۖ
قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰىٰ يَلِجَ
الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ
وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ۚ وَقَالُوا
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدٰىنَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدٰىنَا اللَّهُ ۚ لَقَدْ جَاءَتْ
رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

33. *Ey resûlüm! De ki: "Yüce Rabbim, ancak şunları haram kılmıştır: İnkâr gibi açık veya münafıklık gibi gizli olan en büyük günahları (açık ve gizli bütün hayâsızlıkları), büyük veya küçük bütün günahları (şeriata ve ahlâka aykırı her türlü kötü fiili), zulmü ve haksız isyanı, kibirlenmeyi, hiçbir delil indirilmemişken Allah Teâlâ'ya herhangi bir şeyi ortak koşmanızı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi yani bilmediğiniz halde, 'Şu helâldir, bu haramdır' diyerek Allah Teâlâ'ya isnat ve iftirada bulunmanızı (haram kılmıştır)."*

34. *Peygamberlerini inkâr eden her ümmetin, azapları için takdir edilmiş bir vakit vardır. O vakit geldiğinde onlar azaplarını ne bir saat erteleyebilirler ne de ileri alabilirler.*

35. *Ey âdemoğulları! Size içinizden peygamberler gelip benim âyetlerimi ve hükümlerimi anlattıklarında kim Allah'a karşı gelmekten, peygamberi yalanlamaktan ve şirk koşmaktan sakınıp kendini düzeltirse, işte onlara korku ve üzüntü yoktur.*

36. *Kimler de âyetlerimizi yalanlayıp onlara inanmayı kibirlerine yedirememezlerse, işte onlar cehennemliktir ve onun ateşinde devamlı kalacaklardır.*

37. *Allah Teâlâ'ya karşı yalan uydurup iftira ederek O'na eş, evlat ve ortak isnadında bulunanlardan veya âyetlerini yalanlayıp inkâr edenlerden daha zalim ve daha kâfir kim olabilir? Onlara kitaptan yani levh-i mahfûzda yazılan ve takdir olunan nasipleri kendilerine erişecektir. Nihayet ruhlarını almak için ölüm meleği olan elçilerimiz geldiğinde, onlara, "Allah Teâlâ'yı bırakıp da taptığınız putlarınız nerede?" derler. O kâfirler de cevaben, "O putlar bizi yüzüstü bırakıp kayboldular" derler ve kâfir olduklarına dair aleyhlerine bizzat şahitlik ederek ölürler.*

38. *Kıyamette Allah Teâlâ (veya bir melek) kâfirlere şöyle diyecek: "Sizden önce yaşayan cin ve insan topluluklarıyla beraber cehenneme girin!" Her bir topluluk ateşe girdiğinde, kendisinden önce yaşayan dindaşına lânet edecek. Nihayet hepsi birbiri ardınca cehenneme girip toplandıklarında, sonrakiler öncekiler hakkında, "Ey Rabbimiz! İşte bizi bunlar saptırdılar. Bunlara cehennem azabını iki kat eyle!" diyecekler. Allah Teâlâ şöyle buyuracak: "Hepinizin azabı iki kattır. Kendilerine uyulanlara, hem saptıkları hem de saptırdıkları için, onlara uyanlara da inkâr ettikleri ve öncekileri taklit ettikleri için katmerli azap vardır. Fakat siz, birbirinizin azabını bilmiyorsunuz."*

39. *Önceki topluluklar da sonraki dindaşlarına, "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüz ve meziyetiniz yoktur. Azabı hak etme konusunda eşitiz. O halde kazandığınız inkâra karşılık siz de o katmerli azabı tadın ve azabınızı kimseye yıkmaya kalkmayın" diyecekler.*

40. *Âyetlerimizi yalanlayıp onlara karşı kibirlenip iman ve itaat etmeyen kişilerin dualarına, amellerine ve ruhlarına gök kapıları açılmaz. Onlar deve (yahut halat) iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremezler. Yani onların cennete girmeleri, bunun gibi mümkün değildir. Bunların cennetten mahrum olmaları gibi bütün müşrikleri de aynı şekilde işte böyle cezalandırırız.*

41. *Onlar için altlarında cehennem ateşinden bir döşek, üstlerinde de aynı şekilde ateşten bir örtü vardır. Bunları cezalandırdığımız gibi, inkâr ederek kendilerine zulmedenleri de işte böyle cezalandırırız.*

42. *Allah'ın varlığına ve birliğine iman edip salih ameller işleyenlere gelince -ki hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmeyiz- işte o müminler cennet ehlidir. Onlar o cennette ebedî olarak kalacaklardır.*

43. *Biz o cennet ehlinin kalplerinde kin ve haset namına ne varsa söküp çıkarırız. Onların oturdukları köşk ve meskenlerin altından ırmaklar akar. Onlar bu köşkleri görünce, "Bizi bu nimetlere ve makama ulaştıran Allah Teâlâ'ya hamdüsenalar olsun. Eğer bizi bu yola hidayet etmeseydi, biz kendi gücümüzle doğru yola erişemezdik. Andolsun ki şanı yüce Rabbimiz'in peygamberleri, hakla gelmişler, bize gerçeği getirmişler" derler. Onlara, "İşte size vaat edilen cennet budur. Dünyadayken Allah'ın hükümlerine uygun olarak yaptıklarınıza karşılık size miras olarak verilmiştir" diye seslenilir.*

Hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *"Gerek kâfir gerekse mümin olan herkesin hem cennette hem de cehennemde birer yeri vardır. Müminlerin cehennemde olan yeri kâfire, kâfirin cennetteki yeriyse mümine mirastır."*

وَنَادَىٰٓ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا
حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ
أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى
الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ۚ وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾

44. *Cennet ehli cennete girince, cehennemdekilere şöyle seslenirler: "Şanı yüce olan Rabbimiz'in bize vaat ettiğini hak ve gerçek olarak bulduk. Siz de Rabb'inizin size vaat ettiği azabın hak ve gerçek olduğunu gördünüz mü?" Cehennemdekiler, "Evet, gördük" derler. O zaman, bu iki topluluk arasında İsrâfil aleyhisselâm yüksek sesle şöyle nida eder: "Allah Teâlâ'nın lâneti, O'ndan başkasına taparak kendine zulmedenlerin üzerine olsun!"*

45. *Çünkü onlar insanları Allah yolundan alıkoyanlar ve eğri olan yola yönlendirmek (yahut Allah yolunu eğri göstermek, o yolu eğriltmek) isteyenlerdi. Onlar ahireti de inkâr ederlerdi.*

46. *Cennetle cehennemin -tesirleri birbirlerine ulaşmaması için- arasında bir perde, bir sur vardır. Bu surun yüksek tepelerinin yani a'râfın üzerinde de,*

herkesi yüzlerinden tanıyan rical (birtakım adamlar) vardır. Yani cennet ehlini beyaz yüzlü, cehennem ehlini de siyah yüzlü olmalarından dolayı tanırlar ve cennet ehline, "Selâmün aleyküm: Selâm ve esenlik üzerinize olsun!" diye seslenirler. Bunlar henüz cennete girmemiş fakat girmeyi arzu edenlerdir.

Rivayete göre a'râf, cennetle cehennem arasında yüksek bir yerdir. Orada bulunan adamlar, Allah'ı bilen âriflerdir. Yahut peygamberler ve şehidler gibi yüksek derecelere sahip kimselerdir ki, orada dostlarının ve düşmanlarının durumlarını görerek sevinirler. Ya da buradaki "ricâl"den kasıt adam sûretindeki meleklerdir. Fakat çoğunluğun görüşüne göre a'râftakiler, anne babasından birinin razı olup, diğerinin razı olmadığı kişilerdir. Yahut da mîzanda günahları ile sevapları, iyilikleriyle kötülükleri eşit gelenlerdir.

Kıyamette, son bir teklif olarak secde emredilince, a'râf ehlinin secde etmesi sevap sayılacak ve hepsi cennete gireceklerdir.

وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ
بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ
﴿٤٨﴾ أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا
خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ
الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ
حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا
وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا
وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ جِئْنَاهُم بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ
عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ
يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا

بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ
الَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ
اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهٖ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ
تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ
لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا
وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾
وَهُوَ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ حَتّٰٓى اِذَآ اَقَلَّتْ
سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَآءَ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ مِنْ
كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

47. *A'râf ehlinin gözleri cehennemdekilere doğru çevrilip de onların azabını gördüklerinde Allah'a sığınarak, "Ey Rabbimiz! Bizi bu zalim ve kâfirlerle beraber kılma!" diye dua ederler.*

48. *A'râftakiler, kâfirlerin ileri gelenlerini görüp onları kapkara yüzlerinden tanıyarak şöyle seslenirler: "Ne malınızın ve adamlarınızın çokluğu ne de hak söze karşı tasladığınız kibir sizi azaptan kurtaramadı; bunların size hiçbir faydası olmadı."*

49. *A'râftakiler, o kâfirlerin ileri gelenlerine fakir müminleri gösterip, "Sizin dünyada hor görerek, 'Bunlar Allah Teâlâ'nın rahmetine erişemezler, cennete de giremezler' diye yemin ettiğiniz o zayıf müminler bunlar mıydı?" derler. Sonra da o müminlere dönerek, "Haydi girin cennete! Artık size hiçbir korku ve üzüntü yoktur" derler.*

50. *Cehennemdekiler, cennet ehline seslenerek, "Bize cennetten biraz su akıtın da içelim veya Allah Teâlâ'nın size verdiği rızıklardan bize de verin ki yiyelim!" derler. Cennet ehli onlara, "Şüphesiz Allah Azîmüşşan bunları yani cennetin yiyecek ve içeceklerini kâfirlere haram kılmıştır" derler.*

51. *Onlar, dinlerini ve bayramlarını bir oyun ve eğlence haline getirdiler ve dünya hayatı kendilerini aldattı. İşte onlar, kıyamet gününe kavuşacaklarını nasıl unuttular ve bizim vahdaniyete dair âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr ettilerse, biz de bugün onları öylece unutup cehennem azabı içinde bırakırız.*

52. *Andolsun ki biz onlara; iman edecek olan bir toplum için yol gösterici, hidayet rehberi ve rahmet olan, tam bir bilgiyle akaid esaslarını, hükümleri ve güzel öğütleri açıkladığımız bir kitap gönderdik.*

53. *Kâfirler ancak, "Allah Teâlâ'nın vaat ve tehdidi gerçek mi acaba?" diye onun tevilini bekliyorlar. Kıyamet kopup da onun verdiği haberlerin doğruluğu belli olunca, dünyada onu terk ve inkâr edenler, "Doğrusu Rabbimiz'in peygamberleri bize hakkı getirmişlerdi. Biz ise onları yalanladık (diye itiraf edecekler. Ama bu itirafları fayda vermeyecek). Acaba bugün bizim için şefaatçiler var mıdır ki bize şefaat etsinler?" Veya, "Dünyaya geri döndürülür müyüz ki, önceden işlediğimiz günahlardan başkasını (iyilikler ve güzel ameller) yapalım?" Yani, "Ortak koşmak yerine Allah'ın birliğine iman etseydik" diyecekler. Onlar ne itiraflarından bir fayda, ne şefaat edici ne de dünyaya geri dönme imkânı bulacaklar. Onlar; kendilerini zarar ve hüsrana uğratmış, yalan ve iftirayla şefaatçi edindikleri putları onları yüzüstü bırakıp kaybolmuş, kendileri de azap içinde kalmışlardır.*

54. *Şüphesiz Rabb'iniz Allah Teâlâ'dır. O, gökleri ve yerleri altı günde (zamanda, evrede) yarattı. Sonra arşı yaratmayı kastetti veya emri arş üzerine hükümran oldu. Allah Teâlâ, geceyi gündüzle bürüdüğü gibi gündüzü de gecenin üzerine örter. Süratle gece gündüzü, gündüz de geceyi kovalar yani birbirini takip eder. Güneşi, ayı ve yıldızları kendi buyruğuna tâbi olarak yarattı. İyi bilin ki yaratmanın ve emretmenin tamamı Allah Teâlâ'ya aittir. Bütün yaratılmışlar O'nun idaresi ve tasarrufu altındadır. Bütün âlemlerin Rabb'i ve yaratıcısı olan Allah Teâlâ, rab ve ilâh olması (rubûbiyyet ve ulûhiyyet) konusunda birdir, tektir, en büyüktür ve şanı en yüce olandır.*

55. *Şanı yüce Rabb'inize yalvara yakara gizlice dua edin. Yani açıktan ve gizli olarak dua ve ibadet edin. Allah Teâlâ, uygun olmayan dua ile haddi, duanın sınırını aşanları, şanına layık olmayan şekilde dua ve kulluk edenleri sevmez.*

56. *Yeryüzü iman ve adaletle düzene konulmuşken, orada inkâr ve zulümle bozgunculuk etmeyin. Allah Teâlâ'ya, azabından korkup sevabını umarak (hem korku hem de ümit halinde) dua ve ibadet edin. Muhakkak ki Allah Teâlâ'nın rahmeti muhsinlere yani iyilik edenlere, en güzel amelleri yapanlara veya yaptıklarını güzel yapanlara çok yakındır.*

57. *Allah Teâlâ rüzgârı, rahmeti olan yağmurun öncesinde müjdeci olarak gönderir. Nihayet rüzgârlar yağmur yüklü ağır bulutları kaldırdığında, biz o bulutları ölü bir beldeyi diriltmek için (yağmura muhtaç olan yere) göndeririz ve o bulutlarla yeryüzüne su indiririz. Bu suyla yerden çeşit çeşit meyveler çıkarırız. İşte bu ölü topraktan bitkileri canlandırıp çıkardığımız gibi insanları da sûrun ikinci üfürülüşüyle kabirlerinden böyle diriltip çıkaracağız. Ola ki siz bunlardan hareketle ölülerin de bir gün diriltileceğini düşünür ve ibret alıp kabul edersiniz.*

Söylendiğine göre *poyraz* bulutları yerden kaldırır, *yıldız* rüzgârı toplar, *kıble* yağmuru yağdırır ve *lodos* da yağmurdan sonra bulutları dağıtır.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۚ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

58. *Allah'ın emriyle toprağı iyi ve uygun olan, ziraata elverişli bir beldenin bitkileri kolay, bol ve bereketli çıkar. Toprağı kötü, tuzlu ve çorak yani elverişsiz olursa, oranın bitkisi zor ve az çıktığı gibi faydası da olmaz. İşte biz âyetlerimizi, Allah'ın nimetlerine şükredecek bir toplum için, böyle misaller getirerek, hikmetli sözlerle tekrar tekrar anlatır ve açıklarız.*

Denildi ki: Temiz toprak müminin kalbine, çorak toprak ise kâfirin kalbine benzetmedir. Mümin, hak sözü duyunca kalbi onu kabul edip ondan faydalanır. Kâfirin kalbiyse nasihat tohumunu kabul etmediğinden ondan hiç faydalanamaz.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

59. *Nuh aleyhisselâm, İdris aleyhisselâm oğlu Metuşelah oğlu Lamek'in oğludur. Elli yaşında peygamber oldu. Muhakkak ki, biz Nuh'u kavmine gönderdik.*

Nuh aleyhisselâm, "Ey kavmim! Ancak bir olan Allah Teâlâ'ya ibadet edin. Sizin için O'ndan başka ibadet edilecek bir mâbud yoktur. Doğrusu ben, iman etmediğiniz takdirde, büyük bir günde üstünüze gelecek olan azaptan korkarım" dedi.

Hz. Nuh'un babasının ismi bir rivayette Lamek, başka bir rivayette de Lamıh olarak geçmektedir.

Bu azap ya dünyadaki tûfan yahut ahiret azabı olmalıdır.

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ فِى ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِى
ضَلٰلَةٌ وَّلٰكِنِّى رَسُولٌ مِّنْ رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّى
وَاَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ
ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهٗ فِى الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

60. *Kavminin büyükleri, Nuh aleyhisselâma, "Biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler.*

61. *Nuh aleyhisselâm da dedi ki: "Ey kavmim! Ben sapıtmış değilim. Fakat ben âlemlerin Rabb'i tarafından size gönderilen bir elçiyim."*

62. *"Şanı yüce olan Rabbim'in hükümlerini, gönderdiği gerçekleri size ulaştırıyor ve iyiliğiniz için size nasihat ediyorum. Allah Teâlâ tarafından gelen vahiyle, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum" dedi.*

63. *Yine Nuh aleyhisselâm onlara, "Rabb'iniz tarafından, sizi inkâr ve isyanların sonuçlarından Allah'ın azabıyla korkutmak ve sakınıp da rahmete nail olmanız için, içinizden bir adamın peygamber olarak gönderilmesine, onun vasıtasıyla vahiy ve öğüt gelmesine mi şaştınız?" dedi.*

64. *Kavmi, Nuh aleyhisselâmı yalanladı. Biz de Nuh'u ve gemide onunla beraber olanları kurtardık. Bizim âyetlerimizi yalanlayanları ise tûfanla boğduk. Çünkü onlar var ve bir olduğumuzun alametlerini görmeyen, basiretleri bağlı kör bir kavimdi.*

Nakledildiğine göre Nuh aleyhisselâm kavminin helâk olması için dua edince, Allah Teâlâ ona gemi yapmasını emretti ve ardından tûfanı gönderdi. Hz. Nuh'un oğulları Sâm, Hâm ve Yâfes'le birlikte gemiye aldığı kırk erkek ve kırk kadın tûfandan kurtuldular.

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ۗ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٦٥﴾

65. *Âd kavmine de soy bakımından kardeşleri olan Hûd aleyhisselâmı gönderdik. Hûd aleyhisselâm onlara, "Ey kavmim! Bir olan Allah Teâlâ'ya ibadet edin. Sizin için O'ndan başka ibadet edilecek bir mâbud yoktur. Yoksa O'nun azabından korkmaz, O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" dedi.*

Hûd aleyhisselâm; Nuh aleyhisselâm oğlu Sâm oğlu İrem oğlu Avs oğlu Âd oğlu Halûd oğlu Rebah oğlu Abdullah'ın oğludur. Yahut Nuh aleyhisselâm oğlu Sâm oğlu Arfehşed oğlu Şalah'ın oğludur. Yahut da Nuh aleyhisselâm oğlu Sâm oğlu Arfehşed oğlu İrem oğlu Avd oğlu Âd'ın oğludur.

Bu Âd kavmi, çok uzun boylu ve iri yarı olup, yeryüzünde onlar kadar iri cüsseli başka bir topluluk olmamıştır.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْ سَفَاهَةٍ وَّاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِيْ سَفَاهَةٌ وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِيْنٌ ﴿٦٨﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۗ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةً ۚ فَاذْكُرُوْٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٦٩﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهٗ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَّغَضَبٌ ۗ اَتُجَادِلُوْنَنِيْ فِيْٓ اَسْمَآءٍ

سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم
مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ
ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَمَا كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

66. *Hûd aleyhisselâmın kavminin ileri gelen kâfirleri, "Ey Hûd! Biz seni kavminin dinini terkeden kıt akıllı biri olarak görüyoruz ve senin peygamberlik iddianda mutlaka yalancılardan olduğunu sanıyoruz" dediler.*

67. *Hûd aleyhisselâm dedi ki: "Ey kavmim! Bende akıl kıtlığı ve cahillik yoktur. Ancak ben size, âlemlerin Rabb'i tarafından gönderilmiş bir peygamberim."*

68. *"Rabbim'in beni peygamber olarak gönderdiğini yani vahyini size tebliğ ediyorum ve sizin için güvenilir bir nasihatçiyim."*

69. *Hûd aleyhisselâm onlara, "Yoksa Rabb'iniz tarafından, sizi Allah'ın azabıyla korkutmak için, içinizden bir adam aracılığıyla size bir vahiy ve beyan gelmesine mi şaştınız? Düşünün ki Nuh'un kavminin helâkinden sonra Allah Teâlâ sizi, yurdunuz olan Ahkâf'tan (Yemen'den) tâ Uman denizine kadar olan topraklarda, onların yerine hâkim kıldı. Sizi yaratılış, kuvvet ve boy pos bakımından bütün insanlardan üstün kıldı. Şu halde, Allah Teâlâ'nın bütün bu nimetlerini hatırlayın ki, kurtuluşa eresiniz" dedi.*

70. *Hûd aleyhisselâmın kavminin kâfirleri şöyle dediler: "Ey Hûd! Sen bizim babalarımızın ibadet ettiği putlarımızı bırakıp Allah'a ibadet etmemizi emretmeye mi geldin? O zaman eğer gerçekten peygambersen, haydi tehdit ettiğin o azabı bize getir!"*

71. *Hûd aleyhisselâm onlara dedi ki: "Muhakkak ki Rabb'inizden size azap ve gazap kaçınılmaz ve hak oldu. Allah Teâlâ'nın, haklarında hiçbir âyet veya delil indirmediği, sizin ve babalarınızın uydurduğunuz ve ilâh diye taptığınız birtakım putlar konusunda benimle tartışıyor musunuz? O halde, azabın gelmesini bekleyin. Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"*

72. *Bunun üzerine biz Hûd aleyhisselâmı ve ona tâbi olanları rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayıp iman etmeyenlerin de soylarını kurutup köklerini kestik.*

Rivayete göre Âd kavmi, memleketlerine üç yıl yağmur yağmayınca kıtlığa uğradılar. O devirde, hangi milletin başına bir felaket gelse Kâbe'ye varıp dua ederler ve maksatlarına ulaşırlardı. Âd kavmi de yağmur duası için, kabilelerin ileri gelenlerinden yetmiş kişi seçip Mekke'ye gönderdiler. Liderleri Kayl b. Asr ve Mersed b. Sa'd idi. O dönem Mekke hâkimi, Amlîk b. Laviz'in soyundan Muâviye b. Bekir'di. Ona misafir oldular ve yemekten sonra yağmur duasına çıktılar. Mersed, Hûd aleyhisselâma gizli bir şekilde iman edenlerden biri olduğundan onlara, "Siz tövbe ve istiğfar edip de Hûd aleyhisselâma itaat etmedikçe duanız kabul olmaz" dedi. Onun bu sözü üzerine Muâviye'ye, "Sen Mersed'in Kâbe'ye gelmesini engelle ve ona nasihat et" diyerek Kayl'la birlikte o yetmiş kişi dua etmeye gittiler. Yağmur duası ederlerken, biri beyaz, biri kırmızı ve biri de siyah renkte üç bulut ortaya çıktı ve şöyle bir ses geldi: "Ey Kayl! Kavmin için bu bulutlardan birini seç!" Kayl da yağmuru çoktur düşüncesiyle siyah bulutu seçti. Mekke'den memleketlerine doğru yola koyulup Muğîs vadisi dedikleri yere vardıklarında, bulutun müjdesi Âd kavmine ulaştığı için çok sevindiler ve gelenleri karşılamak için evlerinden çıkıp o bulutun altında toplandılar. İşte o sırada ilâhî azap indi. Çünkü o bulut, rîh-i âsıf denilen şiddetli rüzgârdı. Yedi gece sekiz gün esti ve Âd kavmini tamamen yok etti. Hûd aleyhisselâm ve kendisine inananlar kurtuldular.

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ
غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا
تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73. *Semûd kavmine de, soyca kardeşleri olan Salih'i gönderdik. Salih [aleyhisselâm] onlara, "Ey kavmim! Ortağı olmayan Allah Teâlâ'ya kulluk edin. O'ndan başka ibadet edilmeye layık hiçbir ilâh yoktur. Şanı yüce olan Rabb'iniz tarafından, benim peygamberliğimin delili olarak size apaçık bir mucize gelmiştir. Bu, Allah Teâlâ'nın kudretiyle gelen dişi devesidir. Onu kendi haline bırakın da Allah'ın mülkünde yayılsın. Ve sakın ona bir kötülük yapmayın. Yoksa bu mucizeyi gördükten sonra sizi can yakıcı bir azap yakalar" dedi.*

Nakledildiğine göre Semûd, Araplar'ın bir kabilesidir. Ataları, Nuh [aleyhisselâm] oğlu Sâm oğlu İrem oğlu Âbir oğlu Semûd'dur. Memleketleri, Hicaz ve Şam arasında, Kurâ vadisine kadar olan ve Hicr denilen yerdir. Salih [aleyhisselâm], Semûd'un oğlu Hâzir'in oğlu Ubeyd'in oğlu Mâsih'in oğlu Esif'in (veya Âsif'in) oğlu Ubeyd'in oğludur. Yani altıncı göbekte Semûd'a ulaştığı için soy sop sayıldı. Semûd kavmi, erkekleri çok, malları bol, vücutları iri yarı bir toplumdu. Salih'i [aleyhisselâm] yalanlayıp, "Bize peygamberliğine dair bir delil göster" derlerdi. Salih [aleyhisselâm] onlara, "Ne istiyorsunuz?" deyince onlar, "Bildiğin gibi yarın bizim bayramımız. Sen de bizimle kırlara çık, biz de putlarımızı çıkaralım. Sen Allah'ından bir şey iste, biz de putlarımızdan isteyelim. Hangimizin duası kabul olursa ona uyarız" dediler. Söyledikleri vakitte çıktılar ve putlarından her ne istedilerse istedikleri olmayınca mahcup oldular. Bayram yerlerinde Kâsibe adını verdikleri bir kaya vardı. Kabilenin ileri gelenlerinden Cünda b. Amr, "Ey Salih! Bu kayadan, hamile bir tüylü deve çıkar" dedi. Salih [aleyhisselâm], "Benim Rabbim'in sonsuz kudretinde âcizlik yoktur. Eğer istediğiniz şekilde bu kayadan bu deveyi çıkarırsam ne yapacaksınız?" dedi. Onlar da böyle bir şeye imkân ve ihtimal vermediklerinden, "İman ederiz" diye ağır sözler verdiler ve yemin ettiler. Salih [aleyhisselâm] iki rekât namaz kılıp dua edince o kaya hareket etmeye ve develerin doğururken yaptıkları gibi bağırıp inlemeye başladı. Ardından da ortasından yarılıp içinden istedikleri şekilde bir dişi deve çıktı ve hemen kendisi gibi bir yavru doğurdu. Orada bulunanlar, olanlara şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Cünda, Allah'ın yardımıyla hemen iman etti fakat diğerleri sapıklıkta kaldılar. Salih [aleyhisselâm] kavmine, "Su, bir gün devenin, bir gün sizindir" dedi. O deve gün aşırı suya vardığında Hicr Kuyusu'nun bütün suyunu içmedikçe başını kaldırmazdı. Ondan istedikleri kadar süt sağıp içerler ve biriktirirlerdi. Deve yaz mevsiminde vadinin arkasında otlarken Semûd kavminin hayvanları vadinin içinde yani sıcak ve otsuz yerde olurdu. Kış günlerinde de aksine deve vadinin içinde, Semûd kavminin hayvanları vadinin arkasında olurdu. Bu onlara Allah tarafından verilen bir bela ve eziyet oldu. Semûd kavminden, hayvanları zarar gördüğü için devenin öldürülmesini en çok isteyen, çok mal ve davar sahibi iki kadın vardı. Birine Uneyze denirdi; kendisi çok yaşlıydı fakat genç ve güzel kızları vardı. Diğeri de gayet güzel olan Sa-

dûf adında biriydi. Bunların ikisi de Salih'i [aleyhisselâm] sevmezler, ona şiddetli düşmanlık ederlerdi. Sadûf'un, Mısda adında bir amca oğlu vardı. Sadûf ona, deveyi sinirler yani ayaklarını keserek öldürürse, kendisiyle evleneceğini vâdetti. Uneyze de, kavmin en aşağılık adamlarından Kudâr b. Salif adındaki rezile, aynı şekilde devenin ayaklarını kesmesi şartıyla kızlarından istediğini vereceğini vaat etti. Böylece Mısda ve Kudâr, deveyi ortadan kaldırmak için faaliyete giriştiler ve kendileri gibi eşkıya olan yedi kişi daha buldular. Sonra da devenin yolu üzerinde pusuya yatarak hayvanı oradan geçerken kılıçla vurup öldürdüler. Ardından belde halkı deveyi parçalayıp etini paylaştılar. Devenin yavrusu bunları görünce, orada bulunan bir dağa kaçtı ve üç kere bağırdı. Bir kaya yarıldı ve deve yavrusu onun içine girdi. Salih [aleyhisselâm], "Onun üç kere bağırması, üç gün ömrünüzün kaldığına işarettir. Azaba hazır olun!" dedi. Onlar yine alay ederek, "Ey Salih! O azap bize ne zaman gelecek? Onun gelişinin belirtileri neler?" dediler. Deveyi çarşamba günü öldürmüşlerdi. Salih [aleyhisselâm], "Yarın perşembe, yüzleriniz sararır; cuma günü kızarır, cumartesi kararır, pazar günü de azabınız gelir" dedi. Tıpkı dediği gibi perşembe günü yüzleri sarardı, cuma günü kızardı, cumartesi günü karardı. Bunun üzerine ümitsiz bir şekilde azabı bekleyerek pazar günü yere yattılar ve azap nereden gelir diye kâh gökyüzüne kâh yere bakmaya başladılar. O gün kuşluk vaktinde gökten çok şiddetli ve korkunç bir ses geldi. Bütün kâfirler, ödleri patlayıp kalpleri parçalanarak yok olup gittiler.

وَاذْكُرُوٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِى الْاَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًاۚ فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ
اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا
مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ
مِنْ رَبِّهٖۜ قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا
بِالَّذِٓى اٰمَنْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا
صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ

فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ
رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا إِذْ
قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

74. *Düşünün ki, Allah Teâlâ, Âd kavminin helâk edilmesinden sonra sizi halifeler seçti ve Hicr denilen yere yerleştirip hükümran kıldı. Düzlüklerinde yazlık köşkler yapıyor, dağları oyarak kışlık evler yontup oralarda oturuyorsunuz. Artık Allah Teâlâ'nın nimetlerini anıp şükredin. Yeryüzünde bozgunculuk kastıyla taşkınlık yapıp da karışıklık çıkarmayın.*

75. *Salih'in [aleyhisselâm] kavminin, büyüklük taslayarak iman etmeyen ileri gelenleri, kendilerince zayıf saydıkları müminlerle alay ederek dediler ki: "Siz Salih'in gerçekten Rabb'i tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?" O müminler de, "Evet biliyoruz. Doğrusu biz onun bize ve size gönderildiğine (yahut onunla gönderilene) iman edenlerdeniz" dediler.*

76. *O iman etmeyip kibirlenenler, bu müminlere, "Sizin iman ettiğiniz şeyi biz ret ve inkâr etmekteyiz" dediler.*

77. *Derken o deveyi kestiler ve Rab'lerinin emrine uymayıp isyan ettiler. Üstelik bir de alay ederek, "Ey Salih! Eğer gerçekten sen, dediğin gibi, gönderilen peygamberlerdensen, bizi tehdit ettiğin o azabı getir!" dediler.*

78. *Onları, gökten gelen korkunç bir sesle birlikte yer sarsıntısı yakaladı. Kalpleri korkudan parça parça olarak yüzleri üzerine düşüp yurtlarında helâk oldular.*

79. *Salih [aleyhisselâm] onlardan yüz çevirerek şöyle dedi: "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbim'in vahyettiklerini ve elçiliğini bildirip nasihat ettim. Fakat siz nasihat edenleri sevmezdiniz" dedi.*

80. *Lût'u da [aleyhisselâm] Sodom kavmine peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Sizden önce bu âlemde hiç kimsenin yapmadığı bir hayâsızlığı mı yapıyorsunuz?"*

Lût, Nuh'un [aleyhisselâm] oğlu Âzer'in (yahut Terah'ın) oğlu Haran'ın oğludur. Aynı zamanda İbrahim'in [aleyhisselâm] kardeşinin oğludur. İbrahim [aleyhisselâm], Bâbil'den Şam'a hicret ederken Lût da [aley-

hisselâm] onunlaydı. Allah Teâlâ, Lût'a [aleyhisselâm] peygamberlik verip onu Mü'tefikât halkına gönderdi. Onlar, en büyüğü Sodoma adındaki beş şehirden oluşmaktaydı. Diğerleriyse Gamura (Gomore), Dauma, Sabura ve Sagura şehirleriydi. Bu şehirlerin nüfusu çok kalabalıktı (yarım milyona yakındı). Lût [aleyhisselâm] Sodom'a gelip, halkı dine davet ederek onları livâtadan (homoseksüellikten) sakındırmaya çalıştı.

Bu şehirlerin adları, bütün kitaplarda İbrânî dilinin telaffuzuna göre Sodom, Gomor, Adama (Adma), Seboyim ve Sağur (Soar) diye yazılıdır. Sodom, Lut gölünün (Ölüdeniz) kuzeyinde, Adama ile Gomor bu gölün civarında ve Seboyim şehri kenarında, Sağur da yine o tarafta ve günümüzde ez-Züveyre denilen bölgede bulunuyorlarmış.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ
﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ
أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ
﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ۚ
﴿٨٤﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ
ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ
تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا
إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ
﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ
يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

81. *"Çünkü siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Muhakkak ki siz israf eden yani haddi aşan bir kavimsiniz" dedi.*

82. *Lût'un [aleyhisselâm] bu sözüne karşı cevapları ancak, "Lût ve ona uyanları beldenizden yani Sodom'dan çıkarın. Çünkü onlar bu işten temiz kalmak isteyen (kendilerini fazla temiz tutan) insanlarmış" demek oldu.*

83. *Biz Lût'u [aleyhisselâm], aile efradını ve ona tâbi olanları kurtardık. Ancak karısı Vâile'yi kurtarmadık. O, küfrünü gizlediği için Lût [aleyhisselâm] ile gitmeyip geride kalanlardan, kavmiyle birlikte helâk edilenlerden oldu.*

84. *Onların üzerine bir azap yağmuru, ateşte pişirilip taşlaşan tuğlalardan yağdırdık. Bak peygamberleri inkâr edip yalanlayan günahkârların sonu ne oldu?*

85. *İbrahim'in [aleyhisselâm] oğlu Medyen'in evlatları olan Eyke ahalisine, soyca kardeşleri olan Şuayb'ı [aleyhisselâm] peygamber olarak gönderdik. Şuayb [aleyhisselâm] onlara, "Ey kavmim! Allah Teâlâ'nın bir olduğuna inanıp O'na ibadet edin. O'ndan başka ibadete müstahak bir ilâh yoktur. Rabb'iniz tarafından size apaçık bir mucize geldi. Ölçü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Peygamberler ve onlara uyanlarla yeryüzü düzene konulduktan sonra siz inkâr ve hileyle orada bozgunculuk yapmayın. Eğer benim sözüme inanıp onu tasdik ederseniz, bu sizin için daha hayırlı olur" dedi.*

86. *"Dine talip olmak için gelenlerin yolları üzerine oturup, Allah Teâlâ'ya iman edenleri tehdit ederek engellemeyin ve yanlış yola gitmelerine çalışmayın. Siz sayıca ve malca azken sizi mal ve evlat bakımından çoğaltan Allah Teâlâ'yı zikredin (veya: Allah'ın sizi nasıl çoğalttığını düşünün). Bir de, sizden önce geçen ümmetlerden bozgunculuk yapanların sonlarının nasıl olduğuna bir bakıverin!" dedi.*

87. *"Eğer sizden bir kısmınız benimle gönderilene iman eder ve bir kısmınız da inkâr ederse, Allah Teâlâ aramızda hüküm verinceye kadar sabredin ki kabul edenler için kurtuluş, yalanlayanlar için de azap hükmünü icra etsin. Allah Teâlâ hüküm verenlerin en hayırlısıdır, çünkü O adaletle hükmeder."*

Denildi ki: İbrahim [aleyhisselâm] Nemrud'un ateşinden çıkınca Nemrud'un kızıyla evlendi. Ondan, Medyen isimli oğlu oldu. Medyen

ise Lût'un [aleyhisselâm] kızıyla evlendi ve onun soyuna Medyen hanedanı denildi. Şuayb [aleyhisselâm], Medyen'in oğlu Yeşcür'ün oğlu Mekil veya Mikyel'in oğludur. Şuayb'ın [aleyhisselâm] gözleri görmezdi. Kavmine karşı tebliğini kırıcı olmayan tatlı bir dille yaptığından ve güzel bir hitabet kabiliyetine sahip olduğundan kendisine "hatîbü'l-Enbiya: peygamberlerin hatibi" denirdi. Kur'ân-ı Kerîm, onun mucizesinden bahsetmez. Peygamberlerin mucizelerinden güzel ve parlak delillerle söz eden *Âyât-ı Bâhirât* adlı eserde, "Ne kadar yüksek olursa olsun, bir dağa çıkmak istediğinde dağ başını eğer ve o da kolayca çıkardı" demektedir. Medyenoğulları, ölçü ve tartılarında alırken fazla alır, insanlara verirken eksiltirlerdi. Bir de yollar üzerinde oturup, Şuayb'a [aleyhisselâm] gelenleri, "O yalancıdır. Sakın seni dininden döndürmesin!" diye engellerlerdi. Bazıları, "yol kesiciydiler" demiştir.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا
كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ
إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ
وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ
قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۚ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾
فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ ۚ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ
نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ

بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا
الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ
الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ
وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ
الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى
اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا
يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ
الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَّوْ نَشَآءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى
قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآئِهَا ۚ
وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۚ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ
قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا
لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ ۚ وَاِنْ وَجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا
مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَظَلَمُوا بِهَا ۚ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنِّى
رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلٰٓى اَنْ لَّآ اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا
الْحَقَّ ۗ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِىَ بَنِٓى اِسْرَآئِيلَ ﴿١٠٥﴾
قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾

88. *Şuayb'ın [aleyhisselâm] kavminden iman etmeyi kibirlerine yediremeyen o ileri gelenler, "Ey Şuayb! Seni ve seninle birlikte iman edenleri ya memle-*

ketimizden çıkarırız veya bizim dinimize dönersiniz!" dediler. Şuayb [aleyhisselâm], "Biz istemesek de mi bizi yurdumuzdan çıkaracak yahut dinimizden döndüreceksiniz?" dedi.

89. *"Allah Teâlâ bizi İslâm'la şereflendirdikten ve sizin dininizden kurtardıktan sonra, kalkıp da sizin dininize dönersek, Allah Teâlâ'ya bâtıl ve yalan sözle iftira etmiş oluruz. Bizim o yanlışa geri dönmemiz, Allah Teâlâ'nın dilemesi dışında, mümkün değildir. Rabbimiz'in ilmi her şeyi kuşatmıştır. İman üzere sabit kalmakta biz yalnız Allah Teâlâ'ya güveniriz. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet (aramızı hak ile ayır). Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısısın" dedi.*

90. *Kavminin ileri gelen kâfirleri, diğerlerine, "Eğer dininizi terkederek Şuayb'a uyarsanız, andolsun ki mutlaka ziyana uğrayanlardan olursunuz" dediler.*

91. *Cibrîl'in [aleyhisselâm] haykırışıyla onları o müthiş sarsıntı yakaladı. Bulundukları yerde yüzleri üzere düşüp helâk oldular (yahut: diz üstü çökekaldılar).*

92. *Şuayb'ı [aleyhisselâm] yalanlayanlar, sanki yurtlarında hiç oturmamışlar gibi yok oldular. Onu yalanlayıp inkâr edenler dünya ve ahirette kaybettiler, işte asıl ziyana ve hüsrana uğrayanlar onlar olmuşlardır.*

93. *Şuayb [aleyhisselâm] onlardan yüz çevirip büyük bir üzüntü ve kederle dedi ki: "Ey kavmim! Ben size şanı yüce olan Rabbim'in haberlerini tebliğ ettim, bana gönderdiği hakikatleri duyurdum ve size merhametle öğüt verdim." (Sonra kendi kendine), "Beni tasdik etmeyen ve azabı hak eden kâfirlerin helâk olmalarına neden üzüleyim ki?" dedi.*

94. *Biz hangi memlekete bir peygamber göndermişsek, halkının onu yalanlamalarından dolayı bundan vazgeçsinler ve yalvarıp yakarsınlar diye onları mutlaka fakirlik, şiddet, hastalık, geçim darlığı ve sıkıntı gibi bir belaya uğrattık.*

95. *Sonra bu bela ve sıkıntının yerine selâmet ve rahatlık verdik. Servetleri, malları ve nüfusları çoğaldı ve ardından nankörlüğe ve azgınlığa başladılar. Bela ve sıkıntının rahat ve nimetle yer değiştirmesini hayatın bir gerçeği ve tabii akışı olarak gördükleri için, "Babalarımız da böyle olmuştu; önce darlığa uğramışlar ardından bolluğa kavuşmuşlardı" dediler ve nankörlüğe devam ettiler. Biz de onları hiç beklemedikleri bir sırada, o azgınlıkları*

ve şuursuzlukları içinde ansızın azapla yakalayıverdik. Oysa onlar bu azabın ineceğini hiç akıllarına getirmezlerdi.

96. *Eğer o memleketlerin ahalisi iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette biz onların üzerine gökten yağmurla ve yerden bitkilerle nice hayır ve bereket kapıları açardık. Fakat onlar peygamberlerini yalanladılar. Biz de, bu inkâr ve isyanları sebebiyle onları tutup azapla yakalayıverdik.*

97. *Acaba o memleketlerin ahalisi, geceleyin uykudayken kendilerine azabımızın geleceğinden korkmayıp bundan emin mi oldular?*

98. *Yahut o memleketlerin ahalisi ve Mekkeliler nasıl emniyet içinde olabilirler? Onlar kuşluk vakti gülüp oynarken azabımızın gelip çatmasından da mı korkmazlar?*

99. *Yoksa onlar, gaflet halindeyken, Allah Teâlâ'nın tuzağından yani ansızın azapla yakalamasından, ummadıkları bir yönden cezalandırmasından emin mi oldular? Hüsrana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın tuzağından (inkârcılara hemen azap etmeyip mehil vermesinden) emin olamaz.*

100. *Acaba, helâk olan önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlara hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki, eğer biz dileseydik, onlara da, kendilerinden öncekiler gibi günahlarının cezasını verirdik. Fakat biz onların kalplerini mühürleriz, onlar bu gerçeği işitmez olurlar.*

101. *Ey habibim! İşte önceden ahalisini helâk ettiğimiz o memleketlerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki onlara peygamberleri, apaçık mucizelerle gelmişlerdi. Onlar, daha önce peygamberleri yalanladıkları gibi, mucizelerden sonra da inkâra devam ettiler (yahut: Onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi). Kalplerine mühür vurularak helâk olan ümmetler gibi, senin kavminden de iman etmeyecek olanların kalplerini, Allah Teâlâ işte böyle mühürler.*

102. *Bu kıssaları anlatılan ümmetlerin çoğunda, ahde vefa görmedik yani onlarda sözlerini ve yeminlerini getirme diye bir şey bulmadık. Bilakis onların çoğunu yoldan çıkmış, sözünü ve yeminini bozan ahlâksızlar olarak bulduk.*

103. *O ümmetlerden sonra Musa'yı [aleyhisselâm], mucizelerimizle, Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik. Onlar o açık mucizeleri yok sayarak inkâr ettiler ve kendilerine zulmettiler. Bak o bozgunculuk yapanların sonları nasıl oldu?*

104. *Musa [aleyhisselâm], "Ey Firavun! Şüphesiz ki ben, âlemlerin Rabb'i tarafından sana gönderilmiş bir peygamberim" dedi.*

105-106. *"Beni tasdik etmen için, Allah'a dair haktan başkasını söylememek, O'na karşı ilk vazifemdir. Gerçekten ben size, peygamberliğime delil olarak Rabb'iniz tarafından verilen açık mucizelerle geldim. Artık benimle birlikte İsrâiloğulları'nı, babalarının vatanı olan arz-ı mukaddese gönder." Firavun ona dedi ki: "Eğer sen mucize ve delille geldiysen ve doğru söyleyenlerdensen, haydi mucizeni göster."*

Tarih kitaplarında yazdığına göre bu Firavun'un adı Velid b. Mus'ab b. Reyyân'dır. Firavun, Mısır hükümdarlarının lakabıdır. Bu Firavun, İsrâiloğulları'nı köleleri olarak görür ve ağır işlerde çalıştırırdı. Bunların Mısır'daki maceraları, Yakub'un [aleyhisselâm] çocukları ve torunlarıyla birlikte Mısır'a yerleşmesiyle başlar. Onlar vefat ettiler ve müslüman olan Melik Reyyân'da Yusuf [aleyhisselâm] zamanında öldü. Oğlu Mus'ab, İsrâiloğulları'na saygı gösterirdi. O da ölünce oğlu Velid, Musa'nın [aleyhisselâm] zamanında Mısır firavunu oldu. Onun, "Ben sizin en yüce rabbinizim!" sözünü İsrâiloğulları kabul etmeyince Firavun da onlara, "Siz benim babalarımın satın aldıkları kölelersiniz, benim de kölelerimin çocuklarısınız" diyerek ta Musa'nın [aleyhisselâm] peygamber olarak gönderilmesine kadar onları köle olarak kullandı.

فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾

107. *Bunun üzerine Musa [aleyhisselâm], asâsını yere bırakır bırakmaz o asâ birdenbire kocaman bir ejderha oluverdi.*

Rivayete göre o ejderha ağzını açınca, alt çenesi yerde, üst çenesi ise Firavun'un sarayının kubbesinde olacak şekilde dev bir yılandı. Firavun kaçtı. Halkta öyle bir izdiham oldu ki bu izdihamdan dolayı pek çok kişi ezilerek öldü. Firavun yalvaran bir sesle, "Ey Musa! Seni gönderen Allah'a ve sana yemin ederim ki, onu üzerimden çek. Sana iman ederim ve İsrâiloğulları'nı da sana veririm" dedi. Musa [aleyhisselâm] ejderhanın başından tutunca hemen asâ oldu. Firavun, tehlike geçip de gelip tahtına oturunca, "Bundan başka mucizen var mı?" dedi.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾

108. *Musa [aleyhisselâm] elini koynundan çıkarınca, bakanların gözlerini kamaştıracak kadar ışıklar saçan bembeyaz bir el oluverdi.*

Rivayete göre Musa [aleyhisselâm] buğday tenli hatta oldukça esmerdi. Elini koynundan çıkarınca, nuru yeri göğü aydınlattı. Yine koynuna sokunca önceki haline geri döndü.

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ
مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا
إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ
﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا
فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

109. *Firavun kavminin ileri gelenleri dediler ki: "Musa, çok mahir ve bilgili bir sihirbazdır."*

110. *"Ey Kıptîler! Bu sihirbaz, sizi yurdunuzdan, Mısır toprağından çıkarmak istiyor." Firavun da onlara, "Öyleyse çare olarak ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.*

111-112. *Onlar (veya halk), Firavun'a şöyle dediler: "Musa'yı ve kardeşi Harun'u alıkoyup oyala, acele etme. (Mısır'ın Saîd bölgesindeki) şehirlere sihirbazları toplayacak adamlar gönder. İşinde maharetli ne kadar sihirbaz varsa toplayıp hepsini sana getirsinler."*

113. *Toplanan sihirbazlar Firavun'un yanına geldikleri zaman, "Eğer biz Musa'yı yenersek, bize mutlaka bir mükâfat vardır, değil mi?" dediler.*

114. *Firavun, "Evet var (üstelik yalnız mükâfatla kalmayacak) ve siz yakınımdakilerden olacaksınız" dedi.*

115. *Belirlenen buluşma yerine geldiler. Sihirbazlar Hz. Musa'ya karşı edepli davranarak, "Ey Musa! Önce sen mi atarsın, yoksa sihir aletlerimizi ilkin biz mi atalım?" dediler.*

116. *Musa [aleyhisselâm] -peygamberlerin şanına yaraşır bir şekilde müsamaha ve lutufla- "Önce siz atın" dedi. Sihirbazlar aletlerini yere bıraktıklarında insanların gözlerini büyülediler, aslı olmayan türlü hayaller gösterdiler ve halka dehşetli bir korku verdiler. Böylece büyük bir sihir meydana getirmiş oldular.*

Dimyâtî Tefsiri'nde şöyle denilmektedir: Saîd bölgesinde, sihirbazlıkta oldukça mahir Sâbûr ve Âbûr adında iki kardeş vardı. Firavun'un daveti kendilerine ulaşınca annelerine, "Bizi babamızın kabrine götür" dediler. Kabre vardıklarında, " Ey baba! Mısır'da iki kişi ortaya çıkmış. Ne askerleri, ne silahları, ellerinde sadece bir asâ varmış. Yere bırakınca ejderha olup insanları helâk ediyormuş. Firavun bizi onlarla yarışmaya çağırıyor. Ne yapalım?" demişler. Kabirden şöyle ses gelmiş: "Mısır'a vardığınızda sorup öğrenin; eğer o iki kişi uyurken asâ ejderha olup onlara bekçilik ediyorsa, o sihir değildir. Kimsenin onları yenmeye gücü yetmez." Onlar, talebeleri ve arkadaşlarıyla beraber 12.000 kişilik bir kafile halinde Mısır'a geldiler. Orada, babalarının söyledikleri şekilde dikkatle araştırdılar ve öğrendiler ki asâ devamlı uyanıktır. Bunun üzerine içlerine bir korku düştüyse de gizlediler. Nihayet yarışma yeri hazırlanıp Firavun ve adamları gelip halk da toplanınca Musa'nın [aleyhisselâm] emriyle sihirbazlar, içi cıva ile doldurulmuş, dışı ziftle yaldızlanmış yılan şeklindeki iplerini meydana bıraktılar. Bunlar güneşin sıcaklığıyla hareket etmeye başlayınca, âyet-i kerimede buyrulduğu gibi insanlara bir korku geldi ve çok büyük sihir göründü.

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ۚ
﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ
وَانقَلَبُوا صَاغِرِينَ ۚ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ۚ ﴿١٢٠﴾ قَالُوا آمَنَّا
بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنتُمْ
بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۚ إِنَّ هَٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا
مِنْهَا أَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ
خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ۚ
﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْنَا ۚ رَبَّنَا أَفْرِغْ

عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ
مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ ۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ
أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

117. *Biz de Musa'ya, "Asânı bırak!" diye vahyettik. Asâ ejderhaya dönüşünce sihirbazların uydurdukları ip, çöp, sopa vb. ne varsa hepsini yuttu. Musa [aleyhisselâm] tutunca yine eski haline döndü.*

118. *İşte böylece hak yerini buldu, hakikat olduğu gibi ortaya çıktı ve sabit oldu. Sihirbazların bütün yaptıkları sihirler bâtıl olup gitti.*

119. *O sihirbazların aletleri de iptal oldu ve kendileri de yenilip küçük düştüler.*

120. *İlâhî bir ilhamla bütün sihirbazlar secdeye kapandılar.*

121-122. *Sihirbazlar, "Biz, Musa ve Harun'un Rabb'i olan âlemlerin Rabb'ine iman ettik" dediler.*

123. *Firavun dedi ki: "Ben izin vermeden önce siz iman ettiniz öyle mi? Siz buraya gelmeden önce şehirde buluşup anlaşmış olmalısınız. Bu, Kıptîler'i yurtlarından çıkarıp siz ve İsrâiloğulları birlikte Mısır'ı ele geçirmek için kararlaştırdığınız gizli bir hiledir. Yakında başınıza ne geleceğini görürsünüz!"*

124. *Size ne yapacağım biliyor musunuz? "Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama yani bir sağdan bir soldan kestireceğim, sonra da herkese ibret olsun diye hepinizi astıracağım."*

125. *Sihirbazlar, "Şüphe yok ki biz nihayet Rabbimiz'e döneceğiz. O yüzden bizi ölümle korkutma. Biz zaten şiddetle onun hasretini çekiyoruz."*

126. *"Sen ki Firavun'sun. Bizi hayalî bir suçla cezalandırmazsın. Oysaki başka bir sebepten değil sırf Allah Teâlâ'nın âyetleri bize gelince O'na iman ettiğimiz için intikam almaktasın" dediler ve ardından Allah'a yönelip, "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı müslüman olarak, İslâm itikadı üzere al" dediler.*

127. *Kavminin ileri gelenleri Firavun'a, "Sen (sihirbazları cezalandıracaksın da) halkına, seni ve ilâhlarını terkettirsinler ve bozgunculuk yapsın-*

lar diye Musa'yı ve kavmini bırakacak mısın?" dediler. Firavun onlara cevap olarak, "Eskiden olduğu gibi yine onların erkeklerini öldürüp kadınlarını diri bırakacağız ki bize hizmet etsinler. Biz onlardan üstünüz, onların üzerinde hükümranız, onlar bizim kahrımıza uğramaya, gücümüzün altında ezilmeye mahkûmdurlar" dedi.

Rivayete göre Firavun, kavmi için kendi sûretinde putlar yaptırıp vermiş ve halkına şöyle demişti: "Bunlara ibadet edin, bunlar sizi bana yakınlaştırır. Bunlar küçük rabbiniz, ben ise büyük rabbinizim." Kavmin ileri gelenleri her ne kadar Musa'yı [aleyhisselâm] ve kavmini ortadan kaldırmayı şiddetle isteseler de Firavun, onu öldürmeye gücünün yetmeyeceğini biliyordu.

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ الْأَرْضَ لِلّٰهِ ۚ يُورِثُهَا
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

128. *Musa [aleyhisselâm] kavmine şöyle dedi: "Allah Teâlâ'dan yardım isteyin ve onların eziyetlerine sabredin. Muhakkak ki Mısır da, diğer beldeler de Allah Teâlâ'nın mülküdür. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Nihayet zafer, yardım ve kurtuluş müttakilerin, Allah'tan korkup O'na karşı gelmekten sakınanlarındır."*

Sihirbazlar iman edince, İsrâiloğulları'ndan 600.000 kişinin Hz. Musa'ya tâbi olduğu söylenmiştir.

قَالُوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسٰى
رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ
كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

129. *Kavmi, Musa'ya [aleyhisselâm], "Sen bize peygamber olarak gönderilmeden önce oğullarımızın öldürülmesiyle eziyet görüyorduk, sen geldikten sonra yine öldürülecekleri söylendi" dediler. Musa [aleyhisselâm] onlara, "Umulur ki, Rabb'iniz düşmanınızı helâk edecek, onların yerine Mısır'a sizi yerleştirecek ve sizin rahat zamanınızda itaat veya isyan cinsinden neler işleyeceğinize bakacaktır" dedi.*

Nakledildiğine göre Firavun önceleri, İsrâiloğulları'nı yarım gün çalıştırırdı. Musa [aleyhisselâm] peygamber olarak geldikten sonra bütün gün hem de ücretsiz olarak çalıştırmaya başladı.

وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿١٣٠﴾ فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا هٰذِهٖ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ۗ اَلَآ اِنَّمَا طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٢﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۚ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿١٣٥﴾

130. *Andolsun ki biz Firavun hanedanını, belki düşünüp ibret alırlar, küfür ve isyanlarından dönerler diye, yıllarca kıtlık, kuraklık ve ürünlerin eksilmesi azabıyla cezalandırdık.*

131. *Firavun hanedanı, iyilik ve bolluk zamanlarında, "Bu bizim hakkımızdır" derler, kötülük ve kıtlık olduğundaysa, "Bu Musa ve onunla birlikte olan müminlerin uğursuzluğudur" derlerdi. İyi bilin ki hayır ve şer sadece Allah Teâlâ'nın katında yazılı olduğundan asıl uğursuzluk onların yaptıklarıdır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.*

132. *Firavun'un adamları Musa'ya [aleyhisselâm], "Bizi büyülemek için sen (kıtlık ve hastalık vb.) her ne mucize getirsen de, biz sana asla iman edecek değiliz" dediler.*

133. *Biz de onlara, kudretimizin açık işaretleri ve ayrı ayrı alametleri olmak üzere başlarına tûfan, çekirge, haşerat (bit), kurbağalar ve kan gönderdik (Her musibet bir hafta sürer ve diğeriyle arasında bir ay geçerdi). Fakat onlar,*

bunların hiçbirinden ders almayıp yine iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve çok suçlu bir kavim oldular.

134-135. *Üzerlerine bu beş azap çökünce (bir görüşe göre bu musibetler altıdır ve altıncısı da veba hastalığıdır) onlar her defasında, "Ey Musa! Bizim için Rabbine, sana verdiği ahdi hürmetine dua et. Çünkü dualarını kabul edeceğini sana vadetmiştir. Eğer üzerimizden bu azabı kaldırırsan, mutlaka sana iman ederiz ve İsrâiloğulları'nı da seninle birlikte göndeririz" dediler. Onların üzerinden azabımızı belli bir süreye kadar (azap görecekleri veya boğulacakları yahut ölecekleri zamana kadar) kaldırdığımızda, onlar yine sözlerini tutmadılar ve yeminlerini bozdular.*

Rivayete göre Mısır'da yedi gün yedi gece yağmur yağdı ve bütün Kıptîler'in evlerini sel bastığından, boğulmamak için oturamayıp ancak ayakta durarak sağ kalabildiler. Halbuki onlara bitişik komşuları olan İsrâiloğulları'nın evlerine bir damla bile yağmur yağmamıştı. Kıptîler, Firavun'dan her ne kadar yardım istemişlerse de sonunda ümitsiz kalıp Musa'ya [aleyhisselâm] gelerek, "Rabb'inden rica et de bu musibet kalksın, sana iman edelim" dediler. Musa'nın [aleyhisselâm] duasıyla tûfan sona erdiği ve ekinleri bollaştığı halde, onlar nankörlük ederek yine imana gelmediler. Bu kez Allah Teâlâ çekirge gönderdi. Çekirgeler ekinleri silip süpürünce, yine Musa'dan [aleyhisselâm] belanın kalkması için dua etmesini istediler ve kalktığı takdirde iman edeceklerine dair yemin ettiler. Musa [aleyhisselâm] sahraya çıkıp asâsıyla doğu ve batı yönlerine işaret edince çekirgeler dağıldı (şiddetli bir rüzgârla denize döküldükleri de söylenir). Geride az da olsa bir miktar mahsulleri kalmıştı. "Bunlar bize yeter" diyerek yine iman etmediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ musibet olarak buğday biti -yahut çeşitli cinste küçük haşereler- gönderdi ve kalanları da onlar yedi. Bu kez Musa'ya [aleyhisselâm] yalvararak kesinlikle iman edeceklerini söylediler. O musibet de kalkınca, "Ey Musa! Senin sihir konusunda ne kadar mahir olduğunu kesinlikle anladık" dediler. Allah Teâlâ bu defa da kurbağa orduları gönderdi. Yataklarına, yemek kaplarına doluşur ve hatta konuşurken ağızlarına dalarlardı. Tekrar iman etmek şartıyla dua istemeleri üzerine bu bela da kalkınca yine inanmakta direndiler. Allah Teâlâ Nil nehrinin sularını kan haline getirdi. İsrâiloğulları'ndan biri içerken tertemiz su, Kıptî içmeye kalkışınca kan olurdu. Bir tasa koyarak İsrâi-

loğlu ve Kıptî aynı anda içmek isteseler, Kıptî'nin olduğu taraf kana dönüşürdü (Bazı âlimler kan musibetinin, Kıptîler'in sürekli olarak burunlarının kanaması şeklinde olduğunu söylemişlerdir). Bu belada da aynı şekilde iman sözü verdiler ancak belanın kalkmasıyla sözlerini tutmayıp yeminlerini bozdukları için sonunda hepsi boğulup gittiler.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا
عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ
الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ
فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ
الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْ ۚ قَالُوا يَا مُوسَى
اجْعَلْ لَنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ ۚ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾
اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ
اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَاِذْ
اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ ۚ يُقَتِّلُونَ
اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ
مِيقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِى فِى
قَوْمِى وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

136. *Biz de, âyetlerimizi yalanlamaları ve umursamamaları sebebiyle onlardan intikam aldık ve onları Kızıldeniz'de boğduk. Onlar böyle bir şeyi düşünmezler, bu âkıbete asla ihtimal vermezlerdi.*

137. *Firavun ve adamlarının zulmü altında ezilen İsrâiloğulları kavmini, toprağına bereket ve bolluk verdiğimiz yeryüzünün doğusuna ve batısına yani Şam ve Mısır'ı topraklarına mirasçı kıldık. Böylece sabırları sebebiyle şanı yüce olan Rabb'inin vaadi ve o güzel sözü İsrâiloğulları üzerine gerçekleşti. Firavun ve kavminin yaptıkları köşkleri, yükselttikleri binaları ve diktikleri bahçeleri yerle bir edip harabeye çevirdik.*

138. *Biz İsrâiloğulları'nı denizden emniyetle geçirdik. Derken putlara tapan bir kavme rastladılar. İsrâiloğulları'nın cahilleri bunları görünce, "Ey Musa! Bunların taptıkları ilâhlar gibi sen de bize bir ilâh heykeli yapsan ve biz de ona tapsak" dediler. Musa [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Siz gerçekten, Allah Teâlâ'nın büyüklüğünü bilmeyen pek cahil bir kavimsiniz."*

139. *"Çünkü bu putlara ibadet eden kavmin din diye uydurdukları şey yok olmaya mahkûmdur ve onların bütün yaptıkları da bâtıldır."*

140. *Musa [aleyhisselâm], İsrâiloğulları'na, "Sizi âlemlere üstün kılmışken, Allah Teâlâ'dan başka ilâh mı istiyorsunuz?" (Yahut: Ben size O'ndan başka ilâh mı arayayım?).*

141. *Sizi Firavun hanedanının elinden kurtardığımız zamanı hatırlasanıza (ne çabuk unuttunuz?). Onlar size işkencenin en kötüsünü uyguluyor, oğullarınızı öldürüp kızlarınızı hizmet için sağ bırakıyorlardı. Oysa bu bela ve kurtuluşta, Rabb'iniz tarafından büyük bir imtihan vardı veya bu büyük bir nimetti.*

142. *Biz Musa'ya, ibadet etmesi ve vahiy alması için (kendisine Tevrat'ı verelim diye) otuz gece vaat verdik ve sözleştik. Buna on gece daha ekleyerek Rabb'inin belirlediği vakit kırk gece olarak tamamlandı. Musa [aleyhisselâm] (Tûr dağına geleceği vakit) kardeşi Harun'a, "Kavmim içinde yerime sen geç ve onları ıslaha gayret et. Sakın bozguncuların yoluna uyma" dedi.*

Bu âyet-i kerimede "gece" buyrulması, hilal gece görüldüğü içindir, denilmiştir.

Rivayete göre Musa [aleyhisselâm], Mısır'da Firavun'un boğulmasından sonra İsrâiloğulları'na, emir ve yasakları açıklayan bir kitap getirmeyi vaat etmişti. Firavun boğulup da kendileri kurtulunca, vaat edilen kitabı istediler. Musa da [aleyhisselâm] Allah Teâlâ'dan o kitabın gönderilmesini niyaz etti. Otuz gün oruç tutup ardından Tûr dağına

gelip konuşması şeklinde hüküm verildi. Hüküm gereği otuz gün oruç sonrasında Tûr dağına gelirken ağzındaki oruç kokusunu gidermek için keçiboynuzu ağacından yapılmış bir misvak kullandı. Melekler ona, "Biz senin ağzından misk kokusu alırdık. Şimdi misvakla onu yok ettin" dediler. Allah Teâlâ, "Ey Musa! Benim katımda oruçlunun ağız kokusunun miskten daha güzel olduğunu bilmiyor musun?" diyerek on gün daha oruç tutmasını emretti. Önceki otuz gün zilkade ayından, sonraki on gün ise zilhicce ayındandı.

وَلَمَّا جَآءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ
لَن تَرٰىنِى وَلٰكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرٰىنِى ۚ
فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ
سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143. *Musa [aleyhisselâm] mîkatımıza (Tûr'a) belirlediğimiz vakitte geldiği zaman, Rabb'i ona vasıtasız bir şekilde ilâhî kelâmını söyledi. Musa [aleyhisselâm], "Ey Rabbim! Bana kendini göster de sana nazar edeyim" dedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Sen dünyada beni kesinlikle göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o dağ yerinde durursa, sen de beni görmeye dayanabilirsin" buyurdu. Rabb'i o dağa tecelli edince, onu yerle bir ediverdi, Musa da [aleyhisselâm] o dağın paramparça olduğunu görünce korkudan düşüp bayıldı. Ayılıp da kendine gelince, "Allahım! Seni bütün kusurlardan tenzih ederim. Sen sübhânsın. Seni görme isteğimden dolayı sana tövbe ettim. Ve ben, senin dünyada görülmeyeceğine iman edenlerin ilkiyim" dedi.*

Bu âyet-i kerimedeki incelikler hakkında müfessirler şöyle demişlerdir: Musa [aleyhisselâm], Allah'ın kelâmını duyma şerefine erişince Allah Teâlâ onun çevresini 7 fersaha kadar kapkaranlık yaptı. Şeytanı ve bütün haşeratı oradan kovdu. Yazıcı melekleri de oradan uzaklaştırdı. Gökleri Musa'nın [aleyhisselâm] gözünün önüne getirince melekleri ve arş-ı a'lâyı gördü. Geceli gündüzlü kırk gün boyunca Allah'ın kelâmını işittiği için kendinden geçip dünyada olduğunu unuttu. Cennette olduğunu sanarak cemâlullahı görmek isteyince Allah Teâlâ, o görmenin cennete mahsus olduğunu, dünyada olmayacağını bildirdi. "Bak"

diye emrettiği dağ, "Zebîr" dağıdır (yahut Medyen'deki Errîn dağıdır). Medyen'de ondan büyük ve yüce dağ yoktu. O dağa yetmiş bin perde arkasından bir zerre tecelliyle o dağ altı parça oldu. Üçü Medine'ye düştü ki onlar Uhud, Verkân ve Radvâ dağlarıdır. Diğer üçüyse Mekke'ye düştü. Onlar da Sevr, Sebir ve Hira dağlarıdır. Musa'nın [aleyhisselâm] kendisinden geçmesi perşembe arefe gününden kurban bayramı günü olan cumaya kadar sürdü.

قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي
وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا
لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا
بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

144. *Allah Teâlâ, "Ey Musa! Peygamber olarak göndermekle ve vasıtasız olarak seninle konuşmakla, seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Sana verdiğim emir ve yasakları al, onlara sıkı sarıl yani onlarla amel et ve şükredenlerden ol" buyurdu.*

145. *Biz Musa için Tevrat'ın levhalarında, dinî konularda gerekli olan nasihat ve hükümlerin ayrıntılarına dair her şeyi yazdık. Sonra ona şöyle dedik: Bunlara sıkıca sarıl, kavmine de onları en güzel şekilde almalarını (uygulamalarını) emret! Yakında size günahlarından dolayı helâk olan Firavun'un ve kavminin yurdunu göstereceğim.*

Nakledildiğine göre bu levhaların sayısı; on, dokuz, yedi veya ikiydi. Uzunlukları 10 veya 12 zirâ idi. Maddesi zümrüt, kızıl yakut veya çok sert bir kayadandı. Allah Teâlâ onu Musa'ya [aleyhisselâm] yumuşattığı için eliyle yonttu veya parmaklarıyla ayırdı. Kısacası bu levhaların sayısı, maddesi ve boyutları hakkında rivayetler çok çeşitlidir. Kur'an bu konuda bilgi vermez. Elbette en doğrusunu ancak Allah bilir.

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ
يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ

سَبِيلًا ۚ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ
قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ يَرَوْا
أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾

146. *Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayıp zorbalık yapanları, âyetlerimden yani Kur'ân-ı Kerîm'i ve kudretimin delillerini anlayıp kabul etmekten uzaklaştıracağım. Onlar, Muhammed'in [aleyhisselâm] peygamberliğinin hak ve gerçek olduğuna dair her türlü açık delil ve mucizelerini görseler de, inatları yüzünden ona iman etmezler (etmeyecekler). Hidayet ve akl-ı selim yolunu görseler de o yolu tutmazlar ama sapıklık ve azgınlık yolunu görseler hemen o yolu tutarlar. Bu kalplerinin âyetleri kabul etmemesi, onları yalanlamalarından ve inatları yüzünden onlardan gafil olmaları (dikkate almamaları) sebebiyledir.*

147. *Halbuki âyetlerimizi ve ahiretteki karşılaşmayı yani mükâfat ve cezayı, cennet ve cehennemi yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ancak dünyada yaptıklarının karşılığını alırlar (Ya da: yaptıklarının cezasını çekerler).*

148. *Musa [aleyhisselâm] Tûr dağına gittikten sonra, kavmi, Kıptîler'den ödünç aldıkları ziynet eşyalarından ve takılardan, böğüren bir buzağı heykeli yaparak onu ilâh edindiler. Acaba o ruhsuz heykelin kendileriyle konuşmadığını ve onlara bir yol göstermediğini görmediler mi? Fakat yine de onu ilâh edinip zalimlerden oldular.*

Rivayete göre İsrâiloğulları'nın Mısır'dan ayrılacaklarından Firavun'un kavmi olan Kıptîler'in haberi yoktu. İsrâiloğulları, "Düğünümüz var" diyerek Kıptî dostlarından değerli eşyalar yani kadınların takı ve süs eşyaları olan altın, gümüş vb. alıp kaçmışlardı. Firavun ve adamları boğulunca, bu ziynetler İsrâiloğulları'nın elinde kaldı. Musa [aleyhisselâm] Tûr dağına gidince Sâmirî, Harun'a [aleyhisselâm] gelip, "Bu İsrâiloğulları, ödünç olarak aldıkları değerli eşyaları alıp satıyorlar. Bu haramdır" dedi. Harun'un [aleyhisselâm] emriyle onların hepsi toplanıp

emanet olarak Sâmirî'ye teslim edildi. İçlerinde çok usta bir kuyumcu vardı. Sâmirî, o altın ve gümüşü erittirip bir buzağı şeklinde döktürdü. İçi boş olduğundan, hava girince öküz böğürmesi gibi bir ses çıkarırdı. Bir görüşe göre, Firavun boğulduğu sırada Sâmirî, Cebrâil'in [aleyhisselâm] bindiği atın ayağının bastığı yerden bir avuç toprak alıp saklamıştı. O topraktan, buzağı heykelinin ağzına birazcık dökünce o ses çıktı. Bu sesi işiten İsrâiloğulları'nın bir kısmı, ona secde ettiler.

وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا
رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ
إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي
أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ
قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ
بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾

149. *Buzağıya taptıklarına çok pişman olup, onu ilâh edinmekle gerçekten sapmış olduklarını anlayınca, "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve günahımızı bağışlamazsa, biz mutlaka hüsrana uğrayanlardan ve kaybedenlerden oluruz" dediler.*

150. *Musa [aleyhisselâm], Tûr dağından kızgın ve üzüntülü olarak kavmine döndüğü ve buzağıya taptıklarını gördüğü zaman dedi ki: "Benden sonra benim yerime vekil olduğunuzda arkamdan ne çirkin işler yapmışsınız! Benim, Rabb'inizin emriyle dönüşüme sabredemeyip, acele mi ettiniz?" Öfkesinden elindeki Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşi Harun'un saçından tutup onu kendine çekmeye başladı. Harun [aleyhisselâm], anne baba bir kardeşi olduğu halde, anne merhameti ve şefkatiyle yumuşasın diye, "Ey anamın oğlu!" dedi, "Ben onlara engel olma konusunda kusurlu davranmadım fakat onlar beni cidden zayıf gördüler hatta öldürmeye kalktılar (az kalsın öldüreceklerdi). Bana böyle davranarak düşmanları sevindirme ve beni buzağıya tapan zalimlerle bir tutma." dedi.*

Denildi ki: Tevrat yedi kısım olup, yedi ayrı levhada idi. Onu yere atmasıyla altısı parçalanıp yok oldu (göğe çekildi). Bunlarda her şey

ayrıntılı olarak yazılıydı. Geriye tek bir kısım kaldı ki, onda da nasihatler ve hükümler bulunmaktaydı.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنْتَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ
عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا
لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ ۖ
وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ
مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا ۚ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ
رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ
مِنَّا ۚ إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ ۖ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ ۚ أَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾

151. *Musa [aleyhisselâm] kardeşinin bu özrünü duyup onun mâzur olduğunu anlayınca, "Ey Rabbim! Beni de kardeşimi de bağışla! Yani benim bu kötü davranışımı ve kardeşimin kusuru olmadığı halde onu da affet. Bizi rahmetinin ve ikramının içinde bulundur. Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin" dedi.*

152. *Buzağıya tapanlar için, ahirette Rab'lerinin gazabı, dünyada ise birbirlerini öldürme, ağır vergi ve sürgün vb. bir zillet vardır. İşte biz buzağıya tapanlar gibi bütün iftiracıları, yalan ve iftiraları yüzünden bu şekilde cezalandırırız.*

153. *İnkâr ve isyan gibi kötülükleri işledikten sonra tövbe ve gerçekten iman edenlere gelince, muhakkak ki, şanı yüce olan Rabb'in bundan yani tövbe ve imanlarından sonra elbette çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.*

154. *Harun'un [aleyhisselâm] mazeret beyanı ve buzağıya tapanların tövbesiyle Musa'nın [aleyhisselâm] öfkesi dinince, bıraktığı Tevrat levhalarını tekrar*

eline aldı. O geri kalan levhalarda, Allah Teâlâ'dan korkup günahlardan sakınanlar için bir hidayet ve rahmet günahlardan bağışlanma vardı.

155. *Musa [aleyhisselâm], belirlediğimiz yer ve vakitte tövbe için kavminden yetmiş adam seçti. Onları dehşetli bir sarsıntı yakalayınca Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Ey Rabbim! Eğer dileseydin, bundan önce -onlar buzağıya taptıklarında- onları ve -Kıptî'yi öldürdüğüm zaman da- beni helâk ederdin. Şimdi bizi, içimizdeki birtakım akılsızların işlediği günahlar yüzünden helâk mi edeceksin? Zaten bu iş de sırf senin imtihanın ve dilemendir (ki akılsızlıkları sebebiyle, senin kelâmını işitip zatını görme hırsına kapıldılar). Sen böyle bir fitneyle (imtihanla) dilediğini şaşırtıp sapıklıkta bırakırsın, dilediğine de hidayet ederek dininde sabit bırakırsın. Sen bizim yegâne yardımcımız ve sahibimizsin. Bizi bağışla, bize merhamet et. Çünkü sen bağışlayanların en hayırlısısın."*

Rivayete göre Allah Teâlâ, Musa'ya [aleyhisselâm] yetmiş adamla beraber belirlenen vakitte gelmesini emretti. Bunun üzerine o yetmiş kişiyle Târ dağına vardıklarında Musa'yı [aleyhisselâm] bir bulut kapladı ve o beraberindekilerle Musa'nın [aleyhisselâm] arasına perde oldu. Onlar secde ettiler. Allah Teâlâ'nın Musa'ya [aleyhisselâm] söylediklerini, emir ve yasakları duydular. Daha sonra bulut açılınca Musa'ya [aleyhisselâm], "Allah Teâlâ'yı bize açıktan göstermezsen, kabul etmeyiz" dediler (Çünkü emirler arasında, onların kendilerini öldürmeleri de vardı ve bu onlara çok ağır gelmişti). Bu yüzden onları öyle bir sarsıntı tuttu ki neredeyse vücutları, eklem yerlerinden kopup parçalanacaktı. Musa [aleyhisselâm], eğer onlar ölürlerse İsrâiloğulları tarafından, "Bunları sen öldürdün" diye suçlanmaktan korktuğu için onların kurtulmaları için dua etti.

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۚ
قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ
فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا
يُؤْمِنُونَ ۚ ﴿١٥٦﴾ اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ
مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ

وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ
الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ
فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّوْرَ الَّذِىْٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ ۙ
اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٥٧﴾

156. *"Bize bu dünyada güzel ibadeti ve geçim rahatlığını, ahirette cenneti ve cemalini görmeyi nasip eyle. Çünkü biz tövbe ettik ve sana yöneldik." Allah Teâlâ buyurdu ki: "Ben azabımı kullarımdan kimi dilersem ona veririm. Rahmetimse dünyada her şeyi, bütün müminleri ve kâfirleri kuşatmıştır. Ancak rahmetimi kıyamette özellikle takva ehli olanlara, zekâtlarını verenlere ve âyetlerimize iman edenlere tahsis edilmiş olarak yazacağım.*

157. *Ey Musa! Onlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de isim ve sıfatlarını yazılı bulacakları peygambere o ümmî nebîye bağlanıp gönüllü olarak uyacak olan kimselerdir. O peygamber onlara imanı, tevhidi ve iyiliği emreder; onları inkârdan, şirkten ve kötülükten sakındırır. Onlara, Câhiliye döneminde kendilerine yasakladıkları temiz şeyleri helâl kılar; (onların helâl saydıkları kan, domuz eti, faiz gibi) pis ve kötü olan şeyleri de yasaklar. Onlardan, (Hz. Musa'nın şeriatındaki; kendisiyle günah işlenen organı kesmek, murdar olan bir şeyin temas ettiği elbisenin o kısmını kesip atmak vb.) ağır yükümlülükleri kaldırır. Bir de (tövbe yerine kendini öldürmeyi, af ve diyet yerine mutlak kısas vb.) boyunlarındaki zincirleri indirip yüklerini hafifletir. Şu halde o ümmî nebîye iman edip hürmet gösterenler, onu düşmanlarına karşı savunup yardım edenler ve ona indirilen nura yani Kur'an'a uyanlar; azaptan kurtulup cennete girmeye layık olanların tâ kendileridir.*

Geçen âyette Allah'ın rahmetinin, sayılan özellikleri kendisinde bulunduranları kapsayacağı anlaşıldığından, yahudi ve hıristiyanların, "Biz de bu özelliklere sahibiz" diyerek rahmet dairesinde bulunduklarını iddia etmeleri üzerine, Allah Teâlâ onları bu rahmetin kapsamından çıkarıp, sadece bu ümmete ait olduğunu bu âyet-i kerime ile açıklamıştır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

158. *Ey resûlüm! De ki: "Ey insanlar! Muhakkak ki ben, göklerin ve yerin mülkü (hâkimiyeti) kendisine ait olan Allah Teâlâ'nın, hepinize göndermiş olduğu peygamberiyim. O Allah Teâlâ ki; O'ndan başka ibadete layık hiçbir ilâh yoktur. Dirilten ve öldüren O'dur. O halde, Allah Teâlâ'ya ve Allah'ın o ümmî peygamberine iman edin. Çünkü o peygamber Allah Teâlâ'nın bir olduğuna, peygamberlere gönderdiği bütün âyetlere, mucizelere ve kitaplara iman eder. Siz de o peygambere iman edip tâbi olun ki, doğru yolu bulasınız."*

159. *Musa'nın [aleyhisselâm] kavminden, hakkı gözeterek insanları doğru yola ulaştıran ve onunla hükmederek adaleti sağlayan bir topluluk da vardı.*

Bu topluluğun yahut Peygamber Efendimiz zamanında onların vekillerinin Abdullah b. Selâm ve arkadaşları olduğu söylenmiştir [radıyallahu anhüm].

Rivayete göre bu toplulukla kastedilen şudur: Musa'nın [aleyhisselâm] vefatından sonra, onun halifesi olan Yûşa [aleyhisselâm] zamanında İsrâiloğulları arasında büyük karışıklıklar ortaya çıktı. Hatta bu anarşi ve kargaşa, inkâr ve isyanla peygamberleri öldürmeye kadar vardı. Onlardan bir kısmı, bu âsilerden ayrılmak için Allah Teâlâ'ya dua ve niyaz edince Allah Teâlâ da onlara bir yol açtı. Bunlar tâ Çin'in ötesindeki topraklara hicret edip yerleştiler. Peygamberimiz [aleyhisselâm] onları Mi'rac gecesinde gördü ve kendilerine Kur'an'dan sûreler okudu. Onlar, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e iman ettiler. Bunlar namazlarını bizim kıblemize dönerek kıldıkları, zekâtlarını verdikleri ve cuma namazını ikame ettikleri için bu âyet-i kerimede buyrulan özellikler onlara aittir.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ
اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا

عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ
وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا
ظَلَمُونَا وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. *Biz İsrâiloğulları'nı, her biri büyük bir topluluk olan on iki kabile yaptık. Kavmi, Tîh sahrasında Musa'dan [aleyhisselâm] su istediklerinde, "Asânı taşa vur!" diye vahyettik. Vurunca, taştan her bir kabile için ayrı ayrı olmak üzere on iki pınar fışkırdı ve her kabile hangi kaynaktan su içeceğini iyice belledi. Bir de Tîh çölünde üzerlerini bulutla gölgeledik (Bu bulut, onlar nereye gitseler birlikte gidiyor, durduklarında da duruyordu). Bir de onlara kudret helvası ve bıldırcın indirdik ve, "Size indirdiğimiz temiz ve güzel yiyeceklerden yiyin (fakat biriktirmeyin)" dedik. Onlar, emredilenin aksine, saklayıp biriktirmeye kalkınca, hem yiyecekler kurtlanıp bozuldu hem de o nimet kesildi. Bu emre muhalefet edip yığmaya kalkışmakla bize herhangi bir zarar vermiyorlar fakat kendilerine zulmediyorlardı.*

Tîh sahrası, Arîş'ten Süveyş'e kadar uzanan vadinin adıdır.

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ ۚ
سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي
قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾
وَسْئَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ ۘ إِذْ يَعْدُونَ
فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ
لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

161. *O zaman İsrâiloğulları'na şöyle denilmişti: "Şu beldeye yani Kudüs'e (veya Erîhâ'ya) girip yerleşin. O beldenin meyvelerinden ve ekinlerinden istediğinizi yiyin ve 'Hıttâ: Günahlarımızı affet!' diye dua edin. Bir de*

o şehrin kapısından Allah Teâlâ'ya şükür için secde ederek -veya tevazu ile eğilerek- girin ki günahlarınızı affedelim" dedik. Çünkü biz iyilik yapanlara (ihsan duygusuyla hareket edenlere) iyiliklerimizi artırırız.

162. *Onlardan bir kısmı, kendilerine söylenen sözü hemen başka şekle sokarak kendilerine zulmettiler. Biz de bu zalimliklerine karşılık onların üzerine gökten azap indirdik veya veba hastalığı verdik. Nitekim kıssası, Bakara sûresinin tefsirinde anlatılmıştır.*

163. *Ey habibim! Bir de onlara yani yahudilere, deniz kıyısındaki kasabanın halini ve ahalisinin başına gelenleri sor. Hani onlar cumartesi günleri balık avlama yasağını ihlal etmişler ve Allah'ın belirlediği sınırı aşmışlardı. Çünkü cumartesi günleri balıklar sürüler halinde suyun üzerinde onlara görünür, diğer günlerdeyse görünmezlerdi. İşte biz, yoldan çıkmaları yüzünden kendilerini böyle imtihan ediyorduk.*

Rivayet edilir ki: Çoğu âlimlere göre o kasaba, Mısır ile Yenbu' arasında veya Medyen ile Tûr arasındaki Eyle olmalıdır (Medyen veya Taberiye diyenler de olmuştur). O beldenin ahalisi, balıkların diğer günlerde görünmeyip, cumartesi günü bu şekilde ortaya çıktıklarını görünce hırslandıkları için hileyle buna bir çare aradılar ve sonunda şöyle bir yol buldular: Sahile havuzlar yapıp deniz suyunu oraya akıttılar. Cumartesi günü o görünen balık yığınlarını havuzlara yönlendirdikten sonra, balıkların havuzlardan çıkmasını önlemek için de önüne ağ gerdiler. Böylece balıklar oralardan çıkamasın, onlar da pazar günü avlayıp yakalayabilsinler. Bir süre bu şekilde devam ettiler ancak bununla da yetinmeyip ardından cumartesi günü avlanma yasağını da çiğnediler. Belde halkı üç gruba ayrılmıştı. Bir kısmı bu hileyi yapanlardı. Bir kısım onların avlanmalarını engellemeye çalışanlardı. Diğer bir kısım ise ne engeller ne de avlanırlardı yani seyirci kalanlardı ama engellemeye çalışanlara da, "Ne karışıyorsunuz?" derlerdi. Davud [aleyhisselâm], bu cumartesi günü avlananlara lânet edince, maymuna dönüştürüldüler.

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

164. *Bu Eyle ahalisinden bir grup yani avlanma yasağını ihlal etmeyen fakat yapanlara da engel olmayan kesim, onlar engelleyenlere, "Allah Teâlâ'nın*

kendilerini helâk edeceği veya şiddetli bir azaba uğratacağı bir kavme boş yere ne diye öğüt veriyorsunuz?" demişlerdi. O öğüt verenler de şöyle cevap vermişlerdi: "Bizim öğüt ve uyarımız, Rabb'inizin yasağını hatırlatmak üzerimize vâcip olduğundan, Allah katında bir mazeret olması içindir. Bir de belki onlar Allah'a karşı gelmekten sakınıp korkar ve günahı terkederler diye öğüt veriyoruz."

Eyle, Akabe körfezinin sonunda bulunan çok eski bir yerleşim yeridir. Bu Akabe körfezi, Kızıldeniz'in doğu tarafında, Süveyş körfezi gibi bir körfez olup Tûrisînâ ve Tîh vadisi bunların arasında yer almaktadır.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِۦٓ أَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلسُّوٓءِ وَأَخَذْنَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ بِعَذَابٍۭ بَـِٔيسٍۭ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا۟ عَن مَّا نُهُوا۟ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَـٰسِـِٔينَ ﴿١٦٦﴾

165. *O avcılar, kendilerine yapılan öğüt ve uyarıları kabul etmeyince biz de, onları kötülükten alıkoymaya çalışanları kurtardık. O zulmedenleri, yoldan çıkıp Allah'ın emrini çiğnemeleri yüzünden şiddetli bir azapla yakaladık.*

166. *Onlar büsbütün aşırı giderek, cumartesi günü avlanmaya ısrarla devam ettikleri için, biz de kendilerine, "Allah'ın rahmetinden uzak olarak, aşağılık maymunlar olun!" dedik.*

Yukarıda anlatılan bu üç gruptan seyirci kalanların yani ne avlanmış ne de engellemiş olanların, bu azaba dâhil olup olmadıkları konusunda farklı görüşler vardır. Hangi görüşün kuvvetli olduğu bilinmediği için en iyisi, "Doğrusunu Allah bilir" demektir.

Nakledildiğine göre o nasihat eden ve günahtan engellemeye çalışan kesim, uyarılarının kabul edilmeyeceğini anlayınca, evlerini onlarınkinden ayırıp aralarına duvarlar ördüler ve kapılarını kapatıp kendilerini onlardan tecrit ettiler. Bir gün o isyankârlardan ortalıkta kimse görünmeyince araştırıp hepsinin maymuna dönüşmüş olduklarını gördüler. O maymunlaşanlar, dostlarını görüp onları tanıdıkları fakat konuşamadıkları için, ağlayarak eteklerine yüz sürerlerdi. Bu şekilde üç gün yaşadılar ve dördüncü gün hepsi toptan öldüler.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ
الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾

167. *Ey resûlüm! Şanı yüce Rabb'in, o vakit yahudilere, kıyamete kadar; öldürülme, sürgün edilme ve ağır vergiler ödeme gibi onları aşağılayıp en ağır şekilde azap edecek kimseler göndereceğini bildirdi ve böyle hükmetti. Şüphe yok ki, şanı yüce Rabb'in, isyan edenleri çok çabuk cezalandırandır. Muhakkak ki tövbe edenleri de çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*

Anlatıldığına göre Buhtunnasr onların bir kısmını öldürüp kalanları esir ettikten sonra, Fars hükümdarları yahudileri horlar, incitir ve ağır vergilerle ezerek alçaltırlardı. Hz. Peygamber'in zamanına kadar da çeşitli bahanelerle öldürülürlerdi. Daha sonra müslüman olmakla vergi vermek arasında serbest bırakıldılar ki bu hüküm kıyamete kadar geçerlidir.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ
وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ
بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ
وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ
عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا
فِيهِ ۗ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ
يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ
﴿١٧٠﴾ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ ۚ
خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

168. *Yahudileri parça parça edip birçok topluluğa ayırdık. Onlardan bazıları, Peygamber'e [aleyhisselâm] iman edip salih insanlardan oldular. Geri kalanların bir kısmı da kâfirlerden ve günahkârlardan oldular. Biz de onları, belki*

günah ve isyandan itaat ve ibadete dönerler diye, bazan zenginlik ve sağlık gibi güzelliklerle, bazan da fakirlik ve musibetler gibi kötülüklerle imtihan ettik.

169. *Bunların arkasından daha kötü kimseler gelip Tevrat'a mirasçı oldular. Bunlar, onu okuyup hükümlerini öğrendikten sonra, kitabı değiştirmek ve bozmak için şu dünyanın en değersiz malı olan rüşveti alırlardı. Buna benzer ne mal verilirse onu da alırlar ve, "Nasıl olsa biz bağışlanacağız" derlerdi. Acaba onlardan, Allah Teâlâ hakkında haktan başkasını söylemeyeceklerine dair, o kitabın hükmüyle söz alınmamış mıydı da, hem ısrarla günahları işleyip hem de affedilmeyi bekliyorlar? Tevrat'ı okuyup ondaki hükmü görmediler mi? Oysa Allah Teâlâ'nın haram kıldığı şeylerden sakınanlar için ahiret yurdu daha hayırlıdır. Hâlâ akıl etmez ve düşünmez misiniz?*

170. *Kur'an'a sımsıkı sarılıp onunla amel edenler ve namazı, şartları ve rükünleriyle dosdoğru kılanlara gelince, biz elbette böyle amellerinde salih olanların (iyilik yapanların), yaptıklarının ecrini zayi etmeyiz.*

171. *Hani bir zamanlar Tûr dağını yahudilerin üzerine gölge gibi kökünden söküp kaldırmıştık da onlar, dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı. Onunla korkutuldukları sırada kendilerine şöyle denilmişti: "Size verdiğimiz kitaba, ciddiyetle ve sımsıkı sarılın, ondaki emir ve yasakları düşünün ve hatırınızdan çıkarmayın. Umulur ki, müttakilerden sayılırsınız."*

Rivayete göre yahudiler Tevrat'ın hükümlerini kabul etmekten kaçındıkları için Allah Teâlâ onların başları üzerine Tûr dağını kaldırınca, her biri sol yanakları üzerine secde edip, sağ gözleriyle, "Acaba dağ üzerimize düşecek mi?" diye bakarlardı. O yüzden yahudilerin secdeleri bu şekildedir.

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ
أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا
كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾

172. *Hani Rabb'in Teâlâ, âdemoğullarının sırtlarından nesillerini (bellerindeki zürriyetleri) çıkarmış ve onları kendi nefislerine şahit tutup, "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" diye buyurmuştu. Onlar da, "Evet, Rabbimiz'sin ve biz buna şahidiz" dediler. Böyle yapmamız, kıyamette, "Bizim bundan haberimiz yoktu" dememeniz içindi.*

Bu âyet-i kerimede, "âdemoğullarının" buyrulmakla, kıyamete kadar bütün insanlar kastedilmiştir. Âdem [aleyhisselâm] bütün insanlığın babası olduğundan, burada yalnız onun kastedilmediği herkesin malumudur.

Peygamberimiz'in [aleyhisselâm] şöyle buyurduğu rivayet edilir: *"Allah Teâlâ, âdemoğullarından, elest bezminde verilen söz ve ahdi, Mekke ile Tâif arasında, Arafat yakınlarındaki 'Na'mân-ı Erâk' adlı vadide aldı."* Bir rivayete göre Âdem [aleyhisselâm] cennetten çıktıktan sonra Hindistan'da "Dehnâ" denilen yerde aldı. Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre de, Âdem [aleyhisselâm] yaratıldıktan sonra ve cennete girmeden önce, cennet kapısında, genişliği otuz bin yıllık olan bir meydanda Âdem'in [aleyhisselâm] belinden neslini zerreler şeklinde çıkardı. Onlara can, akıl ve konuşma kabiliyeti verip "Elestü bi-rabbiküm?" diye sordu. Onlar da, "Kâlû: Belâ, şehidnâ" diyerek kabul edince söz ve taahhütlerini aldı. Bu kabul hadisesine de melekleri şahit tuttu.

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ
أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا
فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾

173. *Yahut da müşrikler, "Bizden önce babalarımız da şirk koşmuşlardı. Biz de onlara uyuyoruz" diye mazeret uydurup, "Şimdi o bâtılı icat eden babalarımızın yaptıkları günah ve suç yüzünden bizi azapla helâk mi edeceksin?" demesinler diyedir.*

174. *Bu yemin ve taahhüt hadisesini açıkladığımız gibi, düşünürler de belki inkârdan imana ve tevhide dönerler diye, âyetlerimizi ve kudretimizi de ayrıntılı olarak böyle açıklarız.*

175. *Ey resûlüm! Âyetlerimizin bilgisini verdiğimiz (o alçak) kimsenin (yani böylelerinin) haberini yahudilere oku. O bunlardan inkâr ve yüz çevirmekle sıyrılıp çıkmıştı da, derken şeytan onu kendine uydurmuş ve o da azgınlardan olmuştu.*

Rivayete göre bu kişi, Araplar'dan Ümeyye b. Ebü's-Salt idi. O, semavî kitapları okuyup araştırınca, o zamanda bir peygamber gönderileceğini anladı ve o peygamberin kendisi olması ümidine kapıldı. Resûlullah Efendimiz peygamber olarak gönderilince de kıskançlığından inkâr etti ve ilmi de kendisinden alındı.

Bir görüşe göre, bu kişi, Medineli Ebû Âmir er-Rahib idi. Önceleri mukaddes kitaplarda Peygamber'in [aleyhisselâm] güzel vasıflarını okuyup ona iman eden bir hanîfti. Sonra da inkâr edip kâfir oldu.

Yaygın olarak bilinense şu şekildedir: Bu kişi zorba Ken'anîler'den Bel'am b. Bâûrâ'dır. İbrahim'in [aleyhisselâm] sahifelerini okumuştu ve ism-i a'zamı bilirdi. Musa [aleyhisselâm], İsrâiloğulları ordusuyla onların memleketinden bir yeri fethe çıkmıştı. Bel'am, duası makbul biri olduğundan zorbalar, ondan, Musa'nın [aleyhisselâm] yenilmesi veya çekip gitmesi için dua etmesini istediler. Bel'am, "O Rabbim'in peygamberidir, ben onun aleyhine nasıl dua edeyim?" dedi. Neticede hanımının ayartmasına aldanıp halkının baskısı ve rüşvetine dayanamayarak beddua edince, hem ism-i a'zam bilgisi hem de imanı, yılan derisi soyulur gibi ondan soyulup alındı. Rüyasında, "Kendine beddua etme!" diye uyarılmışken baskı ve rüşvet imtihanıyla bu ikazı dinlemeyip eşeğine bindi. Beddua için Musa'nın [aleyhisselâm] askerlerine doğru yönelince eşeği dile gelip, ona, "Bu işten vazgeç!" dediği halde uyanmadı.

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ فَمَثَلُهٗ
كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ۗ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ
الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ۝ سَآءَ
مَثَلًا ۨ الْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ۝ مَنْ
يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ وَلَقَدْ
ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۫
وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ۫ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ

بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ
بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

176. *Eğer dileseydik, şüphesiz ki biz onu, İbrahim'in sahifeleri ve ism-i a'zam sebebiyle veliler derecesine yükseltirdik. Fakat o kişi alçaklığıyla yere saplandı yani dünyaya ve sefalete doğru alçalmaya meyletti ve rüşvet alarak nefsinin isteklerine uydu. Onun durumu şu köpeğin durumu gibidir ki; eğer hamle yapıp kovalasan da dilini sarkıtıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur. İşte bu, âyetlerimizi yalanlayan toplumların misalidir. Sen onlara yani Mekke kâfirlerine ve Peygamber'in güzel vasıflarını gizleyen yahudilere bu kıssayı anlat. Belki onu iyice düşünüp öğüt ve ibret alırlar.*

177. *Âyetlerimizin doğruluğunu öğrendikten sonra inat edip imanı terkederek kendilerine zulmedenlerin hali ne kötü bir misaldir!*

178. *Allah Teâlâ lutfu ve ihsanıyla kime hidayet verirse, o kişi doğru yola ulaşmıştır. Kimi de adaletiyle saptırıp dalâlette bırakırsa; o kimse azabı hak ettiği için hüsrana uğramıştır.*

179. *Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennemlik kıldık. Onların kalpleri vardır fakat onunla gerçeği, hayrı ve doğru yolu anlamazlar (çünkü hakkı anlayıp ona yönelmezler). Onların gözleri vardır fakat onunla yaratılanlara hürmet ve itibar nazarıyla bakmazlar. Ve kulakları vardır fakat onunla doğru sözü ve Kur'an'ı işitip öğüt almazlar. İşte bunlar hayvanlar gibidirler çünkü sadece yemek ve içmekle uğraşırlar. Hatta hayvanlardan daha da aşağıdadırlar, daha fazla sapıtmışlardır. Çünkü hayvanlar zararı ve faydayı bilirler, onlar ise kendilerine zarar veren ateşe girmeye çalışırlar. Bunlar inkâr etmenin ve ortak koşmanın zararından habersiz, gafillerin tâ kendileridir.*

180. *En güzel isimler Allah Teâlâ'nındır. O'nu o isimlerle adlandırın ve dua edin. O'nun isimleri konusunda imansızlığa yani yanlışa yönelenlere, gerçeği çarpıtan sapık inkârcılara (mülhidlere) uymayın. Allah'ın isimlerinde sapıklık edenler, ahirette bu yaptıklarının cezasını çekerler.*

Rivayete göre bir kişi namazda "Allah" ve "Rahmân" isimleriyle dua etti. Mekke müşrikleri, "Muhammed ve ashabı, hem, 'Biz bir olan Allah'a ibadet ederiz!' diyorlar hem de iki isim zikrediyorlar" dediler.

Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirildi. Her ne kadar dillerin farklılığı itibariyle Allah'ın isimleri çoksa da, "esmâ-i hüsnâ: en güzel isimler"le kastedilen, herkesçe malum olan doksan dokuz isimdir ve, *"Kim bunları sayarsa cennete girer"* buyrulmuştur. Bazı rivayetlerde "sayarsa" yerine "ezberlerse" buyrulmuştur. Allah'ın isimlerinde sapıklık etmek (ilhad), şeriatın izin vermediği ve uygun görmediği isimle Allah'ı isimlendirmektir. Mesela bedevîlerin, "ey ikram ve yüceliklerin babası", hıristiyanların "ey Mesîh'in babası" ve felsefecilerin "ilk sebep" şeklinde adlandırmaları gibi. Yahut putların isimlerini, Allah Teâlâ'nın isimlerinden türetmeleri gibi. Mesela "Lât" ismini "Allah"tan, "Uzzâ" ismini "Aziz"den, "Menât" ismini "Mennân"dan çıkarmaları böyledir.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِـَٔايَـٰتِنَا
سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِى لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ
﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾

181. *Bizim cennet için yarattıklarımızdan bir kısım vardır ki, insanlara doğru yolu gösterirler ve hakla, adaletle hükmederler. Onlar muhacir, ensar, onlara tâbi olanlar (tâbiîn) ve onların izinde gidenlerdir* [radıyallahu anhüm ecmaîn].

182. *Âyetlerimizi yalanlayanları yavaş yavaş, derece derece helâke yaklaştıracağız ve onlar günah işledikçe biz nimetimizi artıracağız. Onlar isyana dalıp nimete karşı nankör olurlar ve cezayı hak ederler. Biz de onları bilemeyecekleri yönlerden felakete götürürüz.*

183. *Ben onlara mühlet de veririm. Muhakkak ki, benim onları aniden yakalamam ve kahrımla helâk etmem pek çetindir.*

184. *Onlar, arkadaşlarında yani Hz. Peygamber'de bir delilik eseri olmadığını hiç düşünmediler mi? O, sadece herkesin yakından bildiği ölümü ve ahireti hatırlatan, insanları Allah'ın azabıyla korkutan açık bir uyarıcıdır.*

Rivayete göre Peygamberimiz [aleyhisselâm] bir gece Safâ tepesine çıkıp Kureyş'i Allah'ın azabıyla korkuttu. Onlardan biri, "Sizin bu arkadaşınız delirmiş, bırakalım gece boyunca bağırsın dursun" dedi. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirildi.

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ
شَيْءٍ ۙ وَأَنْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۚ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ
﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰىهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي ۖ لَا
يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا
بَغْتَةً ۚ يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا
مَا شَاءَ اللّٰهُ ۚ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا
مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

185. *Onlar göklerin ve yerlerin; yıldızlarına, denizlerine ve dağlarına, onlardaki muhteşem nizama ve hükümranlığa; Allah'ın yarattığı her bir şeye hiç bakmazlar mı ki, bakıp da bunları yaratanın kudretini bilsinler? Ölümün yaklaştığını ve arkasından azabın geleceğini, bu yüzden de ecellerinin gerçekten yakın olması ihtimalini hiç düşünmezler mi? Ölmeden önce Kur'an'a niçin iman etmezler? Onu kabul etmezlerse, acaba hangi sözü kabul edecekler? Kur'an'a inanmayan artık hangi söze inanır?*

186. *Allah Teâlâ kimi saptırır da imana muvaffak kılmazsa artık onu doğru yola iletecek kimse bulunmaz. Allah Teâlâ onları azgınlıkları içinde bırakır, onlar da şaşkınlık ve kararsızlık içinde bocalayıp dururlar.*

187. *Ey resûlüm! Sana, kıyametin kopuşuyla ilgili olarak, "Bu iş ne zaman olacak?" diye soruyorlar. Sen, de ki: "Onun ilmi, ne zaman meydana geleceği ancak Allah Teâlâ'nın katındadır. Onun vaktini, kendisinden başka kimse bilemez ve açıklayamaz. O kıyamet emrini, vakti geldiğinde sadece Allah Teâlâ gösterir. Gökte ve yerde melekler, insanlar ve cinlerin, o kıyametin dehşetini bilmesi ve görmesi çok ağır olmuştur (Onun ağırlığına ve şiddetine ne gökler dayanabilir ne yer). O size ansızın gelecektir." Sanki sen zamanını*

biliyormuşsun da gizliyormuşsun gibi, sana ısrarla kıyametin kopacağı zamanı soruyorlar. De ki: "Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi sadece Allah Teâlâ'nın katındadır." Fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar.

188. *De ki: "Allah dilemedikçe, ben kendim için ne bir menfaat sağlama ne de zararlı olan şeyleri engelleme gücüne sahibim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette hayrı ve menfaati çoğaltır (daha çok iyilik yapar) ve bana hiçbir kötülük, elem ve zarar da dokunmazdı. Ben ancak inkâr ve inat edenler için uyarıcı, iman edenler için de -onları cennetle müjdeleyen- bir müjdeciyim."*

Rivayete göre Mekkeliler, "Ey Muhammed! Rabb'in sana eşyaların fiyatının ne zaman pahalı veya ucuz olacağını niçin bildirmiyor? Ucuzlayınca alır, fiyatı artınca da satıp kâr edesin" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirildi.

هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَا ۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهٖ ۚ فَلَمَّآ اَثْقَلَتْ دَعَوَا
اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

189. *Sizi tek bir nefisten yani Âdem'den [aleyhisselâm] yaratan, onunla huzur bulsun diye eşini de ondan (onun özünden yahut türünden) yaratan Allah Teâlâ'dır. Erkek, dişisini örtüp bürüdüğü yani beraber oldukları zaman, kadın, hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onunla gider gelir ve hareket ederdi. Derken kadının yükü ağırlaştı. O zaman ikisi birden, Rab'leri olan Allah'a şöyle dua ettiler: "Eğer bize, bizim gibi yaratılışı düzgün, sağlıklı ve salih bir evlat verirsen, elbette sana şükredenler oluruz."*

Bu durum Âdem ve Havva'dan itibaren, çocuğun doğumu yaklaşınca bütün anne babalarda görülen bir sevinç, telaş ve endişe halidir.

فَلَمَّآ اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَآءَ فِيمَآ اٰتٰيهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ
لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ
سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ

دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
۱۹۴ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ
يُبْصِرُونَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ
فَلَا تُنْظِرُونِ ۱۹۵ اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ
۱۹۶ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ
۱۹۷ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ ۱۹۸ خُذِ الْعَفْوَ وَاْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ۱۹۹

190. *Fakat Allah Teâlâ o anne babaya sağlıklı ve salih bir evlat verince, onlar Allah Teâlâ'ya birtakım ortaklar yakıştırdılar (Söz gelimi çocuğa Abdullah: Allah'ın kulu adını verecekleri yerde Abdüşşems: Güneşin kulu, Abdülharis: Ekinin, tabiat tanrısının kulu, Abdüllât: Lât -adlı putun- kulu veya Abdüluzzâ: Uzzâ -adlı putun- kulu gibi şirk ifadesi taşıyan adlar verdiler). Oysa Allah Teâlâ şirke düşenlerin yakıştırdıkları her türlü ortaktan temiz, münezzeh ve yücedir.*

191. *Hiçbir şeyi yaratamayan ve kendileri de birer yaratık olan putları, Allah'a ibadette ortak mı koşuyorlar?*

192. *O putların, ne kendilerine tapanlara yardım etmeye ne kendilerini kurtarmaya ne de kırılmaları veya hakarete uğramaları halinde kurtulmaya güçleri yeter. Şu halde ibadet edenlerden daha zayıf ve daha aşağılık olan, ibadet edilmeye nasıl layık olur?*

193. *Ey müminler! Eğer siz (Ebû Cehil ve onun gibi) müşrikleri İslâm'a davet edip hidayete çağırsanız, onlar size tâbi olup iman etmezler. Siz onları davet etseniz de sussanız da sizin için birdir (size karşı tavırları ve sonuç değişmez).*

194. *Ey müşrikler! Sizin Allah Teâlâ'yı bırakıp da ilâh diye taptıklarınız da sizin gibi yaratılmış kullardır. Eğer iddianızda samimiyseniz, çağırın ya da dua edin de size karşılık versinler (duanıza icabet etsinler).*

195. *O putların yürüyecek ayakları mı var? Yahut tutacak elleri mi var? Ya da görecek gözleri mi var? Veya işitecek kulakları mı var? Siz bunları bilip dururken, sizde bu özellikler ve güçler varken, nasıl böyle cansız taş parçalarına ibadet edersiniz? Ey resûlüm! Sen, de ki: "Ey müşrikler! Haydi, bütün ortaklarınızı, Allah Teâlâ'ya ortak koştuğunuz ve bana karşı düşmanlıkta birlikte olduğunuz putlarınızı çağırın. Sonra bana karşı, yapacağınız kötülüklerden neye gücünüz yetiyorsa, ne hile yapabilirseniz hemen yapın." Yani elinizden geleni ardınıza koymayın! Ben Allah Teâlâ'nın korumasına ve himayesine güveniyorum. Sizin kötü niyetlerinizden ve hilenizden korkmuyorum, bunların bence hiçbir önemi yoktur.*

196. *Çünkü benim dostum ve yardımcım, koruyucum ve kurtarıcım kitabı (yani Kur'an'ı) indiren Allah Teâlâ'dır. O Allah Teâlâ, bütün iyi (ve dostluğuna layık) kullarını kendine veli edinip onlara sahip çıkar.*

197. *Sizin, Allah Teâlâ'nın dışında kulluk ettiğiniz ilâhlarınızın ise ne size ne de kendilerine yardım etmeye güçleri vardır. Ne kendilerini kurtarabilirler ne de sizi! (Görmüyor musunuz, kırılıp ufalanıyorlar, alınıp satılıyorlar da, bir şey yapamıyorlar?).*

198. *Eğer sen müşrikleri doğru yola davet edersen, o daveti kalpleriyle işitmezler (yahut putları herhangi bir konuda yardıma, doğru yola iletmesi için kılavuzluğa çağırsan, seni işitmezler bile!). Onların, sana baktıklarını görürsün, halbuki onlar görmezler (O müşrikler de tıpkı putlar gibidirler; onların kulaklarına laf girmez, baksalar da akılları ermez ve kalpleriyle idrak edemezler).*

199. *Habibim! Sen, insanların işlerinde affedici ol, kolaylığı tut. Örfe uygun olanı yani aklın beğenip şeriatın kabul ettiği hususları, güzel ve faydalı, fıtrata uygun olanı emret. Cahillerden ve adi, bayağı kimselerden yüz çevir.*

Rivayete göre bu âyet-i kerimenin indirilmesinden sonra Hz. Peygamber [aleyhisselâm], Cebrâil'e [aleyhisselâm] bu âyetin ne manaya geldiğini sordu. Cebrâil [aleyhisselâm] dedi ki: "Senin, şanı yüce olan Rabb'in, 'Senden uzak duranı sen arayıp sor, sana vermeyene sen ver, sana zulmedeni sen affet' buyurdu." Gerçekten de bu âyet-i kerime ahlâkî güzellikleri kendisinde toplamıştır.

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ إِنَّ
الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ

۞ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ۞ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ
قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي ۚ هَٰذَا بَصَائِرُ مِنْ
رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۞

200. *Eğer şeytandan, emrolunduğun şeyin aksini işlemeye meylettirecek bir vesvese gelirse (ondan gelecek bir tahrik veya kışkırtma karşısında bulunursan), dilinle ve gönlünle hemen ondan Allah Teâlâ'ya sığın. Muhakkak ki, Allah Teâlâ, dilinde olanı işiten, kalbinde olanı bilendir.*

201. *Şüphe yok ki müttaki olanlara yani Allah Teâlâ'dan korkan, şirk ve günahlardan sakınanlara, şeytandan -çok az bile olsa- bir vesvese dokunduğunda, hemen durup iyice düşünürler; Allah Teâlâ'yı, O'nun azabını, emir ve yasaklarını hatırlarlar. Bir de bakarsın ki gözlerini açıp doğru yolu görmüşler, Allah'a sığınmak gerektiğini bilmişler ve şeytanın verdiği vesveseyi defetmişlerdir.*

202. *Şeytanların kardeşleri olan kâfirlere gelince, şeytan onları saptırır ve sonra da bundan, bu azdırma ve saptırma işinden ellerini hiç çekmezler. Yani kâfirler asla yakalarını şeytanın elinden kurtaramazlar.*

203. *Nitekim sen müşriklere, (onların istedikleri gibi) bir âyet getirmediğin zaman onlar, "Niçin kendinden bir âyet getirmedin? Onu da bir yerlerden derleyip toparlasaydın ya!" diyerek alay ederler. Ey resûlüm! Sen, de ki: "Ben ancak, şanı yüce olan Rabbim tarafından bana indirilene uyarım" (Yoksa ben kendiliğimden âyet söylüyor değilim). Bu Kur'an, Rabb'iniz tarafından gelen basiretlerdir, gönül gözlerini aydınlatan nurlardır ki onunla doğru olan anlaşılır, hak onlarla görünür ve bilinir. Ona iman edecek olan her kavim için bir hidayet rehberi ve bir rahmettir.*

Rivayete göre Mekkeliler, âyetlerin indirilmesiyle ilgili bir tehir söz konusu olunca, Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ile alay etmek ve onu günaha sokmak amacıyla, "Kendin bir âyet uydur" derlerdi.

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۞

204. *Kur'an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki, size merhamet edilsin.*

Bu âyet-i kerimenin yüce manasına göre Kur'an'ı dinlemenin ve okunurken susmanın farz olduğu anlaşılır. Ancak bu konuda âlimler arasında görüş ayrılıkları vardır. Âlimlerin çoğunluğu, "Namazın dışında Kur'an'ı dinlemek ve susmak müstehap, namaz ve hutbe esnasında ise farzdır" demiştir. Konunun ayrıntısı için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ۞ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ۞

205. *Ey habibim! Şanı yüce olan Rabb'ini, içinden yalvararak ve azabından korkarak, yüksek olmayan bir sesle (ne tam içinden sessiz olarak ne de bağırarak) sabah akşam zikret. Bunu kendine vird edin ve gafillerden (bundan habersiz olanlardan) olma!*

206. *Şüphe yok ki şanı yüce Rabb'inin katındaki, O'na en yakın melekler, ibadet etmekten kibirlenmezler, bütün kusurlardan mukaddes ve münezzeh tutarak Allah'ı tesbih ederler, O'na hamdederler ve kendilerini alçaltarak yalnız Allah'a secde ederler.*[85]

Hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: *"İnsan secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman, şeytan ağlayarak çekilir ve der ki: 'Yazıklar olsun bana! Bu secde ile emrolundu, secde ettiği için ona cennet var. Bense secde ile emrolunduğum zaman isyan ettim, bana da cehennem var.'"*

Kur'ân-ı Azîmüşşan'daki on dört secde âyetinin ilki bu âyettir.

85 Bu âyet-i kerimeyi okuyan veya dinleyen kişinin secde etmesi farzdır.

8
ENFÂL SÛRESİ

[Medine döneminde inmiştir. 75 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

1. *Ey resûlüm! Sana, savaşta düşmandan alınan ganimet mallarını soruyorlar. De ki: "Ganimet mallarının taksimi, Allah ve Resûlü'ne aittir yani onu dilediklerine verirler. Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakının. Allah'a ve Resûlü'ne teslim olup aranızı da düzeltin. Eğer gerçek iman sahibi kâmil müminlerdenseniz, Allah Teâlâ'ya ve Resûlü'ne itaat edin."*

Rivayete göre Bedir Savaşı'na katılan müminler arasında, ganimet malının paylaşımında anlaşmazlık meydana geldi. Gençler, "Savaşan biziz, ganimetler de bizimdir" derken yaşlılar da, "Size destek çıkan ve yardım eden biziz, şayet bozguna uğrasaydınız, gelip bize sığınacaktınız. Şimdi biz eli boş mu kalalım?" şeklinde karşılık verdiler. Ardından Hz. Peygamber'e müracaat ettiler, bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ
عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ

الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝٣ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ
دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤ كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ
بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ۝٥ يُجَادِلُونَكَ فِي
الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۝٦

2. *Kâmil iman sahipleri öyle kimselerdir ki, Allah Teâlâ anıldığında; O'nun azameti, celali ve heybetinden kalpleri ürperir. O'nun âyetleri okunduğunda imanları artar ve bütün işlerinde Allah'a tevekkül ederler.*

3. *O kâmil müminler, namazı şartlarına ve âdabına uygun olarak dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan da sadaka olarak Allah yolunda harcarlar.*

4. *İşte bu özelliklere sahip olanlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rab'leri katında cennet dereceleri, günahlarının bağışlanması, cennette onlar için sayısız ve sonsuz nimetler vardır.*

5. *Nitekim Rabb'in seni Medine'deki evinden, hak uğruna savaşmak için çıkarmış olduğu gibi, müminlerden bir grup bundan (verdiğin savaş kararından) hoşlanmamışlardı.*

6. *Onlar hak yolda cihad etme emri geldikten sonra, sanki göz göre göre ölüme sevkedilmişler gibi, bu konuda seninle tartışıyorlardı.*

Onların hoşlanmamaları ve tartışmaları, ilâhî emre karşı gelme kastıyla olmamıştır. Fakat sayılarının azlığı, azıklarının ve savaş araç gereçlerinin yetersizliği, bir de düşmanın sayıca ve diğer yönlerden üstünlüğünden dolayı böyle davranmışlardır.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ إِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ
ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ
وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۝٧ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُجْرِمُونَ ۝٨

7. *Hani, Allah size iki gruptan yani Kureyş'in ticaret kervanından ve müşrik ordusundan birini ele geçireceğinizi vaat etmişti. Siz ise silahsız ve güçsüz kervanın sizin olmasını arzu etmiştiniz. Halbuki yüce Allah -daha önce indirdiği âyetlerin gereğince- hakkı duyurmak, İslâm'ı meydana çıkarmak ve Mekke kâfirlerinin kökünü kazımak istiyordu.*

8. *Bu, Allah Teâlâ'nın, her ne kadar Mekke müşrikleri istemeseler ve bundan hoşlanmasalar da, İslâm'ı yerleştirip küfrü yok etmesi içindi.*

Rivayete göre, Cebrâil [aleyhisselâm] Hz. Peygamber'e gelip Ebû Süfyân ve bazı Kureyş ulularının liderliğindeki bir Kureyş kervanının, Şam'dan hareket ettiğini ve yanlarında çokça mal olduğunu haber verdi. Hz. Peygamber de bunu ashabına bildirdi. Kervandaki malların çok, muhafızların ise az olmasına sevinen müminler, onlara baskın yapmak üzere Medine'den yola çıktılar. Ebû Süfyân müminlerin Medine'den hareket ettiği haberini alınca derhal Damdam b. Amr el-Gıfârî'yi gönderip Ebû Cehil'den yardım istedi. Ebû Cehil kalabalık bir ordu ile Mekke'den çıkıp kervanı kurtarmak üzere Bedir'e doğru yöneldi. Bu sırada Zefiran vadisinde bulunan Hz. Peygamber'e, Cebrâil [aleyhisselâm] gelip kâfir ordusunun geldiğini haber verdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] sahabeye, *"Kervana yetişmeyi mi yoksa kâfir ordusuyla savaşmayı mı istersiniz?"* buyurdu. Bazıları, "Biz savaşa hazırlanıp çıkmadık, kervanı ele geçirirsek daha münasip olur" dediler. Bu cevap Peygamber'in [aleyhisselâm] hoşuna gitmedi ve yüzünün rengi değişti. Muhacir ve ensarın büyükleri savaşı tercih edip, "Emrinden bir adım geri atmayız" dediler. Bu sözlerin ardından Hz. Peygamber'in yüzünde sevinç emareleri belirip, *"Allah'ın bereketiyle yürüyün! Müjdeler olsun ki ben, müşriklerin öldürüleceği yerleri gördüm"* buyurdu. Bu istişareden sonra Bedir'e gittiler ve düşmanın karşısına çıkıp çarpıştılar. Orada müşrikler bozguna uğradı, müminler ise gözleri aydın olarak yurtlarına döndüler.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾

9. *Hani siz Rabb'inizden medet ve yardım istemiştiniz, O da, "Birbiri ardınca gönderdiğim bin melekle size yardım edeceğim" diye isteğinizi kabul etmişti.*

Rivayet edilir ki, onlar meleklerin ileri gelenleri ve seçkinleriydi veyahut o melekler, İslâm ordusunun önünde yer almışlardı. Yine, meleklerin daha çok olup sadece 1000 tanesinin bizzat savaştığı söylenir.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠﴾ اِذْ يُغَشِّيْكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ﴿١١﴾

10. *Allah Teâlâ, meleklerle size yaptığı bu yardımını, sadece bir müjde olsun ve kalbinizdeki korku gidip yerine güven gelsin diye yaptı. Yardım ve zafer ancak Allah katındandır. Şüphesiz Allah galiptir. O hikmetiyle dostlarını zafere ulaştırır, düşmanlarını ise kahreder.*

11. *Hani Allah Teâlâ, bir güven ve esenlik olmak üzere size hafif bir uyku vermişti. Ayrıca sizi temizlemek yani abdestsizlik ve cünüplük halinden kurtarmak, şeytanın vesvesesini sizden gidermek, kalplerinizi Allah'ın lutfuna bağlamak ve sabırla ayaklarınızı yere sağlam bastırmak için, üzerinize gökten yağmur indiriyordu.*

Rivayete göre Bedir sahrasına müminlerden önce gelen müşrik ordusu, su kaynaklarını tutmuşlardı. İslâm ordusuysa, yumuşak ve kumlu bir bölgede konuşlandıkları için dizlerine kadar kuma batıp çıkıyorlardı ve suları da yoktu. Ertesi gün iki ordu savaşacaktı. Sabah kalktıklarında, içecek su bulamamak bir yana ordudaki birçok sahabi de ihtilam olmuştu. Bunu fırsat bilen şeytan, onlara, "Siz sanıyorsunuz ki Allah'ın peygamberi bizim içimizdedir ve biz Allah'ın dostlarıyız. Oysa su müşriklerin elinde, sizin ise hem abdestiniz yok hem de çoğunuz cünüpsünüz. Bu halde düşmanı nasıl yeneceksiniz?" şeklinde vesveseler vermekteydi. İşte bu sırada Allah Teâlâ'nın lutfettiği bir yağmurla hem zemin sertleşti hem de müminler abdest ve gusüllerini alıp ihtiyaçları olan suyu da biriktirmiş oldular. Kısaca ayakları sabit oldu, şeytanın üfürdüğü vesvese gitti ve kalpleri yatıştı.

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَٰئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي فِي
قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ
بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ
اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾ يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾
وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ
بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ
اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ
بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾

12. *Ey habibim! Hani Rabb'in melekleri yardıma göndermiş ve onlara şöyle vahyetmişti: "Ben sizinle birlikteyim. Sayılarını çoğaltmakla ve zafer müjdesiyle müminlerin kalplerine cesaret, kararlılık ve kuvvet verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Onların boyunlarına vurun ve parmaklarına varıncaya kadar her yerlerine vurun."*

13. *Onlara bu azabın gelmesinin sebebi, Allah'a ve Resûlü'ne karşı çıkmalarıdır. Kim Allah'a ve Resûlü'ne karşı çıkarsa (bilsin ki) Allah'ın onları cezalandırması çok şiddetlidir.*

14. *Ey kâfirler! Bu şimdiki azabınızdır, onu bir tadın! Bundan başka ahirette kâfirler için bir de cehennem azabı vardır.*

15. *Ey iman edenler! Siz kâfirlerle karşı karşıya gelip birbirinize yaklaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin (savaştan kaçmayın!).*

16. *Kim o gün düşmanı aldatmak amacıyla vurkaç taktiği yapıp tekrar düşman karşısına çıkmak yahut İslâm ordusunun başka bir birliğine katılıp onlardan yardım istemek dışında düşmana arkasını dönüp kaçarsa, o kişi aslında Allah'ın gazabına dönmüş olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne kötü bir dönüş yeridir.*

17. *Siz onları kendi gücünüzle öldürmediniz. Fakat size yardım ve imdadıyla onları yüce Allah öldürdü. Ey habibim! Onlara bir avuç toprak atıp onları kör eden de sen değilsin. Sen ancak atma işini yerine getirdin. Hakikatte onu atan Allah'tır. Bu da, İslâm dinini meydana çıkarmak, kendi lutfundan müminleri güzel bir şekilde imtihan etmek yahut bu güzel nimeti lutfetmek içindi. Şüphesiz Allah sizin yakarışlarınızı, yardım dilemenizi işiten ve niyetlerinizi de bilendir.*

Rivayete göre, Bedir'de savaş başladığı esnada, Fahr-i Kâinat Efendimiz, *"Ey Rabbim! Bana vaat buyurduğun yardımını ulaştır"* diye dua etti. Cebrâil [aleyhisselâm] gelip, "Bir avuç toprak alıp düşmana doğru at" dedi. Resûlullah Efendimiz de, *"Yüzleri kara olsun (veya kavrulsun)"* diyerek yerden aldığı bir avuç toprağı düşmana doğru serpti. Peygamber Efendimiz'in sesi, mucize eseri olarak her birinin kulağına gittiği gibi attığı toprak da her birinin gözlerine isabet edip Kureyş'in bozguna uğrama sebeplerinden biri oldu. Müslümanların, onlardan bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir aldıklarında, "Ben öldürdüm" ya da, "Ben esir ettim" diye iftihar etmeleri üzerine bu âyet-i kerime indirildi.

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾ اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ
الْفَتْحُ ۚ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ
فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

18. *Bütün bunlar müminlere verilen güzel nimetlerdir. Ve Allah Teâlâ kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarıcıdır.*

19. *Ey Mekkeli müşrikler! Şayet fetih istiyorsanız, işte size fetih ve zafer! Allah'ın fetih hükmü müminlerin lehine gerçekleşti. Şayet küfürden ve Allah Resûlü'ne düşmanlık etmekten vazgeçerseniz bu sizin için dünyada da ahirette de daha hayırlıdır. Eğer tekrar müminlerle savaşmaya dönerseniz biz de tekrar onlara yardım etmeye döneriz. Sayınızın çokluğu sizden bela ve yenilgiyi defetmeye yetmez. Çünkü Allah müminlerle birliktedir, yani O'nun yardımı ve zaferi müminlerin üzerinedir.*

Rivayet edilir ki, müşrikler Mekke'den Bedir'e doğru hareket etmeden önce Harem-i şerif'e gidip Kâbe'nin örtüsüne yapışarak, "Yâ Rabbi! İki ordudan hangisi doğru yoldaysa ve senin katında hangisi

daha değerli ve üstünse, bu zaferi ona nasip eyle" şeklinde dua etmişlerdi. İşte onların durumu bu âyet-i kerimeyle açıklanmaktadır.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَأَنتُمْ
تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾
إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ
ٱللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

20. *Ey müminler! Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin! Kur'an'ın öğüdünü işittiğiniz halde Peygamber'in emrinden yüz çevirmeyin!*

21. *Ve işitmedikleri halde "işittik" diyen kâfir ve münafıklar gibi olmayın!*

22. *Çünkü Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, hakkı söylemeyen ve işitmeyenlerdir. Onlar, gerçeği görmeyen kimselerdir.*

23. *Eğer yüce Allah ezelî ilminde onlar hakkında bir hayır takdir etmiş olsaydı onlara hakkı işittirirdi. Allah onlara hakkı işittirse ve onlar tasdik etseler dahi yine de imandan dönüp yüz çevireceklerdi.*

Rivayete göre Mekke müşrikleri, "Atalarımızdan, mübarek bir kimse olan Kusay b. Kilâb'ı dirilt de, senin peygamber olduğuna o şahitlik etsin, o zaman sana inanırız" dediler. Buna binaen Hak Teâlâ, "Onu diriltsek ve onlar, onun şehadetini işitseler de yine yüz çevirip dinden dönerlerdi" buyurdu.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۚ
وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. *Ey müminler! Peygamber sizi, size hayat verecek şeylere (Allah'ın emirlerine) davet ettiğinde Allah'a ve Resûlü'ne icabet edin. -Yani kâfir ölü derecesinde olduğundan, Peygamber sizi İslâm ve Kur'an'la dirilişe davet ettiğinde ona uyun. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi arasına girer. Şüphesiz ki yaptıklarınızın karşılığını almak üzere, O'nun huzurunda toplanacaksınız.*

"Allah'ın kişiyle kalbi arasına girme" meselesinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı âlimler, Allah, kulun kalbine doğacak en gizli şey-

leri dahi bildiği için, O'nun, kuluna son derece yakın olduğunu anlatan bir benzetmedir" dediler. Dolayısıyla insana kalbinden ve kalbine insandan daha yakındır. Bazıları da, "Allah, mümin ile küfür arasına ya da kâfirle iman arasına girer. Yahut da müminle günah arasına ve kâfirle ibadet (veya takva) arasına girer" demişlerdir.

Hz. Peygamber çok kere dualarına, *"Ey kalpleri evirip çeviren Allahım..."* hitabıyla başlarlardı. Bu şekilde dua etmesinin hikmeti sorulunca şöyle buyurmuştur: *"İnsanların kalpleri yüce Allah'ın iki kudret parmağı arasındadır. Nasıl dilerse kalpleri o yöne çevirir."*

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ
تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ
وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

25. *Aranızdan yalnızca zalimlere isabet etmekle kalmayacak olan bela ve fitneden sakınınız. Bilakis (o bela geldiğinde) genelleşir ve zalim olan olmayan herkesi içine alır (Bu konuda "zalimin engellenmesi mümkünken göz yumulursa, bela herkese erişir" denilmiştir). Ve bilin ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.*

26. *Ey muhacirler! Hani, sizler -hicretten önce Mekke'de müslümanlar olarak- sayıca az, müşriklerin arasında zayıf ve hakir bir durumdaydınız. Onların, mallarınızı elinizden zorla alıp yağmalamasından korkardınız. Allah size Medine'de yurt verip yerleştirdi ve yardımıyla da kuvvetlendirdi. Ganimetleri de sizlere temiz ve helâl kılıp onunla sizi rızıklandırdı. Umulur ki bütün bu nimetlere şükredersiniz.*

27. *Ey müminler! Farzları terkederek, sünnetleri eksik yaparak ve gizli kalması gereken şeyleri (sırları) açığa vurarak Allah'a ve Resûlü'ne ihanet etmeyin! Aynı şekilde bile bile aranızdaki emanetlere de hainlik etmeyin!*

Bu âyetin nüzûl sebebi hakkında şöyle söylenmiştir: Müminlerle antlaşma yapmış olmalarına rağmen İslâm ordusu aleyhinde kâfirlerle

iş birliği yapmaları üzerine, Hz. Peygamber Kurayzaoğulları'nı kuşatma altına alınca barış yapmak istediklerini söylediler. Barış şartlarını görüşmek üzere de, ailesi ve malları Kurayza yurdunda olan Ebû Lübâbe'nin gönderilmesini istediler. Ebû Lübâbe oraya vardığında, kendisiyle istişare tarzında, "Kaleden çıkıp teslim olursak âkıbetimiz ne olur?" diye sordular. O da sözle cevap vermeyip eliyle boğazını kesme işareti yaparak, "Boynunuz vurulur" demek istedi. Oysa Hz. Peygamber ona neyi konuşup neyi konuşmaması gerektiğini tembihlemişti. O anda kendine gelip yaptığı işaretin hıyanet olduğunu farkederek Hz. Peygamber'in yanına dönmek yerine doğrudan Mescid-i Nebevî'ye gitti ve kendisini, mesciddeki bir direğe bağlayıp tövbesi kabul olununcaya kadar (altı, yedi, sekiz, on veya on beş gün) orada öylece kaldı. Bu âyetin inişiyle Ebû Lübâbe'nin tövbesi kabul edilmiş olduğundan, Peygamber Efendimiz bizzat gelerek Ebû Lübâbe'yi çözdüler.

وَاعْلَمُوٓا أَنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ
سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ ٱللَّهُ ۖ
وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾

28. *Biliniz ki mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir fitnedir (imtihan sebebidir). Çünkü sizin günah işlemenize sebep olurlar (Ebû Lübâbe'de olduğu gibi). Yine biliniz ki, Allah'ın rızasını mal ve evlatlardan daha üstün tutmanın, büyük ecri (mükâfatı, sevabı) O'nun katındadır.*

29. *Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınıp ibadet etmeye ve günah işlemekten uzak durmaya devam ederseniz, Allah Teâlâ kalplerinize, hakkı bâtıldan ve iyiyi kötüden ayıracağınız bir furkan (nur veya anlayış) verir; kötülüklerinizi örter, haddi aşmalarınızı da bağışlar. Allah büyük lutuf ve kerem sahibidir.*

30. *Ey resûlüm! Hani, kâfirler; seni tutuklamak, öldürmek veya Mekke'den sürgün etmek için tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurdularsa*

da Allah tuzaklarını başlarına geçirip onları Bedir'de bozguna uğrattı. Allah tuzak kuranlara karşılık verip onları cezalandıranların en hayırlısıdır.

Rivayet edilir ki, hicret için izin çıktığında sahabe birer ikişer Mekke'den ayrılıp Medine'ye gitmişlerdi. Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali kalmıştı. Bu durumdan korkan Kureyş ileri gelenleri, durumu istişare için Dârünnedve'de toplandılar. Necidli bir ihtiyar kılığında şeytan da bu meclise katılanlar arasındaydı. İçlerinden biri (Ebü'l-Bahterî), Hz. Peygamber hakkında, "Onu bir evde hapsedelim, ölünceye kadar pencereden ekmeğini suyunu veririz" dedi. İblis bu görüşü beğenmeyip, "Medine halkının çoğu İslâm'a girdiler. Muhammed'in ashabı da oraya göçtü. Hem orada Hâşimoğulları epey kalabalıktırlar, birleşip sizinle savaşır ve onu kurtarırlar" dedi. Bir diğeri (Hişâm b. Âmir) de, "Onu bu şehirden çıkarmamız gerekir. Nereye isterse varsın gitsin" dedi. Bu sefer İblis, "O nereye giderse insanları ayartıp başına toplar ve gelip sizinle savaşır" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil, "Benim fikrim şudur: Kureyş'in her kabilesinden birer adam isteyelim ve hep birlikte gidip onu öldürelim. Böylece onun kan bedeli her kabileye dağılmış olsun ki, Hâşimoğulları bütün kabilelerle savaşmaya gücü yetmeyeceği için, mecburen diyete razı olur" dedi. İblis aleyhi'l-la'ne "İşte doğru görüş budur" dedi. Ebû Cehil'in bu fikri üzerine her kabileden adam istendi ve hemen o gece öldürmeye karar verdiler. Hak Teâlâ Cebrâil'i [aleyhisselâm] gönderip Peygamber Efendimiz'e meseleyi bildirdi. Hz. Peygamber kendi yatağına Hz. Ali'yi yatırarak Hz. Ebû Bekir'le birlikte Sevr mağarasına gittiler. Allah Teâlâ bu âyet-i kerimeyle müşriklerin hilelerini Hz. Peygamber'e açıkladı.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا ۙ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31. *Onlara, Kur'an âyetleri okunduğunda, "İşittik, istesek biz de aynısını söyleyebiliriz. Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler.*

Rivayet edilir ki, Mekke'nin azılı müşriklerinden Nadr b. Hâris, ticaret için İran taraflarına giderdi. Oradan Rüstem ve İsfendiyar efsanelerini öğrenip Arapça'ya çevirmiş ve, "İşte size Muhammed'in masallarından daha güzel efsaneler getirdim" demişti. Bunun üzerine

Allah Teâlâ onun hakka karşı inadını ve yalancılığını açıklamak maksadıyla bu âyeti indirdi.

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

32. *(Ebû Cehil, Nadr b. Hâris ve onlara uyanlar) Dediler ki: "Ey Allah! Eğer bu Kur'an senin katından indirilmiş hak kitap ise, sen bizim üzerimize gökten taş yağdır! Yahut sen bize elem verici ve helâk edici bir azap gönder."*

33. *Onlar (bu şekilde) dua etseler bile, sen onların içindeyken Allah onlara azap edecek değildir. Çünkü onların içinde tövbe edip pişman olacaklar varken (yahut istiğfar ettikleri sürece) de Allah onlara azap edici değildir.*

Rivayete göre yüce Allah hiçbir kavme, peygamberleri içlerindeyken azap etmemiştir. Ancak peygamber ve müminleri aralarından çıkarttıktan sonra azap göndermiştir. Peygamberimiz [aleyhisselâm] ve müminler onların içinden ayrılıp Mekke'den çıkınca, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

34. *(Sen aralarından ayrıldıktan sonra, artık) Allah onlara niçin azap etmesin ki? Onlar müminleri Mescid-i Harâm'ı tavaf etmekten alıkoyarlar. Hem onlar Mescid-i Harâm'ın hizmetine ehil değiller ki, "Biz Harem'in idarecileriyiz" desinler. Oranın sorumluları (bakım ve yönetimine ehil olanlar) ancak Allah'a ortak koşmaktan ve karşı gelmekten sakınan müminlerdir. Lâkin onların çoğu bunu bilmezler.*

35. *Onların Beytullah'taki ibadet ve duaları ancak ıslık çalmak ve alkış tutmaktan ibaretti. Öyleyse (ey müşrikler!) İnkârınızdan ötürü öldürülme ve esir edilme azabını tadın.*

Rivayete göre bazı kâfirler, kadın erkek çıplak bir halde Kâbe'yi tavaf ederken ıslık çalmayı ve ellerini çırpmayı âdet haline getirmişlerdi.

Bir rivayete göre de, Hz. Peygamber [aleyhisselâm] namaz kılarken kabalık edip rahatsızlık vermek için böyle yaparlardı.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

36. *İnsanları Allah yolundan ve Peygamber'e tâbi olmaktan alıkoymak için (Bedir'de) mallarını harcayan o kâfirler, hiç şüphesiz yakında yine (Uhud Savaşı'nda da) mallarını harcayacaklar. Sonra maksatlarına ulaşamadıkları için bu harcamaları kendilerine keder ve pişmanlık verecektir. En sonunda elde edecekleri, (Mekke fethedildiğinde) ancak mağlubiyettir. Küfründe inat edenler ise, toplanıp cehenneme sürüleceklerdir.*

Rivayet edilir ki, Ebû Süfyân, Bedir Savaşı'ndan sonra Uhud Savaşı'na katılmaları için civardaki Arap kabilelerden, 2000 kadar paralı asker topladı ve bu iş için yaklaşık 50 kg. gümüş harcadı. Allah Teâlâ bu âyeti indirerek onların bu harcamalarını haber verdi.

لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

﴿٤١﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ
وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

37. *Allah Teâlâ, murdar kâfirleri temiz ve pâk müminlerden ayırt etmek için kâfirleri mağlup eder. Ve bu alçakları birbiri üzerine yığarak hepsini toptan cehenneme atar. İşte bunlar (soysuz kâfirler ve mallarını küfür yolunda harcayanlar) hem malları hem de canları konusunda zarar edip hüsrana uğrayanların tâ kendileridir.*

38. *Kâfirlere de ki: Eğer Allah'a ortak koşmaktan ve Peygamber'e düşmanlık etmekten vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır. Şayet tekrar düşmanlığa ve inkâra dönecek olurlarsa, şüphesiz Allah'ın geçmiş peygamberler ve düşmanlarına uyguladığı ilâhî kanun, bunlara da uygulanacaktır.*

39. *Şirk yeryüzünden kalkıp fitne kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın tevhid dini oluncaya dek onlarla savaşın! Şayet küfürden vazgeçerlerse şüphesiz Allah onların yaptıklarını görür ve ona göre mükâfatlarını verir.*

40. *Eğer onlar hakkı kabul etmekten yüz çevirip düşmanlıktan ve savaşmaktan geri durmazlarsa, bilin ki Allah Teâlâ sizin dostunuz ve yardımcınızdır. O ne güzel Mevlâ'dır ki dostunu zayi etmez ve müminlere yardım eden ne güzel bir yardımcıdır.*

41. *Kâfirlerden savaş ve galibiyet yoluyla elde ettiğiniz her türlü ganimetin beşte biri; Allah'a, resûlüne, onun yakınlarına, müslüman yetimlere, fakir müslümanlara ve müslüman yolculara aittir. Eğer Allah'a ve kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz âyetlere (ya da Bedir'de yardım için üç bin meleğin indirilmesine) iman etmişseniz bu taksime razı olun. Ki, o günde (Bedir'de) meleklerle size yardım edildi, hak ve bâtıl birbirinden ayrıldı ve müslümanlarla kâfirlerin orduları karşı karşıya geldi. Allah her şeye kadirdir.*

Ganimetler hakkında şöyle söylenmiştir: Ganimetler beşe bölünür. Bunların beşte biri, âyette sayılan zümrelere dağıtılır. Bu grubun içinde

Allah Teâlâ'nın zikredilmesi ise sırf yüceltme amaçlıdır. Yoksa bütün ganimetler zaten O'nundur. Geri kalan beşte dörtlük bölüm ise gazilere dağıtılır. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye göre, Hz. Peygamber'in vefatıyla ona ve akrabalarına ait olan pay iptal olmuştur. Artık bu pay âyette sayılan diğer üç zümreye (yetimler, fakirler ve yolculara) harcanır.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

42. *Ey müslümanlar! Hani siz Medine'ye yakın, kumluk ve susuz bir yerde konuşlanmıştınız. Düşmanlarınız da Medine'ye uzak sulu ve zemini sağlam taraftaydılar. Hem onlar güçlü ve teçhizatlı idiler. Süvariler yani kervan da sizden daha aşağıda sahildeydi. Şayet onlarla savaş için belli bir yerde sözleşmiş olsaydınız, iki ordu arasındaki sayı ve güç dengesizliğini gördükten sonra, savaşın zamanı konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz (savaşa yanaşmazdınız). Ancak Allah, takdir buyurduğu bir işi (müminlerin zaferini) yerine getirmek için böyle yaptı. Tâ ki küfür üzere ölenler, apaçık bir delili görüp de ölmüş olsun, imanla yaşayanlar da apaçık bir delille yaşamaya devam etsin. Şüphesiz Allah müminlerin de kâfirlerin de sözlerini işiten ve hallerini hakkıyla bilendir.*

43. *Hani Allah sana rüyanda müşrikleri az olarak gösterdi. Şayet onları çok olarak gösterseydi (ey sahabiler!) mutlaka korkup gevşer, savaş konusunda tereddüt edip tartışmaya başlardınız. Lâkin Allah sizi kararsızlıktan ve çekişmekten kurtardı. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenenleri bilir.*

44. *Ey Peygamber'in ashabı olan müminler! Hani düşmanla karşılaştığınızda Allah onları sizin gözünüze az göstermişti. Sizi de onlara az göstermiş-*

ti; iki taraf da savaşa istekli bir hale gelsin de böylece Allah, İslâm'ı aziz kılıp kâfirleri de zelil (aşağılık-perişan) etme hükmünü yerine getirsin. Bütün işler ancak Allah'a döndürülür.

Bu az gösterme, şüphesiz ki Peygamber Efendimiz'in rüyasını doğrulamak içindi.

Rivayete göre, savaş başlamadan önce, iki ordu karşı karşıya gelince İbn Mesud, yanında bulunan arkadaşına, "Düşmanımız yetmiş kişi kadar görünüyor" dedi. Arkadaşı da, "Ben de yüze yakın olduklarını tahmin ediyorum" dedi. Halbuki küfür ordusunun mevcudu 950 idi. Diğer yandan düşmanın gözüne de İslâm ordusu bir avuç göründüğü için Ebû Cehil, adamlarına, "Bunlara kılıç bile çekmeye değmez, hemen tutup bağlayın" dedi. Ancak savaş başlayınca Hak Teâlâ onların gözüne müminleri iki kat gösterdi ve bozguna uğradılar.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُوا۟ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا
لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُوا۟ فَتَفْشَلُوا۟
وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَٱصْبِرُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا۟
كَٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن
سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

45. *Ey iman edenler! Kâfirlerden sizinle savaşmayı kasteden bir toplulukla karşılaştığınızda savaşmakta kararlı olun ve dönüp geri kaçmayın. Ve Allah'ı hem dilinizle hem kalbinizle çok zikredin ki, düşmanınıza karşı zafer elde edip kurtuluşa eresiniz.*

46. *Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Sakın birbirinizle çekişip didişmeyin ki sonra korkaklığa düşersiniz de gücünüz ve devletiniz elden gider. Yani, "Ben sabâ (gündoğusu) rüzgârıyla yardım olundum..." hadis-i şerifinde belirtilen zafer rüzgârınız (yardımınız, hızınız ve cesaretiniz) kesilir. Allah için zorluklara göğüs gerip sabır ve sebat gösterin. Şüphesiz ki Allah'ın yardımı ve zaferi sabredenlerle beraberdir.*

47. *Şımarıp böbürlenerek, halka gösteriş yapıp çalımlı bir şekilde yurtlarından çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın (onlara benzemeyin). Allah onların yaptıklarını ilmiyle kuşatır ve cezalarını verir.*

Rivayet edilir ki, Mekkeli müşrikler Şam'dan gelmekte olan ticaret kervanlarını İslâm ordusundan korumak için yola çıktılar. Kervanın Bedir'den selâmetle geçtiği haberini alınca geri dönmek istediler. Ebû Cehil ise, "Ben Bedir'e gidip orada şarabımı içip eğleneceğim tâ ki Arap diyarında bizim gücümüzün ve kahramanlığımızın şöhreti iyice yayılsın" dedi. Ancak onun ve adamlarının Bedir'de içtikleri ecel şarabı oldu. Yüce Allah müminlere, "Siz sakın kâfirler gibi kibir ve gururla, riya ve insanlara gösteriş için savaşa gitmeyin" diye bu âyet-i kerimeyle emir buyurdu.

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

48. *Hani, şeytan kâfirlerin Peygamber'e karşı düşmanca davranışlarını onlara süslü gösterip, "Bugün sizi yenebilecek hiç kimse yoktur. Hem ben de size yardım edeceğim" demişti. İki ordu savaş alanında karşı karşıya gelince şeytan gerisin geriye dönüp, "Ben sizden uzağım çünkü benim gördüklerimi yani melekleri siz görmüyorsunuz. Ben Allah'tan korkarım. Allah, cezalandırmakta çok şiddetlidir" diyerek kaçmıştı.*

Rivayete göre Kureyş ordusu Mekke'den çıkıp Kinâneoğullarının bölgesine geldiklerinde, onlarla aralarında soğukluk olduğundan, geri dönmek istediler. Bu sırada şeytan, Kinâne kabilesinin reisi Sürâka b. Mâlik'in sûretinde onlara, "Kinâneoğulları'ndan size bir zarar gelmeyeceğine ben kefilim, siz varın savaşa gidin. Hatta ben de sizinle gelirim" dedi. İblis onlarla Bedir'e gidip -Hâris b. Hişâm ile el ele olduğu sırada- meleklerin inmekte olduğunu gördü ve kaçmaya yeltendi. Hâris, "Ey Sürâka! Bizi bu halde bırakıp nereye gidiyorsun?" dedi. İblis onun göğsüne sertçe vurarak âyet-i kerimede geçtiği üzere, "Ben sizden uzağım" deyip melekleri gördüğünü söyledi. Ardından

bozguna uğrayan Kureyş ordusu Mekke'ye döndüklerinde, Sürâka'ya haber gönderip, "Sen bizim bozguna uğramamıza sebep oldun" dediler. Sürâka ise, "Ne gelişinizden ne de yenilginizden haberim var!" diyerek yemin etti. İşte ancak o zaman o kişinin Sürâka'nın sûretine girmiş İblis olduğunu anladılar.

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. *Hani, münafıklarla kalplerinde şüphe hastalığı olanlar, "Bu müminleri, dinleri aldattı" demişlerdi. Kim Allah'a tevekkül ederse, bilsin ki gerçekten Allah bütün işlerinde mutlak güç sahibidir ve her fiilinde de sonsuz hikmetler vardır.*

Bu âyetteki münafıklardan maksat Medine münafıkları; "kalplerinde şüphe hastalığı bulunanlar"dan kasıt da Mekke'de Müslümanlığı kabul ettikleri halde emre uyup hicretle şereflenemeyen kimselerdir. Denildiğine göre; Kureyş ordusu Mekke'den Bedir'e doğru hareket edince onlar da toplanıp arkadan yola çıktılar ve Bedir'e vardıklarında iki ordudan hangisi daha kalabalık ise ona katılmaya karar verdiler. Onlar hem bu niyetleri hem de hicret emrini ağırdan almaları sebebiyle Bedir'de kötü âkıbete uğramaktan kurtulamadılar ve orada bir tanesi bile sağ kalmayıp hepsi öldürüldüler.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ آلِ

فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ
وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ
اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ
يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

50. *Ey resûlüm! Ölüm meleği Bedir'de kâfirlerin ruhlarını alırken bir görseydin; azap melekleri, ateşten sopalarla onların yüzlerine ve arkalarına nasıl da vuruyorlar, "Yakıcı azabı tadın, işte bu cehennem azabının habercisidir" diyorlardı.*

51. *Size yapılan bu muamele ve çektiğiniz azap, önceden kendi iradenizle işlediğiniz küfür ve isyanlar sebebiyledir. Yoksa Allah, suçsuz günahsız kullarına azapla zulmedici değildir.*

52. *Allah Teâlâ'nın âyetlerini inkâr eden kâfirlerin yöntem ve davranışları, tıpkı Firavun ailesi ve onlardan önceki kâfirlerin yöntemleri gibidir. Onlar da peygamberlerini inkâr etmişler, Allah onları günahları sebebiyle yakalayıp cezalandırmıştı. Şüphesiz ki Allah küfür ve isyan edenlere karşı kuvvet ve iradesi ile azabı çok çetin olandır.*

53. *Müşriklere verilen bu ceza, Allah'ın bir topluma verdiği nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe değiştirip bozmamasındandır. Yani şirke düşmeleri ve peygamberlerine karşı düşmanlıkları neticesinde, o toplumun kendilerine verilen nimete nankörlük etmiş olmaları sebebiyle bu azaba çarptırılmışlardır. Gerçekten de Allah, onların sözlerini hakkıyla işiten ve yaptıklarını hakkıyla bilendir.*

54. *Firavun ailesi ve ondan önce geçen kâfir kavimlerin yaptığı gibi -Mekke müşrikleri de- Rab'lerinin âyetlerini yalanladılar. Öncekileri, küfürleri sebebiyle helâk ettik. Firavun ailesini ve taraftarlarını da suda boğduk. Allah'ın âyetlerini yalanlayan o toplumlar, (Firavun ailesi ve Kureyş kâfirleri), kendilerine zulmetmeleri sebebiyle, dünyada her biri birer azapla; Firavun ailesi boğularak, Mekke müşriklerinin azgınları da savaş meydanlarında öldürülerek cezalandırıldılar.*

55. *Allah katında, yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü, inkârda ısrar eden ve bir türlü iman etmeyen (iman etmeleri ümit edilmeyen) kâfirlerdir.*

56. *Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın halde, her defasında antlaşmalarını bozan ve bu konuda Allah'tan korkmayan kimselerdir.*

Rivayete göre, Medine çevresinde yaşayan yahudi Kurayzaoğulları kabilesi, Hz. Peygamber'le, onun düşmanlarıyla iş birliği yapmamak üzere antlaşma yaptılar. Önce Bedir'de müşriklere silah yardımı yaptılar ve "unutarak yaptık" dediler. Antlaşmayı yenilemelerine rağmen Hendek Savaşı'nda müşriklerin lideri olan Ebû Süfyân'la iş birliği yaparak tekrar ihanet ettiler.

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْ ۚ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

57. *O antlaşmayı bozup ihanet edenlere savaşta rastlarsan, onları öldürüp öbürlerine gözdağı olması için ağır bir şekilde cezalandır. Topluluklarını öyle bir dağıt ki onların arkasında duran (onlara destek veren) Mekke müşrik-*

leri ve diğerleri bundan korkup ibret alsınlar. Belki bu korkuyla iyice düşünüp antlaşmalarını bozmaktan çekinirler.

58. *Eğer seninle antlaşması bulunan bir kavmin buna hıyanet ettiğini sezersen -onlarla savaşmadan önce- antlaşmayı bozduğunu ve artık onun geçersiz olduğunu bildir. Böylece iki taraf da bunu bilmiş olsun. Allah hıyanet ederek antlaşmayı bozanları sevmez.*

59. *Bedir Savaşı'nda canlarını kurtaran kâfirler, bizim azabımızdan kurtulacaklarını sanmasınlar. Azabımızın onları yakalaması konusunda bizi âciz bırakamazlar (buna engel olacak hiçbir güce sahip değillerdir).*

60. *Kâfirlere karşı koyabilmek ve onlarla savaşabilmek için İslâm askerini güçlendirecek olan (her türlü) silah, savaş teçhizatı, dönemine göre savaş gereçleri ve bakımlı besili atları -gücünüz yettiği kadar- tedarik edin. Böylece Allah'ın da sizin de düşmanlarınız olan Mekke kâfirlerini; onların dışında sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği yahudi, hıristiyan ve Mecûsî kâfirleri de korkutmuş olursunuz. Bu türden silah ve savaş malzemelerine Allah yolunda harcadığınız her şeyin mükâfatı tastamam size ödenir ve siz kesinlikle, sevabınızın eksiltilmesi gibi bir haksızlığa da uğratılmazsınız.*

61. *Eğer onlar antlaşma ve barıştan yana olurlarsa sen de barıştan yana ol ve Allah'a tevekkül et (O'na güven, O'na dayan). Şüphesiz ki Allah onların sözlerini işiten ve niyetlerini bilendir.*

62. *Şayet onlar (savaşma niyetinde oldukları halde barıştan yanaymış gibi görünüp) seni aldatmak isterlerse bilesin ki Allah, yardımıyla sana kâfidir. Allah sana meleklerle ve ensarla yani Medineli müslümanlarla yardım edip seni güçlü kılmıştır.*

63. *-Evs ve Hazrec boylarından oluşan ensarın arasında Câhiliye döneminde, 120 yıl boyunca devam eden savaş ve düşmanlık olduğu halde- Allah kalplerine sevgi ve dostluk koydu da yekvücut hale geldiler. Sen yeryüzündeki bütün malı mülkü bunun için harcamış olsaydın yine de onların kalplerini birleştiremezdin. Ancak Allah sonsuz hikmetiyle onların gönüllerini kaynaştırdı. Allah güç ve üstünlük bakımından kusursuzdur, iradesinde mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.*

64. *Ey Peygamber! Sana ve sana tâbi olan müminlere Allah kâfidir.*

Rivayete göre bu âyet, Hz. Peygamber'i teselli ve kalbini takviye için Bedir Savaşı'ndan önce nâzil olmuştur. Bir diğer rivayete göre ise, sayıları otuz üç erkek ve altı kadından oluşan müslümanların sayıları, Hz. Ömer'in müslüman olmasıyla kırk kişiye ulaşınca bu âyet-i kerime indirilmiştir.

يَـٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ۚ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65. *Ey şanı yüce resûlüm! Müminleri, kâfirlerle savaşmaya yüreklendirip teşvik et. Kâfirlerin Allah'ı ve ahireti bilmemelerinden ötürü sizden sabırlı olan yirmi kişi, iki yüz kâfire galip gelir. Eğer sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, bin kişiye galip gelir.*

Rivayet edilir ki, bu âyet Bedir Savaşı sırasında nâzil olmuştur. Ancak bu âyetin nüzûlü müminlere ağır geldi ve zorlandılar. Ardından gelen (66.) âyetle bu hüküm iptal edildi (âyetin hükmü kaldırıldı).

ٱلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوٓا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِى الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللَّهُ يُرِيدُ الْـَٔاخِرَةَ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

66. *Allah zayıflığınızdan dolayı, size ağır bir yük olduğunu bilip on kâfire karşı bir müminin savaşma emrini şimdi sizler için hafifletti. Artık sizden sabırlı yüz kişi bulunursa iki yüz kâfire galip gelir. Şayet sizden bin kişi bulunursa onlardan iki bin kişiye -Allah'ın izni ve emriyle- galip gelir. Allah'ın yardımı ve desteği sabredenlerle beraberdir.*

67. *Yeryüzünde küfrün beli kırılıp İslâm'ın şanı yücelene kadar, kâfirlerin öldürülmeyip esir edilmesi ve onlardan fidye alması, hiçbir peygambere yakışmaz.*

Ey müminler! Siz geçici olan dünya kazancı istiyorsunuz. Halbuki Allah sizin için ahiret kazancını murat ediyor. Allah galiptir, dostlarını düşmanları üzerine üstün kılar ve amellerine göre kullarına mükâfat vermekte de hikmet sahibidir.

Rivayete göre, Bedir Savaşı'nda ele geçirilen yetmiş esir hakkında Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ashabın ileri gelenleriyle istişare etti. Hz. Ebû Bekir, görüşünü şöyle dile getirdi: "Yâ Resûlallah! Bunlar büyüğü küçüğü ile senin akraban veya aşiretindir. Ola ki bir gün hidayet devletine erişirler ve müslümanların sayısı artar. O yüzden, imkânı nispetinde fidyesini verebilenler versin." Hz. Ömer ise, "Yâ Resûlallah! Bunlar kâfirlerin elebaşlarıdır. Emretseniz de hepsinin boyunları vurulsa. Allah'a hamdolsun ki O seni fidyeye muhtaç etmemiştir" dedi. Ensarın büyüklerinden Sa'd b. Muâz da Hz. Ömer'in fikrinde olduğunu belirtti. Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Bekir'in görüşü yönünde karar aldı. Âyet, bu olay üzerine nâzil oldu.

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

68. *Eğer levh-i mahfûzda, Allah Teâlâ'nın daha önce, "İctihadında hata edene ceza verilmez" hükmü olmasaydı, aldığınız bu fidyelerden ötürü size büyük bir azap gelirdi.*

Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber bu ceza hakkında şöyle demiştir: *"Şayet bu azap gelseydi Sa'd b. Muâz ve Ömer el-Faruk'tan başkası bu cezadan kurtulamazdı."* Çünkü bu ikisi fidye alınmasına rıza göstermeyip karşı çıkmışlardı.

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾ يَآ
اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي اَيْدِيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ
خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾

69. *Artık aldığınız ganimeti helâl ve temiz bir rızık olarak yiyin. Allah'ın emrine karşı gelmekten de sakının. Gerçekten Allah günahlarınızı bağışlayarak ve ganimeti helâl kılarak size merhamet edicidir.*

70. *Ey şanı yüce Peygamber! Elinizde bulunan esirlere de ki: "Şayet Allah'ın ezelî ilminde kalplerinizde hayır ve imana gelmek varsa Allah, sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir ve günahlarınızı da affeder. Allah Teâlâ affedici ve rahmet edicidir, tövbenizi kabul eder."*

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Hz. Peygamber Bedir'de esir düşen amcası Abbas'a kendisiyle birlikte yeğenleri Âkil b. Ebû Tâlib ve Nevfel b. Hâris'in de fidyelerini ödemesini teklif etti. Abbas ise, "Sen amcana, çaresiz fakirler gibi yakınlarına ve yabancılara el açıp dilenerek yaşamasını mı reva görüyorsun?" dedi. Bunun üzerin Hz. Peygamber, *"Peki ey Abbas! Mekke'den çıkarken hanımın Ümmü'l-Fazl'a, 'Eğer savaşta ölürsem, bunlar senin ve çocuklarımın olsun' diyerek verdiğin altınlar ne olacak?"* diye sordu. Abbas, "Bunu sana kim söyledi?" deyince Hz. Peygamber, *"Rabbim celle şânuhû haber verdi"* dedi. Abbas, "Ben onları Ümmü'l-Fazl'a verdiğimde gece karanlıktı ve ikimizden başkası yoktu" deyip ardından kelime-i şehadet getirerek müslüman oldu ve o üç kişilik fidyeyi de ödedi. Abbas [radıyallahu anh] diyor ki: "Yüce Allah bana bu âyette vaat buyurduğu şeyleri kat kat verdi. Öyle ki her biri benim için 20.000 altın hacminde ticaret yapmakta olan yirmi kölem var. Üstelik Allah bana zemzem dağıtma (Mekkeliler'in ve hac günlerinde Kâbe'yi ziyaret için gelenlerin su ihtiyaçlarının karşılanması görevi) şerefini nasip etti ki bu görev benim için Araplar'ın bütün mallarından daha sevimlidir. Ayrıca âyetteki Allah'ın günahlarımı bağışlayacağı vaadini de tüm kalbimle ümit etmekteyim."

وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ
اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ

بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

71. *Şayet esirler seninle yaptıkları antlaşmayı bozarlarsa, onlar zaten eskiden de aynı şekilde antlaşmayı bozmuşlardı. Allah Bedir'de müminlere nasıl bir kuvvet verip de o antlaşmayı bozanların üzerine galip kıldıysa, seni yine üstün kılar. Allah kullarının amellerini hakkıyla bilir ve gereğini hikmetiyle yerine getirir.*

72. *İman edip Allah ve Resûlü için yurtlarından hicret edenler, Allah yolunda malları ve canlarıyla savaşarak mücadele edenler yani muhacirler ve bir de muhacirleri kendi yurtlarında barındırıp düşmanlarına karşı onlara yardım edenler (ensar); işte bunlar birbirlerinin vârisleridirler (akraba gibi birbirlerine mirasçı olurlar). İman edip de hicret etmeyenler ise akrabanız olsa dahi -hicret edinceye dek- onlar için velayetiniz yoktur (onlar sizin mirasçılarınız değildirler). Ancak bu kimseler, aranızda antlaşma bulunmayan kâfirlere karşı din konusunda savaşmak üzere sizden yardım isterlerse bu durumda onlara yardım etmeniz vâciptir. Fakat savaşmak için yardım istedikleri toplulukla aranızda antlaşma varsa, bu durumda yardım olmaz. Allah sizin iyi ve kötü bütün amellerinizi görmektedir.*

73. *Şu kâfirler bile birbirlerinin dostu ve yardımcısıdır. Şayet siz bunu yapmaz, emrolunduğunuz gibi muhacir ve ensar birbirinizle dost olup yardımlaşmaz ve birbirinize arka çıkmazsanız, yeryüzünde karışıklığın çıkması ve kâfirlerin istilasıyla büyük bir bozulma meydana gelir.*

74. *İman edip Allah yolunda hicret ve cihad edenlerle muhacirlere kendi yurtlarından yer verip düşmanla savaşta onlara yardım edenler var ya, işte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için bağışlanma ve bitmez tükenmez bir rızık vardır.*

75. *Hudeybiye Antlaşması'nın ardından iman edip hicret eden ve sizinle birlikte savaşlara katılanlar da (iman, hicret ve cihad konusunda) aynı öncekiler gibidir; onlar sizden siz de onlardansınız. Miras hususunda levh-i mahfûzda olduğu ve ilâhî hükümde bildirildiği üzere, muhacir ve ensarın akrabaları, mirasta birbirlerine daha yakındırlar (vâris olmaya daha layıktırlar). Gerçekten Allah her şeyi hakkıyla bilendir, yani önce ve sonra, miras hukukuyla ilgili hükümlerin sırrını ve hikmetini en iyi bilendir.*

9

TEVBE SÛRESİ

[Medine döneminde inmiştir. 129 âyettir.]

Bu sûre, başında besmele olmayan tek sûredir. Bunun hikmeti hakkında, sahabeden gelen farklı rivayetler bulunmaktadır.

Bazıları bu sûrenin, Enfâl sûresinin devamı olduğunu, bazıları da müstakil bir sûre olduğunu söylemişlerdir. Rivayete göre Hz. Ali [radıyallahu anh] bu konuda şöyle buyurmuştur: "Besmele güven ve rahmet ifade eder. Bu sûre ise kâfirlere karşı savaşmak ve öldürmek gibi konular hakkında indirildiği için sûrenin başında besmele terkedilmiştir." Hz. Osman'a [radıyallahu anh] bu konu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Kur'an'ın herhangi bir âyeti nâzil olduğunda, Peygamber Efendimiz o âyet için, *'Onu falan yere yazın'* buyurur ve onu Kur'an'daki sırasına yazdırırdı. Enfâl'in sonu ve bu sûrenin ilk âyetleri nâzil olduğunda Hz. Peygamber'in yanında vahiy kâtibi olarak ben bulunmaktaydım. Hz. Peygamber bana besmele yazmamı emretmedi. O yüzden bu sûrenin Enfâl'in devamı mı yoksa ayrı bir sûre mi olduğunu bilmiyorum" dedi.

بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِى الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى
اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

1. *Bu, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerin, antlaşmayı bozmalarının ardından Allah ve Resûlü tarafından onlara yapılan bir uyarı ve ihbardır! (Allah ve Resûlü bu antlaşmayı bozanlardan yüz çevirmişlerdir).*

2. *Ey resûlüm! Onlara de ki: Her açıdan, müslümanlardan emin olarak yeryüzünde, dört ay istediğiniz yerlere gidin. Ve bilin ki, size verilen bu müh-*

let, Allah'ın size güç yetiremediğinden değildir; Allah kâfirleri dünyada esaret ve ölümle, ahirette de cehennem azabıyla mutlaka perişan edecek olandır.

Buradaki antlaşmayı bozma hadisesi şudur: Peygamberimiz [aleyhisselâm] Tebük Gazvesi'ne çıktığında -Damreoğulları ve Kinâneoğulları dışındaki müşrik kabileler, Hz. Peygamber'le yaptıkları antlaşmayı bozdular. Bunun üzerine, antlaşmayı bozanlara karşı müslümanların da, antlaşmalarını geri çekip onlara, o yılın Zilhicce ayının 9. veya 10. gününden itibaren dört ay mühlet vermeleri emredildi.

Rivayete göre Hz. Peygamber, bu sûre nâzil olduğunda, sûrenin başından otuz veya kırk âyeti, zamanı geldiğinde yani Arafat'ta ve Mina'da, insanlara ilan etmek üzere hac emîri olarak Hz. Ebû Bekir es-Sıddık'ı [radıyallahu anh] görevlendirildi. Birkaç gün sonra Hz. Ali'yi, Gadbâ isimli devesine bindirerek Hz. Ebû Bekir'den görevi teslim almasını ve kendisinin bu âyetleri insanlara okumasını emretti. Bunun hikmeti sorulunca Hz. Peygamber [aleyhisselâm], *"Cebrâil [aleyhisselâm] bana gelip, 'Bu haberi ya sen götürmelisin ya da senden biri götürmelidir' dedi"* buyurdu. Hz. Ali [radıyallahu anh] Hz. Ebû Bekir'e yetişip Resûl-i Ekrem Efendimiz'in emrini tebliğ etti. Arefe günü Hz. Ebû Bekir hutbe okuyup oradakilere, İslâm haccının rükünlerini öğretti. Bayram günü ise Hz. Ali, cemre-i Akabe denilen şeytan taşlama mevkiinde bu âyetleri okuyup insanlara ilan etti.

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهٗ ۚ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ۙ
۝٣ اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ۝٤ فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ
فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ

رَحِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ
كَلَامَ اللهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ
يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ
عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللهَ
يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا
وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾
اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولٰئِكَ هُمُ
الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ
مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ
لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ
وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللهُ
أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللهُ بِأَيْدِيكُمْ
وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾

3. Bu, hacc-ı ekber gününde, Allah ve Resûlü'nden insanlara bir duyuru ve bildiridir: Allah ve Resûlü, müşriklerin yaptığı antlaşmalardan uzaktır. Şayet küfür ve zulümden tövbe ederseniz sizin için hayırlı olur. Eğer tövbe etmekten ve sözünde durmaktan yüz çevirirseniz bilin ki Allah'ı size azap etmekten acze düşürecek değilsiniz. Kâfirleri dünyada esaret ve ölümle, ahirette de elem dolu bir azapla müjdele.

4. *Ancak antlaşma yaptığınız müşriklerden; şartlarında eksiklik yapmaksızın bu antlaşmaya bağlı kalan, sizden kimseyi öldürmeyen, size karşı düşmanlarınıza destek vermeyenler müstesnadır. Onlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi dolana kadar bağlı kalın. Yani antlaşmayı bozanlara yaptığınız gibi yapıp, dört ayın bitiminde onlara savaş açmayın. Şüphe yok ki Allah, antlaşmayı bozmaktan sakınıp ona bağlılık gösterenleri sever.*

5. *Verdiğiniz mühlet dolup da bu dört ay yani zilhicce, muharrem, safer ve rebîülevvel bittiğinde müşrikleri nerede görürseniz öldürün, esir edin, hapsedin ve bütün geçitleri tutup onların yollarını kesin ki şehirlere veya köylere dağılmasınlar. Şayet tövbe edip namazı dosdoğru kılar ve zekâtı da verirlerse artık yollarını açıp serbest bırakın. Diledikleri yere gitsinler. Şüphesiz Allah tövbe edenlere mağfiret ve rahmetini ihsan edicidir.*

6. *Haklarında ölüm, esaret ve hapis gibi emir bulunan müşriklerden biri gelip senden aman (güvence) dileyip sığınma talebinde bulunursa ona bu fırsatı ver ki böylece senden Allah'ın kelâmını işitip nasihat alma imkânı bulsun. Bundan sonra İslâm'a girmeyecek olursa onu güvende olacağı bir yere (evine veya yurduna) gönder. Sonra gerekirse onunla savaşırsın. Onlara tanınan bu güvence, Allah'ın birliğini bilmeyen bir topluluk olmaları sebebiyledir. Belki bu aman vesilesiyle iyice düşünürler.*

7. *Allah ve Resûlü katında müşriklerin yaptıkları antlaşmaların ne değeri olabilir ki? Çünkü onlar sözlerinde durmaz, antlaşmayı bozarlar. Ancak Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptığınız Damreoğulları ve Kinâneoğulları kabileleri gibi sözünü tutanlar hariçtir. Onlar size karşı dürüst davrandıkça, siz de onlara karşı dürüst davranın. Şüphesiz Allah, antlaşmayı bozmaktan sakınanları sever.*

8. *Müşriklerle nasıl antlaşma yapılabilir ki? Şayet size karşı bir üstünlük elde edecek olsalar, ne verdikleri sözlere ne de akrabalık haklarına riayet ederler. Dillerinin ucuyla sözlerinde duracaklarını ve ileride iman edeceklerini söyleyerek sizi hoşnut etmeye çalışırlar ama kalpleri buna karşı çıkar ve bunu yapmayı istemez. Çünkü onların çoğu inatçı, imansızlıktan ve antlaşmayı bozmaktan sakınmayan azgın kimselerdir.*

9. *Onlar nefislerinin arzularına uyarak Allah'ın âyetlerini az bir değer karşılığında değiştirdiler ve insanları Allah'ın yolundan alıkoydular. Onlar ne çirkin işler yapmaktalar.*

10. *O müşrikler, müminlere karşı ne akrabalık bağlarını ne de antlaşma yükümlülüklerini gözetirler. Onlar haddi aşan ve sözünde durmayan çok kötü kimselerdir.*

11. *Şayet onlar küfürden tövbe edip namazlarını dosdoğru kılar ve zekâtlarını verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar. Anlayıp düşünen toplumlar için âyetlerimizi işte böyle açıklarız.*

12. *Hem antlaşma yapıp hem de ardından sözlerinde durmayarak dininize dil uzatır ve İslâm'ın hükümlerini karlamaya çalışırlarsa, o kâfirlerin elebaşılarını öldürün. Çünkü onlar sözlerini tutmaz ve yeminlerinde durmazlar. Belki siz böyle yapınca onlar Allah'a ortak koşmaktan ve İslâm'a dil uzatmaktan vazgeçerler.*

13. *Barış antlaşmasını ihlal edip düşmanınız olan Bekiroğulları kabilesine yardım edenlere ve Dârünnedve'de toplanıp söz birliği ederek Peygamber'i Mekke'den sürmeye karar verenlere karşı savaşmayacak mısınız? (Yahut Peygamber'i Medine'den sürgün etmeye çalışan yahudilere karşı savaşmayacak mısınız?). Üstelik antlaşmayı önce onlar ihlal edip size savaş açtılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa her şeyden önce Allah'ın cezalandırmasından korkmanız gerekir, -şayet gerçekten iman edenlerdenseniz- savaş emrini terketmeyiniz.*

14. *Siz onlarla savaşın ki, Allah onlara ölüm, esaret, bozgun ve mağlubiyet tattırarak sizin elinizle azap etsin. Ayrıca böylelikle müminlerden bir topluluğun gönüllerine de şifa versin.*

Bu mümin topluluk ya Huzâaoğulları kabilesi veya Yemen'den gelip Mekke'ye yerleşmiş ve müslüman olmuş bir kabiledir. Müşriklerden çok eziyet görmeleri üzerine Hz. Peygamber'e durumlarını şikâyet ettiklerinde, Hz. Peygamber "çok yakında gelecek bir ferahlık" ile onları müjdelemişti.

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا
مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ
وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ

اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۟ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِى
النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

15. *Allah müminlere zafer ihsan ederek, müşriklerden eziyet çeken o kavmin gönüllerindeki kederi giderir. Mekkeliler'den dilediğinin tövbesini kabul buyurup ona İslâm'ı nasip eder. Yüce Allah tövbe edenleri bilen ve tövbeyi kabul edeceğine de hükmedendir.*

16. *Ey müminler! Size cihadın emredilmeyeceğini mi zannediyorsunuz? Yoksa siz; Allah içinizden samimiyetle cihad edenleri ayırt etmeyecek, sırlarını Allah'tan, resûlünden ve müminlerden başkasına açmayanları ve bunlardan başkasını dost edinmeyenleri açıklamayacak mı sanıyorsunuz? Allah sizin yaptıklarınızdan da yaptığınız işlerdeki maksadınızdan da hakkıyla haberdardır.*

17. *Müşriklerin, küfürlerine kendileri bizzat şahitken Allah'ın mescidlerini imar etmeleri düşünülemez. Allah'a ortak koşmaları sebebiyle onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ebedî olarak cehennemde kalacaklardır.*

Rivayete göre Peygamber Efendimiz'in amcası Abbas, henüz müslüman değilken müşrik ordusuyla Bedir'e geldi ve orada esir düştü. Müslümanlar onu, inkârcılığı ve akraba bağlarını kopardığı gerekçesiyle kınadılar. O da, "Siz sadece bizim kötü taraflarımızı sayıp durdunuz, iyiliklerimizi hiç saymıyorsunuz" dedi. Hz. Ali, "Sizin iyiliğiniz neymiş ki?" dedi. Abbas, "Bizler Mescid-i Harâm'ı tamir eder, Kâbe'ye örtü yapar ve hacılara da su dağıtırız" dedi. Yüce Allah bu âyeti indirerek Abbas'ın sözünü reddetti.

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ
وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ
الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾ اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاۤجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۜ لَا يَسْتَوٗنَ
عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾

18. *Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahirete iman edip namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar imar ederler. İşte bunların hidayete erişip kurtuluş yolunu bulmaları umulur.*

19. *Hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Harâm'ı onarmayı, Allah'a ve ahirete iman edip Allah yolunda cihad edenlerin amelleriyle bir mi tutarsınız? Müşriklerin bâtıl (geçersiz) amelleriyle müminlerin müspet (geçerli) amelleri Allah katında eşit değildir. Allah, şirk koşarak kendilerine zulmedenleri doğru yola eriştirmez.*

Rivayet edilir ki, Câhiliye döneminde bazan hacılara şerbet dağıtılırdı. Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden sonra bu şerefli görevi Hz. Abbas'a, Mescid-i Harâm'ı onarma hizmetini de Şeybe b. Osman'a vermişti. Bir gün, Hz. Ali'nin bulunduğu bir yerde Abbas ve Şeybe, bu hizmetleriyle övündüler. Hz. Ali de İslâm'la yani daha önce müslüman olmakla ve Allah yolunda cihad etmekle övündü. Hak Teâlâ, Hz. Ali'yi tasdik manasında bu âyet-i kerimeyi indirdi.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجَاهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ
رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَّجَنّٰتٍ لَّهُمْ فِيْهَا نَعِيْمٌ مُّقِيْمٌ ﴿٢١﴾
خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْٓا اٰبَاۗءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاۗءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ
عَلَى الْاِيْمَانِ ۭ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٣﴾

20. *İman edip (Mekke'den Medine'ye) hicret edenler, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenler Allah katında en üstün dereceyi elde edenlerdir. Onlar iki cihanda kurtuluşa ve saadete eren kimselerdir.*

21-22. *Rab'leri onları; rahmeti, rızası ve cennetleriyle müjdelemektedir. Orada onlar için dâimî nimetler vardır ve orada ebedî kalacaklardır. Allah katında öyle büyük bir mükâfat vardır ki dünya nimetleri ona nispetle çok değersiz, âdeta hiç hükmündedir.*

23. *Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih edip hicretten geri dururlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin. Sizden onları dost edinenler bilsin ki bu dostluk tam aksi bir netice vereceği için onlar zalimlerin tâ kendisi olacaklardır.*

Rivayete göre Peygamber Efendimiz, ashabına hicret etmelerini emredince bazılarının babaları, yakınları ve aile efradı onlara, "Bizi burada perişanlığa mahkûm etmeyin" diye ağlaşıp yalvardılar. Akrabalarına karşı şefkat ve yufka yürekliliklerinin onları hicretten alıkoyması üzerine bu âyet nâzil oldu.

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ
فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24. *Ey habibim! O hicreti terkedenlere de ki: "Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallarınız, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaretiniz ve beğenip hoşlandığınız evleriniz şayet size Allah'tan, Peygamber'inden ve O'nun uğrunda cihad etmekten daha tatlı geliyorsa, artık Allah'ın hemen veya daha sonra gelecek olan cezalandırmasına hazır olun ve onu bekleyin." Allah, itaati terkeden fâsık kavmi doğru yola eriştirmez.*

Rivayet edilir ki, bu âyet, müslümanlardan hicretten geri kalanların, "Biz kabileler ve aşiretler arasında ticaretle uğraşan kimseleriz. Hicret edersek babalarımızdan, evlatlarımızdan ve mallarımızdan koparak kimsesiz ve yoksul kalırız" demeleri üzerine nâzil olmuştur.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ
كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ
رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ

كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ
ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٦﴾

25. *Gerçek şu ki Allah sizlere, birçok savaş sırasında özellikle Mekke ile Tâif arasında bulunan Huneyn Savaşı gününde yardım etti. Hani, o Huneyn günü çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ama bu çokluk Allah'ın takdirine karşı size bir yarar sağlamamıştı. O engin vadi size dar gelmişti. Sonra bozguna uğrayıp düşmana arkanızı dönüp kaçmaya başlamıştınız.*

26. *Huneyn'deki o bozgunun ardından Allah, Peygamber'ine ve müminlere, güven ve huzur duygusu veren rahmetini indirdi. Ayrıca sizin görmediğiniz meleklerden oluşan ordusunu gönderdi. Bu suretle kâfirlerin kimini katlederek kimini de esir düşürerek onlara azap etti. İşte bunlar kâfirlerin inkârının dünyadaki cezasıdır.*

27. *Bu savaştan (Huneyn Savaşı'ndan) sonra Allah onların içinden dilediğini tövbeyle ve İslâm'la aziz kıldı. Allah tövbe edenlere mağfiret ve rahmetiyle çok lutfedicidir.*

Rivayet edilir ki Peygamberimiz [aleyhisselâm]; hicretin 8. yılında Mekke'yi fethettikten sonra, muhacir ve ensardan oluşan 12.000 kişilik fetih ordusuna Mekke'den 2000 kişinin daha katılması üzerine 14.000 kişilik ordusuyla, sayıları ancak 4000'i bulan Hevâzin ve Sakîf kabilelerine karşı savaşmak üzere Huneyn'e gittiler. O sırada ensardan Seleme b. Selâme b. Vakş, "Biz bu kadar büyük bir orduyla, bir avuç müşrike yenilecek değiliz" dedi. Bu söz Hz. Peygamber'in kulağına gidince üzüldü. İki ordu arasında şiddetli bir savaş başladı ve müslümanlar bozguna uğradı. Peygamber Efendimiz'in yanında Ali, Abbas, Ebû Süfyân b. Hâris ve Abdullah b. Mesud'dan [radıyallahu anhüm] başka kimse kalmadı. O gün Hz. Peygamber [aleyhisselâm] beyaz bir katıra binmişti ve katırını düşman üzerine doğru sürmekteydi. Abbas katırın dizginini Ebû Süfyân da üzengisini tutmaktaydı. Hz. Peygamber, Abbas'a, ashabı çağırmasını emretti. Gür sesiyle nida eden Abbas'ın bu çağrısından sonra ancak bir miktar sahabe toplanmış oldu. Hak Teâlâ, indirdiği 5000 melekle İslâm ordusunu takviye etti. Peygamber Efendimiz de bir avuç toprak alıp onu düşmanın üzerine doğru saçtı. Mucize

eseri, düşman askerlerinden her birinin gözlerine isabet eden toprak, onların bozguna uğrayıp yenilmelerini kolaylaştırdı. Onların aileleri, çocukları ve bütün malları, Evtâs denilen yerde bulunuyordu. Eş'arî kabilesinden Ebû Âmir'i gönderip o malların ve ailelerin Ci'râne denilen yere getirilmesini emretti. 6000 esir, çokça mal ve hayvanlardan oluşan bu ganimetler müslümanlar arasında taksim edildi. Ardından Hevâzin halkı müslüman olup mallarının ve esirlerinin geri verilmesini rica ettiler. Habib-i Hudâ [aleyhisselâm], onlara ya malları veya esirleri tercih etmelerini buyurdu. Onlar da esirleri seçtiler. Ardından Hz. Peygamber Allah'a hamdüsena edip ashabına şöyle seslendi: *"Bu kardeşleriniz artık tövbe ettiler. Ben de onlara esirlerini vermeyi tercih ettim. İçinizden rızasıyla veren versin. Gönlü razı olmayan da bana borç olarak versin, daha sonra ben onların yerine kendisine başka esir (köle) veririm"* buyurdu. Sahabenin tamamı, "Biz senin tercihine razıyız, gönüllü olarak veririz" dediler. Hz. Peygamber'in, *"Yine de kavminize danışın"* buyurmaları üzerine sorup danıştılar ve insanların tamamı buna rıza gösterdiler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ
مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. *Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Bu yıldan yani hicretin 9. yılından sonra artık Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Şayet siz, onların Mescid-i Harâm'dan alıkonmasından dolayı, alışveriş ve kazancınız olmayacağından ve bu yüzden yoksul düşmekten endişe duyarsanız, Allah dilerse yakında sizi kendi lutfuyla zengin kılar. Şüphesiz Allah kullarının hallerini bilen ve onları zenginleştirmeyi hikmetiyle icra edendir.*

Anlatıldığına göre gerçekten de öyle oldu ve çok kısa zaman içinde bolca yağmur yağdı. Ayrıca Yemen'den ve başka ülkelerden İslâm'a katılanların sayısı arttığı gibi Mekke'ye tahıl sevkiyatıyla da bereket ve zenginlik meydana geldi.

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا

الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ
الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ
قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ
اللّٰهُ أَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

29. *Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resûlü'nün Kur'an ve Sünnet'le haram kıldığı şeyleri haram kabul etmeyen ve kendilerine kitap (Tevrat-İncil) verildiği halde hak olan İslâm dinini kabul etmeyen kimselerle, alçalıp zelil bir şekilde kendi elleriyle cizyelerini (ağır vergilerini) verinceye kadar savaşın!*

30. *Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur", hıristiyanlar da, "(İsa) Mesîh Allah'ın oğludur" dediler. -Hâşâ, Allah Teâlâ onların bu bâtıl sözlerinden münezzehtir- Bu söz, onların ağzında dolaşan boş ve bâtıl bir söz olup daha önceki müşriklerin söylediği, "Melekler Allah'ın kızlardır" demelerine benziyor. Allah onları kahretsin! Hak yoldan nasıl da bâtıla sapıyorlar!*

Hıristiyanların bu iftirası, Hz. İsa'nın körleri ve alacalı kimseleri iyileştirmesi, ölüyü diriltmesi ve babasız olarak dünyaya gelmesi sebebiyledir.

Yahudilerin bu tarz bâtıl sözleriyse, Hz. Üzeyir'in, yüz yıl sonra Tevrat'ı ezberden okuması sebebiyledir. Nakledildiğine göre kıssası şöyledir: Bâbil Krallığı'nın kurucusu ve Keldânî hanedanının ilk kralı Buhtunnasr, İsrâiloğulları'nı yenip Tevrat'ı bilen âlimlerin hepsini öldürdü. Onlardan biri de Hz. Üzeyir'di fakat o henüz çocuk yaşta olduğu için Buhtunnasr onu hesaba almayarak esirler arasına kattı. Bir süre sonra esaretten kurtulup Beytülmakdis'e doğru giderken yolda bir beldede -Bakara sûresinde anlatıldığı üzere- Allah onu öldürüp yüzyıl sonra tekrar diriltti. Ardından kavminin yanına gelip kendini tanıtınca onun doğru söyleyip söylemediğini sınamak istediler. Tevrat'ı baştan sona kadar okumasına rağmen, "Biz bu okuduklarının Tevrat olduğunu nereden bilelim?" diyerek ona inanmadılar. Bunun üzerine içlerinden biri, "Babam bana demişti ki: Dedem, Buhtunnasr

savaşı sırasında Tevrat'ı bir sandığın içine koyarak falan dağın filan noktasına saklamışmış" dedi. Bir grup Hz. Üzeyir ile birlikte oraya gidip kitabı buldular ve onu Hz. Üzeyir'in ezberiyle karşılaştırdılar. Hz. Üzeyir'in okuduğuyla Tevrat'ın tıpatıp aynı olduğunu görünce, "Bu adam Allah'ın oğludur" şeklinde hezeyanda bulundular.

اِتَّخَذُوٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ
مَرْيَمَ ۚ وَمَآ اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُٓوا اِلٰهًا وَاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَانَهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِـُٔوا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّآ اَنْ
يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى
وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَآ
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ
اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۗ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ
الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَلِيمٍ ۙ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ
وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۗ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى
كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۗ ذٰلِكَ
الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ
كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۗ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾
اِنَّمَا النَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ

عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِـُٔوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَالِهِمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

31. *Yahudi ve hıristiyanlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini -onların helâl kıldıklarını helâl, haram kıldıklarını haram kabul etmek suretiyle- ve Meryem oğlu İsa'yı da rabler edindiler. Halbuki onlar, kendisinden başka ibadete layık ve müstahak olmayan ve tek ilâh olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O, müşriklerin O'na ortak koştukları her şeyden münezzehtir.*

32. *Onlar Allah'ın nurunu (Kur'an'ı, Allah'ın birliğini ve Peygamber'in nübüvvetini) ağızlarıyla söndürmek, yok etmek istiyorlar. Kâfirler istemese de Allah, dinini yani mutlak birliğini ve peygamberlik nurunu tamamlamayı diliyor.*

33. *O Allah ki, her ne kadar müşrikler hoşlanmasalar da, açıkça İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmak için, Peygamber'ini, tam bir hidayet kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve hak din ile bütün insanlığa göndermiştir.*

34. *Ey müminler! Yahudi bilginlerinin (hahamların) ve hıristiyan zâhidlerinin (rahiplerin) çoğu; hem insanların mallarını (rüşvet ve bâtıl hüküm vermek gibi) haksız yollarla yerler hem de onları hak yol olan İslâm'dan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip saklayarak Allah yolunda harcamayanları, çok elem verici bir azapla müjdele!*

35. *Kıyamet gününde, saklanan o mallar cehennem ateşinde kızdırılır. Ardından o malları biriktirenlerin alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanır ve onlara, "İşte dağıtmayıp kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeyler! Şimdi tadın bakalım onların azabını!" denir.*

36. *Göklerin ve yerin yaratıldığı günden beri Allah katında -levh-i mahfûzda ya da katındaki kitapta- ayların sayısı on ikidir. Onların dördü yani receb, zilkade, zilhicce ve muharrem ayları haram aylardır. Bu dört ayın haram kılınması, İbrahim ve İsmail peygamberlerden kalma, Allah'ın dosdoğru kanunudur. Öyleyse bu dört ayda kendinize zulmetmeyin (Allah'ın emrine aykırı davranmayın) ki, bu aylarda işlenen salih amelin karşılığı da zulmün cezası da diğer aylarda yapılanlardan daha büyüktür. Onlar sizinle nasıl bütün aylarda (veya topyekûn) savaşıyorsa siz de müşriklerle topyekûn yahut*

hem haram aylarda hem de diğer aylarda savaşın. Bilin ki, Allah'ın yardımı, O'na itaat edip karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

37. *"Nesî" denilen haram bir ayın hükmünü başka bir aya ertelemek küfürde ileri gitmektir. Kâfirler böyle yaparak sapkınlıklarını artırmış oldular. Allah'ın haram kıldığı ayları; bir yıl helâl sayıp sayısına uygun gelsin diye, onun yerine haram olmayan başka bir ayı haram sayarlar. Sonraki yıl da, helâl saydıkları bu ayı tekrar haram kabul ederler. Allah'ın haram kıldığı bir şeyi helâl saymak gibi kötü bir amel onlara süslü gösterilip bu şekilde sapkınlıkta kalmış oldular. Allah kâfir topluluğa bu yaptıkları tercih sebebiyle, hak yola girme, onu benimseme ve o yolda yürüme imkânı vermez.*

Rivayet edilir ki, Câhiliye döneminin insanları, adam öldürmeyi, avlanmayı ve yağmacılığı âdet edinmiş olduklarından, haram ayların da üçü birbiri ardınca geldiği ve bu süre zarfında istedikleri gibi hareket edemediklerinden, bu durum kendilerine ağır gelirdi. Kinâne kabilesinden, kendisine "kalemmes" unvanı verilen bir kişi, gerektiğinde, devesinin üzerine -yahut Hacerülesved'in yanında yüksek bir yere- çıkıp halk arasında şöyle duyurular yapardı. "İlâhlarınız bu yıl muharrem ayını helâl kılıp onun haramlığını Safer ayına ertelemiştir. Sonraki yılda, "Muharrem ayını yine haram, safer ayını da helâl etti" der, halk da bunu kabul eder ve buna göre davranırdı.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلْتُمْ إِلَى ٱلْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مِنَ ٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَـٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾

38. *Ey müminler size ne oluyor ki, "Allah yolunda cihada çıkın" denildiğinde evlerinize ve bahçelerinize gönül bağlayıp işi ağırdan alıyorsunuz? (Âdeta çakılıp kaldınız). Yoksa ahiret nimetlerini bırakıp dünyaya razı mı oldunuz? Oysa ahirete göre dünya hayatı (malı ve zevki) çok değersiz ve azdır.*

Rivayete göre Hz. Peygamber, hicretin 9. yılında Tebük Gazvesi'ne çıkmaya karar verdiğinde, mevsim yaz aylarıydı. Aşırı sıcakların yanı sıra mesafenin uzaklığı ve kıtlığın da baş gösterdiği, ayrıca hurmaların da olgunlaştığı bir döneme rastlaması sebebiyle sahabe hazırlık konusunda biraz ağır davranmıştı. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil oldu.

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا
تَضُرُّوهُ شَيْئًا ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ
نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ
إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ
وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ
وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

39. *Eğer siz emrolunduğunuz gazâya çıkmayacak olursanız, Allah, zorlu işler ve zahmetli sebepler yaratarak sizi acıklı bir azaba uğratır. Ve sizin yerinize öyle bir topluluk getirir ki, onlar Allah'ın buyruğuna hemen itaat ederler. Sizin savaşa gitmemenizin O'na (Allah'a veya Peygamber'e) hiçbir zararı dokunmaz. Allah Teâlâ her türlü değişikliği yapmaya, dönüştürmeye, bozmaya, sizin yerinize başkasını getirmeye ve (bunların dışındaki) her şeye kâdirdir; her şeye hakkıyla gücü yetendir.*

40. *Eğer siz Peygamber'e yardım etmezseniz (bilin ki) Allah ona, daha önce yardım ettiği gibi yine yardım eder. Kâfirler onu Mekke'den çıkarttıklarında, iki kişinin ikincisiyle yani Ebû Bekir ile Sevr mağarasındaydılar. O zaman arkadaşı Ebû Bekir'e, "Üzülme, çünkü Allah'ın yardımı bizimledir" diyordu. Allah da onlara sükûnet, güven ve huzur duygusu indirmiş, kendilerini sizin görmediğiniz melek ordusuyla desteklemişti. Böylece kâfirlerin İslâm davetine karşı çıkan sözlerini alçaltıp değersiz kılarken Allah'ın birliğini ilan ve İslâm'a davet eden şerefli kelâmını üstün kılıp yüceltti. Allah hikmetiyle tevhid ehlini (müminleri) üstün ve aziz kılar.*

Rivayet edilir ki Hz. Peygamber, perşembeye denk gelen rebîülevvel ayının ilk gecesi, Hz. Sıddık'la birlikte onun evinden Sevr mağarasına gittiler ve geceyi orada geçirdiler. Hak Teâlâ o gece mağaranın ağzında deve dikeni bitkisi yeşertip bir çift güvercine o noktada yuva yapıp yumurtlamasını ve bir örümceğe de mağaranın girişini ağ ile örmesini ilham eyledi. Kâfirler gelip de bu manzarayı görünce, mağaraya bakmaya bile gerek duymadılar.

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾

41. *Ey müminler! Gerek hafif teçhizatla gerekse ağır şekilde gazâya çıkın ve Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla savaşın! Eğer siz cihadın sevabını ve ondan geri kalmanın cezasını bilen kişilerseniz işte bu cihad sizin için daha hayırlıdır.*

Tefsir âlimleri, âyette geçen "hafif ve ağır"dan maksadın "sağlam-hasta, genç-ihtiyar, süvari-piyade, silahlı-silahsız, zengin-fakir, kolay da gelse-zor da olsa" şeklinde herkesi kapsadığını yani seferberlik emri olduğunu söylemişlerdir. Ardından, "Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur" âyetinin inmesi ile özrü olanlar istisna edilmiştir. Bu âyet-i kerimenin, Tebük Gazvesi'nde nâzil olduğu söylenmiştir.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٤٢﴾

42. *Eğer onları çağırdığın bu savaş, yakın bir mesafeye olup dünya kazancı olan bir sefer olsaydı yahut kolay olup normal bir mesafeye olsaydı (o savaşa katılmayan münafıklar hemen) sana tâbi olurlardı. Ancak mesafesi uzak, yolunun katedilmesi zor bir sefer olduğundan geride kaldılar. Onlar yakında Allah'a yemin edecekler ve bununla kendilerini helâke sürükleyerek, "Eğer malımız, azığımız, imkân ve gücümüz olsaydı seninle birlikte biz de gelecektik" diyecekler. Allah biliyor ki onlar yeminlerinde yalancıdırlar.*

Rivayet edilir ki, Tebük Gazvesi için duyuru yapılınca muhataplar üçe ayrıldılar: Muhacir ve ensarın büyükleri hemen itaat edip hazırlık yaptılar; bazı zayıf müminlere ağır geldi ve kalmak için izin istediler; münafıklar ise geri durup katılmadılar. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ
الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ
يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى رَيْبِهِمْ
يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ
انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا
زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيكُمْ
سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

43. *Ey habibim! Allah seni affetti. Onlar savaşa katılmamak maksadıyla yalan söyleyerek oturup kalmak için senden izin istediler. Neden beklemeden hemen izin verdin? Bekleseydin, mazereti konusunda yalan söyleyenlerle doğru söyleyenler sana açıklanırdı da onları bilmiş olurdun.*

44. *Ey resûlüm! Allah'a ve ahirete iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler (aksine hemen bu işe girişirler). Allah, gazâdan geri kalmaktan sakınanları gayet iyi bilmektedir.*

45. *Ancak Allah'a ve ahirete iman etmeyenler, cihaddan geri durmak için senden izin isterler. Onların kalpleri İslâm'ın gerçek (bir din) olduğu konusunda şüphe duymaktadır. Onlar şüphe ve ikiyüzlülük içinde bocalayıp dururlar.*

46. *Eğer onlar (münafıklar) gerçekten gazâya katılmak isteselerdi, bunun için gerekli olan teçhizatı temin etme imkânları vardı. Ancak Allah onların bu gazâya katılmalarını hoş görmediği için onlara tembellik verip (kalplerine) korku saldı. Onlara evlerinizde, "Kadınlarla, çocuklarla ve hastalarla oturun (kalın)" denildi.*

47. *Şayet onlar sizinle (sefere) çıksalardı, size hile yapmaktan ve bozgunculuktan başka hiçbir katkıları olmayacaktı. Sizin aranıza fitne ve ayrılık sok-*

mak isteyecekler, casusluk edip sizin sözlerinizi ve durumunuzu karşı tarafa taşıyacaklardı. Allah münafıkların kalplerinde olanları bilmektedir.

Kutlu ordu Tebük'e doğru yola koyuldu. Abdullah b. Übey de münafık bir güruh ile birlikte çıktı. Zübâb dağının karşısında istirahat verildi. Ordu yeniden harekete geçince, Abdullah b. Übey adamlarıyla birlikte geri döndü. Hz. Peygamber, *"Şayet onda bir hayır olsaydı bizimle yol arkadaşı olurdu (geri dönmezdi). Şükredin ki, şerlilerin şerrinden kurtulmuş olduk"* buyurdu. Yüce Allah Hz. Peygamber'i tasdik sadedinde bu âyeti indirdi.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتّٰى جَاءَ الْحَقُّ
وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا
تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

48. *Onlar bundan önce de Uhud Savaşı'ndan geri dönerek bozgunculuk yapmak, ashabın arasında ikilik çıkarmak, hile ve entrikalarla senin işlerini bozup tersine çevirmek istediler. Nihayet, ilâhî yardım geldi ve onlar istemeseler de Allah'ın emri açığa çıkarak Allah'ın dini galip oldu (Onlar, müminlere yardım gelmesinden hoşlanmazlardı).*

49. *O münafıklardan bazıları sana, "İzin ver de ben bu savaşa gelmeyeyim. Beni fitneye ve günaha sokma" derler. Bilesiniz ki onlar zaten fitne ve nifaka düşmüşlerdir. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.*

Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber Tebük Savaşı'na hazırlık yaptığı sırada, münafıklardan Ced b. Kays'a, *"Bizimle bu savaşa katılıp oradan güzel Rum câriyeler almayı ister misin?"* dedi. O da, " Yâ Resûlallah! Benim kadınlara çok düşkün biri olduğumu bütün ensar bilir. Bana izin ver de ben bu savaşa gelmeyeyim, orada Rum kızlarını görürsem dayanamayıp günaha girerim" dedi. Allah Resûlü de ona izin verdi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا
أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا

كَتَبَ اللّٰهُ لَنَآ هُوَ مَوْلٰينَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾
قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ
يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِينَا ۚ فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ
مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ۖ اِنَّكُمْ
كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

50. *Ey resûlüm! Eğer sen zafer ve ganimet gibi bir iyiliğe kavuşursan, münafıklar hasetlerinden üzüntüye kapılırlar. Şayet bazı savaşlarda (olduğu gibi) yenilgiye ve bozguna uğrarsan, bu kez de bilgiçlik taslayarak, "İyi ki biz işin başında ileriyi görüp ihtiyatlı davranarak savaşa gitmemişiz" derler ve sevine sevine dönüp giderler.*

51. *Ey habibim! Sen de ki: "Allah'ın levh-i mahfûzda yazdığından (zafer, ganimet, şehadet ve mağfiretten) başka hiçbir şey bizim başımıza gelmez. Bizim dostumuz, yardımcımız ve koruyucumuz yalnızca O'dur. (Öyle ise) Müminler umduklarını elde etme konusunda sadece Allah'a güvenip tevekkül etsinler.*

52. *Münafıklara de ki: "Sizin, hakkımızda beklemekte olduğunuz şey, iki nimetten yani zafer veya şehadetten biridir. Biz de sizin başınıza gelecek iki şeyi; ya Allah katından bir azaba uğratılmanızı veya küfrünüzden ötürü Allah tarafından müminlerin eliyle katledilmenizi bekliyoruz. Artık siz istediğinizi bekleyedurun, biz de isteğimizin gerçekleşmesini beklemekteyiz."*

53. *Ey resûlüm! Münafıklara de ki: "Gazâ için mallarınızı ister gönüllü ister gönülsüz verin. Peygamber ona rağbet etmedikçe o asla kabul olmaz. Çünkü siz savaştan geri durarak fâsıklar güruhundan oldunuz."*

Rivayet edilir ki, Ced b. Kays, "Bana Rumlar'la savaşmaya gitmek zor geldiğinden ve maharet gerektirdiğinden, savaşa gitmeyeyim de malımla orduya yardım edeyim" demişti. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ
وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَاْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا

وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ
اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ
﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۖ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ
يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ ۚ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا
رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

54. *Onların harcamalarının kabul edilmesine engel olan sebepler; Allah'ı ve resûlünü inkâr etmeleri, namazlarını istek ve sadakatle değil zorla ve üşene üşene kılmaları, bir de bu harcamalarını sevap ümidi ya da azap korkusuyla değil gönülsüzce yapmalarıdır.*

55. *Ey Peygamber! Münafıkların mallarının ve evlatlarının çokluğu, seni de müminleri de imrendirmesin. Çünkü Allah onlara, dünya hayatında mal toplama eziyeti, sonra o malları koruma zahmeti ve evlat derdi çektirmek suretiyle azap etmeyi ve nihayet canlarının da kâfir oldukları halde güçlükle çıkmasını diliyor.*

56. *Münafıklar sizden olduklarına yani müslüman olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değildirler. Fakat müşriklere yaptığınız gibi onları da öldürmenizden korktukları için müslüman görünürler.*

57. *Onlar sığınacakları bir kale, mağara veya girecekleri bir delik bulsalardı, sizden kurtulmak için koşarak oraya sokulurlardı.*

58. *Ey resûlüm! Münafıklardan bir kısmı ganimetlerin bölüştürülmesinde sana dil uzatırlar ve kusur isnat ederler. İstedikleri kadar verirsen memnun olur, istedikleri şeyleri vermezsen incinip darılırlar.*

Rivayete göre, kendisine Zülhuveysıra denilen Hâricîler'in ilk liderlerinden olan Hurkûs b. Züheyr et-Temîmî, Huneyn Savaşı'ndan sonra ganimetlerin taksimi sırasında -Hz. Peygamber'in yeni müslüman olanların kalpleri İslâm'a iyice bağlansın diye- onlara bolca ganimet vermesinden hoşlanmayarak, "Yâ Resûlallah! Âdil ol" demişti.

Hz. Peygamber de, *"Yazıklar olsun sana! Ben âdil değilsem kim âdildir"* dedi. Peygamber Efendimiz onu ve yandaşlarını "mârikîn" olarak nitelendirdi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِيْنَا اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُوْلُهٗٓ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُوْنَ ﴿٥٩﴾ اِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَآءِ
وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوْبُهُمْ وَفِى الرِّقَابِ
وَالْغٰرِمِيْنَ وَفِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيْلِ فَرِيْضَةً مِّنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ
حَكِيْمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ النَّبِىَّ وَيَقُوْلُوْنَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ
لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ
وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ رَسُوْلَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦١﴾

59. *Şayet onlar Allah'ın ve resûlünün verdiği ganimete razı olup, "Allah'ın ihsanı bize yeter, yakında bize kendi lutfu ve Peygamber'inin ikramıyla daha fazla ganimet de verir. Şüphesiz biz Allah tarafından gelecek ihsanlara rağbet ederiz" deselerdi, bu onlar için daha hayırlı olurdu.*

60. *Sadakalar (zekâtlar) yalnız şunlar içindir: Dilenmeyen fakirler, dilendikleri halde geçinemeyen düşkünler (miskinler), zekât ve sadaka toplama memurları, yeni müslüman olup henüz ihlâsı ve samimiyeti zayıf olanlar (müellefe-i kulûb), kendini âzat ettirmek için efendisiyle sözleşme yapmış olan köleler, günah işleme kastı olmaksızın zaruretten veya insanların arasını düzeltmek için malını harcadığından ötürü iflas edip borçlananlar, Allah yolunda cihad edenleri para, silah ve giyecekle donatanlar ve meşru bir yolculuğa çıktığı için malından uzak kalmış kimseler. Allah, zekâtın bu sekiz sınıfa verilmesini farz kılmıştır. Allah zekât alma hakkına sahip olanları bilir ve gerektiği şekilde de paylaştırılmasına hükmeder.*

61. *Münafıklardan bazıları Peygamber'i incitirler ve onun hakkında, "O kendisine ne söylenirse dinleyen (ve ona inanan) bir kulaktır" derler. Sen onlara de ki: "Sözlerinizi işitip de yalanınızı ortaya koymak yerine sizi tasdik etmesi (size inanması) sizin için daha hayırlıdır." Bilakis o Allah Teâlâ'yı ve*

müminlerin sözlerini tasdik eder. O, içinizden imanlı olduğunu söyleyenlere de bir rahmettir ki, böylelerinin sözünü doğru kabul edip yalanı yüzüne vurmaz. Bununla birlikte bu sizin halinizi bilmediğinden değil, size güzel davranmak istediğinden ve acıdığındandır. Allah'ın resûlüne eziyet edenler için elem verici bir azap vardır.

Rivayete göre bu âyet, bazı münafıklar hakkında inmiştir. Onlar Hz. Peygamber'e hadlerini aşan sözler söylerlerdi. İçlerinden biri Hz. Peygamber'i kastederek, "Susun! Eğer o konuştuklarımızı duyarsa sizi rezil perişan eder" dedi. Onlardan Cülâs b. Süveyd ise, "Onun hakkında istediğimizi söyleriz, sonra da inkâr edip yemin ederiz; nasıl olsa yemin edince bize inanıyor" dedi.

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ
كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ
أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِئُوا إِنَّ
اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا
نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾

62. *Ey müslümanlar! Münafıklar sizi razı etmek için, "Biz münafık değiliz" diye yalan yere Allah'a yemin ederler. Halbuki razı edilmeye Allah ve Resûlü daha layık ve önceliklidir. Allah Teâlâ'yı razı etmek, Peygamber'ini razı etmektir. Onlar mümin olsalardı, Allah'ın resûlüne eziyet etmez, onu incitmezlerdi.*

63. *Onlar bilmezler mi ki, kim Allah'a ve resûlüne (Allah'ın koyduğu ve resûlünün bildirdiği şeriata, emir ve yasaklara) muhalefet ederse, onlar için, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır. Bu ebedî ateş onlar için büyük bir rezillik ve elemdir.*

64. *Münafıklar, müminlere bir sûre iner de kalplerindeki küfür ve nifakı haber verir diye daima endişe edip korkarlar. Ey habibim! Sen de ki: "Siz alay edin bakalım, Allah sizin korktuğunuz şeyi açığa çıkaracaktır."*

65. *Habibim! Eğer sen onlara ne konuştuklarını (niçin alay ettiklerini) soracak olsan, sana derler ki: "Biz öylesine lafa dalmıştık, aramızda şakalaşıyor ve eğleniyorduk." Sen de ki: "Allah ile O'nun âyetleriyle ve Peygamber'iyle mi alay ediyorsunuz?"*

Bu âyetin nüzûlü hakkında şöyle rivayet edilir: Tebük yolculuğu sırasında, önlerinde Vedîa b. Sâbit olduğu halde, bir grup münafık kendi arlarında, "Muhammed zannediyor ki, Rumlar'ı yenip de beldeleri fethedecek" şeklinde alay edici sözler sarfediyorlardı. Bu sözler, peygamberlik melekesi sayesinde Resûl-i Kibriya Efendimiz tarafından anlaşılınca, Ammâr b. Yâsir'e, "Münafıklar aralarında, şöyle şöyle konuşuyorlar, git onlara söyle" buyurdu. Bunun üzerine derhal Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek, "Biz sadece, yolculuk kolay geçsin diye aramızda eğleniyor şakalaşıyorduk" diyerek samimiyetsiz bir özür beyan ettiler.

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ
مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

66. *Boşuna özür dilemeyin! Siz iman ettiğinizi söyledikten sonra Peygamber'i incitip kötüleyerek kâfir oldunuz. Tövbe etmeleri sebebiyle sizden bir kısmını affetsek de, ikiyüzlülükte ısrarları sebebiyle, bir kısmına da günahkâr olduklarından dolayı azap edeceğiz.*

Rivayet edilir ki, bu grubun içinden affedilen kişi, Mahşa b. Humeyr el-Eşcaî'dir. Bu âyetin nâzil olması üzerine tövbe etmiş, daha sonraları Yemâme savaşında şehit düşmüştür.

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۚ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ
جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾
كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا

فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ
نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ
وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ
إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ
عَدْنٍ ۚ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

67. *Münafık erkekler -ki sayıları 300'dür- ve münafık kadınlar -ki sayıları 170'tir- birbirlerindendir yani ikiyüzlülükte ve ikilik çıkarma konusunda birbirlerine benzerler. Onlar inkârı, günah işlemeyi ve Peygamber'i yalanlamayı emrederler. İman, ibadet ve hakkı tasdik etmekten sakındırırlar. Ayrıca sadaka ve iyilik konusunda elleri pek sıkıdır. Onlar Allah'a ibadeti terkettiler, Allah da onları lutfundan ve hidayetinden mahrum etti. Şüphesiz kadın erkek münafıklar, iman dairesinden çıkmış fâsık kimselerin tâ kendileridir.*

68. *Allah kadın erkek bütün münafıklara ve bütün kâfirlere, ebedî olarak cehennemi vaat etmiştir. Onlara ceza olarak cehennem ateşi yeter. Allah onları rahmetinden kovmuştur ve onlar için hem dünyada hem ahirette bitip tükenmeyen bir azap vardır.*

69. *Ey münafıklar! Siz de tıpkı sizden öncekiler gibi oldunuz. Onlar beden kuvveti, evlat ve mal çokluğu bakımından sizden daha üstün durumdaydılar.*

Onlar dünya lezzetlerinden nasiplerince faydalanmışlardı, siz de onlar gibi nasibinizce faydalandınız (aynı şekilde zevk sürmeye baktınız). Onlar gibi siz de bâtıl heveslerinize daldınız. Onların dünya ve ahirette malları, evlatları, hayırları, iyilikleri hâsılı bütün amelleri boşa çıkıp heder olmuştur. İşte onlar iki cihanda eli boş ve mahrum kimselerdir.

70. *Münafıklara kendilerinden önce geçenlerin haberleri gelmedi mi? Nuh kavmi tûfanla, Âd (Hûd aleyhisselâmın) kavmi şiddetli kasırgayla, Semûd (Salih peygamberin) kavmi depremle, İbrahim'in kavminden olan Nemrud sivrisinekle, Şuayb'ın kavmi olan Medyen halkı bulutlardan üzerlerine yağan ateşle ve depremle, Lût kavmi ise şehirleri altüst olmakla helâk edildiler. Peygamberleri, kendilerine apaçık delilerle gelmelerine rağmen bunlar peygamberlerini yalanladılar. Demek ki Allah onlara zulmetmemişti fakat onlar kendilerine zulmederek azabı hak etmişlerdi.*

71. *Kadın erkek bütün müminler, birbirlerinin dostu ve yardımcısıdır. Onlar imanı ve ibadeti emrederler, inkârdan ve günahtan alıkoyarlar, namazlarını şartlarına uyarak dosdoğru kılarlar, zekâtlarını eda ederler. Allah'ın farzları ve hükümleriyle Peygamber'inin şeriatına ve sünnetine (gönülden) itaat ederler. İşte bunları (kadın erkek müminleri) Allah, rahmetiyle bağışlayacaktır. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, dilediğini yapar ve her şeyi de hikmetle, yerli yerinde yapar.*

72. *Allah, erkek kadın müminlere, içlerinde ebedî kalmak üzere, ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetler vaat etti. Ayrıca adn cennetlerinde güzel yerler, hoş meskenler ve hepsinden çok daha büyük olan kendi rızasını ve hoşnutluğunu da vaat etti. Allah'ın hoşnutluk nimeti öyle büyük bir kurtuluş ve saadettir ki, dünya nimetleri ona göre çok çok değersizdir. Hatta cennet nimetleri bile onun yanında pek küçük kalır.*

Denildi ki adn, cennette büyük bir şehir veya büyükçe bir köşktür. Orası tesnîm ırmağının kaynağı olup peygamberlerin ve sıddıkların meskenidir. "Hoşnutluk" ifadesi haberde şu şekilde geçmektedir: Hak Teâlâ cennet ehline, "Cennet nimetlerinden hoşnut ve razı mısınız?" diye sorar. Onlar "evet" şeklinde cevap verdiklerinde Hak celle ve alâ, "Bundan daha büyük olan nimetimi, rızamı verdim, sizden razı oldum. Artık bundan sonra gazabım olmaz" buyurur.

يَـٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ
وَمَأْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا ۚ وَلَقَدْ
قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ
يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّآ أَنْ أَغْنٰىهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا
يَكُ خَيْرًا لَهُمْ ۚ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى الدُّنْيَا
وَالْـَٔاخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

73. *Ey Allah'ın peygamberi! Kâfirlere karşı kılıçla, münafıklara karşı da iddialarını çürüten delillerle cihad et. Bir de onlara karşı şiddetli ve katı ol. Onların ahiretteki yerleri cehennemdir. Orası ne kötü bir varış yeridir.*

74. *Onlar söyledikleri şeyi "söylemedik" diye Allah'a yemin ederler. Onlar, dini karalama ve düşmanlık ifadesi olan o küfür kelimesini elbette söylediler ve böylece kendilerini müslüman göstermelerinin ardından kâfir olduklarını ortaya koydular. Asla nail olamayacakları bir şeye yani Peygamber'i öldürmeye kalkıştılar. Onların Peygamber'e ve müminlere olan düşmanlıkları ve garezleri ancak Allah'ın Peygamber'e ve müminlere, kendi cömertliği ve lutfuyla bolca rızık vermesinden dolayıdır. Eğer onlar ikiyüzlülükten tövbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Şayet tövbeden yüz çevirip nifaklarında ısrar ederlerse, Allah onları hem dünya hem ahirette elim bir azaba uğratır. Onlar için yeryüzünde ne kendilerini himaye edecek bir dost ne de onlardan azabı savacak bir yardımcı vardır.*

Bu âyet-i kerimede bahsedilen "asla nail olamayacakları" şey, Hz. Peygamber'i ve muhacirleri Medine'den sürgün etme düşüncesi olabilir, denilmiştir. Diğer bir görüşe göre de, Tebük Seferi sırasında yahut dönüşünde Hz. Peygamber'e suikast düzenlemek için fırsat kollamalarıdır. Ancak Cebrâil'in [aleyhisselâm] Hz. Peygamber'e gelerek durumu bildirmesinin ardından Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. Huzeyfe'yi göndererek onları bertaraf ettiği rivayet edilmiştir.

Bu âyetin nüzûl sebebi, rivayete göre şöyledir: Tebük Savaşı hazırlıkları yapıldığı sırada, Cülâs b. Süveyd bir eşeğe binip Medine'ye geldi ve insanları savaştan soğutmak amacıyla, "Muhammed'in söyledikleri doğruysa, ben bu eşekten daha alçak olayım" gibi sözler söyledi. Cülâs'ın bu sözlerini işiten üvey oğlu Mus'ab, bizzat Hz. Peygamber'e gelip şikâyet etti. Hz. Peygamber Cülâs'ı huzuruna çağırıp oğlunun şahitliğinde sorguladı. O da, "Ben böyle bir söz söylemedim" deyip yemin ederek inkâr etti. Mus'ab da, "Allahım! Benim Peygamber'e karşı dürüst olduğumu sen ortaya koyup açıkla!" şeklinde yakarışının ardından bu âyet nâzil oldu. Bu âyetin ardından Cülâs'ın tövbe edip samimi bir mümin olduğu da rivayet edilir.

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ
مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا
اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ
اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ
الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ اِلَّا
جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

75. *Münafıklardan bir kesim var ki, Allah'a söz vererek, "Eğer Allah bize lutfundan mal verirse, mutlaka sadaka ve zekât veririz ve salihlerden oluruz" derler.*

76. *Ne zaman ki, Allah lutfuyla onlara ihsanda bulunup istediklerini bolca verdi, onlar cimrilik edip Allah'ın hakkını yani zekâtı vermekten yüz çevirdiler. Onlar emir ve fermandan sürekli yan çizen, yüz çeviren kimselerdir.*

77. *Allah da, onların cimrilikleri ve zekâttan yüz çevirmelerine karşılık, kıyamette amellerinin cezasıyla karşılaşacakları güne dek, kalplerinde nifak meydana getirip kökleştirdi. Bunun sebebi, "sadaka ve zekât verip salihlerden*

olma"yı vaat ettikleri halde, Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve vaatlerinde yalancı olmalarıdır.

78. *O münafıklar bilmezler mi ki; onların kalplerindeki nifakı, aralarında gizlice söyleştikleri sözleri ve zekâtı haraç diye nitelendirmelerini Allah bilmektedir? Şüphesiz ki Allah, gayba dair her şeyi, bütün gizlilikleri çok iyi bilendir.*

79. *O münafıklar, müminlerden gönüllü olarak, zekât dışında fazladan sadaka verenleri ve varlığı olmayıp gücü nispetinde vermeye çalışanları çekiştirip onlarla alay ederler. Allah onların alay etmesine karşılık cezalarını verecektir ve onlar için elemli bir azap vardır.*

Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber [aleyhisselâm] bir ara insanları sadaka vermeye teşvik edince, sahabe de sadaka olmak üzere çok miktarda mal getirmişti. Mesela, 8000 dirhemi olan Abdurrahman b. Avf hazretleri, "Yarısını aileme bırakıp yarısını tasadduk ettim ve Allah'a ödünç verdim" diyerek 4000 dirhemini Hz. Peygamber'e getirmişti. Fahr-i Âlem [aleyhisselâm] ona, *"Allah verdiğine de geride bıraktığına da bereket ihsan etsin"* şeklinde dua buyurdular. Bu duanın hürmetine Abdurrahman b. Avf'ın malı öylesine bereketlenip çoğaldı ki, vefat ettiğinde dört hanımından yalnız birine, 1/8'in yarısı kadar düşen hissenin miktarı 80.000 dirhem olmuştur. Yine bu sadaka toplama sırasında Âsım b. Adî 100 vesk (yaklaşık 20 ton) hurma getirmişti. Ensardan Ebû Ukayl ise, "Bu gece 2 sâ' hurma karşılığında sabaha kadar kuyudan su çekip kazandığım hurmaların yarsını eve bırakıp diğer yarısını sadaka olarak getirdim" dedi. Peygamberimiz [aleyhisselâm] bu 1 sâ' (3,33 kg.) hurmayı kabul edip diğer hurmaların üzerine saçtırdı. Münafıklar, "Abdurrahman b. Avf'ın ve Âsım'ın bu kadar çok vermesi gösteriş yapmak içindir. Ebû Ukayl'in bir avuç hurmasına ise Allah ve Resûlü'nün ihtiyacı yoktur. O yalnız ismi anılsın da sadakalardan kendine de pay verilsin düşüncesi ile vermiştir" dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

80. *Ey habibim! O münafıklar için ister mağfiret dile, ister dileme, farketmez. Onlar için yetmiş defa mağfiret dilesen de Allah onları kesinlikle affetmeyecektir. Onların bu mağfiretten mahrumiyetleri, Allah'ı ve resûlünü inkâr etmeleri sebebiyledir. Allah küfürde inat eden fâsıklar güruhuna hidayet nasip etmez.*

Rivayet edilir ki, münafıkların elebaşılarından Abdullah b. Übey ölüm döşeğindeyken, ihlâslı müminlerden olan oğlu Abdullah, Hz. Peygamber'den, babasının bağışlanması için dua etmesini istirham etmişti. Hz. Peygamber de onun için çokça istiğfar etmeye niyet etmişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirildi. Âyette geçen "yetmiş defa" lafzı çokluktan kinaye olup "ne kadar istiğfar edersen et" demektir.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ
قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا
وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى
طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِىَ اَبَدًا وَلَنْ
تُقَاتِلُوا مَعِىَ عَدُوًّا اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ
الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى
قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

81. *Allah Resûlü'nün emrine karşı gelerek savaşa katılmayıp evlerinde kalanlar sevindiler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşmaktan hoşlanmadıkları gibi bir de müminlere, "Bu sıcakta savaşa gitmeyin" dediler. Sen onlara de ki: "Cehennem ateşi bu yaz sıcağından daha şiddetlidir." Onlar bu muhalefetleriyle cehennem ateşine müstahak oldular. Keşke o gidecekleri yeri bilselerdi!*

82. *Bu yüzden onlar, kazandıkları günahın cezası olarak, dünya ve ahirette başlarına gelecek olanları düşünerek az gülüp çok ağlasınlar.*

83. *Eğer Allah seni Tebük Seferi'nden döndürür de Medine'ye geldikten sonra münafıklardan bir kısmı -başka bir savaşa katılmak için- senden izin isterse onlara de ki: "Artık siz benimle bir daha sefere çıkmayacak ve asla düşmanla savaşamayacaksınız. Çünkü siz baştan yerinizde oturup kalmaya razı oldunuz. Artık bundan böyle mecburen arkada kalıp katılamayanlarla yani kadınlarla, çocuklarla ve hastalarla birlikte oturun.*

84. *Münafıklardan ölen birinin cenaze namazını asla kılma ve gömülürken kabrinin başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlü'nü inkâr edip imandan uzak ve münafık olarak öldüler.*

Rivayet edilir ki, münafıkların başı Abdullah b. Übey ölüm döşeğindeyken Hz. Peygamber, onu ziyarete gitmişti. O da Hz. Peygamber'den, gömleğini kefen olarak kendisine vermesini hatta namazını kılıp defin sırasında baş ucunda bulunmasını rica etmişti. Hz. Peygamber de gömleğini ona göndermiş, ölünce de cenazesine katılıp namazını kıldırmaya niyet etmişti. Durumdan haberdar olan Hz. Ömer bundan büyük üzüntü duyarak, Abdullah b. Übeyy'in, Peygamber Efendimiz hakkında sarfettiği çirkin sözlerini ve diğer aşağılık hareketlerini sayıp Hz. Peygamber'e hatırlatınca, Resûlullah Efendimiz, *"Ey Ömer! Onun namazını kılıp kılmamakta kararsızım"* buyurdu. Bu âyetin nâzil olması üzerine de namazını kılmadı.

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا
وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ
وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُو الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ
مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ
فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ
لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
﴿٨٩﴾ وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ

وَرَسُولَهُۥٓ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٨٥﴾ لَّيْسَ عَلَى
ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ
إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٨٦﴾ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ
عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٨٧﴾

85. *O münafıkların; malların ve evlatlarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah onlara, mal ve evlatları hakkında biriktirme, koruma ve geçimleri konusunda çile ve eziyet çekip şiddetli sıkıntılara düşmelerini, sonunda da kâfir oldukları halde mahrumiyet ve hüsran içinde canlarının çıkmasını dilemektedir.*

86. *Her ne zaman, Allah'a iman etmeye ve Peygamber'le birlikte kâfirlere karşı cihad etmeye dair bir sûre inse münafıkların güç ve servet sahipleri senden izin isteyip, "Bizi bırak, mazereti olanlarla birlikte biz de evlerimizde oturalım" derler.*

87. *Onlar, savaşa katılmayıp geride kalan kadınlar ve çocuklarla birlikte oturmaya razı oldular ve kalplerine nifak mührü vuruldu. Bundan dolayı artık onlar, cihad etmekteki bahtiyarlığı da, cihaddan geri kalmaktaki bedbahtlığı da anlayamazlar.*

88. *Ancak Allah'ın peygamberi ve onunla beraber olan müminler, mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. Onlar için dünyada Allah'ın yardımı ve zafer, ahirette de cennet ve sonsuz hayırlar vardır. İşte onlar, kurtuluşa eren ve istediklerine kavuşan kimselerin tâ kendileridir.*

89. *Yüce Allah onlara, ağaçları altından ırmaklar akan cennetleri hazırladı. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş (kazanç) budur.*

90. *Bedevîlerden Esed ve Gatafan kabileleri; mallarının azlığını ve çoluk çocuklarının kalabalık olmasını öne sürerek Tebük Savaşı'na katılmamak için izin almaya geldiler. Bu bedevîler (Esed ve Gatafan veya Gıfâroğulları'ndan bir grup) aslı astarı olmayan bir izinle, münafıklar da Allah ve Resûlü'nü yalanlayarak savaştan geri kalıp gitmediler. Münafıklara ve bir bahaneyle sa-*

vaşa katılmayan Araplar'dan kâfir olanlara dünyada (savaş meydanlarında) öldürülme, ahirette de elem verici cehennem azabı isabet edecektir.

91. *Zayıflara yani ihtiyar, çocuk, sakat, hasta olanlarla sefer için gerekli teçhizat, silah ve yolluk imkânı olmayanlara gazâdan geri kalmakta bir sorumluluk (günah) yoktur. Yeter ki Allah ve Resûlü'ne iman ve ibadetle gizli ve açık bütün hallerde müminlere karşı dürüst ve samimi olsunlar. İhlâslı ve iyilik sahibi olanların ayıplanması ve kınanmasına da sebep yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*

92. *Aynı şekilde; sana gelip gazâya katılmak için binek, yolluk ve savaş için gerekli teçhizat isteyenlere de bir günah ve kınama yoktur. Sen onlara, "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" demiştin de bunun üzerine Allah yolunda harcayacak bir şey bulamadıkları için ağlaya ağlaya senin huzurundan mahzun bir şekilde ayrılıp geri dönmüşlerdi (işte onlara da bir sorumluluk yoktur).*

Rivayet edilir ki, "bekkâîn" (çok ağlayanlar) diye isimlendirilen bu sahabiler yedi kişiydiler: Ma'kıl b. Yesâr, Sahr b. Hansâ, Abdullah b. Kâ'b, Ulbe b. Zeyd, Salim b. Umeyr, Sa'lebe b. Aneme ve Abdullah b. Mugaffel. Bu kişiler Hz. Peygamber'e gelip, "Savaşa katılmak istiyoruz, bize de binek ve teçhizat temin eder misiniz?" şeklinde talepte bulundular. Hz. Peygamber onlara, *"İstediğiniz şeyi bulamıyorum"* şeklinde cevap vermişti. Onlar da üzüntü içinde ağlayarak geri döndüler. Bir rivayete göre bunların bir kısmını diğer sahabiler kendi imkânlarıyla binit, yolluk ve silahla donatarak savaşa katılmalarını sağlamıştır.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا
مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ يَعْتَذِرُونَ
إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا
اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ
بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ

رِجْسٌ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ
لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ
﴿٩٦﴾ اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
عَلٰى رَسُولِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ
مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۗ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ ۚ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهٖ ۗ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾ وَالسّٰبِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ
وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ ۙ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ
جَنّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۗ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

93. *Bu konuda kınama ancak zengin oldukları halde cihad etmekten geri kalmaya izin isteyenler içindir. Onlar kadın ve çocuklarla birlikte oturmaya razı olmuş kimselerdir. Onların bu bedbahtlığı (hidayetten mahrum olmaları) sebebiyle Allah, kalplerine gaflet mührü vurdu, artık cihadın sevabını da ondan geri kalmanın cezasını da bilemez duruma gelmişlerdir.*

94. *Tebük'ten dönüp Medine'ye geldiğinizde, münafıklar -savaşa katılmadıkları için- size özür beyan edecekler. Sen de ki: "Boşuna özür dilemeyin! Size asla inanmayız. Allah sizin durumunuzu ve niyetinizi bize bildirmiştir. Allah da Peygamber'i de bundan sonra sizin bu nifaktan dönüp dönmeyeceğinizi görür. Sonra da kıyamette -kalbinizdeki gizli, açık her şeyi bilen- Allah'a döndürüleceksiniz ve o sizin gizlediğiniz ikiyüzlülüğünüzü de görünüşteki uyum ve anlaşma halinizi de tastamam size haber verecektir."*

95. *Savaştan döndüğünüzde, savaştan geri kaldıkları için onları kınamayasınız diye size yemin billah edecekler. Siz de onları kınamaktan vazgeçin. Çünkü onlar azarlayıp kınamayla düzelmesi ve temizlenmesi mümkün olma-*

yan murdar kimselerdir. Onların yeri cehennemdir. Onlar küfür ve nifaklarıyla kazandıkları şeyler sebebiyle cezalandırılacaklardır.

96. *Onlar ancak rızanızı kazanmak için yemin ederler. Ey müminler! Sizin onlardan razı olmanız Allah'ın da onlardan razı olmasını gerektirmez. Şüphesiz ki Allah, fâsıklar güruhundan (bile bile Allah'a itaat etmeyip günahkâr olan münafıklardan) razı olmaz.*

97. *Bedevîler, inkâr ve nifak bakımından, bedevî olmayan şehirlilere göre daha beter bir konumdadırlar. Çünkü onlar âlimlerle oturup kalkmayan, Kitap ve Sünnet'i işitmeyen sert ve kaba kimselerdir. Onlar Allah'ın peygamberine indirdiği sınırları; farzları ve sünnetleri bilmemeye (tanıyıp anlamamaya) daha yatkındırlar. Allah Teâlâ bedevîlerin de medenîlerin de durumlarını en iyi bilen, buna göre de hikmetiyle mükâfat ve cezasını verendir.*

98. *Bedevîlerden öyleleri de vardır ki; yaptığı iyiliği ve harcamayı, korku ve gösterişle yapar. O amelinin boşa gitmiş angarya bir iş olduğunu düşünüp ondan sevap ummaz. Bir de onlar, İslâm devletinin zayıflayıp çökmesini ve üzerinize belalar yağmasını, böylece kendilerinin de bu harcamalardan (zekât ve sadaka vermekten) kurtulacakları günü dört gözle beklerler. O bela ve musibetler onların başlarına olsun! Allah onların dediklerini işitir ve kalplerindekini de bilir.*

99. *Yine o bedevîlerden öyleleri de vardır ki, Allah'a ve ahirete iman edip, Allah yolunda harcadıklarını ve sadaka olarak verdiklerini, Allah Teâlâ'ya yakınlık ve Peygamber'in dualarının vesilesi sayarlar. Çünkü Peygamber sadaka verenlere hayır ve bereketle dua eder. Gerçekten de bu harcamalar ve sadakalar, onlar için Allah'ın rahmetine bir yakınlaşma sebebidir. Allah onları rahmet diyarı olan cennetine yerleştirecektir. Şüphesiz ki Allah sadaka verenleri bağışlayıcı, kendisine yakınlaşmak isteyenlere de rahmet edicidir.*

100. *Bütün müminler içinde cennete ilk girecek olanlar, muhacir ve ensarın ilkleridir (ilk iman edenlerdir). Yine bunlarla birlikte, imanda ve güzel kullukta onlara tâbi olanlardır (Denildi ki: Bu tâbi olanlar; diğer sahabiler, tâbiîn ve kıyamete dek onların izinden gidenlerdir). Allah Teâlâ, işte bu ilk iman edenlerden ve onlara uyanların hepsinden, yaptıkları salih amelleri kabul edip razı oldu. Onlar da Allah'tan razı oldular. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. En büyük mükâfat, gerçek kurtuluş ve ulaşılacak mertebenin zirvesi işte budur.*

Sâbikûn yani muhacir ve ensarın ilklerinin kimler olduğu hususunda farklı görüşler bulunmaktadır: Kıble, Kâbe'ye çevrilmeden önce iman etmiş ve her iki kıbleye doğru da namaz kılmış olanlardır. Yahut Bedir Savaşı'na katılmış olanlardır. Yahut da Rıdvan Biatı'na katılmış olanlar hatta muhacir ve ensarın tamamıdır.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَ ۛ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ۚ ﴿١٠١﴾ وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا ۗ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

101. *Şehrinizin etrafında yaşayan Araplar'dan münafıklar vardır. (Onlar; Cüheyne, Müzeyne, Eslem, Eşca' ve Gıfâr kabileleridir). Aynı şekilde Medine'de de münafıklıkta ısrar eden kimseler vardır ki, sen onları bilmezsin ama biz onları biliriz. Biz onlara dünyada rezillik, öldürülme ve kabir azabıyla iki kere azap ederiz. Sonra da kıyamette daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir.*

102. *Münafıkların dışında, Tebük Gazvesi'nden geri kalan bir grup da var ki, günahlarını itiraf etmiş, diğer gazâlara katılıp başkaca salih ameller işledikleri halde, bu kez o güzel amellere bu kötü ameli karıştırdıklarını kabul etmişlerdir. Allah Teâlâ tövbeleri kabul etmeyi vaat ettiği için umulur ki onların tövbelerini de kabul eder. Gerçekten Allah tövbe edenleri bağışlayıcı ve lutfuyla rahmet edicidir.*

Rivayet edilir ki, sahabeden on kişi, herhangi bir özürleri olmadığı halde Tebük Gazvesi'nden geri kalmışlardı. Haklarında ilâhî tehdit içeren âyetler nâzil olduğunu duyunca, bunlardan yedisi, kendilerini mescidin direklerine bağladılar ve Allah'ın hükmü gelinceye kadar kimsenin kendilerini çözmemesini isteyip buna yemin ettiler. Hz. Peygamber Tebük'ten dönüp de meseleyi öğrenince, *"Onlar hakkında bana bir emir gelmedikçe yemin ederim ki ben de onları çözmeyeceğim"* buyurdu. Onların tövbelerinin kabul edildiğine dair bu âyet nâzil olmuştur.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾

103. *Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini günahlarından temizlemiş ve iyiliklerini bereketlendirmiş olursun. Bir de onlar için dua ve istiğfar et. Çünkü senin duan onlar için bir rahatlık ve güvendir. Allah senin duanı işiten, onların da hak ettiği şeyleri (gayet iyi) bilendir.*

Rivayet edilir ki, yukardaki âyet nâzil olduğunda Fahr-i Kâinat [aleyhisselâm], mescidin direklerinde bağlı olanları çözmüştü. Onlarda bu ilâhî nimete (affedilme müjdesine) şükran olmak üzere Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek, "Yâ Resûlallah! Biz bu mallarımız yüzünden senin hizmetinden geri kalmıştık, al bunları sadaka yap" dediler. Peygamberimiz [aleyhisselâm], *"Ben sizin mallarınızdan bir şey almakla emrolunmadım"* buyurdu. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ
وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ
إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

104. *O tövbe edenler, Allah'ın kullarından tövbeleri kabul etmekte ve karşılığını vermek üzere sadakalarını almakta olduğunu bilmezler mi? Şüphesiz ki Allah tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir.*

105. *Sen de ki: "Ey tövbe edenler! Hayır veya şer namına istediğinizi yapın! Allah Teâlâ, resûlü ve müminler sizin yaptıklarınızı görürler. Siz yakında ölüp gizliyi ve âşikârı bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size dünyada işlediğiniz iyi veya kötü her şeyi bildirip karşılığını verecektir."*

106. *Tebük Gazvesi'ne katılmayanların diğer bir kısmının affı da -Allah'ın emri gereği- geri bırakılmıştır. Eğer o günahları üzerinde ısrarcı olurlarsa Allah onlara azap eder yahut tövbe ederlerse tövbelerini kabul buyurur. Allah onların durumunu bilir, ona göre de hükmünü icra eder.*

Rivayet edilir ki, Tebük Gazvesi'ne katılmayıp geri kalan on sahabiden yedisi kendilerini bağladıkları mescidin direklerinden çözülmüş

ve affedilmişlerdi. Diğer üçü yani Kâ'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî' ise tövbelerinde acele etmeyip yalnız Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek günahlarını itiraf ettiler. Hz. Peygamber onlarla hiç kimsenin oturup kalkmamasını ve konuşmamasını emir buyurdular. Bu âyet-i kerime de onlar hakkında nâzil oldu.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا
إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا
لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ
رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

107. *O münafıklar, müminlere zarar verme, içlerinde gizledikleri küfre güç katma ve müminlerin arasına ayrılık sokma adına, daha önce Allah'a ve resûlüne savaş açmış kimsenin yani Ebû Âmir er-Râhib'in de kendilerine katılmalarını bekleyerek- mescid görünümlü bir yer yaptılar. Bir de, "Biz bu mescidi sadece iyilik için; namaz kılanlara genişlik olsun ve içinde Allah'ın adı anılsın diye yaptık" şeklinde yemin ettiler. Allah şahittir ki, onlar yeminlerinde yalancıdırlar.*

108. *O münafıkların yaptığı Dırâr Mescidi'nde asla namaz kılma! Tâ ilk gününden temeli takva üzerine kurulmuş olan Kubâ Mescidi (veya Mescid-i Nebevî), namaz kılmana daha uygun ve daha layık bir yerdir. Orada öyle yiğitler vardır ki, Allah için tertemiz olmayı severler. Allah da tertemiz olanları sever.*

Buradaki temizliğin, her türlü kötü huydan arınmak veya suyla taharetlenmek, kısaca maddi ve manevi pisliklerden temizlenmek olduğu söylenmiştir.

Rivayete göre Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden olan Ebû Âmir er-Râhib, Tevrat ve İncil'i okuyan biriydi. Medineliler'e, son peygamberin vasıflarını o kitaplardan sürekli naklederdi. Hz. Peygamber hicret edip Medine'yi şereflendirince onun meclisini dolduranlar, birer birer ondan kopup Hz. Peygamber'in etrafına toplandılar. Bu durum

kendisinde kıskançlık ve çekememezliğe yol açan Ebû Âmir, Hz. Peygamber'e karşı cephe alıp onun Medine'den sürülmesi adına faaliyetler yürütmeye başladı. Bedir Savaşı'nın ardından Medine'den kaçıp Mekkeliler'le birlik oldu. Uhud Savaşı'nda İslâm'a karşı müşriklerin safında yer alıp müslümanlara ilk oku atan da oydu. Hz. Peygamber onu Ebû Âmir el-Fâsık diye isimlendirdi. Bu kişi Huneyn Savaşı'nda da İslâm'a karşı saf tuttu ancak oradan da kaçıp güya kendisinden asker alıp Medine'yi kuşatmak için Bizans Kralı Herakleios'a gitti. Oradan Medine'deki münafıklara haber salarak, Kubâ Mescidi yakınlarında, kendileriyle rahatça görüşebileceği bir mescid inşa etmelerini istedi. Münafıklardan; Muattıb b. Kuşeyr, Nebtel b. Hâris ve Hizâm b. Halid gibi on iki kişiden oluşan bir grup orada hemen bir mescid inşa ettiler. O sıralar Hz. Peygamber Tebük Gazvesi için hazırlık yapmakla meşguldü. Münafıklar gelip, "Yâ Resûlallah! Hasta ve zayıf kişiler için bir mescid inşa ettik, gelip de orada, mübarek olması için bir namaz kılsanız (açılışını yapsanız)" şeklinde ricada bulundular. Hz. Peygamber onlara, *"Şimdi savaş hazırlıkları yapmaktayım, inşallah savaştan dönünce gelirim"* şeklinde cevap verdi. Tebük dönüşü ordu Medine yakınlarındaki Zûevan civarında konaklayınca, yine bu münafıklar gelip Resûlullah Efendimiz'i mescidlerine götürmeyi teklif ettiler. Hz. Peygamber de gitmeye niyet etmişti ki, *"Orada asla namaz kılma"* âyeti nâzil olup onu bu ziyaretten alıkoydu. Ardından Hz. Peygamber birkaç sahabiye orayı yakıp yıkmalarını emretti. Onlar da orayı yakıp yıktılar ve sonradan da arsası çöplük haline getirildi.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ
بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ
إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ

وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١١﴾ ٱلتَّٰٓئِبُونَ ٱلْعَٰبِدُونَ ٱلْحَٰمِدُونَ ٱلسَّٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّٰجِدُونَ ٱلْءَامِرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱلْحَٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِىِّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن يَسْتَغْفِرُوا۟ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا۟ أُو۟لِى قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

109. *Peki, din binasının temelini, Allah'a karşı gelmekten sakınma ve O'nun rızası üzerine kuran kişi mi hayırlıdır? Yoksa dibini sel sularının oyduğu, yıkılmaya yüz tutmuş bir yarın kenarında binasını kurup onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır? Allah inkâr ve nifakla kendine zulmeden bir topluluğa hidayet etmez.*

110. *Onların yaptıkları binalar, kalpleri paramparça olup anlama kabiliyetleri kalmayıncaya kadar içlerinde sürekli bir şüphe ve nifak düğümü olarak kalacaktır. Allah onların niyetlerini bilir, Dırâr Mescidi'ni yıkmakta da tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.*

111. *Hiç şüphesiz Allah Teâlâ, müminlerden, cihad uğrunda canlarını, sadaka ve infak yolunda harcadıklarıyla da mallarını, cennet karşılığında satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşıp öldürürler ve öldürülürler. Tevrat, İncil ve Kur'an'da da sabit olduğu üzere onlara vaat edilen cennet haktır. Kim Allah'tan sevap umarak cihadda ahdine vefa gösterirse işte Allah'ın yüce vaadi olan bu alışverişle sevinsin. Çünkü bu alışveriş sizin için en yüce kazanç, en büyük kurtuluştur.*

112. *Allah'a ortak koşmaktan ve nifaktan tövbe edenler, Hak Teâlâ'ya ihlâsla ibadet edenler, her halini Allah'ın bir nimeti olarak görüp daima hamdedenler, oruç tutanlar, (ilim ve ibret için) seyahat edenler, cihad edenler, tevazu ile Allah'a rükû ve secde edenler; iman, ibadet ve Hz. Peygamber'in sünnetine uymayı emredip inkâr ve günahtan onları vazgeçirmeye çalışanlarla Allah'ın hükümlerinin ve şeriatının sınırlarını koruyup emir ve yasaklarına riayet edenler. İşte bu sıfatlara sahip olan müminleri cennetle müjdele.*

113. *Allah'a ortak koşanların cehennemlik oldukları açıkça belli olduktan sonra, ne Peygamber için ne de müminler için -akraba bile olsalar- onlar adına mağfiret dilemek câiz değildir.*

Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlib ölüm döşeğindeyken yanına varıp ona iman etmesini teklif etmiş ancak iman edeceğinden ümidini kesince, *"Bana yasaklanmazsa senin için bağışlanma dileyeceğim"* diye vaatte bulunmuştu. Ölümünden sonra Hz. Peygamber onun için istiğfar ettiğinden sahabe de aynı şekilde kendi ataları ve yakınları için mağfiret dilemeye başlamışlardı. Dolayısıyla bu âyet-i kerime nâzil oldu ve bundan alıkonuldular.

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا
كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

114. *İbrahim'in, babası Âzer için mağfiret dilemesi ancak önceden, "Senin için bağışlanma dileyeceğim" şeklinde söz vermesinden ötürü idi. Onun (babasının) Allah'ın düşmanı olduğu kendisine beyan edilince, bundan vazgeçti. Gerçekten İbrahim çok içli, ince kalpli ve kendisine eziyet edenleri affeden çok halim biriydi.*

115. *Allah Teâlâ bir topluma İslâm hidayeti lutfettikten sonra -sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmeden- onları hesaba çekip amellerini boşa çıkaracak değildir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*

Rivayet edilir ki, bu âyet-i kerime, Medine'ye gelip İslâm'a girdikten sonra memleketlerine dönen bir grup hakkında indirilmiştir. Onlar kıblenin değiştiğinden veya şarabın haram kılınmasından haberdar olmadan, eski halleri üzere vefat etmişlerdi. Bundan dolayı cezalandırılmayacaklarını bu âyet ima etmiş olabilir.

إِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ

وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ
يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

116. *Şüphesiz göklerin ve yerin mülk ve hâkimiyeti Allah'a aittir. Dünyada diriltmek ve öldürmek O'nun emrindedir. Sizin Allah'tan başka işlerinizi gözeten bir dostunuz ve yardımcınız yoktur.*

117. *Andolsun ki Allah, Peygamber'inin Tebük Seferi'ne katılmayan münafıklara izin vermesini affettiği gibi muhacirle ensardan bir grubun, Peygamber'e tâbi olmalarına rağmen "sâatü'l-usre: zorluk anında" yani Tebük Seferi'nde kalplerinin neredeyse geri kalmaya meyletmiş olmalarını affedip tövbelerini kabul etti. Allah onlar için çok esirgeyici, çok rahmet edicidir.*

Nakledildiğine göre, Tebük Seferi'ne Gazvetü'l-usre (dar günler/zorluk gazâsı), bu sefere katılan orduya "ceyşü'l-usre: zorluk ordusu" denildi. Onlardan on kişi, nöbetleşe tek bir deveye binerdi. Açlıktan ölmeyecek kadar iki kişi bir hurmayı bölüşerek yer, bununla bir gün idare ederdi ve hava da son derece sıcaktı. Bu büyük zorluklar sebebiyle bir grup mümin, dayanamayıp geri dönmeye meyletti. Ardından tövbe edip Resûl-i Ekrem'e boyun eğmeleri üzerine Allah Teâlâ'nın kendilerini affettiğini bildirmek üzere bu âyet nâzil oldu.

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

118. *Tebük Gazvesi'nden geri kalıp katılmayan o üç kişiyi de Allah affetti. Öyle ki, aşırı üzüntüden vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış, yeryüzü olanca genişliğine rağmen onlara dar gelmişti. Nihayet Allah'ın gazabından kurtulmak için yine O'nun kerem ve affından gayrı sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar. Bu gönül darlığı içindeyken Hak Teâlâ, eski hallerine dönsünler diye onları tövbeye muvaffak kıldı. Şüphesiz ki Allah, tövbeleri çok kabul eden ve tövbe edenlere hakkıyla merhamet edendir.*

Rivayete göre bu üç kişi, yukarıda isimleri zikredilen Kâ'b, Hilâl ve Mürâre'dir. Hz. Peygamber hiç kimsenin onlarla oturup kalkmamasını ve konuşmamasını emretmişti. Elli gün sonra tövbelerinin kabul edildiğini bildiren bu âyet nâzil olmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

119. *Ey iman edenler! Allah'ın razı olmadığı işlerden sakının! Verdiğiniz sözlerde, yaptığınız tövbelerde ve bütün hallerinizde sadıklarla birlikte (siz de doğru kişiler) olun.*

120. *Medine ahalisine de çevresindeki bedevîlere de, Resûlullah'tan geri kalmaları (emrine ya da yaptığı işe muhalefet etmeleri) ve onun kendi nefsini sakınmadığı şeylerden kendi canlarını sakınmaları (onun katlandığı zorluklarla diğerlerinin katlanmaktan kaçınmaları) yaraşmaz. Savaş konusunda Allah'ın peygamberine muhalefet etmenin câiz olmayışın sebebi şudur: Allah yolunda başlarına susuzluk, zahmet veya açlık gelmesi yahut kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları hatta düşmanla çarpışma, esir etme, ganimet alma ya da hiçbir başarı kazanamama gibi durumların hiçbiri boşa gitmiş değildir. Aksine bu durumlar kendileri için salih amel olarak yazılır ve her birine karşılık sevap alırlar. Şüphesiz Allah, ihsan sahibi mücahidlerin ecrini zayi etmez.*

Rivayet edilir ki, ensardan Ebû Hayseme'nin [radıyallahu anh] güzel bir hanımı vardı. Bu kadın Ebû Hayseme için bahçenin gölgelik bir yerinde güzel bir dinlenme ortamı, taze hurma ve soğuk su hazırlamıştı. Ebû Hayseme oraya gelip bu güzellikleri görünce, "Ben bu gölgelikte, bu güzel kadınla, taze hurma ve soğuk suyla safa süreceğim de; Hz. Peygamber, rüzgârın bile sıcak estiği şu mevsimde cefa ve sıkıntı

içinde olacak. Bu Allah'ın resûlüne reva mıdır?" deyip, o nimetlerin hiçbirine el sürmeden silahlarını kuşandı ve süratle Hz. Peygamber'e yetişip orduya katıldı. Hz. Peygamber onun bu davranışından memnun kalıp kendisine dua etti.

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

121. *Cihad için, ister Ebû Ukayl el-Ensârî vb. verdikleri bir avuç hurma veya bir lokma gibi küçük, isterse Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf'ın yaptıkları gibi büyük yardımlar olsun; bu yaptıkları bütün harcamalar ve katettikleri vadiler boşa gitmeyip kesinlikle onlar için sevap olarak yazılır. Kıyamet günü onların yaptıkları bu işlerinin karşılığı, işledikleri amelden daha güzel ve daha fazlaca kendilerine mükâfat olarak bol bol verilecektir. Öyle ki, bu nimetler sayısız ve hesapsızdır.*

Hadis-i şerifte bu konuda şöyle buyrulmuştur: *"Bir kimse gazâ yolunda herhangi bir şey harcasa, bu kendisi için yedi yüz katı olarak yazılır. Yine bir kimse savaşa katılan herhangi bir mücahide yardımda bulunsa, kendisi de cihad etmiş gibi yazılır."*

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ
مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا
إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. *Müminlerin hep birlikte gazâya çıkmaları veya hep birlikte ilim öğrenmeye gitmeleri uygun olmaz. Bu şekilde hayatın düzeni bozulur. Şu halde her kabileden ve her beldeden bir topluluk gazâya çıkarken bir grup da Peygamber'le birlikte kalsın ki, ondan Kur'an'ı ve dini, farzları, sünnetleri bütün hükümleri öğrenip gazâya gidenler dönünce onlara hükümleri öğretsinler ve kötülükten sakınmaları için onları uyarsınlar. Umulur ki onlar nasihatle azaptan sakınırlar.*

Daha önce geçen âyetlerde -savaştan geri kalanlara- ağır tehditler vardı. Bunun üzerine ashap topyekûn savaşa katılmak istedikleri için bu âyet nâzil oldu.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا
فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ
سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا
فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ
أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ
يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ
هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا ۚ صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا
عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

123. *Ey müminler! (Önce) Size yakın olan kâfirlerle savaşın! Buradaki yakından maksat, Medine civarındaki yahudiler ve diğer kâfirlerdir. Veyahut -o dönem- Şam'daki Rum kâfirleridir, denildi. O kâfirler savaş sırasında sizin sertliğinizi, yiğitliğinizi ve kararlığınızı hissetsinler. Bilin ki, Allah'ın yardımı, kendisine karşı gelmekten sakınanlarla birliktedir.*

124. *Ne zaman bir sûre nâzil olsa, münafıklar alay ederek birbirlerine, "Bu sûreyle hanginizin imanı arttı?" derler. Müminlerinse bu sûrelerin inmesiyle ilim ve imanları, yakîn ve sebatları artar. Müminler, inen bu âyetlerle sevinip birbirlerini müjdelerler.*

125. *Bu sûreler kalplerinde şüphe ve nifak hastalığı olanların küfürlerine küfür katarak inkârlarını daha da arttırır ve küfürleri iyice perçinlenerek ölüp giderler.*

126. *Peki, bu münafıklar; her yıl bir ya da iki defa birtakım zorluklar, şiddetli hastalıklar, kıtlık ve diğer belalara uğradıklarını görmüyorlar mı? Buna rağmen nifaklarından tövbe edip iyice düşünerek ibret almazlar.*

127. *Münafıkların ayıp ve kusurlarını açıklayan bir sûre indirildiğinde, birbirlerine bakıp işaretle, "Müminlerden sizi gören oldu mu?" derlerdi. Eğer onları gören biri olmuş ise durup beklerler, şayet kimse onları görmemişse kalkıp giderler ve Peygamber'in yanından kaçarlardı. Allah Teâlâ, hakkı anlamayan bir topluluk olmaları sebebiyle onların kalplerini imandan çevirmiştir.*

128. *Ey insanlar! Andolsun ki içinizden size öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız yahut günah içinde olmanız ve kötü işler yapmanız ona çok ağır gelir. O, sizin İslâm'a girip iyi bir halde olmanız için aşırı çaba göstermektedir (size çok düşkündür). Bütün müminlere karşı çok şefkatli ve cidden çok merhametlidir.*

Burada "ona ağır gelir" şeklinde tercüme ettiğimiz "aziz" kelimesi bazı okuyuşlara göre bir öncesinde geçen "peygamber" kelimesine sıfat olacak şekilde de okunmaktadır. Bu durumda âyetin yüce manası şöyle olur: "Size kendi içinizden aziz (yüce) bir peygamber gelmiştir. Sizin günah işleyerek zor durumlara düşmeniz ona döner de, kıyamette şefaat ederek sizi bu sıkıntıdan kurtarır." Yahut: Size gelen sıkıntılar ona da gelmiştir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

129. *Şayet senin emirlerinden ve sana iman etmekten yüz çevirirlerse sen, de ki: "Sizin şerrinizden korunmak ve size galip gelmek için Allah bana kâfidir. O'ndan başka ibadete layık hiçbir ilâh yoktur. Ben ancak O'na güvenip dayandım ve işlerimi O'na ısmarladım. O büyük arşın Rabb'idir."*

10

YUNUS SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 109 âyettir]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Bu sûreye "Elif-lâm-râ" sûresi de denilmiştir. Bu mukattaa harflerin, "Ben Rahmân olan Allah'ım! Ben yaratılan her şeyi görürüm" anlamına geldiği de söylenir.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ
اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ
عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ
الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ
يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا اِنَّهُ يَبْدَؤُا
الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ
﴿٤﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا

عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٥ اِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ۝٦ اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاۤءَنَا
وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ۝٧
۝٨ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝٨ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝٩ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا
سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝١٠ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ
لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا
يَرْجُونَ لِقَاۤءَنَا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝١١

1. *Elif-lâm-râ! İşte bu âyetler, değiştirilmesi mümkün olmayan hükümlerle sağlamlaştırılmış Kur'an'ın âyetlerdir.*

2. *"İnsanları ilâhî cezalarla uyarıp müminleri de, Allah'a takdim ettikleri güzel amelleri ve doğruluklarına karşılık, Allah katında üstün makamlarla müjdele" diye kendilerinden biri olan Muhammed'i [aleyhisselâm] vahiyle göndermemiz, insanlara şaşırtıcı mı gelmiştir? Kâfirler o Peygamber'in mucizelerini gördüğünde (onun hakkında), "Bu apaçık bir sihirbazdır" dediler.*

3. *Şüphesiz Rabb'iniz, gökleri ve yerleri altı günde (evrede) yaratıp sonra arşı hükmü altında tutup kâinatın bütün işlerini -hikmetinin gereğince- düzenleyip takdir eden Allah'tır. Kıyamet günü O'nun izni olmadıkça hiç kimse şefaat edemez (Bu mukaddes kelâm, putperestlerin, "Putlar şefaatçilerimizdir" sözünü reddetmektedir). İşte bu sıfatlara sahip olan Allah [celle şânuhû] sizin tek Rabb'inizdir. O'ndan başka hiçbir mâbud yoktur. Öyleyse yalnız O'na ibadet edin. O'ndan başka ibadete müstahak olan hiç kimsenin bulunmadığını düşünmez misiniz?*

4. *-Ölüp tekrar dirilerek- hepinizin dönüşü Allah'a olacaktır. Allah'ın iyilere de kötülere de vaadi (verdiği söz) haktır. Buna hazır olun. O, âlemi ilkin yoktan var etmiştir. Sonra öldürüp sevap ve ceza vermek için yeniden diriltir. Salih amel sahibi müminleri de, imanları ve işlerinde adaletli davranmalarından dolayı cennetleriyle mükâfatlandırır. Kâfirler için ise -küfürleri yüzünden- cehennemin kaynar suyundan bir içki ve elem dolu azabı vardır.*

5. *Allah öyle bir mâbuddur ki, yılların sayısını, yıl içindeki ayları ve günleri (zamana bağlı işlerinizi) bilesiniz diye güneşi bir ışık, ayı da bir aydınlık kaynağı olarak yaratmış ve aya yirmi sekiz menzil tayin etmiştir. Allah bunları (boş yere değil) ancak hak olarak hikmeti gereğince yaratmıştır. Allah Teâlâ, öğrenip de onunla faydalanmak isteyen topluluklar için âyetlerini geniş geniş açıklamaktadır.*

6. *Gecelerin karanlık, gündüzlerin aydınlık olmasında ve bunların uzayıp kısalarak değişip durmasında, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı bütün türlerde; haşri ve neşri yani kıyameti düşünüp âkıbetlerinden korkan bir topluluk için, yüce sanatkârın varlığını, birliğini ve sonsuz kudretini gösteren işaretler ve apaçık deliller vardır.*

7-8. *Ahireti inkâr edip bize kavuşmayı ve huzurumuza çıkmayı ummayanlar, dünya hayatına razı olup onunla mutmain olanlar ve bizim âyetlerimizden ve delillerimizden de habersiz bulunanlar var ya; işte onların kazandıkları inkâr ve şirkten ötürü varacakları yer cehennem ateşidir.*

9. *İman edip salih amel işleyenler ise, iman etmeleri sebebiyle, Rab'leri onları, ağaçları altından ırmaklar akan nimet dolu cennetlere giden hidayet yoluna erdirir.*

10. *Müminler cennete girdiklerinde, "Ey Allahım! Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz" sözüyle dua ederler. Hem meleklere hem de birbirleriyle karşılaştıklarında esenlik dilekleri "selâm"dır; sözlerinin ve dualarının sonuysa, "Âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamdüsenalar olsun" diye şükretmektir.*

11. *Eğer Allah Teâlâ insanların hayır dualarına icabet ettiği gibi beddualarına da icabet edip şerri de çabucak verseydi, onlar helâk edilmiş olurlardı. Yeniden dirilişi ve bizimle karşılaşmayı inkâr ederek huzurumuza çıkmayı ummayanları, azgınlıkları içinde bocalar bir halde bırakırız.*

Hz. Peygamber'in şöyle dua ettiği rivayet edilir: *"Allahım! Beşeriyetimden dolayı şayet bir mümine ağır bir söz söyler ya da beddua eder veya vurursam, kıyamet gününde bunu o kimsenin günahlarının affına ve sana yakınlaşmasına vesile eylemeni niyaz ederim."*

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا
عَنْهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم
بِالْبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ كَذَٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ
جَعَلْنَٰكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِى الْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَإِذَا
تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ
هَٰذَآ أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ
إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

12. *Ne zaman insana, hastalık ve üzüntü gibi bir zarar dokunacak olursa; yatarken, otururken ve gezerken dua edip (o sıkıntıdan kurtulmak için) bize yalvarır. Ancak başındaki bu zararı kendisinden uzaklaştırdığımızda -sanki o sıkıntı için bize hiç dua etmemiş gibi- tekrar küfür yoluna gider. İşte haddi aşan müsriflere (yani ömürlerini bâtıl yollarda ve işlerde tükettikleri için müsrif olarak damgalanan zalimlere), yapageldikleri kötü amelleri, böyle süslü gösterilir.*

13. *Ey Mekke ahalisi! Şüphesiz ki apaçık delillerle ve mucizelerle gelmesine rağmen peygamberlerini yalanlamak suretiyle haddi aşan sizden önceki nice ümmetleri helâk ettik. Onlar zaten iman edecek değillerdi. Onlara verdiğimiz ceza gibi -peygamberimizi yalanlayan- Mekke müşriklerine de ceza veririz.*

14. *Helâk edilen o kavimlerden sonra da, davranışlarınıza göre mükâfat veya ceza görmeniz için, yeryüzünde sizi onların yerine getirdik.*

15. *Mekke müşriklerine apaçık âyetlerimiz okunduğunda, bizim huzurumuza çıkmayı ummayanlar, "Bize bundan başka bir kitap getir yahut bunları*

(bunun hoşumuza gitmeyen yerlerini) değiştir" derler. Ey resûlüm! Sen, de ki: "Onu değiştirmek benim için olacak şey değildir. Üstelik buna gücüm de yetmez. Ben ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca Rabbim Teâlâ'ya isyan edecek olursam, kıyamette başıma gelecek büyük azaptan korkarım."

Rivayete göre Arap uluları Hz. Peygamber'e gelip, "Putlarımızı aşağılayan, Lât ve Uzzâ'ya ibadeti yasaklayan âyetlerin dışında bize başka âyetler getir" şeklinde istekte bulundular. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz'e [aleyhisselâm], *"Onu kendiliğimden değiştirmek benim için olacak bir şey değildir"* âyeti ile cevap vermesi emrolundu.

قُلْ لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦﴾

16. *Ey habibim! Onlara de ki: "Şayet Allah dileseydi ne ben Kur'an'ı size okuyabilirdim ne de sizler onu anlayabilirdiniz. Şüphesiz bundan önce kırk yıl, ben içinizde yaşadım. Siz bunu hiç düşünmez misiniz?"*

Bu âyet şu şekilde açıklanmıştır: Allah Teâlâ bana, bu Kur'an'ı size okumamı emretti. Size de okunanları anlamayı lutfetti. Peygamberlikle görevlendirilmeden önce içinizde kırk yıl kaldım; ne Kur'an okudum ne ilimle uğraştım ne de herhangi bir âlimle sohbet ettim. Şimdi size okuduğum bu Kur'an'ın etkili, güzel ve yerinde söz söyleme bakımından üstünlüğüne, meşhur Arap edipleri hayrandır. Niçin buna dikkat edip üzerinde ciddi bir şekilde düşünmüyorsunuz?

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ هٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ اَتُنَبِّئُوْنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ سُبْحَانَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَاخْتَلَفُوْا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيْمَا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَيَقُوْلُوْنَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَقُلْ

إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا
النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ
أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

17. *Allah'a ortak koşarak veya çocuk isnat ederek iftira eden yahut Allah'ın âyetlerini yalanlayıp inkâr eden kimseden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki ortak koşan o günahkârlar asla kurtuluşa eremezler.*

18. *Allah'ı bırakıp da kendilerine hiçbir zararı ve yararı dokunmayan şu cansız putlara ibadet ederler ve, "Bu putlar Allah katında bize şefaat edeceklerdir" derler. Sen onlara de ki: "Yoksa siz Allah'a, yerde ve göklerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yani Allah'ın -hâşâ- bir ortağı var da O bunu bilmiyor, demek mi istiyorsunuz? Allah onların ortak koşmalarından münezzeh ve yücedir."*

19. *İnsanlar önceden tek ümmet yani aynı din üzereydiler. Sonradan -Kâbil'le Hâbil olayında olduğu gibi- ya nefislerinin arzusuna uyarak ya da peygamberler gönderildiğinde kimi onları kabul, kimi de inkâr etmek suretiyle ayrılığa düştüler. Şayet daha önce Rabb'inin, insanların cezalarını kıyamete erteleme hükmü ve sözü geçmiş olmasaydı, bu anlaşmazlığa düştükleri şeylerin hükmü dünyada uygulanıp yanlış yolda olanlar helâk edilir, hak üzere olanlar ise bırakılırdı.*

20. *Mekke müşrikleri, "Peygamber'e Rabb'inden, bizim istediğimiz türden yani çölden ırmakların akıtılması yahut göğün üzerlerine düşürülmesi gibi bir mucize gelmedi" derler. De ki: "Gaybı bilmek yalnız Allah Teâlâ'ya mahsustur. Sizler o istediğinizi bekleyedurun, ben de sizinle birlikte -istediğiniz azabın size gelmesini- beklemekteyim."*

21. *Ne zaman biz kâfirlere; kıtlık ve salgın hastalık gibi birtakım belaların ardından rahatlık, bolluk ve sıhhat versek, bir de bakarsın ki hemen âyetlerimize dil uzatmaya, Peygamber'e tertip ve tuzak kurmaya koyulurlar. Sen de ki: "Allah sizin hile ve tuzaklarınıza karşı ceza verme hususunda azabını göndermekte çabuk davranır (Yahut Allah daha çabuk tuzak kurar)." Kirâmen kâtibîn denen yazıcı meleklerimiz, sizin bu tuzak ve tertiplerinizi yazıyorlar. Sizin bu gizlice yaptığınız tertiplerinizi o melekler önceden açıkça bilirler.*

Rivayete göre Mekke halkı, yedi yıl kıtlığa tâbi tutulduktan sonra ilâhî rahmetle bu bela üzerlerinden kaldırıldığında, yeniden Allah'ın âyetlerine dil uzatmaya, Resûl-i Ekrem'e hile ve ihanete başlamışlardı.

هُوَ الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ
بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ لَئِنْ
اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ
فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَتَاعَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ اِنَّمَا
مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ
مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ۖ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ
وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُونَ عَلَيْهَآ ۙ اَتٰيهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا
حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ۚ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ۖ وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
﴿٢٥﴾ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ
اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّـَٔاتِ
جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا
خٰلِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ
اَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ
﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِينَ

۞ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۞ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ
اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ۞
فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ۞
كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۞ قُلْ
هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ۞ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدٓى اِلَى الْحَقِّ قُلِ
اللّٰهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ اَفَمَنْ يَهْدٓى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدِّٓى اِلَّآ
اَنْ يُهْدٰى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۞ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا اِنَّ
الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ۞ وَمَا كَانَ هٰذَا
الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ
الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوا
بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۞
بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَاْتِهِمْ تَاْوِيلُهُ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ۞ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ
وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ۞ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِى
عَمَلِى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرِيٓـُٔونَ مِمَّآ اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِىٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۞

22. *O Allah, sizi karada binek, denizde gemi üzerinde yürütüp seyahat ettirendir. Öyle ki, siz gemide bulunduğunuzda, tatlı bir rüzgâr eşliğinde gemi içindekilerle giderken bu durumdan sevinç duyarlar. O sırada bir fırtınanın çıkması üzerine -her yönden gelip çarpışan dalgaların kuşatmasıyla- gemi içindekiler öleceklerine kesin kanaat ettiklerinde, yaratılışlarında bulunan samimi imanla Allah'a dua edip, "Eğer bizi bu halden kurtarırsan, andolsun ki sana iman ve itaat ederek bu kurtuluş nimetine şükredenlerden oluruz" derler.*

23. *Ancak, Allah onları bu zor durumdan kurtarınca, ardından yeryüzünde haksız yere bozgunculuk çıkarmaya ve zulmetmeye başlarlar. Ey insanlar! Yaptığınız haksızlık ve bozgunculuklar dönüp yine sizi bulacaktır. Lâkin dünyanın malı geçici olduğu halde ahiretin cezası bâkidir. Sonra bize dönersiniz ve dünyada işlediğiniz iyilik ve kötülükleri bildirip ona göre de karşılığını veririz.*

24. *Dünya hayatı şuna benzer: Biz gökten suyu indiririz. Bu suyla yeryüzünde insan ve hayvanların yiyecekleri; meyveler, tahıllar ve otlaklar, birbirine karışmış olarak yeşerir. Böylece yeryüzü rengârenk çiçekler ve türlü meyvelerle bezenir. Bu yerin ahalisi o meyve, tahıl ve diğerlerini toplayıp almaya kendilerini muktedir zannettikleri bir sırada, bir gece veya gündüz vakti o yere bizim fermanımız gelir. Orada bulunan meyve ve bitkileri biçilmiş veya kökünden koparılmış, sanki orada hiç bitmemiş çer çöp haline getiririz. İşte bu misaldeki gibi düşünen bir toplum için, Kur'an'daki âyetleri böyle geniş geniş açıklarız.*

25. *Allah Teâlâ kullarını, dârüsselâma yani esenlik yurdu olan cennetine davet eder ve dilediği kimseleri selâmet yeri olan dosdoğru yola eriştirir.*

26. *Dünyada iman ve amellerini güzelleştirenler için cennetle birlikte en güzel mükâfatlar ve her şeyden daha üstünü olan Allah'ın cemalini görme nimeti vardır. Onların yüzlerini, cehennemlikler gibi, karalık ve zillet kaplamaz. Onlar cennet ehli olup orada ebedî kalacaklardır.*

27. *Şirk, küfür ve nifak gibi kötü amel işleyenler ancak kötülükleri kadar cezalandırılırlar. Onları horluk ve zillet kaplar. Allah'ın azabını onlardan engelleyecek ve onları koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri, koyu karanlık gecenin parçalarıyla örtülmüş gibidir. Onlar cehennem ehli olup orada ebedî kalacaklardır.*

28. *O gün; iyi kötü herkesi bir araya toplar, ardından da müşriklere, "Siz ve putlarınız yerinizde kalın" deriz. Onların yani iyilerle kötülerin arasını tamamen ayırıp müşriklere, "Niçin bu putlara taptınız?" diye sorarız. Onlar*

da, "Bu putlar, bize ibadet etmemizi emrettiler" deyince putları dile gelip, "Sizin bize tapmanız ancak nefsinizin arzularınıza uymaktan başka bir şey değildir" diyerek, "Hevâ ve hevesini ilâh edinenleri gördün mü?" âyeti gereğince karşılık verirler.

29. *(Ve o putlar, bir de şöyle derler): "Sizinle bizim aramızda şahit olarak Allah yeterlidir. Şüphesiz ki bizim, sizin yaptığınız ibadetten haberimiz olamazdı. Çünkü biz işitmek, görmek ve anlamaktan mahrum varlıklardık."*

30. *İşte orada herkes, hayır ve şer olarak önceden göndermiş olduğu bütün amelleri bulur. Ve gerçek mevlâları yani dostları olan Allah Teâlâ'ya gönderdikleri amellerin sevap ve cezaları kendilerine ödenir. Müşriklerin "ilâhlarımız ve şefaatçilerimiz" diye uydurdukları putları da onlardan ayrılarak kaybolup gitmiştir.*

31. *De ki: "Gökten yağmur ve yerden bitki vermekle sizi rızıklandıran kimdir? Yahut kulak ve gözleri yaratmaya ve onları her türlü tehlikeden korumaya gücü yeten kimdir? Ve ölüden diriyi yani nutfeden (spermadan) canlıları, tohumdan bitkileri; diriden de ölüyü yani canlılardan meni (sperma) ve bitkilerden tohumu çıkaran kimdir? Ve bütün âlemlerin her türlü işini düzene koyan kimdir?" Müşrikler cevap olarak hemen "Allah'tır" derler. Ey peygamber! Sen de ki: "Böyle yüce bir Allah'a şirk koştuğunuz için, O'nun sizi cezalandırmasından korkmaz mısınız?"*

32. *Şu halde bu sıfatlara sahip ve ibadete müstahak olan gerçek Rabb'iniz varken, nasıl olur da böyle bir hakikatten sonra sapkınlığa düşer, haktan bâtıla ve tevhidden şirke döndürülürsünüz?*

33. *Böyle Rab olmayı en çok hak eden ve buna layık olan Allah'ın azap hükmü, iman etmeyip haddi aşarak inkârda ısrar edenler üzerine vâcip olmuştur.*

34. *De ki: "Ortak koştuğunuz putlar arasında; ilkin yaratıp öldükten sonra onları tekrar diriltecek olan var mı?" (Onlar cevap veremediklerine göre) sen de ki: "Allah yoktan var edip öldürür ve tekrar diriltir. Böyleyken nasıl olur da doğru yoldan dönersiniz?"*

35. *De ki: "Ortak tuttuğunuz putlarınızdan hangisi peygamber ve kitap gönderip sapasağlam delillerle İslâm dininin yolunu gösterebilir?" Onlar cevap veremedikleri için sen, de ki: "Allah, hakkı açıklayarak kullarına yol gösterir." Öyleyse tâbi olunmaya kim daha haklı ve layıktır? Hak yolu gösteren mi,*

yoksa kendisi yol bilmez, cansız bir varlık olup sizin, çeşitli vasıtalarla sağa sola taşıyıp gezdirdiğiniz putlarınız mı? O halde size ne oluyor? Nasıl bu şekilde hüküm veriyorsunuz? Siz kendisine daima muhtaç olduğunuz yüce Allah ile size muhtaç olan putlarınızı nasıl bir tutarsınız?

36. *O kâfirlerin çoğu yani bütün elebaşıları, putların kendilerine şefaatçi olacağı gibi ancak kupkuru hülyalara ve bâtıl düşüncelere uyarlar. Boş ve bâtıl düşüncelerse, hak olan ilim ve itikad namına hiçbir şey ifade etmediği gibi onların bu bâtıl düşünceleri, kendilerine gelecek olan Allah'ın azabını engelleyemez. Şüphesiz ki yüce Allah, bunların bâtıl düşüncelerden kaynaklanan bütün işlerini hakkıyla bilmektedir.*

37. *Bu Kur'an'ı, Allah'tan başkasına isnat etmek doğru olmaz. Ancak O, Kur'an ile önceki hak kitapları tasdik edip, emir ve yasakları ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Onun, bütün âlemlerin Rabb'i tarafından gönderildiğinde hiçbir şüphe yoktur.*

38. *Yoksa Mekke kâfirleri, "Muhammed bu sözü (Kur'an'ı) kendiliğinden uydurdu" mu diyorlar? Sen, de ki: "Öyleyse siz de -Araplar'ın en etkili ve sanatlı söz söyleyenlerisiniz- bu iftiranıza inanıyorsanız, bunun gibi bir sûre meydana getirin. Hatta Allah'tan başka yardım alabileceğiniz kim varsa yardıma çağırın ve onların desteğiyle böyle bir sûre ortaya koyun."*

39. *Hayır! Aksine o kâfirler, Kur'an'ın manasını (ve onun doğruluğunu) hiç düşünmeden; onun yorumlarını, hakikatlerini, inceliklerini bilmedikleri halde, onun bilgilerini kavramadan aceleyle Kur'an'ı yalanlama yoluna gittiler. Tıpkı bunlar gibi eski ümmetlerin kâfirleri de peygamberlerini ve onların mucizelerini yalanlamışlardı. Bak o peygamberlerini yalanlayarak kendilerine yazık edenler nasıl da helâk oldular.*

40. *O yalanlayanların bazıları Kur'an'ın hak olduğunu bilip inandığı halde, inadından dolayı bunu açıkça dile getirmezler. Veya sonradan tövbe edeceklerdir. Bazıları da koyu cahilliğinden ve anlayış kıtlığından dolayı -Kur'an'ın Hak sözü olduğunu- tasdik etmeyip küfür üzere ölürler. Senin yüce Rabb'in, yalanlamakta ısrar ve inat edenleri daha iyi bilir.*

41. *Şayet seni yalanlamakta ısrar ederlerse sen, de ki: "Benim amelimin karşılığı bana sizin amelenizin karşılığı da sizedir. Siz benim amelimden uzaksınız yani onunla sorumlu tutulmazsınız. Ben de sizin amelinizden uzağım, ondan da ben sorumlu değilim."*

Bazı âlimler bu âyetin, kılıç âyeti yani Tevbe sûresinin 5. âyetiyle hükmünün kaldırıldığını söylemişlerdir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾
وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ
﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ
خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَآءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ
﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَآءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَآ اَمْلِكُ
لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَلَا
يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا
اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖٓ
آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ اَحَقٌّ
هُوَ قُلْ اِى وَرَبِّىٓ اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ
ظَلَمَتْ مَا فِى الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ
وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ

وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ
مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

42. *Onlardan bir kesim de var ki sen Kur'an'ı okuyup İslâm'ın hükümlerini öğretirken kulak verip dinlerler ama kabul etmezler. Sen sağırlara, hele bundan öte kalplerinde anlama kabiliyeti ve akılları da olmayan (can kulakları sağır) kimselere işittirebilir misin?*

43. *Yine onlardan bir kısmı da, sana bakıp peygamberliğinin delillerini gördükleri halde inatlarından dolayı tasdik etmezler. Sen bu bakarkörlere, hele de kalp gözleri kör olanlara doğru yolu göstermeye güç yetirebilir misin?*

44. *Allah insanların akıl ve hislerini alıp da onları gidermek suretiyle asla zulmetmez. Ancak insanlar, ilâhî nimet olan akıl ve hislerini hevâ ve bozgunculuklarına kaptırarak kendi kendilerine zulmetmiş olurlar.*

45. *Allah Teâlâ onları diriltip topladığında onlar, dünyada ve kabirlerinde gündüzün bir saati kadar kısa bir süre kaldıklarını sanacaklar ve bu diriltilme sürecinde de, dünyadaki gibi birbirlerini tanıyacaklar. Sonra kıyametin şiddeti sebebiyle bu tanışlık ve âşinalık bitecek. İman hidayetine eremeyip Allah'ın huzuruna çıkmayı ummayan, kıyametteki dirilişi ve cezayı yalanlayanlar, orada en büyük zarar ve hüsrana uğramış olacaklardır.*

46. *Ey resûlüm! Onlara vaat ettiğimiz azabın bir kısmını ya dünyada sana gösteririz veya seni önceden vefat ettiririz ancak, onların dönüşü yine bize olacağı için, kıyamette onların azabını sana gösterir ve intikam alırız. Bundan sonra kıyamette Allah, onların yaptıklarına şahitlik edecektir.*

47. *Geçmiş ümmetlerin hepsine, kendilerini hakka davet eden peygamberler gönderildi. Kendilerine peygamberler geldiğinde onları yalanlamaları üzerine, o peygamberlerle yalanlayanların arasında adaletle hüküm verilmiş ve uygulanmış; peygamberler kurtuluşa ulaşmış, yalanlayanlar da yok olmuşlardır. Onların her biri hak ettiği şekilde karşılık bulmuş ve asla zulme uğratılmamışlardır.*

48. *Kâfirler hem alay ederek hem de meydana gelmesine ihtimal vermeyerek, "Yâ Muhammed! Sen ve ashabın, eğer doğru söylüyorsanız, bu kıyamet ya da azabın gelmesi ne zaman olacak? Söylesenize!" derler.*

49. *De ki: "Ben kendim için bile, bir zarar ya da fayda verebilme gücüne sahip değilim. Allah dilemedikçe, size azap inmesini ben nasıl çabuklaştırabilirim? Her ümmet için takdir edilmiş bir ecel (yok olma) vakti vardır. O vakit geldiğinde ne bir an ileri gider ne de bir an geri kalırlar. Ey müşrikler! Siz de acele etmeyin, vakti geldiğinde o azap gelir sizi de bulur."*

50. *De ki: "Söyleyin bakalım! Gelmesi için acele ettiğiniz Allah'ın o azabı, bir gece vakti ya da gündüz iş güç vakti başınıza gelirse pişmanlığınız işe yarar mı?" O günahkâr müşriklerin, acilen istedikleri ne tür bir azaptır? (Çünkü azap asla basit ve kolay olmayıp her türlüsü çok acı ve çetindir).*

51. *Eğer Allah size azap gönderirse, bu azap başınıza gelince mi iman edeceksiniz? Oysa böyle ümitsizlik halindeki bir imanın size faydası olmaz (ve size şöyle denilir): Şimdi mi iman ediyorsunuz? Halbuki siz önceden bunu yalanlayıp alay ediyor ve çabucak gelmesini istiyordunuz.*

52. *Sonra, Allah'a ortak koşma ve dini yalanlama suretiyle kendilerine zulmedenlere denilir ki: "Siz bu ebedî azabı tadın! Çektiğiniz bu ceza, dünyadaki inkâr ve isyanlarınızın kazancından başka bir şey değildir."*

53. *Ey Peygamber! "Vaat olunan bu kıyamet ve azap gerçek midir?" diye senden soruyorlar. Sen, de ki: "Elbette! Rabbim hakkı için o azap gerçektir. Bundan dolayı Allah'ı âciz bırakacak ve azabından yakayı kurtaracak değilsiniz."*

54. *Allah'a ortak koşmak ve inkâr etmekle kendisine zulmeden herkes, yeryüzünün bütün malları ve hazineleri kendisine ait olsaydı, kıyamet gününün azabından kurtulmak için onları fidye olarak verirdi. O azabı gördüklerinde şiddetinden, ne konuşmaya ne de pişmanlıklarını gizlemeye güç yetirebilirler. İnsanlar arasında adaletle hüküm verilir; müminler az sevap verilmek, kâfirler de fazla azap edilmek gibi bir zulme uğratılmazlar.*

55. *İyi bilin ki, göklerde, yerde ve bu ikisinin arasında ne varsa hepsi Allah'ındır (O, kâfirlerin vereceği fidyeye muhtaç değildir). Yine iyi bilin ki Allah'ın sevap ve azap vaatleri haktır, geciktirilmez. Ancak kâfirlerin çoğu bunu bilmezler.*

56. *O Allah diriltir ve öldürür. (Sonra hepiniz) Ölüp tekrar dirilerek ancak O'na döndürüleceksiniz.*

57. *Ey insanlar! Rabb'inizden size bir öğüt, kalplerde olan şüphe ve bozuk inanç hastalıklarına bir şifa, müminler için ise bir hidayet ve rahmet geldi.*

Yani Kur'ân-ı Kerîm insanları iyi amellere teşvik edici, kötü fiillerden tiksindirip uzaklaştırıcı, şek-şüphe ve bozuk inanç hastalıklarından kurtarıcı bir kitap olarak geldi. Aynı zamanda müminlere sırf bir hidayet ve rahmet kaynağı olarak geldi.

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ۭ قُلْ
آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ
الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ
مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ۭ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ
مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۗءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ
اَكْبَرَ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦١﴾ اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَاۗءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٢﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۭ لَا تَبْدِيْلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ
﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۭ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦٥﴾ اَلَآ
اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ شُرَكَاۗءَ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿٦٦﴾ هُوَ
الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ
لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ هُوَ الْغَنِيُّ ۭ لَهٗ مَا
فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ اِنْ عِنْدَكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍۢ بِهٰذَا ۭ اَتَقُوْلُوْنَ

عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
لَا يُفْلِحُونَ ﴿٧٠﴾ مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ
الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧١﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا
قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ
فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا
اِلَىَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧٢﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى
اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى
الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَاٰئِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى
قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَاِئِهِ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ
مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا
جَاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا
وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِى الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ
السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨١﴾ فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى
مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ
﴿٨٢﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٣﴾ فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى

إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

58. *De ki: "Allah Teâlâ'nın, lutfu ve ihsanından Kur'ân-ı Kerîm'i indirmesiyle ve rahmetinden İslâm dinini ihsan etmesiyle, yalnız bunlarla sevinsinler. Bu, onların geçici dünya malından toplayıp biriktirdiklerinden çok daha hayırlıdır."*

59. *Müşriklere de ki: "Allah'ın sizin için ekinler ve ehil hayvanlardan ne rızıklar gönderdi de (siz keyfinize göre) kimini haram kimini helâl kıldınız? Böyle yapmanız (onları helâl veya haram kılma) konusunda, Allah mı size izin verdi yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"*

60. *Allah'a karşı yalan uydurup iftira edenler, kıyamette Allah'ın kendilerine ceza vermeyeceğini mi zannediyorlar? Şüphesiz Allah insanlara, kitap ve peygamberler gönderip helâl ve haramları açıklamakla lutuf ve ihsanda bulunmuştur. Ancak insanların çoğu bu nimetlere şükretmezler.*

61. *Ey habibim! Sen herhangi bir işle meşgul olduğunda veya onun hakkında Kur'an'dan bir şey okuduğunda yahut sen ve ümmetin herhangi bir iş yaptığınızda; bunların hiçbiri bizden gizli olmaz, çünkü biz sizin üzerinize şahidiz ve sizi gözetleyiciyiz. Ne yerde ne de gökte, şanı yüce Rabb'inden zerre kadar da olsa hiçbir şey gizli ve uzak kalmaz. Zerreden büyük ya da küçük her ne varsa kesinlikle hepsi apaçık bir kitapta (levh-i mahfûzda) yazılı, sabit ve bellidir.*

62. *İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına ve Allah'a yakın olanlara, ne gelecek zorluklardan dolayı bir korku ne de geçmişte kaçırdıkları herhangi bir şeyden ötürü hüzün vardır.*

63. *Onlar yani Allah'ın veli kulları öyle kimselerdir ki, Allah Teâlâ'ya iman edip O'na karşı gelmekten sakınırlar.*

64. *Onlara dünyada Kur'an'la ahirette de Allah'ın ihsanı ile müjdeler vardır. Allah'ın sözünde asla değişiklik olmaz. İşte bu müjde, onlar için en büyük saadet ve kurtuluştur.*

65. *Ey habibim! Kâfirlerin Allah'a ortak koşması ve sana dil uzatıp yalanlamaları seni üzmesin. Şüphesiz ki mutlak üstünlük Allah'a aittir. Allah senin dinini yüceltmek istiyor. Allah onların sözlerini işitir, kasıt ve niyetlerini hakkıyla bilir.*

66. *Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde olan melekler, insanlar ve cinler (hepsi) Allah'ındır. Bunlar yaratılan en üstün varlıklar olduğu halde, onlardan hiçbiri rab olmaya (ibadet edilmeye) layık değilken, cansız ve hareketsiz (bir taş yığınından ibaret olan putlar) nasıl rab olabilir? Allah'ın dışında ortaklar koşup onlara tapanlar bile (esasen) onlara tâbi olmuyorlar. Onların uydukları şey, kendilerini hakka yakınlaştıracağına dair besledikleri kupkuru zanlarıdır. Onlar bu yaptıklarında (Allah'a ortak isnat etmekle) yalan söylemektedirler.*

67. *O Allah ki, gündüzün meşgale ve zahmetinden sonra rahat edesiniz diye, geceyi sizin için karanlık kıldı; gündüzü de çalışıp geçiminizi sağlamanız için aydınlık yaptı. Şüphesiz gece ve gündüzün, karanlık ve aydınlığın yaratılmasında, Kur'an'ı can kulağıyla dinleyen bir toplum için, Allah'ın birliğine dair ibret ve deliller vardır.*

68. *Kâfirler, "Allah çocuk edindi" derler. Hâşâ, Allah bundan münezzehtir ve yücedir (Zira çocuk edinmek ihtiyaç sebebiyle olur). O ise buna muhtaç değildir, çünkü göklerde ve yerde var olan şeylerin tamamı Allah'ın mülküdür. Ey kâfirler! Sizin Allah'a böyle bir isnatta bulunmanız için elinizde hiçbir deliliniz yoktur. Bilmediğiniz bir konuda Allah hakkında yalan uydurup Ona iftira mı ediyorsunuz?*

69. *De ki: "Allah'a çocuk isnat ederek, ortak koşarak yalan söyleyen ve iftira edenler, asla cehennem azabından kurtulup cennete giremeyeceklerdir."*

70. *Allah hakkında yalan söyleyip O'na iftira eden o kâfirlerin dünyada mutlulukları çok kısa ve geçicidir. Ardından bize dönecekler. Sonra da inkârları sebebiyle kendilerine en şiddetli azabı tattıracağız.*

71. *Ey resûlüm! Mekke halkına Nuh peygamberin kıssasını oku. Hani o kavmine yani Kâbil oğullarına şöyle demişti: "Benim içinizde bulunmam ve sizi Allah'ın âyetlerini hatırlatarak hakka davet etmem size ağır geliyorsa, (şunu bilin ki) sizin tuzaklarınıza karşı ben Allah'a tevekkül ettim. Artık siz de işinizi sağlam tutup bütün ortaklarınızla bana karşı birleşerek, beni öldürme konusunda ne yapacağınıza karar verin. Beni ortadan kaldırma kastınız da gizli değil, açıktan olsun. Sonra da hiç vakit kaybetmeden istediğinizi yapın!*

72. *Eğer benim size davetimden ve sözümü kabul etmekten yüz çeviriyorsanız, ben davetime karşılık sizden bir ücret istemedim. Benim ücretim ancak Allah Teâlâ'ya aittir ki O bana büyük bir mükâfat ihsan edecektir. İster iman*

edin, isterseniz de yüz çevirin, ben O'nun hükmüne itaat edip O'ndan başkasından hiçbir talepte bulunmayan müslümanlardan olmakla emrolundum."

73. *O kâfirlerin, kendisini yalanlamakta ısrar etmeleri üzerine biz de Nuh'u ve onunla birlikte gemiye binen erkek kadın seksen kişiyi kurtuluşa erdirip helâk olanların yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları da büyük tûfanda boğduk. İbret nazarıyla bak da, peygamberlerin uyarılarına aldırış etmeyerek iman etmeyenlerin sonunun nasıl olduğunu gör.*

74. *Nuh'tan sonra nice peygamberi, davalarını apaçık ispat eden mucizelerle kendi toplumlarına gönderdik. Onlar ise önceden de içinde bulundukları hakkı yalanlama alışkanlıkları sebebiyle iman etmediler. İşte biz de haddi aşanların, sapkınlığa olan ülfetlerinden dolayı kalplerini böyle mühürleriz.*

75. *Bu peygamberlerden sonra Musa'yı ve kardeşi Harun'u da -asâ, yed-i beyzâ ve diğer- mucizelerle Firavun'a ve kavmine gönderdik. Onlar, iman etmeyi kibirlerine yediremediler de alışageldikleri üzere yalanlayarak günahkâr bir kavim oldular.*

76. *Musa [aleyhisselâm] onlara bizim katımızdan hak bir mucize ile geldiğinde onlar, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.*

77. *Musa [aleyhisselâm] onlara, "Size gelen bu hak ve mucizeye sihir mi diyorsunuz? Peygamberliğin alameti olan şey sihir midir? Oysa sihirbazlar dünyada da ahirette de iflah olmazlar" dedi.*

78. *Onlar, Musa ve Harun'a, "Siz bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan döndürmek için mi geldiniz? Yeryüzünde üstünlük (hükümranlık) sizin mi olacak? Biz sizin Allah'ın elçileri olduğunuza inanmıyoruz" dediler.*

79. *Firavun kavmine, "Sihir konusunda mahir olan herkesi (toplayıp) bana getirin" dedi.*

80. *Nihayet sihirbazlar gelince Musa [aleyhisselâm] onlara, "Atacak olduğunuz sopa ve iplerinizi atın" dedi.*

81. *Sihirbazlar sopalarını ve iplerini ortaya attıkları zaman Musa onlara, "Sizin bu yaptığınız şey, düpedüz sihirdir. Allah bu yaptığınız sihri kısa bir süre içinde boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fesatçıların işini ıslah edip düzeltmez" dedi.*

82. *Allah Teâlâ, günahkâr inkârcıların hoşuna gitmese de, kelimeleriyle yani hüküm ve emirleriyle hakkı ispat eder.*

83. *Musa'ya kendi kavmi olan İsrâiloğulları'nın gençlerinin bir kısmından başka iman eden olmadı. Onlar da Firavun ve adamlarının yanı sıra kendi babalarından gelecek eziyet ve bela korkusu içinde idiler. Çünkü Firavun, Mısır'da büyüklük taslayan öyle baskıcı bir zorba, azgınlıkta öyle ileri gitmiş bir durumdaydı ki ilâhlık iddiasında bulunmaya başlamıştı.*

Hz. Musa'ya iman edenler içinde; Firavun'un karısı, Firavun hanedanına mensup biriyle hazinedarının da bulunduğu ve yetmiş kişi oldukları rivayet edilen müminlerin hepsinin de anneleri İsrâiloğulları'ndandı, denilmektedir.

وَقَالَ مُوسٰى يٰقَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ
مُسْلِمِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ
الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَاَوْحَيْنَآ
اِلٰى مُوْسٰى وَاَخِيْهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوْتًا وَّاجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ
قِبْلَةً وَّاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٧﴾

84. *Musa [aleyhisselâm], kendisine iman edenlerin korkuya kapıldıklarını görünce, onlara, "Ey kavmim! Eğer siz Allah'a tam iman etmişseniz O'nun hüküm ve takdirine teslim olarak yalnız O'na güvenip dayanın" dedi.*

85. *Onlar da, "Biz yalnız Allah'a güvenip dayandık" dediler (ve ardından şöyle dua ettiler): " Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğuna fitne konusu yapma!" Yani onları üzerimize musallat edip de bizi onlara ezdirme, dediler.*

86. *"Ve rahmetinle bize, kâfir kavmin saldırılarından ve hilelerinden kurtuluş ihsan eyle" dediler.*

87. *Musa'ya ve kardeşine şöyle vahyettik: "Kavminiz için Mısır'da birtakım evler edinip oraya yerleşin. Siz ve kavminiz, bu evlerinizi kıbleye dönük yapın ve oraları namazgâh edinin. Namazı da, şartlarına uygun şekilde dosdoğru kılın. Ey Musa! Namazlarını evlerinde güzelce kılan müminleri, dünyada kurtuluşla ve ahirette de yüksek mertebelerle müjdele."*

Rivayete göre, İsrâiloğulları önceden namazlarını mâbedlerinde kılarlardı. Musa [aleyhisselâm] peygamber olarak gelince, Firavun bu mescid-

leri yıktırıp onlara namazı yasakladı. Namaz kıldıklarını Firavun'un öğrenmemesi için evlerini mescid edinip orada ibadet etmeleri emredildi.

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهٗ زِينَةً وَّاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾

88. *Musa [aleyhisselâm], "Ey Rabbimiz! Sen Firavun ve kavminin ileri gelenlerine, dünya hayatında nice ziynet, debdebe, mal ve türlü imkânlar verdin. Onlar bu imkânları, insanları hak yoldan saptırmak için kullanıyorlar. Ey Rabbimiz! Sen onların mallarını ve servetlerini yok edecek bir mucize gönder ve içlerine darlık verip kalplerine de bir mühür vur. Çünkü onlar, o can yakıcı azabı görmedikçe iman etmeyecekler" (yahut kalplerini mühürle de imanla ferahlanmasınlar ve böylece acıklı azabı görsünler) dedi.*

Rivayet edilir ki, Musa'nın [aleyhisselâm] dokuz mucizesinden biri de, Firavun ve kavminin; paraları, meyveleri, yemekleri ve bütün mallarının taş kesilmesidir.

قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89. *Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki ikinizin de duaları kabul edildi. Allah'a davet etmede ve delillerinizi en güçlü yollarla ortaya koymakta sebat edin, acele etmeyin. Sakın (Allah'ın vaadinin yerine gelmesindeki gecikmenin hikmetini) bilmeyenlerin yoluna uymayın."*

Rivayete göre Hz. Musa dua ettiği ve kardeşi Harun da [aleyhisselâm] "âmin" dediği için, âyetteki hitap "ikinizin" şeklinde gelmiştir. Bir de bu duanın, kırk yıl sonra kabul edildiği söylenmiştir.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِٓى اِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهٗ بَغْيًا
وَعَدْوًا ۭ حَتّٰٓى اِذَآ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِٓى
اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُٓوا اِسْرَآءِيلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

90. *Biz, İsrâiloğulları'nı Kızıldeniz'den geçirdik. Firavun ve ordusu da, zulmetmek ve saldırmak amacıyla, onları takip ederek arkalarından denize daldılar. Nihayet kendisini ve taraftarlarını su boğmaya başlayınca Firavun, "İsrâiloğulları'nın iman ettiği Allah'tan başka ilâh olmadığına inandım. Ben de müslümanlardanım" dedi.*

Bu kıssanın daha ayrıntılı açıklaması, Şuarâ sûresinde gelecektir inşallah.

آلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

91. *Önceden peygamberi dinlemeyip ona karşı çıkarak bozgunculuk ederdin. Şimdi iraden elinden gittiği ve canından ümit kestiğin vakit mi iman ediyorsun?*

Rivayet edilir ki, Cebrâil [aleyhisselâm] bir gün, insan sûretinde, Firavun'un zulüm ve haksızlık merkezi olan divanına gelerek, kendisine şöyle bir durumun hükmünü sordu: "Bir köle, diğer kölelerden açık bir üstünlüğe sahip olacak şekilde ve efendisinin nimetleriyle çokça taltif edilmiş olduğu halde, itaatsizliğe başlayıp efendisine nankörlük etmeye, hatta efendilik iddiasına kalkışırsa, onun cezası nedir?" Firavun da, "Onun cezası denizde boğdurulmaktır" diye yazdırıp altına "Ebü'l-Abbas el-Velîd b. Mus'ab b. Reyyân" şeklinde mührünü vurdu. Firavun, tam Kızıldeniz'de boğulacağı sırada Cebrâil [aleyhisselâm] ona kendi mühürlü yazısını gösterip, "İşte sana kendi verdiğin fetvayla muamele edildi" dedi.

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92. *Ey Firavun! Bugün senin cesedini denizden çıkarıp yüksek bir yere bırakacağız ki senden sonra gelenlere bir ibret ve alamet olasın. İnsanların birçoğu bizim alamet ve kudretimizden gafildirler. Düşünüp ibret almazlar.*

Rivayete göre İsrâiloğulları, Firavun'un öldüğüne inanmayıp onun gemilere binerek kendilerini takip edebileceği endişesiyle telaşa ve korkuya kapılmışlardı. Cenâb-ı Hak, Firavun'un cesedini yüksek bir tepeye atarak İsrâiloğulları'nın onun cansız bedenini görmelerini sağladı. Bu şekilde İsrâiloğulları sevinip rahat bir nefes aldılar.

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ الطَّيِّبَٰتِ ۚ فَمَا
اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِى شَكٍّ مِّمَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ فَسْـَٔلِ
الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ
الْخَٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ
جَآءَتْهُمْ كُلُّ ءَايَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ
ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَٰنُهَآ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ۖ لَمَّآ ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ
الْخِزْىِ فِى الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾

93. *Biz İsrâiloğulları'nı -onlara verdiğimiz sözümüze yaraşır bir şekilde- çok güzel bir yurda, Şam ve Mısır gibi memleketlere yerleştirdik. Onları helâl ve temiz rızıklarımızla da rızıklandırdık. Kendilerine ilim yani Tevrat'ın bilgisi ve hükümleri gelinceye kadar da herhangi bir anlaşmazlığa düşmediler. Ancak Hz. Muhammed'in sıfatları kitapta karşılarına çıkınca, onları değiştirmeye ve bozmaya giriştiler. Şüphesiz senin yüce Rabb'in, onların aralarında ayrılığa düştükleri konuları (dinî anlaşmazlıkları), kıyamet günü hükme bağlayıp çözecektir.*

94. *Sana gönderdiğimiz bu kıssa ve hükümlerden faraza şüphe duyuyorsan, senden önceki kitapları okuyanlara sor. Zira onlarda da aynı şeyler yazılıdır. Şüphesiz bunlar sana Rabb'in tarafından hak ve hakikat olarak gelmiştir. Sakın şüphe edenlerden olma.*

95. *Sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma. Yoksa zarara uğrayanlardan olursun.*

96. *Küfür üzere ölüp cehennemde ebedî kalacakları sözü ve hükmü Allah tarafından kesinleşmiş olanlar imana gelmezler (Çünkü onlar, Allah'ın kitabını ve hükümlerini bozup değiştirdiler). Oysa Allah'ın sözünde ve hükmünde değişme olmaz.*

97. *Şayet onlara istedikleri bütün âyetler ve mucizeler gelmiş olsa da, onları bekleyen acıklı azabı görmedikçe inanmazlar. O zaman iman etmenin ise onlara zaten bir faydası dokunmaz.*

98. *Yunus peygamberin kavmi dışında, helâk ettiğimiz topluluklardan, azabımız gelip çattığı sırada iman edip de bu imanları kendilerine fayda veren hiçbir memleket halkı olmadı. Onlar yani Yunus'un kavmi iman edince, üzerlerinden dünyada rezillik azabını kaldırdık, ecelleri gelinceye kadar da kendilerini dünya geçimliğinden yararlandırdık.*

Yunus peygamberin -[aleyhisselâm]- kıssası şöyle anlatılır: Allah Teâlâ onu Musul bölgesindeki Ninevâ halkına peygamber olarak gönderdi. Bir süre onları hakka davet etti fakat onlar yüz çevirdiler. Bunun üzerine Yunus peygamber onlardan ümidi kesip haklarında beddua etti. Kendisine, "üç güne kadar azaba uğratılacakları" haberini kavmine bildirmesi vahyedildi. Hz. Yunus onlara bu haberi bildirdikten sonra içlerinden ayrılıp bir dağa gizlendi. Vaat edilen süre dolunca yoğun ve kapkara bir bulut Ninevâ'yı kapladı. Halk, Hz. Yunus'un söylediklerinin gerçek olduğunu anlayınca derhal hükümdarlarına gidip bir çare bulmasını istediler. Hükümdar akıllı biriydi. Hemen Hz. Yunus'u bulup ona teslim olarak yalvarmalarını tavsiye etti. Bütün aramalara rağmen onu hiçbir yerde bulamayınca, tekrar hükümdarlarına koştular. Hükümdar, "Yunus [aleyhisselâm] yoksa da bizi kendisine davet ettiği Allah bâkidir. O bizi işitir ve her halimizi bilir. Şimdi tek çare, O'na yalvarıp yakarmaktır" diyerek önlerine düştü ve baş açık yalın ayak bütün halkıyla birlikte sahraya çıktılar. Küçük büyük çocukları onlardan ayırarak Zilhicce'nin başından Muharrem'in 10. günü olan aşure gününe dek (kırk gün boyunca), "Yunus'un [aleyhisselâm] getirdiklerine iman ettik" diye ağlayıp feryat ederek niyaza durdular. Kırkıncı gün (ki cuma günüydü) dua ve yakarışları Allah katında kabul görüp ilâhî rahmetle o kapkara azap bulutları çekildi. Yunus [aleyhisselâm], kırk günün ardından kavminin durumundan haber almak için Ninevâ'ya doğru yaklaştığında azabın rahmete dönüştüğünü anladı. Bu durumda vaat ettiği azabın gerçekleşmemesinden ötürü, "Beni yalancılıkla suçlarlar" düşüncesiyle şehre girmeyip sahraya döndü. Ardından deryaya atılma ve balığın karnında hapsedilme kıssası, Enbiyâ ve Sâffât sûrelerinde gelecektir inşallah.

Ninevâ, Musul yakınlarında büyük bir şehirdi. Asurlular'a ait olan bu şehrin halen kalıntıları bulunmaktadır. Yunus'un [aleyhisselâm] mezarı, Ninevâ civarında bir köydedir, derler. Bir rivayete göre de Yunus [aleyhisselâm] Kudüs'e gelip ardından Celcûliyye adlı bir beldede, Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] vefatından 815 yıl sonra, vefat etmiştir.

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۗ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

99. *Eğer Rabb'in dileseydi, yeryüzündeki bütün insanlar iman ederdi. Böyleyken ey habibim! Yoksa sen, iman etmesini dilemediğim insanları iman etmeye mi zorlayacaksın?*

Rivayete göre Hz. Peygamber [aleyhisselâm], kavminin iman etmesini çok arzu ettiğinden, onların iman etmemeleriyle büyük üzüntü yaşadı. Allah Teâlâ bu âyetle resûlünü teselli etti ve imanı kendi dilemesine bağladı.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۗ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۗ وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْۗ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰىكُمْۖ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًاۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰلِمِينَ

۞ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ إِلَّا هُوَ ۚ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ۖ يُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۖ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۞ قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ۞ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۞

100. *Allah'ın izni ve yardımı olmadıkça hiç kimsenin iman etmesi mümkün değildir. Allah Teâlâ azabı, imana götüren delilleri düşünemeyen (akıllarını kullanmayan) ve ilâhî hükümlerini anlamayan kimselerin üzerine indirir.*

101. *O mucizeler ve deliller isteyen müşriklere de ki: "Göklerdeki mükemmel yaratılışa ve yerdeki ilâhî kudretin harika eserlerine, tefekkür nazarı ile bakın. (Göreceksiniz) ki, Allah'ın ilminde ne yüce sanatlar, nice mucize ve güzellikler vardır." Ancak Allah'ın ilminde iman etmeyip küfür üzere öleceklere delil ve mucizeler göstermek ya da onları ahiretle korkutmak, kendilerine hiçbir fayda sağlamaz.*

102. *Müşrikler, kendilerinden önce geçmiş ümmetlerin başına gelen azap günlerinden başkasını mı bekliyorlar? Sen onlara de ki: "Başınıza gelecek azabı bekleyedurun. Ben de sizinle birlikte, o yok olacağınız azabı bekleyenlerdenim."*

103. *Geçmiş kavimlerdeki kâfirlere azap indirildiğinde, peygamberlerimizi ve onlara inananları nasıl kurtarmışsak aynı şekilde, hak olan vaadimiz gereği, müşrikleri helâk ettiğimizde de Muhammed [aleyhisselâm] ve ashabını kurtarırız.*

104. *De ki: "Ey insanlar yani ey Mekkeliler! Siz benim dinimden bir şüphe duyuyorsanız, bilin ki ben Allah'ı bırakıp da sizin taptığınız hiçbir şeye tapmam. Ben ancak ruhunuzu kabzederek sizi öldürecek olan Allah'a ibadet ederim. Ayrıca ben müminlerden olmakla yani ilâhî hükümlere boyun eğmekle emrolundum."*

105. *"Yine bütün bâtıl dinlerden yüz çevirip sırf Allah için yalnız İslâm'a yönelerek dosdoğru kalmakla ve şirk koşmaktan sakınmakla emrolundum."*

106. *Ve bana denildi ki: "Allah'tan başka, sana fayda ve zarar vermeye güç yetiremeyen şeylere dua ve itaat etme! Eğer böyle yaparsan, duayı hakkı olandan başkasına yaptığın için, kendine zulmedenlerden olursun."*

107. *Şayet Allah Teâlâ, sana bir zarar dokunmasını dilerse, onu senden kaldırıp defetmeye O'ndan başka kimsenin gücü yetmez. Aynı şekilde Allah sana bir hayrı dilerse, hiç kimse onu engellemeye ve geri çevirmeye güç yetiremez. Allah'ın lutfu ve rahmeti, kullarından dilediğine erişir. Allah Teâlâ mağfiret ve rahmet edicidir. Günah ve isyana düştünüz diye O'nun bağışlamasından ümitsiz olmayın. Emirlerine uyup O'na ibadet ederek de O'nun rahmetini ümit edin.*

108. *De ki: "Ey insanlar! Rabb'iniz tarafından size hak yani Kur'an ve Peygamber gelmiştir. Artık mazeretiniz kalmadı. Kim ki Kur'an'a ve Peygamber'e uyarak hak yola girerse ancak kendisi için hidayet bulmuş olur (kendine iyilik etmiş olur). Kim de inkâr ve yalanlama yolunu seçip sapıtırsa, o da kendi aleyhine sapmış olur. Ben sizin amellerinizi korumakla görevli bir bekçi değilim. Ben ancak müjdeci ve uyarıcıyım."*

109. *Ey resûlüm! Bizzat uygulayarak ve insanlara tebliğ ederek sana vahyedilen şeye tâbi ol. Allah Teâlâ, sana kendileriyle savaşmayı emredip ihsanıyla ilâhî yardım gönderinceye dek müşrikleri davet ederken onların yaptıkları eziyetlere sabret. Allah hüküm verenlerin en hayırlısıdır. Onun hükmünde hata veya sapma, taraflardan birini kayırma veya zulüm gibi bir şey asla düşünülemez.*

11
HÛD SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 123 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ ۚ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ۙ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-râ! Bu kitap, âyetleri en güçlü delillerle sağlamlaştırılmış, eksilmekten ve bozulmaktan korunmuş olan (asla bozulmayacak olan) bir kitaptır. Sonra insanların muhtaç olduğu her şey bu kitapta ayrı ayrı açıklanmıştır. İşte bu kitap her işi hikmetle yapan ve her şeyden haberdar olan Allah katındandır.*

Sûrenin başındaki mukattaa harflerin yani "elif, lâm, râ" harflerinin anlamı Şa'bî'den sorulunca, o şöyle cevap verdi: "Bu harfler Allah'ın sırrıdır. Dolayısıyla, bilgisini Allah'a havale edip bunların ardına düşmeyin."

اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۚ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ۙ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ
ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ اِلَى
اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ
لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۚ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ
اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

2. *Tâ ki, yalnız Allah'a ibadet edesiniz. Ey resûlüm de ki: "Ben onun emriyle sizi, Allah'a ortak koşmanın ve emirlerini dinlememenin cezasıyla korkutan, iman ve tevhidin de sevabıyla müjdeleyen biriyim."*

3. *"Ve Rabb'inizden bağışlanma isteyip günahlardan pişmanlık duyarak tövbe edesiniz ki, belirlenmiş eceliniz gelinceye dek o sizi emniyet ve sağlık içinde yaşatsın ve dinde her fazilet sahibine o faziletinin karşılığını dünyada ve ahirette versin. Şayet imandan yüz çevirirseniz kıyamette veya dünyada başınıza gelecek büyük bir azaptan korkarım."*

4. *Dönüşünüz ancak Allah'adır. O sizi yeniden yaratmaya, sevap vermeye ve azap etmeye; bunların hepsine hakkıyla gücü yetendir.*

5. *İyi bilin ki, -peygambere olan düşmanlıkları anlaşılmasın diye- münafıklar, göğüslerini çevirirler yani peygambere (ve müslümanlara) olan düşmanlıklarını gizlerler. Halbuki Allah onların elbiselerini örtündüklerinde ve yataklarına yattıklarında da, gizli açık bütün işlerini bilmektedir. O şanı yüce Allah onların sinelerindeki hayrı da şerri de bilir ve kıyamette cezalarını verir.*

Rivayete göre bazı münafıklar, Hz. Peygamber'in huzuruna geldiklerinde, onun kendilerini görmemesi için, iki büklüm olup sırtlarını kamburlaştırır ve yüzlerini örterlerdi.

Nakledildiğine göre, kâfirlerden bir adam evine girip perdeleri indirerek elbisesine büründükten sonra, "Allah benim kalbimde olanı bilir mi? (Nereden bilecek!)" diye söylenirdi.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِيْنٍ ۝٦ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ
اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوْثُوْنَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ
الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِيْنٌ ۝٧

6. *Yeryüzünde yürüyen bütün canlıların rızkı Allah'a aittir. Onların yerdeki, sudaki ve havadaki duracakları yeri de; döl, rahim ve yumurtadaki ema-*

net (yahut öldükten sonra konulacakları geçici) yerlerini de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitapta (levh-i mahfûzda) yazılıdır.

7. O Allah Teâlâ, gökleri, yeryüzünü ve içindekileri altı günde (evrede) yarattı. Bunları yaratmadan önce O'nun arşı su üzerindeydi. Bunların yaratılmasında, hanginizin Allah'ın kudretini görmekte tam akıllı ve O'na kulluk etme gayreti içinde olduğunu bildirmek, ortaya çıkarmak için sizi imtihan eder. Ey habibim! Eğer sen onlara, "Öldükten sonra kıyamette tekrar diriltileceksiniz" desen, kâfirler, "Bu diriltme sözü, büyüye benzeyen apaçık bir aldatmadır" derler.

Rivayet edilir ki, yüce Allah yeşil bir yakut yaratıp ona nazar edince o yakut su oluverdi. Sonrasında rüzgârı yaratıp suyu onun üzerine, arşı da suyun üzerine koydu.

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ اَلَا
يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٨﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ اِنَّهٗ لَيَـُٔوْسٌ كَفُوْرٌ ﴿٩﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّىْ اِنَّهٗ
لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ
مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ
بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ مَلَكٌ اِنَّمَآ اَنْتَ
نَذِيْرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٢﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوْا بِعَشْرِ
سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيٰتٍ وَّادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ
صٰدِقِيْنَ ﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ
لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ

الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ
وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ۭ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۭ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا ۭ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَاۗءِ الَّذِينَ
كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ ۙ ﴿١٨﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۭ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُونَ ﴿١٩﴾ اُولٰٓئِكَ لَمْ
يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَاۗءَ ۘ
يُضٰعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۭ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا
يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَخْبَتُوٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ
هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ
وَالسَّمِيعِ ۭ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ۭ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا
اِلٰى قَوْمِهٖٓ ۠ اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّيٓ اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰىكَ
اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ ۚ
وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يٰقَوْمِ

اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ
عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مَالًا ۖ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا ۚ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا
رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّى اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ
اِنْ طَرَدْتُهُمْ ۚ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ
اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ
يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِٓى اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّٓى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾
قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ
﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِى اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ
يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۖ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ
فَعَلَىَّ اِجْرَامِى وَاَنَا بَرِٓىءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

8. *Eğer onlara vaat ettiğimiz azabı belli bir vakte kadar ertelesek, onlar alay ederek, "Bu azabın inmesini engelleyen nedir?" diyecekler. İyi bilsinler ki, azap geldiğinde geri dönmeyecek ve alay ederek çabucak gelmesini istedikleri azap da onları kuşatmış olacaktır.*

9. *Şayet biz insana rahmetimizden bir nimet verip sonra da elinden alsak o, sabırsızlığından ve Allah'ın keremine itimatsızlığından, geçmişi unutup ümitsiz ve nankör olur.*

10. *Ama biz insana, dokunan bir zararın ve derdin ardından nimetler tattırsak, "Kötülük ve musibet (bir daha gelmemek üzere) benden gitti" diyerek şımarır, gurura kapılır ve insanlara karşı böbürlenerek şükretmeyi unutur.*

11. *Ancak sıkıntı ve musibetlere sabredip, geçmiş ve gelecek Allah'ın bütün nimetlerine şükrederek salih amel işleyenler bunun dışındadır. İşte onlar için günahlarının bağışlanması ve büyük mükâfatlar vardır ki bunların en küçüğü cennettir.*

12. *Ey resûlüm! Yoksa sen, "Şayet o peygamberse, ona neden gökten bir hazine indirilmiyor ki onu dağıtarak etrafına adam toplasın?" veya, "Onun yanında bir melek bulunup da peygamber olduğuna şahitlik etse ya" gibi bâtıl sözlerinden gönlün daralıp da sana vahyolunanların bir kısmını (müşriklerin putlarını yerme kısmını) tebliğ etmeyi terk mi edeceksin? Sana düşen ancak onları Allah'ın azabıyla korkutmaktır. Onların bâtıl sözlerinden niçin kalbin sıkışıyor? Allah her şeye vekildir. Onların cezalarını mutlaka verecektir.*

13. *Yoksa müşrikler, "Muhammed Kur'an'ı kendisi uydurmaktadır" mı diyorlar? Onlara de ki: "Siz Araplar'ın en etkili ve güzel söz söyleyenlerisiniz, şiir ve nesirde mahirsiniz. Madem bu Kur'an'ı benim uydurduğumu iddia ediyorsunuz; eğer doğru söyleyenlerdenseniz, Kur'an'daki gibi on sûre de siz uydurup getirin. Hem bu konuda bana karşı size yardımcı olacak Allah'tan başka, gücünüzün yettiği herkesi (bütün Arap şair ve ediplerini), benimle mücadele etmesi için yardımınıza çağırın."*

14. *Ey Peygamber ve ey müminler! Eğer müşrikler, "Haydi bir benzerini de siz ortaya koyun" dediğinizde cevap veremiyorlarsa, bilin ki bu Kur'an Allah'ın ilmiyle indirilen, kulların dünya ve ahiret menfaatlerini içinde barındıran bir kitaptır. Ve yine bilin ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Kur'an'ın mucize olduğu size âşikâr kılındığına göre, artık (ihlâsla Allah'a teslim olup) İslâm üzere sebat ediyorsunuz değil mi?*

15. *Kim dünya hayatını ve onun süsünü (ve ihtişamını) isterse, biz onlara dünyada sağlık, zenginlik, bolluk ve çoluk çocuk ile yaptıklarının karşılığını tastamam öderiz. Onların bu dünyadaki amellerinin karşılığından hiçbir şey eksik kalmaz.*

16. *Ahirette o kimselerin amellerine karşılık cehennem ateşinden başka bir şey yoktur. Onların dünyadaki yaptıkları her şey boşa gitmiş, amelleri de iptal olmuştur. Zaten bunların yaptıkları, ahiretle alakası olmayan samimiyetsiz, riya ve gösterişten ibaret şeylerdi.*

17. *Hak yolda olduğuna dair Rabb'inin katından kılavuzu bulunan kimse -ki bu kılavuz Hz. Peygamber ve ashabıdır- üstelik Allah katından olup*

doğruluğuna aklî bir delil de şahitlik etse (ki bu şahit Cebrâil'dir); acaba bu kişi, dünyayı ve onun ihtişamını isteyen kimse gibi midir? Hem Kur'an'dan önce, zamanında dinde rehber ve rahmet olan Musa'nın kitabı yani Tevrat da Kur'an'ı desteklemektedir. İşte bu kuvvetli delil sahipleri Kur'an'a iman ederler. Mekkeliler'den Kur'an'ı inkâr edenler elbette vaat edildikleri ateşe atılacaklardır. Sakın bu vaat edilenden şüphe duyma! Çünkü o Rabb'in tarafındandır ve hak bir vaattir. Ancak insanların çoğu ona inanmazlar.

18. *İndirmediği bir şeyi Allah'a isnat ederek ve ortak koşarak yalan söyleyenden daha zalim kim olabilir? Bu iftiracılar mahşer günü Rab'lerine arzedilip hem melekler ve peygamberler hem de kendi organları onların aleyhine şahitlik ederek, "Bunlar, Allah'a çocuk isnat edip ortak koşan ve yalan söyleyip iftira atanlardır" derler. İyi bilin ki Allah'ın lâneti, O'na ortak koşarak kendilerine zulmedenlerin üzerinedir.*

19. *Onlar öyle zalim kimselerdir ki, insanları Allah'ın yolu olan İslâm'dan alıkoyarlar ve müslümanları da bu yoldan döndürmek isterler. Hem onlar ahireti de inkâr eden kimselerdir.*

20. *Onlar dünyada kendilerine azap etmekten Allah'ı âciz bırakacak değillerdir. Ve bu azaptan onları kurtaracak Allah'tan başka bir dost ve yardımcıları da yoktur. Onların azabı kat kat artırılacaktır. Çünkü onlar dünyada hak sözü işitmeye tahammül etmez ve doğru yolu da görmezlerdi.*

21. *Onlar öyle bir güruhtur ki, dünya hayatında kendilerine zarar verdiler. Uydurmakta oldukları şeyler yani melekleri temsilen taptıkları putlardan şefaat ümitleri de boşa çıkıp kendilerini yüzüstü bırakmış ve uzaklaşıp gitmiştir.*

22. *Şüphesiz onlar, kıyamet gününde en çok zarara uğrayanların tâ kendileridir.*

23. *İman edip de salih amel işleyenler ve Allah'tan başka şeylerden yüz çevirerek yalnız O'na itaat edip hükümlerine boyun eğenler, işte bunlar cennet ehli olup orada ebedî kalacaklardır.*

24. *Müminler ile kâfirlerin durumu şöyledir: Kâfirler, Allah'ın âyetlerini görmedikleri ve kelâmını işitmedikleri için kör ve sağır gibidirler. Müminlerse, bunları gören, işiten ve iman edenlerdir. Bu iki zümre, örneklik ve özellikte hiç birbirine denk olur mu? Acaba bu misalden ibret alıp düşünmez misiniz?*

25. *Biz Nuh'u [aleyhisselâm] kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh onlara dedi ki: "Ben sizi Allah'ın azabına karşı uyarıyor, ondan nasıl kurtulacağınızı açıklıyorum.*

26. *Yalnız Allah'a ibadet edin! Muhalefet edecek olursanız bir gün başınıza elem verici bir azabın gelmesinden korkarım."*

27. *Nuh kavminin kâfirlerinden ileri gelenler, ona dediler ki: "Biz seni ancak kendimiz gibi bir beşer olarak görüyoruz. Senin bize karşı ne üstünlüğün var ki sana itaat edelim? Hem sana tâbi olanların ancak içimizdeki akılsız, düşüncesiz ve ayaktakımı kimseler olduklarını görüyoruz. Senin de, sana tâbi olanların da bize bir üstünlüğünü görmüyoruz ki sana uyalım. Aksine hem seni iddia ettiğin peygamberlikte ve hem de sana uyanları senin doğruluğunu kabul etmelerinde yalancılar olarak görüyoruz yani sizin yalan söylediğinizi düşünüyoruz."*

28. *Nuh [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Ey kavmim! Söyler misiniz, şayet ben bu davamda Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde olsam ve Rabbim bana katından peygamberlik vermiş ve fakat size onu görecek göz verilmemişse (siz buna karşı kör kalmışsanız), siz istemediğiniz halde, bunu size zorla mı kabul ettireceğiz?*

29. *Ey kavmim! Ben sizden elçilik görevimi yapmam karşılığında herhangi bir mal mülk istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah Teâlâ'ya aittir. Ve ben o müminleri de (siz istemiyorsunuz diye) yanımdan kovacak değilim. Çünkü onlar kıyamette yüce Rab'lerine kavuşacak ve mükâfat göreceklerdir. Ancak onları aşağılamanızdan dolayı sizi cahil bir topluluk olarak görüyorum.*

30. *Ey kavmim! Eğer onları yanımdan kovacak olursam, beni Allah'ın azabından kim koruyabilir? Onları kovmamı istemenizin doğru olmadığını hiç düşünmüyor musunuz?*

31. *Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size melek olduğumu da söylemiyorum ki bana, 'Sen de bizim gibi bir beşersin' diye itiraz ediyorsunuz. Hem sizin hor görüp küçümsediğiniz o müminler için, 'Allah onlara hiçbir hayır vermez' de diyemem. Zira Allah Teâlâ ahirette onlara, size dünyada verdiğinden kat kat fazlasını ihsan edecektir. Onların içindeki doğruluk ve samimiyetin ne seviyede olduğunu en iyi Allah bilir. Şayet ben onların görünüşlerine bakıp müslüman olduklarına hükmetmezsem, işte asıl o zaman zalimlerden olurum."*

32. *Onlar dediler ki: "Ey Nuh! Sen bizimle çok mücadele edip didiştin ve bu didişmeyi çok uzattın. Doğru söylüyorsan şu vaat ettiğin azabı getir de görelim."*

33. *Nuh [aleyhisselâm] dedi ki: "Allah Teâlâ, ister hemen isterse vakti geldiğinde o azabı başınıza getirir. Siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz.*

34. *Eğer Allah sizi saptırmayı dilerse, ben öğüt vermek istesem bile bu size kâr etmeyecektir. O Allah sizin Rabb'iniz ve mâlikinizdir. Dönüşünüz de O'na olacak ve amellerinize göre size O karşılık verecektir."*

35. *Nuh'un kavmi, "Nuh belki de bunları kendiliğinden uyduruyor" diye iftira ettiler. Ey Nuh onlara de ki: "Eğer bunları kendim uydurup Allah'a iftira ettiysem günahı benim boynumadır. Ben sizin bana iftira isnadıyla işlediğiniz günahtan da uzağım."*

(Bu âyete şöyle de mana verilebilir: Ey habibim! Yoksa Mekkeli müşrikler, bu Nuh kıssasını senin uydurduğunu mu söylüyorlar. De ki: Eğer onu uydurmuşsam vebali bana aittir. Ben de sizin işlemekte olduğunuz suçlardan uzağım).

وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ آمَنَ فَلَا
تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا
تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

36. *Nuh'a [aleyhisselâm] şöyle vahyolundu: "Kavminden şimdiye kadar iman edenler hariç başka imana gelen olmayacaktır. Artık onların eziyetlerine ve yalanlamalarına üzülmeyesin (Çünkü onlara azabın inme vakti yakındır).*

37. *Ey Nuh! Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre bir gemi yap. İnkârla kendilerine zulmedenler hakkında, bana bir şey söyleme yani gelen azabın geri çevrilmesi için bana dua da etme! Çünkü onlar suda boğulmaya mahkûm edilmişlerdir."*

Nakledildiğine göre Nuh [aleyhisselâm] yapacağı gemi için kereste isteyince, kendisine, Hindistan taraflarında yetişip kerestesi çok sert ve değerli olan sac ağacından dikmesi emredildi. Dikilen ağaçlar yirmi yılda yetişti. Ardından gemiyi nasıl yapacağı konusunda tereddüt içindeyken, onu kuş göğsü gibi yapmasına dair vahiy geldi.

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِنْ
تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

38. *Nuh gemiyi yapmaya başlayınca, kavminin ileri gelenlerinden her biri gemi inşaatının yanından geçtikçe alay ederler; "Suyun böylesine kıymetli olduğu bir yerde mi gemi yapıyorsun?" veya, "Sen önceden peygamberdin, şimdi marangoz mu oldun?" diye eğlenirlerdi. Nuh da [aleyhisselâm]] onlara, "Şimdi siz bizimle alay edin, Allah'ın azabı geldiğinde biz de sizinle alay edip eğleneceğiz" dedi.*

39. *Dünyada rezil rüsva edici azabın kime geleceğini ve ahirette de dâimî azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.*

Rivayete göre Hz. Nuh'un [aleyhisselâm] yapımını iki yılda tamamladığı geminin uzunluğu 300, genişliği 50, yüksekliği de 30 zirâ idi. Ayrıca gemiyi üç kat şeklinde inşa edip ziftle sıvamıştı. Nuh [aleyhisselâm] ilâhî emir doğrultusunda her cinsten hayvanı toplayıp gemiye yerleştirmişti. Buna göre; üst katta kuşlar, orta katta malları ve gıdalarıyla insanlar, alt katta ise vahşi kara hayvanlarıyla diğer dört ayaklı hayvanlar bulunmaktaydı. Hz. Nuh bu düzeni sağlamakla meşgulken...

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۖ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ
وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40. *Nihayet emrimiz gelip çatınca ve tandırdan su kaynayıp taştığında (bu tandırın Havva annemizin ekmek pişirdiği taştan yapılmış bir tandır olduğu nakledilir) Nuh'a şöyle emrettik: "Kendisinden istifade edilen hayvanların her cinsinden erkekli dişili birer çifti, aile efradından hakkında boğulma hükmü verilmiş kimseler (ki onlar Hz. Nuh'un kâfir olan oğlu Kenan ve karısı Vâile'dir) dışındakileri ve sana iman edenleri gemiye yerleştir." Zaten ona pek az kimse iman etmişti.*

Rivayet edilir ki, gemiye binenler; yarısı erkek yarısı kadın olmak üzere yetmiş iki kişiyle Hz. Nuh'un ailesi yani kendisi ve mümine olan

hanımı, oğulları Hâm, Sâm, Yâfes ve bunların eşleri olmak üzere toplamda seksen küsur kişi idiler. Yine rivayet edilir ki, yüce Allah bütün hayvanları Hz. Nuh'un etrafına toplamış, Hz. Nuh hayvan cinslerinden hangisine elini uzattıysa sağ eline erkek, sol eline dişi bir hayvan gelmiş ve onu gemiye yerleştirmiştir.

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ۚ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٤١﴾

41. *Nuh [aleyhisselâm] gemiye binecek olanlara, "Yüce Allah'ın adıyla, bismillah diyerek binin. Zira onun yürümesi de durması da O'nun iradesiyledir. Yüce Rabbim müminleri bağışlayan ve merhametiyle tûfan belasından kurtaracak olandır" dedi.*

Rivayet edilir ki, Nuh [aleyhisselâm] gemiyi "bismillah" ile hareket ettirir ve "bismillah" ile durdururdu.

وَهٖىَ تَجْرٖى بِهِمْ فٖى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحُ ابْنَهُ وَكَانَ فٖى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرٖينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰوٖى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنٖى مِنَ الْمَٓاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقٖينَ ﴿٤٣﴾ وَقٖيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعٖى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعٖى وَغٖيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقٖيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٤﴾

42. *Gemi, içindekilerle birlikte, dağlar gibi dalgalar arasında akıp gidiyordu. Nuh [aleyhisselâm] geminin dışında bulunan oğlu Kenan'a (veya Yâm'a), "Yavrum! Müslüman ol, gel bizimle gemiye bin. Kâfirlerle beraber olma, sonra helâk olursun" dedi.*

43. *(Oğlu) Kenan cevaben, "Beni boğulmaktan koruyacak yüksek bir dağa sığınırım" dedi. Nuh [aleyhisselâm] ise, "Bugün Allah'ın rahmetiyle iman nasip ettiği kimselerden başka bu azaptan kurtaracak hiçbir koruyucu yoktur" dedi. Bu sırada babayla oğlu arasına tûfan dalgaları girdi ve Kenan da boğulanlardan oldu.*

44. *"Ey yeryüzü! Suyunu yut. Ey gök! Sen de suyunu tut" denildi. Suya da, "Eksil!" denildi ve su çekildi. Hak Teâlâ'nın, şerli kimselerin boğulması ve iyi kimselerin kurtulması hükmü gerçekleşti. Gemi de, Fırat ile Dicle arasında Musul yakınlarındaki bir yarımadada bulunan Cûdî dağının tepesinde durdu. Ve zalimler topluluğu için, "Allah'ın rahmetinden uzak ve yok olsun" denildi.*

Nakledildiğine göre Hz. Nuh [aleyhisselâm] ve ashabı, Receb-i şerif'in 10'unda gemiye binmişler ve tam altı ay su üzerinde kalmışlardı. Muharremin 10. gününde karaya ayak basmışlar ve şükür kastıyla bu günde oruç tutmuşlardı.

Cûdî dağı, Şat (Dicle) nehri üzerinde bulunan Cezîre-i Ömeriyye'nin (Cizre) doğusunda, bir veya iki saat uzaklıkta oldukça yüksek bir dağ olup zirvesinde bir ziyaretgâh vardır.

وَنَادٰى نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِي مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ
وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِيْنَ ﴿٤٥﴾

45. *Nuh [aleyhisselâm] Rabb'ine niyaz edip, "Yâ Rabbi! Oğlum Kenan benim ailemdendir. Sen, beni ve ailemi suda boğmayacağını vaat etmiştin. Senin vaadin haktır ve sen hâkimlerin en güzel hükmedenisin" dedi.*

Rivayete göre Hz. Nuh [aleyhisselâm], oğlunun kâfir olduğunu bilmemekteydi. Şayet bu durumu bilseydi, yüce Allah'ın -yukarıda 37. âyette geçtiği üzere- *"Zulmedenler için bana bir şey söyleme!"* emrine rağmen böyle bir istekte bulunmazdı.

قَالَ يٰنُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ
لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۖ اِنِّيْٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ
بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ۖ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَتَرْحَمْنِيْٓ اَكُنْ
مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٤٧﴾ قِيْلَ يٰنُوحُ اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكٰتٍ عَلَيْكَ
وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ ۚ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٤٨﴾

46. *Allah Teâlâ, "Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü o salih olmayan bir amelin sahibidir (küfür üzeredir). Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeyi benden isteme. Seni cahillerden olmaktan menederim" buyurdu.*

47. *Hz. Nuh, "Ey Rabbim! Artık bundan böyle hakkında bilgi sahibi olmadığım şeyi istemekten sana sığınırım. Şayet af ve mağfiretinle bana merhamet etmezsen, ben hüsrana uğrayanlardan olurum" dedi.*

48. *Ona denildi ki: "Ey Nuh! Katımızdan sana erişen esenlikle gemiden in. Neslinde bereket olup ikinci Âdem olasın ve gemide seninle birlikte olan müminlerin de nesillerinde hayır ve bereket olsun. Onların neslinden öyle topluluklar gelecek ki, kâfir olmalarına rağmen kendilerini dünyada geçindireceğiz; ardından kıyamette, bizden onlara elem verici bir azap dokunacaktır."*

Âyette geçen topluluklardan maksat Hûd, Salih, Şuayb ve Lût peygamberlerin [aleyhimüsselâm] kavimleridir, denilmiştir.

تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۛ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۚ ﴿٤٩﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۛ
قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۛ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾
يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۛ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۛ اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ
عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

49. *Sana Cebrâil [aleyhisselâm] vasıtasıyla vahyettiğimiz Hz. Nuh'un bu kıssası, gayb haberlerindendir. Bundan önce bunları ne sen ne de kavmin bilirdi. O halde kavminden sana gelen eziyetlere ve peygamberliğini tebliğdeki zorluklara -Nuh'un [aleyhisselâm] sabrettiği gibi sen de- sabret. Nihayet dünyada zafer, ahirette güzel sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlar içindir.*

50. *Âd kavmine de kardeşleri olan Hûd'u [aleyhisselâm] peygamber olarak gönderdik. Hûd onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allah Teâlâ'ya ibadet edin. Sizin Ondan başka ilâhınız yoktur. Sizin ona ortak koşmanız yalan ve iftiradan ibarettir.*

51. *Ey kavmim! Peygamberlik görevimi yerine getirme karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratan Allah Teâlâ'ya aittir. Hakkı bâtıldan ayırt etmek için hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?*

52. *Ey kavmim! Rabb'inizden bağışlanma dileyin. Sonra da Allah'tan başkasına ibadet etmekten vazgeçip tövbe edin. Böylece gökten ekinlerinize bolca yağmur göndersin, size, gücünüze güç katan evlatlar versin. Günahlarınızda ısrar ederek imandan yüz çevirmeyin."*

Rivayete göre Allah Teâlâ Âd kavminden yağmuru kesip kadınlarını da kısır bıraktı. Âd kavmi ziraatla uğraşan bir kavimdi. Dolayısıyla yağmura ve düşmana karşı savunma için evlatlara muhtaçtılar. Bu sebeple Hûd [aleyhisselâm] kendilerine bu âyetin manası çerçevesinde nasihatte bulundu.

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ
قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ
آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ
﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾

53. *Onlar dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize, peygamberlik davanı ispat eden bir delil getirmedin. Biz senin sözünle ilâhlarımıza ibadeti terkedecek değiliz. Ve sana iman edecek de değiliz.*

54-55. *(Biz senin hakkında) 'ilâhlarımızdan biri seni fena çarpmış, demekten başka bir söz bulamıyoruz.' (Hûd) dedi ki: 'Ben, Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki, ben, sizin, (Allah'a) ortak koştuğunuz, şeylerden kesinlikle beriyim. Haydi siz ve putlarınız hep birlikte beni yok etmeye çalışın. Bana bundan sonra mühlet ve fırsat da vermeyin.'"*

Nakledildiğine göre Hûd'un [aleyhisselâm] mucizelerinden biri de, kavminin adamları çok güçlü kuvvetli olmalarına ve onların içinde bu sözleri söylemesine rağmen, yalnız başına ve korumasız olarak içlerinde dolaşırdı da ona bir zarar veremezlerdi.

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ ۚ مَا مِن دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ إِنَّ
رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ
إِلَيْكُمْ ۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنَاهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

56. *"Şüphesiz ben, hem benim hem de sizin Rabb'iniz olan Allah'a dayanıp güvendim. Bütün imkânlarınızı kullansanız da bana zarar vermeye gücünüz yetmeyecektir. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu perçeminden tutmuş olmasın (Allah her şeyin sahibi, bütün canlılar da O'nun kudret ve iradesine tâbi olduğundan, dilediği gibi onlar üzerinde tasarruf etmeye kadirdir). Benim yüce Rabbim hak ve adalet üzeredir (O'nun katında, O'na sığınıp güvenenlerin emeği asla boşa gitmez).*

57. *Şayet siz imandan yüz çevirirseniz, ben tebliğ etmekle sorumlu olduğum vahyi, görevim gereği, delilleriyle birlikte size ulaştırdım. Bu yüz çevirmeniz sebebiyle Rabbim sizi helâk edip yerinize başka bir kavim getirir. Sizin hakkı kabul etmekten yüz çevirmeniz O'na hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Rabbim celle şânuhû her şeyi yani herkesin davranışlarını, sözlerini ve hallerini koruyup gözeten ve herkesin hak ettiği karşılığı da verendir."*

58. *Azap emrimiz gelince Hûd'u [aleyhisselâm] ve onunla birlikte olan müminleri rahmetimizle kurtardık. Onları şiddetli bir azaptan kurtuluşa erdirdik.*

O şiddetli azap, bâd-ı semûm denilen kavurucu bir çöl rüzgârıdır (sam yeli) ki, kâfirlerin burunlarından girip arkalarından çıkar ve isabet ettiği organlarını paramparça ederdi.

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

59. *İşte Ahkâf'ta kalıntıları halen durmakta olan Âd kavmi... Onlar Rab'lerinin âyetlerini inkâr ettiler, peygamberleri Hûd'a [aleyhisselâm] karşı geldiler ve inatçı zorbaların ardından gittiler.*

Ahkâf, Arap yarımadasında Hadramut'a (ya da Hadramevt) bitişik Şihr kasabasının doğusunda bulunmakta olup eskiden gayet kalabalık bir yerleşim yeri ve Âd kavminin önemli bir şehriydi. Günümüzde girilmekten korkulan uçsuz bucaksız kumluk bir araziden ibarettir. Hatta Hz. Hûd'un [aleyhisselâm] kabrinin de, oradaki Mesîle denilen vadide olduğu söylenir.

وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا
رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾ وَإِلٰى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ
وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ
﴿٦١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَنْ
نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾
قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً
فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾
وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا
فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

60. *Onlar "rîh-i akîm" adlı köklerini kazıyan bir rüzgârla, bu dünyada ve can yakıcı bir azapla da ahirette lânete uğratıldılar (Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldılar). Bilmiş olun ki Âd kavmi, Rab'lerini inkâr etmişlerdi. Haberiniz olsun ki, Hûd'un [aleyhisselâm] kavmi olan Âd'a, Allah'ın rahmetinden ebediyen uzak kalma ve helâk olma cezası verildi.*

61. *Semûd kavmine de kardeşleri olan Salih'i [aleyhisselâm] peygamber olarak gönderdik. Salih onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet ediniz, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. O sizi topraktan yaratıp size topraktan geçinme ve yeryüzünü bayındır hale getirme gücü verdi. Öyleyse O'ndan bağışlanma dileyin ve artık O'ndan başkasına ibadet etmekten vazgeçin. Şüphesiz Rabbim Teâlâ, rahmetiyle, müminlere pek yakındır. Ve duaları da kabul edendir."*

62. *Onlar dediler ki: "Ey Salih! Bundan önce sen, aramızda doğru düzgün, aklı başında bir adam olarak görmeyi ümit ettiğimiz biriydin (işlerimizde danıştığımız ve dinimize de bağlı biri olmanı beklerdik. Ancak bu söylediklerini işitince, bizi hayal kırıklığına uğrattın). Sen bizi, atalarımızın ibadet ettiği ilâhlara tapınmaktan mı alıkoyuyorsun? Doğrusu biz senin davet ettiğin şeye (bu tek ilâha) karşı derin bir şüphe içindeyiz."*

63. *Salih [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Ey kavmim! Söyler misiniz, yüce Rabbim bana apaçık bir delil ve peygamberlik vermişken, eğer ben bu tebliğ görevini yerine getirmeyip sizi hakka davet etmez de O'na karşı gelirsem, beni Allah'ın azabından kim koruyabilir? Siz (bu tekliflerinizle) beni zarara uğratmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz."*

64. *Ve (Salih [aleyhisselâm] yine) dedi ki: "Ey kavmim! İşte şu Allah'ın dişi devesi, size bir mucize ve benim peygamberliğime bir alamettir. Onu kendi haline bırakın da Allah'ın mülkü olan yeryüzünde otlasın. Ona kötü niyetle dokunmayın, yoksa ardından sizi mühlet tanımayan bir azap yakalar."*

65. *Onlar deveyi yakalayıp ayaklarını keserek öldürdüler. Salih [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Evlerinizde üç gün daha yaşarsınız (çarşamba, perşembe ve cuma günü; ardından azabınız gelir)". İşte bu, yalan çıkmayacak olan kesin bir tehdittir.*

Rivayet edilir ki, onların yüzleri çarşamba günü sarardı, perşembe günü kızardı, cuma günü de simsiyah oldu ve cumartesi başlarına azap geldi. Bu devenin öldürülmesiyle ilgili kıssanın geniş açıklaması, Kamer sûresinde gelecektir inşallah.

فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ
يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ

فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۝٦٧ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَآ اِنَّ ثَمُودَا
كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ۝٦٨ وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ
بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ۝٦٩

66. *Azap emrimiz gelince, Salih'i [aleyhisselâm] ve onunla birlikte olan müminleri, katımızdan bir rahmetle o azaptan ve o günün rezilliğinden kurtardık. Muhakkak ki senin Rabb'in, azabında çok güçlü ve düşmanlarına da mutlak galiptir.*

67. *Küfür ve inkârla kendilerine yazık edenleri, Cebrâil'in [aleyhisselâm] sayhası (korkunç ve yüksek bir sesle bağırması) yakalayıp cezalandırdı. Kalpleri parçalanarak oldukları yere dizüstü çöküp kaldılar ve helâk oldular.*

68. *Sanki yurtlarında hiç yaşamamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semûd kavmi, Rab'lerini inkâr ederek kâfir oldular. Bak işte Semûd, Allah'ın rahmetinden nasıl uzaklaştırıldı ve yok olup gitti.*

69. *Andolsun, elçilerimiz olan melekler, İbrahim'e [aleyhisselâm] müjde vermek üzere gelip, "Sana selâm olsun" dediler. İbrahim de [aleyhisselâm] onlara, "Sizlere de selâm olsun" dedi. İbrahim [aleyhisselâm] oyalanmadan semiz bir buzağıyı kebap yapıp getirdi.*

Rivayete göre onlar üç melek idi: Cebrâil [aleyhisselâm], Lût kavminin helâki; İsrâfil [aleyhisselâm], Hz. İbrahim'e bir evlat verileceğinin haberi; Mîkâil de [aleyhisselâm] Hz. Lût'un ve ailesinin korunup kurtarılacağı müjdesi ile gelmişlerdi. İbrahim [aleyhisselâm] onların melek olduğunu anlamadığı için onlara kebap getirdi.

فَلَمَّا رَآ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا
تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ۝٧٠ وَامْرَاَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا
بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ۝٧١ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ
وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ۝٧٢ قَالُوا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ

اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ اِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا
ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾
اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَآ اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَآ اِنَّهُ قَدْ
جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا
لُوطًا سِىٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَآءَهُ
قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ
بَنَاتِى هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِى اَلَيْسَ مِنْكُمْ
رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَاِنَّكَ
لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِى اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾
قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ
الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ
اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا
عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً
عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِىَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

70. *İbrahim [aleyhisselâm], misafirlerin kebaba el uzatmadıklarını görünce, ikramı reddettikleri düşüncesiyle onların hallerinden hoşlanmadı ve kalbine bir korku geldi. Çünkü o zamanın âdetine göre, misafirin ev sahibinin yemeğini reddetmesi, kötülük yapmak için geldiğine işaretti. Melekler Hz. İbrahim'in korktuğunu hissedince, "Korkma! Biz Lût kavminin helâki için gönderilmiş melekleriz, yiyip içmeyiz" dediler.*

71. *İbrahim'in [aleyhisselâm] hanımı (aynı zamanda amcası Hârân'ın kızı olan Sâre, perdenin arkasında) ayakta duruyordu. Derin bir nefes alıp sevin-*

cinden güldü. Biz de ona (melekler aracılığıyla) İshak'ı ve onun ardından İshak'ın oğlu Yakub'u müjdeledik.

72. *Sâre, "Vay başıma gelenlere! Ben (99 yaşında) bir kocakarı, bu kocam (İbrahim de [aleyhisselâm] 120 yaşında) bir ihtiyarken, bizden çocuk meydana gelmesi ne tuhaf bir şey" diyerek şaşkınlığını dile getirdi.*

73. *Melekler, Sâre'ye dediler ki: "Allah Teâlâ'nın lutuf ve inâyetiyle iki ihtiyardan çocuk meydana getirmesiyle ilgili emir ve iradesine mi şaşırıyorsun? Ey İbrahim'in [aleyhisselâm] ev halkı! Allah Teâlâ'nın rahmet ve bereketleri sizin üzerinize olsun. O Allah Teâlâ, böyle nimetler vermesiyle, asıl Hamîd (övülmeye layık) ve Mecîd (kerem ve inâyetini göstermesiyle de şanı yüce) olandır."*

74. *İbrahim'den [aleyhisselâm] korku tamamen gidip de bu müjde de gelince, Lût kavmi hakkında, elçilerimiz (olan melekler)le tartışmaya başladı.*

75. *Çünkü İbrahim [aleyhisselâm] halimdi (yumuşak huyluluğu, çok içli olması ve intikam alma konusunda aceleci davranmaması onu bu tartışmaya sevketmişti). Zira o, insanlar için ah edip üzülerek Allah'a yönelen bir kimseydi.*

76. *Melekler dediler ki: "Ey İbrahim! Bu tartışmadan vazgeç. Şüphesiz bunların azabı, Rabb'inin emriyle gelmiştir. Bu, kesinlikle gerçekleşecektir. Bu azap tartışma veya dua ile geri çevrilemez."*

77. *Elçilerimiz (melekler) Lût'a [aleyhisselâm] -güzel yüzlü delikanlılar sûretinde- geldiklerinde, kavmi onları görüp bir fenalık ederler endişesiyle Lût, hüzünlenip kederlendi. Bundan ötürü göğsü daralıp, "Bugün benim için çok çetin bir gündür" diye söylendi.*

78. *Lût'un [aleyhisselâm] kavmi ona doğru koşa koşa gelip daha önceden de yaptıkları çirkin işi yapmak için, ondan misafirleri kendilerine vermesini istediler. Lût [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Ey kavmim! İşte bunlar kızlarımdır. Nikâhlanmanız için bunlar daha temizdir, onlarla evlenin. Allah'tan korkun, misafirlerime karşı beni rezil etmeyin. İçinizde hiç aklı başında bir adam yok mu?"*

79. *Onlar, "Ey Lût! Bizim, kızlarınla bir işimizin olmadığını sen de bilirsin. Ve sen bizim ne istediğimizi de gayet iyi biliyorsun" dediler.*

80. *Lût [aleyhisselâm], "Keşke sizi defetmeye gücüm yetseydi veya güçlü bir aşiret, yardımcım (yahut güçlü bir kale, sığınağım) olsaydı sizi engellerdim" dedi.*

81. *Melekler dediler ki: "Ey Lût! Şüphesiz biz yüce Rabb'inin elçileriyiz. Onların zararı sana ulaşamaz. Geceden bir süre geçince, ailenle birlikte yürü git. Ve sizden hiçbir kimse geriye dönüp bakmasın. Yalnız hanımın, kâfir olduğu için, geriye bakıp helâk olacaktır. Kavmine gelecek olan musibet hanımına da isabet edecektir. Onlara vaat edilen helâkin vakti sabah vaktidir." (Lût'un [aleyhisselâm], "Onların helâki yakın olaydı" demesi üzerine), Cebrâil de [aleyhisselâm], "Sabah yakın değil mi?" Yani yakındır, dedi.*

82-83. *Onlara azap emrimiz geldiği vakit, yurtlarının altını üstüne getirdik. O kavmin bulunduğu bölgeye yani onların üzerlerine, yüce Rabb'inin hazinesinden, pişirilmiş balçıktan işaretli taşları, azap için birbiri ardınca yağdırdık. O taşlar zalimlerden uzak değildir. Çünkü o azabı hak etmişlerdi (Yahut: Lût kavminin yurtları, Mekke müşriklerinden uzak değildir).*

Sodom ahalisinin kıssası şöyle nakledilir: Hak Teâlâ gönderdiği elçilere (meleklere), "Lût kavminin çirkin amellerine ve bozgunculuklarına, dört kere şahitlik etmedikçe onları helâk etmeyin" diye emretmişti. Melekler Lût'a [aleyhisselâm] geldiklerinde, ziyafet için onları evine götürürken, "Bu şehir halkının yapıp ettiklerinden haberiniz var mıdır?" diye sordu. Melekler onların yapıp ettiklerinin ne olduğunu sorunca Lût [aleyhisselâm], "Söylemeye hayâ ediyorum. Bunların, âlemdeki insanların hepsinden beter bir topluluk olduklarına şehadet ederim" dedi. Cebrâil [aleyhisselâm], Mîkâil'e [aleyhisselâm] işaret ederek, "Bu, birinci şahitlik" dedi. Şehrin kapısına geldiklerinde, bu şekilde bir daha şehadet etti. Şehre girdiklerinde bir kez daha ve eve girdiklerinde de bir daha şehadet etti. Bu şekilde dört kere şahitlik tamamlanmış oldu. Bu sırada Lût'un [aleyhisselâm] hanımı veya bir başkası, "Şöyle şöyle güzel gençler geldiler" diyerek halka haber verdi. Onlar da hemen gelip Lût'un [aleyhisselâm] kapısına dayandılar. Lût [aleyhisselâm] kapısını kilitleyip onlarla mücadele etmeye, rica ederek onları başından defetmeye çalıştı. Onlarsa, evin duvarını yıkmak için uğraşıyorlardı. Melekler, Lût'un [aleyhisselâm] ıstırabını görünce, kendilerinin bu kavmi helâk etmek için görevli olarak gönderilen elçiler olduklarını bildirdiler. Cebrâil [aleyhisselâm] dışarı çıkıp kanadıyla dışarıdakilerin suratlarına çarpınca hepsi kör oldular ve birbirlerine, "Dikkatli olun! Lût'un evinde sihirbazlar var" dediler. Emredildiği şekilde azap vakti gelince, Cebrâil [aleyhisselâm] bir kanadını şehrin altına koyup göğe doğru kaldır-

dı. Hatta öylesine yükseğe kaldırmıştı ki şehrin horoz ve köpeklerinin seslerini göktekiler işitti. Lût'un [aleyhisselâm] hanımı giderken, geriye dönüp bu azabı görerek, "Vah kavmim!" diye içlenirken bir taş gelip onu helâk etti. Bu taşlar, o kavmi bulundukları yerde öldürmekteydi. Hatta o kavme mensup biri, bu sırada Mekke'nin hareminde bulunuyordu. Onu helâk edecek taş tam kırk gün havada asılı kaldı ve bu kişi haremden çıktığı anda, başına düşüp onu da cehenneme yolladı.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ
وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾

84. *Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı [aleyhisselâm] peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara dedi ki: "Ey kavmim! Allah'ı birleyip O'na kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Alışverişinizde ölçü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi kimsenin elindekine muhtaç olmayan zengin ve imkân sahibi kimseler olarak görüyorum. Korkarım ki, bu hıyanetiniz yüzünden kıyamette cehennem azabı sizi kuşatacak da siz ondan kurtulamayacaksınız.*

85. *Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların hakkı olan şeyleri eksik vererek karışıklık çıkarmayın ve kötülük yapmayın."*

Rivayet edilir ki, onlar alırken büyük ölçekle alır, satarken küçük ölçekle satarlardı. Gümüş ve altın paraların kenarlarından da kırparak ayarlarını düşürürlerdi.

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ
﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ
نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ ۖ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا
قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ

وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَآ أَنْهَىٰكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

86. *"Şayet iman etmiş kimselerseniz, Allah'ın size helâlden bıraktığı şey (kâr ve kazanç), insanların mallarını eksik tartarak elde ettiğiniz kârdan daha hayırlıdır. Yoksa ben sizi azaptan koruyacak değilim."*

87. *Onlar dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptığı putları bırakmamızı veya kendi malımız üzerinde dilediğimiz gibi tasarrufta bulunmayı (onları istediğimiz şekilde ölçüp tartmayı) terketmemizi sana namazın mı emrediyor? Halbuki sen yumuşak huylu, aklı başında ve dirayetli bir adamsın (yahut kendini akıllı ve uysal sanıyorsun)."*

88. *Şuayb [aleyhisselâm] dedi ki: "Ey kavmim! Söyler misiniz, şayet ben Rabbim katından, sapasağlam bir delil ve mucizeyle peygamber olarak görevlendirilmişsem, O beni katından güzel bir rızık ve helâl malla rızıklandırmış olsa (böylesine maddi ve manevi ihsanlardan sonra) ben onun vahyine hıyanet eder, emir ve yasaklarına karşı gelebilir miyim? Size bir şeyi yasaklayıp da kendim onu işleyerek muhalif davranmak istemem. Ancak gücüm yettiğince sizi düzeltmeye çalışıyorum. Benim bu konudaki muvaffakiyetim ancak Allah'ın yardım ve hidayetiyledir. Ben yalnız O'na tevekkül eder her işimde sadece O'na yönelirim."*

Tevfîk yani Allah'ın yardımıyla kulunun fiilini, rızasına ve muhabbetine uygun ve başarılı kılması son derece şerefli ve pek aziz olduğundan, Kur'ân-ı Kerîm'de, bu âyetten başka bir yerde geçmemektedir.

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَآ أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ ۖ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ

ظِهْرِيًّا ۖ اِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى
عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا
اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ۙ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾
وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ
فَاتَّبَعُوا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ۖ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ
مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَمَا اَغْنَتْ
عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِى يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ لَمَّا جَاءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۖ
وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِىَ
ظَالِمَةٌ ۖ اِنَّ اَخْذَهُ اَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ
الْاٰخِرَةِ ۖ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ ۙ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ
اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ
وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِى النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ۙ ﴿١٠٦﴾

89. *"Ey kavmim! Sizin bana karşı güttüğünüz düşmanlık sakın, Nuh kavminin başına gelen tûfan felaketinin veya Hûd kavminin başına gelen kavurucu çöl rüzgârının veya Salih peygamberin kavminin başına gelen şiddetli deprem benzeri bir belayı sizin de başınıza getirmesin. Hele Lût kavmi, mekân*

ve zaman bakımından sizden hiç de uzak değil. Diğer geçmiş kavimlerden ibret almıyorsunuz, bari bundan ibret alın.

90. *Ona iman ederek Rabb'inizden mağfiret dileyin, ortak koşmaktan ve isyan etmekten O'na (O'nun kulluğuna) yönelin. Şüphesiz ki benim yüce Rabbim, tövbekârlara çok merhamet eder, lutuf ve ihsanlarıyla da onlara olan sevgisini ve şefkatini gösterir."*

91. *Onlar küfür ve inatlarından ötürü dediler ki: "Ey Şuayb! Biz senin tevhidle ilgili anlattığın şeylerin çoğunu anlamıyoruz. Üstelik seni aramızda bize karşı koyamaz bir zayıflıkta (veya zayıf görüşlü bir kişi olarak) görüyoruz. Şayet senin kabilen bizimle aynı inançta ve aramızda muteber olmasaydı muhakkak seni taşlayarak öldürürdük. Üstelik sen, bize göre, kendini bundan kurtaracak bir değer ve itibara da sahip değilsin."*

92. *Şuayb [aleyhisselâm] dedi ki: "Ey kavmim! Benim kabilem sizce Allah'tan daha mı itibarlı ki, O'na sırt çevirdiniz? Beni Allah için himaye etmedikten sonra, kabilemden ötürü hiç himaye etmeyin. Allah Teâlâ'nın emrini, değersiz bir şey gibi arkanıza atıp geride tutmaktasınız. Şüphesiz yüce Rabbim'in ilmi sizin bütün amellerinizi kuşatmıştır. Yani onları en iyi şekilde bilir ve karşılığını da hakkıyla verir.*

93. *Ey kavmim! Bu Allah'a ortak koşma ve halinizdeki eksiklik üzere (yahut ölçü ve tartıdaki eksiltmeleriniz konusunda) elinizden geleni (dilediğinizi) yapın, ben de elimden geldiği kadar görevimi yapmaya devam edeceğim. Yakında, rezil ve rüsva edecek azabın kime geleceğini ve yalancının kim olduğunu göreceksiniz. Artık azabı bekleyedurun, ben de sizinle beraber size gelecek azabı beklemekteyim."*

94. *Azap emrimiz gelince, Şuayb'ı [aleyhisselâm] ve beraberindeki müminleri rahmetimizle kurtardık. İnkâr ederek kendilerine zulmedenleri Cebrâil'in [aleyhisselâm] sayhası (o korkunç ve uğultulu haykırışı) yakaladı ve yurtlarında dizüstü çöküp helâk oldular.*

95. *Âdeta onlar yurtlarında hiç oturmamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki, Medyen kavminin yok edilmesi ve Allah'ın rahmetinden kovulup uzaklaştırılması, Semûd kavminin uzaklaştırılması gibidir (Her iki kavmin de helâk edilmeleri sayhayla olmuştur. Ancak Semûd kavmine azap altlarından, Medyen kavmine ise üstlerinden gelmiştir).*

96-97. *Andolsun biz Musa'yı da [aleyhisselâm], Firavun ve kavminin ulularına, peygamberliğine delil olan birtakım mucizelerle ve asâ mucizesiyle gönderdik. Onlar ise Musa'ya karşı çıkarak Firavun'un emrine uydular. Halbuki Firavun'un yolu doğru olmayıp apaçık sapkınlıktı.*

98. *Firavun kıyamette kavminin önüne geçip onları cehenneme sürükleyecektir. Onların gireceği bu yer ne kötü bir yerdir.*

99. *Onlara dünyada da ahirette de lânet edilmiştir. Onlara verilen bu lânet ne kötü bir vergidir.*

100. *Sana kıssa olarak anlattığımız bu haberler, helâk olmuş memleketlerin haberleridir. Onların bir kısmında helâkin izleri ve kalıntıları durmaktadır, bir kısmıysa biçilmiş ekin gibi mahvolup gitmiştir (geriye onlardan hiçbir iz kalmamıştır).*

101. *Biz onları helâk etmekle onlara zulmetmedik ancak onlar, inkâr ve isyanla kendilerine zulmetmiş oldular. Şanı yüce Rabb'inin azabı geldiğinde, o Allah'ı bırakıp da tapındıkları ilâhlar, bu azabı savma konusunda onlara bir fayda sağlamadı. Bilakis putları, onların yok olmalarına sebep olan azabı artırmaktan başka işe yaramadı.*

102. *Yüce Rabb'inin, ahalisi Allah'a ortak koşup karşı gelmekle kendilerine zulmeden memleketleri azabıyla yakalaması işte böyledir. Allah'ın yakalaması pek acı ve pek şiddetlidir yani kimsenin ondan kurtuluşu mümkün değildir.*

103. *İşte bu anlatılan kıssalarda (tarihî hakikatlerde), kıyamet gününün azabından korkanlar için bir ibret vardır. Kıyamet, bütün insanların toplanacağı, bütün gök ve yer halkının da hazır bulunacağı, gelmesi kesin olan, (hiçbir gizliliğin kalmayıp her şeyin âşikâr olduğu) bir gündür.*

104. *Biz kıyamet gününü, katımızda onun için belirlenmiş olan süreyi tamamlaması için geciktirmekteyiz.*

105. *O şahit olunan gün geldiğinde, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Orası hususi bekleme yeridir. Orada bekleşen insanların bir kısmı bedbahttır, kendilerine yapılan tehdit gereğince mekânları cehennemdir. Bir kısmı da bahtiyar olup kendilerine yapılan vaat gereğince mekânları cennettir.*

106. *O Allah'a ortak koşmaktan ve isyandan ötürü bedbaht olanlar için cehennem ateşiyle birlikte, (azap olarak) önce yüksek sesle bağırıp çağırarak nefes alına, ardından da tiz bir sesle inleyerek nefes verme vardır.*

Bu bağırıp çağırma, eşeğin anırmasındaki gibi olup nefes alma (zefir), eşeğin anırırken çıkardığı şiddetli ve keskin ses iken, nefes vermeyse (şehik), inler gibi çıkan sonraki ince sesidir.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ إِنَّ رَبَّكَ
فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا
دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾
فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ
مِنْ قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ
وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ
إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا
تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾

107. *O bedbahtlar, ahiretin göğü ve yeri durdukça (ahiret bitmedikçe) cehennemde ebedî kalacaklardır. Ancak şanı yüce Rabb'inin dilemesi başka yani onları bir azaptan başka bir azaba sevkedeceği gibi iradesiyle, oraya giren müminleri de cehennemden çıkarır. Şüphesiz yüce Rabb'in dilediğini yapar; O'na engel olacak veya itiraz edecek kimse yoktur.*

108. *İman ve ibadetle bahtiyar olanlar, ahiretin göğü ve yeri ayakta durdukça cennette ebedî kalacaklardır. Ancak yüce Rabb'inin, cemalini gösterme saadetine ulaştırana dek onları cennet nimetleri içinde yaşatır (Ya da bazı müminlerin cennete girmeden bir müddet cehennemde kalmalarını yüce Rabb'in murat etmiş olabilir). Cennette bulunmak öyle büyük bir ikram ve nimettir ki asla tükenip kesilmeyecektir.*

109. *Müşriklerin ibadet ettikleri şeyin sapkınlık olduğundan şüphen olmasın. Onlar ancak babalarının önceden taptıkları gibi ve onlardan gördükleri şekilde ibadet ederler. Onların azaptan paylarını da babalarının azabı gibi hiç eksiltmeden vereceğiz.*

110. *Biz Musa'ya [aleyhisselâm] Tevrat'ı verdik. Senin kavminin Kur'an hakkında yaptığı gibi onlardan da bir kısmı kabul edip bir kısmı da inkâra kalkışarak anlaşmazlığa düştüler. Şayet yüce Rabb'inin onların azabını erteleme sözü olmasaydı, elbette haklarında hüküm verilmiş bitmişti. Yani o inkâr edenler derhal azaba uğratılırlardı -yahut- Resûlullah ile müşrikler arasında şimdiye dek çoktan hüküm verilmiş olurdu. Halbuki onlar (kavminin kâfirleri) Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.*

111. *Şanı yüce Rabb'in, müminlerin de kâfirlerin de yaptıkları amellerin karşılığını tastamam verecektir. Çünkü yüce Allah, onların iyi kötü bütün yaptıklarından hakkıyla haberdardır.*

112. *Ey Peygamber! Sen de, Allah'a ortak koşmak ve O'nu inkâr etmekten tövbe edip iman ederek seninle birlikte olanlar da dosdoğru olun. Yani size vahiyle indirildiği ve emredildiği şekilde, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta istikamet üzere olun. Size çizilmiş sınırları çiğneyip haddi aşmayın. Şüphesiz yüce Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir.*

Bu, *"Size vahyedildiği şekilde dosdoğru olun"* emrinin zorluğundan dolayı, Resûlullah Efendimiz [aleyhissalâtü vesselâm], *"Hûd sûresi beni ihtiyarlattı"* buyurmuşlardır.

وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَىِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ ۚ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾

113. *Zalim kimselere azıcık da olsa meyletmeyin, onlara yaranmaya çalışıp onlarla dostluk kurmayın, yoksa cehennem ateşi size de dokunur. Allah'tan başka sizi o ateşten koruyacak hiçbir yardımcınız da yoktur. Sonra bu konuda O'ndan da yardım göremezsiniz.*

114. *Gündüzün iki tarafında (sabah ve akşam) ve gecenin de gündüze yakın zamanında namaza dur. Gündüzün iki tarafındaki sabah, öğle ve ikindi namazlarını kıl; gece saatlerinin gündüze yakın vakitlerindeki akşam ve yatsı namazlarına yani beş vakit namazını kıl. Şüphesiz bu beş vakit namazın iyiliği,*

büyük günahlar dışındaki bütün hataları (küçük günahları) siler temizler. Bu namaz kılma emri ve günahları silme vaadi, düşünebilenler için bir öğüttür.

Rivayete göre, bir adam bir kadını öptü ve ardından pişman olup Hz. Peygamber'e gelerek hatasını itiraf edince bu âyet nâzil oldu ve Resûl-i Ekrem Efendimiz, o adama bu âyet-i kerimeyi okudular. Adam, "Yâ Resûlallah! Bu müjde yalnız benim için midir?" diye sorunca Resûlullah Efendimiz, *"Hayır! Ümmetimin hepsi için"* buyurdular.

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ
مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ
أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا
كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

115. *İbadete sabırla devam et. Şüphesiz yüce Allah amellerine ihlâsla sabredenlerin mükâfatını zayi etmez.*

116. *Sizden önceki çağlarda helâk ettiğimiz ümmetlerin içinde, yeryüzünde bozgunculuktan alıkoyacak fazilet ve akıl sahipleri (yahut kitap ehli) olmalı değil miydi? Ancak içlerinden pek azı üzerlerine düşeni yapıp onları fesat çıkarmaktan alıkoydukları için onları kurtardık. O zalimlerse, dünyada refah içinde yüzerken, makam sevdası ve nefsanî hazların peşinde koşarak kendilerine zulmedip cezaya müstahak günahkârlardan oldular.*

117. *Yüce Rabb'in hiçbir memleket ahalisini, kendileri salih ve ıslahatçı oldukları halde, haksız yere helâk etmez. Yahut Allah'a ortak koşup O'nu inkâr etmelerinin üzerine zulüm ve bozgunculuğu da eklemedikçe helâk etmemiştir.*

Denilmiştir ki: Bir memleket küfürle yıkılmaz ancak zulümle yıkılır.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ

بِهِۦ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِى هَٰذِهِ ٱلْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾
وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ ۖ إِنَّا عَٰمِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَٱنتَظِرُوٓا۟ ۚ
إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ ٱلْأَمْرُ كُلُّهُۥ
فَٱعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

118-119. *Şanı yüce Rabb'in dileseydi bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Halbuki ihtilaf edip duracaklardır! Ancak Rabb'inin rahmetiyle yarlıgadığı kimserler müstesna. Zaten yüce Rabb'in onları (özgür iradeler vererek) bu ihtilaf için yarattı ki bir bölümü (itaat ve kulluk etmekle) cennette, diğeri de (inkâr ve isyan etmekle) cehennemde olsun. Böylelikle şanı yüce Rabb'inin, meleklerine buyurduğu, "Andolsun ki cehennemi, hem cinlerin hem de insanların isyankârlarıyla dolduracağım" sözü yerine gelsin.*

120. *Peygamberlerin ve ümmetlerinin bütün haberlerini, peygamberlik görevini yerine getirmekte ve kâfirlerin eziyetlerine sabretmekte kalbini sebat ettirelim diye sana kıssa olarak anlattık. Bu haberler sana hak ve hakikat, müminlere de bir hatırlatma ve öğüt olarak gelmiştir.*

121-122. *Ey habibim! O iman etmeyenlere de ki: "Elinizden geleni ardınıza koymayın. Biz de elimizden geleni yapacağız. Siz bize gelecek olan rahmeti bekleyin, biz de size inecek azabı bekleyeceğiz."*

123. *Göklerin ve yerin gaybına dair bilgiler ancak Allah'ın ilmindedir. Bütün işler O'na döndürülür. O'na kulluk et ve bütün işlerinde yalnız O'na tevekkül eyle. Yüce Rabb'in yaptıklarınızdan asla gafil değildir.*

12
YUSUF SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 111 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-râ! Bu sûre, iyice düşünenler için, apaçık bir kitabın mucizevî ve ilâhî hikmetleri ihtiva eden ibretli âyetlerinden oluşan bir sûredir.*

Rivayete göre yahudi bilginlerinin, müşriklerin ileri gelenlerine, "Muhammed'e [aleyhisselâm], Yakub'un [aleyhisselâm] ailesinin, Şam'dan Mısır'a gidişini ve Yusuf'un [aleyhisselâm] kıssasını sorun" demeleri üzerine bu sûre indirilmiştir.

اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ
قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾ اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يٰٓاَبَتِ اِنِّى رَاَيْتُ
اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

2. *Yakub'un [aleyhisselâm] oğullarının haberlerini açıklamak için, manasını anlayıp düşünesiniz ve bu kıssayı bilesiniz diye onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.*

3. *Ey habibim! Biz sana bu sûreyi vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki sen daha önce bu kıssadan haberdar değildin.*

4. *Bir gün Yusuf [aleyhisselâm] babası Yakub'a [aleyhisselâm], "Ey babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm" dedi.*

Rivayete göre Yusuf [aleyhisselâm], on iki yaşlarında olduğu halde, bir cuma gecesi babasının yanında yatarken, birden uyanıp şaşkın şaşkın etrafına bakınmaya başladı. Babası, "Ne oldu, ne var?" diye sorunca babasına şöyle dedi: "Ben yüksek bir dağın üstündeydim, yeşil ağaçlar vardı ve etrafımda ırmaklar akıyordu. İşte bu durumdayken gökten on bir yıldızın, güneşin ve ayın gelip bana secde ettiklerini gördüm" dedi. Yakub [aleyhisselâm]; on bir yıldızın oğulları, güneşin kendisi ve ayın da hanımı -ki Yusuf'un [aleyhisselâm] teyzesi ve üvey annesiydi- olduğunu anladı. Bu rüyadan, Yusuf'un [aleyhisselâm] yüce bir mertebeye ulaşacağını ve kendilerinin ona hürmet gösterip tâzim edecekleri yorumunu çıkardı. Sonra da, kardeşlerinin bu rüyayı öğrenmeleri durumunda -çünkü onlar da rüya yorumlamayı biliyorlardı- bir kötülük yapabilirler endişesiyle Yusuf'a [aleyhisselâm] rüyasını gizlemesini tavsiye etti.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰٓ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ
إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾ وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ
وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ آلِ
يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰٓ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ لَّقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ ﴿٧﴾

5. *Yakub [aleyhisselâm] Yusuf'a [aleyhisselâm], "Ey yavrucuğum! Bu rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra senin helâkin için şeytanın vesveselerine uyup sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insan için apaçık bir düşmandır" dedi.*

6. *Şanı yüce ve azamet sahibi Rabb'in, rüyada da gördüğün gibi seni seçecek, şerefini yüceltip seni kardeşlerine -peygamberlik ve sultanlıkla- üstün kılacak ve sana rüya tabirini öğretecektir. Bundan önce deden İshak'a ve babanın dedesi İbrahim'e [aleyhimesselâm] peygamberlik vererek nimeti tamamladığı*

gibi sana ve Yakub ailesine de nimetini tamamlayacaktır. Yüce Rabb'in nimetine kimin müstahak olduğunu bilen ve gereken yerde hikmetini icra edendir.

7. Gerçekten Yusuf'un [aleyhisselâm] ve kardeşlerinin kıssalarında, hem hakikati araştırıp soranlar (bulmak isteyenler) hem de başkaları için Allah Teâlâ'nın kudret ve hikmetine deliller vardır.

Rivayete göre Yusuf'un [aleyhisselâm] on bir kardeşi vardı; onu ile sadece baba bir, Bünyamin'le anne baba bir kardeşti. Bu ikisinin annesi, Leyya'nın kız kardeşi Râhil'di. Leyya ve Râhil, Hz. Yakub'un dayısı Lâbân b. Lût'un kızlarıdır.

Baba bir kardeşlerin altısı olan Yehuda (Yehuza), Rabil, Şem'un, Lâvi, Reyyâlûn ve Yeşcer'in anneleri Leyya'dır.

Oğulları Dân ve Yeftâli'nin (Naftali) anneleri câriye Zülfe; Câd (Gad) ve Eşir'in (Aşer) anneleriyse diğer câriyesi Belhe'dir.

Bir rivayete göre âyette geçen rüyayı babasına anlatıp babasının da ona tam da, nimetin verileceğini ve bu rüyayı kardeşlerinden gizlemesini tembih ederken, kardeşlerinin hanımlarından bazılarının, bunu duyup kocalarına haber vermeleri üzerine haset damarları kabardı ve Hz. Yusuf'un [aleyhisselâm] aleyhinde çareler aramaya koyuldular.

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ۚ إِنَّ أَبَانَا لَفِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ۚ ﴿٨﴾ اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ
وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ
وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾
قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ
مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ
تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ
أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا

أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

8. *Kardeşleri birbirlerine dediler ki: "Gerçekten biz güçlü ve çalışkan bir topluluk olduğumuz halde, Yusuf [aleyhisselâm] ve kardeşi Bünyamin babamıza bizden daha sevgilidir; babamız, o iki zayıf ve güçsüze sevgi göstermekle adaleti terketmiş ve apaçık bir hataya düşmüştür."*

9. *Onlardan Dân veya Şem'ûn söz birliği edip dedi ki: "Yusuf'u [aleyhisselâm] öldürün veya ıssız ve uzak bir yere atın da, babanızın teveccühü sadece size kalsın ve tümüyle size yönelsin. Bu işi yaptıktan sonra günahınıza tövbe edip iyiler zümresinden olursunuz."*

10. *Onlardan Yehuda veya Rabil dedi ki: "Yusuf'u [aleyhisselâm] öldürmeyin! Masum birini öldürmek büyük günahtır. Bilakis onu kuyuya atın, yolculardan birileri onu çıkarıp başka bir memlekete götürür ve böylece ondan kurtulmakla amacınıza ulaşmış olursunuz. Eğer mutlaka yapacaksanız, hiç olmazsa böyle yapın."*

11. *Babalarına dediler ki: "Ey babamız! Yusuf [aleyhisselâm] hakkında bize neden güvenmiyorsun? Halbuki biz ona şefkat gösterip onun iyiliğini isteyenlerdeniz.*

12. *Yarın onu bizimle birlikte kıra gönder de bizimle bol bol yiyip içsin, koşup (ok atmak ve koşmak gibi oyunlar) oynasın. Biz onu herhangi bir zarar gelmesinden koruruz."*

13. *Yakub [aleyhisselâm] dedi ki: "Sizin onu alıp gitmeniz beni üzer çünkü ondan ayrılmaya sabredemem. Sizin gittiğiniz yerlerde vahşi hayvanlar ve kurtlar çok olur; korkarım ki siz işlerinizle meşgulken onu kurt yer de bundan sizin haberiniz bile olmaz."*

14. *Oğulları dediler ki: "Biz böyle güçlü kuvvetli kimselerken onu kurt yerse, muhakkak ki biz zayıf ve zavallı bir duruma düşmüş oluruz (Böyle bir şey bizim şeref ve itibarımızı iki paralık eder)."*

15. *Kardeşleri Yusuf'u [aleyhisselâm] alıp gittikleri ve onu kuyunun dibine atmaya karar verdikleri zaman, biz Yusuf'a [aleyhisselâm] Cebrâil [aleyhisselâm] aracılığıyla vahiy gönderdik: "Üzülme! Elbette zamanı gelince sen onlara*

yaptıkları işten haber verirsin, halbuki onlar bunu yani haber verdiğin zaman senin Yusuf olduğunu bilmezler" (Yahut onlara, hiç beklemedikleri bir anda yaptıklarını haber verirsin).

Rivayete göre Yakub [aleyhisselâm], kardeşlerinin ısrarı ve Yusuf'un [aleyhisselâm] kır gezisine olan isteği karşısında, ayrılık acısıyla ve Allah Teâlâ'nın kaderine rızayla, onu yıkadı, saçını tarayıp giydirdi. Nemrud, İbrahim'i [aleyhisselâm] ateşe attığında Cebrâil [aleyhisselâm] ona, cennetten bir gömlek getirip giydirmiş ve bu gömlek Yakub'a [aleyhisselâm] miras kalmıştı. O gömleği nazardan ve kötülüklerden korunmak için muska yapıp koluna sardıktan sonra köyün çıkışındaki veda ağacına kadar onlarla birlikte geldi ve Yusuf'u [aleyhisselâm] kucaklayıp veda etti.

İyice gözden uzaklaştıktan sonra babalarının öğütlerini bir tarafa bırakıp sövüp saymaya başladılar ve, "Ey yalancı rüya sahibi! Sana secde eden yıldızlar, şimdi seni bizim elimizden kurtarsın" diyerek itip kakmaya ardından da öldüresiye dövmeye başladılar.

Yusuf [aleyhisselâm] her ne kadar, "Ben çocuğum, bana acıyın, Ken'an'daki ihtiyarın (babamızın) halini düşünün" dediyse de bir şey değişmedi. İşin sonunda onu öldüreceklerini anlayan Yehuda müdahale edip, "Onu öldürmeyin! Bana verdiğiniz sözü yerine getirin!" dedi ve onu alıp Ken'an'dan 3 fersah uzakta olan veya Beytülmakdis taraflarında olan bir kuyunun başına götürdü. Gömleğini çıkarıp ellerini de bağladıktan sonra beline doladıkları bir iple kuyuya sarkıttılar ve kuyunun yarısına gelince ipi bıraktılar. Hz. Yusuf suya düştü ve oradaki bir taşın üzerine çıkıp ağlamaya başladı.

Yehuda, diğerlerinden habersiz ona yemek getirirdi. Bir rivayete göre Cebrâil [aleyhisselâm] kuyuya inerken ilâhî bir emirle yetişip onu bir yere oturttu ve cennet yemekleriyle besledi.

Daha sonra kardeşleri bir keçi yavrusu kesip kanını Hz. Yusuf'un [aleyhisselâm] gömleğine sürdüler.

وَجَآءُوٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَآ اَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ
وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا

وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ
سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

16. *Akşam olunca ağlaya ağlaya babalarına geldiler.*

17. *Yakub [aleyhisselâm] korku ve şaşkınlıkla, "Size ne oldu? Yusuf nerede?" diye sordu. Onlar da dediler ki: "Ey babamız! Biz kırda yarış yaparken veya ok yarışına girmişken, Yusuf'u [aleyhisselâm] eşyalarımızın yanında bırakmıştık; kurt gelip onu yedi. Biz sana doğru söylesek bile, sen bize güvenmediğin için inanmazsın."*

18. *Ve Yusuf'un [aleyhisselâm] gömleğini, yalancı kana bulanmış olarak getirdiler. Yakub [aleyhisselâm] onu alıp yüzüne gözüne sürdü ve gömlekte hiç yırtık olmadığını, onun sapasağlam olduğunu görünce, "Hiç böyle uysal kurt görmedim; yavrumu yemiş ama gömleğini yırtmamış" dedi.*

Sonra azarlayan bir ses tonuyla evlatlarına dedi ki: "Hayır! Sizin nefsiniz size Yusuf'un ölümünü kolay ve güzel gösterdi. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Bu konuda kimseye şikâyet etmem. Sizin bu yaptıklarınız karşısında, güzel bir şekilde sabretmek için Allah Teâlâ'dan yardım istiyorum."

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا
غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19. *Hz. Yusuf'un kuyuya atıldığının dördüncü günüydü. Medyen'den Mısır'a giden bir kafile, o kuyunun başında konakladı ve hizmetkârları Mâlik b. Za'r el-Huzâî'yi, su alması için kuyuya gönderdiler. Mâlik kovasını kuyudan çekerken Yusuf da [aleyhisselâm] kovaya yapışıp dışarı çıktı. Yusuf'u [aleyhisselâm] görünce kendi kendine, "Müjdeler (gözüm aydın) olsun! Bu bir köledir" dedi veya Büşra adlı bir arkadaşını, onu çıkarmak için yardıma çağırdı. Satmak için onu kafiledeki diğer arkadaşlarından gizledi. Oysa Allah, onların (Mâlik ve arkadaşının yahut Yakub'un [aleyhisselâm] evlatlarının) yaptıklarını bilmekteydi.*

Bir rivayette şöyle denilmektedir: Aşağıdaki 20. âyete göre, kardeşleri onun kuyudan çıkarıldığını haber alıp kervana yetiştiler ve, "Bu bizim kaçan kölemizdir. Bunu bizden satın alıp bir başka şehre götürün" dediler. Yusuf'a da [aleyhisselâm] İbrânîce, "Sakın sesini çıkarma! Dediklerimize ters bir şey dersen seni öldürürüz" diyerek tehdit edip korkutarak sessiz kalmasını sağladılar. Mâlik, "Altınım yok, onları mal almak için verdim" dedi. Onlar da, "Önemli değil, ne verirsen ver" dediler. Bunun üzerine 20 dirhem verdi. Yehuda almadı, diğerleri bu parayı alıp ikişer dirhem şeklinde paylaştılar.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۚ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

20. *Kardeşleri Yusuf'u [aleyhisselâm] az bir parayla ucuz bir fiyata sattılar. Çünkü amaçları çok para kazanmak değil sadece babalarından uzaklaştırmaktı. Bu yüzden aldıkları parayı önemsemediler.*

Mâlik, Yusuf'u [aleyhisselâm] Mısır'a götürdü. O vakitler Mısır sultanı, Amâlika hanedanından Reyân b. Velîd'di. Onun bütün işlerinden sorumlu ve hazinedarı olan Kıtfir veya Izfir adında, kendisine Aziz denen biri vardı. Mâlik'e haber gönderip Yusuf'u [aleyhisselâm] istedi. Mâlik onu pazara çıkarıp açık arttırmaya koyunca, fiyatı o dereceye çıktı ki ağırlığınca altın, gümüş, misk veya ipek vermeyi teklif eden alıcılar çıktı. O zamanlar Yusuf [aleyhisselâm] on üç yaşındaydı. Sonunda Aziz onu satın alıp evine götürdü.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا
أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ
الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ
لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ ۚ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ ۭ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
السُّوْۗءَ وَالْفَحْشَاۗءَ ۭ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ۝ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ
وَقَدَّتْ قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ۭ قَالَتْ مَا جَزَاۗءُ
مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْۗءًا اِلَّآ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝ قَالَ هِىَ
رَاوَدَتْنِىْ عَنْ نَّفْسِىْ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ
قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝ وَاِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ
فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ
اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۭ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ۝ يُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا
وَاسْتَغْفِرِىْ لِذَنْۢبِكِ ۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕيْنَ ۝ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى
الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۭ اِنَّا
لَنَرٰىهَا فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ
وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـــًٔا وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ
عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا
بَشَرًا ۭ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ۝ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِىْ لُمْتُنَّنِىْ فِيْهِ ۭ
وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ۭ وَلَىِٕنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ
وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ۝ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِىْٓ
اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّىْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ۝
فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝

21. *Yusuf'u [aleyhisselâm] alan Mısır Azizi, hanımı Züleyha'ya dedi ki: "Bu çocuğa iyi bak yani ona izzet ve ikramda bulun. Belki değerinden yahut işlerimizde kullanmak suretiyle bize faydası dokunur. Ya da olgunluğundan dolayı onu kendimize evlat ediniriz." Çünkü onların çocuğu yoktu.*

Böylece biz onu (ölümden ve kuyudan kurtarıp aAziz'in kalbinde yer verdiğimiz gibi) Mısır topraklarına hükmetmesi için oraya yerleştirdik. Ona rüya tabirini ve mukaddes kitapların manasını öğrettik. Allah hükmünü yerine getirmeye kadirdir, O'nun emrini durdurabilecek kimse yoktur. Fakat insanların çoğu bunu (yahut Allah Teâlâ'yı) bilmezler.

22. *Yusuf'un [aleyhisselâm] gücü kuvveti gelişip olgunluk çağına ulaşınca yani on sekiz, yirmi yahut otuz ile kırk arasında bir yaşa ulaşınca, biz ona amellerin doğrusunu bildiren hüküm (veya hikmetler) yani peygamberlikle birlikte dinini yayması için gerekli olan ilmi verdik. Yusuf'a [aleyhisselâm], sıkıntılara sabrı sebebiyle hikmetler ve ilim verdiğimiz gibi, sabredip iyilik yapanlara da böyle güzel mükâfatlar veririz.*

23. *Evinden bulunduğu Züleyha, Yusuf'tan [aleyhisselâm] murat almak istedi ve kapıları kapatıp nazikçe, "Ben senin içinim, haydi hemen gel!" dedi. Yusuf [aleyhisselâm], "Bundan Allah'a sığınırım! Benim efendim olan Aziz, beni sana hürmet et diye bırakmıştı. Bunun karşılığında ben onun haremine ihanet edemem. Gerçek şu ki zina ile nefislerine zulmedenler asla kurtuluşa eremezler" dedi.*

24. *Züleyha Yusuf'la [aleyhisselâm] birlikte olmak istedi. Yusuf [aleyhisselâm] ise onu uzaklaştırmak ve ondan kaçmak istedi. Yusuf [aleyhisselâm] Rabb'inin (zinadan alıkoyan kesin) işaret ve ikazını gördüğü için, bu güce sahip olmasına rağmen, bunu yapmadı (Bu işaret ve ikaz, Yusuf'un [aleyhisselâm] peygamberlik nimetinin parıltısı ve Allah Teâlâ'nın peygamberlerini koruduğu ismet nurudur. Bu delil hemen aralarına bir engel oldu ve kendini korudu. Meyil de fıtrî ve beşerî meyilden öteye gitmemiştir). Böyle bir halde biz ona, Aziz'in haremine ihanetten ve zinadan kendini geri çekmesi için sebat verdik. Çünkü o bizim ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.*

25. *Yusuf [aleyhisselâm] kapıya doğru kaçınca Züleyha da peşinden koşup gömleğini arkadan yırttı. Kapının dışında Züleyha'nın amcasının oğluyla kocasına denk geldiler. Züleyha pervasızca hemen, "Senin ailen için kötü niyet besleyenin cezası nedir?" dedi. Sonra da, öldürülür korkusuyla tekrar, "Ya hapse atılmalı veya kamçı vurularak cezaya çarptırılmalı" dedi.*

26. *Yusuf [aleyhisselâm], "O benden murat almak istedi, bense istemeyip kaçtım" dedi. Züleyha'nın yakınlarından biri şahit ya da hakem oldu (Bu kişi amca oğlu veya henüz beşikteki dayı oğluydu, Allah Teâlâ onu konuşturdu. Veyahut bilge biri şöyle dedi:) "Eğer Yusuf'un [aleyhisselâm] gömleği önden yırtılmışsa Züleyha doğru söylemiştir, Yusuf yalancılardandır.*

27. *Eğer gömlek arkadan yırtılmışsa Yusuf [aleyhisselâm] doğru söylemiştir, Züleyha yalancılardandır."*

28. *Aziz, gömleğin arkadan yırtıldığını görünce kadınlara, "Gerçekten bu sizin hilelerinizdendir, siz kadınların tuzağı nefsi etkileyip baştan çıkaran büyük bir şeydir" dedi.*

29. *Aziz, Yusuf'a [aleyhisselâm] özür mahiyetinde, "Ey Yusuf! Sen bundan yüz çevir ve bu meseleden de kimseye söz etme"; hanımına da, "Ey Züleyha! Sen de günahın için tövbe et, çünkü sen günahkârlardan oldun" dedi.*

30. *Olay çabucak şehre yayıldı. Mısır şehrinde (Kral Reyyan'ın yakın adamlarından kapıcıbaşı yahut saray mâbeyincisi, şarapçıbaşı, ekmekçibaşı, zindancı ve tavlacıbaşının) hanımları (Aynüşşems denilen bir yerde sohbet ederken), "Aziz'in hanımı Züleyha, kölesi Yusuf'tan murat almak istermiş. O kölenin sevgisi kalbine dolunca, düşünemez hale gelmiş. Biz Züleyha'nın, Aziz'in hanımı olduğu halde bir köleye âşık olup onunla beraber olmayı istemesini açık bir sapıklık olarak görüyoruz" dediler.*

31. *Züleyha o kadınların dedikodularını ve kendisini ayıpladığını işitince bir adam gönderip onları (ve onların yanı sıra kırk kadını daha) davet etti. Onlar için süslü döşekler ve çeşitli yemeklerle meyveler hazırlattı. Her birinin eline, etleri ve meyveleri kesmeleri için de bıçaklar verdi. Onlar bu haldeyken Yusuf'u [aleyhisselâm], "Karşılarına çık" diye zorladı. Kadınlar Yusuf'u [aleyhisselâm] görünce, onun haşmetinden ve yüzünün güzelliğinden dolayı kendilerinden geçip farkında olmaksızın ellerini kestiler ve şaşkınlıklarından, "Gerçi Allah böyle birini yaratmaktan âciz değildir ama bu insan değil mübarek bir melektir" dediler.*

32. *Züleyha dedi ki: "İşte arkamdan dedikodu yapıp da âşık olduğum için beni ayıpladığınız köle budur. Ben onunla birlikte olmak istedim, o namuslu çıktı ve teslim olmadı. Eğer benim ona emrettiğim işi yapmazsa zindanlarda çürüyüp zelil ve perişan olacak."*

33. *Yusuf [aleyhisselâm] dedi ki: "Rabbim! Zindan bana bu kadınların beni çağırdıkları şeyden daha sevimlidir. Yâ Rabbi! Onların şerlerini benden geri çevirmezsen, ben onlara meyleder ve cahillerden olurum."*

34. *Rabb'i, Yusuf'un [aleyhisselâm] duasını kabul edip kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Allah Teâlâ, kendisine sığınıp yalvaranların dualarını işitir ve hallerini bilir.*

Rivayete göre Züleyha eşine şöyle dedi: "Bu köle benim adımı kötüye çıkardı. Bundan böyle bana hizmet etmesini istemiyorum. Münasip olan, onu hapse atmandır. Böylece o suçlu sayılır, ben de kötülenmekten kurtulurum." Bu sözleri yerinde bulan Aziz, Yusuf'u [aleyhisselâm] hapse koymaya karar verdi.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴿٣٥﴾
وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا
وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ
نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

35. *Aziz ve arkadaşları, (yırtılan gömleği, çocuğun konuşmasını ve kadınların ellerini kesmeleri gibi) delilleri açık bir şekilde görmelerine rağmen, halkın dedikoduları kesilinceye kadar Yusuf'u [aleyhisselâm] hapiste tutmaya karar verdiler.*

36. *Yusuf'la [aleyhisselâm] birlikte Melik Reyyân'ın hizmetkârı olan iki delikanlı da hapse girdi. Onlardan biri (olan ve Reyyân'a içki sunan Yuna) dedi ki: "Ben rüyamda bir bağdaydım ve bir asmadan üç salkım üzüm koparıp melikin kadehine sıktım." Diğeri de (ismi Meclet'ti Reyyân'ın aşçısıydı) dedi ki: "Rüyamda, melikin mutfağından aldığım üç tepsi ekmeği, başımın üstünde taşıyordum; kuşlar da onları yemekteydi. Bu rüyalarımızın tabirini bize söyle, çünkü biz seni iyilik edenlerden görüyoruz" dediler.*

Denildi ki: Kral, içki sunanla aşçının kendisini zehirlemelerinden şüphe etmiş ve bunları hapse atmıştı. "Aşçı gerçekten rüya görmemiş, Hz. Yusuf'u denemek için böyle demiş" yahut, "Her ikisi de rüya görmemiş ve görmüş gibi anlatmışlar" veya, "İkisi de doğru söylemiştir" şeklinde görüşler vardır.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهٖٓ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ
ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى ۚ اِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. *Yusuf [aleyhisselâm] bu ikisine, "Evlerinizden sizin için gönderilen yemekler gelmeden, ben size onların ne olduğunu ve tatlarını söylerim" dedi. (Onlar, "Bu ancak kâhinlerin ve falcıların ilmidir" deyince, Yusuf [aleyhisselâm]), "Bu, Rabbim'in bana öğrettiği ilimlerdendir. Ben Allah'ın birliğine iman etmeyen ve ahireti de inkâr eden bir kavmin dinini terkettim" dedi.*

Rivayete göre bu iki kişi, Yusuf'un [aleyhisselâm] hastalanan mahkûmları ziyarete gidip onların hatırlarını sorduğuna ve güzel ahlâkıyla diğer güzel hallerine şahit oldukları için, onu iyiliksever biri olarak görmüşler, rüyalarını söylemişlerdi. Birinin rüyası uğursuz olduğu için Hz. Yusuf, onların rüyalarını tabir etmeyi biraz geciktirdi ve belki imana gelirler diye onlara -önceki ve sonraki âyetlerde de buyrulduğu şekilde- konuştu.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ
مِنْ شَىْءٍ ۚ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَىِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۚ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ
الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَىِ السِّجْنِ اَمَّآ اَحَدُكُمَا
فَيَسْقِى رَبَّهٗ خَمْرًا ۖ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِهٖ ۚ قُضِىَ
الْاَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى
عِنْدَ رَبِّكَ ۖ فَاَنْسٰىهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

38. *"Ben atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un [aleyhimüsselâm] dinine tâbi oldum. Allah Teâlâ'ya herhangi bir şeyi ortak koşmak bize yakışmaz. İşte bu tevhid bize vahiyle, diğer insanlara da bizim peygamberliğimiz vasıtasıyla Allah'ın bir lutfudur. Ancak insanların çoğu bu lutfa şükretmezler" dedi.*

39. *Sonra Yusuf [aleyhisselâm] onları İslâm'a davet edip şöyle dedi: "Ey benim hapishane arkadaşlarım! Sizin (altın, gümüş vb. şeylerden yapılmış, en küçük bir fayda ve zarar vermeye gücü yetmeyen,) farklı farklı düzmece ilâhlarınız mı daha hayırlıdır, yoksa zatında ve sıfatlarında tek, her şeye hâkim ve galip olan Allah mı?"*

40. *"O'nun dışında ibadet ettikleriniz, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah Teâlâ onların ibadete layık oldukları haklarında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O, peygamberleri aracılığıyla, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur, ancak insanların çoğu bunu bilmezler."*

41. *Yusuf [aleyhisselâm] daha sonra onların rüyalarını tabir edip dedi ki: "Ey benim zindan arkadaşlarım! Üç salkım üzüm sıkanınız, üç gün sonra zindandan kurtulup efendisine eskiden olduğu gibi şarap sunacak, diğeri ise üç gün sonra asılacak ve bir müddet darağacında bırakılacağı için kuşlar onun başından yiyecek. (O kötü rüya sahibi bunu duyunca, "Ben rüya görmemiştim, öylesine söylemiştim" dedi. Yusuf da [aleyhisselâm], " Rüya gördünüz veya görmediniz), sizin bana anlatmanız ve benim de tabirim üzerine yorumunu sorduğunuz iş hakkında Allah'ın hükmü bu şekilde kesinleşti" dedi.*

42. *O ikisinden, kurtulacağını bildiği kişiye yani şarap sunacak olana dedi ki: "Efendin kralının yanında, hapiste bir süredir tutuklu bir köle var diye benden bahset." Ama şeytan, Yusuf'tan [aleyhisselâm] efendisine bahsetmeyi adama unutturdu. Bir görüşe göre de şeytan Yusuf'a [aleyhisselâm] Allah'ın zikrini unutturup arkadaşından yardım istetti.*

Arkadaşlarından önce beş yıl hapis yatmıştı, Yusuf [aleyhisselâm] yedi yıl daha hapiste kaldı ve toplam on iki yıl hapis yatmış oldu. Âyette geçen بضع kelimesi, üçten dokuza kadar sayılar için kullanılır.

Hasan-ı Basrî'den [rahimehullah] gelen bir rivayete göre Cebrâil [aleyhisselâm] bir gün hapishaneye geldi. Yusuf [aleyhisselâm] onu tanıdı ve dedi ki: "Ey peygamberlerin kardeşi! Senin bu günahkârların toplandığı yerde ne işin var?" Cebrâil de [aleyhisselâm] cevaben dedi ki: "Ey

iffetliler sultanı! Hz. Allah sana selâm edip şöyle diyor: 'Hapisten kurtulmak için bir kuldan medet ummak hiç ona yakıştı mı? İzzetim ve celalim hakkı için ben onu birkaç sene daha hapiste tutacağım.'"

Yusuf [aleyhisselâm], "Rabbim acaba bu halimden razı mıdır değil midir?" diye sordu. Cebrâil [aleyhisselâm], "Evet, razı ve hoşnuttur" dedi. Yusuf da [aleyhisselâm], " O benden razıysa, hapiste olmaktan dolayı asla üzülmem" dedi.

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعَ
سُنْۢبُلَاتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ يَابِسَاتٍ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُوْنِي فِي رُءْيَايَ اِنْ
كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُوْنَ ﴿٤٣﴾ قَالُوْٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِيْلِ
الْاَحْلَامِ بِعٰلِمِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ
بِتَاْوِيْلِهٖ فَاَرْسِلُوْنِ ﴿٤٥﴾ يُوْسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيْقُ اَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ
يَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعِ سُنْۢبُلَاتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ يَابِسَاتٍ ۙ لَّعَلِّيْٓ
اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُوْنَ سَبْعَ سِنِيْنَ دَاَبًا ۚ
فَمَا حَصَدْتُّمْ فَذَرُوْهُ فِي سُنْۢبُلِهٖٓ اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّا تَاْكُلُوْنَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَاْتِي مِنْ
بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَّاْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّا تُحْصِنُوْنَ ﴿٤٨﴾
ثُمَّ يَاْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيْهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيْهِ يَعْصِرُوْنَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ
الْمَلِكُ ائْتُوْنِي بِهٖ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُوْلُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا
بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ۭ اِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيْمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا
خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُّنَّ يُوْسُفَ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ
مِنْ سُوْۗءٍ ۭ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۡ اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ

نَفْسِهٖ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٥١﴾ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّيْ لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ
اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ كَيْدَ الْخَآئِنِيْنَ ﴿٥٢﴾ وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِيْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ
بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ ۗ اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ
بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيْ ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اَمِيْنٌ ﴿٥٤﴾

43. *Hükümdar bir gün bir rüya gördü. Adamlarını ve kâhinleri çağırıp dedi ki: "Denizden yedi semiz inek çıktı, ardından yedi cılız inek daha çıktı ve o semiz inekleri yedi. Bir de taneleri birbirine bağlanmış yedi yeşil başak ve onlara sarılıp tamamen yok eden yedi kupkuru başak gördüm. Ey kavmimin ulûları ve kâhinler! Rüya tabirinden anlıyorsanız, benim bu rüyamın tabirini bana bildirin."*

44. *O ileri gelenler ve kâhinler, "Bunlar karmaşık (rahmânî mi şeytanî mi olduğu bilinmeyen, sadık olup olmadığı belli olmayan) rüyalardır. Biz böyle rüyaların nasıl yorumlanacağını bilemeyiz" dediler.*

45. *Hapisteki iki kişiden kurtulmuş olanı yani hükümdarın şarapçısı, uzun bir zaman sonra (bu olay üzerine Yusuf'u [aleyhisselâm] ve kendisine, "Efendinin yanında benden bahset" dediğini) hatırladı ve hükümdara şöyle dedi: "Hapiste rüya tabirini bilen bir arkadaşım vardı. Siz beni onun yanına gönderin, ben de size rüyanızın tabirini bildireyim" dedi.*

46. *Hükümdar sevinerek gönderdi. Hapishaneye varınca, "Ey Yusuf! Ey özü sözü doğru arkadaş! Rüyada görülen yedi zayıf ineğin yediği yedi semiz inekle yedi yeşil başağı yiyip bitiren yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Döndüğümde hükümdara ve adamlarına anlatayım da onlar da senin kadrini ve kıymetini öğrenmiş olsunlar" dedi.*

47. *Yusuf [aleyhisselâm] dedi ki: "Eskisi gibi yedi yıl ekin ekeceksiniz. Sonra da yiyeceğiniz kadarını ayırıp geri kalanı başağından çıkarmadan depolayın."*

48. *"Bu yedi bolluk yılının ardından yedi kurak ve şiddetli kıtlık yılı gelecek. Bu yıllar, tohumluk için ayıracağınız az bir miktar dışında, önceden depoladıklarınızı yiyip tüketecek."*

49. *"Kıtlık yılları geçtikten sonra, insanların bol yağmurla her türlü sıkıntıdan kurtulup çok çeşitli rızka ve nimete kavuşacakları bir yıl gelecek.*

O zaman üzüm, zeytin ve susam gibi mahsulleri sıkacak ve hayvanların bol sütlerinden faydalanacaklar."

50. *Hükümdar bu yorumu dinleyip gayet akıllıca ve güzel görerek beğendi ve, "Yusuf'u bana getirin" dedi. Hükümdarın elçisi yanına gelip davet edince Yusuf [aleyhisselâm] dedi ki: "Efendine dön de Züleyha'nın yanında ellerini kesen kadınlara, niçin ellerini kestiklerini sorsun. Şüphesiz ki yüce Rabbim o kadınların hilesini hakkıyla bilendir."*

51. *Hükümdarın elçisi dönüp Yusuf'un [aleyhisselâm] dediklerini ona iletince, hükümdar o kadınları toplayıp onlara şöyle dedi: "Yusuf'un nefsinden murat almak istediğinizde durumunuz neydi?" Kadınlar da, "Hâşâ! Allah için biz ondan en küçük bir kötülük görmedik" dediler. Bunun üzerine Aziz'in hanımı Züleyha da, "Gerçek şimdi ortaya çıktı. Aslında ben onunla birlikte olmak istedim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir" dedi.*

52. *(Yusuf'un [aleyhisselâm] maksadı, sadece masum olduğunun anlaşılmasıydı. Kadınların itirafları üzerine dedi ki:) "Benim hükümdarın elçisini reddedişim, Aziz'in yokluğunda ona hainlik etmediğimin bilinmesi içindi. Gerçek şu ki yüce Allah hainlerin hilesini başarıya ulaştırmaz" (Bu âyete şöyle de mana verilmiştir: Züleyha devamla şöyle dedi: Benim bu tavrım, Aziz'in gıyabında ona hıyanet etmediğimi, hiç şüphesiz yüce Allah'ın hainleri hilesinden dolayı başarıya ulaştırmayacağını onun da bilmesi içindi).*

53. *(Yusuf'un [aleyhisselâm] bu sözlerden maksadı kendini beğenip nefsini temize çıkartmak olmadığı, bütün bunların peygamberlerin ismet sıfatından ve Allah'ın nimetlerinden olduğunu dile getirmek için sözlerine şöyle devam etti:) "Ben yine de, nefsimi hatalardan ve sürçmelerden temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, Rabbim'in merhamet ettiği durumlar hariç, tabiatı gereği şehvetlere meyilli ve bütün şiddetiyle kötülüğü emredicidir. Şüphesiz ki Rabbim, fiiliyata dökülmeyen düşünceyi çokça bağışlayan ve dilediğine de korumasıyla çok merhamet edendir."*

54. *Hükümdarın yanında, Yusuf'un [aleyhisselâm] doğruluğu, bilgisi ve görgüsü anlaşılınca, "Onu bana getirin de kendime özel müsteşar yapayım ve işlerimi yürütmeyi ona havale edeyim" dedi. Yusuf [aleyhisselâm] gelip aralarında konuşup görüşme gerçekleşince hükümdar, Yusuf'a [aleyhisselâm] şöyle dedi: "Bugünden sonra sen bizim yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin. Uygun gördüğün ve istediğin her şeyi, dilediğin zaman bana söyleyebilirsin."*

Rivayete göre Yusuf [aleyhisselâm] o zamanlar otuz yaşındaydı. Zindandakiler ondan ayrılacakları için ağlayıp feryat etmeye başlayınca, gönüllerini hoş etmek için onlara dua etti.

Hükümdar pek çok dil biliyordu ancak Arapça ve İbrânîce bilmiyordu. Yusuf [aleyhisselâm] kendisine Arapça selâm verince, "Bu hangi dildir?" diye sordu. "Amcam İsmail'in [aleyhisselâm] dilidir" dedi. Ardından kendisine İbrânîce dua edince tekrar, "Bu hangi dildir?" diye sordu. "Bu da atalarımın dilidir" dedi. Daha sonra padişah hangi dille konuşmuşsa Yusuf da [aleyhisselâm] o dille cevap verdi.

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

55. *Hükümdar Yusuf'a[aleyhisselâm], "İstediğini söyleyebilirsin" deyince, o da şöyle dedi: "Mısır'ın hazinesini (maliye işlerini) bana ver! Gerçekten ben onları güzelce korur ve tasarruf işlerini iyi bilirim."*

Nakledildiğine göre hükümdar, Yusuf'a [aleyhisselâm] mücevherlerle süslü bir taht verip taç giydirerek hazinelerinin anahtarlarını teslim etti. O günlerde Aziz vefat ettiği için Züleyha'yı Hz. Yusuf'a nikâhladı. Bu evlilikten Efrayim ve Mişa adlı çocukları oldu. Hükümdar Reyyân idareden el çekip bütün devlet işlerini Yusuf peygambere bırakınca, sultanın yanındaki memur, idareci ve komutan gibi devlet adamlarının hepsi ona boyun eğdiler.

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ۖ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

56. *İşte biz böylece Yusuf'a [aleyhisselâm] Mısır topraklarında nüfuz, imkân ve iktidar verdik. Nereyi isterse orada oturur ve istediğini yapardı. Biz, rahmetimizi dilediğimiz kimseye nasip ederiz ve iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmeyiz.*

57. *İman edip de Allah'a ortak koşmaktan ve inkârdan sakınanlar için ahiret mükâfatı elbette daha hayırlıdır.*

Nakledildiğine göre Yusuf [aleyhisselâm] devlet işlerini eline alınca, ahaliye ziraatla uğraşmalarını emretti. Büyük ambarlar yaptırdı. Yedi yıl

bolluk zamanında insanlara yetecek kadar buğday dağıtıp kalanları başaklarıyla birlikte depoladı. Böylece bu ambarlar yedi yıl içinde tahıl ve zahireyle doldu. Kıtlık yılları gelip çatınca Mısır ahalisi ilk yıl para karşılığında buğday aldılar. İkinci yıl süs eşyaları ve mücevherat karşılığında, üçüncü yıl köle ve câriye karşılığında, dördüncü yıl deve, sığır, koyun vb. hayvanlar karşılığında, beşinci yıl arazi, çiftlik ve gayrimenkuller karşılığında, altıncı yıl evlatlarının ve yedinci yıl da kendilerinin köle olmaları karşılığında senetle Yusuf'tan [aleyhisselâm] buğday ve zahire alıp geçinmeye çalıştılar. Bütün mal ve evlatları Yusuf'un [aleyhisselâm] olduğu gibi kendileri de onun köleleri oldular. Yusuf [aleyhisselâm] hükümdara, "İşte durum ortada, görüşün nedir?" diye sordu. Hükümdar, "Biz sana tâbiyiz. İstediğini yap" deyince Yusuf [aleyhisselâm] onun huzurunda hepsini âzat edip herkesin malını, mülkünü ve evlatlarını kendilerine geri verdi.

Kıtlık, Ken'an diyarını da etkisi altına almıştı. Yakub'un [aleyhisselâm] oğulları, babalarına, "Mısır'da bir hükümdar varmış, gariplere yardım edip zahire verirmiş. İzin verirsen biz de gidip biraz buğday getirelim" dediler. Yakub [aleyhisselâm] Bünyamin'i hizmet için yanında alıkoyup diğerlerine izin verdi. Her birine sermaye ve yüklü birer deve verdi. Bünyamin adına da onlarla bir deve gönderdi.

وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58. *Yusuf'un [aleyhisselâm] kardeşleri gelip onun huzuruna çıktılar. Yusuf [aleyhisselâm] onları hemen tanıdı, onlar ise Yusuf'u [aleyhisselâm] tanımıyorlardı.*

Denildi ki: Ayrılmalarının üzerinden kırk yıl geçmişti veya perde arkasından konuştukları için tanıyamamışlardı. Onlara, "Siz kimlerdensiniz? Bu tarafların ahalisine pek benzemiyorsunuz, yoksa casus musunuz?" dedi. Onlar, "Allah korusun! Biz hepimiz, Ken'an diyarındaki Yakub'un [aleyhisselâm] evlatlarıyız" dediler. "Kaç kardeşsiniz?" dedi. "Biz on iki kardeştik, bir kardeşimizi küçükken kurt yedi, birimiz de babamızın hizmetinde kaldı, biz on kardeş sizden buğday almak için geldik" dediler.

"Buralarda sizi tanıyıp bilen var mı?" diye sorduğunda, "Mısır'da bizi kimse tanımaz" dediler. Yusuf [aleyhisselâm], "O halde biriniz burada kalsın, öbürleri gidip diğer kardeşinizi de getirsin; biz de burada sizin hakkınızda bir tahkikat yaptıralım" dedi. Aralarında kura çektiler. Kura

Şem'ûn'a çıkınca onun kalmasını kararlaştırdılar. Yusuf [aleyhisselâm], "Bunların sermayelerini alıp buğday versinler" diye emretti.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي
أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ
عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ
لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا
إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا
مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ
آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا
وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ
إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا
وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ
مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا
آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا
مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ
شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ
﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ
اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا
عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ
آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

59. *Yusuf [aleyhisselâm], onların ve babalarının yanında kalan Bünyamin'in develerine erzak yüklettikten sonra kendilerine dedi ki: "Bana, babanızın yanında kalan kardeşiniz Bünyamin'i de getirin. Görmüyor musunuz ben herkesin hakkını tam veriyorum. Üstelik size bir yük de fazladan verdim. Ben misafirperverlerin en hayırlısıyım."*

60. *"Eğer bir dahaki sefere onunla birlikte gelmezseniz, artık benim yanımda size verilecek zahire yoktur. Ne ülkeme gelin ne de bana yaklaşın" dedi.*

61. *Kardeşleri, "Onu babasından isteyecek ve muhakkak emrini yerine getirmeye çalışacağız" dediler.*

62. *Yusuf [aleyhisselâm], buğday ölçme işlerine bakan hizmetkârlarına dedi ki: "Erzak karşılığı aldığınız sermayelerini (bunlar tabaklanmış ve boyanmış deriler ve ayakkabılardan ibaretti), onlardan habersiz yüklerinin içine geri koyun. Böylelikle ailelerine döndüklerinde, sermayelerinin geri verildiğinin farkına varırlar da, bir dahaki sefere Bünyamin'i de yanlarında getirirler."*

63. *Babalarının yanına döndüklerinde dediler ki: "Ey babamız! Eğer Bünyamin'i göndermezsen bir daha erzak almak bize yasaklandı. Kardeşimizi bizimle gönder de yeniden erzak alalım. Biz onu elbette koruyacağız."*

64. *Yakub [aleyhisselâm], "Ben nasıl size güvenip de onu emanet ederim? Daha önce, onun kardeşini size inanıp emanet ettiğim gibi, şimdi de onu emanet edeyim öyle mi? Oysa siz onun için de, 'Muhakkak biz onu korur gözetiriz' demiştiniz. En hayırlı koruyucu Allah'tır ve ben ancak merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'a tevekkül ederim" dedi.*

65. *Yüklerini açınca, götürmüş oldukları zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: "Ey babamız! Biz bundan başka daha ne iyilik arıyoruz? İşte bak, zahire almak için götürdüğümüz sermayemiz bize geri verilmiş! O hükümdarın yanına bununla tekrar gider ve ailemize yiyecek getiririz. Kardeşimizi de gidip gelirken koruruz ve onu yanımızda götürmekle bir deve yükü daha fazla erzak alırız. Çünkü bu getirdiğimiz erzakın miktarı azdır.*

66. *Yakub [aleyhisselâm], "Etrafınızın kuşatılması ve ölümden başka çarenizin kalmaması dışında, onu mutlaka getireceğinize dair yemin ederek, bana Allah adına sağlam bir teminat, bağlayıcı bir söz vermedikçe, onu sizinle birlikte asla göndermem" dedi. Ona istediği şekilde söz ve teminat vermeleri üzerine Yakub [aleyhisselâm] dedi ki: "Söylediklerimize Allah vekil ve şahittir."*

67. *Onlar Mısır'a hareket etmek üzereyken Yakub [aleyhisselâm] onlara şöyle dedi: "Ey oğullarım! Mısır'a hepiniz tek bir kapıdan girmeyin ki size bir nazar isabet etmesin! Bilakis farklı kapılardan ayrı ayrı girin! Gerçi bu tedbirimle, size Allah'tan gelecek kazâ ve kaderle ilgili hiçbir şeyi gidermeye benim gücüm yetmez. Mutlak hüküm ancak Allah'a aittir. Ben ancak O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na dayanıp güvensinler."*

68. *Onlar babalarının emrettiği şekilde şehre ayrı ayrı kapılardan girdiler. Fakat bu hareketleri, Allah'ın takdirinden hiçbir şeyi gideremedi (yine hırsızlıkla suçlandılar ve babalarının hüzünlenmesine sebep oldular). Yakub'un [aleyhisselâm] tedbiri fayda etmedi. Ancak bu, onun gönlündeki bir istekti (evlatlarını nazardan koruma isteği) ve onu evlatlarına tavsiye etmiş oldu. Biz kendisine vahiyle öğrettiğimiz için şüphesiz ki o, pek büyük bir ilim sahibiydi. Bu yüzden, "Allah'ın takdir ettiği bir şeyi sizden uzaklaştırmaya gücüm yetmez" demişti. Lâkin insanların çoğu kaderin sırrını yani takdirin tedbire üstün geldiğini bilmezler.*

69. *Kardeşleri, Yusuf'un [aleyhisselâm] yanına girince, Yusuf [aleyhisselâm] öz kardeşi Bünyamin'i yanına oturtup, "Ben senin kardeşin Yusuf'um! Onların geçmişte bize yaptıklarına üzülme" dedi.*

Rivayete göre, Yusuf [aleyhisselâm] tahtına oturmuş onlarla konuşurken yüzü örtülüydü. Onlara, "Siz kimlersiniz?" diye sordu. "Ken'anlılarız, kardeşinizi getirin diye emretmiştiniz, babamızdan isteyip ona verdiğimiz teminatla getirdik" dediler. Yusuf [aleyhisselâm], "Tamam hatırladım. Oturun!" dedi. Önlerine altı sofra koydurup, "Her sofraya anneleri bir olan iki kardeş otursun" dedi. Onlar böyle oturunca Bünyamin yalnız kaldı ve ağlayıp fenalaştı. Yüzüne gülsuyu serpildikten sonra kendine geldi. Yusuf [aleyhisselâm], "Ey Ken'anlı genç! Sana ne oldu, niye fenalaştın?" diye sordu. Bünyamin, "Efendim! Siz, 'Herkes anne bir kardeşiyle otursun' deyince, benim de Yusuf isminde bir kardeşim vardı, aklıma o geldi. İçimden, 'Şimdi olsaydı beraber otururduk' diye geçirdim de bundan dolayı beni bir ağlama tuttu" dedi. Yusuf [aleyhisselâm], "Öyleyse gel ben senin kardeşin olayım. Beraber yemek yiyelim" diyerek onu kendi yanına, perdenin arkasına aldı. Yusuf [aleyhisselâm] yemeğe el uzatınca Bünyamin dikkatli dikkatli bakıp tekrar ağlamaya başladı. Yusuf [aleyhisselâm], "Bu sefer niye ağlıyorsun?" diye sorunca Bünyamin, "Efendim! Eliniz kardeşim Yusuf'un eline çok benziyor" dedi. Bunun üzerine daha fazla dayanamayan Yusuf [aleyhis-

selâm] yüzündeki örtüyü kaldırdı ve, "Ben senin kardeşin Yusuf'um" deyince Bünyamin hemen kardeşine sarılıp, "Bir daha senden ayrılmam" dedi. Yusuf da [aleyhisselâm], "Seni alıkoymanın tek yolu, sana bir suç isnat etmektir" dedi. Bünyamin buna razı olunca, "Şimdi onların yanına git ve bu sırrı kimseyle paylaşma" dedi.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا
الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا
نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا
تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا
فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ
جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ
ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ
فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي
عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ
فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

70. *Yusuf [aleyhisselâm] onların yüklerini hazırlatırken, onlardan habersiz, Bünyamin'in yükünün içine mücevher işlemeli buğday ölçeğini (yahut su kabını) koydurdu. Onlar şehirden çıktıktan sonra görevliler arkalarından yetişip içlerinden biri, "Ey kafiledekiler! Durun! Siz hırsızsınız" diye bağırdı.*

71. *Hz. Yakub'un oğulları, gelenlere dönerek, "Ne kaybettiniz?" dediler.*

72. *Görevliler de, "Hükümdarın zahire ölçeğini (veya su kabını) kaybettik. Onu getirene bir deve yükü erzak ödül vereceğiz" dediler. (O kafileye bağıran da), "Üstelik o ölçek bana zimmetliydi" dedi.*

73. *Yusuf'un kardeşleri, "Allah'a yemin ederiz ki, sizin de bildiğiniz gibi biz Mısır topraklarına bozgunculuk yapmak için gelmedik. Biz hırsız değil*

güvenilir kimseleriz. Çünkü daha önce sermayemizi eşyalarımız arasında bulunca geri getirmiştik. Üstelik biz yolculuk yaparken, kimsenin ekinine zarar vermesinler diye develerimizin ağzını bile bağlarız" dediler.

74. *Görevliler bu kez, "Eğer siz, 'Biz hırsız değiliz' sözünüzde yalancıysanız, bu hırsızlığın cezası nedir?" dediler.*

75. *Hz. Yakub'un oğulları şöyle cevap verdiler: "O çalınan şey kimin yükünden çıkarsa; yükün sahibi çalınan mala karşılık alıkonulur. Babamız Yakub peygamberin şeriatında hırsız, çaldığı malın sahibinin bir yıl kölesi olur. İşte biz hırsızlık yaparak zulüm işleyenleri böyle cezalandırmaktayız."*

76. *Rivayete göre onları alıp saraya getirdiler. Yusuf'un [aleyhisselâm] huzurunda, önce diğerlerinin yükleri arandı. Sonra kardeşinin yükünden o ölçeği çıkardılar ve Bünyamin'i Yusuf'a [aleyhisselâm] köle olarak teslim ettiler. Onların, daha önce Yusuf'a hile yaptıkları gibi biz de vahiyle, onlara nasıl hile yapacağını öğrettik. Mısır hükümdarının kanunlarında, hırsızlık suçunun cezası olarak hırsızlık yapan köleleştirilmez, ya dövülür ya da çaldığı miktar kendisine ödettirilirdi. Ancak Allah'ın dilemesiyle Hz. Yusuf, babasının şeriatına göre hüküm verip kardeşini yanında alıkoydu. Biz dilediğimiz kimsenin ilimle derecesini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde, ondan daha iyi bilen biri vardır. Bu mertebeler, sonsuz ilim sahibi Allah'ın ilmine varıncaya kadar böyle devam edip gider.*

77. *Yakub'un [aleyhisselâm] oğulları dediler ki: "Eğer Bünyamin hırsızlık ettiyse, bundan önce onun kardeşi Yusuf da hırsızlık etmişti." Onların bu sözlerini Yusuf içinde gizleyip kardeşlerine (bu işin doğrusunu veya onların durumunu) açıklamadı ve kendi kendine şöyle dedi: "Siz, babanızdan oğlunu çalıp nice yıllar ondan ayrı bıraktınız. Sizin yaptığınız bu hırsızlık, şu itham ettiğiniz hırsızlıktan çok daha beterdir. Söylediklerinizin iç yüzünü Allah hakkıyla bilmektedir. Çünkü mesele sizin anlattığınız gibi değildir."*

Nakledildiğine göre onların Yusuf'a [aleyhisselâm] hırsızlık isnat etmelerinin sebebi, çocukluğunda, kapıya gelen bir dilenciye, kilerden aldığı bir yumurtayı veya tavuğu vermesiydi.

Rivayete göre Yusuf [aleyhisselâm], Bünyamin'i alıkoyunca, kardeşleri onu istediler. Bu isteklerinin reddedilmesi üzerine, içlerinden Rûbil çok hiddetlendi ve şöyle dedi: "Ey Aziz! Eğer şurada bir nâra atacak olursam, korkudan bütün hamile kadınlar çocuklarını düşürürler." Onun öfkelendiğini gören Yusuf [aleyhisselâm], yanında bulunan küçük

oğluna, "Git, onun sırtına elini koy" dedi. Çocuk denileni yapınca Rûbil'in öfkesi geçiverdi. Ardından da kardeşlerine dönerek, "Bana hanginiz dokundunuz?" diye sordu. Onlar kendisine dokunmadıklarını söyleyince, "Allah hakkı için bu şehirde Yakub ailesinden biri var" dedi. Gerçekten de bu Rûbil'in öyle gür bir sesi vardı ki, onun bağırmasını işiten bir hamile, çocuğunu düşürürdü. Hz. Yakub'un Rûbil adlı bu oğlunun öfkesi ancak kendilerinden biri ona dokunduğunda yatışırdı. Rûbil yeniden öfkelenip Yusuf'un [aleyhisselâm] tahtına yönelince, Yusuf, yüzü örtülü olduğu halde tahtından inip onu tutup yere çöktürdü ve şöyle dedi: "Ey Ken'anlılar! Siz gücünüzden dolayı niçin bu denli mağrursunuz? Yoksa kimse sizi yenemez mi sanıyorsunuz?" Bunun üzerine onlar, bu işin öyle zorla ve kaba kuvvetle halledilemeyeceğini anlayıp bu kez ağlamaya ve yalvarmaya başladılar.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ ۖ إِنَّا
نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا
مَتَاعَنَا عِنْدَهُ ۖ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا
نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا
مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۚ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ
يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ارْجِعُوا
إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا
عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا
فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ
لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ
جَمِيعًا ۖ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا
أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

78. *Yusuf'un kardeşleri dediler ki: "Ey Aziz! Bünyamin'in gayet yaşlı ve çok değerli bir babası vardır. Yusuf'un ölümünden sonra ancak onunla teselli olmaktadır. Onun yerine içimizden birini köle olarak al da onu serbest bırak. Gerçekten de biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz. Artık üzerimize iyiliğini tam yap!"*

79. *Yusuf [aleyhisselâm] cevaben, "Eşyamızı yanında bulduğumuz kişiden başkasını alıkoymaktan Allah'a sığınırız! Şayet onun yerine bir başkasını alacak olursak, o takdirde biz gerçekten zalimlerden oluruz" dedi.*

80. *Bünyamin'i kurtarmaktan ümitleri kesilince tenha bir yere çekilip aralarında istişare ederek çare aramaya başladılar. (Yaşça) Büyükleri olan (Rûbil yahut en akıllıları sayılan Yehuda veya Şem'ûn) dedi ki: "Babanızın, Bünyamin'i korumanız için sizden Allah adına söz ve teminat aldığını, daha önceden de Yusuf hakkında ne gibi kusurlar işlediğinizi unuttunuz mu? Artık ben, babam benim gelmeme izin verinceye ya da Allah benim geri dönmem için hüküm verinceye yahut da kardeşim serbest kalıncaya kadar bu şehirden kesinlikle ayrılmayacağım! Allah hükmedenlerin en hayırlısıdır."*

81. *Yine o büyükleri dedi ki: "Babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! Gerçekten senin oğlun Bünyamin, hırsızlık yaptı (diye itham edilerek alıkonuldu). Biz onun hırsızlık yaptığını gözümüzle görmedik ama hükümdarın ölçeği yahut su kabının da onun yükünden çıktığına şahit olduk. Biz sadece görüp bildiğimize şahitlik ederiz. Kaldı ki biz gaybı yani onun hırsızlık edeceğini bildiği halde bunu saklayan kimselerden de değiliz."*

82. *"İstersen (birini gönderip) içinde olduğumuz şehir halkına yani Mısırlılar'a ve bizimle birlikte olan o kafileye de sor. (O kafile, Yakub'un [aleyhisselâm] komşularından oluşan bir kafileydi). Gerçekten biz doğru söyleyenlerdeniz."*

83. *Onlar, o Mısır'da kalan büyüklerinin görüşüne tâbi olup babalarına dönerek, onun tembihlediği gibi olup biteni babalarına anlatınca, Yakub [aleyhisselâm] dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bu işi size süslemiş. Yani bu iş yine sizin başınızın altından çıkmıştır. Yoksa o hükümdar, çaldığına karşılık hırsızın köle olarak alıkonulacağı hükmünü nereden bilecek? Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Ümit ederim ki Allah Teâlâ onların hepsini yani Yusuf'u, Bünyamin'i ve Mısır'da kalan büyük kardeşlerini bana hep birden getirir. Şüphesiz ki Allah benim üzüntümü hakkıyla bilendir, işlerinde hüküm ve hikmet sahibidir."*

84. *Derken Yakub, oğullarından yüz çevirip, "Ey Yusuf'un ayrılık ateşi! Ey bu yüzden bana gelen hüzün ve hasret!" dedi. Üzüntüden o kadar ağladı ki, bu yüzden gözlerine ak düştü ve göremez hale geldi. O hüznünü ve evlatlarına duyduğu kızgınlığı açığa vurmuyor, yutkunup içinde gizliyordu.*

Denildiğine göre, Yusuf'un [aleyhisselâm] ayrılışından tekrar kavuştukları güne kadar, aradan geçen seksen yıl boyunca, Yakub'un [aleyhisselâm] gözlerinin yaşı hiç dinmemiştir.

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

85. *Oğulları şöyle dediler: "Allah'a yemin olsun ki sen, ona olan aşırı sevgin sebebiyle sürekli Yusuf'u anıyor, ağlayıp inliyorsun. Bu gidişle ya iyice eriyip aklını kaçıracak ve yatağa düşeceksin ya da üzüntüden öleceksin."*

86. *Yakub [aleyhisselâm] oğullarına dedi ki: "Ben kederimi ve hüznümü (size değil) ancak Allah'a şikâyet ediyorum. Ben sizin bilmediğiniz şeyleri Allah Teâlâ'nın vahyi ile biliyorum."*

Rivayete göre Yakub [aleyhisselâm] bu üzüntü ve keder içindeyken Allah Teâlâ ona vahyedip şöyle buyurdu: "Ey Yakub! İzzetim ve celâlime andolsun ki; Yusuf ve Bünyamin vefat etmiş olsalardı, senin bu ağlayıp inlemelerin sebebiyle ben onları diriltir ve sana gönderirdim." Bundan dolayı Yakub [aleyhisselâm], "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" dedi.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

87. *"Evlatlarım! Mısır'a gidip Yusuf'u ve kardeşini araştırın ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez."*

Rivayete göre bir gün ölüm meleği Yakub'u [aleyhisselâm] ziyarete gelmişti. Yakub [aleyhisselâm] ona, "Allah hakkı için söyle bana, Yusuf'un

canını aldın mı?" diye sordu. O, "Hayır!" deyince işte o zaman Yakub [aleyhisselâm] bu âyet-i kerimede belirtildiği üzere oğullarını, arayıp sormaları için yolladı.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88. *Yakub'un [aleyhisselâm] oğulları Mısır'a gidip Yusuf'un [aleyhisselâm] huzuruna çıkarak ona şöyle dediler: "Ey Aziz! Bizi de ailemizi de açlık ve zaruret sardı. Bu kez sana, az ve değersiz bir sermayeyle geldik. Bize yine zahiremizi tam ver ve ayrıca bize sermayemizden fazla sadaka ver. Şüphesiz ki Allah, sadaka verenleri lutfu ve keremiyle mükâfatlandırır."*

Rivayet edilir ki: Hz. Yakub [aleyhisselâm], Mısır sultanı olan Hz. Yusuf'a [aleyhisselâm] şu mealde bir mektup yazmıştır: "Allah Teâlâ'ya hamdüsenadan sonra, ey Mısır hükümdarı! Biz, üzerinden bela ve musibet eksik olmayan bir aileyiz. Dedem İbrahim [aleyhisselâm], Nemrud tarafından eli ayağı bağlı olarak ateşe atıldı ama Allah, ateşi ona esenlik ve serinlik yaptı. Babam İsmail [aleyhisselâm], yine elleri ve ayakları bağlanıp boğazına bıçak dayandı ama Allah, yerine fidye gönderip onu kurtardı. Benim de çok sevdiğim iki oğlum vardı. Birini kardeşleri kıra götürüp ardından bana, kanlı gömleğini getirdiler ve, 'Onu kurt yedi!' dediler. Onun ayrılığından dolayı ağlayıp inlerken, kendisiyle teselli bulduğum kardeşini de sen hırsızlıkla itham ederek hapsettin. Biz hırsızlık yapan bir sülale değiliz ve bu itham bize yakışmaz. Oğlumu bana gönder. Yoksa sana öyle bir beddua ederim ki, etkisi yedi göbek evladına ulaşır! Vesselâm."

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

89. *Yusuf [aleyhisselâm] kardeşlerine dedi ki: "Siz, cahillikle Yusuf'a ve kardeşine ne çirkin şeyler yaptığınızı biliyor musunuz? Yaptıklarınıza tövbe ettiniz mi?"*

Nitekim Bünyamin de onların yanında çok değersiz olduğundan onu öz kardeşleri gibi görmeyip sürekli aşağılıyor ve horluyorlardı.

Yusuf peygamber bu sözleri, rencide etmek ve azarlanmak kastıyla değil nasihat için söylemiştir.

قَالُوٓا۟ ءَإِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَٰذَآ أَخِى ۖ قَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَإِن كُنَّا لَخَٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ ٱللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾ ٱذْهَبُوا۟ بِقَمِيصِى هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا ۖ وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

90. *Yusuf [aleyhisselâm] yüzünden örtüyü, başından tacı çıkarınca kardeşleri onun şeklinden ve heybetinden sezinleyip, "Aaa! Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. O da, "Evet ben Yusuf'um, bu da kardeşim Bünyamin'dir. Gerçekten Allah bizi birbirimize kavuşturarak nimet ihsan etmiştir. Kim Allah'tan korkar, ibadet ve musibetlere sabrederse, muhakkak ki Allah Teâlâ, kendisine karşı gelmeyi ve sabrı bünyesinde toplayıp güzel davrananların mükâfatını zayi etmez" dedi.*

91. *Kardeşleri, "Allah'a yemin olsun ki; gerçekten Allah seni seçti ve bize üstün kıldı. Doğrusu biz sana karşı yaptıklarımızla günahkâr kimseler olmuşuz" dediler.*

92. *Yusuf [aleyhisselâm] onlara, "Bugünden sonra size benim tarafından sitem ve kınama yoktur. Allah Teâlâ sizi affetsin! O, merhamet edenlerin en merhametlisidir" dedi.*

93. *Yusuf [aleyhisselâm] kardeşlerinin endişe ve korkularını giderip tatlılıkla onların gönlünü aldıktan sonra, babasının da halini düzeltmek için şöyle dedi: "Şu benim gömleğimi götürüp babamın yüzüne sürün de, eskiden olduğu gibi gözleri açılsın. Sonra da bütün aile fertleri hepiniz toplanıp bana gelin."*

Rivayete göre bu gömlek, İbrahim [aleyhisselâm] ateşe atılırken ona Cebrâil [aleyhisselâm] tarafından giydirilmişti. Daha sonra Yusuf [aleyhisselâm] kuyuya atılırken de ona giydirilmişti.

وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

94. *Kafile Mısır'dan ayrılıp da sahraya çıkınca babaları Yakub [aleyhisselâm], yanındaki torunlarına şöyle dedi: "Eğer bana bunamış demezseniz, inanın ki ben Yusuf'un kokusunu alıyorum."*

Denilir ki: Sabâ rüzgârı, Allah Teâlâ'dan izin isteyip gömleğin kokusunu Yakub'un [aleyhisselâm] burnuna ulaştırdı.

قَالُوا تَاللّٰهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ
أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ
اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

95. *Onlar da, "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ Yusuf'a olan aşırı sevgiden dolayı eski şaşkınlığın içindesin" dediler.*

96. *Müjdeci gelip de gömleği Yakub'un [aleyhisselâm] yüzüne sürünce gözleri açıldı ve âdeta gençleşiverdi. Kendisine kuvvet ve sevinç gelip, "Ben size, Allah'ın bana verdiği ilhamla, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, dememiş miydim?" dedi.*

Nakledildiğine göre gömlek Yehuda'ya verilmişti. O da kardeşlerini bırakıp başı açık yalın ayak koşarak babasına gömleği götürüp müjdeyi verdi.

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ
أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

97. *Oğulları, "Ey babamız! Allah Teâlâ'dan bizim günahlarımızın affını dile! Gerçekten de biz günah işleyenlerden olduk" dediler.*

98. *Yakub [aleyhisselâm], "Rabbim'den sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, tövbe ve itaat edene karış çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi.*

Rivayete göre Yakub [aleyhisselâm] oğulları için duasını seher vaktine veya cuma gecesine ya da Yusuf [aleyhisselâm] ile buluşma vaktine ertelemişti. Mısır'da Yusuf'a [aleyhisselâm] kavuşmasının ardından bir teheccüd sonrasında kıbleye yöneldi. Arkasına Yusuf [aleyhisselâm], onun

arkasına da diğer oğulları durdular ve bu şekilde Yakub [aleyhisselâm] dua etti; hepsi âmin dedi ve Allah Teâlâ dualarını kabul etti.

Kıssa: Yakub [aleyhisselâm] Mısır'a yaklaşınca Yusuf [aleyhisselâm], Hükümdar Reyyân, Mısır'ın ileri gelenleri ve orduyla birlikte onu karşılamaya çıktılar. Yakub [aleyhisselâm], evlatlarıyla birlikte yüksek bir yerde bu ihtişamlı tabloya bakıp şaşırıyordu. Cebrâil [aleyhisselâm] inip dedi ki: "Sen bu debdebeli kalabalığa mı şaşırıyorsun? Başını kaldır da yukarı bir bak! Melek orduları, yerden göğe kadar dizilmiş ve sizi izlemeye gelmişler. Önceleri senin üzülmen sebebiyle üzülmüşlerdi, şimdi de sevincinle sevinip mutlulukla seyrediyorlar."

Yusuf [aleyhisselâm] babasını görünce atından inip selâm vermek istedi. Cebrâil [aleyhisselâm], "Sen bekle! Baban sana selâm versin" dedi. Yakub [aleyhisselâm] yanlarına gelip atından indi. Yusuf'un [aleyhisselâm] gül yüzünü görünce, "Allah'ın selâmı üzerine olsun ey hüzünlerin süsleyicisi!" dedi. Birbirlerine sarılıp ağlamaya başladılar. Ardından Yusuf'un [aleyhisselâm], şehir merkezine yakın bir yerde, onlar için yaptırdığı büyük köşke geçtiler.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾

99. *Yakub [aleyhisselâm]; eşi, evlatları ve torunlarıyla birlikte gelip de Yusuf'un [aleyhisselâm] huzuruna girdikleri zaman, Yusuf [aleyhisselâm], babasını ve (aynı zamanda teyzesi olan üvey) annesini kucaklayıp yanına aldı ve bütün ev halkına şöyle dedi: "Allah'ın dilemesiyle, kıtlık ve zorluklardan yana güvende olduğunuz halde buyurun, Mısır'a girin!"*

Rivayete göre Yusuf [aleyhisselâm], Yakub'a [aleyhisselâm] müjdeciyle beraber yol için, malzemeleriyle birlikte 200 yük hayvanı gönderdi. Onlarsa kadın erkek toplam yetmiş iki kişiydiler.

Yusuf [aleyhisselâm] henüz bebekken annesi vefat ettiği için, babasının ilk hanımı olan teyzesi, ona da annelik yapmıştır.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا ۚ وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيْلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ۖ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّيْ حَقًّا ۖ وَقَدْ اَحْسَنَ بِيْٓ اِذْ اَخْرَجَنِيْ

مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى
وَبَيْنَ اِخْوَتِىْ اِنَّ رَبِّىْ لَطِيْفٌ لِمَا يَشَآءُ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿١٠٠﴾

100. *Babasını ve annesini yani teyzesini, tahtın üzerine çıkarttı. O vakitler selâmlama ve hürmet secde eder gibi eğilmek olduğu için, Hz. Yakub, hanımı ve çocukları, hürmetle eğildiler. Yusuf dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, benim daha önce gördüğüm rüyanın tabiridir. Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi. Rabbim beni zindandan çıkararak bana ihsanlarda bulundu. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, sizi çölden getirerek bana kavuşturdu. Şüphesiz ki şanı yüce Rabbim, dilediğine lutfeder. Muhakkak ki O, her şeyi hakkıyla bilir ve vakti gelince de hükmünü hikmetle icra eder."*

Nakledildiğine göre bu kavuşma hadisesinden yirmi dört yıl sonra, Yakub [aleyhisselâm] vefat etti. Cenazenin Ken'an'a ulaştığı gün ikiz kardeşi olan Ays (veya Iys) da vefat etmişti. Bunlar vefat ettiklerinde 147 yaşındaydılar. Yusuf [aleyhisselâm], Yakub'un [aleyhisselâm] vasiyeti üzerine, onu bakırdan bir tabuta koyup Şam topraklarına, babası İshak'ın [aleyhisselâm] yanına defnedip Mısır'a döndü. Yirmi üç yıl sonra Yusuf'a [aleyhisselâm], rüyasında babası şöyle diyordu: "Yusuf'um! Seni çok özledim. Çabuk ol, üç güne kadar yanıma gel." Bunun üzerine kardeşlerini toplayıp onlara vasiyetini bildirdi ve Yehuda'yı yerine bırakarak çocuklarını da ona ısmarladı.

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِىْ مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِىْ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ فَاطِرَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّٖ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِىْ مُسْلِمًا
وَّاَلْحِقْنِىْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا
كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ
حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ
لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ
عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾

اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِٓى اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِى
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا
رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَآءَهُمْ
نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَنْ نَشَآءُ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ
فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُولِى الْاَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ
الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

101. *(Rabb'ine yakararak şöyle dedi:) "Ey Rabbim! Sen bana Mısır mülkünü verdin ve rüya tabirini öğrettin! Ey yerleri ve gökleri, örneksiz, yoktan var eden yüce Allah! Dünyada ve ahirette bana yardım eden ve işlerimi üstlenen sensin! Beni müslüman olarak yani sana teslim olmuş ve seni birlemede sebat etmiş bir halde öldür ve salih atalarımın zümresine kat!"*

102. *Ey resûlüm! İşte bu sana vahyettiğimiz Yusuf'un [aleyhisselâm] ve kardeşlerinin kıssası gayb haberlerindendir. Onlar Yusuf'u [aleyhisselâm] kuyuya atmak için, Yusuf'a ve babalarına hile yaparak işlerini gerçekleştirmek üzere toplandıkları ve görüş birliği yaptıklarında, sen onların yanında değildin.*

103. *Sen onların iman etmesi konusunda ne denli hırs göstersen de, insanların çoğu sırf inadından, inkâr ve bozgunculuk peşinde olduklarından dolayı iman edecek değillerdir.*

104. *Sen onlardan, Kur'an'daki hükümleri ve kıssaları tebliğ etmene karşılık hiçbir ücret istemiyorsun. O Kur'an, âlemler için ancak bir öğüt ve hatırlatmadır.*

105. *Göklerde ve yerde Allah'ın varlığına, birliğine, sonsuz kudretine ve hikmetine nice deliller vardır. O inatçılar bunlardan yüzlerini çevirerek ibret almadan ve üzerinde düşünmeden geçip giderler.*

106. *Onların çoğu Allah Teâlâ'ya ortak koşmaksızın, O'nun birliğine iman etmezler. Çünkü önce, "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri halde; sonra müşrikler -hâşâ- "melekler onun kızı", yahudiler "Üzeyir onun oğlu" veya hıristiyanlar "İsa onun oğlu, oğul ilâh" derler.*

107. *Yoksa onlar; haberleri olmaksızın ve akıllarına gelmeksizin, Allah Teâlâ'nın azabının onları kuşatmayacağından veya ansızın üzerlerine kıyametin kopmayacağından emin mi oldular?*

108. *Ey habibim! De ki: "İşte bu Allah'ın birliğine davet yolu benim yolum, sünnetim ve vazifemdir. Ben ve bana uyanlar basiret üzere, hakla bâtılı ayırt ederek, insanları Allah'a çağırırız (Yahut ben insanları, gözlerinin gördüğü delillerden hareketle Allah'a çağırırım; bana uyanları da çağırırım). Onların ortak koştuklarından Allah'ı tenzih ederim. Ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim."*

109. *Ey habibim! Senden önce de peygamber olarak gönderdiklerimiz ve senin gibi kendilerine vahyettiklerimiz o şehirler ve beldeler ahalisinin erkeklerindendi. Yüce Allah, çöl bedevîlerinden, cinlerden ve kadınlardan peygamber göndermemiştir. Acaba kâfirler, yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önceki yalancıların (yahut peygamberlerini yalanlayanların) ve inkârcıların sonlarının nasıl olduğuna ibret nazarıyla bakmadılar mı? Muhakkak ki ahiret yurdu yani cennet, Allah'a ortak koşmaktan ve isyan etmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?*

110. *Nihayet o ümmetlere gönderilen peygamberler, kendilerini yalanlayan kavimlerinin iman etmesinden tamamen ümit kestiklerinde, hatta inananlar tarafından da yalanlanacaklarını sandıkları bir vakitte, yardımımız onlara geldi de dilediklerimiz yani o peygamberler ve onlara inanan kimseler kurtuluşa erdirildi. Fakat azabımız, suçlulardan meydana gelen o müşrikler topluluğundan asla geri çevrilmez.*

111. *Gerçekten de o peygamberlerin ve ümmetlerinin kıssalarında veya Yusuf'un [aleyhisselâm] kardeşleriyle aralarında geçen bu kıssada ve başına gelenlerde, kâmil akıl sahibi kimseler için elbette büyük ibretler vardır. Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Ancak kendinden önce indirilen semavî kitapları tasdik eden, din ve dünya konularında insanların ihtiyacı olan her şeyi ayrı ayrı açıklayan bir kitaptır. Hak yolda yürüyenlere bir kılavuz, iman edecek bir toplum için Allah'ın hidayeti ve birliğinin nişanı, Peygamber'in [aleyhisselâm] nuruyla da bir rahmettir.*

13

RA'D SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 43 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-mîm-râ! Ben bütün yaratılanları bilen ve gören Allah'ım!*

İşte bunlar kitabın yani Kur'an'ın âyetleridir (yahut sana anlattığımız bu haberler, önceki semavî kitapların âyetleridir). Rabb'inden sana indirilen bu Kur'an'a sımsıkı sarıl zira o hakkın tâ kendisidir. Lâkin insanların çoğu düşünmedikleri için ona inanmazlar.

اَللّٰهُ الَّذِيْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاۗءِ رَبِّكُمْ تُوْقِنُوْنَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِيْ مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهٰرًا ۭ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ جَعَلَ فِيْهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٣﴾

2. *Allah Teâlâ öyle kuvvetli ve kudretlidir ki, gördüğünüz şekilde gökleri direksiz yükseltmiştir. Sonra da, yarattıklarını muhafaza ve hikmetle idare etmek için arşı hükmü altında tutandır. Yani her şeyi ölçülü ve dengeli bir biçimde yaratmıştır. Güneşi ve ayı kullarının menfaati için boyun eğdirip hizmetçi kılmıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir vakte kadar hem döner hem de akıp gider. Yüce Allah, sabah ve akşam yahut kıyamet gününe dek, uçsuz bucaksız mülkünde ilâhlığının gerektirdiği şeyleri; yoktan var etme ve sonra tekrar yok etme, diriltme ve öldürme ve diğer bütün işleri düzenler. Kur'an âyetlerini, Rabb'inize kavuşacağınızı ve O'nun amellerinize mutlaka karşılık vereceğini düşünerek, kesin bir imanla bilip inanmanız için, emir ve yasaklarla şekillendirip açıklıyor.*

3. *O şanı yüce Allah, yaratılmışlar yararlanabilsin ve rahatça yaşasınlar diye yeri enine boyuna yayıp döşeyendir. Yeryüzünde sabit dağlar ve ırmaklar yaratan, orada meyvelerin her türlüsünden çifter çifter; ekşi tatlı, siyah beyaz, büyük küçük, her türlü renk ve tatta ikişer eş yani erkekli dişili yaratandır. O geceyi gündüzle, gündüzü geceyle bürüyendir. Şüphe yok ki bütün bu kudret eserleri, düşünen bir toplum için yüce Allah'ın sonsuz sanatına, varlığına, birliğine ve kudretine dair büyük deliller, apaçık alametlerdir.*

Âyet-i kerimede "ikişer eş" buyrulması da gösteriyor ki meyvelerde de erkeklik ve dişilik vardır ve üreme ancak bu erkeklik ve dişilik organları aracılığıyla meydana gelmektedir.

وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجٰوِرٰتٌ وَجَنّٰتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَآءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝٤

4. *Yeryüzünde kimi verimli veya çorak, kimi kayalık veya kumluk arazi, farklı farklı niteliklere sahip birbirine bitişik birçok kara parçası vardır. Buralarda aynı suyla sulanan üzüm bağları, meyve bahçeleri, buğday ve diğer ekin tarlaları, ayrı veya aynı kökten biten (yani tek gövdeli yahut çok gövdeli) hurma ağaçlarından oluşan hurmalıklar vardır. Ama biz bazısını diğerlerine göre daha lezzetli, tadını daha güzel ve üstün yaratmışızdır. Şüphesiz ki bütün bunlarda akleden ve düşünen bir topluluk için, dilediğini yapan ve kudreti sonsuz Allah'ın, iradesine ve kudretine dair nice deliller ve nice işaretler vardır.*

Nakledildiğine göre, bütün insanlar aynı topraktan ve bir babadan yaratılmış olmasına rağmen, gökten yağmur indirildiği gibi semavî kitaplar indirilmişken; onların da tıpkı meyvelerde olduğu gibi renkte ve şekilde, özellikle de ahlâk ve tabiatta farklılıkları ve hatta zıtlıkları vardır.

وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَإِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰٓئِكَ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۚ وَأُولَٰٓئِكَ الْأَغْلَالُ فِىٓ أَعْنَاقِهِمْ ۚ وَأُولَٰٓئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ
عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِنْ رَبِّهِۦٓ ۗ إِنَّمَآ أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ ٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا
تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۖ وَكُلُّ شَىْءٍ عِنْدَهُۥ
بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَآءٌ
مِنكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِۦ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۭ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ
بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُۥ مُعَقِّبَاتٌ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ يَحْفَظُونَهُۥ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۗ
إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ ۗ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوْمٍ
سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥ ۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾

5. *Ey resûlüm! Sen her ne kadar müşriklerin imana gelmemelerine şaşıyorsan da, asıl şaşılacak şey onların, "Acaba biz ölüp de toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" diyerek Rab'lerini inkâr etmeleridir. Bunca delil ve alameti görmelerine rağmen, onları yoktan var edenin, çok daha kolay şekilde yeniden yaratmaya gücünün yeteceğini düşünmezler. Onlar, Rab'lerinin yeniden diriltme kudretini inkâr ederek kâfir oldular. Onların boyunlarında dünyada haktan bâtıla sapma halkası vardır, ahirette de ateşten demir boyunduruklar olacaktır. İşte bunlar cehennem ateşinin yârânı olup orada ebedî kalıcıdırlar.*

6. *Hak Teâlâ buyurur ki: Ey habibim! Müşrikler, Allah'ın lutfuyla huzur ve esenlikten önce, senden azabın çabucak gelmesini isterler (Haydi şu bizi tehdit edip durduğun azabı bir an önce başımıza getir de görelim, derler). Halbuki onlardan önceki peygamberlerini yalanlayanların cezalandırılmasına dair nice örnekler geçmişti. Acaba onlardan niçin ibret almazlar da kendilerine zulmederler? Gerçekten de yüce Allah, zulümlerine rağmen insanlara karşı mağfiret sahibidir. Ve şüphesiz ki senin Rabb'in, inkâr ve yalanlamada ısrar edenlere, azabı çok çetin olandır.*

7. *O kâfirler, "Muhammed'e, niçin bizim istediğimiz mucize gelmedi?" derler. Sen ancak uyarmakla ve tebliğle görevlisin. Her toplum için, zamanına göre bir hidayet rehberi ve kılavuz vardır. Yani kavmine galip gelmesi için her peygambere, o vakte uygun mucizeler verilir. Mesela Musa [aleyhisselâm] zamanında sihir meşhur ve yaygın olduğu için kendisine mucize olarak asâ verildi ve sihirbazları yendi. İsa [aleyhisselâm] zamanında tıp, oldukça gözde bir meslek olduğundan kendisine mucize olarak ölüleri diriltme verildi ve bununla bütün tıp dünyasını âciz bıraktı. Ey habibim! Senin zamanında da güzel ve etkili söz söylemek çok makbul olduğu için bu sahada, her yönüyle mucize, eşsiz ve çok üstün olan Kur'ân-ı Kerîm indirilmiştir.*

8. *Allah her dişinin neye hamile olduğunu; erkek veya dişi, siyah veya beyaz vb. her şekil ve durumunu bilir. Ve rahimlerinde olan ceninin yaratılışındaki eksikliği ve fazlalığı bilir. Yani organlarının, sayısının ve doğum zamanının eksiğini ve fazlasını bilir. Onun katında her şey bir ölçüyle, bir kaderledir; o yazılandan eksik veya fazla olmaz.*

9. *O, görünmeyeni de görüneni de hakkıyla bilendir. O şanı yüce Allah büyüktür ve kudretiyle her şeyden yücedir.*

10. *Yüce Allah'ın ilmine göre içinizden sözünü gizleyenle açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüz ortada dolaşan eşittir. Gizli-açık söz ya da hareket, hiçbir şey O'na gizli saklı değildir.*

11. *Allah Teâlâ'nın, insanlar üzerinde görevlendirdiği, onu önünden ve ardından takip edip Allah'ın izniyle insanı koruyan melekleri vardır. Bir topluluk, kendilerinde bulunan güzel ahlâk ve halleri zıtlarıyla değiştirip bozmadıkça Allah da onlarda olan nimetleri, rahat ve huzur gibi lutufları zıddıyla değiştirip bozmaz. Allah herhangi bir toplumun kötülüğünü dilerse, artık*

onun geri çevrilmesi söz konusu olmaz. Onlar için Allah'tan başka azaplarını kaldırıp işlerini düzeltecek bir yardımcı da bulunmaz.

Şöyle denilmiştir: Âyette geçen görevli melekler, "kirâmen kâtibîn" denilen yazıcı melekler olup insanın bütün amellerini yazılı olarak muhafaza ederler yahut da o melekler, Peygamber Efendimiz'i düşmanların saldırısından koruyan melekler; tıpkı aşağıda geleceği üzere Âmir b. Tufeyl'in ve Erbed (veya Arbed) b. Rebîa'nın saldırılarından korunması gibi.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾
وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ
بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

12. *O Allah, yağmurun habercisi olan şimşeği; yağdığı zaman âfete dönüşme ihtimaline karşı yerdekiler için bir korku ve yağmur beklentisi içinde olan ekin sahipleri içinse büyük bir ümit kaynağı olan şimşeği gösterendir. Yağmur yüküyle ağırlaşan bulutları, meydana getiren de ancak O'dur!*

13. *Ra'd yani gök gürültüsü ve melekler, Allah Teâlâ'dan korkularından dolayı O'nu hamd ile tesbih ederler (yahut gök gürültüsü O'nu hamd ile -elhamdülillâh diyerek- melekler de O'nun heybetinden dolayı -sübhânallah diyerek tesbih ederler). Onlar Allah hakkında mücadele edip dururken, Allah Teâlâ o şimşekten hâsıl olan yıldırımları gönderir de, onları dilediğine isabet ettirip yakar. O şanı yüce Allah, kudretinde ve cezalandırmasında çok şiddetlidir.*

Nakledildiğine göre bir yahudi, Resûlullah [aleyhisselâm] ile Allah Teâlâ hakkında tartışmak maksadıyla, "Ey Ebü'l-Kasım! Senin Rabb'in inciden mi, altından mı, yoksa yakuttan mıdır?" dediği sırada yıldırım düştü ve onu yakıp kül etti. Bunun üzerine bu âyet indi.

Ra'd (gök gürültüsü) bulutları hareket ettiren melektir, şimşek de onun kamçısıdır, şeklinde bir rivayet vardır.

Nakledildiğine göre, hicretin 9. yılında Âmir b. Tufeyl ve Erbed b. Rebîa, Peygamber Efendimiz'e suikast niyetiyle Medine'ye geldiler. Âmir, Erbed'e, "Ben Muhammed'i lafa tutup onu meşgul edeceğim, sen

de arkasına geçip kılıçla boynunu vur" dedi. Bu düşünceyle Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] huzuruna girdiler, biraz konuştuktan sonra dışarı çıktılar. Erbed'e, "Seninle nasıl anlaşmıştık, sen ne yaptın?" dedi. Erbed de, "Ne zaman kılıcı vurmaya niyetlensem sen benimle onun arasına giriyordun" dedi. Böylece Medine'den ayrıldılar. Yolda Erbed'in üzerine yıldırım çarpıp öldü. Âmir ise ondan daha kötü bir şekilde geberip gitti.

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا
كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ
إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا
وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ
قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ
شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ
السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ
زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً
وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

14. *Hak olan dua (veya davet) ancak O'na aittir (O'nun içindir ve bu da kelime-i şehadettir. O'na dua etmek gerekir, çünkü duaları kabul eden ancak O'dur). Yüce Allah'tan başka onların tapınıp dua ettikleri putlarsa, hiçbir şekilde onlara cevap veremezler. Onların durumu, kuyu başında su ağzına gelsin diye, suya doğru ellerini uzatana benzer ki ne eli suya erişir ne de su ağzına gelir. Yani müşriklerin putlarından yardım istemeleri buna benzer. O kâfirlerin putlara duası ancak sapıklıktan, boş ve temelsiz olmaktan başka bir şey değildir.*

15. *Göklerdeki ve yerdeki akıl ve şuur sahibi olanların gerek kendileri gerekse gölgeleri de ister istemez yani müminler boyun eğerek ve gönüllü şekilde, inkârcılarsa zoru gördükleri zaman gönülsüz ve mecburen, gece gündüz sadece Allah'a secde ederler.*[86]

16. *Ey resûlüm de ki: "Göklerin ve yerin yaratıcısı kimdir?" Onların "Allah" demekten başka bir cevapları olmadığı için sussalar bile sen de ki: "Allah'tır." Yine de ki: "Göklerin ve yerin tek yaratıcısı Allah iken, O'nu bırakıp kendilerine bile bir fayda ve zarar vermeye güç yetiremeyen putlarınızı mı dost ve ilâh edindiniz?" De ki: "Hiç kör olan müşriklerle gören müminler bir olur mu?" Yahut Allah'a ortak koşma karanlığıyla Allah'ı bir bilme aydınlığı bir olur mu? Yahut o inkâr edenlerin Allah'a ortak koştukları putları, Allah'ın yaratması gibi yarattılar da mı, Allah'ın yaratmasına benzettikleri için onlara tapıyorlar?" De ki: "Her şeyi yaratan ancak Allah'tır. O ilâhlıkta tektir ve mutlak hâkimiyet sahibi olan Kahhâr (her şeyi hükmü altında bulunduran ve hepsinin mukadderatını belirleyen) ancak O'dur.*

17. *(Ardından hak ve bâtıla dair iki misal vererek buyruldu ki:) Allah Teâlâ gökten su indirdi de her vadiye faydalı olacak miktarda sel aktı. Bu sel, üzerinde fazladan bulunan köpüğü ve çer çöpü alıp götürünce geriye arı duru su kaldı. Süs eşyası veya kap kacak vb. şeyler yapmak için ateşte erittikleri altın, gümüş vs. şeylerde de böyle olan köpük (posa veya cüruf) atılır ve geriye saf maden kalır. İşte Allah, hak ile bâtılı böyle misallendirir. Selin üzerindeki köpüğe gelince, faydasız olduğu için atılır ve boşa gider. İnsanlara daima faydalı olan (halis su ve saf maden gibi) şeylerse gitmeyip kalır. İşte Allah, akledip düşünesiniz diye böyle misaller verir.*

Tenzil uleması ve tevil erbabı olan tefsir âlimleri şöyle demişlerdir: Gökyüzünden inen su Kur'an'a, vadi de kalbe misaldir. Her kalp sahibi, kesin bilgisi ve imanı ölçüsünde; aklı, idraki, şüphesi ve cahilliği miktarınca Kur'an'ı yüklenir yani ondan bir şeyler alır. O eritilen madenlerin altında kalan saf kısmı, Kur'an'a misaldir ve haktır. Üstünden atılan posa ve pislikse, kâfirlerin boş ve bâtıl amelleriyle faydasız inançlarına misaldir.

86 Kur'an'daki sırasına göre ikinci secde âyeti olan bu âyeti, okuyan veya işiten kimselerin tilavet secdesi yapmaları farzdır.

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ۚ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا
فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖ ۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ الْحِسَابِ ۙ
وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ۗ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ
اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ۙ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ
وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ
وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۙ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ
مِنْ كُلِّ بَابٍ ۚ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾
وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهٖ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ
اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ
﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ
عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۗ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ۚ ﴿٢٧﴾
اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ ۗ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۙ
﴿٢٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

18. *Dünyada iman ve ibadetle Rab'lerinin emrine boyun eğen müminler için, ahirette, mükâfatların en güzeli olarak cennet vardır. O'nun çağrısını*

kabul etmeyip emirlerine uymayarak inkâr edenlerse, yeryüzünde olan her şey ve bir katı daha kendilerinin olsa, hepsini ahirette azaptan kurtulmak için feda ederlerdi. Kıyamette, onların o bağışlanmaz günahı için hesap vardır ve varacakları yer de ancak cehennemdir! Orası ne kötü yataktır!

19. *Rabb'inden sana indirilenin Kur'an'ın hak olduğunu bilen ve itaat eden kimse, kalp gözü kör olan ve dolayısıyla inkâr eden kimse gibi olur mu? Bu Kur'an'dan ancak akl-ı selim olanlar gerçekten iyice düşünüp öğüt alırlar.*

20. *Onlar ki, (mîsak gününde, "Elestü bi-rabbiküm: Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" sorusuna, "Belâ" diyerek) Allah Teâlâ'ya verdikleri sözü yerine getirirler ve taahhütlerinden dönmezler.*

21. *Onlar ki, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeye riayet ederler (yahut sıla-i rahim yani akrabalık bağları gibi, bütün kitapları ve peygamberleri tasdik etmek gibi Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler). Rab'lerinden korkarlar ve mahşer günü hesap verememekten endişe ederler.*

22. *Onlar ki, Rab'lerinin rızasını isteyerek nefsin arzularına ve günahlara karşı sabrederler, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık Allah'ın emri gereği, hak sahiplerine ve muhtaçlara harcarlar ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldırırlar. Onlar için, amellerinin karşılığı olarak güzel ve hayırlı âkıbeti vardır.*

23-24. *(O güzel âkıbet) ebedîlik yurdu olan adn cennetleridir. Anne babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden salih olanlarla beraber oraya girerler. Yani bu sözü edilen müminlerin sevinmeleri için, bunların iyi olanları onlara katılacaklardır. Melekler de her kapıdan yanlarına girerler ve şöyle müjdelerler: "Sabretmenize karşılık size selâm olsun. Allah Teâlâ sizi her türlü beladan selâmete erdirdi. O dünya yurdunun âkıbeti olan ve içinde ebediyen yaşayacağınız cennet ne güzeldir!"*

25. *Allah'a "elest günü" verdikleri sözü, güçlü bir teminatla destekledikten sonra bozanlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını, bütün peygamberlere ve kitaplara imanı) koparanlarla bir de yeryüzünde inkâr ve zulümle bozgunculuk ve fitne çıkaranlar var ya; işte onlara Allah'ın rahmetinden kovulma vardır, kötü son yani cehennem de onlar içindir.*

26. *Allah rızkı dilediği kimselere genişletir ve dilediklerine daraltır. Mekke müşrikleri gibi nankör olanlarsa dünya hayatı ve rızık bolluğuyla sevinip*

şımardılar. Halbuki ahirete nispetle dünya hayatı, çabucak sona eren azıcık geçimlikten başka bir şey değildir.

27. *O kâfirler diyorlar ki: "Peygambere, Rabb'inden niçin bizim istediğimiz şekilde bir âyet yahut mucize indirilmedi?" Ey habibim! Sen de ki: "Yüce Allah, mucizelerin görülmesinin ardından, canlarının istediği gibi âyet veya mucize istemeleri sebebiyle, dilediğini saptırır; kendisine yönelenleri de İslâm diniyle hidayete ulaştırır."*

28. *Onlar iman edenler ve kalpleri Allah'ın zikriyle huzura kavuşanlardır. Şüphesiz ki kalpler ancak Allah'ın zikriyle mutmain olur (huzur ve sükûna kavuşur).*

29. *İman edip salih ameller işleyenlere ne mutlu! Onlar için ne büyük saadet ve lutuf, dönülecek ne güzel bir mekân vardır.*

Rivayet edildiğine göre, âyette geçen tûbâ, adn cennetinde ulu bir ağaç olup kökü Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] makamındadır. Ve cennette onun dalının uzanmadığı hiçbir köşk ve çardak yoktur. Selsebil ve kâfur pınarları bunun altından akar.

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِىٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِىٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30. *Senden önce gelip geçen ümmetlere peygamber gönderdiğimiz gibi seni de, vahyettiğimiz Kur'an'ı onlara okuman için, kendilerinden önce nice topluluklar geçen bir ümmete peygamber olarak gönderdik. Fakat onlar, Rahmân olan Allah'ı inkâr eder ve, "Rahmân da kimmiş?" diyerek küfre girerler. Ey resûlüm! Sen de ki: "O Rahmân, benim Rabbim'dir. O'ndan başka hiçbir ilâh, ibadete layık hiçbir mâbud yoktur. Ben yalnız O'na tevekkül ettim, O'na güvenip dayandım; tövbem ve en son dönüşüm de yalnız O'nadır."*

Hudeybiye gününde, Hz. Ali [radıyallahu anh], Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] emriyle antlaşma metninin başına, "Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla" yani besmeleyi yazınca, Mekke müşriklerinin temsilcisi Süheyl b. Amr, "Rahmân da kimdir? Biz bilmeyiz" diye karşı çıkmıştı.

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۜ
بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا ۗ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى
النَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ
تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31. *Eğer okunan bu Kur'an'la dağlar yürütülseydi veya yer yarılıp parçalansaydı yahut ölüler konuşturulsaydı; onlar yine iman etmezlerdi. Bilakis emir, tümüyle ancak Allah'a aittir. Yani onların istedikleri mucizeleri göstermeye gücü yeter fakat Allah öyle dilemedi. İman edenler hâlâ bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Ama hidayete ehil olmayanları doğru yola erdirmedi. O kâfirler, yaptıkları kötü amelleri yüzünden, felaketlerden, bela ve musibetlerden kurtulamazlar. Ey resûlüm! Ya pek yakında onların yurtlarına girersin veya bir âfet yakında onların yurtlarına girer. Böylelikle, Allah Teâlâ'nın vaadi gelince, onların ölümü veya Mekke'nin fethi ya da kıyametin kopması gerçekleşir. Şüphesiz ki Allah verdiği sözden dönmez!*

Rivayete göre Mekkeli kâfirlerden bir grup, "Eğer sana tâbi olmamızı istiyorsan, okuduğun Kur'an'la Mekke çevresindeki dağları kaldır da şehrimiz genişlesin. Sonra toprağı yarıp içinden ırmaklar akıt da tarım yapalım. Hatta atalarımızdan Kusay b. Kilâb'ı ve diğer bazılarını dirilt de senin hakkında onlara sorular soralım" dedikleri zaman bu âyet indirildi.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۖ
فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ اَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ
وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ ۗ قُلْ سَمُّوهُمْ ۗ اَمْ تُنَبِّـُٔونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْاَرْضِ اَمْ
بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ
وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۗ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى

وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ
عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۚ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۚ
قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾
وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ
الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ
لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

32. *Ey Peygamber! Andolsun ki, seninle alay edildiği gibi senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Ama ben o kâfirlere biraz mühlet vermiş, sonra da onları çetin bir azapla yakalayıvermiştim. Dünyada öldürülmekle, ahirette de ateşle verdiğim ceza nasılmış gördüler!*

33. *Herkesin, yapmış olduğu iyi kötü her şeyi görüp gözeten Allah Teâlâ ile O'na ortak koştukları cansız ve âciz putlar eşit olabilir mi? De ki: "Onlara, kendinizce uydurduğunuz adlar verin ve bakın bakalım, ortak koşmaya ya da ilâh olmaya layık mıdırlar? Yoksa Allah Teâlâ, yeryüzünde kendisine ortak koştuğunuzu bilmiyor da bunu O'na siz mi haber veriyorsunuz? Yoksa siz böyle 'ortaklar' diyerek, boş ve anlamsız bir söz mü söylemiş olmaktasınız?" Doğrusu o kâfirlere, müminler aleyhinde kurdukları tuzakları güzel gösterildi de hak yoldan saptırıldılar. Allah kimi saptırırsa, artık onun doğru yola gelmesine yardımcı kimse yoktur.*

34. *O kâfirlere dünya hayatında öldürülmek, esir alınmak ve kıtlık gibi felaketler vardır. Ahiretin azabıysa şiddet ve süreklilik açısından elbette daha çetindir ve onları Allah Teâlâ'nın azabından koruyacak veya kurtaracak kimse de yoktur.*

35. *Takva sahiplerine yani Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vaat edilen cennetin durumu şudur: Ağaçlarının altından ırmaklar akar, meyvelerinin ve*

nimetlerinin de ardı arkası kesilmez; gölgeleri de uzundur, asla bitmez. İşte o cennet, Allah'a isyan etmekten sakınan takva ehlinin hallerinin hakikati ve kazançlarının sonudur. Kâfirlerin âkıbeti ve kazançlarıysa ancak cehennemdir!

36. *Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (yani yahudi bilginlerinden Abdullah b. Selâm ve ona uyarak müslüman olanlarla Necran hıristiyanlarından kırk, Habeşistan hıristiyanlarından otuz iki kişinin yanı sıra Yemen hıristiyanları ve İslâm'ı kabul eden diğer müminler), sana indirilen Kur'an'la sevinirler. Fakat senin aleyhinde birleşenlerden (Kâ'b b. Eşref vb.) bir güruh, Kur'an'ın getirdiği hükümlerin bir kısmını inkâr ederek karşı çıkarlar. Sen, de ki: "Ben ancak Allah'ın birliğine inanmak, O'na kulluk etmek ve hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum! İnsanları ancak O'nun birliğine çağırıyorum ve muhakkak ki dönüşüm de yalnız O'nadır!"*

37. *Tıpkı diğer peygamberlere kendi ümmetlerinin diliyle kitaplar indirdiğimiz gibi, sana da bu Kur'an'ı Arapça, hakla bâtılı birbirinden ayıran ve hüküm koyan bir kitap olarak indirdik. Ey Peygamber! Andolsun ki sana vahiyle gelen bu ilimden sonra eğer sen, onların hükmü kaldırılmış dinlerini tasdik eder yahut kıblelerine dönmek gibi arzularına uyacak olursan, senin için Allah Teâlâ'nın azabından seni kurtaracak ne bir yardımcı ne de bir koruyucu vardır!*

38. *Ey resûlüm! Andolsun ki, biz senden önce de, insanlardan peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadıkça, ümmetinin istediği herhangi bir âyet veya mucizeyi getirmesi hiçbir peygamber için söz konusu değildir. İlâhî hikmet gereği her çağa göre, insanların rahat ve huzurunu dikkate alan bir kitap (hüküm ve yazı) vardır.*

39. *Allah Teâlâ; kulları hakkında yazmış olduğu şeriat ve hükümlerden, emir ve yasaklardan dilediğini kaldırır, siler veya değiştirir, dilediğini de yerinde bırakır! Ana ve asıl kitap olan levh-i mahfûz Allah katındadır ve onda hiçbir değişiklik olmaz.*

Bu mahv ve isbat meselesi yani Allah Teâlâ'nın levh-i mahfûzda yazılı olan bir şeyi silmesi ve yerine başka bir şeyi kaydetmesi konusu, etraflı ve geniş kapsamlı düşünme konusu olduğu için hakkında bir hayli sözler söylenmiştir. Biz, arzu edenlere, ashâb-ı kirâmın ve âlimlerin görüşlerini gayet güzel ve ayrıntılı şekilde yazan Hâzin tefsirine bakmalarını tavsiye ederiz.

وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ
يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ
الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ
كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

40. *Eğer o kâfirlere vaat ettiğimiz azabın bir kısmını, vefatından önce sana göstersek yahut göstermeden önce senin ruhunu alsak da, senin üzerine düşen ancak vahyi tebliğ edip peygamberlik görevini yerine getirmektir. Ahirette onların hesaplarını görmek ve cezalarını vermek de ancak bize aittir!*

41. *Mekkeliler, kâfirlere ait toprakları, biz onlardan alıp müslümanlara vererek (fethettirerek) etrafından eksiltmekte olduğumuzu görmüyorlar mı? Allah Teâlâ, kâfirlerin topraklarını eksiltmek ve kendilerini aşağılamak, İslâm diyarının topraklarını da genişletip müslümanlara galibiyet ve şeref vermek şeklinde hükmünü icra etmektedir. Hüküm veren ancak Allah'tır. O'nun hükmünü bozacak ve geri çevirecek hiç kimse yoktur. O hesabı çok çabuk görür. Dünyada ve ahirette, yapılanların karşılığını verir.*

42. *Mekke müşriklerinden önceki kâfir toplumlar da peygamberlerine karşı tuzaklar kurdular. Bütün tuzaklara ve hilelere en güçlü şekilde karşılık vermek ancak Allah Teâlâ'ya aittir. O, her nefsin hayır veya şerden ne kazandığını bilir ve karşılığını verir. Bütün kâfirler; müşrikler, yahudiler ve hıristiyanlar, dünyanın âkıbetinin ve ahiret yurdunun mükâfatının kime ait olduğunu yakında, azaba çarpıldıkları zaman bileceklerdir.*

43. *Mekke müşrikleri veya yahudilerin elebaşıları, "Sen insanları Allah'a davet için gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. Ey resûlüm! Sen de ki: "Benimle sizin aranızda gerçek bir şahit olarak Allah Teâlâ ve bir de kendisinde kitap ilmi (yahut levh-i mahfûz bilgisi veya Tevrat, İncil ve Kur'an gibi kitaplar hakkında bilgisi) bulunanlar (Cebrâil [aleyhisselâm] veya iman eden Abdullah b. Selâm gibi Ehl-i kitap uleması) yeter."*

14
İBRAHİM SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 52 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ ۚ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى
النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۙ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذِى لَهُ
مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ
شَدِيدٍ ۙ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۗ اُولٰٓئِكَ فِى ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَا
اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِى مَنْ يَشَاءُ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

1. *Elif-lâm-râ! Ey resûlüm! Bu Kur'an, bütün insanları, Rab'lerinin izniyle o inkâr ve sapkınlık karanlıklarından hidayet aydınlığına ve İslâm'ın nurlarına; yegâne galip ve her türlü hamdüsenaya müstahak olan Allah Teâlâ'nın dini olan İslâm yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.*

2. *Öyle bir Allah ki; göklerde ve yerde ne varsa hepsi, O'nun mülkü ve yoktan var ettikleridir. O'nun çetin azabıyla büyük zahmetlere, şiddetli sıkıntılara ve helâke çarptırılacak olanlar, sapıklığın karanlıkları içinde kalıp hidayetin aydınlığına çıkamayan inkârcılardır. Vay o kâfirlerin haline!*

3. *Çünkü onlar, geçici dünya hayatını, ebedî ahirete tercih edip daha çok severler. İnsanları Allah Teâlâ'nın yolundan alıkoyarlar ve o yolu eğri göstererek insanları hak yoldan saptırmaya çalışırlar. İşte onlar haktan uzak, çok derin bir sapıklık içindedirler.*

4. *Biz her peygamberi, onlara Allah'ın emirlerini ve yasaklarını iyice açıklasınlar, onlar da kolaylıkla anlayabilsinler diye, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik. Allah Teâlâ dilediğini imandan mahrum edip sapıklık içinde bırakır, dilediğini de doğru yola erdirir. O, mülkünde mutlak güç ve hüküm sahibi, saptırma yahut doğru yola erdirmede hikmet sahibidir.*

Bir görüşü göre, âyette geçen "kavmihî" kelimesindeki zamir tekil olduğu için Peygamber Efendimiz'e [aleyhisselâm] dönmekte ve mana "senin kavminin dili" olur. Buna göre bütün semavî kitaplar Arapça indirilmiş, daha sonra Cebrâil [aleyhisselâm] peygamberlere, kendi dillerine çevirerek tebliğ etmiştir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝٥ وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِى
ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ۝٦ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ
وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ۝٧ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوا اَنْتُمْ
وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ۝٨ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ
اِلَّا اللّٰهُ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوٓا اَيْدِيَهُمْ فِى اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوٓا
اِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهِ وَاِنَّا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ ۝٩
قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ

لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ۭ قَالُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُنَا تُرِيْدُوْنَ اَنْ تَصُدُّوْنَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاۗؤُنَا فَاْتُوْنَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ
۝١٠ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَّحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰي مَنْ
يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَّاْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَعَلَي اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝١١ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا سُبُلَنَا ۭ
وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰي مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ وَعَلَي اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝١٢ وَقَالَ
الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ۭ
فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٣ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْۢ
بَعْدِهِمْ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ۝١٤ وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ
كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ۝١٥ مِّنْ وَّرَاۗىِٕهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّاۗءٍ صَدِيْدٍ ۝١٦
يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۭ
وَمِنْ وَّرَاۗىِٕهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ۝١٧ مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادِۨ
اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا عَلٰي شَيْءٍ ۭ
ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ۝١٨ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ
بِالْحَقِّ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝١٩ وَمَا ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ
بِعَزِيْزٍ ۝٢٠ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰۗؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا
لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا
اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ۭ سَوَاۗءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ۝٢١

5. *Andolsun ki, biz Musa'yı [aleyhisselâm], "Kavmini küfür ve sapıklık karanlıklarından, imanın ve hidayetin aydınlığına çıkar" diye gönderdik ve ona şöyle dedik: "Onlara, geçmiş milletlerin başına gelen hadiseleri veya Firavun zulmü altında yaşadıkları esaret zamanlarını hatırlat. Böylelikle imana ve ibadete yönelmeleri için uyarıp öğüt ver." O geçmiş ümmetlerin başlarına gelenlerle esaret ve kölelik günlerini düşünüp hatırlamakta, belalara sabır ve nimetlere şükreden kimseler için Allah'ın kudretine dair deliller vardır.*

6. *Hani Musa [aleyhisselâm] kavmine şöyle demişti: "Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın! Çünkü O, size şiddetli işkenceler uygulayan, oğullarınızı boğazlayan ve kızlarınızı hizmet için sağ bırakan Firavun hanedanının zulmünden kurtarmıştı. O şiddet ve musibetlerde Rabb'inizden size, sonu kurtuluş nimeti olan büyük bir imtihan vardı."*

7. *Musa [aleyhisselâm] yine şöyle demişti: "Hani Rabb'iniz size şöyle bildirmişti: Eğer verdiğim nimete şükrederseniz elbette size nimetlerimi artırırım. Ve yemin olsun ki eğer nankörlük ederseniz, dünyada o nimetleri geri almak ve ahirette de azabımın çetinliği vardır."*

8. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Ey kavmim! Siz hepiniz inkâr edip Allah'ın nimetine şükretmeseniz, hatta yeryüzünde bulunan cinlerin ve insanların hepsi aynı şekilde O'na nankörlük etmiş olsalar, hiç şüphesiz şanı yüce Allah, kimsenin şükrüne muhtaç olmayacak kadar zengindir, hamdedilmeye layıktır. Yeryüzündeki bütün varlıklar, O'nun nimetine şükredici, daima Allah'ı tesbih ve O'na hamdetmektedirler."*

9. *Ey Mekkeliler! Sizden öncekilerin boğularak, kasırga ve çok şiddetli sesle helâk olan Nuh, Âd ve Semûd gibi kavimlerin haberleri size ulaşmadı mı? Onlardan sonra da nice kavimler gelip geçmiştir ki onların sayılarını Allah'tan başka kimse bilmez (Rivayete göre Hz. İbrahim ile Adnan arasında otuz veya kırk kuşak vardır). Onlara peygamberleri, deliller ve apaçık mucizelerle geldiler fakat onlar öfkeden veya şaşkınlıktan veya alay ederek yahut da peygamberlerine "artık susun" dercesine ellerini ağızlarına götürüp onları reddettiler ve dediler ki: "Şüphesiz ki biz sizinle gönderilen (hak din)i inkâr ediyoruz ve bizi çağırdığınız şeyden yani tevhid inancından da şüphe içindeyiz."*

10. *Peygamberleri onlara dediler ki: "Biz sizi Allah Teâlâ'ya çağırmaktayız. Varlığının vâcip (gerekli/zorunlu) olduğuna dair bunca delil varken O'nun hakkında nasıl şüphe edilebilir ki? Çünkü göklerin ve yerin yaratıcısı O'dur. Bizi göndermekle; önceki günahlarınızı bağışlamak için sizi imana*

davet etmekte ve hemen cezalandırmayıp belirlenmiş bir süreye kadar azabınızı geciktirmektedir." Onlar, cevaben peygamberlerine dediler ki: "Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Bizi babalarımızın taptıklarından alıkoymak ve döndürmek isterseniz -durum sizin dediğiniz gibiyse- o halde bize sizin üstünlüğünüzü ve peygamberlik makamını hak ettiğinizi gösteren apaçık bir delil veya mucize getirin." Sırf inat ve inkârdan dolayı, gördükleri mucizelere itibar etmeyip münasebetsiz mucizeler istediler.

11. *Peygamberleri onlara dediler ki: "Evet biz de ancak sizin gibi insanlarız! Fakat Allah, kullarından dilediğine peygamberlik nimetini bahşeder. Allah'ın emri ve izni olmadıkça, size istediğiniz tarzda bir delil ya da mucize getirmek bizim için mümkün değildir. Artık sizin inatlaşmanız karşısında, müminler ancak Allah'a tevekkül etmelidirler."*

12. *"Allah, bize kendi kudret ve birliğini bilip idrak etmenin dosdoğru yollarını göstermişken, biz ne diye O'na tevekkül etmeyelim ki? Sizin karşı çıkıp bizi yalanlayarak yaptığınız eziyetlere sabretmemizi O dilemiştir. Şu halde tevekkül edenler yalnız Allah Teâlâ'ya tevekkülde sebat etsinler."*

13. *O kâfirler, peygamberlerine, "Andolsun ki ya sizi yurdumuzdan sürüp çıkaracağız ya da sizi mutlaka dinimize döndüreceğiz" dediler. Bunun üzerine Rab'leri de onlara şöyle vahyetti: "Biz zalimleri mutlaka yok edeceğiz."*

14. *"Ve onları yok ettikten sonra yerlerine sizi elbette oraya yerleştireceğiz. Bu hüküm ve vaat haktır ve kesinlikle gerçekleşecektir. Ancak benim zafer ve mükâfata dair hükmüm, makamımdan yani mahşerde hesap için huzurumda durmaktan, tehdit ve azabımdan korkanlara mahsustur."*

15. *O peygamberler, düşmanlarının yok edilmesi için fetih ve yardım istediler (yahut peygamberlerle kavimleri arasında, hakla bâtılın birbirinden tamamen ayrılması için aralarında hüküm verilmesini ve bunun tatbik edilmesini istediler). Allah Teâlâ'nın hükmüyle, peygamberler ve onlara tâbi olanlar kurtuldu. İnat eden her zorbaysa ebedî hüsrana uğrayıp kurtuluştan mahrum oldu.*

16. *Ölümünden sonra kâfirin önünde cehennem vardır. Oraya sokulacak ve kendisine, cehennemde yananların vücutlarından akan irinli sudan içirilecektir.*

17. *O irinli suyu zorla yudumlamaya çalışacak fakat acılığı ve kötü kokusu sebebiyle boğazından geçiremeyecektir. Bir süre boğazında kalıp yutamadığı için azabı uzadıkça uzayacaktır. Onun her yanından ve bütün organların-*

dan şiddetli ağrılar ve acılar hücum edecek, ölüm derecesine gelecek ama asla ölüp de rahata eremeyecektir. Ardından daha ağır ve şiddetli bir azap gelecek ve ebediyen bunlara mâruz olarak cehennemde kalacaktır.

18. *Rab'lerini inkâr edenlerin durumu şuna benzer: Onların amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu kül gibidir. Dünyada iyilik namına kazandıkları hiçbir şeyin ahirette zerre kadar yararını göremezler. Onların dünyada yaptıkları, iman etmedikleri için, doğru yoldan çok uzak olan sapıklık işte budur.*

19. *Allah'ın gökleri ve yeri, hak ve hikmetle yarattığını görmedin mi? Ey Mekke ahalisi! Dilerse sizi yok eder ve sizin yerinize, O'na çok ibadet eden yeni bir topluluk getirir.*

20. *Bu yaratma ve yok etme konusunda Allah'a bir zorluk yoktur. Bütün kudret ve irade bizzat kendisine mahsustur.*

21. *Allah Teâlâ'nın emriyle, hesaba çekilmek için bütün insanlar diriltilip de kabirlerinden çıkarıldıklarında, akılca zayıf olanlar büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz dünyada size uyup sizin fikriniz gereği peygamberleri yalanlamıştık. Şimdi siz, Allah'ın azabından zerre kadar bir şey de olsa bizden uzaklaştırabilir misiniz?" O büyükleri de onlara, "Allah Teâlâ iman nasip edip bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Artık sızlanıp feryat etsek de, sabretsek de bizim için birdir. Çünkü bizim için bu azaptan sığınacak bir yer ve kurtuluş yoktur" derler.*

Rivayete göre onlar beş yüz yıl feryat figan edecekler ve herhangi bir faydasını göremeyince, "Kurtuluşun anahtarı sabırdır, gelin sabredelim" deyip beş yüz yıl da sabredeceklerdir. Bunun da faydasız olduğunu görünce, "Artık bizim için feryat etmekle sabretmek arasında fark yoktur" diyecekler ve tamamen ümitsiz kalacaklardır.

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ
وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي ۖ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ ۖ مَا أَنَا
بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ

قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ
رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً
طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي
أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ
الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ
مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا
قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

22. *Allah'ın emriyle iş bitirilip de cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme götürüldüğü zaman; şeytan, cehennemde ateşten bir minbere çıkıp insanların bu en kötülerine şöyle diyecek: "Ey günahkârlar! Şüphesiz ki yüce Allah sizi diriltip yaptıklarınızdan dolayı hesaba çekeceğine dair size hak olan bir sözle vaat buyurmuştu. Ben de, bunun aksine size, 'Dirilmek de yok, hesap da!' diye vaatte bulundum ama yalancı çıktım. Benim sizin üzerinizde, dediklerimi zorla yaptırma gücüm ve buna dair bir delilim de yoktu, sadece sizi vesveseyle çağırdım, siz de hemen bu çağrıya uydunuz. O halde beni kınayıp kötü sözler söylemeyin. Ben size olan düşmanlığımın gereğini yerine getirdim. Bilakis Rabb'inizin emirlerini bırakıp benim sözlerime kandığınız için asıl kendi nefislerinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Şüphesiz ki dünyada benim her sözümü dinleyerek, beni Allah Teâlâ'ya ortak koşmuş olmanızı -daha önce reddettiğim gibi- bugün de ret ve inkâr ediyor, bu iddianızdan çok uzak olduğumu da bildiriyorum! Muhakkak ki, inkâr ve günahlarla kendilerine zulmedenler için acıklı bir azap vardır."*

23. *İman edip de salih ameller işleyenler, ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklardır. Rab'lerinin emir ve iradesiyle orada ebedî olarak kalacaklardır. Onların cennette birbirlerine veya meleklerin onlara esenlik dilek ve temennileri "selâm"dır.*

24. *Ey habibim! Allah Teâlâ'nın, kelime-i tevhid ve kelime-i şehadet gibi pek hoş, güzel ve makbul olan bir kelimeyi, nasıl yerinde bir örnekle açıkladığını görmedin mi? Güzel bir söz yahut bu tevhid ve şehadet kelimeleri, kökü toprakta sabit, dalları göğe doğru yükselen bir hurma ağacı gibidir.*

25. *Bu ağaç Rabb'inin izniyle her vakit meyve verir. Allah Teâlâ, insanlara, iyi düşünüp öğüt almaları için böyle örnekler vermektedir (Çünkü örneklerle anlatmak, insanların düşünmesini ve daha iyi anlamasını sağlar).*

26. *Şirk ifade eden kötü bir sözün misali ise kökleri derinde olmadığı için rüzgârın etkisiyle gövdesi yerden kopmuş ve dolayısıyla hiçbir karar ve sebatı olmayan hanzal yahut ebûcehil karpuzu denilen kötü ve verimsiz bir ağaç gibidir.*

27. *Allah, iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette (kabirde) sabit bir söz olan kelime-i şehadetle kuvvetlendirir (sağlam bir söz üzerinde tutar). Ama Allah, nefislerine zulmeden o inkârcıları, gerek dünyada gerekse kabirde şaşırtır, şehadet kelimesini söyletmez. Allah Teâlâ, imana erdirmekte ve saptırma konusunda dilediğini yapar.*

28-29. *Allah'ın nimetine şükretmeyi inkârla değiştiren ve kendilerine tâbi olanlarla toplumlarını peşlerinde sürükleyerek helâk yurduna sokanları görmedin mi? O helâk yurdu cehennemdir ve orası ne kötü bir karargâhtır.*

Rivayete göre bu âyette kastedilen kimseler Mekke ahalisidir. Cenâb-ı Hakk'ın, kendilerini Harem-i şerif'ine yerleştirip rızık ve nimetlerini bol bol vermesine ve Hz. Peygamber'i de [aleyhisselâm] göndermekle şereflendirmesine rağmen onlar, nimetlerine nankörlük edince yedi sene kıtlığa, ardından da Bedir'de ölüm ve esaret belasına uğratıldılar.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى
النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ
وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهٰرَ ۚ ﴿٣٢﴾

30. *Onlar, insanları Allah'ın doğru yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. Ey habibim! Onlara de ki: "Ömrünüzü arzu ve heveslerinize uyarak geçirin! Hiç şüphesiz varacağınız yer cehennem ateşidir."*

31. *Ey resûlüm! İman eden kullarıma emret ki, namazı erkânına ve sünnetlerine riayet ederek hakkıyla kılsınlar. Salih amellerden başka ne alışverişin ve ticaretin ne de dostluğun fayda vermeyeceği bir gün gelmeden önce, kendilerine rızık olarak vermiş olduğumuz şeylerden gizli ve açıktan harcasınlar; nâfile sadakaları gizlice ve farz olanları da (zekât ve fitreyi) açıktan versinler.*

32. *O Allah ki, gökleri ve yerleri yaratmıştır. Gökten bir su (yağmur) indirip onunla size rızık olarak türlü ürünler ve meyveler bitirmiştir. Yine O, kendi emri ve dilemesiyle, istediğiniz yere gidebilmeniz için gemileri emrinize vermiştir. Nehirleri de, faydalanmanız için emrinize vermiştir.*

Bu âyet-i kerimede geçen "gökten bir su indirip" kelâm-ı şerifindeki "gök"ten maksat buluttur. Yine "gemileri emrinize vermiştir"den maksat da, faydalandırma ve üzerinde tasarrufta bulundurma gayesiyle hazır hale getirmektir.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ
﴿٣٣﴾ وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ۚ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ۚ
اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ
اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِیْ وَبَنِیَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِیْرًا
مِّنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ تَبِعَنِیْ فَاِنَّهٗ مِنِّیْ ۚ وَمَنْ عَصَانِیْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ
﴿٣٦﴾ رَبَّنَاۤ اِنِّیْۤ اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّیَّتِیْ بِوَادٍ غَیْرِ ذِیْ زَرْعٍ عِنْدَ بَیْتِكَ

الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِىٓ
اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

33. *O, âdetleri üzere birbirini takip eder şekilde yörüngelerinde hareket edip ışık veren güneşi ve ayı size hizmetçi kılan, geceyi ve gündüzü de dinlenmeniz ve geçiminizi sağlamanız için sizin emrinize verendir.*

34. *O, ihtiyaç duyup da kendisinden istemiş olduğunuz şeylerin hepsini size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız buna gücünüz yetmez. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür -yahut- nefsine çok zulmeden ve aşırı inkârıyla kendisine çok zarar verendir.*

35. *Hani İbrahim [aleyhisselâm], bir vakitler şöyle dua etmişti: "Ey Rabbim! Şu şehri yani Mekke'yi, korkulardan, her türlü sıkıntı ve nâhoş şeylerden yana güvenli bir yer kıl! Beni ve evlatlarımı da putlara tapmaktan uzak tut!"*

36. *"Ey Rabbim! Çünkü o putlar, insanlardan pek çoğunu saptırdılar. Artık kim dinde bana uyarsa, o benden, benim milletimdendir. Kim de bana isyan ederse, şüphesiz sen onu tövbe etmeye muvaffak kılmakla çok bağışlayan, çok merhamet edensin."*

37. *"Ey Rabbimiz! Ben soyumdan bir kısmını (Hz. İsmail'le annesini), senin Beyt-i Harâm'ın olan Kâbe civarında, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı hakkıyla, dosdoğru kılsınlar diye böyle yaptım. Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini, o beldeyi ziyaret etmenin sevgisi ve arzusuyla, onlara meylettir ve o belde halkını bazı meyvelerle rızıklandır! Umulur ki senin nimetine şükrederler."*

Rivayete göre Şam'da, Hâcer annemiz İsmail'i [aleyhisselâm] dünyaya getirince, İbrahim'in [aleyhisselâm] hanımı Sâre bu durumdan rahatsız olup Hz. İbrahim'e, "Benim kalbimin huzur bulmasını istersen, Hâcer'i, oğluyla birlikte ıssız bir yere götürüp bırak" dedi. İbrahim [aleyhisselâm] bu konuyla ilgili ne yapacağını düşünürken Cebrâil [aleyhisselâm] vahiy getirerek, "Sâre'nin dediği gibi hareket et!" dedi. Bunun üzerine İbrahim [aleyhisselâm] eşi Hâcer ile İsmail'i [aleyhisselâm] alarak Harem-i şerif tarafına getirip Mekke vadisine yani susuz, ıssız, çorak ve kayalık olan bu vadiye bırakarak âyette geçtiği şekilde dua ettikten sonra geri döndü. Az bir zaman sonra Halil'in [aleyhisselâm] duası kabul oldu ve

Cebrâil'in [aleyhisselâm] kanadıyla veya İsmail'in [aleyhisselâm] topuğunu vurmasıyla zemzem ortaya çıktı. Derken Cürhüm kabilesi gelip oraya yerleşti ve nihayet günden güne insanların oraya olan sevgi ve arzuları artarak Mekke şen ve bayındır bir hale geldi. Böylece Mekke, dünyanın dört bir tarafından getirilen çeşit çeşit meyvelerle dolup taştı.

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ
فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى
الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ ۚ اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾

38. *Ey Rabbimiz! Hiç kuşkusuz sen bizim gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte olan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.*

39. *Bana, ihtiyarlığıma rağmen İsmail'i ve İshak'ı lutfeden Allah'a hamdolsun. Şüphesiz ki Rabbim duayı işiten ve kabul edendir.*

Nakledildiğine göre Hz. İbrahim [aleyhisselâm], İsmail [aleyhisselâm] doğduğunda 99, İshak [aleyhisselâm] doğduğunda ise 112 yaşındaydı.

رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ
﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

40. *Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları, namazı hakkıyla kılan ve ona devam edenlerden eyle! Ey Rabbimiz! Duamı ve ibadetimi kabul eyle.*

41. *Ey Rabbimiz! Hesap için kalkıldığı kıyamet gününde, beni, anne babamı ve bütün müminleri bağışla!*

Rivayete göre bu anne babasının bağışlanma talebi, amcasının durumu kendisine bildirilip duadan menedilmesinden önceydi. Bir görüşe göreyse buradaki anne babadan maksat Hz. Âdem ve Hz. Havva'dır.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ ۚ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ
تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِى رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ
طَرْفُهُمْ ۖ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَاْتِيهِمُ الْعَذَابُ

فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ
وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾
وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ
فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ
مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

42. *Ey Peygamber! Sakın o zalimlerin yapmakta oldukları şeylerden Allah'ı habersiz sanma! Ancak, Allah onları cezalandırmayı, korku ve şaşkınlıktan gözlerin belerip kalacağı, dehşetten yerinden fırlayacağı bir güne erteliyor.*

43. *İsrâfil [aleyhisselâm] sûra üflediği an, başlarını yukarı dikerek, gözleri yuvalarından fırlamış bir halde, çağrıldıkları yere hızlıca koşarlar. Gözleri, kendilerine bile dönüp bakamaz. Kalpleriyse, manzaranın dehşetinden dolayı idrak ve anlayıştan yana bomboştur.*

44. *Ey resûlüm! İnsanları, kıyametle veya ölümle birlikte, azabın kendilerine geleceği günle korkut. O gün, dünyada Allah'a ortak koşup peygamberlerin getirdiklerini yalanlayarak nefislerine zulmeden kimseler şöyle diyecekler: "Ey Rabbimiz! Yakın bir süreye kadar bizim azabımızı ertele! Bizi dünyaya gönderip azıcık da olsa mühlet ver de, davetine icabet edelim ve peygamberlerine hakkıyla uyalım!" Melekler de onlara cevaben şöyle diyecekler: "Halbuki daha önce (dünyada); size zeval olmadığına, ölmeyeceğinize ve ahirete intikal etmeyeceğinize dair yemin etmemiş miydiniz?"*

45. *Siz Âd ve Semûd kavimleri gibi kendi nefislerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Bizim onlara nasıl ceza verdiğimiz size açıkça belli olmuştu ve onların başlarına gelen hallerden size misaller de vermiştik.*

46. *Gerçekten de onlar peygamberlerine karşı bütün gayretleriyle birtakım hile ve tuzaklar kurdular. Onların tuzakları dağları yerinden kopartacak kadar büyük olsa bile, Allah katında onların hilelerinin cezası ve azabı vardır.*

Rivayete göre Nemrud, İbrahim'in [aleyhisselâm] ateşten kurtulduğunu görünce, "İbrahim'in ilâhı kudretliymiş, ben gökyüzüne çıkıp onu görmek istiyorum" diyerek bir kule yapılmasını emretti. Üç yılda tamamla-

nan kule oldukça yüksekti. Onun en yüksek yerine çıktığı halde gökyüzünü yine yerden gördüğü gibi gördü. Ertesi gün kule yıkıldı ve pek çok kişi altında kalıp öldü. Bunun üzerine öfkelenen Nemrud, "İbrahim'in ilâhı benim kulemi yıktı, ben de onunla savaşacağım" dedi. O günden sonra dört akbaba beslemeye başladı. Dört köşeli bir sandık yaptırıp dört köşesine yukarı ve aşağı doğru dönen birer mızrak koydurdu ve uçlarına da et bağlattı. Mızrakları yukarı doğru çevirip akbabaları aç bırakarak sandığın aşağı köşelerine bağlattı. Daha sonra yanına birini daha alarak sandığa bindi. Aç akbabalar yukarıdaki ete ulaşmaya çalıştıkça sandık havalandı. Bir gün bir gece gittikten sonra sandığın kapağını açıp bakınca, gökyüzünün aynı uzaklıkta olduğunu, aşağıya baktığındaysa yeryüzünün su gibi olduğunu gördü. Bir gün bir gece daha gidip tekrar yukarı bakınca aynı halde olduğunu, yeryüzünün ise siyah bir leke gibi kaldığını gördü. Akbabaların da gücünün tükenmekte olduğunu anlayan Nemrud, korkuya kapılıp yanına aldığı yayla yukarı doğru bir ok attı. Havadaki denizden bir balık kendini feda edip okun önüne attı. Ok kanlı bir şekilde geriye dönünce, Nemrud, "Ben gökyüzünün ilâhının işini bitirdim" diyerek ucunda et olan mızrakları aşağı çevirdi. Akbabalar da ete ulaşmak için kanat çırpınca aşağı doğru döndüler. Nemrud'un kâfir kavmi, akbabaların kanat seslerini ve sandığın şiddetli iniş sesini duyunca kıyamet kopuyor sanıp neredeyse öleyazdılar.

Muhtemelen bu balık, bir hortumla gökyüzüne çıkmış ve o sırada oka rastlamış olabilir. Bu İkrime'nin rivayetidir. Fakat bazı müfessirler, bu okun vurduğu şeyin balık değil de bir kuş olduğunu rivayet ederler.

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ
تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

47. *Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği yardım sözünden döneceğini sanma! Muhakkak ki Allah her şeye galip, mutlak güç sahibidir; dostlarının intikamını düşmanlarından alıcıdır.*

48. *Yerin başka bir yere, göklerin de başka göklere dönüştürüldüğü o gün insanlar, bir ve Kahhâr (yegâne hâkim) olan Allah Teâlâ'ya hesap vermek ve karşılık görmek için kabirlerinden çıkarılırlar.*

Rivayete göre yeryüzünün değiştirilmesi; dağların ve vadilerin düzlenmesi, ağaçlardan ve binalardan hiçbir şeyin bulunmamasıdır. Göklerin değiştirilmesi de güneşle ayın dürülüp yıldızların dağılması ve göklerin erimiş bir yağ veya maden gibi olmasıdır.

Buradan hareketle Allah Teâlâ'nın yeryüzünü cehennem, gökyüzünü de cennet kılacağı anlaşılır. Nitekim, *"Hayır! İyilerin defterleri yüksek katlardadır"* (Mutaffifîn 83/18) ve, *"Kötülerin defteri siccîndedir"* (Mutaffifîn 83/7) âyetleri bu manayı akla getirir (Beyzâvî).

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ
مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا
كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ
وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

49. *O gün, Allah'a ortak koşanları, aynı inançta ve amele sahip arkadaşlarıyla birbirlerine bağlanmış yahut her kâfirin bir şeytanla birlikte zincire vurulmuş olduğunu görürsün.*

50. *Onların gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş kaplayacaktır.*

51. *Allah Teâlâ, her nefse kazandığı amelinin karşılığını vermek için böyle yapar. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir. Bir kişinin hesabı, Allah'ı, diğerinin hesabını görmekten alıkoymaz.*

52. *İşte bu Kur'an veya bu sûredeki öğütler; insanlar ahirette kendilerine isabet edecek azaba karşı korkutulup uyarılsınlar, bu sayılan kudret ve işaretleri düşünerek Allah Teâlâ'nın tek ilâh olduğunu, ortağının ve denginin bulunmadığını bilsinler ve kâmil akıl sahipleri düşünüp ibret alsınlar; böylelikle de emredilenlere sarılıp yasaklananlardan sakınsınlar diye, bütün insanlara gönderilen bir tebliğdir.*

15
HİCR SÛRESİ

[Mekke döneminde nâzil olmuştur. 99 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1. *Elif-lâm-râ! İşte bu âyetler, kitabın ve apaçık olan Kur'an'ın âyetleridir.*

Rivayete göre "kitap"tan maksat yazılmış olan, "Kur'an"dan maksat da toplanıp bir araya getirilmiş olandır. Bir başka rivayette kitaptan kasıt Tevrat ve İncil gibi kitaplar, Kur'an'dan kasıtsa bu Kur'ân-ı Kerîm'dir.

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

2. *Çoğu kâfirler, dünyada bozguna uğradıktan veya öldükten sonra yahut ahirette azaba çarptırılınca, "Keşke müslüman olsaydık" temennisinde bulunacaklardır.*

Rivayete göre kâfirler, cehennemde günahkâr müslümanları görünce, "Siz müslüman olmanıza rağmen bizimle beraber cehennemdesiniz. İslâm'ınızın size ne faydası oldu?" diyecekler. Bir süre sonra Allah Teâlâ, lutfu ve merhametiyle o müslümanları cehennemden çıkarıp cennete gönderince kâfirler, "Keşke biz de müslüman olsaydık!" diyecekler.

ذَرْهُمْ يَاْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَآ
اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ

اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَا اَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ
اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَاْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا اِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾ اِنَّا
نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

3. *Onları kendi hallerine bırak; dünyada yiyip içsinler, (ömürlerini) lezzet ve nefsanî arzular peşinde geçirip iyice faydalansınlar. Emelleri onları iman ve ibadetten alıkoyup oyalayıp dursun. Yakında kötü amellerinin karşılığını görüp bilecekler!*

4. *Helâk ettiğimiz her memleketin, levh-i mahfûzda belirlenmiş bir yazısı (takdir edilmiş bir zamanı) vardır.*

5. *Hiçbir ümmet, vaat edilen ecelinin veya azabının önüne geçemez ve onu geciktiremez.*

6. *Mekke müşrikleri, Peygamber'e [aleyhisselâm] alay edercesine dediler ki: "Ey kendisine zikir yani Kur'an indirilen kişi! Sen mutlaka delisin!"*

7. *"Eğer sen bu peygamberlik iddianda doğrulardan isen, buna şahitlik edecek melekleri getirsene!"*

8. *Biz kâfirlere melekleri ancak azap için indiririz. Eğer onlara melekleri indirseydik, cezalarında onlara mühlet verilmezdi.*

9. *Hiç şüphe yok ki, Kur'an'ı biz indirdik. Onu değiştirilmekten ve bozulmaktan koruyacak olan da elbette biziz.*

Çünkü önceki semavî kitapların korunmasını din adamları üstlenmiş de onlar değiştirilmiş ve bozulmuştu.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى شِيَعِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ
مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾ كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ
الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ

فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا
سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي
السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾

10. *Ey resûlüm! Senden önceki ümmetlere de, kendilerinden peygamberler gönderdik.*

11. *Onlara ne zaman bir peygamber gelse, Mekkeli inatçı kâfirlerin sana yaptıkları gibi, onlar da o peygamberi alaya alırlardı.*

12. *Onların peygamberlerine ettikleri gibi biz o inkâr ve alay huyunu senin zamanındaki kâfirlerin kalplerine sokarız.*

13. *Bunlar, kendilerinden önceki milletlerin (imansızlık ve alaycılık yüzünden) başlarına gelen felaketlere dair Allah'ın sünneti (ilâhî kanunu) geçmesine rağmen onlar yine de Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e inanmazlar.*

14-15. *Eğer biz onlara gökten bir kapı açsak da meleklerin iniş ve yükselişlerini görseler, inatlarından dolayı yine kabul etmeyip, "Şüphesiz ki gözlerimiz kamaştı ve perdelendi, daha doğrusu Muhammed bize büyü yapmış" derlerdi.*

16. *Andolsun ki biz, ibret gözüyle bakıp da yüce yaratıcının birliğini ve kudretini anlayabilecek olanlar için, gökte büyüklükleri ve şekilleri farklı on iki burç yarattık ve onu güneş, ay ve yıldızlarla süsledik.*

Bu farklılığa gözlemcilerin gökyüzünü gözlemlemeleri ve tecrübeleri işaret etmektedir.

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ
شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

17. *Biz o gökleri, bütün kovulmuş ya da taşlanmış şeytanlardan koruduk.*

18. *Ancak meleklerden bilgi almak için kulak hırsızlığı yapmaya kalkan şeytanlar olursa, onu da parlak bir ateş takip edip yok eder.*

Nakledildiğine göre eski zamanlarda şeytanlar, gökyüzünün üst katlarına çıkıp bazı haberleri çalarlardı. Sonra bu bilgileri yeryüzündeki

kâhin dostlarına söylerlerdi. Hz. İsa'nın [aleyhisselâm] doğumundan sonra şeytanların üç kat göğe çıkmaları yasaklandı. Nihayet Peygamber Efendimiz'in dünyayı şereflendirmesi üzerine, âyette anlatılan şihâb yani delici alevlerle, göğün bütün katlarına çıkmaktan engellendiler. Gaybdan haber veren kehanet kapısı da böylece kapanmış oldu.

Zamanımızın[87] astronomi bilginlerine göre, yerkürenin yörüngesi iki noktada kesilmekte, buralar birtakım taşlardan oluşan yörünge halini almaktadır. Onun bir yerinden düşen taşlar, yere yakın bir noktaya denk geldiğinde, söz konusu taşın ışığı kıvılcım gibi görünür ki işte ona "şihâb" yahut gök taşı denir.

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾

19. *Biz yeri de suyun üzerine döşeyip yaydık ve yerin sabit durması için de dağları yerleştirdik. Yerde ve dağlarda, mahlûkatın faydalanması için Allah'ın dilemesi, hikmet ölçüleriyle ve ilâhî kudretin takdir ettiği şekilde her şeyden bitkiler bitirdik (Dağların durum, büyüklük, sıcaklık, nemlilik ve iklimlerine göre bitki örtüsü yarattık).*

Gerçekten de yeryüzünün, dağların oluşumu ve gelişimiyle sabit ve kararlı hale geldiği, jeolojinin veri ve bulgularıyla da ispat edilmiştir.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

87 1830'lar.

20. *Orada sizin için yiyecek ve giyeceklerden geçim kaynakları yarattık. Hem size lutfettiğim aile fertleri, köleler, hizmetçiler ve hayvanların rızkını, sakın kendinizin marifeti sanmayın; herkesin rızkını veren benim.*

21. *Herkesin muhtaç olduğu şeylerin tamamı, bizim kudret ve emir hazinelerimizde bulunmaktadır. Biz o herkese lazım olanları ancak belli bir ölçüye göre indiririz.*

22. *Biz rüzgârları, aşılayıcılar ve yağmur yüklü bulutları taşıyıcılar olarak gönderdik. Gökten yağmuru indirir ve onunla sizi sularız. O suları toplayıp koruyan da siz değilsiniz. Bilakis o bizim hazinemizdedir.*

23. *Hiç şüphesiz yaşama kabiliyeti olanları biz diriltir ve eceli gelince de yine biz öldürürüz. Hepsinin vârisleri de biziz yani bütün yaratılanlar fânidir, bâki olan ancak biziz!*

24. *Andolsun biz, Âdem'den [aleyhisselâm] itibaren sizden önce gelip geçenleri de, sizden sonra kıyamete kadar doğup ölecek olanları da biliriz. Hâsılı Allah Teâlâ'nın ilmi her şeyi kuşatmıştır.*

25. *Muhakkak senin şanı yüce Rabb'in, öncekileri ve sonrakileri öldükten sonra diriltip bir araya getirecek ve amellerinin karşılığı verecektir. O yaptıklarında hüküm ve hikmet sahibidir, açık ve gizli olan her şeyi de hakkıyla bilendir.*

26. *Andolsun ki biz insanların babası Âdem'i [aleyhisselâm], kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş kapkara bir balçıktan yarattık.*

Âyette geçen kelimelerden "salsâl", pişmemiş kuru çamur demek olup vurulunca ses veren, kumla karışık halis çamur ya da saksı çamurudur (pişince tuğla, kiremit, çömlek, testi vb. ses çıkaran kuru bir çamur olur). "Hame" ise siyah ve pis kokulu balçık veya suyla yumuşatılmış cıvık çamur olup uzun süre suyla bir arada bulunduğu için bozulmuş ve kokuşmuştur. "Mesnûn" da şekillenmiş ve üzerinden uzun zaman geçtiği için kokuşup bozulmuş nesnedir. Bu durumda insan, yaratılışının başlangıcında toprak, daha sonra tîn-i lâzib yani yapışkan çamur, sonra "hame-i mesnûn" (değişime uğramış ve meni kıvamına gelmiş kara çamur), sonra da salsâl yani kuru çamur olup ondan yaratılmıştır demektir.

وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27. *Âdem'den önce, cinlerin babası olan cânnı da, dumansız ve çok zehirli (insan cildinin gözeneklerinden nüfuz etme kabiliyetine sahip) bir ateşten yarattık.*

Yıldırım da bu ateşten meydana gelmektedir. "O ateşin kokusu insanın burnuna ulaşırsa derhal öldürür" denilmiştir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰٓ أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

28-29. *Hani izzet ve şan sahibi Rabb'in, yeryüzündeki meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ki ben, kupkuru bir çamurdan, şekil verilmiş ve kokuşmuş balçıktan bir insan yaratacağım! Ben, onun şekil ve sûretini düzenleyip yaratılışını tamamlayarak ona, (benim yaratmış olduğum, benim eserim olan) ruhumdan üflediğimde siz hemen onun için secdeye kapanın."*

30. *Bunun üzerine bütün melekler hemen ona yani Âdem'e secde ettiler.*

31. *Fakat İblis hariç! O, kibirlendiği için secde edenlerle birlikte olmaktan kaçındı.*

32. *Allah Teâlâ ona, "Ey İblis! Sana ne oldu ki secde edenlerle beraber olmuyorsun?" buyurdu.*

33. *İblis de dedi ki: "Ben senin, kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın insana asla secde edemem!"*

Toprak maddi, ateş ise manevi unsurlardan olduğu için, İblis ateşten yaratılması sebebiyle kibirlenip kendini daha üstün sandı. Görünüşe bakıp ona takılıp kaldığı için manadan ve hakikatten habersizdi. Şekli virane görüp hazinenin harabede gömülü olduğunu bilemedi.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

34. *Allah Teâlâ da ona şöyle buyurdu: "Öyleyse oradan (gökteki makamından veya meleklerin arasından) hemen çık! Çünkü sen hayırlardan ve ihsanlardan mahrum bırakılıp kovulmuş birisin!*

35. *Kıyamet gününe kadar lânet ve rahmetten uzaklık senin üzerinedir! O gün lânet sona erer ve azap başlar."*

36. *İblis, "Rabbim! Öyleyse onların tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi.*

İblis'in amacı, dirilişten sonra bir daha ölüm olmadığı için, aklınca hiç ölmemekti.

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

37-38. *Allah Teâlâ da, "O halde, sen vakti ancak benim tarafımdan bilinen bir güne kadar mühlet verilenlerdensin" buyurdu.*

Rivayete göre bu "bilinen vakit" sûra ilk üfürüleceği zamandır. Şeytan o zaman öldürülecek ve sûra ikinci üfürülme vaktine kadar kırk sene ölü kalacaktır.

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

39. *İblis dedi ki: "Ey Rabbim! Beni azdırmana ve rahmetinden kovmana karşılık yemin ederim ki; ben de, dünyaya dalıp onunla gururlanmayı ve sana isyan etmeyi onlara güzel göstereceğim, onların hepsini mutlaka azdıracağım!"*

40. *"Ancak içlerinden senin ihlâsa erdirip gizli ve açık şirkten tertemiz kıldığın kullarına, benim hilem tesir etmez."*

41. *Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "İşte bu tevhidde ve imanda ihlâslı olmak, bana ulaşan dosdoğru bir yoldur. O yolu görüp gözetmek bana aittir."*

42. *"Şüphesiz ki; azgınlardan sana uyup da bana isyan edenler dışında benim ihlâslı kullarım üzerinde senin, tahakküm veya yoldan çıkarma gibi herhangi bir gücün ve nüfuzun yoktur."*

43. *"Ve elbette cehennem, sana uyanların hepsine birden vaat edilen toplanma yeridir."*

44. *Onun yedi kapısı veya tabakası vardır ve şeytana uyanlardan, inkâr ve isyan derecelerine göre her tabaka için ayrılmış bir grup vardır.*

Nakledildiğine göre birinci tabakaya cehennem denir. Müslümanların günahkârları içindir. Günahları kadar azap gördükten sonra çıkarılırlar. İkinci tabaka lezâdır ve hıristiyanlar için ayrılmıştır. Üçüncü tabaka, yahudiler için ayrılmış hutamedir. Dördüncü tabaka olan saîr, yıldıza tapanlar için ayrılmıştır. Beşincisi, Mecûsîler için ayrılmış olan sakardır. Altıncısı olan cahîm, Allah'a ortak koşanlar içindir. Hâviye denilen yedincisi ise en alt tabaka olup münafıklar içindir.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۝٤٥ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ۝٤٦ وَنَزَعْنَا
مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ۝٤٧ لَا يَمَسُّهُمْ
فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ۝٤٨ نَبِّئْ عِبَادِى اَنِّى اَنَا الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ۝٤٩ وَاَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ ۝٥٠ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ
اِبْرٰهِيمَ ۝٥١ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ۝٥٢
قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ۝٥٣ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰى اَنْ
مَسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ۝٥٤ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ
الْقَانِطِينَ ۝٥٥ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّالُّونَ ۝٥٦ قَالَ
فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ۝٥٧ قَالُوا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
۝٥٨ اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعِينَ ۝٥٩ اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَآ اِنَّهَا لَمِنَ
الْغَابِرِينَ ۝٦٠ فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ۝٦١ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ
۝٦٢ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ۝٦٣ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا
لَصَادِقُونَ ۝٦٤ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ

مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ
هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ
اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُٓوا
اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِٓى اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾
لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ
﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِى
ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾
فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا
يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾
فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

45. *Şüphesiz ki Allah'a karşı gelmekten ve İblis'e tâbi olmaktan sakınanlar, cennetlerde ve pınarların başındadırlar.*

46. *Melekler onlara, "Bu cennetlere ölümden, buradan çıkmaktan ve bütün âfetlerden emin olarak, selâmetle girin!" derler.*

47. *Biz, o cennet ehlinin kalplerindeki kini ve kıskançlığı söküp attık. Onlar birbirlerine kardeş olarak karşılıklı koltuklara otururlar.*

48. *Onlara orada hiçbir zahmet ve sıkıntı dokunmaz. Onların cennetten çıkarılmaları da asla söz konusu değildir, onlar orada ebedîdirler.*

49. *Ey habibim! Kullarıma haber ver ki ben, bağışlanma isteyeni çok affeden ve tövbe edenlere karşı pek merhametli olanım. Yani Gafûr ve Rahîm olan ancak benim.*

50. *Bunun yanı sıra tövbe ve istiğfar etmeyenlereyse azabım çok çetin ve elem dolu bir azaptır.*

51. *Kullarıma, İbrahim'in [aleyhisselâm] misafirleri olan meleklerden haber ver.*

52. *Hani misafirler İbrahim'in [aleyhisselâm] yanına girmiş ve, "Selâm olsun" demişlerdi. İbrahim [aleyhisselâm], onların selâmını aldıktan sonra önlerine yemek getirmişti. Yemediklerini görünce, onlara, "Gerçekten biz sizden korkuyoruz" demişti.*

53. *Meleklerse, "Korkma! Biz sana ileride peygamberlik ilmine ulaşacak (İshak adında) çok bilgili bir evladın müjdesini veriyoruz" dediler.*

54. *İbrahim [aleyhisselâm] dedi ki: "Bana ihtiyarlık gelip çatmışken, beni çocukla mı müjdeliyorsunuz? Bu ne acayip bir müjdedir!"*

55. *Melekler, "Biz seni gerçek bir haberle müjdeledik. Sakın Allah'ın rahmetinden ümidini kesenlerden olma!" dediler.*

56. *İbrahim [aleyhisselâm] dedi ki: "Yüce Rabb'in rahmetinden, O'nun rahmetinin genişliğini bilmeyen azgınlardan başka kim ümit keser?"*

57. *İbrahim [aleyhisselâm] meleklerin belli sayıda olduklarını görüp yalnız çocuk müjdelemek için gelmediklerini anlayınca, "Ey Allah Teâlâ'nın elçileri! Beni müjdelemenin dışında (asıl) göreviniz nedir?" dedi.*

58. *Melekler, "Şüphesiz biz suçlu bir milleti helâk etmek için gönderildik" dediler.*

59. *"Ancak Lût'a [aleyhisselâm] tâbi olanlar ve ev halkı hariç. Gerçekten de biz onların tamamını helâk olmaktan kurtaracağız.*

60. *Fakat Lût'un hanımı müstesna. Şehirde azap için geride kalanlarla birlikte, onun da helâk olmasına Allah Teâlâ'nın iradesiyle kesin karar verdik."*

61-62. *Elçiler Lût'un [aleyhisselâm] ailesine gelince Lût [aleyhisselâm] meleklere, "Siz yabancı adamlarsınız, ben sizi tanıyamadım" dedi.*

63. *Melekler de, "Hayır! Biz senin kavmini yok etmek için geldik. Sen onlara azabı vaat ettikçe (onları azapla korkuttukça) onlar şüpheye düşer ve seni tasdik etmezlerdi" dediler.*

64. *"Biz, sana hak ile geldik yani azap haberini gerçek olarak getirdik. Biz elbette doğru söyleyenlerdeniz, bundan emin ol!"*

65. *"Gecenin sonunda aile fertlerinle birlikte bu şehirden çık git, sen de arkalarından yürü de acele etsinler. Sizden hiçbiriniz dönüp de arkasına bakmasın! Çünkü sizden hiç kimse, azabın şiddetini görmeye bile güç yetiremez. Ve emrolunduğunuz yere yani Mısır'a veya Şam tarafına doğru gidin."*

66. *Biz Lût'a [aleyhisselâm] şu kesin hükmümüzü bildirdik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka bu kâfirlerin kökü kesilmiş olacaktır."*

67. *Sodom şehrinin halkı, misafirlerin haberini alınca, onlara o iğrenç işi yapabileceklerini sanıp sevinerek ve birbirlerine müjde vererek Lût'un [aleyhisselâm] evine geldiler.*

68. *Lût [aleyhisselâm] onlara dedi ki: "Şüphesiz bunlar benim misafirlerimdir. Sakın onlara saldırmaya kalkışarak beni rezil etmeyin!*

69. *Allah'tan korkun ve beni misafirlerimin yanında utandırmayın!"*

70. *Onlar Lût'a [aleyhisselâm], "Biz seni şehrimize gelen yabancıları kayırıp kollamaktan ve misafir etmekten menetmemiş miydik?" dediler.*

71. *Lût [aleyhisselâm] onlara, kendi kızları yahut kavminin kızları için, "İşte bunlar benim kızlarımdır! Eğer dediğimi tutacaksanız, onları sizinle evlendireyim" dedi.*

72. *Ey habibim! Senin ömrüne andolsun ki; gerçekten Lût'un [aleyhisselâm] kavmi (yahut Mekkeli kâfirler) sapıklıkları içinde şaşkın ve sersem bir halde bocalayıp duruyorlar (Bu âyet şöyle de tefsir edilebilir: Melekler Lût'a [aleyhisselâm] şöyle dediler: Ömrüne andolsun ki onlar, şehvetten gözleri dönmüş ve sarhoş olmuş bir halde bocalayıp duruyorlar. Yani bu durumda seni asla dinlemezler).*

73. *Derken güneşin doğuşu sırasında, Cebrâil'in [aleyhisselâm] o dehşetli nârası (o korkunç uğultulu ses) onları yakalayıverdi.*

74. *Biz onların yaşadıkları şehirlerin altını üstüne getirdik. Gerek o şehirlerde olanların gerekse başka bir yerde olan bütün Lût kavmi mensuplarının*

üzerlerine, yağmur gibi çamurdan pişirilmiş taş yağdırdık (Konuyla ilgili ayrıntılı anlatım Hûd sûresinin mealinde geçmişti).

75. *Şüphesiz bunların helâk edilmesinde, keskin akıl sahipleri (düşünüp görebilen kimseler) için ibretler ve alametler vardır.*

76. *Onların beldelerinin harabeleri hâlâ (Kureyş kervanlarının gelip geçtiği) bir yol üstündedir. Oradan geçenler kalıntılarını görebilirler.*

77. *Şüphesiz bu anlatılanlarda müminler için, Allah Teâlâ'nın kudretine deliller ve bir ibret vardır.*

78. *Şuayb'ın [aleyhisselâm] kavmi olan Eyke halkı da kendi nefislerine zulmeden kâfirlerdi.*

Bu kavmin şehirleri dağlık ve sık ağaçlardan oluşan bir arazide bulunduğu için Eyke denilmişti.

79. *Onlardan da azapla intikam aldık. Bizim azap gönderdiğimiz bu kavimlerin yaşadığı iki yer de, yani Sodom ve Eyke şehirleri, uğrak bir yol üzerinde oldukları için yolcular onlara olanları görmektedirler.*

80. *Şüphesiz ki, kendilerine Semûd kavmi de denen Hicr halkı da peygamberleri olan Salih'i [aleyhisselâm] yalanlamışlardı.*

81. *Biz, onlara kayadan çıkarttığımız deveyi, onun doğurmasını vb. acayip haller gibi birçok mucizemizi vermiştik, fakat onlar bütün bunlardan yüz çevirmişlerdi.*

82. *Onlar, daha emniyette oluruz zannıyla, dağlardan evler yontuyorlardı.*

83. *Derken bir sabah vakti, Cebrâil'in [aleyhisselâm] dehşetli nârasıyla azabımız onları yakaladı.*

84. *Kazanmakta oldukları mallar ve sözde emniyetli evler, onlardan azabı uzaklaştıramadı.*

85. *Biz gökleri, yeri ve aralarında bulunanları ancak hakka ve hikmete uygun olarak yani ölçülü, dengeli, faydalı ve sanatlı şekilde yarattık. Herkesin yaptığı iyilik veya kötülüğün karşılığını alması için kıyamet mutlaka gelecektir. Şimdilik sen onların yaptıklarına karşılık vermekten yüz çevir ve onlara güzel muamele et.*

Bu âyetin hükmü kılıç âyetiyle kaldırılmıştır.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي
وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

86. *Şüphesiz yüce Rabb'in mahlûkatı ve huylarını yaratan, ikiyüzlülük yapanlarla birbirleriyle güzelce anlaşıp yaşayanları da en iyi bilendir.*

87. *Andolsun ki, biz sana (namazlarda) tekrarlanan yedi âyeti (Fâtiha sûresini) ve yüce Kur'an'ı verdik.*

Bu âyette geçen "seb'an mine'l-mesânî" yani tekrarlanan yedinin, yedi âyetten ibaret olan yani Allah Teâlâ'ya hamdüsenayı içine alan ve bir defa Mekke'de bir defa da Medine'de olmak üzere iki kez nâzil olan yahut namazların her rekâtında tekrar tekrar okunan Fâtiha sûresi olduğu söylenmiştir. Ayrıca bunun Bakara'dan Tevbe sûresinin sonuna kadar olan yedi uzun sûre olduğunu söyleyen müfessirler de vardır (buna göre Enfâl ve Tevbe sûreleri tek bir sûre hükmündedir). Bazı âlimler de bunun "hâ-mîm" ile başlayan yedi sûre olduğunu ileri sürmüşlerdir.

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾
كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾

88. *Sakın kâfirlerden bazılarını faydalandırdığımız şeylere (mal ve servete) rağbet edip gözünü dikme! Onların iman etmemelerine (yahut ashabının yoksulluk ve mahrumiyet içinde olmalarına) üzülme! Müminlere yumuşaklık ve şefkat kanadını indir, onları kanatların altına al yani himaye et.*

89. *Ve de ki: "Gerçekten ben, sizleri Kur'an'ın getirdikleriyle korkutan apaçık bir uyarıcıyım. Eğer iman etmezseniz size de azap gelecektir."*

90-91. *Bölüştürenlere indirmiş olduğumuz azap gibi. Onlar Kur'an âyetlerini şiir, sihir, kehanet, iftira ve eskilerin masalları diyerek parçalara ayıran müşriklerdir (Şöyle de mana verilebilir: Nitekim biz kendi kitaplarını parçalara ayıranlara da kitap indirmiştik. Onlar, Kur'an'ı parça parça edenlerdir).*

Buradaki bölüşenler veya taksim edenler ifadesini, Kur'an'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr eden yahudi ve hıristiyanlar şeklinde tefsir edenler olduğu gibi, hac mevsiminde Mekke'ye gelenlerin Peygamber Efendimiz'e iman etmemeleri için şehrin girişlerini kendi aralarında iş bölümü yaparak paylaşan Mekkeli müşrikler şeklinde anlayan müfessirler de vardır.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَۙ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾ فَاصْدَعْ بِمَا
تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٩٤﴾ اِنَّا كَفَيْنٰكَ الْمُسْتَهْزِءِيْنَۙ ﴿٩٥﴾
اَلَّذِيْنَ يَجْعَلُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٦﴾

92-93. *Rabb'in celle şânuhû hakkı için, onların hepsine inkâr ve günahlarının hesabını mutlaka soracağız ve cezalarını vereceğiz.*

94. *Ey resûlüm! Şimdi sen, sana emredilen şeyi (yasakları ve emirleri) açıkça tebliğ et! Allah'a ortak koşanlardan da yüz çevir, onlara iltifat etme!*

95-96. *Şüphesiz biz, Allah ile beraber başka ilâhlar edinen o alaycılara karşı sana yeteriz. Onlar, işlediklerinin kötü âkıbetini pek yakında bilecekler!*

Rivayete göre bu alay edenlerin başını, Peygamber Efendimiz'e sürekli eziyet etmeye çalışan Kureyşliler'den beş azılı kâfir çekmekteydi ki bunlar Velîd b. Mugîre, Âs b. Vâil, Hâris b. Kays, Esved b. Yegûs ve Esved b. Muttalib'di. Cebrâil [aleyhisselâm] bir işaretiyle onların eziyetlerine yetti. Şöyle ki:

Velîd, bir okçu dükkânı önünden geçerken eteğine bir ok takıldı, kibrinden çıkarıp atmayınca bu ok ayağından bir damarı kesti ve cehennemi boyladı. Âs'ın ayağına batan bir diken, orayı iltihaplandırdı ve öldürdü. Hâris, burnundan kan gelerek geberdi. Esved'e zehirli çöl rüzgârı çarpıp önce kapkara hale getirdi, ardından da ölüp gitti. Diğeri yani Esved b. Muttalib ise göz ağrısından başını duvarlara vurarak helâk oldu.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيْقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُوْلُوْنَۙ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَۙ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ ﴿٩٩﴾

97. *Onların Allah'a ortak koşmaları, Kur'an'a dil uzatmaları ve sana alaycı sözler söylemelerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz.*

98. *Şu halde Rabb'ine yaklaşmak için O'nu hamd ile tesbih et, namaz kılıp secde edenlerden ve tevazu ehlinden ol (yahut tevazu ile namaz kılanlardan ol).*

99. *Ve gelmesi kesin olan ölüm sana gelinceye kadar Rabb'in celle şânuhûya ibadet et! Bir an bile ibadetten ayrılma!*

16
NAHL SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir, 128 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾
يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ
أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ ۚ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا
هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

1. *Allah Teâlâ'nın sizin azabınızla ilgili emri yaklaştı, kıyametin kopmasıyla siz de bunu öğreneceksiniz. Sakın acele edip onun vaktinden önce gelmesini istemeyin! Allah Teâlâ, müşriklerin, kendisine ortak koştukları putlardan münezzehtir ve yücedir.*

2. *Allah Teâlâ, emir ve iradesiyle kullarından dilediği kimselere meleklerini; kalplerin hayat sebebi olan Kur'an'ı, diğer ilâhî kitapları indirip insanları uyarmak ve korkutmak için o peygamberlere, "Benden başka ibadete layık hiçbir ilâh olmadığını bildirin ve yalnız benden korkun!" diye vahiyle gönderir.*

3. *O Allah, gökleri ve yeri hak bir hükümle, yerli yerince yarattı. O müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzeh ve yücedir.*

4. *O insanı cansız, idraksiz, şekilsiz ve akışkan bir damla sudan (meniden) yarattı. Bir de bakarsın ki (o bir damla su) insan haline gelince apaçık bir düşman kesilmiştir.*

Ahireti ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden Übey b. Halef, bulduğu eski bir insan kemiğini elinde ufalayarak Hz. Peygamber [aleyhisselâm] gösterip, "Ey Muhammed! Bu kemikler bu hale geldikten sonra nasıl dirilecek?" dedi. İşte aslı bir damlacık meni iken ona konuşma gücü ve yeteneği veren yüce Allah'ın tekrar yaratıp eski haline getirebileceğini bu âyetlerle açıkladı.

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ
فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ
بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾
وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ
﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ
تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنبِتُ لَكُم بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِن
كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

5. *Yüce Allah sizin için deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar da yarattı. Siz onlardan; kıl ve yünlerinden sizi ısıtacak şeyler (elbise, örtü, çadır, döşek vb.) yapma, sütleri ve etleriyle beslenme, üzerlerine binme veya ticaret yapma gibi yollarla yararlanırsınız.*

6. *O hayvanların akşamleyin otlaktan evlerinize gelmelerinde ve sabahleyin otlağa gitmelerinde sizin için bir güzellik, zevk ve mutluluk vardır.*

7. *O hayvanlar sizin yaya götüremeyeceğiniz yahut büyük zorluklarla taşıyabileceğiniz ağır yüklerinizi, bir şehirden bir şehre yüklenip götürürler. Şüphesiz Rabb'iniz bu hayvanları yaratarak size karşı çok şefkatli, işlerinizi kolaylaştırarak da çok merhametli olduğunu göstermiştir.*

8. *Atları, katırları ve eşekleri de hem onlara binmeniz hem de ziynetlenmeniz için yarattı. Ayrıca sizin bilmediğiniz daha nice şeyleri de yaratır (Haşereler, böcekler, kuşlar, balıklar vb.).*

9. *Hakk'a ulaştıran dosdoğru yolu bildirip göstermek, Allah Teâlâ'nın lutfuna ve merhametine bağlıdır. Ama o yollardan bazısı eğri olup, bid'at, hurafe ve uydurmalardan ibarettir (Yahut da, bu doğru yoldan sapanlar da vardır). Allah dileseydi, bu konuda sizlere yardım ederek hepinizi toptan hidayete erdirirdi.*

10. *O Allah, gökten sizin için su (yağmur) indirmiştir. Ondan içersiniz. Ayrıca hayvanlarınızı yaydığınız ağaçlar ve otlar da onunla meydana gelmektedir.*

11. *Allah suyla sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve daha başka meyveler de bitirir ki bunların hepsi ve daha güzelleri cennettedir. Elbette ki bu gökten yağmur indirilmesinde ve onunla yeryüzünde bitkilerin çıkarılmasında, düşünen bir topluluk için Allah'ın kudretine ve hikmetine açık bir işaret ve ibretler vardır.*

Zira tohum veya çekirdek toprağa düşer su ile buluşunca gelişmeye başlar. Rengârenk çiçekler ve dallar meydana gelir. Şekli, rengi, kokusu ve tadı birbirinden farklı birçok bitki ve meyve türü ortaya çıkar. Bu ancak, dilediğini yapan sonsuz kudret sahibinin işi olduğuna delil ve ibrettir.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ
بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۙ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي
الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ
الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ
وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۙ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

12. *Allah Teâlâ; rahatınız ve ticaretiniz için geceyi ve gündüzü, ekinlerinizin ve meyvelerinizin olgunlaşması ve günlerin hesabını bilmeniz için güneşle ayı, gecelerde yolunuzu bulmanız için de yıldızları emrinize boyun eğdirip size hizmetçi yaptı. Bütün bunlar, aklını kullanan bir topluluk için her şeyin ancak O'nun emriyle olabileceğine ve O'nun birliğine deliller ve alametlerdir.*

13. *Aynı şekilde yine sizin için yeryüzünde çeşitli renk, cins, yapı ve şekillerde yarattığı (yiyecek, giyecek ve binecek gibi) şeyleri de sizin emrinize verdi. Bütün bu yaratılanlar da, ibret alıp Allah'ı zikreden bir toplum için bir öğüt ve O'nun birliğinin delillerindendir.*

14. *Yine faydalanmanız için; taze et yani balık yemeniz ve kadınlarınıza süs eşyası olsun diye inci-mercan vb. çıkarmanız için denizi sizin hizmetinize veren O'dur. Gemilerin o denizlerde suyu yara yara gittiğini görürsün! Denizleri size boyun eğdirmesi de, gemilere binip Allah'ın rahmetiyle bolca rızık isteyesiniz ve O'nun nimetlerine şükredesiniz diyedir.*

15-16. *Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar yerleştirdi. Ulaşmak istediğiniz bir yere giderken yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve dağlardan ve tepelerden nice işaretler meydana getirdi. Geceleyin denizde insanlar Ülker, Büyükayı ve Küçükayı gibi yıldız kümeleriyle de yollarını bulurlar (Yahut Kureyş bu işaretler ve yıldızlarla yollarını bulurdu).*

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ âyet-i kerimesi hakkında Kadı Beyzâvî şöyle der: "Çünkü yer, üzerinde dağlar yaratılmadan önce hafif ve tabiatı itibariyle basit bir küreydi, gök cisimleri gibi döndürmekle ya da basit bir hareketle hemen hareket edebilecek haldeydi. Üzerinde dağlar yaratılınca, yanları farklı oldu ve ağırlığından dolayı merkeze doğru yöneldi. Yani dağlar, onu hareket ettirmeyen kazıklar gibi oldu."

Bu açıklamaya göre dünyanın yuvarlaklığı, duyu organlarıyla anlaşılacak kadar açık olduğu gibi, bu durum şer'an da sabit olmuş olur.

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ
لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ
يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ
مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا
يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ
أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ
السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

17. *Hiç bu kadar mahlûkatı yaratan (Allah), yaratmaya gücü yetmeyen (putlar) gibi olur mu? (Elbette bir olmaz! Çünkü kendileri de birer yaratık olduğu için böyle âciz varlıkları yaratana ortak koşmak, ancak aşırı cahillik ve inattandır). Acaba inancınızdaki bozukluğu iyice düşünüp ondan vazgeçmez misiniz?*

18. *Halbuki Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, mümkün değil sayamazsınız. Peki, şükrünü nasıl yerine getireceksiniz? Muhakkak ki Allah şükrün edasındaki kusurlarınızı çok bağışlayıcıdır, bu kusurlarınıza rağmen sizden nimetlerini esirgemeyecek kadar da çok merhametlidir.*

19. *Allah, iman ve itikad konularında gizlediklerinizi de amellerden açığa vurduklarınızı da bilir.*

20. *Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar hiçbir şey yaratamazlar. Kaldı ki kendileri de taştan ve ağaçtan yapılan yaratılmış şeylerdir.*

21. *Onlar, yaratılmış oldukları bir yana, canlanması imkânsız ölü ve cansız nesnelerdir. Hem kendileri hem de kendilerine tapanlar, ne zaman dirileceklerini ve ne gibi bir azap göreceklerini bilemezler.*

22. *Sizin ilâhınız tek ve mutlak bir olan Allah'tır. Tekrar dirileceklerine ve ahirete inanmayanların kalpleri Allah Teâlâ'nın birliğini inkâr etmekte, kendileri de iman etmeyip büyüklük taslamaktadırlar.*

23. *Şüphesiz ki Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Doğrusu O, Allah'ın birliği ve peygamberin doğruluğunu kabul etme hususlarında büyüklük taslayanları hiç sevmez.*

24. *Mekke'nin ileri gelenlerine, "Rabb'iniz ne indirdi?" diye soruldukğunda onlar alay ederek, "Eski kavimlerin maceralarını" dediler.*

25. *Böylece onlar, bu cevapları yüzünden, kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak yüklendikleri gibi, insanlardan bir kısmını bilgisizce saptırma günahını (yahut saptırdıkları kimselerin günahlarından bir kısmını) da yüklenirler. Dikkat edin, yüklendikleri bu günah ne kötüdür!*

26. *Mekke kâfirlerinden öncekiler de peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Allah Teâlâ, onların binalarının temelinden harap olmasını emredince, hemen tavanları başlarına çöküverdi ve onları helâk etti. Bu azap onlara farkedemedikleri, akıl erdiremeyecekleri bir yerden geldi.*

Rivayete göre burada kastedilen Nemrud'dur. O, İbrahim'in [aleyhisselâm] Rabb'ini görüp O'nunla savaşmak için Bâbil'de yüksekliği 5000 arşına ulaşan bir kule yaptırmıştı. Allah Teâlâ bir rüzgârla kulenin tepesini söküp denize attı, geri kalan taraf halkın üzerine yıkıldı ve pek çok kimse öldü. Önceden dilleri Süryânîce iken bu olayın korkusundan dilleri karmakarışık ve anlaşılmaz bir hale gelip birbirinden farklı yetmiş iki dil ortaya çıktı, kimse birbirini anlayamadı. Bunun için oraya "Bâbil" denildi.

Bâbil, Bağdat'ın güneyinde ve Fırat nehri üzerinde bulunan Hille yakınlarında harabe bir şehirdir. Burası, Süryânî ve Nabatî hükümdarlarının başşehriydi. Nemrud, Dahhâk tarafından atanan bir vali olup Bâbil şehri onun idare merkeziydi.

Rivayete göre Nuh tûfanından sonra, Fâliğ zamanında, Bâbil topraklarında, yetmiş iki zorba bir araya gelip yeni bir tûfan olma ihtimaline karşılık, yüksek bir kule ve oldukça korunaklı yerler yapmaya karar verdiler. Kule inşaatı 700 arşın kadar yükseldi ve temelinden itibaren 100 m. yüksekliğe kadar içi boş katlar yaptırıp daha üst katlarına binalar inşa ettiler. Bunlar altı kattan oluşuyordu ve her bir duvarının genişliği 1500-2000 m. arasıydı. Kendi bozuk inançları gereği göklere kadar çıkmak için daha yolun yarısındaydılar. Bunu gören Fâliğ, onlara beddua edince ilâhî gazap indi ve şiddetli rüzgârlar söz konusu kuleyi temelinin dört bir ya-

nından yıktı. Bunun üzerine dehşete düşen o şaşkın kavmin dili karmakarışık olup kimse kimseyi anlamaz bir hale geldi. Sonra farklı farklı dilleri konuşan her grup yetmiş iki ayrı yöne doğru dağılıp gitti, geriye birbirinden ayrı şekilde konuşulan yetmiş iki dil kaldı, derler (Kâtib Çelebi).

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ
قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾
اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ
مِنْ سُوٓءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ
اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ
الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾
اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ
اَمْرُ رَبِّكَ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوٓا
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ
مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذٰلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا
فِي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ
هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا
يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا
كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ اِذَا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ
الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذِينَ
مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ
حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾
اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى
مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ
وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا
يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاِيَّاىَ
فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا اَفَغَيْرَ
اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ

تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا۟ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِى التُّرَابِ اَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ

وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا
يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ
أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللَّهُ
فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ
عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللَّهُ
جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَمَنْ
رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا
أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ
بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

27. *Sonra kıyamet günü Allah onları rezil ve perişan edecek ve diyecek ki: "Hani uğrunda peygambere ve müminlere karşı düşman kesilip eziyet ettiğiniz ve bana ortak koştuklarınız nerede?" Peygamberlerden ve âlim müminlerden onları Allah'ın birliğine davet edip de eziyet görenler, "Şüphesiz bugün zillet, rezillik ve şiddetli azap kâfirlerin üzerinedir" derler.*

28. *Ölüm melekleri, inkâr etmekle kendilerine zulmedenlerin canlarını alacağı vakit onlar, meleklerden yumuşak muamele beklentisi ve tam bir teslimiyet içinde, "Biz dünya hayatı boyunca küfür, şirk ve günah gibi hiçbir kötülük yapmamıştık!" diye yaptıklarını inkâr ederler. O zaman melekler de onlara şöyle cevap verirler: "Hayır! Siz Allah'a şirk koşmuş ve türlü günahlar işlemiştiniz. Yüce Allah sizin bütün yaptıklarınızı hakkıyla bilen ve karşılığını da verecek olandır.*

29. *Haydi içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!"*

30. *Mekke'deki müminlere, "Rabb'iniz Teâlâ ne indirdi?" diye sorulsa onlar, "Hayır indirdi" derlerdi. Bu dünyada iman edip sözleri ve fiilleriyle Allah'ı birleyip O'na ibadet edenler için mal, itibar ve Allah'tan güzel bir yardım vardır. Ahiret yurdunun sevabı ise elbette bundan daha hayırlıdır. Allah'a karşı gelmekten sakınan müttakilere cennet, gerçekten ne güzel bir mekândır!*

31. *O takva sahiplerinin yurdu, ağaçlarının altlarından ırmaklar akan adn cennetleridir ve onlar o cennetlere gireceklerdir. Onlar için orada diledikleri her şey vardır. İşte Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları böyle mükâfatlandırır.*

32. *Melekler o takva sahiplerinin ruhlarını iyi kimseler olarak alırken, onları cennetle müjdeleyerek, "Allah Teâlâ'dan size selâm ve bütün korkulardan kurtuluş vardır! Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık ve Allah'ın lutfu keremiyle girin cennete" derler.*

33. *O kâfirler, kendilerine ancak ölüm meleğinin gelip canlarını almasını veya Rabb'inin azap emrinin gelmesini beklerler. Öncekiler de, Allah'a ortak koşma ve peygamberleri yalanlama gibi bunların yaptıkları çirkin işleri yapmışlardı. Allah onları yok etti. Allah onlara zulmetmedi fakat onlar inkâr, isyan ve günahlara düşmek suretiyle yalnız kendilerine zulmediyorlardı.*

34. *Nihayet yapmış oldukları kötü amellerin cezası onlara ulaştı ve alay edip durdukları o azap gerçeği de kendilerini kuşatıverdi.*

35. *Allah'a ortak koşan kimseler, alay ve eğlence kastıyla dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık, O'nun haram ettikleri dışında hiçbir şeyi de haram kılmazdık." İşte tıpkı bu Mekkeli müşrikler gibi onlardan öncekiler de, böyle Allah'a ortak koşma, pey-*

gamberlerini yalanlama, helâli haram haramı da helâl kılma gibi suçlar işlemişlerdi. Peygamberlere düşen sadece hak yolu, İslâm yolunu tebliğ etmektir.

36. *Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve O'nun dışındaki herhangi bir şeye (tâguta) ibadet etmekten sakının!" diye tebliğ etmesi için her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah onlardan kimini doğru yola iletip iman nasip etti; kimine de -kendi iradeleriyle hidayeti bulma yönünde hiçbir yola başvurmayacaklarını önceden bilindiği için- sapıklık hak oldu. Ey müşrikler! Öyleyse yeryüzünde dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonunun ne olduğunu ve yurtlarının nasıl harabeye çevrildiğini görün!*

37. *Ey habibim! Sen onların hidayete erişmelerini ne kadar istesen de, şüphesiz Allah sapmasını dilediği hiç kimseyi hidayete erdirmez. Onların azabını önleyecek yardımcıları da yoktur.*

38. *O müşrikler, "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye en kuvvetli yeminleriyle Allah'a yemin ettiler. Hayır! Allah Teâlâ o diriltmeyi vaat etmiştir. Allah da vaadinden dönmez ve ölüleri diriltir! Ancak insanların çoğu bunu bilmezler.*

39. *Allah bütün kulları öldükten sonra diriltecek ki o kâfirlerin, üzerinde anlaşmazlığa düştükleri öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme gibi şeyleri onlara açıkça göstersin. Bir de o kâfirler kabirlerinden çıkarıldıklarında, "Allah ölenleri diriltmez" dedikleri için kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler.*

40. *Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman ona sözümüz sadece "ol" demekten ibarettir. O da hemen oluverir.*

41. *Kureyşliler tarafından zulme uğratıldıktan sonra Allah yolunda Habeşistan'a ve Medine'ye hicret edenlere biz, muhakkak dünyada yerleşecekleri güzel yerler veririz ki bu yer Medine-i Münevvere'dir. Eğer bilirlerse, ahiretin mükâfatı elbette dünyadakinden daha büyüktür.*

42. *Onlar (Allah yolunda hicret edenler), kâfirlerin zulüm ve eziyetlerine ve vatandan ayrı düşmenin şiddetli sıkıntılarına sabredip bütün işlerinde yalnız yüce Rab'lerine tevekkül eden kimselerdir.*

43. *Senden önce de ancak kendilerine meleklerin diliyle vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (ya da Tevrat ve İncil ehlinin bilginlerine) sorun.*

44. *Biz o peygamberleri apaçık mucizeler ve kitaplarla gönderdik! Sana da bu zikri yani Kur'an'ı indirdik ki, o zikirdeki, emir ve yasakları insanlara*

açıklayasın! Böylece onlar iyice düşünüp öğüt alsınlar ve bunun mahlûk sözü değil Allah kelâmı olduğunu bilsinler.

45. *Kötü işler yapıp hak dini bozmak için tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini Kârûn'a yaptığı gibi yerin dibine geçirmesinden veya Lût kavmi gibi hiç beklemedikleri bir yerden ansızın kendilerine azap gelmesinden emin mi oldular?*

46. *Yahut rızık için dolaşırlarken veya bir yerden bir yere gidip gelirlerken azabın onları yakalayıvermeyeceğine dair teminat mı aldılar? Onlar Allah'ı azap etmekten âciz bırakacak yahut buna engel olabilecek değillerdir.*

47. *Yahut da kendilerinden önce helâk edilen bir topluluktan dolayı, o azabın kendi başlarına da ineceği korkusu taşırlarken, böyle bir korkudan emin mi oldular? (Şöyle de mana verilebilir: Yahut kendilerini yavaş yavaş azaltarak cezalandıracağı korkusundan emin mi oldular?) Hiç şüphesiz Rabb'iniz celle şânuhû çok şefkatlidir, çok merhametlidir ki azabı hak edenlerinize bile hemen azap vermeyip düşünsünler diye mühlet verir.*

48. *Onlar Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye dikkatlice bakmadılar mı ki onların gölgeleri bile -güneş doğarken, tepedeyken ve batarken- sağa ve sola dönmekte, uzayıp kısalmakta, tevazu ile boyun eğerek Allah'a secde etmektedir.*

49. *Göklerde ve yerde bulunan hareketli ve hareketsiz varlıklar yani canlı ve cansız varlıklarla melekler, hiç büyüklük taslamadan Allah'a secde edip boyun eğerler.*[88]

50. *O melekler, üzerlerinde, her konuda hâkim olan Rab'lerinin ani bir azap göndermesinden korkarlar ve daima O'na boyun eğip ibadet ederek emrolundukları şeyleri yaparlar.*

51. *Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin, O ancak tek ilâhtır! O tek ilâh da benim! O halde yalnız ve yalnız benden korkun!"*

52. *Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Din de O'nun olduğu için bütün ibadetler ve ihlâs da daima O'na olmalıdır. Buna rağmen O'ndan başkasının zarar ve fayda vermeye gücü yokken, hâlâ Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?*

53. *Size ulaşan her nimet Allah'tandır. Sonra size hastalık ve kıtlık gibi bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarıp yakarırsınız.*

---

88 Bu âyet-i kerime, Kur'an'daki on dört secde âyetinin üçüncüsüdür. Bu âyeti okuyan kişinin secde etmesi farzdır.

54. *Sonra o musibet ve sıkıntıyı sizden giderdiğinde bir de bakarsınız ki içinizden bir kısım münafık veya kâfirler Rab'lerine ortak koşarlar ve onlara taparlar.*

55. *Kendilerine verdiğimiz nimetleri ve üzerlerindeki sıkıntıyı giderdiğimizi de inkâr ederler. Ey kâfirler! Şu geçici dünyada birkaç gün daha oyalanın, yakında bu yanlış işlerinizin sonucu olan şiddetli azabı görecek ve bileceksiniz.*

56. *Allah'a ortak koşanlar, bizim kendilerine verdiğimiz ekin ve davar gibi rızıklardan, cansız olan ve şuursuz putlara pay ayırıyorlar. Ey müşrikler! Allah'a yemin olsun ki, "Putlar bizim ilâhımızdır. Onlara pay ayırarak yakınlık elde etmeye çalışırız" gibi uydurduğunuz şeylerden ahirette mutlaka sorguya çekileceksiniz.*

57. *Bir de onlar yani o Huzâa ve Kinâne kabileleri, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyerek kızları Allah'a isnat ediyorlar. Allah, çocuk edinmekten münezzehtir. Halbuki kendileri kız çocuklarını sevmezler ve çocuklarının hep erkek olmasını arzu ederler. Yani sevmediklerini Allah'a nispet ederler.*

58. *Onlardan biri kızının doğumu ile müjdelendiği zaman üzüntüsünden ve toplumdan utandığı için yüzü kapkara kesilip hanımına karşı içi öfkeyle dolar.*

59. *Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı toplumdan gizlenir. "Şimdi bu kız çocuğunu hakarete ve zillete katlanarak yanımda mı tutayım yoksa toprağa mı gömeyim?" diye düşünür ve şaşırıp kalır. Dikkat edin! Verdikleri hüküm ne kötüdür. Çünkü kendileri yanında kız çocuğunun hiçbir kıymeti yokken -hâşâ- Allah Teâlâ'ya kızları nispet ediyorlar.*

60. *Ahirete iman etmeyenlerin böyle kötü sıfatları vardır (Kızları diri diri toprağa gömerler. Bununla birlikte kadınlara ve erkek çocuklara da muhtaçlardır). En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir (Varlığı zorunlu olup kız veya erkek çocuk edinmekten de münezzehtir). O mutlak galip ve kâfirleri yok etmeye muktedir, vaat buyurduğu vakit gelene kadar da onlara mühlet vererek azaplarını ertelemeye hüküm vericidir.*

61. *Eğer Allah Teâlâ insanları, zulüm ve inkârları yüzünden hemen cezalandırsaydı, onların inkârlarının uğursuzluğu sebebiyle yeryüzünde hareket edebilen hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belirli bir vakte kadar erteler. Ölüm veya cezalandırma vakti geldiği zamansa onu, ne bir an erteleyebilirler ne de ileri alabilirler.*

62. *Onlar, kendilerinin hoşuna gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu söyleyen dilleri yalan uyduruyor. Şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, (ateşe) en önde sokulacaklardır.*

63. *Allah'a yemin olsun ki biz, senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. Fakat şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterip peygamberlerini yalanladılar. İşte o şeytan, bugün de senin zamanındaki inkârcıların dostu olduğundan, öncekiler gibi onlar da seni yalanlarlar. Ahirette onlar için acı dolu ve sürekli bir azap vardır.*

64. *Ey resûlüm! Biz sana Kur'an'ı ancak Allah'ı birleme ve ahiret inancı gibi ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklaman için indirdik. O Kur'an, ona inanan ve onu tasdik eden bir topluma hidayet ve rahmettir.*

65. *Allah gökten yağmur indirdi de onunla kuruyup öldükten sonra yeryüzünü, bitkileri yeşerterek canlandırdı. Şüphesiz ki can kulağıyla işitip insafla düşünen bir toplum için bunda büyük ibretler ve apaçık alametler vardır.*

66. *Gerçekten de deve, koyun ve sığır gibi süt veren hayvanlarda sizin için yani sizi, içinde bulunduğunuz cehaletten kurtarıp ilme ulaştıracak ibretler vardır. Size onların karınlarında, fışkı ile kan arasında meydana gelen, rengi kandan ve tadı fışkıdan uzak, halis ve içenlerin boğazından rahatça geçen tertemiz bir süt içiririz.*

67. *Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden; tazelerinden sirke ve şıra yapar, kurutarak da güzel gıdalar edinirsiniz. Şüphesiz ki bunda aklını Allah'ın kudretini anlamak için kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.*

68. *Şanı yüce Rabb'in bal arılarına, "Dağlarda, ağaçlarda ve insanların sizin için yaptıkları kovanlarda kendinize evler edinin" diye ilham etti.*

69. *"Ondan sonra arzu ettiğiniz her meyve ve çiçekten yiyin ve Rabb'inizin ilham yoluyla bal imalinde öğrettiği kolay yollara girin!" O arıların karnından, mevsimlere, aldıkları gıdalara ve yaşlarına göre beyaz, sarı, kırmızı, siyah vs. çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. Elbette o arıların arıbeyine itaatlerini, düzgün altıgen şeklinde petek yapmalarını ve muhteşem bir düzen içinde hareket etmelerini güzelce düşünen bir topluluk için, kudreti ve hikmeti sonsuz Allah Teâlâ'dan ilham aldıklarına dair, hayrete düşürecek deliller vardır.*

70. *Allah sizi yarattı, sonra da sizi öldürecektir. İçinizden kimi, bildikten sonra hiçbir şeyi bilmez olsun diye ömrünün en kötü ve aşağı dönemleri olan*

75, 80 veya 90 yaşına kadar yaşatılır. Çünkü insan bu yaşta güçten düşer ve akıl kıtlığı yaşar; çocuklaşır ve çocuk gibi unutkan olur. Bazıları da şöyle demiştir: "Bu âyette kastedilenler kâfirlerdir. Zira müslümanların yaşı ilerledikçe aklı, tecrübesi ve isabetli sözleriyle olgunlukları artar. Şüphesiz Allah Teâlâ, ömürlerin miktarını en iyi bilendir. Genç yaşta olanı öldürmeye ve ihtiyarın da ömrünü uzatmaya hakkıyla gücü yetendir.

71. *Allah rızık yönünden de bir kısmınızı diğerlerinden üstün kıldı. Kendilerine bol rızık verilenler, rızıklarını, ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Yani görünüşte rızkı veren efendi ve ondan alan köleler eşittir. Çünkü hepsinin rızkını ben veririm (Efendilerin kölelere verdikleri rızık aslında o kölelere ait bir rızıktı. Allah Teâlâ o rızkı kölelere, efendilerinin eliyle ulaştırmayı takdir etmişti). Şimdi onlar Allah Teâlâ'nın nimetlerini inkâr mı ediyorlar ki O'na ortak koşup nankörlük yapıyorlar?*

72. *Allah size rahatça anlaşıp kaynaşabileceğiniz kendi cinsinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi, damat ve gelinleri evladınız yaptı. Sizi helâl ve güzel şeylerle rızıklandırdı. Böyleyken o müşrikler hâlâ bâtıl olan putlara inanıyorlar da, Allah'ın nimeti olan İslâm'ı ve tevhidi inkâr mı ediyorlar?*

73. *Müşrikler Allah'ı bırakıp kendileri için ne gökten yağmur yağdırmaya ne de yerden bitkiler bitirerek herhangi bir şeyi rızık olarak verme imkânına sahip olamayan, hiçbir zarara ve faydaya güç yetiremeyen şeylere tapıyorlar.*

74. *Ortak koştuğunuz şeyleri Allah Teâlâ'ya benzetmeye kalkmayın! Çünkü gerçekten de Allah sizin bozuk düşünce ve sözlerinizi bilir, halbuki siz O'nu bilmezsiniz. Şayet bilseydiniz O'na ortak koşmaya cesaret edemezdiniz.*

75. *Allah Teâlâ, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olmuş bir köleyle, tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan kudret sahibi bir kimseyi misal verdi. Hiç bunlar eşit olur mu? Bütün hamdler Allah'a mahsustur! Ancak insanların çoğu bunu bilmezler. Yani misaldeki hiçbir malı ve iradesi olmayan köleyle dilediğini yapan varlıklı bir kimse birbirine eşit olmazken, taştan ve ağaçtan yapılan putlar, sonsuz ve mutlak güç sahibi Allah'a nasıl benzer ve ortak olabilirler?*

76. *Allah şu iki adamı da misal verdi: Onlardan biri doğuştan dilsiz ve sağır olup efendisine bir yüktür. Bir iş için onu nereye gönderse hiçbir şey beceremez ve bir hayır getirmez. Hiç böyle biri; adaletle iş yapan, konuşup*

duyabilen, faziletleri kendinde toplayan, idrak ve anlayış sahibi, dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kişiyle eşit olur mu?

Bu misal de, değersiz putlarla şanı yüce Allah'ın eşit olamayacaklarına dair bir delildir.

Nakledildiğine göre bu müminle kâfire misaldir. Dilsizle Übey b. Halef, adaletle iş görenle Hz. Hamza [radıyallahu anh] kastedilmiştir. Yahut kâfirden kasıt Hz. Osman'ın müşrik kölesi Esîd b. Ebü'l-Îs, müminden kasıt da Osman b. Affân'dır [radıyallahu anh].

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ
هُوَ اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ
اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٨﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَاۗءِ ۭ مَا
يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ
مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ بُيُوْتًا تَسْتَخِفُّوْنَهَا
يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا
وَّمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّمَّا خَلَقَ ظِلٰلًا وَّجَعَلَ لَكُمْ
مِّنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَّجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيْلَ تَقِيْكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيْلَ
تَقِيْكُمْ بَاْسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ ﴿٨١﴾

77. *Göklerin ve yerin gaybını bilmek sadece Allah'a mahsustur. Özellikle de kıyamet bilgisi bütün mahlûkatın ilminin dışındadır. Kıyametin kopması ise Allah katında, bir göz kırpması kadar hatta ondan da hızlı, kolay ve basittir. Şüphesiz ki şanı yüce Allah, ölüleri diriltip bir araya toplama vb. her şeye hakkıyla gücü yetendir.*

78. *Allah Teâlâ sizi, hiçbir şey bilmez olduğunuz halde annelerinizin karnından çıkarmış ve size hakkı işitmeniz için kulaklar, nimetleri görüp idrak etmeniz için gözler, bütün bunları düşünmeniz ve şükretmeniz için de kalpler vermiştir.*

79. *Gökle yer arasında, Allah'ın emrine boyun eğdirilerek uçan kuşları görmüyorlar mı? Vücutlarının ağırlığından dolayı düşmeleri gerekirken onları o boşlukta tutan ancak Allah'tır. Şüphesiz bu kuşların uçmaları ve tabiatları havanın tabiatıyla zıt olduğu halde onların bu hava üstünde durmaları, iman eden bir toplum için Allah'ın büyüklüğünün işaret ve ibretlerindendir.*

80. *Allah Teâlâ taş ve topraktan olan evlerinizi size huzur ve dinlenme yeri kıldı. Sizin için davar derilerinden, göç ve konaklama vakitlerinde kurulması, sökülmesi ve taşınması kolay çadır gibi hafif evler var etti. Ayrıca hayat boyu yararlanmanız için develerin tüyünden, koyunların yapağısından ve diğer hayvanların kıllarından giyim kuşam için elbise, sergi ve döşeme için de keçe ve halı gibi eşya ve ticaret malları meydana getirdi.*

81. *Allah Teâlâ ağaçlar, dağlar, binalar gibi yarattığı şeylerden size gölgelikler yaptı. Dağlarda oturasınız diye sizin için mağaralar var etti. Sizi sıcaktan ve soğuktan koruyacak, yün, keten, pamuk vb. kumaşlardan yapılmış elbiseler ve savaşta düşmanların silahından korunmanız için zırhlar var etti.*

Allah Teâlâ böylece nimetlerine şükredip hükmüne boyun eğesiniz yani müslüman olasınız diye üzerinizdeki nimetlerini tamamlıyor.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ
اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ
كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

82. *Eğer onlar İslâm'dan yüz çevirir de hakkı (Kur'an ve Sünnet'i) kabul etmezlerse, bundan sana bir zarar yoktur. Sana düşen sadece apaçık bir tebliğden ibarettir. Zaten sen de bu tebliği yaptın.*

83. *O müşrikler, Allah'ın bu sayılan nimetlerini bildikleri halde sonra da O'ndan başkasına taparak inkâr ederler. Onların, çocuklar ve deliler hariç, hepsi kâfir kimselerdir.*

84. *Kıyamet günü her ümmetten, müminlerin imanına kâfirlerin de inkârına şahitlik eden kendi peygamberlerini şahit olarak getiririz. Artık o gün kâfirlerin ne özür dilemelerine (mazeret beyan etmelerine) izin verilir ne de onlara Rab'lerini razı etmeleri teklif edilir.*

Çünkü ahiret teklif (yükümlülük) yurdu değildir. Yani onların, "Tövbe edelim, dünyaya geri gidelim" diye yalvarıp yakarmalarına bakılmaz.

وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾
وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ
كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ ۚ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ۚ ﴿٨٦﴾
وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾
الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ
أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا
لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ۚ ﴿٨٩﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ
وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَائِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

85. *O inkârcılar kıyamette cehennem azabını gördükleri zaman, cehennemin idaresinden sorumlu olan Mâlik adlı melekten, azabın hafifletilmesini rica ederler ancak onlardan ne azap hafifletilir ne de onlara -bir an için olsun- mühlet verilir.*

86. *Allah'a ortak koşanlar kıyamette, dünyadayken bu ortak koştukları putları ve diğerlerini görünce, "Ey Rabbimiz! Bunlar seni bırakıp da kendilerine ibadet ettiğimiz ortaklarımızdır" diyecekler. Güya azaplarının bir kısmını onlara yüklemek isteyecekler. Taptıkları heykeller ve putlar da onlara, "Bize ibadet edin diye sizi biz çağırmadık; siz kendi heves ve arzunuza uyarak taptınız. Siz mutlaka yalancılarsınız" diye cevap verecekler.*

87. *Onlar o gün günahlarını itiraf edip Allah'ın hükmüne boyun eğip müslüman olmayı isterler. Fakat bunun bir faydası yoktur. "Elimizden tutup*

bize yardımcı olurlar" diyerek yalan ve iftirada bulundukları uyduruk ilâhları olan putlar da onları bırakıp ortadan kaybolmuşlardır.

88. *İnkâr eden ve insanları da Allah'ın yolu olan İslâm'dan alıkoyanların, inkârları yüzünden cehennemde gördükleri azabı, dünyada insanların imanlarına engel olarak bozgunculuk çıkarmalarına karşılık azap üstüne azap katarak artırırız.*

89. *Kıyamet gününde biz her bir ümmete, kendilerinden birini yani peygamberlerini şahit olarak göndeririz, seni de (hepsinin üzerine ve) kendi ümmetine şahit olarak getiririz. Sana bu Kur'an'ı; din ile alakalı her meseleyi açıklayan, bütün insanlara doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmet, özellikle de müslümanlar için cennet müjdesi bir kitap olarak parça parça indirdik.*

90. *Şüphesiz ki Allah Teâlâ, her şeyin en güzel ve orta yolu olan adaletle emreder (Mesela itikadda, Allah'ı inkârla O'na ortak koşma arasında olan tevhid inancını; cüzi iradeyi kullanmakta, zorla yaptırılmış olmakla fiillerinin yaratıcısı olmak arasında olan kulun tasarruf ve kazancını; başkalarına verme konusunda da cimrilikle israf arasında olan iktisadı vb.). Yine ihsanla emreder. İhsandan maksat Hz. Peygamber'in de buyurduğu şekilde, "Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmektir; sen O'nu görmüyorsan da O seni mutlaka görmektedir." İşte böyle Allah tarafından görüldüğünü hatırından çıkarmadan yapılan ibadet ihsandır. Ve yakınlardan muhtaç olanlara ihtiyacı olan şeyi vermeyi, sadaka verip iyilik yapmayı emreder.*

Fahşâyı yani şehvet duygularına boyun eğerek yalan, iftira ve zina gibi aşırı çirkin günahları ve hayâsızlıkları yasaklar. Ve yine münkeri yani öfkeye kapılıp adam öldürme, malları gasbetme ve zulüm gibi sonu pişmanlık olan ve şeriatın çirkin gördüğü her ameli (her türlü günahı, alçaltıcı söz ve davranışları) yasaklar. Ve bir de bağyi yani şeytanın özellikleri olan insanlara karşı kibirlenmeyi, şeriatın sınırlarını aşmayı, insanlara tepeden bakmayı yasaklar. Yüce Allah, iyice dinleyip anlayasınız, öğrenip tutasınız diye, emir ve yasaklarla iyiliği ve kötülüğü açıklamak suretiyle öğüt veriyor.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ
جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا

كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا
بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

91. *Ahidleştiğiniz yani karşılıklı anlaşma yaptığınız zaman Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı şahit tutarak pekiştirdikten sonra da yeminlerinizi bozmayın! Şüphesiz ki Allah yeminlerinizi tutmak veya bozmak da dâhil bütün yaptıklarınızı bilir.*

92. *Bir topluluk diğer bir topluluktan yani kâfirler müslümanlardan sayıca ve malca daha çoktur diye, sağlam bir şekilde sözleşme yaptığınız halde; sözünüze sadıkmış gibi görünüp yeminlerinizi aranızda fesat ve aldatma aracı yapmayın. İpliğini sağlamca eğirip büktükten sonra yeniden çözüp bozan kadın gibi olmayın. Peygamber [aleyhisselâm] ile olan biat ve ahdinize sadık mısınız yoksa Kureyş müşriklerinin çokluğuna ve zenginliklerine mi aldanıyorsunuz diye, yüce Allah sizi bununla imtihan eder. Kıyamet gününde, sizin sözünüzü tutma veya bozma gibi anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri size elbette açıklayacak ve amellerinize göre karşılık verecektir.*

Nakledildiğine göre, Araplar arasında "ahmakların en akılsızı" denen Rayta bint Amr (veya Rayta bint Sa'd) adında bir kadın vardı. Bu kadın, sabahtan öğlene kadar, hizmetçileriyle birlikte kıldan ve yünden iplik bükerdi. Öğleden sonra akşama kadar da bu ipleri çözdürürdü. Her gün aynı şekilde ip büküp bozmayı kendine âdet edinmişti. Buradaki söz verme ve sözünü bozma da bu kadının işine benzetilmiştir.

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ
يَشَاءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ
دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوٓءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ
اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ

وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ
حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَاِذَا
قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ
سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى
الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَاِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ
اٰيَةٍ ۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى
وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِسَانُ
الَّذِي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

93. *Allah dileseydi sizin hepinizi İslâm etrafında birleşmiş tek bir ümmet yapardı. Ancak O dilediğini adaletiyle rezil edip saptırır, dilediğini de lutuf ve keremiyle doğru yola iletir. Andolsun ki dünyada yapmış olduklarınızdan mahşerde mutlaka sorguya çekileceksiniz.*

94. *Yeminlerinizi aranızda aldatma ve bozgunculuk vasıtası yapmayın! Sonra İslâm'da sebat etmiş ve sapasağlam bir durumdayken ayağınız kayar da, hem kendiniz Allah yolundan sapmanız hem de başkalarını sapmaya teşvik etmeniz yüzünden dünyada kötülüğü yani hak ettiğiniz cezayı tadarsınız. Ahirette de sizin için büyük bir azap vardır.*

95. *Allah'a verdiğiniz sözü ve Peygamber'e [aleyhisselâm] yaptığınız biatı, az bir dünya menfaati karşılığında değişmeyin! Bilakis ahde vefa gösterip sözünüzde durun! Eğer bunu anlayıp idrak ederseniz şüphesiz Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır.*

96. *Yanınızda bulunan dünya malı fânidir, çabuk tükenir. Allah katında olan rahmet hazineleri ise devamlı ve bâkidir, tükenmez. Elbette ahde vefa*

gösterip Allah yolunda sefalete, fakirliğe, geçim sıkıntılarına ve kâfirlerin eziyetlerine sabredenlerin mükâfat ve ecirlerini, yaptıkları salih amellerin daha güzeliyle, kat kat fazlasıyla veririz.

97. *Erkek veya kadın her kim mümin olarak salih bir amel işlerse -çünkü imansız amelin hiçbir kıymeti yoktur- biz ona dünyada helâl mal veya kanaat yahut takdire rıza ile huzurlu bir hayat ve güzel bir rızık veririz. Ve onları, elbette işledikleri salih amellerinin daha güzeliyle mükâfatlandırırız.*

98. *Kur'an okumak istediğin zaman kovulmuş şeytanın vesvesesinden Allah'a sığın! Yani, "Eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm" de!*

99. *Allah Teâlâ'ya sığınıp tevekkül eden müminler üzerinde, şeytanın hiçbir hâkimiyeti (nüfuzu veya tasarruf gücü) yoktur.*

100. *Onun hâkimiyet ve sultası ancak onu dost edinenler ve yine onun vesvesesiyle Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.*

101. *Biz bir âyetin hükmünü kaldırıp değiştirerek yerine başka bir hüküm getirdiğimiz zaman -ki Allah Teâlâ hüküm vermek ve kulların faydasını gözetmek yönünden, verdiği hükmün bazısını iptal etme, bazısını değiştirme ve bazı yeni hükümler indirmekte, değişen zaman, mekân ve şartlara göre, kullarına en yarayışlı olanı bilir. (Böyle bir değişiklik söz konusu olduğunda) o inkârcılar, "Ey Muhammed! Sen önce bir şey emredip sonra başka bir şeyi beğeniyor ve önceki emrettiğini yasaklıyorsun. Dolayısıyla Allah'a iftira ediyorsun" yani sen ancak uyduruyorsun, derler. Hayır! Onların çoğu, bu hükümleri değiştirmenin hikmetini bilmezler.*

102. *Onlara de ki: "O Kur'an'ı Rûhulkudüs yani Cebrâil [aleyhisselâm]; müminler onu işitip imanlarında sebat etsinler, eski hükmü iptal eden yeni âyeti işittiklerinde de ondaki hikmeti ve faydayı düşünmekle gönülleri yatışsın diye; bir de müslümanlara, hem bir hidayet rehberi hem de bir müjde olmak üzere Rabb'in katından hak ve hikmetle indirmiştir."*

103. *Andolsun ki biz, o Mekkeli kâfirlerin, "Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Zanna kapılıp işaret ettikleri adamın dili Arapça değildir, yabancıdır. Bu Kur'an ise gayet açık bir Arapça'dır.*

Rivayete göre Amr b. Hadramî'nin Cebr adında bir kölesi vardı. Yahut Cebr ve Yesar isminde, kılıç yapan iki Rum köle vardı. Kitap ehli oldukları için İncil ve Tevrat okurlardı. Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ba-

zan yanlarına uğrar okuduklarını dinlerdi. Kureyşliler, "Muhammed bunlardan bir şeyler öğrenip bize söylüyor" derlerdi. Bu âyet-i celîle onları reddedip yalanlamaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

104. *Allah'ın âyetlerine ve Kur'an'ın Allah katından olduğuna inanmayanları, Allah elbette doğru yola, kurtuluş yoluna ulaştırmaz. Onlar için ahirette can yakıcı bir azap vardır.*

105. *O yalanı ve iftirayı ancak Allah'ın âyetlerine yani Kur'ân-ı Kerîm'e inanmayanlar uydurur. İşte onlar yalancıların tâ kendileridir.*

106. *Kalbi iman ile dopdolu ve mutmain olduğu halde işkenceyle inkâra zorlananlar dışında her kim Allah Teâlâ'ya iman ettikten sonra kâfir olursa Allah'ın gazabına uğrar. Kim kalbini küfre açmış ve kendi iradesiyle inkâra sapmışsa, onların üzerine Allah'ın gazabı ve ahirette de büyük azabı vardır.*

Rivayete göre Kureyş kâfirleri; Ammâr'a, babası Yâsir'e ve annesi Sümeyye'ye [radıyallahu anhüm] dinden dönsünler diye işkence yapıyorlardı. Dinlerinden dönmeyince Hz. Sümeyye'yi, "Sen erkekler için müslüman oldun" deyip önce mızraklarla karnını deştiler, sonra da iki deve arasına bağlayıp parçalayarak öldürdüler. Ardından Yâsir'i de öldürdüler. İslâm'ın ilk şehidleri onlardır. Ammâr istemeyerek, zorla ve baskıyla onların istediklerini söyledi. Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm], "Ammâr kâfir oldu" dediklerinde Resûlullah Efendimiz, *"Ammâr kâfir olmaz! Bilakis iman onun etine ve kanına karışıp kalbinde sapasağlam yer etmiştir. O imanla dopdoludur"* buyurdu. Daha sonra Ammâr ağlayarak Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] yanına geldi. Resûl-i Ekrem Efendimiz onun göz yaşlarını silip, *"Üzülme! Seni bir daha zorlarlarsa yine dilinle onların istediklerini söyle!"* buyurdu.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدِى الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ
وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى
الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ هَاجَرُوْا مِنْ بَعْدِ مَا
فُتِنُوْا ثُمَّ جٰهَدُوْا وَصَبَرُوْٓا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۚ ﴿١١٠﴾
يَوْمَ تَاْتِى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَّفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً
يَّاْتِيْهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ
لِبَاسَ الْجُوْعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿١١٢﴾

107. *Bu pek büyük azap, onların dünya hayatını sevip onu ahiret nimetlerine tercih etmelerindendir. Muhakkak ki Allah Teâlâ ezelî ilmiyle, kâfir (olarak ölüp gidecek) olanları, imanda sebat gerektiren hiçbir doğru yola iletmez.*

108. *İşte onlar Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Hakikati kabul etmezler, işitmezler ve görmezler. İşte onlar gafillerin ve hiçbir şeyden haberdar olmayanların tâ kendileridir.*

109. *Hiç şüphesiz onlar dünyada ömürlerini boşa geçirdikleri için ahirette ziyana ve hüsrana uğrayanların tâ kendileridir.*

110. *Sonra şüphesiz ki Rabb'in celle şânuhû; Habbâb, Süheyb, Sâlim ve Bilâl [radıyallahu anhüm] gibi, kâfirlerin onca eziyet ve işkencelerine rağmen hicret eden, sonra cihad eden ve sabredenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabb'in elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*

111. *O gün yani kıyamet günü herkes kendisini ayıplayarak ve nefsiyle kavgalı bir şekilde kendisini kurtarmak için çabalar; herkese yaptığı iyi ve kötü işlerinin karşılığı eksiksiz ödenir ve hiç kimseye de iyilikleri azaltılarak veya kötülükleri çoğaltılarak zulmedilmez.*

112. *Allah bir şehri yani Mekke'yi misal olarak verdi ki bu şehrin ahalisi zalimlerin tasallutundan, öldürülmekten ve yağmalanmaktan yana güvenli ve huzurluydu. Oraya her taraftan bol bol rızık gelirdi. Ancak onlar Allah'ın nimetlerini inkâr edip kâfir oldular. Allah da onlara, yaptıkları nankörlük yüzünden açlık ve korku elbisesini giydirdi. Yani korku ve açlıkla imtihan edip bunun acılarını tattırdı.*

Nakledildiğine göre Mekke ahalisi Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i inkâr ettikleri için Allah Teâlâ onlara yedi yıl kıtlık belası verdi; o kadar ki artık açlıktan leş ve kan yiyecek hale düşmüşlerdi. Kalplerine de müslümanların heybet ve korkusunu yerleştirmişti.

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

113. *Andolsun ki onlara yani Mekkeliler'e, kendi içlerinden olan Hz. Muhammed [aleyhisselâm] peygamber olarak geldi de onlar onu yalanladılar. Bu şekilde Allah'a ortak koşup zulmederlerken, kıtlık ve korku gibi çeşitli azaplar onları yakalayıverdi.*

Rivayete göre Kureyş müşrikleri, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] bir adam gönderip, "Bizim erkeklerimiz sana düşmanlık ettiyse bile kadın ve çocuklarımızın suçu ne?" dediler. Resûlullah Efendimiz de [aleyhisselâm] çevre beldelerden Mekke'ye hububat ve erzak getirilmesine izin verince Allah Teâlâ lutfuyla o sıkıntılarını gidermiş oldu.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ
اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا
لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾
مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا
عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ

إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ
رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا
وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

114. *Artık Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve temiz şeylerden yiyin. Eğer O'nun birliğine iman edip helâl ve haram konusunda yalnız O'nun emrine boyun eğecek ve O'na ibadet edecekseniz, Allah'ın nimetlerine şükredin.*

115. *Allah size ancak leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Her kim bu haram şeylerden yemeye mecbur kalır ve bu mecburiyet haddi aşma, isyan, zulüm ve meşru olmayan bir yolculuktan kaynaklanmıyorsa, açlıktan ölmeyecek kadar yiyebilir (Veya: Kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa kimseye saldırmamak ve haddi aşmamak şartıyla yiyebilir). Şüphesiz Allah onun bu günahını bağışlayıcı ve o şartlarda yenmesine izin vermekle de çok merhametlidir.*

116. *Dilleriniz yalana alıştığından, "Bize böyle emretti" diyerek, "Bu helâldir, şu haramdır" şeklindeki iftira ve yalanları Allah'a nispet ederek söylemeyin! Sonra Allah'a karşı yalan uydurmuş, iftira etmiş olursunuz! Şüphesiz ki Allah'a karşı yalan uydurup iftira edenler ahiret azabından asla kurtulamazlar.*

117. *Dünyada elde ettikleri geçim ve kazanç pek az bir menfaattir. Ahiretteyse onlar için çok acıklı bir azap vardır.*

118. *Daha önce (yani En'âm sûresi 146. âyetinde), yahudilere haram kıldığımız şeyleri sana anlatmıştık. Biz bunları haram kılmakla onlara zulmetmedik fakat onlar çok günah işleyerek kendilerine zulmediyor ve azaba müstahak oluyorlardı.*

119. *Sonra şüphe yok ki Rabb'in, cahillik sebebiyle günah işleyip ardından tövbe eden ve durumunu düzelten yani salih amel işleyen kimseleri bağışlar. Muhakkak ki Rabb'in tövbelerini kabul etmekle çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*

120. *Şüphesiz Allah'ın dostu İbrahim, bir ümmette bulunan bütün güzel huyları kedinde toplamıştı. Kendi toplumunda herkes kâfirken yalnız o iman ediyordu. O, Allah'a itaat eden, O'nun emirlerini yerine getiren, İslâm dinine bağlı, bâtıl dinlerden yüz çevirmiş, Hakk'a yönelen bir önderdi. O, Kureyş müşriklerinin, "Biz İbrahim dinindeniz" şeklindeki bâtıl düşüncelerle iddia ettikleri gibi, hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı.*

121. *O, Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Allah onu peygamber olarak seçmiş, dosdoğru yola, tevhid dini olan İslâm'a iletmişti.*

122. *Biz ona dünyada; peygamberlik, Allah'ın dostu olması, yaşlılığında evlat, bütün ümmetler tarafından kabul edilmek ve müslümanların da her namazda salât getirmeleri (Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîm demeleri) gibi iyilik ve güzellikler verdik. Şüphesiz o ahirette de derecesi çok yüksek olan salih kullardandır.*

123. *Ey resûlüm! Sonra da sana, "Bütün bâtıl dinlerden yüz çevirip Hakk'a yönelen İbrahim'in dinine (tevhidde, iyi geçinip yumuşak davranarak insanları hakka davette ve deliller getirme yönteminde) ona uy!" diye vahyettik. O Allah'a ortak koşanlardan değildi. Bilakis tevhid ehli için kendisine uyulacak güzel bir örnek, bir numuneydi.*

124. *Cumartesi gününe hürmet edip o gün çalışmayı bırakarak ibadetle meşgul olmak (İbrahim'in dininde değil) ancak peygamberinin emirlerinde ayrılığa düşen yahudilere farz kılındı. Şüphesiz Rabb'in kıyamet günü onların ibadet için belirlenen günde olduğu gibi ihtilaf edip durdukları yani yahudilerin cumartesi, hıristiyanların ise pazar günü konusunda ayrılığa düştükleri şeyler hakkında onlar arasında hükmedecek ve mutlaka cezalarını verecektir.*

Rivayete göre Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya [aleyhisselâm] şöyle emretti: "İsrâiloğulları'na söyle, cuma günü çalışmayı bırakıp Allah'a ibadetle meşgul olsunlar." Hz. Musa [aleyhisselâm] bu emri onlara bildirince çok azı kabul etti. Çoğunluksa, "Cumartesi, Allah Teâlâ'nın âlemi yaratmaktan -hâşâ- el çektiği gündür, bugün daha uygundur" diyerek cumartesiyi tercih etti. Kimileri de, "Yaratılışın başlangıcı pazar günü-

dür" diyerek o günü istedi. Allah Teâlâ, onların emre karşı gelmelerindeki uğursuzluk sebebiyle cumartesi gününe hürmeti onlara farz kılıp kesinleştirdi ve bu konuda ağır hükümler getirdi (Nitekim cumartesi avlanma yasağına uymayanlar maymun ve domuza çevrilip yok edilmişlerdi). Ardından İsa [aleyhisselâm] geldi ve ümmetine yine cuma gününü teklif etti. Onlar da, "Yahudilerin bayram gününün bizim bayram günümüzden sonra gelmesini istemeyiz" diyerek pazar gününü seçtiler. Daha sonra Allah Teâlâ cuma gününe hürmeti bu ümmete verdi. Bu kabul edilip onlara mübarek kılınarak günahların bağışlandığı, üzerlerine rahmetin indiği bir gün oldu.

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ
اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهٖ
وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

125. *Ey habibim! İnsanları, Rabb'inin yolu olan İslâm'a hikmetle, şüpheleri gideren ikna edici delillerle, Kur'ân-ı Kerîm'in güzel öğütleriyle -bazan ümitlendirerek bazan da korkutarak- çağır! Ve onlarla, tatlı ve yumuşak bir üslupla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabb'in kendi yolundan sapanları da hidayet ve istikamet üzere olanları da en iyi bilendir. Sana düşen ancak tebliğ ve davet etmektir.*

126. *Eğer bir kimseye ceza verecekseniz, ancak size yapılanın misliyle cezalandırın. Şayet sabreder ve aynen karşılık vermekten vazgeçerseniz, elbette bu sabreden takva sahipleri için daha hayırlıdır.*

Rivayete göre bu âyet Uhud şehidleri hakkında inmiştir. Müslümanlar şehidlerini; karnı yarılmış, burnu ve kulakları kesilmiş, gözleri çıkarılmış bir halde bulunca, aynı şekilde Hz. Peygamber de [aleyhisselâm] amcası Hamza'nın [radıyallahu anh] naaşını o halde görünce, mücahidler bir ağızdan, "Eğer Allah Teâlâ bizi onlara galip kılarsa, yetmiş kat fazlasını biz onlara yapalım" dediler. Bunun üzerine, yapılanın aynısından fazla burun kulak kesilmemesi, misliyle karşılık vermeleri ve aşırıya gitmemeleri emredildi.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ
مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

127. *Ey resûlüm! Sabret! Sabra devam et! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı ve kolaylaştırmasıyladır. Kâfirlerin senden yüz çevirmesine üzülme! Kurdukları tuzaklardan dolayı gönlünü daraltıp sıkıntıya düşme!*

128. *Şüphesiz Allah'ın yardım ve desteği, Allah'a ortak koşmaktan ve günahlardan hakkıyla sakınanlar ve halka şefkatle daima iyilik yapanlarla birliktedir.*

17
İSRÂ SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 111 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى
الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

1. *Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan yüceler yücesi Allah, kulu Muhammed'i [aleyhissalâtü vesselâm], bir gecenin az bir kısmında (çok kısa bir zamanda); Mekke'den Kudüs'e gitme ve bütün peygamberlerin ona görünüp onların makamlarını bilme gibi bazı âyetlerimizi kendisine göstermek için, Mescid-i Harâm'dan, çevresindeki belde ve mekânlara din ve dünya işlerinde bereketler verdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götürdü. Çünkü orası vahyin iniş yeri, peygamberlerin ibadet mekânı, ağaçları ve ırmakları bol, meyveleri çok güzel bir geçim yurdudur. Hiç şüphesiz Allah Teâlâ, Muhammed'in [aleyhisselâm] sözlerini hakkıyla işiten, yaptıklarını hakkıyla gören ve ona yüce makamlar ihsan edendir.*

Nakledildiğine göre Mi'rac hadisesi, hicretten bir yıl önce Receb ayının 27. gecesi gerçekleşti. Peygamber Efendimiz'in, isrâ yani Mekke'den Beytülmakdis'e bu kadar kısa bir zamanda gittiğine kim inanmazsa kâfir olur. Sahih hadislerle bildirilen mi'racı yani göklere yükselişini inkâr eden kişi ise sapkınlık ve mahrumiyet içinde kalır. Çünkü bunların olmasında Allah'ın kudretine hiçbir engel yoktur. Çoğu İslâm

âlimlerine göre Mi'rac ceset ve ruhla birlikte ve uyanıkken olmuştur. Cesedin ağırlığı yükselmeye engeldir diyenler bid'at ehli ve Allah'ın kudretini inkâr eden sapık kimselerdir.

Rivayete göre Cebrâil [aleyhisselâm] Peygamber-i Zîşan Efendimiz'i [aleyhisselâm] Ümmü Hânî'nin evinden Mescid-i Harâm'a getirip göğsünü yardı ve kalbini yıkayarak buraka bindirdi ve Kudüs'e götürdü. Resûlullah Efendimiz orada peygamberleri ve melekleri gördü ve onlara imamlık etti. Daha sonra burakla ya da Cebrâil'in [aleyhisselâm] kanadıyla göklere yükselip birinci katta Âdem'i [aleyhisselâm], ikinci katta Yahya ve İsa'yı [aleyhimesselâm], üçüncü katta Yusuf'u [aleyhisselâm], dördüncü katta İdris'i [aleyhisselâm], beşinci katta Harun'u [aleyhisselâm], altıncı katta Musa'yı [aleyhisselâm], yedinci katta İbrahim'i [aleyhisselâm] gördü. Onlarla selâmlaştıktan sonra sidretü'l-müntehaya gelip beytülma'mûru, kevser havuzunu ve rahmet nehrini gördü. Cebrâil [aleyhisselâm], "Buradan sonra bir adım atarsam yanarım" dedi ve orada kaldı. Hz. Peygamber [aleyhisselâm] refrefe binerek yolculuğuna devam etti. Özel buluşma gerçekleşip Allah'a en yakınlık makamı olan "kâbe kavseynî ev ednâ"ya varınca Peygamber [aleyhisselâm], *"et-Tahiyyâtü lillâhi ve's-salavâtü ve't-tayyibât"* diyerek Allah Teâlâ'yı övdü. Allah Teâlâ da ikram edip, *"es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh"* buyurdu. Hz. Peygamber [aleyhisselâm], bu selâmlaşmanın şerefine ümmetini de katmak için, *"es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn"* dedi.

Bir gece ve gündüzde elli vakit namaz farz kılınmışken Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] tekrar tekrar niyazda bulunmasıyla hafifletilip beş vakte indirildi.

Habib-i Hudâ Efendimiz'e dönüşlerinde, cennetler ve dereceleri, cehennem ve katları gösterildi. Sonra Beytülmakdis'e inip buradan Mekke'ye dönerken bir Kureyş kervanı gördü.

Bu yolculuğun toplam süresinin üç veya dört saat olduğu söylenmiştir. Sabah olunca mi'racını insanlara haber verdi. Müslümanlardan bazıları inanmayıp dinden çıktılar. Müşriklerden bir grup da Hz. Ebû Bekir'in [radıyallahu anh] yanına varıp, "Arkadaşın bu gece Kudüs-i şerif'e gidip geldiğini söylüyor. Sen ne dersin?" dediler. Hz. Ebû Bekir de [radıyallahu anh], "Eğer bu sözleri o söylemişse tasdik ederim. Çünkü ben,

bu söylediklerinizden akla daha uzak sanılan şeylerde bile onu tasdik ederim" dedi. Bu sözleri söylediği için kendisine "Sıddîk" denildi.

Müşrikler, Beytülmakdis'in özellikleri ve yoldaki kervanları hakkında bazı sorular sorunca Hz. Peygamber [aleyhisselâm] hepsini tek tek cevaplandırdı. Bunun üzerine nasibi olan iman ve tasdik etti; Allah'ın ilminde mahrumiyeti kesinleşen nasipsizlerse inkâr ve yalanlama batağına saplanıp kaldılar.

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِى اِسْرَآئِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ
دُونِى وَكِيلًا ۝٢ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ۝٣
وَقَضَيْنَآ اِلٰى بَنِى اِسْرَآئِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ
وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ۝٤ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا
لَنَآ اُولِى بَاْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ۝٥ ثُمَّ
رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ
نَفِيرًا ۝٦ اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَآءَ
وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُٓوءُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ
مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ۝٧

2. *Biz Musa'ya [aleyhisselâm] Tevrat'ı verdik ve onu, "Benden başkasını rab tanıyıp onu vekil edinmeyin" diye İsrâiloğulları'na yol gösterici kıldık.*

3. *Ey Nuh'la birlikte gemide taşıdıklarımızdan Nuh'un [aleyhisselâm] oğlu Sâm'ın soyundan gelenler! Sâm, İbrahim [aleyhisselâm] tarafından sizlerin atası olduğu için onun kurtulmasına şükredin! Gerçekten de Nuh [aleyhisselâm], her halinde Allah Teâlâ'ya çokça şükreden bir kuldu.*

4. *Biz, Tevrat'ta İsrâiloğulları'na, "Muhakkak siz, Şam topraklarında -birincisi peygamberleri Ermiyâ'nın [aleyhisselâm] emrine uymamaları (veya Tevrat'ın emirlerine uymayıp Şa'yâ'yı [aleyhisselâm] şehid etmeleri), ikincisi de Zekeriyya ve Yahya'nın [aleyhimesselâm] şehid edilmeleri ve İsa'yı [aleyhisselâm] öl-*

dürmeye kalkışmaları olmak üzere) iki kere bozgunculuk çıkaracaksınız. Muhakkak ki siz bana karşı büyüklük taslayıp o kibirle ibadetten kaçınacaksınız" diye haber verdik.

5. *İşte bu iki bozgunculuktan birincisinin cezalandırma vakti gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik (Bunlardan maksat ya Buhtunnasr ya Câlût ya da Sencârib'dir). Onlar şiddetli bir düşmanlıkla evlerinizin içine kadar girip sizi esir edip öldürdüler ve mallarınızı yağmaladılar. Bu yerine getirilmesi kesin olan bir vaatti (veya yerine getirilmiş bir tehditti).*

6. *Sonra o istilacılara karşı, sizi öldürüp mallarınızı yağmalayanlara üstün gelmeniz için size galibiyeti geri verdik. Size mallarla ve evlatlarla yardım ettik ve sayınızı katliam öncesindeki mevcudunuzdan daha da çoğalttık.*

7. *Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, sevabı size döner. Kötülük ederseniz yine kendinize kötülük edersiniz, vebali size döner. İkinci bozgunculuğunuzun cezalandırılma vakti gelince; (Titus'u ve Hirodes'i musallat ettik ki) suçlarınızın eserini yüzlerinizde göstersinler diye yani yüzlerinizi kara etsinler ve daha önce girdikleri gibi Beytülmukaddes'e girsinler, bozgunculuk çıkaran topluluğun kökünü kazıyıp ellerine geçen her şeyi yerle bir etsinler diye yine üzerinize düşmanlarınızı gönderdik.*

Askalanlı Hirodes (Herod), İsrâiloğulları'nın krallarındandır. Ölümü, miladın ilk yılındadır. Kudüs-i şerif'i istila edip milattan 19 yıl önce tamir etmiştir. Son derece zalim ve kan dökücü biriydi.

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا ۝٨

8. *Şayet siz bu ikinci cezalandırmadan sonra tövbe ederseniz, umulur ki Allah Teâlâ size merhamet edip üstünlüğü tekrar size verir. Yok eğer tekrar bozgunculuğa dönerseniz, biz de sizi üçüncü kez cezalandırırız. Biz cehennemi, kâfirler için özel olarak hazırlayıp ebediyen kalacakları bir zindan yaptık.*

Üçüncüsü, Hz. Peygamber'i [aleyhissalâtü vesselâm] yalanlamaları oldu. Bunun üzerine Kurayza ve Benî Nadîr adlı yahudi kabilelerine mensup olanlardan kimi öldürüldü, kimi sürgün edildi ve kalanlar ise ağır vergilere bağlanarak hakarete uğradılar.

Bu olaylar hakkında çok farklı nakiller ve görüşler bulunmaktadır. Ancak tercümesini yaptığımız *Mevâhib* tefsirinde şunlar yazılıdır: Şam topraklarının ve İsrâiloğulları'nın hükümdarlığı, Süleyman'ın [aleyhisselâm] evlatlarından Sıddîka (veya Sıdkıya) isminde, topal ve cılız birinin eline geçince, civardaki devletler Kudüs'e göz dikmeye başladılar. Önce Musul Kralı Sencârib geldi. Peşinden Azerbaycan Hükümdarı Süleyman geldi. Bunlar şehri kuşatmaya çalışırken birbirleriyle savaşa tutuştular. Sonunda karşı konulamaz güçte ilâhî bir korkuyla iki taraf birbirini bozguna uğratınca bunların bütün ganimetleri İsrâiloğulları'na kaldı. Bu savaş, milattan önce 707 yılında meydana geldi ve 185.000 kişinin ölümüyle sonuçlandı.

Sonra Roma kralıyla Slav kralları yani Bulgar ve İspanya kralları, çok büyük ordularla gelip Kudüs'te toplandılar. Saltanat, ortaklık kabul etmediği için aralarında sürtüşmeler ve kavgalar başladı. Sonunda bu çekişme savaşa kadar gitti. İsrâiloğulları da, bunların birbiriyle savaşmaları için dua etmekteydiler. Nihayet aralarında bir bozgun yaşanınca birbirlerinden kaçışmaya başladılar. Bunların da malları ganimet olarak İsrâiloğulları'na kaldı. Toplamda beş büyük ordunun ganimetlerini ele geçirip hazinelerine kattıkları halde, *"Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar"* âyetinin hükmünce isyana başlayıp Tevrat'ın hükümlerini bir kenara attılar. Ermiyâ [aleyhisselâm] onlara her ne kadar, "Bu, Tevrat'ta anlatılan birinci bozgunculuktur. Allah Teâlâ'nın gazabına uğrarsınız!" diye nasihat ettiyse de onu dinlemediler. Yukarıda anlatıldığı gibi, Azerbaycan kralıyla aynı vakitte gelip şehri kuşatan ve sonra birbirleriyle savaşıp bozguna uğrayarak ümitsizce geri dönen Musul (Asur ve Ninevâ) Kralı Sencârib'in, Buhtunnasr adında bir kâtibi vardı (Buhtunnasr'ın, İran Şahı Luhrasb-i Keyânî'ye bağlı bir sınır muhafız birliği komutanı olduğu ve onun tarafından, devlete başkaldıran İsrâiloğulları üzerine gönderildiği de rivayet edilir). Sencârib'in vasiyeti gereği, ondan sonra Bâbil kralı olan Buhtunnasr (Nebukadnezzar), tahta geçtikten sonra Kudüs'e gelip İsrâiloğulları ile savaşarak onları yenmiş, Kudüs'ü harabeye çevirmiş ve mescidi yani Süleyman Mâbedi'ni de yıkmıştı. Onun Tevrat'ı yakıp İsrâiloğulları'na mensup 70.000 kişinin büyük bölümünü öldürüp bir kısmını da esir etmesi, onlar için birinci cezalandırmaydı.

Gevreş (veya Kûreş) el-Hemedânî, İsrâiloğulları'ndan bir kız aldığından dolayı bu durumu öğrenmiş ve 3000 ameleyle çok büyük bir servet harcayarak otuz senede Kudüs'ü imar edip eski haline getirmiştir. İsrâiloğulları'nın durumları düzelip ellerine mal mülk geçtiği ve sayıları da bir hayli arttığı için tekrar isyana kalkışarak Yahya'yı [aleyhisselâm] şehid ettiler, İsa'yı da [aleyhisselâm] öldürmeye çalıştılar. Bunun üzerine Titus onları ağır bir yenilgiye uğrattı ve mescidi yıkıp mallarını yağmaladı. Böylece ikinci cezalandırma da gerçekleşti. O güne İsrâiloğulları "kara bayram" derler.

Titus, Roma kayserlerinin onuncusudur. Milattan sonra 70 yılında Kudüs-i şerif'i tahrip etmiştir.

Sonra Kurayza ve Benî Nadîr'in cezalandırılmaları, üçüncü azap oldu.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ
بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

9. *Şüphesiz ki bu Kur'an; Allah'ın birliği, emirler ve yasaklardan ibaret olan en doğru ve en sağlam yolu gösterir ve bunlara dikkat edip salih amel işleyen müminleri büyük bir ecirle yani cennetle müjdeler.*

10. *Ayrıca şöyle bir müjde daha vardır: Ahirete inanmayan düşmanlar için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır. Yani müminlere; birincisi kendileri için büyük ecirleri, ikincisi de düşmanlarının uğrayacağı şiddetli azabı olmak üzere iki müjde vermektedir.*

11. *İnsan hayra dua eder gibi, öfkeliyken de kendine, ailesine, malına ve mülküne de beddua eder (Bu insandan maksat, "Allahım! Üzerimize gökten taş yağdır" diye dua eden Nadr b. Hâris'tir).*

Zaten insan, işlerin sonunu düşünmez, o pek acelecidir. Bir halden başka bir hale geçişe tahammül etmez; mesela kış gelse yazı ister, yaz gelse kışı ister. Yahut her aklına geleni hemen ister ve yapar.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ
فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ وَنُخْرِجُ لَهُ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَاْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ
عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا
يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ
رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا
فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ
بَعْدِ نُوحٍ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ
الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلٰيهَا
مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ
رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ
اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ
اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلَاهُمَا
فَلَا تَقُلْ لَهُمَآ اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا
جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

12. *Biz geceyi ve gündüzü birbirini ardınca getirerek onları varlığımıza, kudret ve hikmetimize delil iki âyet yaptık. Gece âyetinin karanlığını güneşin doğuşuyla silip onun yerine, insanların varlıkları görmesi için gündüz âyetini aydınlık kıldık. Allah Teâlâ'nın lutfuyla rızkınızı aydınlıkta arayasınız ve bu ikisinin hareketleri ve uzayıp kısalmalarıyla, yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz diye böyle yaptık. İşte biz, din ve dünya ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz her şeyi Kur'an'da açık açık anlattık.*

13. *Her insanın takdir edilen amelini, bir gerdanlık gibi boynuna asıp doladık (Herkes kendi yaptıklarından sorumludur). Kıyamet günü, amellerin yazıldığı kitabı, açılmış olarak o insanın önüne çıkarırız.*

14. *Ona denir ki: "Oku kitabını! Bugün hesap görücü olarak sana kendi nefsin yeter." Dünyada okuma bilmeyen bile o gün kitabını okuyacaktır.*

15. *Kim kendi arzusu ve gayretiyle doğru yolu bulmuşsa ancak kendi nefsinin kurtuluşa ermesi için bulmuştur. Kim de nefsinin isteklerine uyarak sapıklığa düşmüşse o ancak kendi aleyhine sapmış ve kendi sonunu hazırlamıştır. Hiç kimse bir başkasının günahını yüklenemez (Bu âyet, Velîd b. Mugîre'nin kâfirlere, "Bana uyun! Ben sizin günahlarınızı kaldırırım" sözünü reddetmektedir.) Biz bir topluma peygamber gönderip onları doğru yola davet etmedikçe azap edici değiliz.*

16. *Biz bir şehrin ahalisini yok etmek istediğimiz zaman peygamberlerinin diliyle, o beldenin refah içinde yaşayan ve zorbalık eden elebaşılarına, Allah'a itaat etmelerini emrederiz. (Yahut nimet içinde yüzen zorbaları onların başlarına geçiririz de) Onlar, peygamberlerinin sözünü dinlemeyip inat ve isyan ederler. Böylece takdir edilen ezelî hükmümüz gereği, onlara azap etmek kesinleşir. Biz o memleketin altını üstüne getirir, onları kökünden kazırız.*

17. *Nuh'tan [aleyhisselâm] sonra da nice nesilleri helâk ettik. Kullarının gizli ve açık günahlarını bilip hakkıyla görücü ve ona göre cezalarını verici olarak Rabb'in yeter.*

18. *Kim ameliyle yalnız bu fânî dünyanın çabucak geçen nimet ve lezzetlerini isterse, biz ona ve istediğimiz kimseye, dünyada az veya çok dilediğimiz kadarını hemen veririz. Sonra ahirette ona cehennemi hazırlarız; kınanmış ve rahmetimizden kovulmuş olarak oraya girer.*

19. *Kim de halis bir mümin olarak elinden gelen bir gayretle salih ameller işleyerek ahireti isterse; bu halis imanın, mükemmel gayretin ve salih amelin*

şartlarını kendisinde toplayanların çalışmaları Allah katında makbul olur ve şükre değer.

20. *Rabb'inin ihsanından her birine; şu dünyayı isteyenlere de o ahireti isteyenlere de taksim ettiğimiz rızıklarını ulaştırırız. Rabb'inin lutuf ve ihsanı, mümin veya kâfir dünyadaki hiç kimseye yasaklanmış (veya kısıtlanmış) değildir.*

21. *İbret gözüyle bak da, bizim dünyayı isteyenleri de ahiret taliplerini de gerek rızık olarak gerekse amel olarak birbiri üzerine nasıl üstün kıldığımızı gör! Elbette ki ahiret, hem derece farkları itibariyle ve hem de üstün kılmak bakımından daha büyüktür.*

22. *Ey insan! Allah ile birlikte başka bir ilâh edinme! Yoksa melekler ve müminler tarafından kınanmış ve Allah Teâlâ tarafından yalnız başına bırakılmış olarak rezil bir şekilde cehennemde oturup kalırsın.*

23. *Rabb'in, kendisinden başkasına asla ibadet etmeyin ve anne ve babanıza iyilik(le muamele) edin" diye kesin olarak emretti. Çünkü var olmanızın görünür sebepleri onlardır. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşır (ve senin eline bakar hale gelirlerse), onların herhangi bir hallerini beğenmeyerek veya başka bir sebeple sakın onlara, "Öf! Aman!" deme! Yani hal, hareket ve konuşmanla onları incitip gücendirme, azarlama ve onlara ağır gelecek sözler söyleme, yüzlerine bağırma! İkisine de tatlı ve yumuşak söz söyle. Onlara isimleriyle hitap etme; onlarla, suçlu bir kölenin, öfkeli efendisiyle konuştuğu gibi konuş!*

24. *Merhamet ve şefkatle onların üzerine hürmet ve tevazu kanadını indir! Yani yumuşak ve uysal davranıp onlara karşı asla büyüklenme! Ve eğer müslümanlarsa, şöyle de: "Ey Rabbim! Onlara merhamet eyle ve benim kalbime onlar için merhamet koy da, onların beni küçükken terbiye edip yetiştirdikleri gibi, üzerimdeki haklarına yakışacak şekilde onlara hizmet edeyim!"*

Rivayete göre bir kişi Peygamber Efendimiz'e [aleyhisselâm] gelerek şöyle dedi: "Anne babama, onların haklarını tam gözeterek yaşlılıklarında bakıp hizmet ettim. Onların küçükken bana bakıp hizmet etmelerinin hakkını yerine getirebildim mi?" Resûlullah Efendimiz de [aleyhisselâm] cevaben, *"Haklarını ödeyemezsin! Çünkü onlar senin hayatta kalmanı isteyerek hizmet ediyorlardı, sense ölmelerini bekleyerek hizmet ediyorsun"* buyurdular.

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

25. *Rabb'iniz, içinizdeki anne babalarınıza iyilik veya isyan etme gibi hislerinizi çok iyi bilir. Eğer siz onlara layık oldukları iyiliği yaparsanız elbette Allah Teâlâ, anne babasına itaatsizlikten tövbe edip onların gönlünü hoş etmeye yönelenleri çok bağışlayıcıdır.*

Âyette geçen "evvâb" kelimesinin anlamı, her günah işledikçe tövbe edip hatasından dönen kişi veya kuşluk namazını ve akşam namazından sonra nâfile namaz kılan kişidir.

وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

26. *Akrabaya, hallerine göre, sıla-i rahim, yardımda bulunma ve güzel geçimden ibaret olan haklarını ver (Bazı âlimler, buradaki akrabadan maksat Resûl-i Ekrem Efendimiz'dir, demişlerdir). Yoksullara ve yolda kalmışlara da haklarını yani zekât ve yiyecek ver. Ve çok israf edip malını saçıp savurma!*

"Bir kimse bütün malını hak yolunda harcasa, bu israf olmaz ama bir kuruşunu bile bâtıl yere harcasa, o bile israf olur" denilmiştir.

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾

27. *Çünkü israf edenler, mallarını saçıp savurma ve telef etmekle şeytana ve nefislerinin arzularına uydukları için, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabb'ine karşı çok nankörlük etmiştir.*

28. *Ey resûlüm! İhtiyaç içinde kıvranan sahabiler senden bir şey istediklerinde, Rabb'inden gelmesini umduğun rızkı beklediğin için onlardan yüz çevirecek olursan yani isteklerini karşılayamazsan, hiç olmazsa onlara yumuşak bir söz söyleyerek veya, "Allah Teâlâ bize ve size rızık ihsan eylesin!" diye dua ederek yahut da vaatte bulunarak mukabele et!*

Nakledildiğine göre Mihca', Bilâl, Suheyb, Sâlim ve Habbâb gibi yoksul sahabiler -Allah onlardan razı olsun- zaman zaman ihtiyaç duydukları şeyi Hz. Peygamber'den [aleyhisselâm] isterlerdi. İstenenler kendisinde olmayınca, onları reddetmekten utanıp bir şey demeden yüzünü çevirirdi. Bunun üzerine bu âyet-i celîle indi ve yumuşak söz söylemesi emir buyruldu.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾

29. *Elini de boynuna asıp bağlama yani cimrilik edip eli sıkı olma! Büsbütün eli açık da olma yani israf da etme! Sonra kınanmış, muhtaç ve çaresiz bir halde oturup kalırsın.*

Nakledildiğine göre müslüman bir kadınla yahudi bir kadın, Hz. Peygamber [aleyhisselâm] ile Hz. Musa'dan [aleyhisselâm] hangisinin daha cömert olduğu hakkında tartıştılar. Yahudi kadın, denemek için kızını Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] gönderip, "Annem sizden bir gömlek istiyor" dedi. Hz. Peygamber [aleyhisselâm], *"Evladım! Şimdi git biraz oyalan ve bir saat kadar sonra gel, bakalım ne olacak?"* dedi. Kız gitti, bir süre sonra tekrar geldi ve, "Annem sizden gömleğinizi istedi" deyince hemen çıkarıp verdi. Gömleksiz bir halde otururken Bilâl [radıyallahu anh] ezan okudu. Müslümanlar Hz. Peygamber'i [aleyhisselâm] bekliyorlardı ama o çıkamıyordu. Bunun üzerine bu âyet-i celîle indi.

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ

اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا ﴿٣٤﴾ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ
الْمُسْتَقِيمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ
اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ
فِى الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾
كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ
مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا
﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ
قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا
نُفُورًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ
سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ
السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ
وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قَرَاْتَ
الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾

30. *Şüphesiz Rabb'in azze şânuhû, kullarından dilediğinin rızkını genişletir ve dilediğini de icap ettiği şekilde kısar. Şüphesiz ki Allah Teâlâ, kullarının her halinden haberdardır, her şeyi görendir.*

31. *Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da size de rızkı biz veririz (Can veren nân da yani ekmek de verir). Onları öldürmek, neslin kesilmesine ve insanların çoğalmamasına yol açacağı için, gerçekten büyük bir günahtır.*

32. *Zinaya meyledip yaklaşmayın! Çünkü o pek çirkin bir ameldir ve gayet kötü bir yoldur.*

33. *Kısas gerektiren bir cinayet işlemek, dinden dönüp mürted olmak yahut evliyken zina etmek gibi haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir canı yani müminlerden ve gayrimüslim vatandaşlardan birini öldürmeyin. Kim mazlum olarak sebepsiz yere öldürülürse, biz o öldürülenin velisi olan vârisine, hakkını almak için bir güç ve yetki vermişizdir. Dilerse katili öldürür ya diyetini alır yahut onu affeder. Ancak o da öldürme konusunda haddi aşmasın! Yani Câhiliye zamanlarında olduğu gibi, katilin yerine, onun yakınlarından veya kabilesinin önde gelenlerinden bir başkasını öldürmek veya, "Öldürülen önemli biriydi" diye karşı taraftan birkaç kişiyi öldürmek ya da kısas esnasında katilin burnunu kulağını kesmek gibi meşru ölçüleri aşacak işler yapmasın. Muhakkak ki o vâris (veya hak sahibi), yöneticilerin ve hâkimlerin yardımıyla bu kısası yerine getirmeyi başarmıştır. Yahut öldürülen, bu kısasın gerçekleşmesiyle ve hatalarının kefâretini ödeyip günahlarının affedilmesi sebebiyle kendisini öldürene yardımda bulunmuştur.*

34. *Dine ve örfe göre güzel kabul edilen bir yolla olması dışında yetimin malına yaklaşmayın (Bu yol, ergenlik çağına erişinceye kadar, dinin ve örfün meşru gördüğü bir şekilde yetimin malı çalıştırılıp kârıyla onun geçiminin sağlanması olabilir). Rabb'inize ve insanlara verdiğiniz sözleri yerine getirin! Çünkü kıyamette sözün sahibinden, sözünü niçin yerine getirmediği sorulur.*

35. *Bir başkası için bir şey ölçtüğünüz zaman tam ölçün ve doğru terazi ile tartın! Bu doğru tartmak ve tam ölçmek hıyanetten daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir.*

36. *Zanna kapılarak hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme! Yani bilmediğin bir şeye biliyorum deme! Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların her biri yaptıklarından sorumludur ve bunlara, "Sahibin seninle ne amel etti?" diye sorulacaktır.*

37. *Yeryüzünde salınarak, kibirle ve böbürlenerek yürüme! Çünkü sen asla yeri yararak sonuna ulaşamazsın ve ne kadar kibirle boyunu büyük göstersen de yücelikte dağlara erişemezsin.*

38. *(22. âyetteki, "Allah ile birlikte başka ilâh edinme" hitabından 37. âyetteki, "Yeryüzünde böbürlenerek yürüme"ye kadarki âyetlerde geçen on dört yasak ve on bir emir, Musa'ya [aleyhisselâm] inen levhalarda yazılıydı) İşte bu yasaklanan maddeler, Rabb'inin katında çirkin ve sevimsiz şeylerdir.*

39. *Sayılan bütün bu hükümler, Rabb'inin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme. Sonra kınanmış ve Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın. Bu hitap her ne kadar Peygamber Efendimiz'e olsa da kastedilen ümmetidir.*

40. *Rabb'iniz size erkek çocukları seçip ayırdı da kendisi meleklerden kız çocukları edindi, öyle mi? Gerçekten siz Allah'a çocuk nispet edip kendinizi erkek çocuklara layık görerek üstünlük taslamakla ve kızları da -hâşâ- O'na isnat etmekle çok çirkin bir söz söylüyorsunuz.*

41. *Andolsun biz, onlar düşünüp öğüt alsınlar diye bu Kur'an'da farklı şekillerde tekrar tekrar Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh olduğunu açıkladık. Halbuki bu, onların ancak Hak'tan nefretini ve uzaklığını artırmaktadır.*

42. *Ey resûlüm! Müşriklere de ki: "Eğer onların dedikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar olsaydı, o zaman bu ilâhlar arşın sahibine ulaşmak, O'na üstün gelmek için çareler ararlardı." (Çünkü Kur'an âyetlerinde o ortak koşulanlar devamlı âcizlik ve kusurları sebebiyle aşağılanmaktadırlar).*

43. *Allah Teâlâ, o müşriklerin söyledikleri şeylerden, çok büyük bir ululukla tamamen münezzeh ve son derece yücedir.*

44. *Yedi kat gökle yer ve bunların içinde bulunan melekler, cinler ve insanlar Allah'ı tesbih ederler. Yaratılan hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile birlikte tesbih ediyor olmasın! Ancak, siz onların tesbihlerini anlayamazsınız. Şüphesiz Allah Teâlâ halimdir, kendisine ortak koşanları cezalandırmakta acele etmez, tövbe edenleri de çok bağışlayandır.*

45. *Sen Kur'an'ı okuduğun zaman biz, seninle ahirete inanmayanların arasına, görmemeleri ve sana zarar vermemeleri için seni koruyan gizli bir perde çekeriz.*

Rivayete göre, Tebbet sûresi indirilince, bunu işiten Ebû Leheb'in karısı hemen bir taş alıp Peygamber Efendimiz'i bulmak için evinden çıktı. Onun, Ebû Bekir'in -radıyallahu anh- evinde olduğunu öğrenip oraya gitti. İçeri girdi ve orada olduğu halde Hz. Peygamber'i [aleyhisselâm] göremeyip Hz. Ebû Bekir'e [radıyallahu anh], "Arkadaşın nerede? O beni, "Boynunda bükülmüş hurma lifinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak o ateşe girecek" diye şiirle yermiş. O benim boynumda ne bağlı olduğunu ne bilir? Bu taşla kafasına vurup intikamımı alacağım" dedi. Ebû Bekir de [radıyallahu anh], "Ey Ümmü Cemil! Vallahi o şair değildir; ne

şiir söyler ne de şiir icat eder" dedi. O odun taşıyıcısı kadın, "Onun burada olduğunu işitmiştim fakat burada da bulamadım" diyerek gitti. Bu âyette de belirtildiği gibi araya bir perde indirildiği anlaşıldı.

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۟ وَاِذَا ذَكَرْتَ
رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا
يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظّٰلِمُونَ
اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدِيدًا ۟ ﴿٥٠﴾
اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ ۚ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا ۟ قُلِ الَّذِى
فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ ۟ قُلْ عَسٰٓى
اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهٖ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ
اِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِى يَقُولُوا الَّتِى هِىَ اَحْسَنُ ۟ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ
بَيْنَهُمْ ۟ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ۟
اِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَاْ يُعَذِّبْكُمْ ۟ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

46. *Kur'an'ı anlamamaları için, biz onların kalpleri üzerine perdeler çeker, okunan Kur'an'ı duymamaları için de kulaklarına ağırlık koyarız. Sen Kur'an'da Rabb'inin birliğini andığın zaman nefretle senden yüz çevirip arkalarına dönüp kaçarlar.*

47. *Biz onların, kötülemek ve alay etmek için Kur'an dinlemeyi istediklerini biliriz. Sen okurken onlardan kimi, "Bu mecnundur" kimi, "Bu kâhindir" kimi, "şairdir" kimi de, "büyücüdür" diyerek aralarında fısıldaşırlar. Velîd b. Mugîre ve arkadaşları gibi zalimlerin, ashâb-ı kirâma, "Bu sizin arkasından gittiğiniz kişi, (hâşâ) büyülenmiş ve akılsız biridir " dediklerini de çok iyi biliriz.*

48. *Bak onlar şair, büyücü, kâhin ve mecnun gibi türlü benzetmeler yaptılar da saptılar. Artık hak yolu bulmaya da güçleri yetmez.*

49. *Öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler, bunu imkânsız gördükleri için dediler ki: "Biz öldükten sonra çürüyüp bir yığın kemik ve ufalanan toprak olduğumuz zaman mı, yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?"*

50-51. *Ey habibim! Sen onlara de ki: "Diyelim ki siz bir taş veya demir gibi çetin ve kuvvetli olun. Yahut da içinizden kendinizi gökler ve dağlar kadar büyük ve kuvvetli sayın! Allah Teâlâ sizi yine öldürür ve diriltecektir." Ardından onlar, "Öldükten sonra kim bizi diriltip eski halimize getirecek?" diyecekler. Sen, de ki: "Sizi ilk defa topraktan yaratan Allah Teâlâ, size can verip eski halinize getirir." Bunun üzerine, şaşkın ve alay ederek başlarını sallayıp, "Bu diriltme ne zaman olacak?" diyecekler. Sen, de ki: "Yakında olsa gerek (mutlaka olacaktır)!"*

52. *Allah'ın sizi kabirlerinizden çıkarıp hesap için mahşere çağırdığı gün, O'na hamdederek çağrısına uyacaksınız fakat hamdiniz size fayda vermeyecek. Dünyada ve kabirde pek az müddet kaldığınızı sanacaksınız.*

53. *Benim mümin kullarıma de ki: Müşriklere yumuşak ve tatlılıkla, söylenecek en güzel söz neyse onu söylesinler yani delillerini en güzel şekilde ileri sürsünler. Çünkü şeytan, kaba ve kırıcı olan sözlerle onların arasına fesat sokar. Şüphesiz şeytan, insanın apaçık bir düşmanıdır.*

54. *Rabb'iniz yaptıklarınızı en iyi bilendir. Dilerse iman nasip ederek size merhamet eder, dilerse son nefeste kâfir olarak öldürerek azap eder. Biz seni, üzerlerine bir vekil olarak, onları zorla imana getiresin diye göndermedik. Bilakis seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.*

Rivayete göre müşrikler, kendilerine eziyet ve baskıyı artırınca müminler, Peygamber Efendimiz'e [aleyhisselâm] gelip durumdan şikâyet ettikleri vakit bu âyet indi. Daha sonra cihad âyetinin inişiyle bu âyetin hükmünün iptal edildiği söylenir.

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ
النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ۝

55. *Senin şanı yüce Rabb'in, göklerde ve yerde bulunan bütün yaratılmışları ve onların hallerini en iyi bilendir. O, dilediğini peygamber olarak seçer. Andolsun ki biz, peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık. Davud'a da [aleyhisselâm] Zebûr'u verdik.*

Peygamberlerin birbirlerine üstünlükleri mal mülk gibi dünyevî şeylerle değil ancak şahsî faziletledir. Hz. Davud [aleyhisselâm] hükümdardı fakat onun üstünlüğü padişah olmasından değil kendisine Zebûr verilmesinden ileri geliyordu. Zebûr'da 150 sûre bulunmaktadır. Bunların hiçbiri; helâller, haramlar, had cezaları ve miras hukuku gibi konulara dair hüküm âyetleri olmayıp tamamen Allah'a hamdetmek, O'nun büyüklüğünü bildirmek, O'nu övgü ve yüceltme âyetleriydi.

Bu âyet-i kerimenin, Kureyşliler'in, Ebû Tâlib'in yetiminin peygamber olmasını imkânsız görmelerine bir reddiye olduğu söylenmiştir.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ
عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ
الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ
رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ
الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

56. *Ey resûlüm! O müşriklere de ki: "Allah'tan başka, ilâh olduklarını zannettiklerinizi çağırın da, şu başınıza gelen kıtlık ve yokluk belasından sizi kurtarsınlar! Bilin ki o ilâhlarınız, ne sizden bir zararı gidermeye ne de o belayı başka bir yere çevirmeye (veya hafifletmeye) güç yetirebilirler."*

57. *Onlar; putlara, meleklere ve cinlere tapmakla bunların Rab'lerine yakınlaşmaya vesile olmasını umar ve, "Acaba onlardan hangisi vesile olmaya daha yakındır?" diye araştırırlar. O'nun rahmetini umar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabb'inin azabı, kendisinden korkup sakınılmaya daha çok layıktır.*

58. *Yeryüzünde ne kadar memleket varsa bizim buraların halkını kıyametten önce öldürüp yok edeceğimiz ve şehirlerini harabeye çevireceğimiz*

yahut kıtlık, toplu ölüm ve diğer şiddetli azaplarla cezalandıracağımız, işte bütün bunlar o kitapta yani levh-i mahfûzda yazılıdır.

Bunun, müminse ölümle yok olma, kâfirse azapla helâk edilme olduğu söylenmiştir.

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا ۝

59. *Kureyş'in, kabul etmedikleri takdirde azap geleceğini bile bile istedikleri mucizeleri göndermekten bizi alıkoyan sebep şudur: Önceki kavimlerden böyle isteklerde bulunanlara mucize olarak dilediklerini verdik. Onların imana gelmeyeceklerini bildiğimiz halde, isteklerini yerine getirmemize rağmen yine peygamberlerini yalanlayınca, onları cezalandırmıştık. Ancak bu ümmetin neslinden müminler getirmek için, toptan yok etmemeye ezelde karar vermişiz. Yani işte bu yüzden istedikleri mucizeleri hemen vermiyoruz. İşte Semûd kavmine, apaçık bir mucize olarak o dişi deveyi, gözlerinin önünde kayanın arasından çıkarıp vermiştik de, yine Salih'i [aleyhisselâm] yalanlamışlar, devenin ayaklarını keserek öldürmüşler ve böylece yalnız kendi nefislerine zulmetmişlerdi. Bizim, peygamberleri onların istedikleri mucizelerle göndermemiz, inkârda ısrar ederlerse azabın mutlaka geleceği konusunda onları korkutmak içindir.*

Nakledildiğine göre Kureyş müşrikleri, Hz. Peygamber'den [aleyhisselâm], "Safâ tepesini altına çevir, Mekke'nin dağlarını düzle ve ekilebilecek tarlalar haline getir, ırmaklar akıt da bağ bahçe yapalım" gibi mucizeler isteyince, bu âyet-i kerime onların bu isteklerini reddetti.

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِي الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيْرًا ۝

60. *Hani sana, "Rabb'in Kureyş'i azapla kuşatacaktır" diye vahyetmiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da geçen "şecerate'l-mel'ûne: lânetlenmiş ağacı" insanlar için bir imtihan sebebi yaptık. Bizim onları korkutmamız onların ancak azgınlıklarını ve büyüklenmelerini arttırdı.*

Müfessirlere göre bu rüya, Peygamber Efendimiz'in Hudeybiye yılında, ashabıyla birlikte Mekke'ye girdiğini görmüş olduğu rüyadır. İlâhî bir hükümle rüya, gelecek yıla yorumlanmıştı. Buna rağmen o yıl Mekke'ye gitmişler ve müşriklerin engellemeleri yüzünden umre yapmadan Medine'ye geri dönmüşlerdi. Münafıkların ve onlara uyan bazılarının, "Demek ki bu rüya, sadık rüya değilmiş" demelerinden ötürü fitne sebebi haline geldi.

Bazı âlimler de dediler ki: Rüya "rü'yet"ten yani "görmek" kökünden gelmektedir. Bu durumda mana, Mi'rac gecesi sana gösterdiğimiz aklın almayacağı harika meseleleri anlatınca, kimilerinin yalanlayıp kimilerinin de tasdik etmeleri fitneye sebep oldu.

Lânetlenmiş ağaç ise zakkum ağacıdır. Yenmesi zararlı ve tiksinti veren bir ağaç olduğu için böyle denilmiştir.

Müfessirler şöyle demiştir: Sâffât, Duhân ve Vâkıa sûrelerinde bu ağacın cehennemde yetişip kâfirlere yemek olacağı geçmektedir. Bunu işiten müşrikler şaşırdılar. Mel'un Ebû Cehil, "Muhammed'in bir yandan, *'Cehennemin ateşi taşları bile yakar'* deyip öte yandan, *'Cehennemde yeşil ağaç biter'* demesi ne acayip bir şeydir" diyerek insanları fitneye düşürdü. İlâhî kudretle semenderin de ateşin içinde yanmadığını, deve kuşunun da köz yuttuğu halde midesini bu ateş korunun yakmadığını niçin düşünmezler?

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ قَالَ ءَاَسْجُدُ
لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ
أَخَّرْتَنِ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ
فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ
مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ
وَشَارِكْهُمْ فِى الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا
غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۚ وَكَفٰى بِرَبِّكَ

وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي
الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ
وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ
أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ
أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ
فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾
وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

61. *Hani meleklere, "Âdem'e secde edin!" diye emrettiğimizde, İblis'in dışında hepsi secde etmişler, o ise, "Senin çamurdan yarattığın şeye ben hiç secde eder miyim?" demişti.*

62. *Yine İblis şöyle demişti: "Ey Rabbim! Söyler misin, şu benden üstün tuttuğun kişi bu mu? (Yahut: Bana haber ver, o topraktan ben ateşten yaratılmışken, niçin onu benden üstün kıldın?). Yemin ederim ki, eğer benim ölümümü kıyamete kadar ertelersen, onun soyunu azdırarak azabına ulaştırıp helâk ederim. Ancak senin himaye edip koruduğun pek azı hariç, çünkü onları saptırmaya gücüm yetmez" (Veya: Senin koruduğun ve haramlardan uzak tuttuğun pek azı müstesna olmak üzere onun zürriyetini mutlak hâkimiyetim altına alırım).*

63. *Allah buyurdu ki: "Defol git! Âdem'in çocuklarından kim sana uyarsa, şüphesiz ki senin ve sana uyan âdemoğullarının tam bir karşılık olarak cezası ebedî cehennemdir!"*

64. *"Onlardan gücünün yettiğini sesinle tahrik et ve bozgunculuğa çağırarak ayaklarını kaydır. Atlı ve yaya ne kadar yardımcın varsa, vesvese vermek ve onları saptırmak için toplayıp üzerlerine yürü. Onların mallarına ve evlatlarına ortak ol. Yani haram yoldan mal toplatarak, faize bulaştırarak, riya*

ve menfaat için dağıttırarak veya haram yerlere harcatarak mallarına ortak ol. Zinadan meydana getirmek vb. yollarla da evlatlarına ortak ol. Sonra da onlara putlardan şefaatte bulunmak, tövbeyi geciktirmek veya öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettirmek gibi vesveseler vererek boş vaatlerde bulun." Oysa şeytan onlara yanlışı doğru gibi göstermek gibi bir aldatıştan başka bir şey vaat etmez.

65. *Doğrusu benim cennet için yarattığım ihlâslı kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin ve etkileme gücün yoktur. Onlara senin yüce Rabb'inin vekil olması yeter, yani şeytanın saptırmasından o kulları koruyan ve kollayan O'dur.*

66. *Rabb'iniz, lutuf ve keremiyle nasibinizi ve rızkınızı arayasınız diye, sizin için denizde gemileri yürütendir. Şüphesiz O, size karşı çok merhametli olduğu için işlerinizi kolaylaştırır.*

67. *Denizde başınıza batma veya boğulma korkusu gibi bir felaket geldiği zaman, Allah'tan başka taptıklarınızı unutup ancak mutlak bir olan Allah Teâlâ'dan yardım istersiniz (veya: bütün o taptıklarınız sizi yüzüstü bırakıp ortadan kaybolur, sadece Allah kalır). Fakat O sizi kurtarıp karaya çıkarınca Allah'ın birliğinden yüz çevirirsiniz. Zaten insan Allah'ın nimetlerine karşı çok nankördür.*

68. *Denizden karaya çıkmakla çok mu güvendesiniz? O'nun sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden yahut üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz? (Sakın emin olmayın! Böyle bir şey olursa) Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.*

69. *Yoksa sizi tekrar gemiye binmeye mecbur bırakacak birtakım sebepler ve ihtiyaçlar yaratarak denize döndürüp de üzerinize kasıp kavuran bir kasırga yollamayacağından ve böylece nankörlüğünüz yüzünden sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra bizim denizde boğmamızdan sizi kurtaracak bir yardımcı ve himaye edici de bulamazsınız.*

70. *Andolsun ki biz insanoğlunu, diğer canlılara karşı çok şerefli ve üstün kıldık. Karada hayvanlara, denizde de gemilere bindirdik yani onları taşıyacak vasıtalar verdik. Kendilerine güzel ve temiz nimetler, yiyecek ve içecekler vererek rızıklandırdık. Onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.*

Nakledildiğine göre, insanın diğer canlılara karşı üstünlüğü; en güzel biçimde yaratılmış olması, akılla donatıldığı için iyiyi kötüden ayırması, konuşarak istediği şeyleri anlatması, bütün hayvanlara hükmedip tasarrufta bulunması ve daha sayılamayacak birçok yöndendir.

Varlıkların birçoğundan üstün oluşu bağlamında, melekler ve insanlardan hangisinin daha üstün olduğu âlimler arasında çok tartışılmıştır. Bazısı, "Müminler; Cebrâil, Mîkâil, İsrâfil ve Azrâil [aleyhimüsselâm] yani dört büyük melek hariç, diğer bütün meleklerden üstündür" demiş. Bazısı, "İnsanların peygamberleri meleklerin peygamberlerinden, meleklerin peygamberleri insanların velilerinden, insanların velileri meleklerin velilerinden üstündür" demiş. Kimileri de, "En doğrusu seçkin (havas) müminler seçkin meleklerden, müminlerin alt tabakası (avam) ise meleklerin alt tabakasından üstündür" demişler ve bu görüşlerinin delili olarak da, *"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır"* (Beyyine 98/7) âyetini göstermişlerdir.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍۭ بِإِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ
يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

71. *O gün (kıyamet günü) biz bütün insanları önderleriyle çağıracağız. Yani peygamberleriyle veya kendilerine indirilmiş olan kitapları ve amelleriyle çağıracağız. O gün, kimin kitabı (amel defteri) sağ eline verilirse, işte onlar büyük bir sevinçle kitaplarını okuyacaklar ve mükâfatlarından zerre kadar da olsa eksilme gibi bir haksızlığa uğratılmayacaklar.*

Kitabı sol tarafından verilen kimselerin utanç ve şaşkınlıktan onu okumaya güçlerinin yetmeyeceğine bir işaret vardır.

وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا
﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ
عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ
كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ
وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

72. *Kimin bu dünyada kalbi körse ahirette de kördür ve kurtuluşun yolunu bulamayıp görme kabiliyetini yitirerek daha da şaşırmış ve yolu kaybetmiştir.*

73. *Onlar, az kalsın seni bile, bizim sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftira edesin diye fitneye düşüreceklerdi. (Eğer bunu başarabilselerdi) İşte o zaman seni dost edineceklerdi.*

74. *Biz seni ismet sıfatıyla koruyup hak üzere sebat ettirmeseydik, az daha onların isteklerine birazcık meyledecektin.*

75. *(Eğer meyletmiş olsaydın) İşte o zaman sana, hayatın da ölümün de azabını kat kat tattırırdık. Sonra bize karşı kendin için azabımızı engelleyecek hiçbir yardımcı bulamazdın.*

Rivayete göre Tâif'te yaşayan Sakîf kabilesi bir elçi göndererek Peygamber Efendimiz'den [aleyhisselâm], iman etmeleri için şu şartları ileri sürdüler: "Birincisi, bir yıl daha putlara tapmaya devam edelim. İkincisi, namazda rükû ve secde etmeyelim. Üçüncüsü de Tâif'i, tıpkı Mekke haremi gibi harem yap! Yani orasını da hürmet edilen bir şehir say! Eğer senden niçin böyle yaptığını sorarlarsa, 'Rabbim böyle buyurdu' dersin."

Kureyşliler de, Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] Kâbe'yi tavaf etme konusundaki arzu ve heyecanını görüp şöyle dediler: "Parmağının ucuyla da olsa putlarımıza dokunursan, Hacerülesved'i selâmlamana izin veririz." Bu tekliflerin üzerine bu âyet-i celîleler indirildi.

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

76. *Ey resûlüm! Mekkeliler, yakında seni Mekke'den çıkarmak için, muhakkak ki düşmanca hareketlerde bulunarak ve kışkırtarak huzursuz edecekler. Onlar da senden sonra orada pek az kalacaklardır.*

Gerçekten de kısa bir zaman sonra Bedir'de birçoğu öldürüldü.

Bazı müfessirler bu âyetin yahudiler hakkında olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber'in Medine'ye yerleşmesini çekemeyen yahudiler, "Ey Ebü'l-Kasım! Geçmiş peygamberler hep Şam topraklarında yaşamışlardı. Eğer sen peygambersen ve seni tasdik etmemizi istiyorsan, gidip Şam'a yerleş" dediler. Peygamber Efendimiz Şam'a gitmeye niyetlenince bu âyet nâzil oldu ve onu bu niyetinden vazgeçirdi. Çok geçmeden de yahudiler, öldürülmek ve sürülmek suretiyle cezalandırıldı.

Bu ikinci görüşe göre âyet Medine'de inmiştir, birinci görüşe göreyse, bu sûrenin diğer âyetleri gibi Mekke'de nâzil olmuştur.

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۭ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

77. Peygamberlerini inkâr eden bir ümmeti helâk etmek, senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimiz hakkındaki sünnetimiz yani uyguladığımız kanunumuzdu. Sen bizim sünnetimizde/kanunumuzda hiçbir değişme ve bozulma göremezsin!

78. Güneşin zevalinden (öğle vakti batıya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belirli vakitlerde) farz olan namazları kıl, bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir yani sabah namazı kılınırken gece ve gündüz melekleri hazır bulunur.

"Dülûki'ş-şems" yani güneşin zevalinden sonra öğle ve ikindi, "gasakı'l-leyl" yani gecenin karanlığında ise akşamla yatsı namazları kılınır. "Kur'âne'l-fecr" ise, her namazda Kur'an okunması farz olduğu için namazın yerine kullanılmış olup burada sabah namazı manasına gelir. Dolayısıyla bu âyet, bir gündeki beş vakit farz namazı emrini kendisinde toplamıştır.

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79. Gecenin bir kısmında uyanarak, sana farz olup faziletini arttıracak bir namaz (teheccüd namazı) kıl. Böylece Rabb'in seni kıyamette makam-ı mahmûda, övülmüş bir makama yani büyük şefaat makamına ulaştırsın yani muhakkak ulaştıracaktır.

Denildi ki: Bu makam, Peygamberler Sultanı Efendimiz'e mahsus gelmiş geçmiş bütün ümmetlere şefaat etme makamıdır; orada bütün ümmetler, kendisine minnettar olacaklardır. Yahut da Resûlullah Efendimiz'in arşta, Rabbimiz'in katında oturduğu bir makamdır.

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ
لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ
اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

80. *De ki: "Yâ Rabbi! Beni gireceğim yere yani kabrime kolaylıkla ve rızanla girdir ve çıkacağım yerden de (kıyamette kabrimden) huzur ve ikram ile çıkar!"*

Yahut: *Beni Medine'ye bereketlenmiş bir halde dâhil et! Mekke'den de selâmet içinde çıkar!*

Veya: *Beni, fetihle Mekke'ye girdir ve emin bir şekilde oradan çıkar.*

Ya da: *Beni cennete koy ve dünyadan çıkar!*

Veya: *Peygamberlikle davetçilerin arasına koy ve tamamlatarak dünyadan çıkar! Bana kendi katından yardımcı bir kuvvet ve delil (mucize) ikram eyle!*

81. *Ve de ki: "Hak olan İslâm geldi, bâtıl olan şirk mahvoldu. Şüphesiz ki bâtıl daima yok olmaya mahkûmdur."*

Nakledildiğine göre, Peygamber Efendimiz [aleyhisselâm] Mekke'yi fethettiğinde, Kâbe'nin etrafında 360 put vardı. Bir yandan bu âyeti okuyor bir yandan da asâsıyla onlara teker teker vurup yüzüstü yıkıyordu. Huzâa kabilesinin bakırdan yaptıkları put da Kâbe'nin üstündeydi. Hz. Ali'yi çıkartarak onu da kırıp attırdı.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ
الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَا
بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا ﴿٨٣﴾

82. *Kur'an'dan indirdiğimiz şey, görünen ve görünmeyen bütün hastalıklara şifadır (Maddi hastalıklar için Fâtiha sûresi ve şifa âyetleri; cehalet ve imandaki şüphe gibi bütün manevi hastalıklar için de Kur'ân-ı Kerîm'in tamamı şifadır). Müminler için de rahmettir, onların imanlarını kuvvetlendirip onlara fayda sağlar. Ve bu Kur'an, zalimlerin de, yalanlamaları ve inkârları sebebiyle ancak dalâletlerini, maddi manevi zararlarını artırır.*

83. *Ne zaman biz insana sağlık, bolluk ve emniyet gibi nimetler versek, o Allah'ın zikrinden yüz çevirip yan çizer ve kibre kapılır (bunlar inkârcılardır). Kendisine bela, hastalık, yoksulluk gibi bir fenalık dokununca da Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe kapılır (ve hemen dua etmeye başlar).*

Müminlerse nimet zamanında şükreder, sıkıntı halindeyse sabredip kurtuluş ümidiyle yardımın gelmesini beklerler.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

84. *De ki: "Herkes hidayet veya dalâlette, kendine yakışan şekilde hareket eder, kendi tabiatına uygun bir yol takip eder. Rabb'iniz, iman ve amelde kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir."*

85. *Ey resûlüm! Sana ruhtan soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbim'in emrindedir. Maddesiz bir şekilde, 'Ol!' emriyle meydana geldiği için, onun ilmi Allah Teâlâ'ya aittir ve onu Allah'tan başka kimse bilmez. Allah Teâlâ'nın ilmine kıyasla size ilimden ancak pek az bir şey verilmiştir."*

Rivayete göre Mekke kâfirleri, Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] durumunu soruşturmak için birkaç kişiyi Medine'deki yahudi bilginlerine gönderdiler. Görüşmelerinde, yahudiler onlara şöyle dediler: "Bu sıralar bir peygamberin çıkmasını bekliyorduk. Onu şu üç soruyla imtihan edebilirsiniz: **1.** Bütün doğuyu ve batıyı gezen kişi kimdir? **2.** Geçmişte yaşayıp kaybolan gençlerin durumu nedir? **3.** Ruh nedir? Eğer bütün sorulara cevap verirse veya hiçbirine cevap vermezse o peygamber değildir. Şayet ilk iki soruya cevap verip ruh hakkında hiçbir şey demezse bilin ki o bir peygamberdir." Bunlar Mekke'ye dönünce hemen Peygamber Efendimiz'e gelip bu üç soruyu yönelttiler. Birincisi Zülkarneyn, ikincisi Ashâb-ı Kehf kıssasıydı. Bu iki soruya Kehf sûresindeki ilgili âyetlerle cevap verildi ki ileride gelecektir. Ruh için de bu âyet indirildi.

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ

اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ
بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِىْ
هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوْا
لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ۙ ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ
جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ۙ ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ
السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ۙ ﴿٩٢﴾ اَوْ
يَكُوْنَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ ۭ وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى
تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ۭ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّىْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ۧ
﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَاۗءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ
بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ
لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِىْ
وَبَيْنَكُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا بَصِيْرًا ﴿٩٦﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ
وَمَنْ يُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاۗءَ مِنْ دُوْنِهٖ ۭ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى
وُجُوْهِهِمْ عُمْيًا وَّبُكْمًا وَّصُمًّا ۭ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ سَعِيْرًا
﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاۗؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِىْ خَلَقَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَّا
رَيْبَ فِيْهِ ۭ فَاَبَى الظّٰلِمُوْنَ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٩٩﴾ قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ خَزَاۗئِنَ
رَحْمَةِ رَبِّىْٓ اِذًا لَّاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوْرًا ۧ ﴿١٠٠﴾

86. *Andolsun ki; biz dilersek sana vahyettiğimiz o Kur'ân-ı Kerîm'i yazılı olduğu sayfalardan ve zihinlerden silip ortadan kaldırırız, sonra sen onu tekrar satırlara ve zihinlere nakşedecek bir yardımcı ve destek de bulamazsın.*

87. *Fakat Rabb'inden bir rahmet olarak böyle yapmadık yani o Kur'an'ı hafızalardan ve satırlardan silmeyip bıraktı. Çünkü O'nun sana olan lutfu çok büyüktür (çünkü peygamberlik, kitap ve hikmet vb. lutfetmiştir). Bundan dolayı onu indirdi ve bâki kıldı.*

88. *Ey habibim de ki: "Andolsun ki güzel, yerinde, manalı, ahenkli, etkili ve dizimi muhteşem ifadeler bakımından bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere bütün insanlar ve cinler toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler."*

89. *Andolsun ki, biz bu Kur'an'da insanlar için korkutma, müjdeleme, geleceği haber verme, cennet ve cehennemin anlatılması vb. konuları, türlü ifadelerle tekrar tekrar açıkladık. Yine de insanların çoğu, bunu kabul etmekten kibirle kaçınarak küfrü tercih ve inkârda ısrar ederler.*

90. *Müşrikler, Kur'an gibi bir mucizeyi görüp ardından, kendi istedikleri bazı mucizelere de şahit olmalarına ve fikren tükenmişliklerine rağmen, inkârda inat etmelerinden dolayı dediler ki: "Şu Mekke arazisinden bize bir pınar fışkırtmadıkça asla sana inanmayacağız.*

91. *Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı da ortasından şırıl şırıl ırmaklar akıtmalısın.*

92. *Yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmeli veya vaat ettiğin şeylerin doğruluğuna şahit olarak Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin.*

93. *Yahut altından bir evin olsun veya göğe çıkmalısın. Bununla birlikte bize gökten, içinde seni tasdik edici bir şeyler okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, göğe çıktığına da inanacak değiliz." Sen de ki: "Rabbim'i tenzih ederim. Kimse O'na hükmedemez ve kudretinde ortağı olamaz. Sizin benden isteğiniz şeylerin en küçüğüne bile kimsenin gücü yetmez. Ben ancak diğer peygamberler gibi sadece bir insanım. Onlar da kavimlerine münasip mucizelerle gönderildiler ve mucizeleri Allah'ın dilemesiyle getirdiler. O istediğiniz şeyler ancak Allah Teâlâ'nın dilemesiyle olabilir."*

94. *Hz. Muhammed'e [aleyhisselâm] Kur'an indirildikten ve hak din ortaya çıktıktan sonra insanların iman etmelerine ancak, "Hiç Allah bir insanı peygamber olarak gönderir mi?" demeleri ve inkârları engel olmuştur. Onlara göre peygamber olarak bir melek gönderilmeliydi.*

95. *Onlara de ki: "Eğer yeryüzünde yaşayan ve gezip dolaşan insanlar değil de melekler olsaydı elbette onlara gökten bir meleği peygamber olarak gönderirdik. Çünkü birbirlerine öğrenip öğretme konusunda aynı ve uygun cinsten olmak şarttır. Yeryüzünde insanlar yaşadığı için de onlara insanlardan bir peygamber gönderilmesi gerekir."*

96. *De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Ben peygamberlik iddiama uygun mucizeler göstermekle, O'nun bir elçisi olduğumu ispat ediyorum. Çünkü Hak Teâlâ, kullarının açık ve gizli bütün hallerinden haberdardır ve onları hakkıyla görendir."*

97. *Allah kime hidayete ermeyi nasip ederse, işte o doğru yolu bulmuştur. Kimi de zillet ve sapıklığına hükmedip hidayetten mahrum bırakmışsa, sen onlar için kendilerini doğru yola iletecek, O'ndan başka yardımcı da bulamazsın. Biz onları kıyamet günü yüzleri üstünde sürünür bir halde; âşikâr bir şeyi göremeyen körler, Allah'ı razı edecek bir sözü söyleyemeyen dilsizler ve sevindirici bir sözü işitemeyen sağırlar olarak haşredeceğiz (diriltip sevkedeceğiz). Çünkü dünyada kudretimizi gösteren apaçık âyetleri görmez, doğru sözü söylemez ve dünyada hak sözü işitmezlerdi. Onların varacakları yer cehennemdir. O cehennemin ateşi onların etlerini ve derilerini yaktıkça onun ateşini çoğaltıp et ve derilerini yeniden yaratarak azaplarını artırırız.*

98. *Bu azap onların cezasıdır! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr edip kâfir olmuşlar ve, "Sahi bizler, ölüp de parça parça kemik ve ufalanmış bir toprak olduktan sonra mı, kıyamette yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?" demişlerdi.*

99. *Onlar, gökleri ve yeri bütün azametiyle yoktan var edip yaratan Allah'ın, kendileri gibi çok daha zayıfları yaratmaya kadir olduğunu görüp bilmediler mi? Allah onlar için, hakkında hiçbir şüphe bulunmayan bir vade belirlemiştir ki bu da kıyamette yeniden yaratılmalarıdır. Gerçek böyle açıkça ortadayken o zalimler hakkı kabul etmekten kibirle yüz çevirerek yeniden dirilip toplanmayı inkâr ederler.*

100. *Ey resûlüm! Kâfirlere de ki: "Eğer siz Rabbim'in rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman harcamakla tükenir korkusuyla cimrilik eder,*

elinizde tutup ihtiyaç sahiplerine vermezdiniz." Doğrusu insan çoğu zaman cimri olduğu için mal toplayıp saklamaya meyillidir.

Çünkü insanın harcaması, ekseriya bir karşılık bekleyerek olmuştur.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اِذْ
جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنِّي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101. *Andolsun ki, biz Musa'ya apaçık dokuz âyet yani mucize verdik, yanına geldiklerinde İsrâiloğulları'nın bilginlerine, Hz. Musa ile Firavun arasında ne geçtiğini sor (Böylece müşrikler senin doğru söylediğini anlasınlar). Hz. Musa'ya Firavun şöyle demişti: "Ey Musa! Ben senin büyülendiğini ve aklında bozukluk olduğunu sanıyorum."*

Anlatıldığına göre bu dokuz mucize şunlardır: **1.** Elindeki asânın ejder olması, **2.** Yed-i beyzâ: Elinin bembeyaz olup nur gibi parlaması, **3.** Çekirge istilası, **4.** Bit veya haşerat salgını, **5.** Kurbağa istilası, **6.** Suların kana dönüşmesi, **7.** Tîh çölünde taştan on iki pınar fışkırması, **8.** Kızıldeniz'in yarılması, **9.** Tûr dağının İsrâiloğulları'nın üzerine kaldırılması.

Nakledildiğine göre iki yahudi, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] bu dokuz âyeti sordu. Hz. Peygamber [aleyhisselâm], "**1.** *Şirk koşmayın,* **2.** *Haksız yere kimseyi öldürmeyin,* **3.** *Zina etmeyin,* **4.** *Hırsızlık yapmayın,* **5.** *Faiz yemeyin,* **6.** *Büyü yapmayın,* **7.** *İdarecilere muhbirlik yapmayın,* **8.** *Cihaddan kaçmayın,* **9.** *Namuslu kadınlara zina iftirasından kaçının. Bunlar herkesin uymak zorunda olduğu umumi hükümlerdir. Özellikle de sizler yahudi olmanız dolayısıyla cumartesi günü size emredilen iş yapma yasağını çiğnemeyin"* buyurdu.

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ
وَاِنِّي لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ
فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ
اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾
وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنٰهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾
قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى
عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ
رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ﴿١٠٩﴾ قُلِ
ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى
وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١١٠﴾

102. *Musa ona dedi ki: "Ey Firavun! Bu âyetleri, birer ibret olmak üzere ve benim peygamberliğime delil olsun diye, ancak göklerin ve yerin Rabb'inin indirdiğini gayet iyi bilmektesin. Ey Firavun! Sen de kıt akıllı biri olduğun için yenilip kahrolacağını yakînen biliyorum!"*

103. *Derken Firavun onları Mısır'dan sürüp çıkarmak istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini Mısır'dan çıkarıp denizde boğduk.*

104. *Firavun'un boğulmasından sonra İsrâiloğulları'na şöyle dedik: "Firavun'un sizi çıkarmak istediği arazide siz oturun! Kıyamet gelince sizi ve onları karışık bir şekilde getirip aranızda hüküm vererek bahtiyarları ve bedbahtları yani cennetliklerle cehennemlikleri birbirinden ayırırız."*

105. *Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik, o da bütün hakikatleri içinde toplayarak indi (veya: Ey habibim! Hak peygamber olarak sana indirildi). Biz seni de ancak itaat edenlere bir müjdeci ve isyan edenlere de uyarıcı/korkutucu olarak gönderdik. Sana düşen müjdelemek ve uyarmaktır.*

106. *İnsanlara ezberleyip anlamaları için sindire sindire okuyasın diye biz Kur'an'ı, âyet âyet sûre sûre ayırdık ve onu ihtiyaca göre parça parça -yirmi üç yılda- indirdik.*

107. *Ey resûlüm! Sen onları tehdit ederek de ki: "Bu Kur'an'a ister inanın ister inanmayın! Çünkü sizin Kur'an'a inanmanız ona bir üstünlük sağlamayacağı gibi, onu inkârınız da bir noksanlık getirmez. Şüphesiz, kendilerine daha önce ilim verilmiş olanlara, vahyin ve peygamberliğin ne demek olduğunu bilenlere Kur'an okunduğunda, ona hürmeten derhal yüzüstü sec-*

deye kapanırlar (Çünkü önceki ilâhî kitaplarda okudukları ve Allah Teâlâ'nın haber verdiği vaatlerin gerçekleşmiş olmasından dolayı teşekkür ederlerdi)."[89]

108. *Ve derlerdi ki: "Verdiği sözü bozmaktan Rabbimiz'i tenzih ederiz! Rabbimiz'in vaadi mutlaka gerçekleşecektir."*

109. *Ağlaya ağlaya yüzüstü secdeye kapanırlar. Kur'an'ı işitmek onların Allah'a olan huşûlarını arttırır.*

110. *De ki: "Rabb'inize ister, Allah diye dua edin, ister Rahmân diye dua edin; bu iki isimden hangisiyle seslenir ve dua ederseniz edin, bunlar O'nun güzel isimlerindendir ve nihayet en güzel isimler de O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme ki müşrikler duyup da alay etmesinler; çok da kısma ki arkanda olan müminler de onu işitsinler! Bilakis açıkla gizli arası bir yol tut!*

Bu âyetin iniş sebebi hakkında şöyle denildi: Kitap ehli, "Tevrat'ta Rahmân ismi çok geçmekte, halbuki sen onu az anıyorsun" dediler. Yahut müşrikler Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm], "Yâ Allah! Yâ Rahmân!" dediğini duyunca şöyle dediler: "Sen bizi putlara ibadet etmekten yasaklamaya kalkıyorsun ama kendin de iki ilâha sesleniyorsun."

Rivayet edildiğine göre Hz. Ebû Bekir [radıyallahu anh], "Rabbim benim ihtiyaçlarımı bilir ve yakarışımı işitir" diye Kur'an'ı çok kısık bir sesle okurdu. Hz. Ömer [radıyallahu anh] ise, "Yanımdan şeytanı kovayım ve uyuyanları uyandırayım" diye yüksek sesle okurdu. Bu âyet inince Hz. Peygamber [aleyhisselâm] Hz. Ebû Bekir'e [radıyallahu anh], *"Sesini biraz yükselt"*, Hz. Ömer'e de [radıyallahu anh], *"Sesini biraz alçalt"* diye emir buyurdu.

Müfessirlerden bazıları, âyetin manasının şöyle de olabileceğini söylemişlerdir: Her namazda sesli veya her namazda sessiz okuma fakat ikisinin arasında orta bir yol olarak gündüz namazlarında sessiz, gece namazlarında sesli oku!

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

89 Bu âyet, Kur'ân-ı Kerîm'deki sıralamaya göre secde âyetlerinin dördüncüsüdür. Bu âyeti okuyan veya işiten kişinin tilavet secdesi yapması farzdır. Fakat âlimlerin çoğunluğuna göre secde, 109. âyetten sonra yapılmalıdır.

111. *Ve de ki: "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan, zillet ve âcizlikten dolayı bir yardımcıya da ihtiyacı olmayan yüce Allah'a mahsustur." O'nu, azamet ve celâliyle, tâzim ve tekbirle yüceltip bu üç kötü ve O'na yakışmayan Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu dile getir.*

18
KEHF SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 110 âyettir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۜ ﴿١﴾
قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۙ ﴿٢﴾ مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًا ۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ
قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۟ ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَآئِهِمْ ۖ كَبُرَتْ كَلِمَةً
تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۚ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ
عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى
الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا
عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ۟ ﴿٨﴾ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ
كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

1-3. *Hamd; kulu Muhammed'e [sallallahu aleyhi vesellem] Kur'an'ı, Cebrâil vasıtasıyla, her konuda kullarının faydalarını gözeten muhtevasıyla, kelime ve manalarında hiçbir eğrilik olmaksızın indiren Allah'a mahsustur. O Rabb'iniz Kur'an'ı hiçbir ifrat ve tefrit (aşırılık ve noksanlık) bulunmayan, katından*

gelecek şiddetli azaba karşı kâfirleri korkutmak ve salih amel işleyen müminleri de, güzel bir mükâfatla yani içlerinde ebedî ve kesintisiz olarak kalacakları cennetle müjdelemek için, mutedil ve dosdoğru bir kitap olarak indirmiştir.

4-5. *Ve, "Allah çocuk edindi" diyen kâfirleri de uyarmak ve korkutmak üzere de indirilmiştir. Bu konuda ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi olmayıp ancak cahillik ve körü körüne taklitten dolayı böyle söylemektedirler. Onların ağızlarından çıkan bu söz ne büyük bir iftira ve küfürdür! Onlar, ancak yalan söylerler.*

6. *Onlar Kur'an'a inanmazlar ve yanından çekip giderler diye arkalarından üzülüp âdeta kendini mahvedeceksin! (veya: Üzüntüden kendini helâk mi edeceksin?).*

7. *Biz yeryüzündeki madenleri, bitkileri ve hayvanları, insanların hangisinin salih amelde bulunacağını, hangisinin dünya zevklerini terkedeceğini deneyelim yani kendilerine gösterelim diye, üzerinde yaşayanlara ziynet olsun diye yarattık.*

8. *Şüphesiz biz zamanı gelince; yeryüzündeki dağları, ağaçları ve binaları yok edip kupkuru bir toprak ve bitkisiz bir harabe haline getireceğiz.*

9. *Ey habibim! Yoksa sen Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'in üç yüz dokuz sene uykuda kalmalarını, bizim gökleri ve yeri yaratmamıza nispetle, bunların yaratılmasından daha mı şaşırtıcı sandın? (Veya bizim ibret verici delillerimizi yalnız onların kıssasından ibaret mi sandın?). Bizim kudretimize göre şaşılacak hiçbir şey yoktur.*[90]

Bazı âlimler şöyle demişlerdir: Ashâb-ı Rakîm, Ashâb-ı Kehf'in dışında üç kişidir. Birtakım işlerini görmek için giderlerken şiddetli yağmura yakalanınca bir mağaraya girmek zorunda kaldılar. Dağdan kopan bir kaya parçası gelip mağaranın ağzını kapattı. Her biri yapmış olduğu bir güzel ameli dile getirerek, Cenâb-ı Hak'tan, bu vesileyle mağaranın önünün açılması ve kurtulmaları için dua etti. Biri ücret karşılığı tuttuğu ve ücretini almadan yanından ayrılan işçinin parasını, aradan uzun süre geçtikten sonra gelip ücretini istemesi üzerine,

90 Bu sûreye adını veren ve "geniş mağara" veya "dağların içindeki dar geçit" anlamına gelen "kehf" kelimesi, bu ve takip eden birkaç âyette geçmektedir. Rakîm ise bu sözü edilen mağaraya konulmuş kitabedir. Bazı rivayetlerdeyse rakîm, oraya sığınan gençlerin memleketinin adıdır. Rakîm aynı zamanda yüksek dağ ve tepe anlamına da gelir.

kârıyla birlikte o kişiye ödediğini; öbürü nefsinin kötü arzu ve heveslerine uymadığını; üçüncüsü de anne babasına iyilikte bulunduğunu dile getirip Allah'a yakarınca, kaya yuvarlandı ve böylece kurtuldular.

Ashâb-ı Kehf kıssasında farklı rivayetler bulunmasına rağmen meşhur olan şudur: Efsûs şehri civarında, Rakîm denen vadide Betahlus dağında Kehf adında bir mağara vardı. Efsûs şehri Dakyanus'un idaresi altındaydı. Şehir halkını putperestliğe zorluyordu; ona itaat eden kurtuluyor, etmeyen ölüyordu. Soylu ailelere mensup olan ve aynı zamanda Allah Teâlâ'ya iman eden altı genç, bir köşede bu zorbanın zulüm ve belasından kurtulmak için dua etmekteydiler. Onlar bu haldeyken durumlarını haber alan Dakyanus onları huzuruna çağırıp tehditler savurdu. Buna rağmen onlar Allah'a iman yolundan ayrılmadı ve şirki kabul etmediler. Dakyanus onların bütün mallarını alıp kendilerine, "Siz daha pek toysunuz. Size iki üç gün mühlet veriyorum, düşünüp taşının ve kurtulmayı mı yoksa ölmeyi mi tercih edeceğinize karar verin" dedi ve kendisi başka bir şehre gitti. Fırsatı ganimet bilen bu gençler, istişare ettikten sonra kaçmaya karar verdiler. Her biri yol azığı ve harçlık için babalarının evinden bir şeyler alıp şehre yakın bir dağa doğru yola çıktılar. Yolda giderken karşılaştıkları bir çoban da onların dinine tâbi olunca yedisi birlikte yola devam ettiler. Çobanın köpeği de bunların ardından gelmekteydi. Her ne kadar kovalamaya çalışsalar da başarılı olamadılar. Sonunda köpek Allah Teâlâ'nın izniyle dile gelip, "Benden korkmayın! Ben Allah Teâlâ'nın ve sizin dostunuzum. Siz uykudayken size bekçilik ederim" dedi. Nihayet dağa yaklaşınca çoban, "Ben bu dağda bir mağara biliyorum orada saklanmak mümkündür" dedi. Hep beraber mağaraya yöneldiler. Hak Teâlâ gelecek olan âyet-i kerimede mağaraya gittiklerini haber vermektedir.

اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ
لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِى الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا
﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَىُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوٓا اَمَدًا ﴿١٢﴾ نَحْنُ
نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾

وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ
نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ
دُونِهٖٓ اٰلِهَةً ۜ لَوْلَا يَاْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ ۜ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ
يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

10. *Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet yani rızık ve bağışlanma, düşmandan güven ve kurtuluş ver ve kâfirlerden ayrılma işimizde doğruyu bulma ve onda sebat etme kolaylığı ver!" demişlerdi.*

11. *Bunun üzerine biz de nice yıllar o mağarada onların kulaklarına, insanların konuşmalarını işitmesinler diye bir perde koyduk. Yani onları uyuttuk.*

12. *Sonra, ezelî ilmimizde yazılı olan, onların mağarada ne kadar kaldıklarını kitap ehlinden (yahudi ve hıristiyanlardan) kâfir ve müminlerden yahut öncekilerden ve sonrakilerden hangisinin daha doğru hesap edip ibret alacaklarının bilinmesi için onları uyandırdık.*

13. *Biz sana o Ashâb-ı Kehf'in haberini, hurafeden arınmış ve dosdoğru bir şekilde anlatıyoruz. O gençler, Rab'lerine gerçekten iman etmişlerdi. Biz de onların hidayet ve hak yolda sebatlarını artırdık.*

14. *Biz onların kalpleri üzerine, hakkı açıklama ve Dakyanus'a cevap verme cesaretini güçlendirdik. Dakyanus onları huzurunda putperestliğe davet edince dediler ki: "Rabbimiz Teâlâ, göklerin ve yerin Rabb'idir. O'ndan başkasına asla tapmayız. Eğer O'ndan başkasına taparız dersek doğrusu hata etmiş, bozuk ve yalan bir söz söylemiş oluruz.*

15. *İşte bunlar Efsûs ahalisinden, senin ölümle tehdidinden korkarak Allah'tan başka bâtıl ilâhlar edinen kavmimizden bir güruhtur. O inkârcılar niçin putlara tapınmalarının doğru olduğuna dair açık bir delil getiremiyorlar? Allah'a karşı ortaklar nispet ederek yalan söyleyip O'na iftira atandan daha zalim kim olabilir?"*

16. *Büyükleri olan Yemliha, kaçıp mağaraya giderlerken yolda arkadaşlarına şöyle dedi: "Mademki siz kavminizden ve onların Allah'a ortak koştukları putlardan ayrıldınız ve onların bu yaptıkları size ağır geldi; o halde biz de mağaraya çekilip O'na ibadet edelim. Rabb'iniz iki cihanda size rahmetini yayıp dünya ve ahiret işlerinizde sizin için faydalı olan şeyi kolaylıkla hazırlasın."*

Rivayete göre bu gençler, çobanın rehberliğinde mağaraya girip yerleştiler. Allah Teâlâ'nın emriyle hemen uyudular. Dakyanus, Efsûs'a gelip onların durumunu sordu. Babaları, "Bizim malımızdan bir miktar alıp şu dağa gittiler" dediler. Dakyanus adamlarıyla gidip o mağarayı bulunca, "İçeride ölüp kalsınlar" diye mağaranın kapısını sağlam bir şekilde ördürdü. Dakyanus'un yakınlarından iki mümin de, belki ileride lazım olur diye gençlerin isimlerini ve durumlarını bir taşa nakşedip bu taşı örülen duvarın bir tarafına yerleştirdiler.

Bu mağara Betahlus dağının güney tarafında bulunuyordu. Güneş doğup batarken, gençlerin elbiseleri ve bedenleri bozulmasın diye, o mağaranın bozuk ve kokuşan havasını dağıtıyordu.

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ
تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا
وَهُمْ رُقُودٌ ۟ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۟ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ
ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ۟ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ
رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ ۟ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ كَمْ
لَبِثْتُمْ ۟ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۟ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا
اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهِ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ
بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا
عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

17. *Ey resûlüm! Orada olup baksaydın -mağara kuzey kutbu yönünde olduğundan- güneşin, doğarken onların sağ tarafına meylettiğini, batarken de sol taraftan kayıp gittiğini (onları teğet geçtiğini) görürdün. Onlar, mağaranın ortasında bulundukları için, rahatça nefes alıp kokuşma ve çürümekten yana güvendeydiler. İşte bu Allah Teâlâ'nın kudretinin delillerindendir. Allah, yardımıyla kimi doğru yola ulaştırırsa işte o kurtuluşa ve istikamete ulaşmıştır. Kimi de hidayetten mahrum edip saptırarak rezil bir halde bırakırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir veli (dost ve yardımcı) bulamazsın.*

18. *Gözleri açık olduğundan, sen onları uyanık zannederdin, halbuki onlar uykudadır. Biz onları, uzun zaman geçmesiyle bedenleri çürümesin diye meleklerle sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişine kollarını uzatmış yatmaktaydı. Eğer sen onları görseydin korkudan onlardan yüz çevirip kaçardın ve kalbin onların korkusuyla dolardı. Çünkü gözleri açık, saç ve tırnakları uzamış, mağaranın içi karanlık ve ürkütücüydü.*

19. *Durumlarını soruşturup öğrensinler ve Allah Teâlâ'nın sanatını anlasınlar diye, kendilerini uyuttuğumuz gibi, sonsuz kudretimizle bu uzun süre zarfında bedenlerinde ve elbiselerinde hiçbir değişiklik olmaksızın onları uyandırdık. İçlerinden biri (Mekselina) dedi ki: "Ne kadar yatıp kaldınız?" Mağaraya güneş doğarken girmişlerdi, uyanıp da güneşin batmak üzere olduğunu görünce, "Bir gün ya da bir günden az bir süre kaldık" dediler. Birbirlerinin saçlarına ve tırnaklarına bakınca da, "Ne kadar kaldığınızı Rabb'iniz daha iyi bilir" dediler. Bunu öğrenme imkânları da bulunmadığından, kendileri için daha önemli ve gerekli olan işe yönelerek şöyle dediler: "Öyleyse şu parayla birinizi şu şehre yani (şimdiki adı Tarsus olan) Efsûs şehrine gönderin de baksın, hangi gıda helâl ve temizse ondan size yiyecek getirsin! Fakat alışveriş esnasında çok nazik hareket edip dikkatli olsun*[91] *(lutufkâr davranıp bol para versin, pazarlık yapmasın) ve sizin burada olduğunuzu sakın kimseye sezdirmesin!*

20. *Eğer Dakyanus'a tâbi olan şehir halkı sizden haberdar olup sizi yakalarlarsa, ya sizi taşlayarak öldürürler veya zorla kendi dinlerine döndürürler. Eğer onların dinine girerseniz ebediyen kurtuluşa eremezsiniz."*

Rivayete göre içlerinden en olgun ve akıllısı olan Yemliha, bu tavsiyeleri kabul edip şehre gitti. Şehrin kapılarına gelince, duvarların değiş-

91 "Dikkatli olsun" şeklinde mana verilen "vel yetelettaf" kelâmı, Kur'ân-ı Kerîm'in tam ortasında yer almaktadır.

tiğini farketti. Şehre girince pazaryerinin, mahallelerin hatta insanların renk ve şekillerinin değiştiğini görüp hayrete düştü. Nihayet bir fırına girdi ve Dakyanus zamanında basılmış olan parayı ekmek almak için uzatınca fırıncı, karşısındakinin hazine bulduğunu düşündü ve elden ele göstererek şehrin emniyetinden sorumlu amirin yanına kadar gitti. Yemliha'yı tutup, "Bulduğun hazinenin geri kalanı nerede?" diye sıkıştırdılar. Yemliha, "Ben hazine falan bulmadım! Parayı dün evden aldım, bugün de pazara getirdim" dedi. Babasının ismini sordular. Öğrenince, şehirde öyle birinin olmadığını söyleyip onu yalanladılar. Bunun üzerine çok öfkelenen Yemliha, "Beni Dakyanus'a götürün! O benim kim olduğumu bilir" dedi. Onun bu sözlerini de alaya alıp, "Dakyanus öleli 300 sene oldu. Sen bize hikâye mi anlatıyorsun?" dediler. Başka çaresi kalmayan Yemliha, önceki gün kaçıp mağaraya sığındıklarını anlattı ve, "Başka da bir şey bilmiyorum" dedi. Velhâsıl onu, salih bir idareci olan şehrin hâkimi Tendrus'a getirdiler. Bu adam mümin biriydi ancak onun zamanında yaşayanların çoğu, bedenlerin yeniden diriltileceğine inanmıyordu. Tendrus onlara ne kadar nasihat etse de bunun bir faydası olmuyordu. Yemliha ona meseleyi anlatınca hâkim; oğlunu, adamlarını ve ileri gelenleri de yanına alıp mağaraya geldiler. Yemliha gidip arkadaşlarına olanları anlattı. Tendrus, isimlerinin ve durumlarının yazılı olduğu levhayı alıp okudu ve onları tanıdı. Ardından onlarla selâmlaşıp kucaklaştı. Onlara veda ederken tekrar uyudular ve ruhları alındı.

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ
لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ
بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ
عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ
سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ
كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَبِّٓى اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ ۬ فَلَا تُمَارِ
فِيهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۖ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ

لِشَايْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ
إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

21. *Ashâb-ı Kehf'i uyandırdığımız gibi insanları da onların hallerinden haberdar ettik. Böylece Allah Teâlâ'nın vaat etmiş olduğu öldükten sonra dirilip kalkmanın hak olduğunu ve kıyametin gerçekleşmesinde hiç şüphe olmadığını bilsinler. Çünkü o devirde dinî konularda onların arasında sürekli çekişmeler ve anlaşmazlıklar olmaktaydı (Bazıları diriliş yalnız ruhlarla gerçekleşir, bazıları da ruh ve ceset birlikte dirilir diyorlardı. İşte şehir halkı, Ashâb-ı Kehf'i görüp ceset ve ruhun birlikte dirileceğini dolayısıyla Allah Teâlâ'nın bundan âciz olmadığına şahit oldular). Bir kısmı, "Onların korunması için etrafları duvarla çevrilip üzerlerine bir bina yapılsın" dediler. Rab'leri, onların işlerini en iyi bilendir ki, üzerlerine bina yapılmasıyla ilgili tartışmada, ruh ve bedenin birlikte dirileceğini savunanlar, diğerlerine galip gelerek, "Üzerlerine, ibadet edebileceğimiz bir mescid yapacağız" dediler.*

22. *Necran hıristiyanlarının reislerinden ikisi, Seyyid-i Yakubîye (Eyhem) ile Âkıb-ı Nestûrîye (Abdülmesih) idi. Seyyid ve taraftarları, "Ashâb-ı Kehf üç kişiydi, dördüncüleri köpekleriydi" dediler. Âkıb ve adamları da, "Ashâb-ı Kehf beş kişiydi, altıncıları köpekleriydi" diye gaybı taşladılar*[92] *yani bilgisizce zan ve iddiada bulundular. Müslümanlar ise, Peygamber Efendimiz'in bildirmesiyle, "Ashâb-ı Kehf yedi kişiydi, sekizincileri köpekleriydi" dediler. Ey habibim! Sen de ki: "Yüce Rabbim, onların sayılarını en iyi bilendir. İnsanlardan onların sayısını ancak pek az kimse bilir." Şu halde Ashâb-ı Kehf hakkında kitap ehliyle, onların sözlerine kıymet vererek mücadeleye girme! Kur'an'da apaçık olanı okumakla yetin ve onların cehaletini yüzlerine vurma. Bir de kitap ehlinden hiç kimseye Ashâb-ı Kehf'le ilgili hiçbir şey sorma.*

23. *Allah'ın dilemesi dışında, yapmaya niyetlendiğin hiçbir şey hakkında da sakın, " Ben yarın onu yapacağım" deme!*

24. *Ancak, "Allah dilerse yapacağım!" (Allah'ın iradesini hatırlayarak "inşallah") de. Gaflete düşüp Allah'ın dilemesini unutursan yüce Rabb'ine yönelip O'nu zikret ve şöyle de: "Olur ki Rabbim beni bunda yani bu sorulan Ashâb-ı Kehf işinde, doğruya daha yakın olana ulaştırır."*

92 Âyet-i kerimede buyrulan "recmen bi'l-gayb" gaybı taşlamak; bilmediği bir şey hakkında biliyormuş gibi konuşmak, iddiada bulunmak demektir. Dilimizdeki "boş atıp dolu tutmak" veya "karanlığa tabanca atmak" gibi deyimler anlamca bunu karşılayabilir.

Rivayete göre, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm], yahudiler vasıtasıyla üç soru sorulmuştu (Bu konu, İsrâ sûresinin 85. âyetinde anlatıldı, oraya bakılsın). Resûlullah Efendimiz de [aleyhisselâm], *"Yarın cevap veririm"* demiş fakat "inşallah" demeyi unutmuştu. On beş gün kadar vahiy gelmeyince Kureyş ileri geri konuşmaya başladı. Bundan dolayı mübarek kalpleri mahzun olunca, mesele bu âyet-i celîleyle açıklanmış oldu.

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ
أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ
مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَا أُوحِيَ
إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ
مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا
تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

25. *O yiğitler yani Ashâb-ı Kehf, mağarada, dokuz fazlasıyla üç yüz yıl uyuyup kaldılar.*

Güneş takviminin yani milâdî takvimin üç yüz yılı, ay takvimine (hicrî takvime) göre üç yüz dokuz yıl etmektedir. Çünkü güneş takviminin her yüz yılında, Arap takviminde üç yıl fazlasıyla yüz üç yıl geçmiş sayılır.

26. *De ki: "Allah Teâlâ onların mağarada ne kadar kaldıklarını en iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybî bilgisi ve kimsenin bilmediği şeylerin ilmi O'na aittir. Büyük ve küçük, gizli ve açık her varlığı O ne güzel gören, ne güzel işitendir! Yerdekilerin ve göklerde bulunanların işlerini üstlenecek O'ndan başka hiçbir yardımcı ve dostları yoktur ve hükmünde hiç kimse O'na ortak olamaz.*

27. *Ey resûlüm! Rabb'inin kitabından sana vahyedileni oku! Onun kelimelerini değiştirecek hiç kimse yoktur. Eğer Kur'an'a tâbi olmazsan, Allah'tan başka bir sığınak da bulamazsın!*

28. *Sabah akşam Allah Teâlâ'nın rızasını isteyip dileyerek Rab'lerine ibadet ve dua edenlerle beraber olup sen de sabret! Gözlerini onlardan ayırıp da*

dünyanın fâni süslerine meyleden zenginlerle ve ileri gelenlerle birlikte olmayı isteme! Kalbini bizi zikretmekten gafil kıldığımız, nefsinin arzularına uyan ve işi gücü haddi aşmak olan kimselere de boyun eğme!

Nakledildiğine göre Uyeyne b. Hısn, Akra' b. Hâbis ve bunlar gibiler, Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] gelerek şöyle dediler: "Yâ Resûlallah! Biz Araplar'ın ileri gelenlerindeniz. Sizin yanınıza fakir müslümanlar gelip oturuyor. Elbiselerinin kokusu bizi rahatsız ediyor. Onları yanınızdan uzaklaştırır veya bizim olmadığımız zaman yanınıza kabul ederseniz, biz de huzurunuza gelip hükümleri öğreniriz, belki bizimle birlikte diğerleri de imana gelirler." Bunun üzerine bu âyet-i celîle indi.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّا
اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِينَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا
بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ ۖ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ
عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ
وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ نِعْمَ الثَّوَابُ ۖ وَحَسُنَتْ
مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ
مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا
الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا ۙ وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ۙ ﴿٣٣﴾

29. *De ki: "Kur'an, Rabb'iniz celle şânuhû tarafından gelen hak bir söz ve dosdoğru bir haberdir. Dileyen mümin olur dileyen kâfir olur. Yani iman ve inkârdan hangisini seçerseniz seçin! Ben onları yanımdan kovmam." Biz o zalimler için öyle bir ateş hazırladık ki onun kalın duvarları onları kuşatmıştır. Su istediklerinde kendilerine yağ tortusu veya erimiş bakır gibi, ağızlarına*

götürünce yüzlerini yakıp kavuran kaynar bir su verilir. O ne kötü bir içecektir ve cehennem ne kötü bir yerdir!

30. *Doğrusu Allah Teâlâ'ya, Peygamber'ine ve Kur'an'a iman edip salih amel işleyenlere gelince, şüphesiz ki biz iyi amel işleyenlerin ecrini ve mükâfatını zayi etmeyiz!*

31. *O müminler için; içinde ebediyen kalacakları, evlerinin altından süt, şarap, su ve bal ırmakları akan adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler ve süsler takarlar. Yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler giyerler ve nimetlere kavuşmuş bir halde koltuklar üzerine otururlar. Cennet ve nimetleri ne güzel karşılık, o tahtlar ve bahçeler ne güzel bir mekân ve ikamet yeridir.*

32. *Sen şu iki adamın halini örnek olarak anlat. Onlardan birine yani kâfir olanına iki üzüm bağı vermiş, bunların etrafını hurma ağaçlarıyla çevrelemiş, hem meyve hem hububat elde etsin diye iki bağın arasını da ekinlik yapmıştık.*

33. *Her iki bağ ve bahçe de ürünlerini tam olarak vermiş, bolluk ve kıtlık yıllarında diğer bostanlarda hiçbir şey bitmezken onunkilerde bir eksilme olmamıştı. O bağların ortasından bir de nehir akıtmıştık.*

Nakledildiğine göre İsrâiloğulları'ndan, biri mümin diğeri kâfir olan iki kardeş vardı. Yehuza mümin, Natrus da kâfirdi. Babalarından 8000 altın miras kalmış, her biri dörder bin altın almıştı. Yehuza malını hayır işlerine harcadı. Natrus da elindeki parayla emlak, arazi ve ev eşyası aldı. Allah Teâlâ bu âyetlerde onların hallerini ve sonlarını anlatmaktadır.

وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34. *O kâfirin üzüm ve hurmadan başka geliri ve serveti yani meyveleri ve malları vardı. Bu adam kardeşiyle konuşurken onunla tartışarak, "Benim malım, evladım ve hizmetçilerim seninkinden çoktur" dedi.*

Anlatıldığına göre, mümin olan yani Yehuza, kardeşine gidip geçimi için yardım istedi. Natrus ise, "Mirası eşit bölüştük. Ben bu kadar bağ, bahçe ve hizmetçiye sahipken sen niçin fakir kaldın?" dedi. Yehuza da, "Ben dünya malını satıp cennet bahçeleri aldım" dedi. Natrus, "Gelecek ümidiyle hazır parayı telef ettin, şimdi de muhtaç ve fakir düştün!" diyerek ona çıkıştı.

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ۙ ﴿٣٥﴾
وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّىْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا
مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِىْ خَلَقَكَ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّىْ وَلَآ
اُشْرِكُ بِرَبِّىْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا
قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا۠ اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ۚ ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى رَبِّىْٓ اَنْ
يُّؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ
صَعِيدًا زَلَقًا ۙ ﴿٤٠﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿٤١﴾
وَاُحِيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ
عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يٰلَيْتَنِىْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّىْٓ اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ
لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُونَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ۗ ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ
لِلّٰهِ الْحَقِّ ۗ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ۗ ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ
فَاَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾
اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ
عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ
بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ
صَفًّا ۗ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَّجْعَلَ

لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا
فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا
كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ
أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ ۖ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ ۖ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ
عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ
فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا
فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ
جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا
رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا
نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ
وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو

الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ
مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ
لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ
لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

35. *Natrus, kardeşi (veya arkadaşı) Yehuza'yla birlikte bağına girdi. Gurur ve kibirle nefsine zulmederek gezerken şöyle diyordu: "Bu bostanın ebediyen yok olacağını sanmıyorum."*

36. *"Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Eğer senin iddiana göre kıyamet kopup ben Rabbim'in huzuruna götürülsem bile, ehliyet ve liyakatim sebebiyle orada bundan daha hayırlısını bulurum."*

37. *Yehuza, kâfir kardeşiyle/arkadaşıyla tartışarak dedi ki: "Seni önce topraktan sonra bir damla sudan yaratan, daha sonra da en güzel şekilde insan haline getiren Allah Teâlâ'yı inkâr mı ediyorsun?"*

38. *"(Sen kâfir olsan bile) Ben, tevhid ehli bir müminim, yani ahirete ve yeniden dirilişe inanıyorum. Allah Teâlâ benim Rabbim'dir. Ben O'na hiçbir şeyi ortak koşmam!"*

39-40. *"Bağına girdiğinde niçin, 'Mâşallah! Lâ kuvvete illâ billâh: Allah Teâlâ dileyip bana vermiş. Kuvvet ve kudret yalnız Allah Teâlâ'nındır' demedin de, 'Bu bağ ve bahçelerin, bu malın mülkün yok olacağını sanmam' dedin? Gerçi sen beni malca ve evlatça kendinden aşağıda görüyorsun fakat Rabbim celle şânuhû imanımdan dolayı bana, senin bağlarından hayırlısını verir ve senin bağının üzerine gökten bir bela gönderir de kaygan, kupkuru ve dümdüz bir toprak oluverir."*

41. *"Yahut bağının suyunu yerin dibine batırıp kurutur da artık onu arayıp bulmaya, çıkarıp da bağını sulamaya gücün yetmez."*

42. *Allah Teâlâ mümin olan Yehuza'nın dediklerini doğrulayıp gökten bir ateş gönderdi ve onunla, bu kâfirin bağındaki meyveleri ve ağaçları yakıp yok ederek binalarını harabeye çevirdi, çardaklarını yerle bir etti, suyunu da yere batırdı. Yani bütün serveti helâk oldu. Sabah olup da Natrus bu hali görünce*

onlara harcadığı para ve emeğe hayıflanıp ellerini birbirine vuruyor ve üzüntülü bir halde, "Keşke Rabbim'e hiçbir şeyi ortak koşmasaydım!" diyordu.

43. *Ona Allah'tan başka yardım edecek kimse de yoktu. O da kendine yardım edip bağını kurtaracak bir gücü kendinde bulamadı.*

44. *Böyle nimetin elden gittiği zamanlarda, yardım ve dostluk etmek yalnız hak olan Allah Teâlâ'ya mahsustur. O Allah, kendisine itaat edenlere mükâfat vermede en hayırlı ve en üstün olandır. Âkıbet yönünden Allah'tan korkmak, başkasından korkmaktan daha hayırlı ve çok daha faziletlidir.*

45. *Ey resûlüm! Dünya ehline, dünya hayatının örneğini ver. O, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki; onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri birbirine karışır. Gelişip kuvvet bulan bitki olgunlaşır ve sonra kuruyunca rüzgâr onu kökünden sökerek dört bir yana savurup dağıtır. Allah Teâlâ'nın yaratıp yok etmede her şeye gücü yeter.*

46. *Mallar ve evlatlar dünya hayatının süsüdür. Bâki kalacak (beş vakit namaz, oruç, hac, Sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber ve diğer güzel kelimeler) gibi olan salih amellerse Rabb'in Teâlâ'nın katında; sevap ve ümit bakımından mallardan, evlatlardan ve dünya emellerinden daha hayırlıdır.*

47. *Dağları yerinden koparıp havada yürüteceğimiz günü hatırla! Yeryüzünü ağaçsız, binasız ve dağsız, çırılçıplak görürsün. Onların da bir tekini dahi bırakmaksızın hepsini mahşerde toplarız.*

48. *Hepsi saflar halinde Rabb'in celle celâluhûya arzedilirler. Onlara denilir ki: "Önceden hiç yokken sizi yarattığımız gibi, şimdi de çıplak, malsız mülksüz ve kimsesiz olarak bize geldiniz. Oysa siz hesap için, vaat ettiğimiz gibi dirilip toplanmanız için bir zaman belirlemediğimizi yani bunun hiç olmayacağını sanmıştınız."*

49. *Amel defterleri herkesin eline veya terazisine konulur. Günahkârları, unuttukları günahları o defterde gördükleri için müthiş bir korkuya kapılmış olarak görürsün. Onlar, "Eyvah! Yazıklar olsun bize! Bu amel defteri nasıl bir şey ki büyük küçük hiçbir günahımızı bırakmadan hepsini sayıp dökmüş" derler ve iyilik veya kötülük namına bütün yaptıklarını onda hazır bulurlar. Rabb'in Teâlâ hiç kimseye, sevabını azaltarak yahut azabını arttırarak zulmetmez!*

50. *Hani biz meleklere, "Âdem'e secde edin!" demiştik de, İblis dışında hepsi hemen secde etmişlerdi. O cinlerden olduğu için Allah Teâlâ'nın emrinden çıkarak isyan etti. Ey âdemoğlu! Şimdi siz beni bırakıp da İblis'i ve soyunu dost mu tutuyorsunuz? Halbuki onlar size düşmandırlar. Allah'ı bırakıp İblis'i ve soyunu tercih etmek, zalimler için ne kötü bir değiş tokuştur.*

51. *Ben, ne göklerin ve yerin yaratılışına ne de kendilerinin yaratılışına İblis'i ve soyunu şahit yahut yaratma konusunda yardımcı tutmadım. Ben yaratma hususunda, insanları saptıranları yardımcı edinecek (ve böyle bir şeye muhtaç da) değilim.*

52. *Kıyamette Allah Teâlâ müşriklere der ki: "Ortaklarım olduklarını zannettiklerinizi çağırın da sizi azaptan kurtarsınlar!" Onları çağırıp yardım isterler lâkin ortakların bu çağrıya cevap verme ve şefaatçi olma güçleri yoktur. Biz onların arasına ateşten bir vadi koymuşuzdur.*

53. *Müşrikler ateşi kırk yıllık mesafeden görüp içine düşeceklerini kesin olarak bilirler fakat ondan kaçıp gizlenecek bir yer bulamazlar.*

54. *Şüphesiz biz bu Kur'an'da insanlara ibret alacakları kıssalardan muhtaç oldukları her türlü misali açıkladık. İnsan ise çok şeyde haksız bir düşmanlıkla mücadele eder oldu (yahut: İnsan, tartışmaya her şeyden daha düşkündür).*

55. *İnsanlara, Peygamber [aleyhisselâm] ve Kur'an gelmişken, (bu iki mucizeye rağmen) onları iman etmekten ve Rab'lerine istiğfar etmekten alıkoyan şey; ancak geçmiş ümmetlerin helâkinde geçerli olan ilâhî sünnetin onlara da gelip çatması ya da kendilerine azabın ansızın ve açıkça gelmesini beklemeleridir.*

56. *Biz insanlara peygamberleri, ancak müminleri cennetle müjdeleyici, kâfirleri de ateşle korkutucu olarak gönderdik. O kâfirlerse, "İnsan değil de bir melek peygamber olsaydı" veya, "Dağı altın yapsaydın" gibi asılsız ve bozuk taleplerle, hak olan Kur'an'ı, akıllarınca bâtılla çürütüp ortadan kaldırmak için mücadele ederler. Âyetlerimizi ve korkutuldukları şeyi, "masal ve uydurma" diyerek alaya alırlar.*

57. *Kendisine Rabb'inin âyetleri olan Kur'ân-ı Kerîm hatırlatılıp da onunla öğüt verilmişken, o hakikatlerden yüz çevirip kabul etmeyenlerden ve elleriyle yaptığı inkâr ve günahları unutup sonunu düşünmeyenlerden daha zalim kim olabilir? Biz onların kalpleri üzerine, Kur'an'ı anlamasınlar diye*

perde gerip işitmesinler diye de kulaklarına sağırlık verdik. Sen onları hidayete çağırsan da onlar, senin davetine icabet edip asla hidayete eremezler.

58. *Rabb'in celle celâluhû çok bağışlayıcı ve merhametlidir. Eğer işledikleri günahlar sebebiyle çabucak cezalandırmak isteseydi, onların cezasını hemen verirdi. Bilakis onlara azabın vaat edildiği belirlenmiş bir gün vardır (Bu gün, ya Bedir Savaşı günüdür ya da kıyamet günüdür) ki; Allah Teâlâ'dan başka hiçbir sığınak ve kurtuluş çaresi bulamazlar!*

59. *İşte sana kıssalarını anlattığımız Nuh, Âd, Semûd ve Lût kavmi gibilerini, peygamberleri inkâr edip yalanlayarak nefislerine zulmettikleri için helâk ettik. Biz onların helâki için belirli bir vakit tayin etmiştik. Mekkeliler de, azaplarının geciktirilmesinden dolayı aldanmayıp onlardan ibret alsınlar!*

60. *Hani Musa [aleyhisselâm], genç yardımcısı Yûşa b. Nûn b. Efrâim b. Yusuf'a [aleyhisselâm] şöyle demişti: "Ben Hızır'ı [aleyhisselâm] bulmak için iki denizin birleştiği yere ulaşıncaya kadar durmayacağım veya maksadıma erişinceye kadar uzun yıllar geçireceğim!"*

Nakledildiğine göre Hz. Musa [aleyhisselâm], Firavun'un helâkinden sonra İsrâiloğulları'nı toplayıp onlara bir konuşma yaptı. Dinleyenler içinde bu konuşmanın manasını düşünüp hakikatini anlayanlar, feryat figan ağlamaya başladılar. Kavmin büyüklerinden biri, "Ey kelimullah! Yeryüzünde senden daha bilgili biri var mıdır?" diye sordu. Hz. Musa [aleyhisselâm] kalbinden, "Acaba var mıdır?" diye geçirince, Allah Teâlâ kendisine vahyederek, "İki denizin birleştiği yerde bir kulum vardır ki ona özel bir ilim (ledün ilmi) verdim. Yanına yakın bir adamını al ve birlikte ona gidin. Sana yol göstermesi için yanına kızartılmış bir balık al!" buyurdu. İki denizin birleştiği yerse, Akdeniz'le Basra körfezinin birleştiği noktadır.

Denildi ki: İki denizin birleştiği yerdeki "daha âlim kul" Hızır'dır [aleyhisselâm]. Feridun zamanında, onun meliklerinden ve Büyük Zülkarneyn'in komutanlarından biriydi. Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] zamanına kadar yaşamıştı. İsmi Belyâ b. Melkân veya Elyesa' ya da İlyas idi. Oturduğu, ayak bastığı ve namaz kıldığı kupkuru yerler yemyeşil olduğu için "Hızır" denildi.

Hâsılı Hz. Musa [aleyhisselâm], talebesi Yûşa'ya [aleyhisselâm], "Bana yoldaşlık eder misin?" dedi. O da, "Baş üstüne!" dedi. Musa [aleyhisselâm], "Öyleyse yanına biraz ekmek ve kızarmış bir balık al! Bu balık

ne zaman haber verirse yani canlanıp denize dalarsa, aradığımız Hızır [aleyhisselâm] oradadır" dedi ve yola koyuldular.

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

61. *İki denizin birleştiği yere varınca, bir çeşme kenarındaki taşın üzerine oturdular. Musa [aleyhisselâm] orada istirahate çekilip uykuya daldı. Yûşa [aleyhisselâm] çeşmeden abdest alırken, abdest suyundan birkaç damla balığa sıçradı ve balık hemen canlanıp denize atladı.*

Musa [aleyhisselâm] uyanıp da aceleyle yola koyulunca balığın durumunu sormayı, Yûşa da [aleyhisselâm] olan biteni haber vermeyi unuttular. Balık denizde yolunu bularak gözden kayboldu.

62. *İki denizin birleştiği yeri geçince Musa [aleyhisselâm] yol arkadaşına, "Haydi getir de yemeğimizi yiyelim! Bu yolculuktan dolayı gerçekten yorgun düştük" dedi.*

63. *Yûşa [aleyhisselâm] balık meselesini hatırlayarak Musa'ya [aleyhisselâm] dedi ki: "Bak gördün mü? Biz kayanın yanında dinlenirken, balığın meselesini size söylemeyi unuttum? Onu söylemeyi bana ancak şeytan unutturdu. O balık garip bir şekilde denizde yolunu bulup gitti."*

64. *Musa [aleyhisselâm], "O balık, aradığımız kimseyi bulmakta bize yol gösterecekti" diyerek geri dönüp izlerini takip ederek balığın denize atladığı yere geldiler.*

65. *Onlar orada bizim has kullarımızdan bir kulu buldular ki ona katımızdan vahiy, peygamberlik ve uzun bir ömür lutfetmiş, tarafımızdan ona, ancak ilâhî yardımımızla bilinebilen bir ilim öğretmiştik.*

Nakledildiğine göre Hızır [aleyhisselâm] hırkasını başına çekmişti. Musa [aleyhisselâm] gelip selâm verince Hızır da [aleyhisselâm], "Allah'ın selâmı senin de üzerine olsun ey İsrâiloğulları peygamberi Musa!" dedi. Musa [aleyhisselâm], "Benim kim olduğumu sana kim bildirdi?" diye sorunca, "Sana benim yerimi söyleyen bildirdi" cevabını aldı.

قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾
قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ
تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

66. *Musa [aleyhisselâm] ona dedi ki: "Sana öğretilen hayırlı ilimden ve hikmetten bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?"*

67-68 *Hızır [aleyhisselâm], Musa'ya [aleyhisselâm], "Doğrusu benimle beraberliğe sabretmeye senin gücün yetmez. İç yüzünü bilmediğin, aslını kavramaya ilminin yetmediği bir şeye nasıl sabredeceksin?" dedi.*

Anlatıldığına göre Musa [aleyhisselâm], "Niçin sabredemeyecekmişim?" diye sorunca Hızır [aleyhisselâm], "Sen peygambersin, gördüğüne veya zâhire göre hükmedersin. Ben ise ilmim gereği, görünüşte câiz olmayan bir şey yaparım, sen de bu yaptığımın gerçek sebebini bilmez ve ona sabredemezsin" dedi.

قَالَ سَتَجِدُنِٓى اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِى لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ
اتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَنْ شَىْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾
فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ
اَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ
مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ
اَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهٗ قَالَ اَقَتَلْتَ
نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ

لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ
بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي ۖ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٦٨﴾

69. *Musa [aleyhisselâm], "İnşallah beni, senin yaptıkların karşısında sabredici bulacaksın ve hiçbir işinde sana karşı gelmeyeceğim" dedi.*

70. *Hızır [aleyhisselâm], "Eğer bana tâbi olacaksan; ben sana hakikatini anlatıncaya kadar (hoşa gitmeyen, kabul edilemez gördüğün) bir şey de olsa, acele edip bana hiçbir şey sormayacaksın" dedi.*

71. *Bunun üzerine ikisi kalkıp yola koyuldular. Sahilde bulunan bir gemiye binmek istediler. Gemiciler önce razı olmadılar. Daha sonra Hızır'ı [aleyhisselâm] tanıyınca, onları büyük bir hürmetle gemiye aldılar. Denizde giderken Hızır [aleyhisselâm] bir baltayla gemiyi deldi. Musa [aleyhisselâm], "Bu gemiyi niçin deldin? İçindekileri boğacaksın! Andolsun ki sen bu hareketinle çok kötü bir iş yaptın!" dedi.*

72. *Hızır [aleyhisselâm], "Sana, benimle birlikte olmaya sabredemezsin, demedim mi?" dedi.*

73. *Musa [aleyhisselâm], "Unutmuşum! Unuttuğum şeyden dolayı beni ayıplama ve bu işimde yani sana yoldaşlıkta bana zorluk çıkarma!" dedi.*

74. *Gemiden inip bir köye geldiler. Köyün dışında çocuklar oynuyordu. İçlerinden yakışıklı bir erkek çocuğunu aralarından alıp bir duvarın dibinde öldürdü. Musa [aleyhisselâm], "Bir cana karşılık olmaksızın, böyle masum ve temiz bir cana nasıl kıyarsın? Gerçekten kabul edilemez çok kötü bir şey yaptın!" dedi.*

75. *Hızır [aleyhisselâm], "Ben sana, benimle arkadaşlık yapmaya sabredemezsin, buna asla güç yetiremezsin, demedim mi?" dedi.*

76. *Musa [aleyhisselâm], "Şayet bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam artık benimle arkadaşlık etme! Çünkü benim, sana karşı artık bir mazeretim kalmadı. Eğer üçüncü kez de karşı çıkarsam, arkadaşlığı sona erdirmekte mazursun" dedi.*

Resûlullah Efendimiz [aleyhisselâm], hadis-i şeriflerinde şöyle buyurdu: *"Allah Teâlâ bize ve kardeşim Musa'ya rahmet etsin! Çünkü o utandığı için, 'Arkadaşlık etme!' dedi. Şayet acele etmeyip sabretseydi Hızır [aleyhisselâm] ona (daha nice) acayip şeyler gösterirdi."*

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ ِۨاسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا
فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ
اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ
عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ
فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا
الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾
فَاَرَدْنَآ اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ
فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا
صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً
مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِى ۭ ذٰلِكَ تَاْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

77. *Yine yola koyulup bir beldeye vardılar (Bu belde Antakya veya Eyle idi. Eyle, Kızıldeniz'de, Akabe körfezinin kuzeydoğu köşesinde bulunan bir ticaret limanıydı). O belde halkından yemek istediler. Belde halkı onları misafir edip yemek vermekten kaçındılar. Musa ve Hızır [aleyhimesselâm] orada yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Hızır [aleyhisselâm] onu (bu duvarı) kerametiyle doğrultuverdi. Musa [aleyhisselâm] ona, "Bu belde ahalisi bize yemek vermediler. Eğer isteseydin bu duvarın tamiri karşılığında onlardan bir ücret alırdın!" dedi.*

78. *Hızır [aleyhisselâm] Musa'ya [aleyhisselâm], "Soruların üç oldu. İşte bu benimle senin aramızın ayrılması demektir. Şimdi sana, görünüşte doğru şeyler olmadığı için senin sabredemediğin işlerin iç yüzlerini sana haber vereyim" dedi.*

79. *"O deldiğim gemi, fakir on kardeşindi. Kardeşlerden beşi hasta, beşi de bu gemiyle denizden geçimlerini temin ediyorlardı. Onların gidecekleri yerde Cülend b. Kerkede isminde zorba bir kral, her sağlam gemiyi gasbedip el koyuyordu. Benim gemiyi delip kusurlu göstermemdeki amaç, onu gasptan kurtarmaktı."*

80. *"Öldürdüğüm genç ise kâfirdi fakat anne babası mümin kimselerdi. Biz bu gencin, onları baskıyla küfre ve azgınlığa sürüklemesinden yahut onların, çocuğa duydukları aşırı sevgiden dolayı onun dinine tâbi olmalarından endişe ettik."*

81. *"Böylece onun yerine Rab'lerinin onlara, ondan daha temiz ve hayırlı, daha merhametli, salih, dindar ve Allah'tan korkan bir çocuk vermesini bildik ve istedik."*

Denildi ki: O anne babadan bir kız dünyaya geldi ve büyüyünce bir peygamberle evlendi. Onların soyundan da yetmiş peygamber geldi.

82. *"Doğrulttuğum duvar şehirde Asram ve Sarîm (veya Suraym) adlarında iki yetimindi. Duvarın altında onlara ait bir hazine vardı. (Kâşih ismindeki yedinci kuşak) Ataları salih bir kimse idi. Onun bu salih oluşu sebebiyle o yetimler bu şekilde korunmuştu. Rabb'in Teâlâ, onlar büyüyüp reşit olunca, o hazineyi Rabb'inin yardımıyla çıkarmalarını diledi. Duvar yıkılıp da hazineyi başkaları almasın diye ben o duvarı doğrulttum. Ben bunu kendiliğimden yapmadım, bilakis Rabbim'in emriyle yaptım. İşte bu anlattıklarım, senin sabretmeye güç yetiremeyip karşı çıktığın olayların iç yüzüdür" dedi ve vedalaşıp ayrıldılar.*

Denildi ki: Bu hazine altın ve gümüştü veya ilim kitaplarıydı. Ancak meşhur olan görüşe göre, altından bir levha olup üzerinde şunlar yazılıydı:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah adıyla,

Şu kimselere şaşarım: **1.** Kazâ ve kadere iman ettiği halde üzülene, **2.** Rızkın Allah'tan olduğunu bildiği halde zahmet çekene, **3.** Ölüme inandığı halde sevinç ve mutluluk içinde olana, **4.** Kıyamet günündeki hesaba inandığı halde vaktini gafletle geçirene, **5.** Dünyanın geçici olduğunu ve değişip durduğunu bildiği halde ona gönül bağlayana. Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed [aleyhisselâm] O'nun resûlüdür."

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

83. *Yahudilerin seni imtihan etmek kastıyla akıl verdikleri Mekke müşrikleri, sana Zülkarneyn'i sorarlar. Sen, de ki: "Size ondan haber verip onun halinden size bazı hatıralar nakledeyim."*

Denildi ki: Zülkarneyn, Yûnân b. Yâfes b. Nuh'un [aleyhisselâm] oğlu Merzübân b. Merzübe el-Yûnânî'dir. Peygamber olup olmadığı konusu

tartışmalıdır. Ona "Zülkarneyn" denilmesinin birkaç sebebi vardır: **a)** Doğuya ve batıya hükmettiği için, **b)** Tacında iki boynuz olduğu için, **c)** Sarığının altında iki küçük boynuz olduğu için, **d)** Yüzünden sarkan iki saç lülesi olduğu için, **e)** Zâhirî ve bâtınî ilimleri kendisinde topladığı için.

Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûs*'ta şöyle der:

"Ye'cûc Seddi'ni yapan, Yemen'deki Himyer kabilesinden 'Ezvâ' denilen hükümdar sülalesine mensup Sa'b adlı hükümdar olup lakabı Zülkarneyn'di. Hazret-i İbrahim'le [aleyhisselâm] görüşüp ondan feyiz almıştır. Nitekim bu husus *Sahîhayn*'da yani Buhârî ve Müslim'de, İbn Abbas'tan [radıyallahu anhümâ] rivayet edilen bir hadis-i şerifte belirtilmektedir. Bazılarının İskender-i Zülkarneyn demelerine itibar edilmez. Çünkü onların bu ifadeleri, yalan yanlışla karışık tarih kitaplarından ahmakça bir bakış açısıyla bu bilgileri almalarından ileri gelmektedir."

Kâtib Çelebi de şöyle diyor: "Tarih kitaplarında pek çok boş ve mesnetsiz rivayetler aktarılır. Mesela Zülkarneyn'in İskender-i Yûnânî olması ve Ye'cûc Seddi'ni, Halife Vâsik-Billâh zamanında bir adamın görmesi gibi bilgiler, hiç de güvenilecek şeyler değildir. Çünkü Zülkarneyn'in, Hz. İbrahim [aleyhisselâm] zamanında yaşadığı, onunla Mekke-i Mükerreme'de buluştuğu, *Sahîhayn*'da geçen hadis-i şeriflerde zikredilmektedir. Rumlar'dan olan İskender-i Yûnânî'nin ise, Zülkarneyn'den 1958 yıl sonra geldiği ispat edilmiştir ve İskender Kur'an'da geçmemektedir."

Halbuki İskender-i Rûmî, Makedonya Kralı Filipos b. Amintas'ın oğlu olup annesi de Epirus yani Arnavutluk Kralı Neoptolemus'un kızı Olimpias'tır. Hz. İsa'dan [aleyhisselâm] 356 yıl önce dünyaya gelmiş, on üç yaşında Aristoteles'ten eğitim almaya başlamış ve yirmi yaşında tahta oturmuştur. Tarihlerde yazıldığına göre pek çok ve büyük fetihler yaptıktan sonra içki ve eğlence düşkünü, zalim ve gaddar biri olarak Bâbil'de ölmüştür. Ömrü otuz iki yıl sekiz aydır.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ
وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ

فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٤﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ
فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً
الْحُسْنَىٰ ۚ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ
إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ
دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ
سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ
قَالَ انْفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

84-85. *Biz ona (Zülkarneyn'e) yeryüzünde hüküm sürüp tasarrufta bulunması için iktidar gücü ve imkân verdik. İstediği ve yöneldiği her şeyi elde edebilmesi için de, bunu temin edecek ilmi ve kudreti ona vasıta olarak verdik. Batı tarafına gitmek istedi ve oraya götürecek bir sebebe (vasıtaya) sarılarak gitti.*

86. *Nihayet güneşin battığı yere varınca, güneşi âdeta sıcak, siyah çamurlu bir su gözesine batarken buldu. Orada (kendilerine Nâsik denilen putperest) bir kavim gördü. Elbiseleri hayvan derisinden, yiyecekleri deniz ürünleri idi. Biz, "Ey Zülkarneyn! Eğer o kavim İslâm'a girmezlerse ya ölümle cezalandırırsın ya da onlar hakkında iyi davranış ve doğruyu öğretme yolunu tutarsın; tercihinde serbestsin" dedik.*

87. *Zülkarneyn dedi ki: "İnkârda ısrar edip nefsine zulmeden kişiyi bu dünyada ölümle cezalandırırız. Sonra Rabb'ine döndürülür. Hak Teâlâ da kıyamet gününde onu, görülmemiş ve duyulmamış şiddetli bir azapla cezalandırır.*

88. *İman edip salih amel işleyen kişiye gelince, onun için dünyada ve ahirette en güzel karşılık vardır. Biz de ona emrimizden kolay olanı söyleriz yani dünyada kolaylık gösteririz."*

89. *Sonra yine doğuya doğru bir yol tuttu.*

90. *Nihayet güneşin doğduğu yere, mamur beldelerin başlangıç noktasına ulaşınca orada güneşi (adlarına Mensek veya Münsik denilen) öyle bir kavmin üzerine doğarken buldu ki kendileriyle güneş arasına onları örtecek ve koruyacak hiçbir şey kılmamıştık. Onların ne elbiseleri ne de evleri vardı. Güneş doğunca mağaralara ya da yerin altındaki mahzenlerine girer, güneş tepelerinden uzaklaşınca da mahzenlerden çıkarak balık tutup yerlerdi.*

91. *Zülkarneyn, batıda gördüğü kavim gibi bunlar hakkında da tercihinde serbest kaldı. İşte onun işi bu anlatıldığı gibiydi. Biz onun yanında bulunan asker, savaş aleti ve gizli açık bütün kuvvetini ilmimizle kuşatmışızdır.*

92. *Sonra Zülkarneyn, doğudan kuzeye giden bir yola koyuldu.*

93. *Nihayet iki set arasına ulaştı. Yani Türkistan topraklarını geçip arkasında Ye'cûc ve Me'cûc olan iki dağın arasına vardı. O dağların ön tarafında adları Hâvîl olan tuhaf görünüşlü ve ne söyledikleri -tercüman ve işaret olmadan- anlaşılmayan bir kavim buldu.*

94. *Tercümanları aracılığıyla şöyle dediler: "Ey Zülkarneyn! Ye'cûc ve Me'cûc, bizim topraklarımızda; adam öldürerek, yakıp yıkarak ve ekinleri telef ederek sürekli bozgunculuk çıkaran kimselerdir. Bütün masraflarını karşılamak ve sana vergi de vermek şartıyla, bizimle onlar arasında bir set yapsan da onlar dışarı çıkamasalar olur mu?"*

95. *Zülkarneyn dedi ki: "Şanı yüce Rabbim'in bana vermiş olduğu imkân ve kudret sizin vereceğiniz masraf ve vergiden daha hayırlıdır. Şimdi siz bana kuvvetli zincirler ve gerekli aletlerle yardım edin ki ben de, sizinle onlar arasına gayet sağlam bir set yapayım!"*

96. *"Siz bana demir kütleleri (yahut yeteri kadar demir) getirin!" dedi, getirdiler. İki dağın arasını suya ulaşıncaya kadar kazdılar; temelini iri kayalarla doldurup üzerine demir kütlelerini döşeyip onların da arasına tahta koydular. Böylece iki dağın arası düzleşip denkleşti. Sonra işçilere, "Körükleyin!" dedi. Nihayet demirler eriyip kor gibi olunca, "Bana, üzerine dökeceğim*

erimiş bakır getirin!" dedi. Demirle bakır birbirine tamamen karışıp yekpâre ve sapasağlam bir set haline geldi.

Denildi ki: Bu seddin kalınlığı 50 zirâ, yüksekliği 200 zirâ ve uzunluğu 100 fersahtır.

فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ
مِنْ رَبِّىْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُ دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا ﴿٩٨﴾
وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ
جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ اَلَّذِينَ كَانَتْ
اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِى وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ اَفَحَسِبَ
الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِىٓ اَوْلِيَآءَ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ
لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ اَلَّذِينَ
ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

97. *Artık Ye'cûc ve Me'cûc kavminin o seddi, ne aşmaya ne de delmeye kudretleri kaldı.*

98. *Zülkarneyn [aleyhisselâm] dedi ki: "İşte bu set ve onu tamamlamaya güç yetirmem, Ye'cûc Me'cûc fitnesini defetmek için Rabbim Teâlâ'nın bir rahmetidir. Rabbim'in vaadi gelince yani kıyamet kopmadan önce Ye'cûc ve Me'cûc'ün çıkış vakti gelince, o seddi dümdüz edip onların yolunu açar. Rabbim Teâlâ'nın vaadi haktır.*

99. *O gün yani kıyamet günü Ye'cûc ve Me'cûc'ü bırakınca, insanlar ve cinler üst üste yığılarak su gibi dalgalanırlar. Nihayet kıyametteki diriliş için sûra üfürülür, bütün yaratılmışlar hesaba çekilmek ve karşılığını almak için mahşerde toplanır.*

100. *O gün kâfirlere cehennemi açık açık görecekleri şekilde gösteririz (kâfirleri cehennemle yüz yüze getiririz yahut cehennemi onların karşısına, bütün dehşetiyle dikeriz).*

101. *Çünkü o kâfirler; aşırı gafletleri yüzünden büsbütün dünyaya dalıp ahireti unuttukları için, âyetlerimi görmekten mahrum gözleri perdeli körler ve hak sözü işitmeye güç yetiremeyen sağırlardı; yani Kur'an'a karşı sağırlardı, onu dinlemeye tahammül edemezlerdi.*

102. *Beni bırakıp da kullarımdan İsa'yı, Üzeyir'i ve melekleri ilâh edinen kâfirler, o kullarımın kendilerini benim azabımdan koruyup kurtaracaklarını mı sandılar? Biz cehennemi kâfirler için bir barınak ve konak olarak hazırladık.*

103-104. *Ey resûlüm! De ki: "Size amelleri açısından ziyanda olanları haber vereyim mi? Onlar, dünya hayatında kendilerince iyi ve güzel zannettikleri amelleri ve çabaları boşa giden kimselerdir."*

Denildi ki: Âyette anlatılanlar vaktinin çoğunu namaz ve oruçla geçiren rahip ve keşişlerdir veya insanlar duysunlar ve görsünler diye, gösteriş ve nam için sadaka verip fakirlere yemek yedirenlerdir. Bunlar her ne kadar ecir ve sevap beklentisi içinde olsalar da, bu ümitleri boşa gitmiş, çabalarıysa heba ve zayi olmuştur.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ
لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا
آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ
لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

105. *İşte onlar Rab'lerinin âyetlerini, yeniden dirilmeyi, mahşerde toplanmayı ve azapla karşılaşacaklarını inkâr edip kâfir oldular. Gösteriş yaptıkları amelleri iptal ve mahvoldu. Kıyamet günü onların zaten değersiz olan amellerini, katımızda hiçbir değeri olmadığı için, bir kıymet verip de tartıya koymayız (Yani iyi ve güzel şeyler de yapmış olsalar, inkârları yüzünden bunların hiçbir değeri olmayacaktır).*

106. *Bu bâtıl ve itibarsız amelin karşılığı; kâfir oldukları, âyetlerimle ve peygamberlerimle alay ettikleri için cehennemdir.*

107. *Âyetlere ve peygamberlere iman edip (Kur'an'a ve sünnete uygun yaşayıp) salih amel işleyenlerin konakları, içinde meyve ağaçlarının ve üzüm bağlarının olduğu firdevs cennetleridir.*

108. *Onlar firdevs cennetlerinde ebedî kalacaklardır. Oradan başka bir cennete gönderilmeyi yani oradan ayrılmayı istemezler.*

Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: *"Allah Teâlâ'dan cenneti isterken firdevs cennetini isteyin! Çünkü o cennetlerin en güzeli ve yükseğidir. Onun üstü Rahmân'ın arşıdır."*

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

109. *De ki: "Rabbim'in Kur'ân-ı Kerîm'inin manalarını, ondaki ilim ve hikmetle ilgili kelimelerini yazmak için bütün denizler ve okyanuslar siyah mürekkep olsa ve bir o kadar daha denizi ilave etsek de, Rabbim'in sözleri tükenmeden onlar tükenirdi. Çünkü denizler sonu gelip biten şeylerdir ama Allah'ın kelimeleri sonsuzdur."*

Denildi ki: Yahudiler Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] şöyle dediler: "Önce, 'Kime hikmet verilmişse, ona çokça hayır verilmiştir!' dersin, sonra da, 'Size pek az ilim verilmiştir!' dersin. Yani hem, 'Bana hikmet verilmiştir' deyip hem de, 'İlimden de az bir şey verildi' dersin; bu ne yaman çelişkidir!" Onların bu sözleri üzerine bu âyet-i celîle indi.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

110. *De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir beşerim! Ancak bana, 'ilâhınızın tek bir ilâh olduğu, ortağı ve benzerinin bulunmadığı' vahyolunuyor. Kim cennette Rabb'inin cemalini görmeyi isterse ya da kim kıyamette tekrar dirilip hesaba çekilmekten korkarsa, O'nun rızasını gözeterek salih amel işlesin! Gösteriş için veya bir kimseden karşılık beklemekle, Allah Teâlâ'ya yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin!"*

19
MERYEM SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 98 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

كٓهيعٓصٓ ﴿١﴾

1. *Kâf-hâ-yâ-ayn-sâd!*

Denildi ki: Bunlar Allah'ın isimlerindendir yahut Kur'an'ın isimlerindendir veya sûrenin ismidir ya da Allah Teâlâ bunlarla yemin etmiştir.

Nakledildiğine göre bu harfler şu manalara gelmektedir: Kâf (كاف) Allah Teâlâ, mahlûkatına "kâfî"dir. Hâ (ها), ibadete "hâdî"dir yani ibadetlere doğru hidayet edicidir. Yâ (يا), "yed"i yani kudreti, onların elleri üzerindedir. Ayn (عين), hikmetleri "alîm" yani en iyi bilendir. Sâd (صاد), vaadinde "sadık"tır.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ﴿٢﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

2. *Bu okunan âyetler Rabb'inin, kulu Zekeriyya'ya [aleyhisselâm] olan rahmetinin anılmasıdır.*

3. *Hani Zekeriyya [aleyhisselâm], gizli bir nida ile Rabb'ine yalvarmıştı.*

Doksan dokuz yaşında çocuk istemiş ve bu isteğinden dolayı kavminden utandığı için gizlice dua etmişti. Ya da yaşlılıktan dolayı sesi zayıf çıktığı için gizlice yalvarmıştır.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ
بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ
امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ
يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ
يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

4. *O nidasında şöyle demişti: "Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayıflayıp inceldi. Başımdaki saçlar da bembeyaz alev gibi tutuştu (saçım sakalım da ağardı). Sana yaptığım dualarda hiç nasipsiz kalıp mahrum olmadım, çünkü bütün dualarıma icabet ettin.*

5. *Gerçek şu ki ben, vefatımdan sonra yerime geçecek amca oğullarımın, dinî konularda kusur işlemelerinden korkuyorum. Hanımım da kısırdır. Benim ve eşimin çocuk getirmeye gücümüz yetmez, artık bizden geçti. Buna ancak senin gücün yeter. Onun için lutfun ve kereminle, katından bana salih bir çocuk bağışla!"*

6. *"Bu çocuk, benden sonra ilim ve peygamberlik hususunda hem bana hem de Yakub hanedanına mirasçı olsun. Ey Rabbim! Sen onu, sözlerinde ve davranışlarında razı olduklarından eyle!"*

7. *Allah Teâlâ, onun duasını kabul ederek şöyle buyurdu: "Ey Zekeriyya! Şüphesiz biz seni, ismi Yahya olan bir oğulla müjdelemekteyiz. Daha önce kimseyi böyle bir isimle adlandırmadık."*

Hz. Yahya'nın [aleyhisselâm] bu ismi almasının sebepleri olarak şunlar zikredilmiştir: **a)** İlim ve hikmetle hayat bulması yani ilim ve hikmet sahibi olması, **b)** Çok yaşlı ve kısır bir anneden dünyaya gelmesi, **c)** Ömrü boyunca hiç isyan etmediği ve günaha meyil bile etmediği için, âyetteki "adlandırma" benzetme manasında olup âyetin meali, "Daha önce onun gibisini yaratmadım" olur.

قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ
مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ

خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيٓ اٰيَةً ۭ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

8. *Zekeriyya [aleyhisselâm] kesin bilgi elde etmek gayesiyle dedi ki: "Rabbim! Karım kısır, ben de ihtiyarlığın son demine ulaşıp büsbütün güçten düşmüşken, benim nasıl oğlum olabilir?"*

9. *Hak Teâlâ'nın emriyle vahiy meleği şöyle dedi: Ey Zekeriyya! Evet, zayıflığın ve yaşlılığın senin dediğin gibidir fakat Rabb'in Teâlâ buyurdu ki: "Bu halinizle bile olsa, sizden çocuk getirme, benim kudretime göre çok kolaydır. Çünkü daha önce, sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım."*

10. *Zekeriyya [aleyhisselâm] dedi ki: "Rabbim! Bana eşimin hamile olduğunu anlayacağım bir işaret ver!" Allah Teâlâ, "Sana işaret, sapasağlam olduğun halde, üç gün üç gece insanlarla konuşamaz hale gelmendir" buyurdu.*

Denildi ki: Eşiyle birlikte olup o da hamile kalınca, Hz. Zekeriyya'nın [aleyhisselâm] dili ağzında büyüdü ve konuşamadı.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾

11. *Hanımının hamile kaldığı gecenin sabahında, namazgâhından kavminin karşısına çıkarak onlara, sabah akşam namaz kılarak Rab'lerini tesbih etmelerini işaretle bildirdi.*

Üç gün bu şekilde çıkıp işaret diliyle hitap etti, sonra Hak Teâlâ ona Hz. Yahya'yı [aleyhisselâm] ihsan etti. Ardından -ya da büyüyüp peygamberlik verildikten sonra- Hz. Yahya'ya [aleyhisselâm] şöyle hitap etti:

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ۭ وَاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

12. *"Ey Yahya! Kitaba yani Tevrat'a, bütün gücünle, sımsıkı sarıl!" dedik ve biz, ona daha çocukken hikmeti ve Tevrat'ı anlama (ve dinin inceliklerini kavrama) kabiliyetini verdik.*

Denildi ki: Kendisine bu hikmet ve anlayış üç yaşında verildi. Akranı olan çocuklar, "Haydi gel, oynayalım!" dediklerinde o, "Ben oyun için yaratılmadım" derdi.

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا
عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾
وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

13. *Katımızdan ona şefkat, merhamet, kalp temizliği, ruh inceliği ve insanlardan medhüsena verdik. Yahya, tam bir takva sahibiydi.*

14. *Anne babasına karşı itaatkâr olup iyi davranırdı. Yahya, onlara ve Allah Teâlâ'ya karşı isyankâr ve zorba da değildi.*

15. *Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün ona Allah'tan selâm olsun. Böylece doğduğu zaman şeytanın şerrinden, öldüğü gün kabir azabından ve diriliş gününde kıyametin bütün korkularından emniyette ve selâmettedir.*

16. *Ey resûlüm! Sana vahyedilen o kitapta (Kur'an'da) Meryem'in başından geçenleri de an! Hani o ailesinden yani Zekeriyya'nın [aleyhisselâm] hanımı olan teyzesinden ve içinde yaşadığı toplumdan ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.*

O daima Beytülmakdis'te kalırdı, çünkü annesi onu bu mukaddes mâbede adamıştı. Kadınlara özgü muayyen günlerinde teyzesinin evine giderdi. Özür müddeti bitip de temizlenince, gusül abdesti almak için mescidin doğu tarafında bir yere veya soğuktan güneşli bir yere giderdi.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا
بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾
قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنّٰى
يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِ
قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ

أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَاءَهَا
الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا
وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ
رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ
رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۖ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ
أَحَدًا ۙ فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ۚ ﴿٢٦﴾

17. *Onlara yakın bir yerde, kendisini onlardan tamamen gizleyecek bir perde edinip yıkanmaya başlamıştı. O anda biz ona, Cebrâil'i [aleyhisselâm] göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüş ve gelip Meryem'in karşısında durmuştu.*

18. *Meryem ansızın, karşısında bir yabancı erkeğin durduğunu görünce dedi ki: "Ben senden Rahmân olan Allah Teâlâ'ya sığınırım. Eğer mümin ve Allah'a karşı gelmekten sakınan biriysen, zulmedip bana dokunma!"*

19. *Cebrâil [aleyhisselâm], "Ben ancak senin kendisine sığındığın Rabb'inin elçisiyim. O'nun emriyle sana tertemiz ve övülmüş bir çocuk bağışlamak için gönderildim" dedi.*

20. *Meryem, "Benim nasıl çocuğum olabilir? Bana hiçbir insan dokunmamıştır. Ben zina eden iffetsiz bir kadın da değilim" dedi.*

21. *Cebrâil [aleyhisselâm] dedi ki: "Ey Meryem! Evet, durum senin dediğin gibidir lâkin Rabb'in buyurdu ki: 'Babasız çocuk yaratmak bana göre çok kolay bir iştir. Onu insanlara kudretimizi gösteren bir mucize, kendisine inananlara katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten ezelde hükme bağlanmış bir iştir.' Yani Allah böyle takdir ettiği için, değiştirilmesi ve geri döndürülmesi de mümkün değildir."*

22. *Cebrâil [aleyhisselâm] onun yakasına veya eteğine üfledi ve böylece Meryem, İsa'ya [aleyhisselâm] gebe kaldı. O hamileliği sebebiyle akrabalarından kaçarak dağın arkasına veya Kudüs yakınlarındaki Beytülahm'e gidip inzivaya çekildi.*

23. *Derken doğum sancısı onu, kuru bir hurma ağacına dayanmaya mecbur etti. Bu halinden ve sonrasında insanların kendisini kınayıp ayıplamaları düşüncesinden, "Ah keşke bundan önce ölseydim de tamamen unutulup gitmiş olsaydım" dedi.*

24. *Meryem yüksek bir yerde olduğu için melek, aşağı tarafından ona seslendi veya İsa [aleyhisselâm] doğunca, eteğinin üzerinden şöyle seslendi: "Sakın üzülüp de ölümü isteme! Muhakkak ki Rabb'in celle şânuhû, ayağının altından küçük bir ırmak akıttı. Ondan iç ve onunla yıkan!"*

25. *Ve "Ey Meryem! O kuru hurma ağacını kendine doğru silkele de üzerine taze hurma dökülsün."*

26. *"O hurmadan ye! O sudan iç ve oğlunla gözün aydın olsun. Eğer insanlardan biri seni görüp de, 'Bu çocuk da nedir?' diye soracak olursa, işaretle diliyle, 'Şüphesiz ben Allah Teâlâ'ya susmayı adadım. Bugün hiçbir insanla konuşmayacağım' de!"*

Onların orucu, yemeği ve konuşmayı terketmek şeklindeydi.

فَأَتَتْ بِهِۦ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۥ ۖ قَالُوا۟ يَٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾
يَٰٓأُخْتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

27. *Beytülmakdis'e sürekli gelen cemaat, namazgâhında Meryem'i göremeyince aramaya çıktılar. Arayıp sorarlarken biri, onu Beytülahm'de gördüğünü söyleyince o tarafa doğru gittiler. Ahaliyi orada gören Hz. Meryem, İsa'yı [aleyhisselâm] kucağına alıp onların yanına götürdü. Onlar, Meryem'i ve çocuğu görür görmez şöyle dediler: "Ey Meryem! Doğrusu sen, soyunda ve ailende görülmemiş çirkin bir şey yapmışsın."*

28. *"Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban İmrân, zinakâr kötü bir adam değildi. Annen Hanne de iffetsiz bir kadın değildi."*

Denildi ki: Bu Harun'dan maksat, baba bir Harun ismindeki kardeşidir veya İsrâiloğulları'nda dindarlığıyla meşhur, takva sahibi Harun adında bir adam vardı, ona benzettiler ya da yine Harun adında çok günahkâr biri vardı onu örnek verdiler.

فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ
اِنِّى عَبْدُ اللّٰهِ ۖ اٰتَانِىَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ۙ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا
اَيْنَ مَا كُنْتُ ۖ وَاَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۚ ﴿٣١﴾ وَبَرًّا
بِوَالِدَتِى ۡ وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدْتُ
وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ
الَّذِى فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۙ سُبْحَانَهُ ۚ اِذَا
قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ ۙ
يَوْمَ يَاْتُونَنَا ۚ لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَاَنْذِرْهُمْ
يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِىَ الْاَمْرُ ۚ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾
اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ۚ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِى
الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ ۘ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يَا اَبَتِ لِمَ
تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا اَبَتِ اِنِّى
قَدْ جَاءَنِى مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَاْتِكَ فَاتَّبِعْنِى اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾
يَا اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۘ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا
اَبَتِ اِنِّى اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ
وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِى يَا اِبْرٰهِيمُ ۖ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ
لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِى مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ

رَبِّىٓ إِنَّهُۥ كَانَ بِى حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ
وَأَدْعُوا۟ رَبِّى عَسَىٰٓ أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّى شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا ٱعْتَزَلَهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا
نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

29. *Meryem, "Ona sorun ve cevabını ondan isteyin!" anlamında İsa'yı [aleyhisselâm] işaret etti. Onlar, "Biz beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?" dediler.*

30. *İsa [aleyhisselâm] onların bu sözünü işitince, gayet anlaşılır bir dille şöyle dedi: "Şüphesiz ki ben Allah Teâlâ'nın kuluyum. O bana kitap vermiş ve beni peygamber yapmıştır."*

31. *"Nerede olursam olayım beni mübarek, erdemli ve herkese faydalı kıldı. Hayatta olduğum müddetçe bana, namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti."*

32. *"Beni anneme karşı şefkatli, muhabbetli ve saygılı kıldı. Beni kibirli, insanları inciten bir zorba ve kendisine isyan eden bir bedbaht yapmadı."*

33. *"Doğduğum günde, öleceğim günde ve dirileceğim günde -tıpkı Yahya [aleyhisselâm] gibi- Allah Teâlâ'nın selâm ve selâmeti benim üzerimedir."*

34. *Kimilerinin (yahudilerin) sihirbaz, kimilerinin (hıristiyanların -hâşâ-) ilâh, kimilerinin de sümme hâşâ Allah'ın oğlu diyerek, hakkında şüpheye düşüp farklı farklı şeyler söyledikleri Meryem oğlu İsa, hak söze göre işte budur (Yahut: İşte hakkında şüphe ettikleri Meryem oğlu İsa, hak söz olarak budur).*

35. *Allah'ın çocuk edinmesi düşünülemez. O böyle bir şeyden münezzehtir, yücedir. O, bir şeyi yaratmayı ve onun meydana gelmesini dileyince, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir.*

36. *"Şüphesiz Allah Teâlâ, benim de Rabbim, sizin de Rabb'inizdir. Öyleyse yalnız O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur."*

37. *Ne var ki yahudiler ve hıristiyan gruplar, İsa [aleyhisselâm] hakkında kendi aralarında ayrılığa düştüler. Yahudiler -hâşâ- onun için "veled-i zina" dediler. Hıristiyanların Nestûrî kolu "Allah'ın oğlu", Yakûbî kolu "ilâh", Melkâî kolu da "üçün üçüncüsü" dediler. O büyük ve dehşetli kıyamet gününü yaşayacaklarını uzak gören kâfirlerin vay haline!*

38. *Bize gelecekleri gün neler işitecek ve neler görecekler! Yani bizim tehditlerimizi bizzat görüp kesin olarak bilecekler ama artık bu görüş ve biliş onlara hiçbir fayda vermeyecek. O nefislerine karşı zalimliklerine devam edenler, bugün hâlâ apaçık bir sapıklık içindedirler.*

39. *Ey resûlüm! O kâfirleri, hesaplar görülüp de cennetliğin cennete cehennemliğin cehenneme girmesine hükmedildiği öyle bir günle korkut ki o gün günahkârlar, "Keşke bu günahları işlemeseydim" diye, sevapkârlar da, "Keşke daha çok sevap işleseydim" diye pişmanlık duyarlar. O inkârcılar bu gerçeklerden habersiz ve gaflettedirler. Onlar ahirete iman etmezler.*

40. *Şüphesiz biz bütün yeryüzüne ve üzerindekilere vâris olacağız. Çünkü onlar fâni, biz bâkiyiz. Onlar ahirette mutlaka bize döndürülecekler ve herkese ameline göre karşılık verilecektir.*

41. *Onlara, Kur'an'da, bütün semavî dinlerin üstünlüğünü kabul ettiği İbrahim'in [aleyhisselâm] kıssasını da an! Şüphesiz ki o, sözlerinde ve yaptıklarında son derece doğru söyleyen sıddık ve şanı yüce bir peygamberdi.*

42. *Hani babasına (Âzer'e) şöyle demişti: "Babacığım! Duanı işitmeyen, hürmet ve tevazuunu görmeyen ve sana menfaat sağlamak veya zararı defetmek gibi hiçbir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"*

43. *"Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim (vahiy) bana gelmiştir yani ben Allah'ın bildirmesiyle biliyorum. Sen bana uy da sana dosdoğru yolu göstereyim ve seni doğru yola ileteyim."*

44. *"Babacığım! Şeytanın şirki süsleyip güzel göstermesine aldanarak ona itaat etme (yahut ona tapma)! Muhakkak ki şeytan, Allah Teâlâ'ya âsi olmuştur."*

45. *"Babacığım! Doğrusu ben, şeytana tâbi olduğun için sana Hak Teâlâ'dan bir azap dokunmasından, böylece lânet ve azapta şeytana dost olmandan korkuyorum."*

46. *Âzer ona cevaben şöyle dedi: "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarıma ibadetten yüz çevirmemi mi istiyorsun? Yemin ederim ki, eğer ilâhlarımı kötülemekten vazgeçmezsen, seni muhakkak ağır sözler söyleyerek taşlarım. Haydi, şimdi yanımdan git ve uzun bir süre de bana yaklaşma!"*

47. *İbrahim [aleyhisselâm], babasına veda edip kötülüğe iyilikle karşılık vererek şöyle dedi: "Selâm sana olsun! Rabbim'den senin için bağışlanma ve sana*

iman lutfetmesini dileyeceğim. Çünkü O bana karşı çok lutufkârdır ve duamı kabul edeceğini vaat buyurmuştur."

48. *"Ben sizden, sizin gibi olan bütün putperestlerden ve Allah'tan başka taptığınız şeylerden uzak durup tek başıma yaşarım. Ve yüce Rabbim'e, O'nun birliğine inanarak ibadet ederim. Rabbim'e ibadet ve dua etmekle mahrum, mutsuz ve umutsuz olmayacağımı umarım."*

49. *İbrahim [aleyhisselâm], onları da onların taptıklarını da terkedip mukaddes topraklara (Kudüs'e) gidince ona oğlu İshak'ı [aleyhisselâm] ve onun oğlu Yakub'u [aleyhisselâm] bağışladık ve hepsini peygamberlikle şereflendirdik.*

50. *Biz onlara yani İbrahim'e ve çocuklarına, rahmetimizden peygamberlik, mal mülk ve evlatlar bağışladık. Onlara daima doğruyu söyleyen bir dil verdik (yahut dillerde güzel ve yüksek bir övgü verdik yani kendilerinden doğru ve övgüyle bahsedilmesini sağladık), dolayısıyla bütün dindarlar katında makamları yüce ve övgüleri büyük oldu. Daima güzel sözlerle anıldılar.*

Denildi ki: Hz. İbrahim [aleyhisselâm] Bâbil'den Hâris dağına gidip oralarda yedi yıl kaldı. Babası ölüp de puthane amcası Hazer'e kalınca, Hz. İbrahim [aleyhisselâm] tekrar Bâbil'e gelip putları kötülemeye başladı ve bu kez putları kırdı. Nemrud'un onu ateşe atmasından sonra, hanımı Sâre ve yeğeni Lût [aleyhisselâm] ile birlikte Şam tarafına gittiler.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مُوسٰٓى اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾

51. *Kur'an'da Musa'nın [aleyhisselâm] kıssasını da an! O ihlâs sahibi kılınmış, noksanlardan arındırılmış ve Cenâb-ı Hak tarafından gönderilmiş bir nebî, insanlara şeriattan haber veren bir peygamberdi.*

52. *Biz Musa'ya [aleyhisselâm] -Zebir dağı da denilen- Tûr dağı tarafından, Musa'nın sağ yanından seslendik. Biz onu bizimle gizli bir şekilde konuşsun diye, katımıza yaklaştırdık. Böylece bizimle konuştu hatta dergâhımıza öyle yakın oldu ki Tevrat'ı yazan kalemin cızırtısını dahi duydu.*

53. *Rahmetimizden dolayı ona, işlerinde kendisine yardımcı olması için kardeşi Harun'u [aleyhisselâm] peygamber olarak bağışladık.*

54. *Kur'an'da İsmail'i de [aleyhisselâm] an! Çünkü o, vaadine sadık, sözünde duran bir kuldu ve hem bir resûl hem de yüce bir nebî idi!*

Rivayete göre bir adama, kendisini bir yerde bekleyeceğini vaat etmişti. Bir görüşe göre üç gün üç gece, başka bir görüşe göre de bir yıl o kimse gelinceye dek orada bekleyip ağaç kabuğu yemişti.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ
فِي الْكِتٰبِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

55. *Ailesine ve çevresine, namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. Rabb'inin katında o, sözlerinde ve işlerinde istikamet sahibi olduğu için makbul görülmüş, hoşnutluğa ermişti.*

56-57. *Kur'an'da İdris'i de [aleyhisselâm] an! Çünkü o, Hak Teâlâ'dan insanlara verdiği haberde gerçekten sadık bir peygamberdi. Biz onu yüce bir makama yükselttik.*

Rivayete göre Hz. İdris'in [aleyhisselâm] asıl adı Ahnûh'tur (veya Uhnûh). Çok ders verdiğinden, öğretip anlattığından dolayı kendisine İdris denildi. İlk defa yazı yazan, astronomi ve matematik ilmiyle ilk uğraşan ve ilk terzilik yapan odur. Kendisine "on sahife" indirilmiştir. Hz. Âdem'den [aleyhisselâm] yüz yıl sonra doğduğu söylenir.

Hz. İdris'in [aleyhisselâm] göğe yükseltilmesi hakkında görüşler çoktur.

İbn Abbas'tan -radıyallahu anhümâ- şöyle bir rivayet nakledilir: Hz. İdris [aleyhisselâm] bir gün güneşin sıcaklığından mustarip olup, "Yâ Rabbi! Biz güneşe bu kadar uzak iken sıcaklığı bizi yakıyor. Acaba onu taşıyan meleğin hali nasıldır? Yâ Rabbi! İlâhî yardımınla onun sıcaklığını meleğe birazcık hafiflet!" diye dua etti ve duası kabul oldu. Sıcaklığın hafiflediğini anlayan melek Allah Teâlâ'ya bunun sebebini sorunca kendisine şöyle buyruldu: "Benim İdris isminde bir kulum var, senin hakkında dua etti, biz de kabul ettik." Melek, Hz. İdris'i [aleyhisselâm] ziyaret etmek için izin istedi ve yeryüzüne indi. Hz. İdris'in [aleyhisselâm] ricasıyla onu kanadının üstüne alıp güneşin doğduğu yere götürdü. Hz. İdris'in [aleyhisselâm] isteği üzerine, ölüm meleğine onun nerede ve ne zaman öle-

ceğini sordu. Azrâil [aleyhisselâm] ömürlerin yazılı olduğu deftere bakıp, "Bu kişinin ölümü güneşin doğduğu yerde olacak!" dedi. Güneşin doğduğu yere tekrar giden melek, Hz. İdris'i [aleyhisselâm] vefat etmiş buldu.

Konuyla ilgili diğer bir rivayet ise şöyledir: Ölüm meleği, ibadetinin çokluğundan ötürü Hz. İdris'i [aleyhisselâm] görmeyi çok istiyordu. Allah Teâlâ'nın izniyle yeryüzüne inip onu buldu. Hz. İdris'in [aleyhisselâm] istemesi ve Allah Teâlâ'nın emriyle ruhunu aldı ve Allah Teâlâ canını ona yeniden bağışladı. Azrâil [aleyhisselâm], onu alıp gökyüzüne çıkararak cehennemi gösterdi. Oradan cennete girdiler ve Hz. İdris [aleyhisselâm] oradan çıkmayacağını dile getirerek şöyle dedi: "İnsana ölümü tatmak lazımdı, ben onu tattım. Cennete girenin bir daha çıkmayacağı vaat edilmişti, işte ben de girdim ve bir daha çıkmam!"

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ
حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا
وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا
﴿٥٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ
فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

58. *Bu sûrede, Zekeriyya'dan İdris'e kadar zikredilen peygamberler öyle peygamberlerdir ki Allah Teâlâ onlara din ve dünya nimetlerinin her türlüsünden ihsan etmiştir. Bu peygamberlerden Âdem'in soyundan İdris; Nuh'la birlikte gemide taşıdığımız Sâm'ın soyundan İbrahim, İshak, İsmail ve Yakub'la onun yani İsrâil'in neslinden de Musa, Harun, Zekeriyya, Yahya ve İsa [aleyhimüsselam]; işte bunlar bizim doğru yola ilettiğimiz ve peygamberlik için seçtiklerimizdendiler. Onlara Allah Teâlâ'nın âyetleri okununca, ağlayarak secdeye kapanırlardı.*[93]

59. *Sonra bu peygamberlerin ardından, namazı terkeden, nefislerinin arzularına ve şehvetlerine uyarak günah işleyen kötü bir nesil geldi. Onlar ahirette "gayy" ile yani ziyan ve şiddetli azapla karşılaşacaklardır (Yahut: Onlar bu tutumlarından dolayı cehennemdeki gayyâ vadisini boylayacaklardır).*

93 Bu âyet, Kur'an'daki sıraya göre beşinci secde âyetidir. Dolayısıyla bu âyeti okuyan veya işiten kişinin secde etmesi farzdır.

Âyet-i kerimede geçen "gayy" veya "gayyâ", cehennemde bir kuyu yahut bir deredir. Ateşi çok şiddetlidir. Namazı terkedenlerin ve nefsinin şehvetlerine uyup günah işleyenlerin yeri olduğu söylenmiştir.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا
يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ
إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ
رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

60. *Fakat tövbe edip kalple ve dille, iman eden ve salih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunlar cennete girecekler ve amellerinden eksiltmek gibi herhangi bir haksızlığa uğratılmayacaklardır.*

61. *Onlar, Rahmân'ın kullarına gıyaben vaat buyurduğu adn yani ikamet cennetlerine gireceklerdir. Şüphesiz ki, O'nun vaadi mutlaka gerçekleşecektir.*

62. *Cennet ehli orada boş söz işitmezler. Ancak Allah Teâlâ'dan veya meleklerden ya da birbirlerinden "selâm!" sözünü işitirler. Ve orada, sabah akşam kendilerine ait cennet nimetlerinden rızıkları da daima hazırdır.*

Denildi ki: Cennet ebedî aydınlık olduğu için cennetin sabahı perdelerin açılması, gecesi de perdelerin çekilmesidir. Yahut gündüz hizmetçilerinin gılmanlar, akşam hizmetçilerinin hûriler olması dolayısıyla, vakit onlardan anlaşılmaktadır.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ
رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

63. *İşte kullarımızdan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vereceğimiz cennet budur.*

64. *Cebrâil şöyle dedi: "Biz melekler, ancak senin Rabb'inin emriyle ineriz. Gelecekte ve geçmişte, olmuşlarla olacaklar arasındaki bütün işlerimiz, hep Allah Teâlâ'nın ilmine mahsustur. Rabb'in de seni unutmuş değildir" (Yahut: Rabb'in asla unutkan değildir!).*

Rivayete göre Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm]; Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve Ruh hakkında soru yöneltilince, *"Yarın size haber veririm"* deyip "inşallah" demedi, vahiy de gelmedi. Bunun üzerine müşrikler, "Rabb'i, Muhammed'i terketti" diye alay ettiler. Bu olaydan on beş veya yirmi beş gün sonra Cebrâil [aleyhisselâm] nâzil olunca, Resûlullah Efendimiz [aleyhisselâm] ona, *"Seni bekliyordum, geç kaldın"* dedi. Dolayısıyla Cebrâil'in [aleyhisselâm] bu cevabı hem Peygamber Efendimiz'in sorusuna hem de müşriklerin alaylarına bir karşılık olmuştur.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ۚ
هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ
حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا
﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ
جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا
﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا
وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾

65. *Allah; göklerin, yerin ve bu ikisinin arasındaki varlıkların Rabb'idir. Unutmak O'na layık değildir, O seni asla unutmaz! Şu halde yalnız O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ve sebatlı ol! Vahyin gecikmesinden dolayı üzülme! Sen hiç "Allah" ismini taşıyan başka birini biliyor musun? Müşrikler putlarına ilâh deseler de, onlardan hiçbirine "Allah" ismini vermemişlerdir.*

66. *İnkârcı insan şöyle der: "Ölüp kabirde toprak olduktan sonra, ileride dirilip topraktan çıkarılacağım öyle mi?"*

67. *Acaba o insan düşünmez mi ki, daha önce kendisi hiçbir şey değilken biz onu yoktan yarattık.*

68. *Şanı yüce Rabb'in hakkı için kıyamette o inkârcıları, dostları olan şeytanlarla birlikte aynı zincire vurulmuş şekilde elbette toplayacağız. Sonra onları muhakkak cehennemin etrafında dizleri üstü hazır bulunduracağız.*

Böylelikle cennetlikler onları görüp böyle bir beladan kurtuldukları için sevinsinler ve cehennemlikler de oradaki yerlerini görüp üzüntü ve pişmanlıkları daha da artsın. Yahut da cennetlikleri görüp hasret ve hüsranları artsın.

69. *Sonra her bir kâfir topluğundan hangisi, Rahmân olan Allah Teâlâ'ya karşı inkârda daha cesur ve günah ve isyanda pervasızsa, elbette ayıracak ve cehenneme önce onu atacağız.*

70. *Sonra onların içinden cehenneme atılmaya en layık olanların kimler olduğunu elbette en iyi biz biliriz.*

71. *Muhakkak ki sizin içinizden ona uğramayan kimse kalmayacaktır! Bu cehennem ateşine mutlaka uğrama hükmü, yüce Rabb'inin katında kesinleşmiş bir hüküm ve kazâdır.*

Denildi ki: Bu cehenneme uğramak mutlaka olacaktır fakat bir kısım müminler oradan geçerken ateşi söner ve daha sonra melekler, onlara cehennemden geçtiklerini haber verirler. Bir kısım müminler de günahı kadar orada bekletilip sonra cennete girer.

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ
أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ
الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ ۚ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ
اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ
مَرَدًّا ﴿٧٦﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾

72. *Sonra o Allah'a ortak koşmaktan ve O'na karşı gelmekten sakınanları o ateşten çıkarıp kurtarırız! O zalim kâfirleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.*

73. Bizim manası apaçık olan âyetlerimiz müşriklere okunduğu zaman, Kureyş'in ileri gelenlerinin kâfirleri, müminlerin fakirlerine dediler ki: "Bu mümin ve kâfirlerden hangisi mevki bakımından daha yüksek yani evleri, yaşantısı ve memnuniyet itibariyle daha iyidir? Hangisinin meclisi ve topluluğu daha güzeldir?" Yani siz zayıf ve fakirsiniz, biz ise hem zengin hem de meclisimiz daha neşelidir diyerek dünya malıyla övünürler. Allah Teâlâ onların bu boş ve asılsız övünmelerini reddederek şöyle buyurdu:

74. Halbuki biz, onlardan önce nicesini helâk etmişizdir ki onlar, bu Kureyş kâfirlerinden hem malca daha zengin hem de süs püs bakımından daha gösterişli, daha üstündüler.

75. Sen onlara de ki: "Kim sapıklık içinde kalmış ve haktan uzaklaşmışsa, Allah Teâlâ onun ömrünü uzatıp azgınlığında mühlet verir. Nihayet o kâfirler, kendilerine vaat edileni yani bu dünyada esir edilmek ve öldürülmeyi, kıyamet günü de cezanın her türlüsünü ve şiddetli cehennem azabını görünce; kimin yeri daha kötüymüş, kimin taraftarları daha zayıfmış kesinlikle bilecekler. Çünkü müminlerin yeri cennet, kâfirlerinki cehennemdir; müminlere Allah Teâlâ ve melekler dost ve yardımcıdır, Allah'a ortak koşan kâfirlerse hüsrandadırlar.

76. Allah, Kur'ân-ı Kerîm'le dosdoğru yola gidenlerin hidayetini arttırır. Kâfirlerin dünyada övündükleri geçici nimetlerden, müminlerin kalıcı olan (beş vakit namaz, Sübhânallâhi ve'l-hamdülillâhi ve lâ ilâhe illallahu vallahu ekber" tesbihatı gibi) salih amelleri, Rabb'inin katında hem sevap bakımından hem de âkıbet yönünden daha hayırlıdır!

77. Ey resûlüm! Âyetlerimizi inkâr edip de, "Kıyamet gününde bana elbette mal ve evlat verilecek!" diyen kimseyi gördün mü?

Rivayete göre Habbâb b. Eret [radıyallahu anh], sipariş üzerine yaptığı birkaç kılıcın ücretini, Kur'an'da kendisine "ebter" denilen Âs b. Vâil isimli kâfirden isteyince o, "Sen Muhammed'i [aleyhisselâm] inkâr etmedikçe borcumu sana ödemem" dedi. Bunun üzerine Habbâb [radıyallahu anh], "Ne yaşarken ne öldükten sonra ne de yeniden diriltilirken, ben asla Hz. Muhammed'i [aleyhissalâtü vesselâm] inkâr etmeyeceğim!" dedi. Bunun üzerine Âs, "Yeniden diriltilme varsa, bana orada mal ve evlatlarımı geri verirler, o zaman gel, ben senin hakkını vereyim" dedi. Bunun üzerine bu ve bundan sonraki âyetler nâzil oldu.

اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا
يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَاْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾
وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ
بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى
الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾
يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى
جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ
عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾
تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا
﴿٩٠﴾ اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا
﴿٩٢﴾ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾
لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾ اِنَّ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

78. *Acaba o mal ve evlat verileceğine dair gayba mı vâkıf oldu yoksa levh-i mahfûza mı baktı? Yahut Allah Teâlâ'nın katından bir söz mü aldı?*

79. *Hayır! Asla iş onun dediği gibi değildir! Ne gaybı bilmesi ne de bir söz alması söz konusudur. Biz onun söylediklerini yazıcı meleklerimizle yazdırıp kıyamette azabını kat kat artırıp uzattıkça uzatacağız. Çünkü o inkâr, iftira ve alay etme günahlarının hepsini işledi.*

80. *Onun ahirette sahip olacağını ileri sürdüğü malı ve evladı, Allah'ın kudretiyle başkalarına miras olarak verip onu kıyamette bize malsız ve çocuksuz olarak tek başına getiririz.*

81. *Müşrikler, kendileri için üstünlük sebebi olsunlar diye yani onların yardımıyla üstün olacaklarını sanarak Allah'tan başka birtakım putları ilâhlar edindiler.*

82. *Hayır, zannettikleri gibi şeref ve üstünlük bulamayacaklar; yakında o putları, o kâfirlerin kendilerine tapınmalarını inkâr edecek, onlara düşman olup lânet edecekler ve onların zıddına gidecekler (onların boş ve bâtıl inançlarının tam tersini yapacaklar).*

83. *Ey Peygamber! Kâfirlerin başına, onları durmadan günaha ve azgınlığa teşvik edip kışkırtan şeytanları musallat ettiğimizi haber almadın mı?*

84. *Şu halde, sen onların azaba uğramalarını istemekte acele etme. Biz onların günlerini ve nefeslerini tastamam saymaktayız! Vakti geldiğinde helâk olup cezalarını bulurlar.*

85. *Takva sahiplerini, süvariler gibi (yahut ağırlanan elçiler heyeti gibi) Rahmân'ın huzurunda, ilâhî cennetlerde toplayacağız!*

86. *(O gün) Suçluları da susuz olarak cehenneme süreceğiz.*

87. *Dünyada Allah'ın birliğine iman edip salih amel işleyerek Rahmân'ın katında söz almış olanlar ve şefaat etmeye izinli birini bulanlardan başkaları şefaat hakkına sahip olmayacaklardır.*

88-89. *Yahudiler, hıristiyanlar ve Huzâalılar'ın bir kolu olan Benî Müleyh, "Rahmân, kendisine erkek ve kız evlatlar edindi" dediler. Ey resûlüm! Sen onlara de ki: "Yemin olsun ki, siz edepsizlikte haddi aşıp çok çirkin ve pek büyük bir yalan söylediniz."*

90. *Bunların söyledikleri bu edepsiz ve çirkin sözden, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar parça parça olup dağılacaktır.*

91-92. *Çünkü onlar Allah Teâlâ'ya çocuk isnat etmişlerdir! Halbuki Rahmân'a çocuk edinmek yaraşmaz. Zira O, kimseyle aynı cinsten olmayıp bundan münezzehtir. Kaldı ki evlatların veya başkalarının yardımına da muhtaç değildir.*

93. *Göklerdeki ve yerdekilerin tamamı, kıyamette Rahmân'a tam bir tevazu içeresinde boyun eğmiş ve kulluğunu itiraf eder bir şekilde gelecektir.*

94. *Andolsun ki, Allah Teâlâ'nın ilim ve kudretinin dışında bir şey olmadığı için, ilmi hepsini kuşatmış, onların şahıslarını ve işlerini tek tek saymıştır.*

95. *Onların hepsi kıyamet günü O'na (Allah'ın huzuruna), yanlarında kendilerine uyanlar ve yardımcıları olmadan tek başlarına geleceklerdir.*

96. *Rahmân, iman edip salih amel işleyenler için, kalplerde büyük bir sevgi yaratacaktır (kulların gönüllerine onlar için bir muhabbet koyacaktır).*

Hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: *"Allah Teâlâ bir kulunu severse, Cebrâil'e [aleyhisselâm], 'Ben falanca kulumu sevdim, sende sev!' buyurur. Bunun üzerine Cebrâil [aleyhisselâm] gök ehline der ki: 'Allah falanca kulu sevdi, ben de onu seviyorum, sizler de onu sevin!' Gök ehli onun sevgisini yeryüzüne indirip yayarlar ve herkes onu sever."*

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾
وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ
لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

97. *Ey habibim! Biz Kur'an'ı, onunla takva sahiplerini müjdeleyesin, inat edenleri de korkutup uyarasın diye, senin dilinle indirip kolaylaştırdık.*

98. *Biz senin kavminden önceki zamanlarda, nice müşrik toplulukları helâk ettik. Onlardan hiçbirini görüyor yahut bir fısıltı olsun işitiyor musun? Yani sanki onlar hiç yaşamamışlar gibi, ne kendileri kaldı ne de sesleri ve eserleri kaldı.*

20
TÂHÂ SÛRESİ

[Mekke döneminde inmiştir. 135 âyettir.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

طٰهٰ ﴿١﴾

1. *Tâ-hâ!*

Bu âyet hakkında pek çok farklı görüşler vardır. Onlardan bazıları şöyledir: Bir görüşe göre mukattaa harflerindendir. Tâ, Tâhir isminin, hâ da Hâdî isminin anahtarıdır. Kimileri, "Kur'an'ın ismidir", kimileri, "Sûrenin ismidir", kimileri de, "Allah'ın isimlerindendir" demişlerdir. Âlimlerin çoğunluğuna göreyse, Müzzemmil ve Müddessir sûrelerinin isimlerinde olduğu gibi Hz. Peygamber'in [aleyhisselâm] isimlerindendir ve bu âyette ona hitap buyrulmuştur ancak hitap edatı kaldırılmıştır.

مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰٓ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾

2-3. *Biz, Kur'an'ı sana sıkıntı ve zahmet çekesin diye değil, ancak kalbinde Allah korkusu ve incelik olanlara bir öğüt vermen ve uyarı olması için indirdik.*

Denildi ki: Hz. Peygamber [aleyhisselâm], kendisine vahiy gelmeye başlayınca bütün bir geceyi uzun uzun kıyamda durarak, teheccüd namazı kılarak geçirir, ibadetinin çok ve uzun olmasından dolayı mübarek ayakları yorulurdu. Böyle olunca bazan birinin bazan diğer ayağının üzerine yüklenirdi. Bu âyetle, kendisine bu zorluğu hafifletmesi emredildi.

Bir başka rivayette de Ebû Cehil ve adamları, Resûlullah Efendimiz'e [aleyhisselâm], "Allah, Muhammed'e bu Kur'an'ı, zahmet çeksin diye indirdi" veya, "Muhammed bizim dinimizi terkettiği için bu sıkıntılara düştü" dediler. Dolayısıyla bu âyetin indirilmesiyle, aşırı şekilde ibadeti hafifletildi.

تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ۝٤ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ۝٥

4-5. *O Kur'an, yeri ve yüksek gökleri yaratan Allah Teâlâ'nın katından indirilmiştir. O şanı yüce Rahmân, arşı istila etmiştir yani ona galip gelmiş, kudret ve hâkimiyetiyle arşa hâkim olmuştur. Dolayısıyla arş, kudret ve hâkimiyet tahtı, sonsuz kudret makamı demektir.*

Allah Teâlâ her şeye galip ve hâkim olduğu halde özellikle arşın zikredilmesi, onun hepsinden önce yaratılması ve hepsinin en büyüğü olması sebebiyledir.

لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ۝٦

6. *Göklerdeki, yerdeki, bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şeyin mülkü tamamen Allah Azîmüşşan'a aittir.*

Denildi ki: Âyette geçen "serâ" yer tabakalarının altındadır. Bu öyle bir yerdir ki gökyüzü onun yani serânın üstündedir.

Nakledildiğine göre, yedi kat yer bir meleğin omuzlarındadır. Meleğin ayakları da bir büyük taşın üstündedir. Bu büyük taş bir öküzün boynuzu üstünde, bu öküz de bir balığın üstündedir. Bu balığın başı ve kuyruğu arşın altında birbirine kavuşmuştur. İşte bunların hepsinin altında da sözü edilen "serâ" vardır. Bu serânın ne olduğunu, onun altında ne olduğunu Allah Teâlâ'dan başka kimse bilmez.

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۝٧ اَللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى ۝٨ وَهَلْ أَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ۝٩ إِذْ رَأَا نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّى آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّى آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى

النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنِّي اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ
نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا
يُوحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّنِي اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِي وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي
﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾
فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ
بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ ۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى
غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا
هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى
﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى
﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرَى ۚ ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾

7. *Sen sözü açığa vursan da gizlesen de Allah için aynıdır. Çünkü Allah Teâlâ gizliyi de, içinden geçeni de, ondan gizlisini de bilir.*

8. *Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh ve kendisinin hiçbir benzeri bulunmayandır. İbadete layık yalnız O'dur. En güzel isimler sadece O'nundur.*

9. *Sana Musa'nın [aleyhisselâm] haberi gelmedi mi? (Yani, artık geldi. O halde peygamberlik makamına gelen şiddetli bela ve musibetlere karşı sabırda ona uyup sen de sabret!).*

10. *Hani uzaktan bir ateş görmüştü de ailesine ve hizmetindekilere, "Siz burada durun! Çünkü ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça kor getiririm yahut ateşin başında yol gösterecek birini bulurum" demişti.*

11-12. *Ateşe vardığı zaman ona şöyle nida edildi: "Ey Musa! Şüphesiz ki, ben senin Rabb'inim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen, mukaddes ve mübarek vadi olan Tuvâ'dasın!*

13-14. *Ben seni peygamber olarak seçtim. Şimdi sana vahyolunacak şeyleri dinle. Şüphe yok ki ben, Allahım! Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde bana kulluk et ve beni anmak için özellikle namaz kıl. Sen beni anarsan ben de seni övgüyle yâdederim."*

15. *Kıyamet mutlaka gelecektir. Vakti bildirilmeyen azabın şiddeti daha fazla olacağı için, kıyametin vaktini gizli tutarım. O kıyametin gelmesiyle her nefis, kazandığı amele göre karşılık görür.*

16. *Kıyametin kopacağına inanmayıp, nefsinin arzu ve hevesine uyan kimse, sakın seni kıyamete iman etmekten alıkoymasın; sonra helâk olursun.*

17. *O sağ elindeki nedir ey Musa?*

18. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Bu benim asamdır (değneğim)! Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkerim ve onunla başka işlerimi de görürüm."*

19. *Allah Teâlâ, "Onu yere bırak ey Musa!" buyurdu.*

20. *Onu yere bırakınca bir de ne görsün, o her tarafa hızla sürünen, büyük sarı bir yılan olmuş.*

21. *Allah Teâlâ buyurdu ki: "Tut onu! Korkma! Muhakkak ki biz onu önceki şekline (asâya) çevireceğiz.*

22. *Bir de elini koltuğunun altına sok ki peygamberliğinin başka bir delili olsun diye kusursuz ve pürüzsüz olarak bembeyaz bir şekilde çıksın.*

23. *Bunları biz sana, en büyük mucizelerimizden bir kısmını gösterelim diye yaptık.*

24. *Bu âyetlerimizle (mucizelerle) Firavun'a git ve onu benim kulluğuma davet et. Çünkü o azgınlık ve isyankârlıkta haddini aşmıştır."*

Rivayete göre Musa b. İmrân [aleyhisselâm], Hz. Şuayb'a [aleyhisselâm] damat olup ona on yıl hizmet ettikten sonra, ondan annesi ve kardeşini görmek için Mısır'a gitmek gayesiyle izin alıp ailesiyle beraber yola koyuldu. Giderken yolu kaybedip Eymen vadisi taraflarına geldiler. Soğuk, karanlık ve karlı bir gecede, Hz. Şuayb'ın [aleyhisselâm] kızı ve Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] hanımı Safûrâ doğum yaptı. Hz. Musa

[aleyhisselâm] her ne kadar çakmak çaktıysa da ateş yakamadı. Bu arada uzaktan bir ateş gördü ve ona doğru gitti. Yeşil bir ağacın beyaz bir ateşle kaplandığını gördü. Ağaç normal yeşilliğinde, ne ateşin ağaca bir zararı ne de ağacın ateşe zararı dokunuyordu. Etrafında ise kimseler yoktu. Bu manzara karşısında hayretler içinde kalmış haldeyken yukarıdaki âyet-i kerimede ifade buyrulan ilâhî hitap geldi.

"Ayakkabılarını çıkar" emrinin sebebi olarak, onların tabaklanmış eşek derisinden yahut temiz sığır derisinden yapılmış olması gösterilse de, çıplak ayakla arz-ı mukaddese dokunup onun bereketinden istifade edilmesi veya tevazu ve edebi öğretmek için olduğu söylenmiştir.

Asânın başında iki budak vardı ve adı amelîk (عمليق) veya ımlîkti. Hz. Âdem'den [aleyhisselâm] Hz. Şuayb'a [aleyhisselâm], ondan da Hz. Musa'ya [aleyhisselâm] intikal etmişti.

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

25. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Rabbim! Göğsüme genişlik (gönlüme ferahlık) ver ki hem zorluklara katlanayım hem de Firavun ve adamlarının ahlâksızlıklarına sabredeyim.*

26. *Firavun'a peygamberliği tebliğ etme konusunda işimi kolaylaştır!*

27-28. *Dilimden düğümü çöz (dilimdeki tutukluğu gider) ki Firavun ve kavmi sözümü anlasınlar."*

Rivayete göre Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] dilindeki tutukluk şöyle oluşmuştur: Hz. Musa, bir gün Firavun'un dizinde otururken mücevherlerle bezenmiş uzun sakalına yapışıp bir miktarını koparmış. Firavun da öfkelenip onun öldürülmesini emretmiş. Hanımı Âsiye özür dileyip, "Bu çocuktur, parlak şeyler onun ilgisini çeker ve onları avuçlayıp ağzına atar. Denemek için bir kaba ateş koru diğer kaba da yakut koyalım ve hangisini alacağını görelim" dedi. Bunun üzerine denilenler yapıldı ve Hz. Musa [aleyhisselâm] yakuta elini uzatmışken Cebrâil [aleyhisselâm] onun elini ateşe yöneltti ve ateş korunu alıp ağzına koyunca dili yandı ve sözleri pek anlaşılmaz oldu.

وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾
وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾
إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ
مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾ أَنِ
اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ
عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي ۚ وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾

29-30. *"Bana ailemden biri olan kardeşim Harun'u vezir yani yardımcı eyle. Harun [aleyhisselâm] Musa'dan [aleyhisselâm] dört yaş büyüktü ve konuşması daha düzgün ve etkiliydi.*

31-32. *Onunla yani Harun'la arkamı kuvvetlendir. Peygamberlik ve tebliğ işlerinde onu bana ortak et!*

33-35. *Tâ ki seni çokça tenzih ve tesbih edelim. Ve bize verdiğin nimetlere karşılık sana çok hamdüsena edelim. Çünkü sen bizim halimizi hakkıyla görmektesin. Bizim iyi duruma gelip düzelmemiz senin kudretine bağlıdır."*

36. *Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "İstediğin şeyler sana verildi ey Musa!*

37. *Andolsun, biz sana geçmişte bir kere daha iyilikte bulunmuştuk.*

38-39. *Hani Firavun yeni doğan erkek çocukların öldürülmesini emrettiğinde sen doğmuştun da, annen ne yapacağını şaşırmıştı. Biz de kurtulman için ona vahiyle veya melekle yahut rüyasında, 'Bir sandığı ziftle güzelce kaplayıp su geçirmez hale getirdikten sonra Musa'yı içine koy ve Nil'e bırak da Nil onu kıyıya çıkarsın. Bizim ve onun düşmanı olan biri (Firavun) onu sudan alır' diye ilham etmiştik. Benim nazarımla (ilim ve irademle) büyüyüp yetişmen için de tarafımdan onların kalbine senin sevgini bıraktım."*

Denildi ki: Nil nehri bu sandığı Firavun'un bahçesine getirdi çünkü Nil, Firavun'un bahçesinden geçerdi. O sırada Firavun ve Âsiye de oradaydılar. Sandık onların önüne kadar geldi. Kapağını açıp da içinde güzel yüzlü ve kara gözlü Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] tatlı tatlı baktığını görünce,

kalplerinde bir sevgi meydana geldi ve onu evlatlık edinmeye karar verdiler. Ardından onun için bir beşik ve sütanne aramaya koyuldular.

Diğer taraftan Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] annesi, kızı Meryem'i, sandığın âkıbetini araştırması için göndermişti. Sandığı takip eden kız, onun Firavun'un bahçesine girdiğini görünce kendisi de bahçeye girdi. Kardeşine birçok sütanne getirildiğini, onun ise hiçbirinden süt emmediğini görünce hemen Âsiye'nin huzuruna çıkıp onlara annesini tavsiye etti ve annesi de böylece oğlunu yani Hz. Musa'yı -hem de Firavun'un parasıyla- emzirdi. Bu hadiseyi Hak Teâlâ, ilâhî kelâmında şöyle haber verir:

إِذْ تَمْشِيٓ أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُۥ فَرَجَعْنَٰكَ إِلَىٰٓ
أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَٰكَ مِنَ ٱلْغَمِّ
وَفَتَنَّٰكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٠﴾ وَٱصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِى ﴿٤١﴾ ٱذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِـَٔايَٰتِى وَلَا
تَنِيَا فِى ذِكْرِى ﴿٤٢﴾ ٱذْهَبَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُۥ قَوْلًا
لَّيِّنًا لَّعَلَّهُۥ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

40. *"Hani kız kardeşin Firavun'un sarayına gidip, 'Bu bebeğe süt verip bakımını üstlenecek birini size göstereyim mi?' demiş, Âsiye de, 'Böyle bir şey yaparsan sana ikramda bulunurum' diye cevap vermişti. Kız kardeşin hemen anneni getirdi. Böylece seni annene geri döndürdük ki sana kavuşmakla gözü aydın olsun ve ayrılığınla mahzun olmasın! Ve sen, Kıptîler'den birini öldürdün. Firavun'un adamları kısas olarak seni yakalayıp öldüreceklerken, Medyen'e hicretle seni tasadan kurtardık. Biz seni sıkı bir tecrübeden geçirip sıkıntıdan sıkıntıya uğrattık ve sonunda seni hepsinden temizleyip kurtardık. Ey Musa! Medyen halkı arasında yıllarca kaldın (yirmi sekiz yıl kaldığı söylenir). Sonra peygamber olman için, bizim takdir ettiğimiz bir zamanda bu vadiye (Tûr'a) geldin (Veya: Belli bir çağa yani peygamberlik görevini üstlenecek bir yaşa ulaştın ve takdirimiz üzere buraya geldin) ve konuştun ey Musa!*

41. *Seni kendim için seçtim yani kendi muhabbetim için seni peygamber olarak seçtim."*

42-43. *"Sen ve kardeşin mucizelerimle gidin. İkiniz de beni zikretmede ve birlemede gevşeklik göstermeyin! İkiniz de Firavun'a gidin! Çünkü o ilâhlık iddia ederek haddinden fazla azmıştır.*

44. *Ona yumuşak söz söyleyin. Yani dostça ve suyuna giderek davet edin. Firavun'a, onun hoşuna gidecek 'Ebü'l-Abbas veya Ebü'l-Velîd' gibi künyelerle hitap ederek yumuşak muamelede bulunun ve kaba davranmayın! Belki sizin sözlerinizden öğüt alır yahut Allah'ın azabından korkar."*

Denildi ki: Hz. Musa [aleyhisselâm] oradan gizlice Mısır'a yöneldi. Aile efradı onunla gitmemişti ve tereddüt içinde çölde onun geri dönüşünü beklemekteydiler. Derken Medyenliler'den bir kafile onlara rastladı. Safûrâ'yı tanıdıkları için alıp babasına götürdüler. Firavun'un boğulmasından sonra Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] haberini aldılar.

Hâsılı, Hz. Musa [aleyhisselâm] Mısır'a doğru gelirken Hz. Harun'a [aleyhisselâm], "Medyen'e doğru kardeşini karşılamaya git!" diye vahiy geldi. Vahiy gereği giderken yolda karşılaştılar. Hz. Musa [aleyhisselâm], başından geçenleri ve birlikte Firavun'a gitmeleri gerektiğini yani her şeyi birer birer anlattı. Hz. Harun [aleyhisselâm], "Ey kardeşim! Firavun'un şimdiki gücü ve ihtişamı, senin zamanından fazladır. En basit meseleler için bile ölüm cezası veriyor" dedi. Hz. Musa [aleyhisselâm] endişelendi ve ikisi bir ağızdan,

قَالَا رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآ
إِنَّنِى مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ
مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ قَدْ جِئْنَٰكَ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَٱلسَّلَٰمُ
عَلَىٰ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِىَ إِلَيْنَآ أَنَّ ٱلْعَذَابَ عَلَىٰ مَن
كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِىٓ
أَعْطَىٰ كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ ٱلْقُرُونِ ٱلْأُولَىٰ
﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّى فِى كِتَٰبٍ ۖ لَّا يَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾

45. *Şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Mucize göstermemize fırsat bırakmadan onun bizi çabucak cezalandırmasından veya iyice azgınlaşıp edepsizce sözler sarfetmesinden korkuyoruz."*

46. *Allah Teâlâ, "Korkmayın! Çünkü ben gözetip korumada sizinle beraberim! Ben her şeyi işitir ve görürüm. Size bir zarar dokunmasına izin vermem" buyurdu.*

47. *"Haydi ikiniz de ona gidin ve deyin ki: Şüphesiz biz Rabb'inin sana gönderdiği elçileriyiz. İsrâiloğulları'nı bizimle gönder. Atalarımızın toprakları olan arz-ı mukaddese gidelim. Onlara ağır vergilerle ve çocuklarını öldürmekle işkence etme! Biz sana Rabb'in Teâlâ tarafından bir mucizeyle geldik. Selâm, hidayete tâbi olanların üzerinedir (yahut cennet bekçilerinin selâmı, hakka uyanların üzerinedir).*

48. *Bize, Allah Teâlâ'nın dünyada ve ahirette azabının, muhakkak ki peygamberleri yalanlayan ve haktan yüz çevirenlerin üzerine olacağı vahyolundu."*

49. *Musa ve Harun [aleyhimesselâm], emrolundukları şekilde Firavun'a gidip Hak Teâlâ'nın buyurduğunu tebliğ edince Firavun, "Ey Musa! Sizin Rabb'iniz kimdir?" dedi.*

50. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Bizim Rabbimiz, bütün yaratılmışlara; ihtiyaç duyacağı sûret, şekil ve durumuna uygun olarak rızık ve yaşama şartlarını veren, sonra da her canlıyı çift yaratarak yeryüzüne yerleştirip faydalandıran ve onlara doğru yolu gösterendir."*

51. *Firavun, "Ya geçmiş kavimlerin hali nedir? Onlar bahtiyar mı yoksa bedbaht mıdır?" dedi.*

52. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Onların hallerine dair bilgi, Rabbim'in katında levh-i mahfûz denilen bir kitapta yazılıdır. Rabbim yanılmaz ve unutmaz."*

Denildi ki: Hz. Musa [aleyhisselâm] bunların ilmini Allah Teâlâ'ya havale etti çünkü Tevrat indirilmeden önce, onlar hakkında bilgisi olmadığı için durumlarını da bildiremezdi.

اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ
مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ۝ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ

فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّاُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا
نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾
قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَاْتِيَنَّكَ
بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ
مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

53. *"Benim kudreti sonsuz Rabbim, yeryüzünü sizin için bir döşek yapmış, orada bir yerden bir yere kolayca ulaşabilmeniz ve işlerinizi rahatça görebilmeniz için birtakım yollar açmış ve size gökten yağmur indirmiştir." (Burada Musa'nın [aleyhisselâm] Firavun'a cevabı bitiyor ve sonra Allah Teâlâ şöyle buyuruyor): Böylece biz o yağmurla yerden türlü türlü bitkilerden çiftler halinde çıkardık.*

54. *Bu bitkilerden, size münasip olan tane ve meyveleri siz yiyin ve münasip olanlarla da hayvanlarınızı besleyin! Şüphesiz bu anlatılanlarda, olgun akıl sahipleri için Allah Teâlâ'nın kudretini ve birliğini gösteren birçok delil ve ibret vardır.*

55. *Biz, babanız Âdem gibi sizi de topraktan yarattık ve ölümünüzden sonra yine toprağa iade ederiz. Yeniden diriliş gününde, sizi bir kere daha o topraktan çıkaracağız.*

56. *Andolsun ki biz Firavun'a, Musa [aleyhisselâm] aracılığıyla, âyetlerimizin yani mucizelerimizin hepsini gösterdik. Fakat o, inadından dolayı Musa'yı [aleyhisselâm] yalanladı ve iman etmeyi reddetti.*

57. *Firavun dedi ki: "Ey Musa! Sihrinle bizi, yurdumuz olan Mısır'dan çıkarmak için mi geldin?*

58. *Elbette biz de, senin sihrin gibi bir sihirle sana geleceğiz (senin karşına çıkacağız). Seninle bizim aramızda, insanların bizi rahatça görebileceği bir yer ve buluşma vakti belirle ki sen de biz de caymayalım."*

59. *Musa [aleyhisselâm] dedi ki: "Buluşma zamanınız ziynet (bayram) günüdür ve insanların toplandığı kuşluk vaktidir."*

O gün Mısırlılar'ın bayram günü olduğundan, süslü ve yeni elbiseler giyer ve bayram yerinde toplaşırlardı.

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوٓا
اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُٓوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ
اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى
﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

60. *Bunun üzerine Firavun dönüp gitti; hilesini kuracak olan sihirbazları topladı ve ardından buluşma yerine geldi.*

61. *Musa [aleyhisselâm] sihirbazlarla karşılaşınca onlara, "Ey sihirbazlar topluluğu! Yazıklar olsun size! Allah Teâlâ'ya iftira etmeyin sonra sizi azabıyla yok eder. Allah'a iftira eden mutlaka hüsrana uğramıştır" dedi.*

62. *Sihirbazlar -Firavun'un adamlarına farkettirmeden- kendi aralarında tartıştılar ve, "Bu Musa'nın sözleri sihre benzemiyor eğer bizi yenerse ona boyun eğmemiz gerekir" dediler.*

63. *Firavun ve adamları (yahut sihirbazlar) dediler ki: "Gerçekten bu ikisi yani Musa ve Harun [aleyhimesselâm], sihirleriyle sizi yurdunuz olan Mısır'dan çıkarmak ve sizin en üstün ve herkese örnek olan dininizi ortadan kaldırmak isteyen birer sihirbazdırlar.*

64. *Bu yüzden hilelerinizi ve sihir aletlerinizi toplayıp sonra tek saf (birlik) halinde büyük bir heybetle meydana çıkın! Çünkü bugün üstün gelen kurtuluşa erecek ve arzusuna kavuşacaktır."*

Denildi ki: Sihirbazlar çok kalabalıktı. Ellerinde asâ ve içlerinde cıva bulunan ipleriyle, Musa ve Harun'un [aleyhimesselâm] karşısına dikildiler.

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ
اَلْقُوا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى

۞ فَاَوْجَسَ فِى نَفْسِهٖ خِيفَةً مُوسٰى ۞ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْاَعْلٰى ۞ وَاَلْقِ مَا فِى يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا صَنَعُوا
كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ۞

65. *Sihirbazlar saygılı ve edepli bir şekilde, "Ey Musa! Asânı yere ilk sen mi atarsın yoksa ilk atanlar biz mi olalım?" dediler.*

66. *Musa [aleyhisselâm] aynı edeple karşılık vererek, "Hayır, siz atın!" dedi. Onlar o cıvalı aletlerini atınca, güneşin sıcaklığından onların hareket ettiklerini gören Musa [aleyhisselâm] onların kendisine doğru yürür gibi süründüklerini sandı.*

67-68. *Bu yüzden Musa [aleyhisselâm], "Ahali mucizeyle sihrin farkını anlayamaz veya dağılıp gider" diye içinde bir korku duydu. Biz ona, "Korkma! Muhakkak ki sen üstünsün, galip geleceksin!" dedik.*

69. *"Sağ elindeki asâyı at! Onların yaptıklarının hepsini yutuversin. Çünkü onların yaptıkları ancak sihirbaz hilesidir. Sihirbazlar nerede olurlarsa olsun kurtuluşa eremezler."*

Denildi ki: Hz. Musa [aleyhisselâm] asâyı bırakınca, o büyük bir ejderhaya dönüştü. Onların meydan yerindeki bütün iplerini ve sopalarını yuttu. İnsanlar korkudan kaçıp dağıldı. Hz. Musa [aleyhisselâm] onu eline alınca tekrar asâ oldu. Sihirbazlar anladılar ki; bu Allah Teâlâ'nın gücüyle gerçekleşen Hz. Musa'nın [aleyhisselâm] bir mucizesidir.

فَاُلْقِىَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ۞ قَالَ
اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهٗ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ
فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِى جُذُوعِ
النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ۞ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى
مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِى فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا

تَقْضِي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا
وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَأَبْقٰى ﴿٧٣﴾

70. *Sihirbazlar Allah Teâlâ'nın bu kudretini görünce hemen secdeye kapandılar. (Rivayete göre secdede, cennetteki makamlarını görünce başlarını kaldırıp), "Biz Harun ile Musa'nın Rabb'ine iman ettik!" dediler.*

71. *Firavun bunu görünce sihirbazlara dedi ki: "Demek ben size izin vermeden önce ona inandınız, öyle mi? Kesin olan şu ki o, size sihir öğreten büyüğünüzdür. Andolsun ki ben de ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım. O zaman hangimizin, benim mi yoksa Musa'nın Rabb'inin mi azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış görürsünüz!"*

72. *Sihirbazlar Firavun'a şöyle dediler: "Musa'nın [aleyhisselâm] bu açık mucizeleri ve bizi yaratan Allah Teâlâ'nın rızasına karşı, seni asla tercih edemeyiz. Bizim hakkımızda ne hüküm vereceksen ver. Sen, ancak bu dünya hayatına keyfine göre hükmedebilirsin.*

73. *Doğrusu biz günahlarımızı ve bize zorla yaptırdığın sihri affetsin diye Rabbimiz'e iman ettik! Allah Teâlâ, emirlerine itaat edene senden daha hayırlı ve kendisine isyan edene de azabı daha kalıcıdır."*

Denildi ki: Sihirbazlar Firavun'a, "Musa'yı uyurken bize göster!" dediler. Baktıklarında asânın onu koruduğunu gördüler ve, "Bu sihir değil" diyerek Firavun'a haber verdiler. Ancak o, bunların sözünü dinlemedi ve zorla sihir aletlerini hazırlattı. İşte bu yüzden onlar da, "Bize zorla sihir yaptırdın" dediler.

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ
يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ
عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾
وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلٰى مُوسٰى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ
يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ

مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا
عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ
فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ
لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ
يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلٰى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾

74. *Her kim kıyamet gününde Rabb'ine kâfir olarak gelirse, kesinlikle ona cehennem vardır. Orada ne ölüm ne de güzel bir hayat vardır.*

75. *Kim de salih ameller işlemiş bir mümin olarak kıyamet gününde Rabb'ine gelirse, işte onlar için en yüksek dereceler vardır.*

76. *İçlerinde ebedî olarak kalacakları ve ağaçlarının altından nehirler akan adn cennetleri vardır. İşte bu ecir, küfür ve isyan kirlerinden iyice temizlenmiş ve salih amel işleyenlerin mükâfatıdır.*

77. *(Firavun inkârda direnince) Andolsun ki biz Musa'ya, "Kullarımla yani kavmin olan İsrâiloğulları'yla, geceleyin Mısır'dan çık! Ve asân ile denize vur da onlara denizde kuru bir yol aç! Artık Firavun'un size yetişmesinden korkunuz ve boğulmaktan endişeniz olmasın" diye vahyettik.*

78. *Bunun üzerine (onların Mısır'dan ayrıldıklarını haber alan) Firavun, askerleriyle birlikte İsrâiloğulları'nın peşine düştü. Onlar geçtikten sonra, Firavun ve askerlerini, denizde mahiyetini kimsenin bilmediği bir şey kuşatıp sarıverdi (yahut: Deniz onları korkunç bir şekilde kuşatıp yuttu).*

79. *Firavun, halkını saptırdı, onlara doğru yolu gösteremedi. Böylece denizde kayboldular ve kurtulamadılar.*

80. *Ey İsrâiloğulları! Biz sizi, düşmanınız olan Firavun'dan ve kavminden kurtardık. Tûr dağının ve Musa'nın [aleyhisselâm] sağ tarafında, Tevrat'ı indireceğimize dair size söz verdik (yahut: Tûr'un sağ yanında size belli bir süre verdik). Tîh çölünde size kudret helvasıyla bıldırcın eti de indirdik.*

81. *Şu halde size rızık olarak verdiğimiz tertemiz ve helâl rızkı yiyin ve bu hususta birbirinize zulmederek ve onları (o yiyecekleri) biriktirerek veya nimetlere nankörlük ederek haddinizi aşıp taşkınlık etmeyin! Yoksa üzerinize gazabım iner. Kimin üzerine de gazabım inerse, muhakkak ki o helâk olmuştur veya hâviye denilen cehenneme düşer.*

82. *Muhakkak ki ben, bana ortak koşmaktan tövbe edip birliğime inanan ve salih ameller işleyip hidayet yolunda sebat gösteren kimseleri çok bağışlayıcıyım.*

83. *Seni kavminden ayrılıp daha çabuk gelmeye sevkeden nedir, ey Musa!*

84. *Musa [aleyhisselâm] şöyle dedi: "Onlar da benim izimi takip edip arkamdan gelmekteler. Ey Rabbim! Benden razı olasın diye biraz acele ederek sana geldim."*

Denildi ki: Hz. Musa [aleyhisselâm] Tevrat'ı almak için Tûr dağına giderken, kendisiyle birlikte gelmeleri için kavminden yetmiş kişi seçmişti. Yolda, Allah Teâlâ'ya olan iştiyakından dolayı Hz. Musa [aleyhisselâm] acele edip biraz önden gitmiş ve, "Siz arkamdan gelin!" demişti. Âyet-i kerimede sözü edilen ayrılıp uzaklaşma budur.

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ۝

85. *Allah Teâlâ Musa'ya [aleyhisselâm] buyurdu ki: "Doğrusu biz, sen onların içinden çıktıktan sonra, kavmini imtihan ettik. Sâmirî, onları saptırıp buzağıya taptırarak helâke sürükledi."*

Denildi ki: Onlar 600.000 kişiydiler, içlerinden yalnız on iki kişi Sâmirî'ye itaat etmemişti.

Rivayete göre Hz. Musa [aleyhisselâm] Tûr dağına kırk günlüğüne gitmiş ve kardeşi Hz. Harun'u [aleyhisselâm] yerine vekil bırakmıştı. İsrâiloğulları'nın büyüklerinden Sâmire kabilesine mensup ve asıl ismi Musa b. Zafer olan Sâmirî, Hz. Harun'a [aleyhisselâm] gelerek şöyle dedi: "İsrâiloğulları, düğün ve bayram için Kıptîler'den ödünç aldıkları takı ve ziynet eşyalarını aralarında alıp satmaya başladılar. Bunları kullanmak yahut alıp satmak uygun değildir. Emret de onların hepsini toplayıp yaksınlar." Bunun üzerine Hz. Harun'un [aleyhisselâm] emriyle bütün süs eşyaları toplanıp kazılan bir çukurun içine atılarak yakıldı ve eritildi. Usta bir kuyumcu olan Sâmirî, bunlardan bir buzağı heykeli yaptı. Cebrâil'in [aleyhisselâm] atının ayağının altından aldığı toprak

parçasını da içine karıştırdı. Böylelikle o buzağı heykelinden ses çıktı ve Sâmirî'nin aldatmasıyla ona tapmaya başladılar.

فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يٰقَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا
حَسَنًا ۗ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُّمْ اَنْ يَّحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ
فَاَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِىْ ﴿٨٦﴾ قَالُوْا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ
اَوْزَارًا مِّنْ زِيْنَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ
لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ فَقَالُوْا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوْسٰى فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾

86. *Bunun üzerine Musa [aleyhisselâm], kavminin yaptıklarından dolayı çok kızgın ve üzgün bir şekilde yanlarına geldi ve dedi ki: "Ey kavmim! Rabb'iniz size Tevrat'ı vereceğine dair güzel bir vaatle söz vermedi mi? Yoksa sizden ayrıldığım müddet, size belirttiğimden uzun mu sürdü? Yahut Rabb'inizden üzerinize bir gazabın inmesini mi istediniz de, imanda sebat edeceğinize ve emirlerimi yerine getireceğinize dair bana verdiğiniz sözden döndünüz?*

87. *Buzağıya tapanlar dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden, kendi kudret ve irademizle dönmedik. Fakat Kıptîler'den ödünç aldığımız birçok ziynet eşyasını, Harun'un [aleyhisselâm] emriyle ateşe attık. Sâmirî de aynı şekilde kendinde olan ziynet eşyalarını attı."*

88. *Böylece Sâmirî onlar için, eritilmiş süs eşyalarından bir buzağı heykeli yaptı. Sâmirî ve ona uyanlar dediler ki: "İşte sizin de Musa'nın da [aleyhisselâm] ilâhınız budur. Ama o bunu unuttu da Tûr dağına arayıp bulmaya gitti.*

Âyetin son kısmının manası şöyle de olabilir: Sâmirî iman üzere sebat etmeyi unutup böyle yaptı.

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۙ وَّلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾
وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ
الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِىْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِىْ ﴿٩٠﴾ قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ
عٰكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ﴿٩١﴾

89. *Onlar, o buzağı heykelinin kendilerine hiçbir şey söyleyemediğini ve söylenenlere de karşılık veremediğini görmüyorlar; onlar için ne bir zararı uzaklaştırma ne de bir fayda temin etme gücüne sahip olamadığını bilmiyorlar mıydı?*

90. *Andolsun ki, Musa [aleyhisselâm] Tûr dağından dönmeden önce Harun [aleyhisselâm] onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz buzağı ile fitneye düşürüldünüz (yahut ona tapma arzusu sizde tutku halini aldı). Ona tapmayın! Sizin Rabb'iniz ancak Rahmân olan Allah Teâlâ'dır. Gelin bana uyun ve emrime itaat edin!"*

91. *Onlar, "Musa [aleyhisselâm] aramıza dönünceye kadar elbette biz buzağıya tapmaya devam edeceğiz" dediler.*

Denildi ki: Güya, "Bakalım Musa da ona tapacak mı, tapmayacak mı? Çünkü Sâmirî, buzağının Musa'nın da ilâhı olduğunu söylemişti. Acaba bu söz gerçek miydi yalan mıydı?" şeklinde laflar etmeye başladılar. Hz. Musa [aleyhisselâm] Tûr dağından, son derece öfkeli bir şekilde gelip kardeşi Hz. Harun'un [aleyhisselâm] kâkülünden ve sakalından tutup hiddetle çekiştirmeye başladı ve:

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي ۚ
إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ
قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ
يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ
سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ أَنْ تَقُولَ
لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ ۖ وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلٰهِكَ الَّذِي
ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

92-93. *Musa [aleyhisselâm], "Ey Harun! Buzağıya ibadet ederek sapıttıklarını gördüğün halde, dini koruma işinden, benim yolumu takip etmekten seni kim alıkoydu? Yoksa emrime karşı mı geldin?" dedi.*

94. *Harun [aleyhisselâm] yumuşak bir şekilde dedi ki: "Ey anamın oğlu! Saçımı sakalımı çekip durma! Ben onlarla mücadele etsem veya bırakıp gitseydim, bu kez de, 'İsrâiloğulları arasında niçin ayrılık çıkardın? Benim daha doğru olan sözümü niçin gözetmedin?' diye daha fazla kızacağından endişe ettim."*

95. *Musa [aleyhisselâm] Harun'un [aleyhisselâm] mazeretini kabul edip Sâmirî'ye dönerek, "Ey Sâmirî! Senin yaptığın büyük kötülük nedir? Derdin neydi?" dedi.*

96. *Sâmirî dedi ki: "İsrâiloğulları'nın görmediklerini ben gördüm yani ben Cebrâil'i gördüm ve Cebrâil'in atının bastığı yerden bir avuç toprak alıp onu eritilen ziynet eşyalarının içine attım. Böylece o buzağıdan ses çıktı. Böylece bu işi nefsim bana güzel gösterdi."*

97. *Musa [aleyhisselâm] ona dedi ki: "Aramızdan defol git! Yaşadığın müddetçe ne kimse sana dokunsun ne sen kimseye dokun! (Yahut: Hayatın boyunca, hastalanıp, 'Bana dokunmak yok' diyeceksin, bir ömür yapayalnız yaşayacaksın). Hem sana dünyada ve ahirette öyle bir ceza var ki, asla ondan kurtulamayacaksın. Ey Sâmirî! Hele sen ümitle tapıp durduğun ilâhına bir bak! Biz onu elbette yakacağız, sonra da külünü denize savuracağız."*

Denildi ki: Hz. Musa [aleyhisselâm] İsrâiloğulları'na, "Kimse onunla konuşup görüşmesin!" diye emretmişti. O kimin yanına gitse, "Bana dokunma" diye kovarlardı. Çünkü kime dokunsa ikisini de sıtma tutardı. Dolayısıyla tek başına vahşi hayvanlarla gezerdi. Hz. Musa [aleyhisselâm] buzağıyı ateşe atıp yaktı ve külünü de denize savurdu.

إِنَّمَا إِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾
كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا
ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَالِدِينَ
فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ
الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾
نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا

﴿١٠٥﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٦﴾ فَيَذَرُهَا
قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٧﴾ لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ
الدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهٗ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا
هَمْسًا ﴿١٠٩﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِىَ
لَهٗ قَوْلًا ﴿١١٠﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهٖ عِلْمًا
﴿١١١﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَىِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١٢﴾
وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا
﴿١١٣﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٤﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ
بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٥﴾

98. *Sizin ibadete layık ilâhınız, ancak kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.*

99. *Ey resûlüm! Sana, İsrâiloğulları'nın haberlerinden verdiğimiz gibi geçmişte yaşanan olaylardan ve önceki ümmetlerin haberlerinden de bir kısmını, senin peygamberliğine bir mucize ve ümmetine bir hatırlatma olsun diye anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana, içinde kıssalar ve haberler olan bir kitap verdik.*

100. *Kim senin peygamberliğinden ve Kur'an'dan yüz çevirirse (peygamberliğini ve Kur'an'ı inkâr ederse) hiç şüphesiz kıyamet günü, ağır bir cezanın yükünü yüklenecektir.*

101. *Onlar bu ağır cezanın içinde ebedî kalıcıdırlar. Kıyamet gününde o ne kötü bir yüktür!*

102. *Sûra üfürüleceği gün biz o şirk koşan günahkârları, susuzluktan gözleri gömgök kesilmiş bir halde mahşerde toplayacağız.*

103. *Ahiretin uzunluğunu ve sonsuzluğunu anlayınca, kendi aralarında, "Siz dünyada veya kabirde sadece on gün kalmışsınız" diye gizli gizli konuşacaklar.*

104. *Biz onların ne konuştuklarını çok iyi biliriz. Onların en aklı başında ve sözünde en ölçülü olanları der ki: "Siz dünyada veya kabirde ancak bir gün kaldınız!" Yani kıyametin korkulu ve dehşetli hallerini görünce, yaşadıkları zorluklar onlara dünyada yaşadıkları zamanı unutturur.*

105-107. *Sana kıyamet koptuğu zaman dağların halinin ne olacağını soruyorlar. De ki: "Rabbim onları kökünden koparıp darmadağın edecek! Böylece yerlerini, bitki ve ağaçların olmadığı bomboş bir düzlük haline getirecek. Sen orada ne bir çukur ve mağara ne de bir yükseklik ve tepe görürsün."*

108. *O gün bütün insanlar İsrâfil'in [aleyhisselâm] mahşere davetine uyup boyun eğerek hiçbir yana sapmadan giderler. Allah Teâlâ'nın azamet ve heybetinin korkusuyla bütün sesler kısılır; kimseden ses seda çıkmaz. Artık insanların birbiriyle sohbet ettiklerini işitmezsin ancak insanların mahşere giderken ayaklarından çıkan sesten (yahut bir hışıltıdan) başka bir şey işitmezsin.*

109. *O gün, Rahmân'ın şefaat etmeye izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez.*

110. *Allah Teâlâ, bütün mahlûkatının olmuş ve olacak, geçmiş ve gelecek hâsılı dünya ve ahiretteki bütün durumlarını bilir. Ancak onların hiçbirinin ilmi, Allah Teâlâ'nın ilmini kuşatamaz.*

111. *O diriliş ve toplanış gününde bütün günahkârlar ve Allah'a ortak koşanlar da dâhil bütün yüzler, Hay ve Kayyûm olan yani daima diri, zatıyla kaim ve bütün yarattıklarını koruyup gözeten Allah'a tevazu ve huşû içinde varırlar. Allah'a ortak koşarak zulmü yüklenense, gerçekten hüsrana uğramıştır.*

112. *Her kim de mümin olarak birtakım salih ameller işlerse, (kıyamet günü) o kimse de, günahlarının artmasından ve sevaplarının eksilmesinden korkmaz.*

113. *Böylece biz tehditler ihtiva eden âyetlerimiz gibi sana o kitabı Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Biz o Kur'an'da, geçmiş ümmetlere gönderdiğimiz tûfan ve deprem gibi tehditlerden nicesini tekrarladık. Olur ki onlar Allah'tan korkup O'na karşı gelmekten sakınırlar ya da Kur'ân-ı Kerîm, (her okuduklarında) bu tehditleri onlar için zikredip hatırlattıkça bir öğüt ve ibret almalarını ve uyanmalarını sağlar.*

114. *Emrini mutlak manada yerine getiren, zatında ve sıfatlarında sabit, kâmil vasıflara en layık, gerçek hükümdar ve hükümran olan Allah; yaratılmışlardan yüce ve müşriklerin nitelemelerinden münezzehtir. Ey habibim! Sana vahiy tamamlanmadan önce -unutma korkusuyla- Kur'an'ı okumakta acele etme. Ve de ki: "Rabbim! İlmimi artır!"*

Rivayet edildiğine göre, Cebrâil [aleyhisselâm] bir âyeti getirip Peygamber Efendimiz'e okuduğu zaman, Resûlullah Efendimiz, unutmayayım diye onunla birlikte okurdu. "Acele etme! Tamamını dinle!" denilerek bundan sakındırıldı. Yahut da, "İnsanlara onu tebliğ ederken kapalı veya özet biçimde anlatarak acele etme" denilmiş olabilir.

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَ اَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ
هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ
لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى
﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ
وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ
رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى
﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ
كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى

﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ
النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهۦۤ اَزْوَاجًا
مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

115. *Andolsun ki, biz bundan önce Âdem'e [aleyhisselâm], "O ağacın meyvesinden yeme" diye emretmiştik. Fakat Âdem [aleyhisselâm] bu emri unuttu. Biz onun o zelleye yönelişini kastî bulmadık. Bilakis unutmaktan veya sabırsızlıktan oldu.*

116-117. *Hani biz meleklere, Âdem'e secde etmelerini emrettiğimizde hepsi secde etmiş, İblis kibirlenip secde etmekten kaçınmıştı. Biz de şöyle dedik: "Ey Âdem! Şüphesiz ki bu İblis, sana ve eşine düşmandır. Sakın sizin cennetten çıkarılmanıza sebep olmasın. Sonra dünyada geçim sıkıntısı ve diğer zorluklar sebebiyle zahmete uğrarsınız."*

118-119. *"Çünkü cennette sana aç ve çıplak kalmak yoktur. Ve şüphesiz ki sen, burada ne susuzluk çekersin ne de güneş sıcağına maruz kalırsın."*

120. *Derken şeytan ona vesvese verip dedi ki: "Ey Âdem! Sana, meyvesinden yediğin takdirde cennetten asla çıkmayacağın ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"*

121. *Bunun üzerine Âdem ve Havva da ondan yediler. Böylece cennet elbiseleri üzerlerinden gitti ve çıplak kalıp ayıp yerleri kendilerine görünüverdi. İncir yapraklarıyla ayıp yerlerini üzerlerini örtmeye başladılar. Âdem, (yanılarak da olsa) Rabb'inin emrine karşı gelerek şaşırıp kaldı. Yani cennette ebedî kalma arzusuna ulaşamadı, umduğuna eremedi.*

122. *Sonra Rabb'i azîmüşşan, onu seçip tövbeye sevketti. Tövbe edince de tövbesini kabul etti ve tövbesinde sebat ettirmekle ona doğru yolu gösterdi.*

123. *Allah Teâlâ Âdem ve Havva'ya dedi ki: "İblis'le siz ve soyunuz, bazınız bazınıza düşman olarak hep birlikte cennetten inin! Artık benden size hidayet kaynağı olan bir kitap ve peygamber geldiğinde kim benim kitabıma ve peygamberime tâbi olursa o, dünyada sapıtmaz, ahirette de bedbaht olup cehenneme düşmez."*

124. *"Her kim benim hidayete sebep olan zikrimden yahut kitabımdan ve peygamberimden yüz çevirirse, şüphesiz ki onun için, hırs ve haram kazanca dalmak suretiyle bir geçim darlığı, gönül darlığı veya onun için kabir darlığıyla azap vardır. Bir de o yüz çevireni, kıyamet gününde kör olarak haşrederiz."*

125. *O der ki: "Rabbim! Ben dünyada gören bir kimse olduğum halde, burada beni niçin kör olarak haşrettin?"*

126. *Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Senin cezan işte böyledir. Sana dünyada, kudretimize delalet eden âyetlerimiz geldiği vakit, sen gözlerini kapatıp onları terkettin. Tıpkı senin terkedişin gibi bugün, sen de böyle bir azapta terkedilip unutulursun!"*

127. *O yüz çevirenleri cezalandırdığımız gibi haddi aşıp Allah'a ortak koşanları ve Rabb'inin âyetlerine inanmayıp onları yalanlayanları da aynı şekilde cezalandırırız. Ahiretin azabı ise dünyadaki ve kabirdeki azaba göre elbette daha şiddetli ve daha devamlıdır.*

128. *O Mekkeli müşriklere, ticaret ve yolculuk maksadıyla yurtlarında dolaşıp durdukları, kendilerinden önceki Semûd, Âd ve Lût kavmi gibi nice belde sakinlerini helâk etmiş olmamız, ibret ve hidayet vesilesi olmadı mı? Şüphesiz onların bu şekilde helâk olmalarında, selim akıl sahipleri için işaret ve ibretler vardır.*

129. *Bu ümmetin azabının kıyamete bırakılması konusunda Rabb'in tarafından daha önce verilmiş bir hüküm ve tayin edilmiş bir süre olmasaydı, o geçmiş ümmetlerde olduğu gibi onları da bu dünyada cezalandırmak elbette kaçınılmaz olurdu.*

130. *Ey resûlüm! Mekkeliler'in senin hakkında söylediklerine sabret! Güneş doğmadan önce, Rabb'inin seni doğru yola iletmesine şükrederek sabah namazını kıl! Güneş batmadan önce de ikindi namazını kılarak Rabb'ini tesbih et! Gece vakitlerinde akşam ve yatsı namazlarını kıl! Gündüzün etrafında da yani ilk yarısının bitme ve ikinci yarısının başlama vakti olan zeval vak-*

tinde öğle namazını kıl! Böylece onun sebebiyle nail olacağın ümmetine şefaat nimetinden razı olursun yahut razı edilirsin.

131. *Bizim, sınamak için kâfirlerden bir kısmını faydalandırdığımız dünya hayatının malına, mülküne ve süsüne sakın gözünü dikme! Biz o kâfirleri, bu nimetlere şükretmediklerinden dolayı ahirette azaba çarptırırız. Yüce Rabb'inin sana dünyada verdiği peygamberlik ve huzur, ahirette bahşedeceği ikram ve şeref, onlara dünyada vermiş olduğu mal ve ziynetten daha hayırlı ve daha kalıcıdır.*

Ebû Râfi'den rivayet edildiğine göre: Bir gün Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] bir misafir gelmişti ancak evde ona ikram edecek bir şey yoktu. Beni bir yahudiye gönderdi ve, *"Bana biraz un göndersin, receb ayı girince parasını öderim"* buyurdu. Yahudiye gidip durumu anlatınca, "Bana bir rehin vermedikçe, istediğini vermem" dedi. Yahudinin bu şartını Hz. Peygamber'e [aleyhisselâm] iletince zırhını rehin olarak verdi ve unu aldık. İşte Resûlullah Efendimiz'in mübarek kalb-i şeriflerini teselli etmek için bu âyet-i kerime nâzil oldu.

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَحْنُ
نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۖ أَوَلَمْ
تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولٰى ﴿١٣٣﴾

132. *Ey habibim! Ev halkına ve ümmetine namazı emret! Geçim sıkıntısına sabredin! Senden, kendine ve onlara rızık vermeni, bunun için çabalayıp gayret etmeni istemiyoruz. Bilakis sana da onlara da rızkı biz veririz. Sen bütün dikkatini ahiret işine ver (bütün kalbinle ahirete yönel). Güzel âkıbet, Allah'a karşı gelmekten sakınan takva sahipleri içindir.*

133. *Mekke müşrikleri dediler ki: "Muhammed, doğru söylediğine dair bize Rabb'inden bizim istediğimiz bir mucize getirse ya!" Halbuki Tevrat, İncil ve bütün diğer semavî kitaplardaki iman esaslarının ve ilâhî hükümlerin hepsi onlara, Kur'an'da gelmedi mi?*

Bu Kur'an'ı getiren ne semavî kitapları görmüş ne de kimseden bir şey öğrenmiş bir ümmî iken, buna rağmen Araplar'ın en güzel konuşanları, en etkili hatipleri ve en güzel şiir söyleyen edipleri, onun bir sûresine benzer bir şey getirmekten, bir âyetine nazîre söylemekten

âciz kalmışlardır. Bu büyük bir mucize değil midir? Yahut geçmiş ümmetlerin, bunlar gibi mucize isteyip de istedikleri gerçekleşince inatlarından yine inkâr ederek nasıl helâk olduklarını işitmemişler mi?

وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا
رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ
فَتَرَبَّصُوا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

134. *Eğer biz o müşrikleri, Muhammed'i [aleyhisselâm] kendilerine göndermeden ve Kur'ân-ı Kerîm'i indirmeden önce bir azapla yok etseydik, elbette onlar kıyamette şöyle diyeceklerdi: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber ve âyetler gönderseydin de, şu perişanlık ve zillete düşmeden önce biz o peygamberine ve âyetlerine uysaydık!"*

135. *Ey resûlüm! Onlara de ki: "Sizler ve bizler, hepimiz birbirimizin halinin ne olacağını beklemekteyiz, siz de bekleyin! Yakında yani kıyamet gününde, doğru yolun sahiplerinin kimler olduğunu, kimlerin hidayete, hakka ve hakikate erdiğini bileceksiniz!" Bu hakka ve hakikate eren elbette Muhammed'dir [aleyhisselâm]. Çünkü o hem yolu buldu hem de yol gösterdi.*

0114288 VKT
THG
0114288
VKT